

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ALİ BİN NAKÎB HAMZA VE TUHFETÜ'L-LETÂ'İF'İ
(METİN-İNCELEME)**

DOKTORA TEZİ

Musa TILFARLIOĞLU

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Eski Türk Edebiyatı**

MAYIS – 2017

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

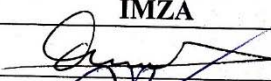

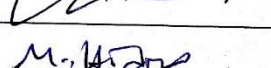
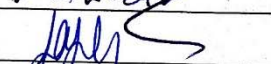

ALİ BİN NAKİB HAMZA VE TUHFETÜ'L-
LETÂİF'İ (METİN-İNCELEME)

DOKTORA TEZİ

Musa TILFARLIOĞLU

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Eski Türk Edebiyatı

"Bu tez 11.05/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir."

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Özen Yılmaz	BAŞARILI	
Prof. Dr. Bayram Ali Kaya	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Muhittin TURAN	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Hüdebi Şentürk	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Çayefidin	Başarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: ALİ BİN NAKİB HAMZA VE TUHFETÜ'L-LETÂ'İF'İ (METİN-İNCELEME)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 412 sayfalık kısmına ilişkin *Sakarya Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliği Madde 28* uyarınca aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 08/05/2017 tarihinde Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından şahsıma iletilen *Turnitin* intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 3 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1) Kaynakça hariç
- 2) Alıntılar dahil
- 3) 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Öğrenci

(Adı – Soyadı, İmzası, Tarih)

Musa TILFARLIOĞLU
03.07.2017

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı – Soyadı
Öğrenci Numarası
Ana Bilim Dalı
Programı
Statüsü

: Musa TILFARLIOĞLU
: 1260d11004
: Eski Türk Edebiyatı
: Türk Dili ve Edebiyatı
: Y. Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

Danışman

(Adı - Soyadı, İmzası, Tarih)

Doç. Dr. Eray SİRMAZ
03.07.2017

ÖN SÖZ

Yaklaşık yedi yüzyıl süren Klasik Türk edebiyatı, her yüzyılda geleneksel yapısında değişiklikler yaşayıp XX. yüzyılın başlarına kadar varlığını devam ettirmiştir. Klasik Türk edebiyatı, yüzyıllarca Türk toplumunun, edebî zevkini yansıtan en önemli araç olmuş, dolayısıyla Türk kültürünün temel taşıyıcı dinamikleri arasında yerini almıştır. Özellikle Osmanlı sahası merkezde olmak koşuluyla her asırda nazım ve nesir farklı edebî ürünler ortaya konarak her alanda şair ve nâsirlere yetişmiştir.

Klasik Türk edebiyatının varlığını sürdürdüğü zaman dilimi içerisinde şüphesiz ki çok sayıda mensur eser de kaleme alınmıştır. Mensur eserler, yazıldıkları dönemdeki toplumun beğenilerini, yaşayış tarzını, gelenek ve göreneklerini yansıtmaları bakımından büyük bir önem arz etmektedir. XV. yüzyılda Ali bin Nakîb Hamza tarafından kaleme alınan ve tek nüshası bulunan Tuhfetü'l-Letâ'if de yazıldığı dönemin edebî ve kültürel zevkini yansıtmaktadır. Yaptığımız bu çalışma ile Klasik Edebiyatımızda arka planda kalmış olan mensur hikâyecilik geleneğimize Tuhfetü'l-Letâ'if'in de eklenmesi amaçlanmıştır.

Öncelikle bu çalışma sırasında ve doktora eğitimim boyunca yetişebilmem için hiç bir fedakârlıktan kaçınmayan, akademik bakış açısı kazanmamı sağlayan bana birlikte çalışma imkânını sunduğu için minnettar olduğum tez danışmanım, değerli hocam Doç. Dr. Ozan Yılmaz'a teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

Tez konusu belirleme sürecimde yardımını esirgemeyerek böylesine güzel bir konuyu seçmemi sağlayan ve beni Klasik Türk edebiyatının farklı bir yönüyle tanıştıran kıymetli hocam Doç. Dr. Ersen Ersoy'a verdiği destek için minnettarım. Ayrıca çalışmanın inceleme kısmında değerli fikirleriyle beni yönlendiren kıymetli hocalarım Prof. Dr. B. Ali Kaya ve Yrd. Doç. Dr. Gülşah Gaye Fidan'a teşekkürü bir borç bilirim. Çalışma süresince yabancı kaynaklardan yararlanırken yaptığı çevirilerle yardımını esirgemeyen Duygu Evis'e, bu uzun süreçte manevi desteklerinin yanı sıra teknik konularda yaptıkları yardımlardan dolayı Dr. Ahmet Evis'e ve Ar. Gör. Ayşe Karakoç'a teşekkür ederim.

Musa TILFARLIOĞLU

31.05.2017

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1
A. Klasik Türk Edebiyatında Nesrin Gelişimi ve Kaynakçası:.....	2
B. Klasik Türk Edebiyatı Nesrinde Üsluplar	10
a. Sade Nesir (Üslûb-ı Sâde):	11
b. Orta Nesir (Üslûb-ı Mutavassıt):.....	11
c. Süslü Nesir (Üslûb-ı Müzeyyen)	12
d. Ağdalı Nesir (Üslûb-ı Âli).....	12
C. Klasik Türk Edebiyatında Mensur Türler.....	12
D. Klasik Türk Edebiyatında Hikâye	13
E. Klasik Türk Edebiyatında Hikâye Tasnifi	15
BİRİNCİ BÖLÜM	22
1. Ali Bin Nakîb Hamza.....	22
1.1. Hayatı	22
1.2. Edebî Kişiliği.....	24
2. Tuhfetü'l-Letâ'if.....	31
2.1. Eserin Adı.....	32
2.2. Eserin Konusu	32
2.3. Eserin Türü.....	33
3. Tuhfetü'l-Letâ'if'in Özeti.....	33
İKİNCİ BÖLÜM	104
2. Tuhfeü'l-Letâ'if'in Tahlili	104
2.1. Konu/Tema.....	104
2.2. Olay Örgüsü	105

2.2.1. Çerçeve/Helezonik Olay Örgüsü.....	105
2.2.2. Tek Halkalı Olay Örgüsü.....	106
2.2.3. Çok Halkalı Olay Örgüsü.....	106
2.2.4. Tuhfetü'l-Letâ'if'in Olay Örgüsü.....	106
2.3. Motif Yapısı	111
2.3.1. Aşk ve Sevgiye Dayalı Motifler	112
2.3.1.1. İlk Görüşte Aşk	113
2.3.1.2. Görmeden Âşık Olma	114
2.3.1.3. Kendinden Geçme ve Bayılma	114
2.3.1.4. Aşk Yüzünden Hastalanma ve Bedbinlik.....	115
2.3.1.5. Aşkın İfade Edilmesi.....	116
2.3.2. Sosyal Hayata Bağlı Motifler.....	117
2.3.2.1. Çocuğu Olmayan Padişâh veya Tek Evlat	117
2.3.2.2. Yardımcı Padişâh.....	118
2.3.2.3. Aldatma	118
2.3.2.4. Yas	119
2.3.2.5. İntihar	120
2.3.2.6. Ödül veya Mükâfat	120
2.3.2.7. Ceza.....	122
2.3.3. Esirler ve Kaçaklar	123
2.3.3.1. Esir Olma.....	123
2.3.3.2. Esirlerin Kapatıldığı Yerler	123
2.3.4. İnançla İlgili Motifler.....	124
2.3.4.1. Dua.....	124
2.3.4.2. Pir-Derviş.....	125
2.3.4. Rüya Motifi	126
2.3.4.1. Haber Verici Rüya.....	126
2.3.5. Olağanüstülük İçeren Motifler.....	126
2.3.5.1. Sihir ve Büyü.....	127
2.3.5.2. Olağanüstü Güzellikte Kadın ve Erkek	128
2.3.5.3. Konuşan Hayvanlar	128
2.3.5.4. Hareket Eden Nesnelere.....	128
2.3.5.5. Dev-Peri	129

2.4. Zaman.....	129
2.5. Mekân.....	136
2.5.1. Somut Mekân.....	137
2.5.1.1. Açık Mekân.....	137
2.5.1.1.1. Şehirler ve Ülkeler.....	137
2.5.1.1.2. Kaleler.....	139
2.5.1.1.3. Nehirler.....	140
2.5.1.1.4. Diğer Açık Mekânlar.....	141
2.5.1.2. Kapalı Mekân.....	142
2.5.2. Soyut Mekân.....	143
2.6. Şahıs Kadrosu.....	145
2.6.1. Olayın Meydana Gelişinde Rol Alan Kişiler.....	146
2.6.1.1. Asıl Kahraman veya Birinci Derecedeki Kahraman.....	146
2.6.2. Yardımcı Kişiler.....	149
2.6.2.1. İnsan Olan Yardımcı Kişiler.....	149
2.6.2.2. Fantastik / Olağanüstü Yardımcı Kişiler.....	159
2.6.3. Hasım Güç.....	163
2.6.3.1. İnsan Olan Hasım Güçler.....	164
2.6.3.2. Fantastik/Olağanüstü Hasım Güçler.....	169
2.6.4. Dekoratif/Figüratif Kişiler.....	172
2.6.4.1. Gerçek Kişilerin Oluşturduğu Dekoratif/Figüratif Unsurlar.....	173
2.6.4.2. Fantastik/Olağanüstü Varlıkların Oluşturduğu Dekoratif/Figüratif Unsurlar.....	173
2.7. Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	174
2.7.1. Anlatım Teknikleri.....	175
2.7.1.1. Tahkiye.....	176
2.7.1.2. Açıklama/Yorumlama.....	177
2.7.1.3. Diyalog.....	177
2.7.1.4. İktibâs-Telmih.....	180
2.7.1.5. Tuhfetü'l-Letâ'if'in Manzum Kısımları.....	183
2.7.1.6. Tasvir.....	184
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	187
3. Dil ve Anlatım Özellikleri.....	187

3.1 Tuhfetü'l-Letâ'if'te Secili Kısımlar	189
3.1.1. Sec'-i mutarrafa:.....	190
3.1.2. Sec'-i mütevâzî:.....	190
3.1.3. Sec'-i Murassa':	190
3.1.4. Sec'-i mütevâzin:	191
3.2. Dil Özellikleri.....	191
3.2.1. Atasözleri ve Kelâm-ı Kibarlar	195
3.2.2. Deyimler.....	197
3.3. Metnin Söz Varlığı	203
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	232
4. Metin	232
4.1. Nüsha Tavsifi	232
4.1.1. Tuhfetü'l-Letâif.....	232
4.2. Çeviri Yazılı Metnin Hazırlanmasında İzlenen Yol.....	238
4.3. Transkripsiyon Alfabesi	241
4.4. Çeviri yazılı Metin.....	243
SONUÇ.....	415
KAYNAKÇA	415
ÖZ GEÇMİŞ.....	426

KISALTMALAR

AKM	: Atatürk Kùltür Merkezi
AKM	: Aga Khan Müzesi
bk.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
Doç	: Doçent
Dr	: Doktor
Ed.	: editör
haz.	: hazırlayan
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Prof	: Profesör
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu
T.L	: Tuhfetü'l- Letâif
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğçerleri
vr. no	: varak numarası
Yay.	: yayınları
Yrd Doç	: Yardımcı Doçent
yy.	: yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Tuhfetü'1 Letâif'te Bulunan Atasözleri	196
Tablo 2: Tuhfetü'1 Letâif'te Bulunan Deyimler	198
Tablo 3: Sesliler	241
Tablo 4: Sessizler	242

Tezin Başlığı: Ali Bin Nâkîb Hamza ve Tuhfetü'l Letâif'i (Metin-İnceleme)	
Tezin Yazarı: Musa TILFARLIOĞLU	Danışman: Doç. Dr. Ozan YILMAZ
Kabul Tarihi: 31.05.2017	Sayfa Sayısı: 426
Anabilim dalı: Türk Dili ve Edebiyatı	Bilim dalı: Eski Türk Edebiyatı
<p>Yaklaşık yedi asır süren Klasik Türk Edebiyatında her alana hitap eden sayısız eser verilmiştir. Bu eserler uzun asırlar boyunca Türk toplumunun edebî zevkini yansıtabilmeyi başarmıştır. Klasik Türk edebiyatı içerisinde manzum ve mensur eserler birlikte verilirken manzum eserler şairler ve halk tarafından daha çok ilgi görmüştür. Klasik Türk edebiyatında manzum eserler daha çok rağbet görmesine rağmen azımsanmayacak sayıda mensur eserler de verilmiştir. Özellikle bazı aşk ve kahramanlık konulu mensur hikâyeler vardır ki ortaya koydukları üslupları ve halk arasında kazandıkları beğenilerle şiiirlerden aşağı kalmayacak bir değere sahiptirler. Tuhfetü'l Letâif'in konusu, olay örgüsü, vakıaları anlatış tarzı bu eserler arasında kendine yer bulmasına olanak sağlamaktadır.</p> <p>Bu çalışmada Kanada'nın Ontario şehrinde Aga Khan Museum yazma eserler bölümünde bulunan ve tek nüsha olduğu tespit edilen Tuhfetü'l Letâif adlı eser ve onun yazarı Ali bin Nâkîb Hamza hakkında bilgi verilmiştir. Ali bin Nâkîb Hamza XV. yüzyılda yazdığı Tuhfetü'l Letâif adlı aşk ve kahramanlık hikâyesini Sultan II. Murad'a sunmuştur. Padişaha sunulan bu eserin orijinal yazması elde bulunmamaktadır. Elde bulunan yazmaya III. Murad döneminde minyatürler eklenmiş ancak eklenen minyatürler yazmadan çalınmıştır. Öncelikle sade bir üslupla yazılan Tuhfetü'l Letâif'in çeviri yazılı metni oluşturulmuştur. İnceleme bölümünde ise hikâye olay örgüsü, motif yapısı, konu, zaman, mekân, şahıs kadrosu ve dil ve anlatım özellikleri açısından ele alınmıştır. Ayrıca metni okurken günümüz Türkçesinde kullanılmayan, sözlüklerde bulunmayan ancak metinde geçen kelimelerden oluşan bir sözlük oluşturulmuştur.</p> <p>Yapılan bu tez ile Ali Bin Nâkîb Hamza ve onun tek eseri Tuhfetü'l Letâif tanıtılıp, Klasik Türk edebiyatında geri planda kalmış olan mensur hikâyecilik geleneğimize ait çalışmalara Tuhfetü'l Letâif adlı metin de eklenmiştir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Ali Bin Nâkîb Hamza, Tuhfetü'l Letâif, klasik edebiyat, mensur hikâye, XV. Yüzyıl	

Title of the Thesis: Ali ibn Naqib Hamza and His Tuhfet ul-Leta'if (Text- Review)	
Author: Musa TILFARLIOĞLU	Supervisor: Assoc. Prof. Ozan YILMAZ
Date: 31.05.2017	Nu. of Pages: 426
Department: Turkish Language and Literature Subfield: Classical Turkish Literature	
<p>Numerous works addressing every field in the Classical Turkish Literature lasted for almost seven centuries have been produced. These works have been able to reflect the literary taste of Turkish society for many centuries. While classical Turkish literature is accompanied by poetic and prosaic works, poetical works have attracted more attention from poets and society. In classical Turkish literature, although the works of poetry are more popular than others, a significant number of prosaic works have been written. In particular, there are some prosaic stories of love and heroism which have a value that is not lower than poetry, with the tone they have created and the appreciation they have earned among the people. Tuhfet ul-Leta'if's subject, plot and narrative style make it possible to find its place among these works.</p> <p>In this study, the information about the only available copy of Tuhfet ul-Leta'if, which is in the painted manuscripts collection of Aga Khan Museum in Ontario, Canada, and its writer Ali ibn Naqib Hamza were given. Ali ibn Naqib Hamza wrote the story of love and heroism, named Tuhfet ul-Leta'if, in the fifteenth century and presented it to Sultan Murad II. The original writing of this work which is presented to the Sultan is not available. During the Murad III period, illustrations were added to the available manuscript, but the added illustrations were stolen. Firstly, a written translation text of Tuhfet ul-Leta'if, which was written in plain language, was created. In the analyzing section, the story was discussed in terms of plot, motive structure, subject, time, place, characters, language and narrative features. In addition, while the text was being read, a glossary consisting words that are not used in today's Turkish and are not found in dictionaries but used in the text, is organized.</p> <p>With this thesis, Ali ibn Naqib Hamza and his only work Tuhfet ul-Leta'if were introduced, and the text titled Tuhfet ul-Leta'if has been added to the works of prosaic storytelling tradition which has remained on the background in classical Turkish literature.</p>	
Keywords: Ali ibn Naqib Hamza, Tuhfet ul-Leta'if, Classic Turkish Literature, prosaic story, 15th century	

GİRİŞ

Arapça bir kelime olan “nesir” sözlüklerde “saçma, serpme; mevzun olmayan söz” (Sami, 2008:1454), “yayma, saçma; manzum olmayan söz” olarak tanımlanmaktadır (Devellioğlu, 2005:824). Edebî bir terim olarak ise, “manzum olmaksızın derli toplu söz söylemeye ve tabî konuşma tarzındaki söze nesir denir” (Tâhirü’l Mevlevî, 1984:116). Bu anlamlardan yola çıkarak birbirinden çok farklı olmayan nesir tanımları yapılmıştır. Bazı akademisyenler nesri, “manzum olmayıp ahenk ve belli bir ölçüyle sınırlanmayan, dilbilgisi kurallarına uygun anlatım biçimi (Çaldak, 2006: 74) olarak tanımlarken bazıları “vezinsiz ve kafiyesiz yazılan söz, yani nazımın karşıtı, dil kurallarına bağlı, tabî anlatım yolu” (Okumuş, 2011: 86), “manzum olmayan her türlü ürün” (Okuyucu-Kartal-Köksal, 2009: 11) olarak tanımlamaktadırlar.

Günümüzde “düzyazı” (Türkçe Sözlük, 2011: 1766) terimi ile karşılanan nesir şeklinde ortaya konulmuş eserlere eskiden “mensûr” denilmekteydi. Mensûr tarzda yazılan eser yüksek edebî ve bedî özelliklere sahipse buna “inşâ”; inşâ yapan, edebî nesir örneği veren kişiye de “münşi” denilmekteydi (Okuyucu- Kartal-Köksal, 2009: 11). Edebî özelliklere sahip olmayan eserler meydana getiren kişilere dilimizde nasir, kâtip, yazıcı, muharrir, müellif gibi farklı isimler verilmiştir (Okumuş, 2011: 87).

Edebiyatın sözlü ve yazılı olmak üzere iki ana anlatım kaynağı vardır. Yazılı anlatımdan önce var olan sözlü anlatım bir toplumun inançlarını, dünya görüşünü, edebî ve estetik zevkini, tasarım gücünü, algılama, yorumlama ve yargılama yeteneğini ortaya koyar (Bülbül, 2009: 8). Sözlü kültür ürünlerinin yazıya aktarılması sonucu ise yazılı kültür meydana gelmiştir. Yazılı anlatımda edebî ürünler genel olarak nazım ve nesir olmak üzere iki farklı yöntemle meydana getirilmektedir. Edebiyatta yer alan nazım ve nesir terimlerinin gerçeklik karşısında tutumları birbirinden farklıdır ve gerçeklik kavramını gösterme yolları ayrı ayrıdır. “*Nesir düşüncenin dilidir, sebep sonuç ilişkisini göz önünde bulundurarak bilinenden bilinmeyene adım adım ilerler; ayakları sağlam bir şekilde yere basmadan yürüyemez. Şiir ise duygunun dilidir, mantık kurallarına uymak zorunda değildir, gerçeklere sezgi ve esin yoluyla ulaşır, realiteyi hissederek algılar ve mesafeleri uçarak kat eder*” (Çaldak, 2006: 74). Bu durum edebiyat alanında marifet ve hünelerlerini göstermek isteyen şairleri nazma yöneltmiştir.

Edebiyat alanında nesrin gelişmesi için düşüncenin özgür ve gelişime açık olması gerekir. Çünkü güçlü ve gelişmiş nesir ait olduğu milletin entelektüel açıdan yüksek bir düzeye ulaştığının göstergesidir. Düşünce derinliğinden yoksun olan bir dilde büyük nesir oluşturulamaz. Milletlerin kültür düzeyleri nesir türünde verilmiş eserlerde kendisini gösterir (Çaldak, 2006: 75). Nesir türünde eser vermiş büyük nasirler eserlerinde ait oldukları toplumların düşüncelerini, yargılarını ve milli özelliklerini yansıtırlar. Bir milletin manevî özelliklerini ve millî değerlerini anlamak için o milletin nesir tarzında vermiş olduğu eserlerin tarihsel gelişimini incelemek gerekir.

A. Klasik Türk Edebiyatında Nesrin Gelişimi ve Kaynakçası:¹

Düşünce temeline dayanan nesrin gelişip güçlenmesi için yerleşik bir düzenin olması, siyasî birliğin sağlanması ve huzurlu bir ortamın bulunması en önemli koşuldur. Ancak Türklerin göçebe yaşam tarzları nedeniyle sürekli yer değiştirmeleri, siyasi birliği sağlamalarının uzun zaman alması ve bunun sonucunda huzurlu bir ortamın çok geç oluşturulması nesrin gelişimini engellemiştir. Türk edebiyatının bilinen en eski yazılı belgeleri olan “Orhun Kitabeleri” nesir olarak bengu taşlara yazılmıştır. Göktürkler tarafından Orta Asya’da Orhon ırmağı yakınlarına dikilen İslamiyet öncesi döneme ait olan bu eserler didaktik ve destanî içeriklidir. Göktürklerden sonra elimize ulaşan eserler Uygurlara aittir. Maniheizm ve Budizm’i benimseyen Uygurların meydana getirdikleri eserler bu dinin öğretilerini içeren metinlerdir. Budizm’in esaslarını anlatan “Altun Yaruk ve Prens Kalyanamkara Papamkara” hikâyeleri bu dinî ve didaktik metinlerin en önemlileridir (Mengi, 2007: 44). Bu durum bize nesrin Türk edebiyatında çok köklü bir geçmişe sahip olduğunu gösterir.

İslamiyet’in kabulü ile Türkler yeni bir kültür ile tanışmış ve eserlerini bu kültürün etkisi altında oluşturmaya başlamışlardır. İslamî döneme ait ilk mensur eserler de Orta Asya’da verilmiştir. Bu yörede varlığı bilinen ilk mensur örnek, XIII. yüzyılda

---

¹ Klasik Türk Edebiyatında Nesrin Tarihi Gelişimi ve Kaynakçası anlatılırken yararlanılan diğer kaynaklar bk; Ahmet Kabaklı, **Divan Edebiyatı**, 3. Basım. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2011.; A. Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi I. Cilt**, 4. Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998.; M. Fuat Köprülü, **Türk Edebiyatı Tarihi**, 8. Basım, Ankara: Akçağ Yayınları, 2011. **Türk Edebiyatı Tarihi**, (Ed.) Halman, Talat Sait, vd. 4 Cilt, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006. (Hzl.) Hatice Aynur, vd. Nesrin İnşası (Düzyazıda Dil, Üslup, Türler). İstanbul. Turkuaz Yayıncılık, 2010.

Karahanlı Türkçesi ile manzum yazılmış olan -Kutadgu Bilig'in- mensur mukaddimesidir (Mengi, 2007: 44).

Klasik Türk edebiyatında ise nesir, XIV. yüzyılın başları ile XIX. yüzyılın ortalarına kadar olan beş yüz yıllık süre içerisinde şiirle birlikte gelişim göstermiştir. Ancak araştırmacılar arasında nesrin, şiirden sonra ortaya çıktığı ve şiire göre arka planda kalarak geliştiği görüşü yaygındır (Çaldak, 2006: 75). Şiirin ölçülü olması, kafiyeli olması, akıcılığı ve kısalığı akılda daha kolay kalmasını sağlamış ve bu özellikleri sayesinde her dönemde şiir ön plana çıkmıştır. Bu yüzden Klasik Türk edebiyatında da nazım daha etkili bir iletişim aracı olarak nesrin önüne geçmiş ve estetik beklentinin şiir aracılığıyla karşılanması daha çok kabul görmüştür. Bu nedenle şairler edebiyatta marifet, hüner ve edebî güçlerini göstermek için şiiri tercih etmişlerdir. Nazımın hep öncelikli tercih olmasına rağmen nesir XIV. ve XIX. yüzyıllar arasında beş asır kadar varlığını devam ettirmiştir.

Klasik Türk Edebiyatında XIV. yüzyılın nesir türünde ilk örnekleri Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması amacıyla Arapça ve Farsçadan tercüme edilen dini, tasavvufi ve ahlaki konulu, öğretme telkin eden didaktik içerikli eserlerdir. Bu dönemde didaktik amaçlı çevrilen “Kelile ve Dimne (Kul Mesud), Marzuban-nâme ve Kâbûs-nâme (Şeyhoğlu Mustafa)” (Kartal- Şentürk, 2008: 181) önemli müstakil hikâyelerdir. Bunların dışında Anadolu'ya Türk ve Müslüman kimliğinin kazandırılması amacıyla dinî ve ahlaki eserlerin dışında tarihî ve hamasî özellikler barındıran “Hamza-nâme, Battal-nâme” gibi eserler de kaleme alınmıştır (Mengi, 2010: 287). Bu yüzyılda öncelik dinî ve tasavvufî konulu eserlere verilmişse de tarih (Fütûhu's-Şâm Tercümesi-Erzurumlu Mustafa Darîr), siyaset-nâme (Kenzü'l-küberâ ve Mehekkü'l-ulemâ-Necmüddîn Dâye), hikâye (Kısas-ı Enbiyâ-?), tıp (Edviye-i Müfrede-İshak bin Murad, Müntehab-ı Şifâ-Celâlüddin Hızır), (Kartal-Şentürk, 2008: 182-184) alanında Türk nesir dilinin gelişmesine katkıda bulunan değişik türlerde eserlerin varlığı da bilinmektedir.

XV. yüzyılın ilk çeyreğinde Fetret dönemini yaşayan Osmanlı Devleti, İstanbul'un fethine kadar olan zaman diliminde yeniden yapılanma dönemine girer. Bu yüzyılda Osmanlı'da siyasi birliği yeniden sağlama çabası görülür. Bu amaç doğrultusunda gerek Türkçeyi edebî dil yapma yolundaki gayretler, gerekse kültürel ilerlemenin hız kazanması bu dönemde mensur eserlerin sayısında artışa neden olmuştur (Mengi; 2010:

288). XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İstanbul, Bursa, Edirne gibi birer kültür merkezi olma yolundaki şehirlerde açılan medreseler sayesinde okuyan insan sayısının artmasıyla oluşan zengin ve gelişmiş dil aynı zamanda yazı dili olarak, özellikle edebiyatın nesir türünde kullanılmıştır (Tulum, 2010: 27). İstanbul'un fethinden sonra devletten imparatorluğa geçiş aşamasının temelleri atılırken İstanbul, geniş bir coğrafyaya hükmeden Osmanlı İmparatorluğu için önemli bir kültür merkezi olur. Bu durum nesrin gelişmesine ve bununla birlikte tercüme ve telif eserlerin sayısında ve konu çeşitliliğinde bir artışı da beraberinde getirmiştir. XV. yüzyıl mensur türler arasında öncelikli olarak tarih kitapları yer almaktadır. Bu asırda yazılan tarihlerin, modern ve bilimsel çalışmalardan uzak, birtakım masal ve hayâl unsurlarıyla oluşturulması onları edebiyatın ilgi alanına dâhil etmiştir (Soysal, 2002: 355). Bu dönemde yazılan ilk Osmanlı tarihi "Yahşi Fakih" tarafından kaleme alınmıştır ancak bu eser kayıptır (Kartal-Şentürk, 2008: 277). Bu eserin dışında Âşıkpaşa-zâde'nin yazmış olduğu "Tevârih-i Âl-i Osman" adlı eseri, Âdilü'l-kazâz Kâtibü'l-Edrinevî'nin kaleme almış olduğu "Oruç Bey Tarihi" ve Neşri'nin kaleme almış olduğu "Cihân-nümâ veya Tevârih-i Âl-i Osman veya da Neşri Tarihi" olarak bilinen önemli eserler verilmiştir. Tarih konulu eserlerin yanında bu dönemde yine dinî ve tasavvufî eserlerin sayısında bir artış görülmektedir. Bu türlerin en dikkate değer eserleri Kaygusuz Abdal tarafından kaleme alınmış olan "Budala-nâme, Kitab-ı Miglâte, Vücûd-nâme" ve Ahmed-i Bîcân tarafından kaleme alınan "Envârü'l-âşîkîn"dir. Bu eserlerin dışında "Hacı Bektaş-ı Velî Velâyet-nâmesi", Küçük Abdal'ın "Velâyet-nâme-i Otman Baba'sı", "Eşrefoğlu Menâkıb-nâmesi" ve "Menâkıb-ı Mahmûd Paşa" bu türde ismi zikredilmesi gereken eserlerdir. Bu yüzyılda yine tıp konulu telif ve tercüme eserler de verilmeye devam etmiştir. Hekim Eşref bin Muhammed'in "Hazâinü's-sa'âdet", Musa bin Mesud'un Farsçadan çevirdiği "Bâh-nâme", Cerrah Mesud'un "Hulâsa" ve Sabuncuoğlu Şerefeddin'in "Akrabadin Tercümesi, Cerrahiyyetü'l-hâniye ve Mücerreb-nâme" adlı eserleri tıp alanında verilmiş ve bu eserler bilim dilinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Ayrıca bu dönemde türk halkı tarafından sevilerek okunan hikâyeler de kaleme alınmıştır. Bu hikâyeler arasında özellikle zikredilmesi gereken "Dede Korkut Hikâyeleri"dir. Sözlü gelenek dönemine uzanan ve Türk yazı dilinin kendi doğal yapısı içinde gelişerek yazıya aktarılan abide örneğidir. Dede Korkut Hikâyesi dışında ilgi görerek okunan "El-Ferec Ba'de's-şidde'nin tercümeleri ve "Bahtiyâr-nâme veya "On

Vezir Hikâyesi” gibi eserler de Türkçeye tercüme edilmiştir (Kartal-Şentürk, 2008: 275-280). Osmanlı devletinde İstanbul’un fethinden sonra oluşan saray edebiyatının etkisi ile sanatlı ve özentili bir nesir üslubu ortaya çıkmıştır. Sinan Paşa, geniş kültür birikimi, üstün düşüncesi ve güçlü zekâsıyla nesir alanında yeni bir atılım yapmış ve çok güzel örneklerini verdiği süslü nesrin kurucusu olmuştur (Banarlı, C.I, 2001: 490). Bu üslubun kurucusu ve en önemli temsilcisi olan Sinan Paşa’nın “Tazarruat” adlı dinî-tasavvufî eseri süslü ya da sanatkârane nesir üslubunun en güzel örneği olarak bilinir. Çok sevilerek okunan bu eserden dolayı süslü ve secili nesir üslubuna daha sonra “Sinan Paşa üslubu” denmiştir. Sinan Paşa’nın “Tazarruat” adlı eserinin dışında “Tezkiretü’l Evliyâ ve Nasihat-nâme” adlı mensur eserleri de vardır (Kartal-Şentürk, 2008: 277).

XVI. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunun dünya üzerinde süper güç olduğu dönem olarak kabul edilir. Bu yüzyılda devletin büyümesi ve güçlenmesiyle beraber bilim, kültür, sanat ve edebiyatta gelişmeler görülmüştür. Bu dönemde bir önceki döneme göre mensur eser sayısında önemli bir artış ve türlerde çeşitlilik gözlenmiştir. Şuara tezkireleri, dinî-tasavvufî eserler, ahlâk kitapları, siyaset-nâmeler, tarihler, biyografiler, çeviri ve telif hikâyeler türünde eserler bu dönemde verilmiştir (Mengi, 2010: 289). “Şairlerin hayatlarından bahsedip eserlerinden örnekler verme şeklinde gelişen şuara tezkireciliği Osmanlı sahasında ilk defa bu yüzyılda görülmektedir” (Kartal-Şentürk, 2008: 382). Anadolu’da ilk şair tezkiresini Sehî Bey “Heşt-Bihîşt” adlı eseriyle başlatmıştır. Sehî Bey’den sonra bu yüzyılda Anadolu’da birçok şair tezkiresi kaleme alınmıştır. Latîfî “Tezkiretü’ş-Şu’arâ”, Bağdatlı Ahdî “Gülşen-i Şu’arâ”, Âşık Çelebi “Meşâ’irü’ş-Şu’arâ” ve Kınalızâde Hasan Çelebi “Tezkiretü’ş-Şu’arâ” adlı eserleriyle bu alanda kendilerine önemli yer edinmişlerdir (Soysal, 2002:449-452). Bu dönemde şair tezkirelerinin dışında devlet adamları, âlimler ve şeyhlerin hayatları hakkında bilgi veren biyografik eserler de kaleme alınmıştır. Bu türün en önemli eserleri arasında; Taşkoprî-zâde Ebulhayr İsâmeddin Ahmed’in “Şakaiku’n-u’mâniyye fi Ulemâi’d-devleti’l-Osmâniyye”, Muhtesib-zâde Mehmed Hâkî’nin “Hadâiku’r-reyhân”, Gelibolulu Mustafa Âlî’nin “Kühü’l-ahbâr” ve Edirneli Mehmed Mecdî’nin “Hadâiku’ş-şakaik” adlı eserleri yer almaktadır. Şair tezkireleri ve biyografik eserlerin dışında eskiden beri mensur eserler içerisinde önemli bir yere sahip olan dinî-tasavvufî eserler bu dönemde de sayısını artırarak varlığını devam ettirmiştir. Dinî-tasavvufî eserler arasında öne çıkanlar ise; Birgili Mehmed Efendi’nin “Vasiyet-nâme”, Sofyalı

Bâli'nin "Etvar-ı Seb'a", Abdulkerim bin Şeyh Musa'nın "Menâkıb-ı Seyyid Harun" ve Lâmi Çelebi'nin "Menâkıb-ı Veyse'l-karanî" adlı eseridir. XV. yüzyılda ivme kazanan tarih kitapları bu yüzyılda padişahların teşvikiyle daha hızlı bir şekilde gelişimini devam ettirmiştir. XVI. yüzyılın önemli tarihçileri ve eserleri arasında ön plana çıkanlar ise; Gelibolulu Mustafa Âli "Kühü'l-ahbâr", Hoca Sa'deddîn Efendi "Tâcü't-Tevârih", Lütü Paşa "Tevârih-i Âl-i Osman" ve Selânikli Mustafa Efendi "Tarih-i Selânik" tir. Tarih kitaplarının dışında coğrafya kitaplarının yazılmasına da bu dönemde hız verilmiştir. Pîri Reis'in "Kitâb-ı Bahriye" ve Seydî Ali Reis'in "Kitâbü'l-Muhît fi İlmî'l Eflâk ve'l-Ebhur ve Mir'âtü'l-Memâlik" adlı eserleri coğrafya alanında ön plana çıkan eserlerdir (Kartal-Şentürk, 2008: 379-396). Bu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda görüldüğü gibi birçok alanda mensur eserler verilmiştir. Meydana getirilen bu eserlerden bazıları ağır ve süslü bir dille yazılmıştır. Bu üslupla yazılan eserler XVII ve XVIII. yüzyıllarda oluşacak olan ağır ve ağdalı bir üslubun habercisidir. Mensur eser sayısındaki artış ve çeşitlilik XVII. yüzyılda da devam etmiştir. Bu yüzyılda nesir önceki yüzyıllarda ortaya çıkmış olan sade ve süslü nesir üslubu olarak iki koldan gelişimini sürdürmüştür. Yine bu yüzyılda da XVI. yüzyılda olduğu gibi tezkireler ve biyografik eserler ön plana çıkmaktadır. Yüzyılın önemli mensur eserleri arasında yer alan tezkireler genellikle sade olmayan bir dille yazılmışlardır. Bu dönemin önemli tezkirecileri ve onların eserleri ise; Riyâzî "Riyâzü's-Şu'arâ", Kafzâde Fâizî "Zübdetü'l-Eş'âr", Yümnî "Yümnî Tezkiresi", Seyrekzâde Âsım "Âsım Tezkiresi-Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr" ve Rıza'nın "Tezkiretü's-Şu'arâ"sıdır (Mengi, 2008: 224). Tezkirelerle birlikte önemini devam ettiren biyografî türündeki eserler arasında bu yüzyılda öne çıkanlar ise; Nev'î-zâde Atâyî'nin "Hadâiku'l-hakâyık fi Tekmileti's-Şakâyık", Ali bin Bâli'nin "el-Ikdü'l-mânzum fi Zikri Efâdılı'r-Rûm" ve Baldır-zâde Selîsî Şeyh Mehmed'in "Ravza-i Evliyâ" (Kartal-Şentürk, 2008: 465-468) adlı eseridir. Bu dönemde mensur eserler arasında varlığını devam ettiren tarih kitapları arasında sade nesir üslubuyla yazılan "Peçevî Tarihi" ve "Naîmâ Tarihi" ve bu iki eserin dışında Koçi Bey'in sade nesir üslubuyla yazdığı ve IV. Murad'a sunduğu "Koçi Bey Risalesi" bu türün en başarılı örnekleri olarak görülmektedir (Soysal, 2002: 545). XVII. yüzyılda mensur türler içerisinde seyahatname ve sefaretnameler de yerini almıştır. Bu dönemde yazılan sefaretnameler arasında Kara Mehmed Paşa ve Zülfikâr Efendi'nin yazmış oldukları "Viyana Sefâret-nâmeleri" yer almaktadır. Bu yüzyılın en önemli nâsırları

arasında ilk sırayı alan Evliya Çelebi dünyaca tanınan ve 10 ciltten oluşan “Seyahat-nâme” (Kartal-Şentürk, 2008: 473) adlı eserini bu dönemde yazmıştır. Yüzyılın en önemli nâsirlerinden biri de tarih, coğrafya, sosyoloji, bibliyografya ve ahlâk alanlarında eser vermiş olan Kâtib Çelebi’dir. Kâtib Çelebi’nin eserleri arasında “Keşfü’z-Zunûn, Cihân-nümâ, Takvîmü’t-Tevârih, Tuhfetü’l Kibâr, Düstûru’l-Amel, Mîzânü’l-Hak” (Soysal, 2002: 550-558) öne çıkmaktadır. Bu eserler arasında iki ciltten oluşan “Keşfü’z-Zunûn,” içerisinde on bine yakın yazar ve şair adı ve on dört binin üzerinde kitap ve risale künyesi barındırmasından dolayı edebiyat araştırmaları açısından oldukça önemlidir.

XVII. yüzyılda süslü nesir alanında eser veren sanatçılar arasında Veysî ve Nergisî ön plana çıkmışlardır. Her iki yazar da eserlerinde anlatılmak istenen düşünceyi ikinci plana atarak süslü nesir üslubunun özelliği olan Arapça ve Farsça kelime, zincirleme tamlama ve seci kullanımına oldukça fazla yer vermiştir. Bu yazarlardan Veysî’nin “Hâb-nâme, Dürretü’t-Tâc” adlı eserleri döneminde ön plana çıkmış ve dilinin ağır olmasına rağmen devrin aydınları tarafından beğenilerek okunmuştur. Süslü nesir üslubunun diğer temsilcisi Nergisî’nin ise mensur hamsesi bulunmaktadır. Hamse içerisinde yer alan küçük bir hikâye ve fıkralardan oluşan “Nihâlistân”, “İksîr-i Saâdet ve Meşâku’l-Uşşâk” hamse içerisinde öne çıkmış eserlerdir (Kartal-Şentürk, 2008: 471-473).

XVIII. yüzyılda nesir, önceki dönemlerden gelen gelişimini sürdürmeye devam etmektedir. Bu yüzyılda şiirde başlayan sadeleşme hareketi nesri de etkilemiş ve mensur eserlerde daha sade ve anlaşılır bir dil kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Ancak bir önceki yüzyılda yaşamış olan süslü nesrin temsilcileri Veysî ve Nergisî’nin üslubuyla eser veren sanatçılar da vardır. XVIII. yüzyılda verilen mensur eserler arasında tezkireler, biyografik eserler, tarihler, sefaret-nâmeler ve münşeâtlar vb. eserler yer almaktadır.

Bu yüzyılda bir önceki yüzyıla göre daha güçlü tezkireler verilmiştir. Bu yüzyılın tezkirelerinin bir diğer özelliği yazarların birçoğunun eserlerinde sade üslubu tercih etmeleridir. Bu üslupla yazılan tezkireler arasında “Safâyî Tezkiresi-Nuhbetü’l-Âsar, Râmiz Tezkiresi-Adab-ı Zurefâ, Mir’ât-ı Şî’r-Enderûnlu Âkif Bey Tezkiresi, Tezkire-i Mucîb” yer almaktadır. “Esrar Dede Tezkiresi-Tezkire-i Şu’arâ-yı Mevleviyye ve

Sâlim Tezkiresi-Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr" ise dönemin süslü nesir üslubuyla yazılmış tezkireleridir (Soysal, 2002: 606-608). Tezkirelerin dışında biyografik eserler de bu yüzyılda varlığını devam ettirmiştir. Bu dönemin önemli biyografi yazarları ve eserleri ise; Uşşâkizâde Hasîb-Zeyl-i Şakâyık, Ahmed Resmî-Hamîletü'l-küberâ, Şeyhî-Vekâyî'ül-Fudala'dır. Yüzyılın en önemli nâsırları arasında yer alan Müstakim-zâde Saadeddin Efendi "Mecelletü'n-Nisâb, Tuhfe-i Hattâtîn, Devhatü'l-Meşâyih" (Kartal-Şentürk, 2008: 533-537) adlı biyografik eserleri kaleme almıştır.

Tezkireler ve biyografik eserlerden sonra tarihler de yüzyılın önemli mensur eserleri arasında yerini alır. Yüzyılın en önemli tarihçisi olan Na'imâ bu türün en güzel ve en başarılı örneğini "Na'imâ Tarihi" adlı eseriyle vermiştir. Na'imâ dışında bu alanda eser vermiş diğer tarihçiler onun kadar başarılı olamamışlardır. Dönemin bir diğer önemli tarihçisi Raşid kendi adını taşıyan "Raşid Tarihi" adlı eseriyle Na'imâ tarihinin devamını yazmış ancak onun kadar başarılı olamamıştır. Na'imâ ve Raşid'den başka Küçük Çelebizâde Âsım "Âsım Tarihi", Arpaeminizâde Mustafa Sâmi "Sâmi Tarihi", Süleyman İzzi "Tarih-i İzzi", Silahdar Fındıklılı Mehmet Ağa "Silahdar Tarihi", Seyyid Mehmed Hakîm "Hakîm Tarihi" (Soysal, 2002: 605-606) yüzyılın diğer adı zikredilmesi gereken tarihçileri ve eserleridir.

XVIII. yüzyılın mensur eserleri arasında ismi zikredilmesi gereken diğer bir tür ise sefaret-nâmelerdir. Bu yüzyılda önceki yüzyıla göre sefaret-nâmelerin sayılarında bir artış görülmektedir. Bu türde çok sayıda eser verilmesine rağmen bunların içinden Yirmisekiz Çelebi Mehmed'in kaleme almış olduğu "Fransa Sefâret-nâmesi", Ahmed Dürrî Efendi'nin hazırladığı "İran-Sefâret-nâmesi", Ahmed Resmî Efendi "Berlin Sefâret-nâmesi", Mehmed Emni'nin "Rusya Sefâret-nâmesi" bu türün en önemli eserleridir. Yüzyılın diğer önemli mensur eserleri arasında münşeat mecmuaları da yerini alır. Dönemin en önemli münşeat mecmuaları arasında Koca Ragıp Paşa'nın "Telhîsât", Kânî'nin "Münşeât", Osman-zâde Tâib'in "Münşeât" ve Âsım Efendi'nin "Münşeât" adlı eserleri yer alır. Bu yüzyılda da varlığını devam ettiren dinî-ahlakî ve tasavvufî eserler arasında Erzurumlu İbrahim Hakkî'nin "Ma'rifet-nâme" ve İsmail Hakkî-i Bursevî'nin "Rûhu'l-beyân" adlı eserleri ön plana çıkmaktadır. Bu yüzyılın mensur alanda eser verilmiş diğer türleri de şerhler ve lügatlerdir. Özellikle şerh alanında Mevlânâ, Molla Câmî ve Feridüddin-i Attâr gibi mutasavvıfların eserlerine çeşitli şerhler yazılmıştır. Bu eserler arasında Şeyh Gâlib'in "Şerh-i Cezîre-i Mesnevî",

İsmail Hakkî-i Bursevî'nin "Ruhu'l-Mesnevî" ve Hoca Neş'et'in "Terceme-i Şerh-i Du Beyt-i Molla Câmî" adlı eserleri yüzyılın en önemli şerhleridir. Mensur olarak hazırlanmış lügatler arasında ise Şeyhülislâm Esad Efendi'nin kaleme almış olduğu "Lehçetü'l-lugât" ve Esrar Dede'nin kaleme almış olduğu "Lügat-i Tâlyan" (Kartal-Şentürk, 2008: 540-549) öne çıkar. XVIII. yüzyılın roman ve hikâye alanındaki tek ilginç örneğini Azîz Efendi "Muhayyelât-ı Azîz Efendi" (Mengi, 2008: 255) adlı eseriyle vermiştir.

XIX. yüzyılda mensur eserlerin gelenekten gelen yapıya bağlı kalarak gelişimini sürdürdüğü görülmektedir. Bu yüzyılda değişik türlerde yazılan mensur eserler arasında tezkire ve biyografi türü eserler ön plana çıkmaktadır. Bu dönemin biyografi eserleri daha önceki dönemlerde yazılmış biyografi eserlerini tamamlamak üzere zeyiller olarak kaleme alınmıştır. Bu yüzyılda Müstakim-zâde Süleyman Efendi'nin "Devhatü'l-meşâyih" adlı eserine Ahmed Rıf'at, Ayıntablı Mehmed Münib, Süleyman Faik ve Mektûbî-zâde Abdulaziz tarafından zeyiller yazılmıştır. Bu zeyiller dışında kaleme alınan biyografi eserleri, Ahmed Rıf'at'ın "Devhatü'n-nukabâ", Mehmed İzzet'in "Harîta-i Kapudan-ı Deryâ", Mehmed Süreyya'nın "Sicill-i Osmânî", Recâî-zâde mahmud Ekrem'in "Kudemâdan Birkaç Şair", Muallim Nâcî'nin "Osmanlı Şairleri ve Esâmî" ve Faik Reşad'ın "Eslâf" (Kartal-Şentürk, 2008: 581-583) gibi biyografik eserleridir. Türk edebiyatında büyük bir öneme sahip olan tezkireler bu yüzyılda da sayısını artırarak varlığını devam ettirmiştir. Yüzyılın yazılmış olan ilk tezkiresi Şefkat'in kendi adını verdiği "Şefkat Tezkiresi"dir. Dönemin diğer tezkireleri ise, Esad Mehmed Efendi'nin "Bâğçe-i Safâ-endûz", Ârif Hikmet'in "Ârif Hikmet Tezkiresi", Fatîn Efendi'nin "Hâtimetü'l-eş'âr", Mehmed Tevfik'in "Mecmuatü't-terâcîm", Davut Fatîn Efendi'nin "Tezkire-i Fatîn" ve Çaylak Tevfik'in "Kâfile-i Şu'arâ" (Mengi, 2008: 270) adlı eserleridir.

XIX. yüzyılda kaleme alınan tarih kitapları vakanüvis olarak atanmış kişiler tarafından hazırlanan ve özel olarak kaleme alınan tarih kitapları olmak üzere iki koldan varlığını devam ettirmiştir. Bu yüzyılda vakanüvis olarak görev yapan Mehmed Pertev Efendi, Ömer Âmir Bey, Mütercim Ahmed Âsım, Mehmed Esad Efendi, Nâil Bey ve Ahmed Cevdet Paşa vakanüvis olarak tarih kitapları yazmışlardır. Bunlar içerisinde öne çıkan ise Ahmed Cevdet Paşa'nın yazmış olduğu Tarih-i Cevdet'tir. Vakanüvis tarihlerinin dışında özel olarak kaleme alınan Osmanlı tarihleri de vardır. Ahmed Vefik Paşa,

Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan kendi yaşadığı döneme kadar olan dönemi siyasî, kültürel ve askerî boyutlarıyla “Târih-i Osmânî” adlı eserinde anlatmıştır. Ahmed Vefik Paşa’dan başka Hayrullah Efendi’nin “Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Târîhi”, Maraşlı Mehmed Fevzî’nin “Osmanlı Tarihi” ve Mehmed Şâkir Paşa’nın “Yeni Osmanlı Târîhi” adlı eserleri özel olarak kaleme alınan tarih kitaplarıdır. Sefaret-nâmeler ve seyahat-nâmeler de bu yüzyılda varlığını devam ettiren bir diğer mensur türdür. Yüzyılın önemli sefaretnameleri arasında Mehmed Emin Vahid Paşa’nın “Sefâret-nâme-i Fransa”, Mehmed Sami Efendi’nin “Avrupa Risâlesi”, Seyyid Mehmed Refî’nin “İran Sefâret-nâmesi” ve Bozoklu Osman Şakir’in “Musavver İran Sefâret-nâmesi” yer alır. Ahmet Nazif’in kaleme almış olduğu Sefernâme-i Hayr ve Es’ad Efendi tarafından kaleme alınan Âyâtü’l Hayr” adlı eserler seyahatname olarak kaleme alınan eserler arasında ön plana çıkanlardır. Yüzyılın diğer mensur eserleri arasında lügatler de yer almaktadır. Mütercim Âsım yazmış olduğu lügatlerle bu alanda ön plana çıkmıştır. Mütercim Âsım dışında Yenişehirli Avnî, Hayrullah Efendi, Şemseddin Sâmî ve Ali Suavî (Kartal-Şentürk, 2008: 586-587) bu alanda çeşitli lügatler hazırlamışlardır.

B. Klasik Türk Edebiyatı Nesrinde Üsluplar

Yaklaşık beş yüz elli yıl süren Klasik Türk edebiyatında Türkçe verilen mensur eserler incelendiğinde dil ve üslup bakımından farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Türk nesir geleneği içerisinde verilmiş eserleri dil ve üslup açısından inceleyen araştırmacılar temelde aynı olmak kaydıyla farklı sınıflandırmalar yapmışlardır. Fahir İz (2014: V-XII), “Eski Türk Edebiyatında Nesir” adlı eserinde Türk nesrinde kullanılan üslubu;

- a) Sade Nesir
- b) Orta Nesir
- c) Süslü Nesir (İnşâ), olmak üzere üçe ayırmaktadır

Süleyman Çaldak (2006: 75-76) ise, Eski Türk Edebiyatında Nesir (Düz yazı) adlı çalışmasında Türk nesrinde üslubu;

- a) Sade Nesir
- b) Süslü Nesir, olmak üzere iki başlıkta toplamıştır.

Cihan Okuyucu, Ahmet Kartal ve Fatih Köksal (2009: 13-16) ortak çalışmaları olan Klâsik Dönem Osmanlı Nesri adlı eserlerinde yapılan ikili ve üçlü tasnifin eksik olduğunu belirterek Türk nesrinde üslubu;

- a) Sade nesir (üslûb-ı sâde)
- b) Orta nesir (üslûb-ı mutavassıt)
- c) Süslü nesir (üslûb-ı müzeyyen)
- d) Ağdalı nesir (üslûb-ı âlî), olmak üzere dört başlık altında toplamışlardır

Yapılan tasnifler incelendiği zaman, temelde iki ana eğilimden sade ve süslü nesir üslubundan yola çıkılarak tasnif yapıldığı görülmektedir. Yapılan tasniflerdeki üslup çeşitleri hakkında kısaca bilgi vermek konunun daha iyi anlaşılması ve örneklendirilmesi açısından faydalı olacaktır.

a. Sade Nesir (Üslûb-ı Sâde): Halkın konuştuğu dili esas alan üsluptur. Halk kitlelerine ulaşmak amacıyla, Arapça-Farsça kelimelerin ve tamlamaların az olduğu, sade bir dille, sanat amacı güdülmeden halka bir şey öğretmek amacıyla yazılan didaktik eserlerde kullanılan üslup bu gruba girer (Okuyucu, Kartal, Köksal, 2009: 14). Bu nesri zamanla süslü nesir üslubunun etkilediği ve bu üsluptan gelen kelime, deyim ve klişelerin sade nesir üslubuna sızdığı görülse de sade nesir üslubu sonuna kadar halk diline bağlı kalmış ve ondan ayrılmamıştır.

Kur'an tefsirleri, hadis kitapları, menkıbevi İslam tarihleri, menakıp-nâmeler, dinî-destanî halk kitapları, halk hikâyeleri, fütüvvet-nâmeler, tasavvufî eserler, Osmanlı tarihine ait destanî nitelikteki gazavât-nâme, fetih-nâme, tevârih-i Âl-i Osman, ahlâk ve siyaset kitaplarının çoğu bu üslupla kaleme alınmıştır (İz, 2014: V-VI).

b. Orta Nesir (Üslûb-ı Mutavassıt): Halkın konuştuğu dilden çok ayrılmadan Arapça-Farsça kelimelerin ve tamlamaların Türkçe kelimelere baskın geldiği, yer yer secilerle süslenmiş öğreticiliğin yanı sıra sanat endişesi de gözetilen nesirdir (Okuyucu, Kartal, Köksal, 2009: 15).

Klasik edebiyatın yüksek zümrede yetişen sanatçıları genellikle bu orta nesir üslubuyla eserler vermişlerdir. Bu üslupta yazarlar sanat yapmak ve hüner göstermek amacı gütmeyen esas olarak anlatmak istediği düşüncenin peşindedir. Yabancı kelime ve tamlamanın oranı yazardan yazara değişirken bazı yazarlar arasına seci merakına kapılırlar (İz, 2014: XII). Bunun dışında orta nesir üslubuyla klasik edebiyatımızda

başta tarih kitapları ve tezkirelerin önemli bir kısmı olmakla birlikte her türde çok sayıda eser verilmiştir. Özellikle XVI. yüzyıldan sonra verilen mensur eserler bu nesir üslubuna dâhildir (Okuyucu, Kartal, Köksal, 2009: 15).

c. Süslü Nesir (Üslûb-ı Müzeyyen): Arap ve Fars sözlüklerinden gelişi güzel her kelimeyi alıp onları bu dillerin gramer kurallarına göre kullanan, buna karşılık Türkçe sözlere çok az yer veren, klasik şiirin lafız sanatlarının çoğunu kullanan ve seciyi esas tutan üsluptur (İz, 2014: IX). Sanat yapma kaygısının ön planda olduğu bu üslup ile bazı tezkireler, tarihler, tasavvufî eserler, münşeât mecmuaları yazılmıştır. Edebiyatımızda bu üslubun en önemli temsilcisi Sinan Paşa'dır. Sinan Paşa'nın kaleme almış olduğu "Tazarru-nâme" süslü nesir üslubunun en başarılı örneği olarak kabul edilir.

d. Ağdalı Nesir (Üslûb-ı Âlî): Arapça-Farsça kelimelerin yoğun olduğu, yer yer yaşayan dilde konuşulmayan eski sözlüklerden çıkarılmış kelimelerin bulunduğu, uzun tamlamalarla dolu, secili, esas gayesi sanat ortaya koymak olan külfetli nesirdir (Okuyucu, Kartal, Köksal, 2009: 16). Klasik edebiyatımızda çok rağbet görmeyen bu üslubun en tanınmış iki temsilcisi Veysî ve Nergisî'dir. Her iki sanatçı da eserlerinde Arapça-Farsça kelimeleri oldukça fazla kullanmış, seci ve zincirleme isim tamlamalarıyla sözü olabildiğince uzatıp anlatmak istedikleri düşüncüyü ikinci plana atmışlardır (Mengi, 2008: 226).

C. Klasik Türk Edebiyatında Mensur Türler

Klasik Türk nesrinin gelişimi anlatılırken mensur türler ve bunların örnekleri verilmiştir. Ancak bu mensur türlerin tasnifi konusunda araştırmacıların üzerinde görüş birliği sağladığı bir tasnif bulunmamaktadır. Yapılan tasnif çalışmaları arasında Süleyman Çaldak'ın "Eski Türk Edebiyatında Nesir (Düz yazı) adlı çalışmasında yapmış olduğu klasik Türk edebiyatındaki mensur türler tasnifi şöyledir:

1. Dinî Metinler
2. Menkıbevî İslam Tarihi
3. Dinî-Destanî Metinler
4. Destanî Eserler
5. Destanî Tarihler
6. Halk hikâyeleri

7. Tarihler
8. Şuara Tezkireleri
9. Münşe'ât Mecmuları
10. Seyahat-nâmeler
11. Sefâret-nâmeler
12. Ahlâk ve Siyâset Kitapları
13. Resmî yazılar
14. Divan dibaceleri
15. Hikâye

D. Klasik Türk Edebiyatında Hikâye

Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra Arap kültüründen ve sanatından hızlı bir şekilde etkilenmeye başladılar. Bu etkileşim içerisinde en büyük görevi edebiyat üstlenmiştir. Türkler arasında İslamiyet'in hızlı bir şekilde yayılmasında en önemli etken olarak anlatılan ve kaleme alınan hikâyeler öne çıkmaktadır. İslamî kültür dairesi içinde Arapçadan Türkçeye geçen hikâye, bin yılı aşkın bir zamandır geniş kullanım alanına sahip, üzerinde düşünülen ve tartışılan bir kelimedir (Fidan, 2012: 4). Olağanüstü olayların anlatıldığı destan türüyle benzerlik göstermesi yönüyle hikâye en eski edebî türler arasında yerini alır (Yazıcı, 1998: 479). Arapça “ha-ke-ve-ح-ك-و” kökünden türeyen hikâye kelimesi sözlüklerde şu ifadelerle tanımlanmaktadır:

“Bir söz veya haberi nakl ve rivayet eylemek, bir nesneye benzemek, bir kimseyi fiilen veya kavlen taklit eylemek, bir kimseden bir kelâm nakleyerek, düğümü muhkem eylemek” (Mütercim Asım, Kamûs Tercümesi).

“Nakletme, anlatma, bazı vukuâtın heyet-i mecmuası, fıkra, roman” (Muallim Naci, 1987: 358).

“Nakletme, bir vak'a ve sergüzeşti sırasıyla anlatma, rivayet, hakikî ya da uydurma ve ekseriya hisse kapmaya mahsus sergüzeşt ve vukuât, kıssa, mesel, roman” (Şemsettin Sami, 2008: 554).

“Anlatma, roman, masal, olmuş bir hadise” (Devellioğlu, 2005: 369).

“Bir hâdisenin suret-i vukuunu etrafıyla anlatmak ve söylemek, nakl ve rivâyet etmek; bir hâdisenin hakkında söylenen sözler, nakl, rivâyet; hakikî veya hayalî bir vak'aya dair

söylenen gülünç veya şâyân-ı itibar sözler; kıssa, masal, roman” (Hüseyin Kâzım Kadri, Türk Lügati).

Bu tanımlardan sonra hikâyenin “nakletme, anlatma, taklit etme, haber verme” anlamlarında kullanıldığı, bunun yanında bir kavram olarak bazı türleri karşılamak için kullanıldığı da görülmektedir. Hikâye sözcüğünün karşılamış olduğu tür adı bugünkü anlamda sistematize edilmiş bir tür değil, anlatma esasına dayalı tüm metinlerin genel adıdır (Fidan, 2012: 4). Günümüzde ise tür adı olarak hikâye “bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması; gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü, öykü; yalın bir olayın çevresinde kişilerin ilişkilerini anlatma esasına dayanan edebî tür” (Albayrak, 2010, 242) olarak tanımlanmaktadır.

Genel olarak anlatı yerine kullanılmış olan hikâyenin ilk anlamı “bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması”dır (Türkçe Sözlük, 2011: 1100). Ulusların kültürlerinde farklı tarzlarda meydana getirilmiş bir metnin olay içermesinden ve anlatma esasına dayanmasından dolayı bu eserler hikâye olarak adlandırılmaktadır. Olağanüstü olayların anlatıldığı destanla benzer yönlerinin bulunması sebebiyle hikâye en eski edebî türler arasında yer alır. Hikâyenin edebî bir terim olarak bugünkü anlamını kazanması batıda XIX. yüzyılın başlarına, Türk edebiyatında ise XIX. yüzyılın sonlarına dayanır ve öykü terimi ile birlikte kullanılır. Ancak günümüz edebiyatında türü karşılamak için hikâye/öykü kavramı tek başına yetmemekte “uzun hikâye, kısa hikâye, mini hikâye gibi hacme bağlı bağlı isimlendirmeler” (Çetişli, 2000: 45) yapılmaktadır. Dolayısıyla hikâyeyi türden ziyade anlatım biçimi olarak değerlendirmek, zihinlerde oluşacak kargaşayı önleyecektir. Uzun hikâye, kısa hikâye, mini hikâye gibi değerlendirmeye gidilirken göz önünde bulundurulması gereken bir diğer yaklaşım da Yekta Saraç’ın ortaya koymuş olduğu yaklaşımdır. Saraç’a göre “*bugünkü anlamıyla hikâyeyi bir tür olarak klâsik edebiyat metinlerimizde bulmaya çalışmak yerine onları buldukları gelenek çizgisinde ve onları oluşturan medeniyetin sosyal, siyasal ve kültürel şartları çerçevesinde anlamaya çalışmak daha makul bir yaklaşım olacaktır*” (Saraç, 2000: 56). Yüzyıllar süren gelişim evreleri sonucu ortaya çıkan birbirinden farklı metinleri biçim, içerik ve yapı açısından hikâye kelimesiyle karşılamaya çalışmak çözüm getirmeyeceği gibi yeni sorunlarla karşılaşılacağına işaret eder.

Köklü bir geçmişe sahip Türk kültür birikimi, bu kültüre mensup milletin inanç sisteminde ve yaşadığı coğrafyayı değiştirmesiyle yeni terkiplere bürünerek varlığını koruyup, devamlılığını sağlamıştır. Bu kültürel değişim Türklerin edebiyatına da etki etmiş, geleneksel birikim eski dönemlerde yazılmış olan eserlere tesir ettiği gibi az veya çok Eski Türk Edebiyatı döneminde kaleme alınmış hikâyelere de tesir etmiştir (Fidan, 2012: 5). Mine Mengi, “Klasik Türk Edebiyatında Mensur Türlerin Seyri, Tasnifi ve Tasnif Sorunları” isimli çalışmasında genel olarak Türk Edebiyatındaki mensur eserlerin tasnifi ve hikâyenin diğer mensur türler içerisindeki yeri üzerinde durmaktadır. Hikâye, mensur türler arasında ya da içinde, hem amaç hem de araç olarak bulunmaktadır. Diğer türlerin içerisinde yer almayıp müstakil olarak bulunan hikâyeler amaç olarak karşımıza çıkar. “*Ancak araç olarak hikâye; özellikle dinî, tasavvufî, ahlakî türden eserlerin olmazsa olmazıdır. Onlarda didaktik ya da örnekleme vb. amaçlarla araç olarak kullanılır*”(Mengi, 2010: 293).

Hasibe Mazıoğlu ise, “Divan Edebiyatında Hikâye” isimli çalışmasında Eski Türk edebiyatı çerçevesinde oluşmuş hikâyelerin özelliklerini genel hatlarıyla belirtmektedir. Bu çalışmadan hareketle Eski Türk edebiyatında, gerek manzum gerekse mensur hikâyelerin, kullanılan dil nedeniyle Türk halkına hitap edemediği söylenebilir. Hikâyelerin genelinde olayın geçtiği zaman ve mekân kavramları yalnızca isim olarak geçer, mekânla olay arasında bir bağlantı bulunmaz. Hikâyenin kahramanları üzerinde psikolojik tahlil yapılmaz, bu nedenle hikâye kişileri ya hep iyi ya da hep kötü olarak verilmektedir. Hikâyelerde hep âşık, maşuk, cadı, tüccar vb. gibi belli tipler yer almaktadır. Çoğu hikâyede gerçeküstü olaylar ve güçler, cadılar, büyücüler, periler, cinler gibi masal unsurları bulunmaktadır. Hikâyelerde yapılan tasvirler ise anlatılan olayı süslemek amacıyla yapılan soyut tasvirlerdir. Olayların gerçek olduğu belirtilen ya da gerçekmiş gibi gösterildiği hikâyelerde olaylar tek düzeyde verilmekte, kişilerin sosyal çevre içerisindeki durumları ve farklı olaylar karşısında takındıkları tavırlar üzerinde durulmamaktadır. Bununla birlikte klasik hikâyelerde temel amaç eğlendirmenin yanında eğitim olarak görülmektedir.

E. Klasik Türk Edebiyatında Hikâye Tasnifi

Eski Türk edebiyatındaki hikâyeler üzerine birçok tasnif çalışması yapılmıştır. İlk çalışmalar Mustafa Nihat Özön, Mehmet Fuat Köprülü ve Âgâh Sırrı Levend’in yapmış

olduğu çalışmalardır. Özön (1985, 39-40), gerek sözlü kültürden gelen hikâyeleri, gerek Klasik edebiyatta oluşturulan hikâyeleri ve Tanzimat dönemini eserlerini bir arada düşünerek tasnifini beş grupta oluşturur:

1. Klasik edebiyatımızın manzum hikâyeleri
2. Klasik edebiyatımızın nesir hikâyeleri
3. Halk arasında yazılısından okunan hikâyeler
4. Halk arasında ağızdan ağıza aktarılan hikâyeler
5. Zümrelerin kendi amaçlarına uygun şekle koydukları hikâyeler

M. Fuat Köprülü (2004, 321) ise, hikâyeyi, konu ve menşelerini birlikte değerlendirerek üç maddede değerlendirmiştir:

1. Eski Türk ananesinden geçen mevzular.
2. İslâm ananesinden geçen dinî mevzular.
3. İran ananesinden geçen, ekseriyetle dinî olmayan ve bazen zâhirî bir İslâmî renge boyanmış, mevzular.

Hikâyelerle ilgili bir diğer tasnifi “Divan Edebiyatında Hikâye” başlıklı makalesiyle A. S. Levend (1967, 72-73) yapmıştır. Bu çalışmada hikâyeler, konu tasnifi bakımından iki başlık altında ele alınmış, ardından da yapı bakımından ve kahraman sayısı açısından farklı şekilde tasnif edilmiştir. Konularının kaynağına göre hikâyeler şu şekilde verilmiştir:

1. Konuları kutsal kitaplardan ya da Arap ve Fars edebiyatlarından alınmış anonim hikâyeler
2. Konuları ulusal hayatımızdan alınmış yerli hikâyeler

İkinci tasnif ise hikâyelerin konularına ve niteliklerine göredir:

1. Dinî konular, enbiya ve evliya menkıbeleri
2. Aşk hikâyeleri
3. Kahramanları tarihten alınmış hikâyeler
4. Temsilî hikâyeler

5. Tasavvufi hikâyeler
6. Serüven hikâyeleri
7. Sergüzeşt-nâme ve hasbihal yollu hikâyeler

Üçüncü tasnifte ise yapı ve kahramanın durumu ön plana çıkarılarak iki grup oluşturulmuştur:

1. Çift kahramanlı aşk hikâyeleri
2. Tek kahramanlı hikâyeler.

Eski Türk edebiyatında hikâyeye ilgili tasnif yapan bir diğer araştırmacı Hasibe Mazıoğlu'dur. H. Mazıoğlu hikâye üzerindeki tasnif çalışmasında hikâyeyi, öncelikle ifade ediliş tarzı bakımından, ardından dil-üslup ve konularının kaynağı olmak üzere üç farklı ana başlık altında tasnif etmiştir. Bu tasniflerin yanında hikâyenin konu özelliklerine göre din, tasavvuf, ahlâk ve aşk gibi belli başlıklar altında da ele alınabileceğini belirtmektedir. Hasibe Mazıoğlu'nun (2014: 533-534) tasnifleri şu şekilde verilebilir:

Şekillerine göre:

1. Manzum
2. Mensur
3. Manzum-mesur karışık olanlar

Dil ve üslup açısından:

1. Divan edebiyatı estetiği ile Arapça, Farsça kelime ve terkiplerle ve sanatlı bir üslupla yazılmış olan hikâyeler
2. Sade bir dille ve yalın bir üslupla yazılmış olan hikâyeler
3. Dilde ve üslupta bu iki ifade özelliğinden her ikisini de az çok taşıyan hikâyeler

Konuların kaynağı bakımından:

1. Yerli hikâyeler
2. Yabancı hikâyeler

Şerife Yağcı (2002, 157) ise yapmış olduğu tasnifte manzum ve mensur eserleri ortak değerlendirerek hikâye olarak kabul edilen ve içinde hikâye bulunan eserleri bir araya getirmiştir:

A. Edebî eserler

I. Bir grup mesnevî ve hikâye kitapları:

1. Bir çerçeve hikâyeye bağlı küçük hikâyeler içeren, manzum, mensur ya da manzum-mensur karışık hikâye kitapları
  2. Sohbet, nefha tarzı ile oluşturulmuş mesnevîler, hikâyelerin belli temalar altında toplandığı hikâye külliyatları
  3. İki kahramanlı aşk ve macera mesnevîleri, müstakil büyük hikâyeler
  4. Hikâyelerin hiçbir tasnife tâbi tutulmaksızın bir araya getirildiği hikâye mecmuaları
- II. Divanlarda yer alan manzum küçük hikâyeler

III. Mizâhî eserlerdeki hikâyeler

B. Tarih kitapları ve tarihî-menkabevî eserler

C. Eğitim ve öğretim amacı güden eserler

1. Dinî eserler
2. Tasavvufî eserler
3. Ahlâk kitapları
4. Ansiklopedik eserler.

H. Kavruk ise “Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler” adlı kapsamlı çalışmasında ve İskender Pala ile yazdıkları ansiklopedi maddesinde hikâyeleri kaynaklarına ve konularına göre değerlendirmiştir (Kavruk ve Pala, 1998: 491-493). Konu sınıflandırmasında bir hikâyeyi tek bir gruba koymanın mümkün olmayacağını belirten Kavruk (1998, 12-14) hikâyeleri:

Kaynaklarına göre:

1. Çeviri hikâyeler: Arapçadan, Farsçadan ve diğer dillerden olanlar.
2. Telif hikâyeler

3. Adaptasyon hikâyeler

Konularına göre:

1. Aşk hikâyeleri
2. Kahramanlık hikâyeleri
3. Dinî-tasavvufî hikâyeler
4. Ahlakî hikâyeler
5. Serüven hikâyeleri
6. Olağanüstü olayları ihtiva eden macera hikâyeleri
7. Latifeler

Bütün bu tasniflerden sonra Hasan Kavruk tarafından yapılan konularına göre hikâye tasnifine bakılınca Tuhfetü'l-Letâ'if" adı itibariyle letâif-nâmeler içerisinde yer almaktadır.

Çalışmanın Amacı

Mensur bir aşk hikâyesi olan Tuhfetü'l-Letâ'if tek nüshadır ve bu nüsha Kanada'nın Toronto şehrinde bulunan Aga Khan Müzesi'nin yazma eserler bölümünde "Demirbaş No: -AKM00280" ile kayıtlıdır. Bu çalışma ile tek nüsha olan bu eserin Türkiye'de tanıtılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışma ile Klasik Türk edebiyatında mensur hikâyecilik geleneğinin köklü bir geçmişe sahip olduğu gözler önüne serilmiş, kütüphanelerimizde bulunmayan ve tek nüsha olan Ali bin Nakîb Hamza'nın Tuhfetü'l-Letâ'if adlı mensur hikâyesi ilim âlemine tanıtılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamız, Kanada'nın Toronto şehrinde bulunan Aga Khan Müzesi'nin yazma eserler bölümünde "Demirbaş No: -AKM00280" ile kayıtlı bulunan ve 270 varaktan oluşan Tuhfetü'l Letâif adlı mensur bir aşk hikâyesidir. Tuhfetü'l-Letâ'if tek nüsha olduğu için edisyon kritik yapılmamış, eser transkripsiyon alfabesiyle günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Hikâye etme tekniklerinden çok halkalı hikâye tekniğiyle oluşturulan

Tuhfetü'l-Letâ'if çift kahramanlı bir aşk ve macera hikâyesi olarak incelenmiştir. “Ali Bin Nakîb Hamza'nın hayatı ve edebî kişiliği, Tuhfetü'l-Letâ'if, hikâyenin tahlili, dil-üslup özellikleri ve eserin transkripsiyon alfabesiyle günümüz Türkçesine aktarılması” olmak üzere dört bölümden oluşan tezimizde önce başlıklara dair genel bilgiler verilip ardından da bu başlıkların örnekleri eser içinden bulunarak başlıklar altında verilmiştir.

Çalışmamızın inceleme kısmında birçok eserden faydalanılmış olup daha çok Türk Edebiyatında Sindbâd-Nâme Çeviriler: Tuhfetü'l-Ahyâr ve Kitâb-ı Sindbâd-Nâme (İnceleme-Çeviri Yazılı Metin-Tıpkı Basım) adlı çalışmada inceleme kısmında uygulanan şablon Tuhfetü'l-Letâ'if'e uygun olduğu için örnek alınmıştır. İncelemenin birinci bölümünde eserin müellifi Ali bin Nakîb Hamza'nın hayatı, edebî kişiliği, Tuhfetü'l-Letâ'if hakkında bilgi verilmiştir. İkinci blümde ise; hikâyenin konusu/teması üzerinde durulmuş, hikâyenin konusu/teması belirlenmiştir. Hikâyede konu/tema dışında zaman, mekân, motif yapısı ve şahıs kadrosu incelenmiştir. Zaman düzleminde incelenen eserde hikâyenin nesnel/tarihî zamanı hakkında net bir bilgiye rastlanılmaz. Müellifin eseri Sultan II. Murad'a sunduğunu söylemesi eserin II. Murad'ın hükümdarlık süresi içinde yazıldığını gösterir. Eserde kullanılan mekânlar ise öncelikle somut ve soyut mekân olarak ikiye ayrılmıştır. Bunlardan somut mekânlar kendi arasında kapalı ve açık mekânlar olmak üzere iki gruba ayrılmış ve bu mekânlara hikâyeden örnekler verilmiştir. Oldukça geniş bir şahıs kadrosuna sahip olan Tuhfetü'l-Letâ'if'te kişiler; asıl kahramanlar, yardımcı kahramanlar, hasım güçler, olağanüstü/fantastik kişiler ve dekoratif/figüratif unsurlar şeklinde gruplandırılarak incelenmiştir.

İncelemenin üçüncü bölümünde eserin dil ve üslup özellikleri üzerinde durulmuştur. Öncelikle eserin Klasik Türk Edebiyatı içerisinde bulunan sade, orta, süslü ve ağdalı nesir üsluplarından hangisi içerisinde yer alabileceği tespit edilmiştir. Daha sonra eser içerisinde yer alan atasözleri ve deyimler tespit edilerek tablolar halinde gösterilmiştir. Hikâye içinde yer alan ayetler ve Arapça deyimlerin anlamları dipnotlarda belirtilmiştir. Tuhfetü'l-Letâ'if, XV. yüzyıl Anadolu Türkçesi ve Türkçe söz varlığı hakkında bilgi vermektedir. Eserde kullanılan bazı kelimeler günümüzde kullanılmayan kelimelerdir. Bunun dışında eserde kullanılan kelimelerin bazılarını sözlüklerde dahi rastlanılmamaktadır. Dönemin dil varlığını yansıtan bu kelimeleri müellif hem nazımda hem nesirde kullanmıştır. Çalışmamızda bu kelimelerin anlamını içeren bir sözlük

hazırlanmış ve bu sözlükte kelimelerin anlamları verilerek hikâye içerisinde geçtiği cümlelerle örneklendirilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde Tuhfetü'l-Letâ'if'in transkripsiyon harfleriyle günümüz Türkçesine çevrilmiş metni verilmiştir. Çeviriyazılı metin oluşturulurken müellifin konunun akışına göre yanlış olarak yazmış olduğu yer ve şahıs isimleri düzeltilmiş ve bunlar dipnotlarla belirtilmiştir. Bunun dışında eksik yazılan kelimeler düzeltilmiş ve kelimelere yapılan bu eklemeler metin içerisinde köşeli parantezle belirtilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Ali Bin Nakîb Hamza

1.1. Hayatı

Ali bin Nakîb Hamza'nın hayatı hakkında bilgi vermeden önce nakiplik ve nakibü'l eşrâflık hakkında açıklamalar yapmak yazarın hayatı ve yaşam tarzının daha iyi anlaşılmasında fayda sağlayacaktır. Sözlüklerde; “bir kavim veya kabilenin reisi veya vekili; bir tekkede şeyhin yardımcısı olan derviş veya dede” (Devellioğlu, 2005: 801); “bir kavim ve kabilenin reisi veya vekili” (Kâmûs, 2008: 1469); “bir kavmin veya kabilenin başkanı veya vekili; bir tekkede en yaşlı derviş veya dede” (Türkçe Sözlük, 2011: 1476) olarak tanımlanmaktadır. Osmanlı Terimleri ve Deyimleri sözlüğünde ise nakip hakkında şu bilgilere yer verilmektedir:

“Tekkelerde şeyh vekili makamında olan ve sülûku ilerlemiş dervişler için kullanılan tabirdir. Rifai, Sadi ve Bedevî tarikatlarında sülûku ilerleyen ancak “nukâba” mertebesine gelmemiş, mukabele sırasında şed kuşanıp hizmet eden dervişlere nakip denir. Ayrıca; nakip esnaf teşkilatı reislerinden birine verilen unvandır. Nakipler esnaf tarafından aralarında iyilik ve dindarlıkla tanınmış olanlardan seçilirdi. Fütüvvet tarikatı terkedildikten sonra şeyh, nakip ve duacılar lüzum kalmayarak seçilmemiş bunların yerini yiğit başılar ve kethüdalar almış ve esnafla devlet arasındaki işleri bunlar yürütmüşlerdir” (Pakalın, 1983: 648).

Yapılan tanımlara bakıldığı zaman nakip ve nakiplik kavramının hem sosyal hayatta hem de dinî hayatta işlevlik taşıdığı görülür. Osmanlı toplumunun sosyal hayatında nakiplik dışında bir de nakibü'l eşrâflık kavramı vardır. Bu kavram sözlüklerde; “peygamber soyundan olanların işlerini görmek üzere içlerinden hükümetçe tayin olunan memur” (Devellioğlu, 2005: 801); Hazret-i Peygamber'in sülalesi mensuplarının işleriyle meşgul olan vazife sahibi olan kişi” (Pakalın: 1983: 647) şeklinde tanımlanmaktadır.

Tuhfetü'l-Letâ'if'in yazarı olan Ali bin Nakîb Hamza'nın isminde geçen nakîblik unvanı dikkate alındığında yazarın babasının nakibü'l eşrâf olduğu düşünülebilir. Ancak Osmanlı döneminde görev yapan nakibü'l eşrâfların isimlerinin tutulmuş olduğu Ahmet Rıfat'ın “Devhatü'n-Nukâba” adlı eseri üzerinde yapılan araştırmada babasının ve

kendisinin ismine rastlanılmamıştır. Babasının nakip olduğunu söyleyen Ali bin Nakîb Hamza hakkında taranan diğer kaynaklarda² da herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Nakîb Hamza'nın oğlu olan Ali'nin hayatı hakkındaki sınırlı bilgiler bilinen ve elde bulunan tek eseri Tuhfetü'l-Letâ'if'te yer almaktadır. Eserde kendinden “Nâkîboğlu” olarak bahseden müellifin; doğum yeri, doğum tarihi ve öğrenim hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ancak babasının nâkîb olmasından dolayı ilmiye sınıfına mensup bir aile içerisinde yetiştiği ve iyi bir eğitim aldığı söylenebilir. Ali bin Nakîb Hamza, Tuhfetü'l-Letâ'if'i Osmanlı sultanı II. Murad döneminde kaleme aldığını ve ona sunduğunu hikâye içinde dile getirmektedir:

“Bâkî duâm budur Yâ Rabbe'l-âlemîn amîn. Tenri ol kula rahmet itsün kim bu kitabı okudukda Murâd Hân'a duâ kıla kim adl u insâfını padişâh-ı kerîm arturı vire. Bu kadar yeter bâkî hod malûmdur” (T.L-208a).

“Ammâ iba'd. Malûm ola ki bu kitâb ki ism-i şerîfi Tuhfetü'l-Letâ'if'dür. Murâd ibni Muhâmmed ibni Bâyezîd ibni Murâd ibni Orhân zamânında telîf olunmuşdur” (T.L-268b).

Yukarıdaki ifadelerle bakılarak Ali bin Nakîb Hamza'nın II. Murad döneminde (1421–1451) yaşadığı söylenebilir. Eserde geçen başka bir ifadeden müellifin eseri yaşlılık döneminde yazdığı anlaşılabilir:

“Pîr Nakîb oğlunun duâsını ilâhi sen kabûl eyle kim pîrlere duâsı cüvânlar üzerine müstecâbdur. İcâbet-makrûn eyle leyl ü nehâr anun saltânatin arturgıl. Habibullâh Muhammed ve Mussafâ mucizâtı hürmetiçün dahı ashâb-ı güzînün himmeti anun üzerinden ayırmagıl. Bâkî duâm budur yâ rabbe'l-âlemîn. Âmîn. Tanrı ol kula rahmet itsün kim bu kitabı okudukda Murâd Hân'a duâ kıla kim adl u insâfını anun padişâh-ı kerîm arturı vire. Bu kadar yeter bâkî hod malumdur” (T.L-208a).

² Taranan kaynaklar için bk. Ahmet Rifat Efendi, Devhatü'n-nukâba. İstanbul, 1876. Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî, (Yayına hazırlayan Nuri Akbayar; Eski yazıdan aktaran S. Ali Kahraman), Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul, 1996. Mustafa İsen, Sehî Bey Tezkirezisi (Heşt-Behişt), Ankara: Akçağ Yay. 1998. Mustafa İsen, Kühnü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, Ankara: AKM yay. 1994. Rıdvan Canım, Latîfi Tezkiretü's-şu'arâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ, Ankara: AKM yay. 2000. Filiz Kılıç, Âşık Çelebi, Meşairü's - Şu'ara (İnceleme - Metin) . 1. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010. Aysun Sungurhan-Eyduran, Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's - Şu'arâ. K.B Yay. Ankara, , 2009. Süleyman Solmaz, Gülşen-i Şu'arâ (Bagdatlı Ahdî), Kültür Bakanlığı Yay. Denizli, 2009. Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, İstanbul, 1915. Aysun Sungurhan-Eyduran, Beyânî Tezkiretü's-şu'arâ, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2008.

Yine müellif kendisini hikâye içerisindeki kahramanlara benzeterek yaşı hakkında bilgi verir:

“Bir dem geçdi ki sâat nâgâh bir dervîş bârgâh kapusından içerü girdi ben zaîf-i fakîr Nâkîb oğlu fertût pîr gibi” (T.L-234b).

Yukarıdaki cümleden Ali bin Nakîb Hamza'nın bu eseri meydana getirirken çok yaşlı olduğu anlaşılmaktadır.

Ali bin Nakîb Hamza'nın hikâye içerisinde II. Murad'ın yapmış olduğu savaşlardan örnekler vermesi, onun bu savaşlarda II. Murad'a yakın olduğunu ve savaşlarda bizzat yer aldığını düşündürür:

“Meger kim Sultânü's-salâtîni'z-zamân Padişâh-ı Rûm-ı magrib-zemin kim gâzi-yi devrân Murâd Hân ibn Mehemmed Hân e'azzallâhu ensârehu kala adl u insâfi ve şecâati kim âlemi dutmuşdur. Hakk Teâlâ ömrünü devletini bâkî ve pâyende dutsun. Melik-i civan-baht Muhammed Hân'ı bağışlayuvirsün. Ahter-güzerde râst gelsün, amîn diyen cânlara Hakk Teâlâ rahmet eylesün. Amîn yâ râbbe'l-âlemîn nice kim harb-ı küffârda Kirâl ve Yanko gazâsında ne resme kâfiri kırdıysa, şol resme Serûye Şâh'un leşkeri dahı şol vasfe kırıldı” (T.L-244a-b).

Bunların dışında Sultan II. Murad'a yakın olduğu anlaşılan Ali bin Nakîb Hamza'nın ömrünün büyük bir kısmını Edirne'de geçirdiği söylenebilir. Hakkında kendi anlattıklarının dışında bir şey bilinmeyen Ali bin Nakîb Hamza'nın nerede ve ne zaman vefat ettiği de bilinmemektedir. Tek eseri olan Tuhfetü'l-Letâ'if'te de bu konu hakkında bir bilgi yoktur. Yazmanın bulunduğu Aga Khan Museum'da³ yer alan tanıtım yazısında eserde bulunan minyatürler üzerine çalışan Meredith-Owens⁴ (1988: 577-587) da yapmış olduğu araştırmalarda yazar hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığını ve bilinen tek eserinin Tuhfetü'l-Letâ'if olduğunu belirtir.

1.2. Edebî Kişiliği

Kaynaklarda ismi geçmeyen Ali bin Nakîb Hamza'nın edebî kişiliği hakkındaki bilgiler elde bulunan tek eseri Tuhfetü'l-Letâ'if içerisindeki ipuçlarından çıkarılabilir. İlmiye sınıfına mensup bir ailede yetişen müellifin iyi bir tahsil gördüğü, Arapça ve Farsçayı

³Bk. <http://akm.e-corporus.org/eng/notices/140388-Tuhfet-ul-Leta-if-by-%60Ali-b-Nakib-Hamza-Turkey-Istanbul.html>

⁴ Bk. Meredith-Owens, A Forgotten Ottoman Romance, 1988.

bu dillerden eser tercüme edecek kadar iyi bildiği Tuhfetü'l-Letâ'if'in mukaddime kısmında söylediği şu cümleden anlaşılmaktadır:

“Andan diledim kim bir hûb hikâyet tevârîh kitâblarından terceme kılam, aradım bir acâyib sergüzeşt buldum ki anun her sözi câna rahât ve gönle sürûr bağışlar, zevk u safâ vü şâdî gösterir” (T.L-2a).

XV. yüzyılda nesir, süslü ve sade olmak üzere iki koldan gelişimini sürdürmektedir. Sinan Paşa'nın “Tazarrû-nâme” adlı eseriyle öncülük ettiği süslü nesrin aksine sade nesri savunan aydınlar da vardır. Ali bin Nakîb Hamza da yazmış olduğu Tuhfetü'l-Letâ'if adlı eseriyle sade nesri savunan aydınlar içerisinde gösterilebilir. II. Murad'a yakın olduğu bilinen Ali bin Nakîb Hamza'yı sade bir dille yazmaya sevk eden etken, Sultan II. Murad'ın bu dönemde ağır bir dille yapılan “Kâbus-nâme” tercümesinden sonra sade Türkçeyi teşvik ederek eserin daha sade bir dille ikinci çevirisini istemesi gösterilebilir (Soysal, 2002: 354).

1.3. Dil ve Üslup

Ali bin Nakîb Hamza'nın nesrin yanı sıra nazım tekniğine de kısmen hâkim olduğu anlaşılır. Ali bin Nakîb Hamza, hikâye içerisinde sade bir üslupla yazdığı manzumelerde sanat endişesi taşınmadığı için bu manzum parçalarda vezin kusurları oldukça sık görülür. Bu durum hem Ali bin Nakîb Hamza'nın şairlik kabiliyeti hem de Türkçede uzun seslerin bulunmaması ve bu yüzden Türkçe kelimelerin aruza uygulanmasının zorluğu ile izah edilebilir:

Tavarun öninde kıçında olur
Âdem alacası içinde olur
(T.L-12a).

Nice diyüm anun hûblıgunı ben
Kim anı işidesün cân-ıla sen
(T.L-164a).

Ali bin Nakîb Hamza, babasının nakiplik vazifesinden dolayı dinî ve ilahî konuların yoğun şekilde yaşandığı bir aile ortamında büyümüştür. Ancak Ali bin Nakîb Hamza, aldığı tahsile ve yetiştiği ortama tezat olacak şekilde Tuhfetü'l-Letâ'if içerisinde argo kelimelere ve hikâyenin kahramanlarının gerdek gecesine dair kimi müstehcen tasvirlerle yer verir:

“Tavarun öninde *kıçında* olur
Âdem alacası içinde olur” (T.L-12a).

“Şol şeftâlû biri biñ dīnār deger. Turuncın, narın oğşırak esbābına tamā‘ itdi.

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ūlun

Ne qaldı ortada āru ne kelek
Durımadılar anda bir sā‘ ate dek

Ol iki birbiri-y-ile qarışdı
Yanar od gibi oluban girişdi

Kirişe gezledi oquñ gezini
Aşar qapusına dikdi gezini

Şalup vardı behādır elde şalıq
Bıraqdı bengünün şuyına balıq

O deryā mevci irişdi havāya
Uçup sunqur varup qondı yuvaya

Ṭurup ğusl itdi vardı girü yatdı
Şāh-ı Rāmīn şeker dadını tıtdı

Ğuşa ğam getdi geldi yirine şād
Ol iki birbirisinden bulup dād” (T.L-264b).

Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmış mensur eserlerde günlük ve edebî dil bir arada yer alır. “Kelimelerle ifade; duygu, düşünce ve hayalleri, olayları, eşyayı, tavır ve davranışları; sözlü edebiyat, kelimelerle ifadenin bir sanat halini almasıyla meydana gelir. Kelimelerle ifade, meramı, günlük hayatımızı yaşarken ihtiyaç boyutunda anlatır; edebî ifadede ise, kelimelerle ifadeyi kullanmakla beraber estetik tercih basamağına ulaşma ve edebiyat sanatının kendine mahsus ilkelerine uyma durumu söz konusudur” (Önal, 2008: 25). Tuhfetü’l-Letâ’if gibi edebî değeri yüksek bir kitabın belirtilen durumdan etkilenmemesi mümkün olamayacağı gibi, halk kitleleri tarafından kolayca anlaşılması ve sevilerek okunması için günlük dile başvurmanın da kaçınılmaz olduğu bir gerçektir.

Bu genel bilgilerden sonra Ali bin Nakîb Hamza’nın anlatım özelliklerini metinden örneklerle göstermek yazarın sanat anlayışını açıklayıp doğrulamak bakımından daha uygun olacaktır. Aşk ve kahramanlık hikâyesi olan Tuhfetü’l-Letâ’if’i, Ali bin Nakîb

Hamza çok zincirli olay örgüsüyle kurgulamıştır. Çok zincirli olay örgüsüyle hikâye yazımının en önemli, en değerli kelimesi olan ve olay halkaları arasındaki geçişi sağlayan “biz geldük Mâh-pervîn hikâyetine”, “biz geldük Cârûs hikâyetine” gibi kalıp ifadeler hikâyede yer almaktadır. Bu kalıp ifadelerin yüklendiği görevi tespit etmek yazarın hikâyenin kurgusuna verdiği önemi gösterir.

Ali bin Nakîb Hamza, hikâyenin genelinde tahkiye anlatım tekniğini kullansa da farklı anlatım tekniklerine de yer verir. Örneğin; diyalog ve soru-cevap şekli okurun hikâyeyi sıkılmadan okuması ve hikâyedeki akıcılığın sağlaması için kullanılır:

“Bir bâg gördi. Ol bâg kapusına geldi kim geçeydi. Gördü kim bâgun kapusu açık bâgbân kapunun taşrasında durmuş bir kişiyle söyleşür. Şehzâde selâm virdi. Aleykin aldılar ikrâm kıldılar. İlerü varup elin öpdî. Şehzâde eyitdi: Ey Bâgbân! Bu bâg kimündür?” Bâgbân eyitdi: “Vezîründür.” Şâh-zâde eyitdi: “Hiç yemişi var mıdur? Teklif idesün yiyevüz.” Bâgbân eyitdi: “Vardur gelün mübârek kademinüz bu bâga bassun birez dinlenün” didi. Şehzâde atdan inüp içerü girdi” (T.L-3b)

Ali bin Nakîb Hamza'nın hikâyenin kurgusunda ayrıntılama ve örneklendirme yöntemine başvurduğu görülür. Ali, okuyucunun dikkatini çekmek ve anlatıma gerçeklik kazandırmak için gerçek hayattan örnekler verir:

“Meger kim sultânü's-selâtîni'z-zamân padişâh-ı Rûm-ı magrib-zemin kim gâzi-i devrân Murâd Hân ibni Mehemmed Hân e'azzallâhu ensârahu kala adl u insâfi ve şecâ'ati kim âlemi dutmuşdur, Hakk Teâlâ ömrünü devletini bâkî ve pâyende dutsun, melik-i civan-baht Muhammed Hân'ı bağışlayuvirsün. Ahter-güzerde râst gelsün, amîn diyen cânlara Hakk Teâlâ rahmet eylesün. Amîn yâ Râbbe'l-âlemin! Nice kim garb-ı küffârda Kirâl ve Yanko gazâsında ne resme kâfiri kırdıysa, şol resme Serûye Şâh'un leşkeri dahı şol vasfe kırıldı” (T.L-244b-245a).

Aşağıdaki örnekte ise olay, göz önünde canlandırılacak şekilde kaleme alınır. Şâh Râmîn ve Murg-ı Şîrân'ın arasında olanlar anlatılırken Murg-ı Şîrân'ın sarf ettiği sözlere de yer verilerek olay etkileyici hâle getirilmiştir. Burada Ali bin Nakîb Hamza'nın okurun dikkatini diri tutan bir anlatım tarzı kullandığı gözlemlenir:

“bu kuşların biri fasîh dil ile söyledi. Bilgil ve agâh olgıl kim biz Hak Teâlâ'nın emri ile geldük. Hûzâdan bize emir şöyledür kim “varun ol kullarum üzerinden ol âfeti götürün” didi. Uş geldük düşmenleri def eyledük dahı ne buyurırsız aydun kaydınuzı bitürelüm didiler. Şâh bu sözi işidüp tanladı. Eyitdi: Billâhi aydun ne kuşlarsız makâmunuz kandadır? Ol kuşlar eyitdiler: Makâmumuz deryâyı muhit içindedür. Anda bir cezîre vardır, adına Fâm-güşâde dirler. Anda oluruz ve bizüm adımız Murg-ı Şîrân'dur. Her kanda kim arslânlar galebe ide Hak Teâlâ emriyle bir melek gelür varun ol makâmı anlardan arıdun dir. Biz ol melek emriyle ol düşmeni ol aradan def iderüz. Dönüp makâmumuza varırız. Çün Şâh bu fesâhatlü dili kuşlardan işitdi, Hakk'un sunına acaba kıldı. Eyitdi: Ey Murg-ı Şîrân! Çün siz bize bu vefâ-yı kıldınız imdi. Hak Teâlâ bu âdem dilünü ne sebebden rûzî kıldı? Eyitdiler: Biz da'ima Hakk'a zikr iderdük. Ayduridük: Ey sun ıssı sâni! Bize bir nesne rûzî kıl kim hiç kuşlarda olmasun didük. Nâgâh kulagımıza bir âvâz geldi kim ne dilersiz? Biz eyitdük: Bize âdem dilin nasib idün söyleyevüz hiç sîmurgdan artuk bir kuş söylemedi. Ol eyitdi kim Hak Teâlâ diledigizi virdi. Ve bir kerâmet dahı virdi. Biz eyitdük nice kerâmet virdi. Ol melek eyitdi: Hak Teâlâ sizi dünya sarayunda azâd kıldı. Ve her kanda kim zaif câna bir zaruret vakî olsa gerek ki ana Hızır gibi erişesiz. Ve bir mertebe dahı virdi kim âdem gibi her âdemle söyleşesiz. Bize Hak bu bahşaişi virdi. Ol sebebden âdem gibi söyleriz didiler” (T.L-40a-b, 41a).

Ali bin Nakîb Hamza hikâye içerisinde tasvir kullanımını da ihmal etmez. Özellikle bazı mekânların, fantastik kişilerin ve yaratıkların anlatıldığı bölümlerde bu kişi ve varlıkların özelliklerini teşbih ve istiare sanatından faydalanarak ayrıntılı bir şekilde işler:

“arasında bir yüce köşk, dört yanında manzaragâhları vardır. Deri dahı açık her pencere bir cânibe bakar. Suhrâb Şâh sürdi ol köşke geldi. Gördü kim kapısı baglu atından indi, yukarı çıkdı, kapının bagını giderdi, içeri girdi. Ol köşk içine nazar kıldı. Gördü kim bir âc-ı âbnûs taht örülmiş, ol taht üzerinde mesned-i şâhî konulmuş, bezm âletleri kurulmuş” (T.L-167b).

“Ey Melik! Bir acaib ta'ife geldiler. Gözleri ıldırım gibi şakır, başları arslân başına benzer, ellerinün dırnakları kuş minkarına benzer, dudakları ve kulakları

inüp yire degmiş, yüzleri kan rengine benzer, kuş kanadı gibi kanatları var uçları elmâs tığına benzer” (T.L-155b, 156a).

Hikâyelerde manzume kullanımı yaygındır. Mensur anlatım esas olmakla birlikte yazarlar aralara manzum parçalar katmayı ihmal etmezler. Bu manzum parçalar genellikle mısra beyit veya beyitlerden oluşur (Kavruk, 2010: 182). Hikâyede anlatımı zenginleştiren ve akıcılığı sağlayan bir unsur olarak öne çıkan manzum parçalar Tuhfetü'l-Letâ'if'te de görülmektedir. Yazarın konu akışına göre verdiği beyitler, gazeller ve mesneviler duygusal anlatımın yoğun olduğu manzumelerdir. Yazar bunlara yer verirken kırmızı mürekkeple ne yazacağını önceden bildirir:

“*meseldür* kim:

Tavarun önünde kışında olur
Âdem alacası içinde olur” (T.L-12a).

“*Beyt:*

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün

Didi ey âlemleri var iden Hakk
Kerîm sensün rahîm u ferd-i mutlak

Günâhuma mukırram ben bilürem
Sana yüz uruban zârı kıluram” (T.L-17a).

Hikâye içerisinde kullanılan, “kara gösterdi bana cümle akı, son peşimânlık assı itmez; iki çetük bir arslana tapıdur, cihân kimseye bâkî kalmaz geçer, Bilüsizlik kişiye kan yutdurur/ Yavuz baş ıssına tonuz gütdürür, Cihân kimseye bâkî kalmaz geçer/Ecel câmını bây u yohsul içer” gibi asırların hayat tecrübesinden süzülerek oluşan deyim ve atasözleri hikâyeye üslup güzelliği katmakla kalmamış hayat felsefesi ve dünya görüşü açısından da bir derinlik kazandırmıştır.

Ali bin Nakîb Hamza, hikâye içerisinde “akıl”la ilgili deyimleri sıkça kullanır. Bu deyimlerin çoğunun günümüzde kullanılıyor olması yazarın halk diline yaklaşımı konusunda fikir vermesi bakımından önemlidir.

Arapça ve Farsçaya oldukça hâkim olmasına rağmen Ali bin Nakîb Hamza Tuhfetü'l-Letâ'if'i oldukça sade bir üslubla kaleme almıştır. Yazar, eserin genelinde ve manzum kısımlarda mümkün olduğu kadar Türkçe kelimelere ağırlık vermiş, Arapça ve Farsça kelimeler kullanmamaya özen göstermiştir. Küçüklüğünden beri dinî konuların üst

seviyede yaşandığı bir ortamda büyüyen Ali bin Nakîb Hamza duyğu ve düşüncelerini ifade etmede şiiri bir vasıta olarak kullanmıştır. Bu sebepten, hikâye içerisinde herkesin anlayacağı bir üslupla yazılan manzum kısımlar genellikle nasihat verici tarzda olup eğitici ve öğretici nitelikte özellikler göstermektedir:

“Dimiş anda ey bu cihâna gelen
Bu âlemde kendüyi hâkim bilen

Eger sen gedâsun u ger şehriyâr
Cihâna gönül virmegil zinhar

Ki fi’li vü kavli bu dehrün yalan
Eyit kim durur bunda bâkî kalan

Dahı basmadum taşra bundan kadem
Sonucu ben oldum burada adem”
(T.L-137a).

Sade nesir üslubunun oldukça başarılı bir örneği olan Tuhfetü’l-Letâ’if, kaleme alınmış olduğu asrın getirdiği dil özellikleriyle içerisinde az sayıda Arapça ve Farsça kelimeler barındırmaktadır. Genellikle yaşayan, gelişen Türkçe kelimelerle yüklü olan eser birbirine benzeyen kısa cümlelerin ve seci sanatının kullanılması ile ahenk ve akıcılık kazanmıştır.

“Bâdeler galtân olup birkaç yörendi kelleler germ ve hâtırlar nerm oldu” (T.L-208b).

“Yok dersen benüm gibi mahubdan mahrûm kalursın, sonragı peşîmanlık sana assı itmez” (T.L-124b).

“salâtîni’z-zamân padişâh-ı Rûm-ı magrib-zemin kim gâzi-yi devrân Murâd Hân”
(T.L-244a).

XV. yüzyılda hikâye sahasında verilmiş az sayıda örneklerden biri olan Tuhfetü’l-Letâ’if’in başarısının temelinde müellifin kullanmış olduğu dil ve üslup özellikleri görülür. Yaşadığı dönemin dil özelliklerini eserine yansıtan müellif hikâye içerisinde Türkçe deyimleri, manzum ve mensur atasözlerini ustalıkla kullanmıştır. Bunun dışında müellifin hikâyede mahallî tabir ve kelimelere yer vermesi hikâyedeki his ve heyecanı üst seviyeye taşımıştır. Esere dilbilgisi yönünden bakıldığında yazarın kullanmış olduğu değişik ve kısa cümleler hikâyeye doğallık ve canlılık katmaktadır. Bu çerçevede içerisinde Ali bin Nakîb Hamza’nın üslubunun duru ve akıcı olduğu söylenebilir.

2. Tuhfetü'l-Letâ'if

Tuhfetü'l-Letâ'if'i tanıtmadan önce "letâif-nâmeler" hakkında verilecek kısa bir bilgi eseri daha iyi anlamak açısından fayda sağlayacaktır. Bir nükteye dayanan lâtife sözlüklerde, "güldürecek tuhaf ve güzel söz, şaka, hikâye" olarak tanımlanmaktadır. Türk edebiyatında lâtifenin ilk yazılı örneklerine Divanü lugâti't-Türk, Kutadgu Bilig ve Dede Korkut hikâyeleri gibi İslamî edebiyatın ilk dönem eserlerinde rastlanılmaktadır (Altunel, 2003: 109). Bu dönemden itibaren latifelerin toplanıp yazıldığı mecmualara "Ietâif, Ietâif-nâme" adı verilmiştir. Klasik edebiyatımızda ise, "nükteli, mizahî, güldürücü, aynı zamanda düşündürücü, ibret verici olayların anlatıldığı, kısa kısa öz hikâyelere" (Kavruk, 1998: 149) lâtife denilmektedir. Lâtifeler, ya büyüklerden birinin hayatını ve kişiliğini canlandırır; ya toplumların özelliklerini yansıtır, ya da hiç kimseye değinmeden insanoğlunun acınacak, gülünecek ruh halini ve telaşlı durumunu küçük hikâyelerle dile getirir (Levend, 1998: 156). Klasik edebiyatımızda bu tür küçük hikâyelerin bir araya getirilmesiyle oluşan mecmualara "Letâif-nâme, Tuhfetü'l-Letâ'if veya Mecmuau'l-letâif" adı verilmektedir.

Lâtife –letâif-nâme kelimesinin klasik edebiyatımızda edebî terim olarak kullanılması XVI. yüzyıldan sonradır. XIX. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak lâtife türünün yeni bir hareket kazanmasıyla latife kelimesi fıkra, nükte, nekre vb. kavramlarla eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Edebî tür olarak ise lâtife "manzum veya mensur gülünç kısa hikâye" olarak tanımlanmıştır. Birer nükteye dayanan fıkralar ve latifeler anlatım bakımından hikâye, gülünçlük yönünden mizah özelliği taşırlar. Bu sebeple iki tür arasında gelişmiş ve edebiyat tarihinde pek çok örnekle yer almış bir lâtife türünden söz edilebilir. Çünkü lâtifeyi tam anlamıyla hikâye, fıkra ya da mizah olarak değerlendirmek zordur (Batislam, 2013: 229).

Klasik Türk edebiyatı içinde edebî bir terim olan lâtifeler, içerisinde söylendikleri dönemin dil ve üslup özelliklerini, halk deyim ve söyleyiş unsurlarını barındırır. Bunun yanı sıra cemiyet hayatına ve tarihi, edebî simalara yer vermeleriyle de önem taşır. Lâtifelerin içinde zaman zaman maksadını aşan ve müstehcen anlatımlara da rastlanır. Lamî Çelebi, insana bir şey kazandırmayan ve boş şakalardan ibaret olan lâtifelere karşı oğlu Abdullah Çelebi'yi uyarır. Lâtifelerin bir söz oyunu olma özelliğine de işaret eden

Lamî, bunları değerli kılan şeyin içlerinde taşıdıkları hikmetler olduğunu belirtir (Altunel, 2003: 109).

Klasik edebiyatımızda birçok letâif-nâme kaleme alınmıştır. Ancak bu konuda kaleme alınan eserler arasında Bursalı Lamiî tarafından bir yıl içinde tamamlanan “Mecmuau’l-letâ’if’in” diğerlerinden bir adım önde olduğu söylenebilir. Bursalı Lamiî dışında Zâtî’nin Letâif-i Zâtî, Hüsâm Şahrâvî el-Cülûgi’nin Har-nâme, Bursalı Mustafa Cinânî’nin Letâif-i Cinânî, Edirneli Abdurrahman Hibrî Efendi’nin Hadâyıku’l Cinân, Gelibolulu Bahrî Mehmed Paşa’nın Letâif-i Bahrî ve Nuh bin Mustafa’nın Büstân-ı Kuds ve Gülistân-ı Üns adlı letâif-nâmeleri vardır. Bu eserler dışında kim tarafından yazıldığı bilinmeyen birçok latife mecmuası kütüphanelerimizde yer almaktadır. Bunların yanı sıra kaynaklarda adı geçen ancak yazmaları kütüphanelerde bulunmayan eserler de mevcuttur. Abdülcabbaroğlu Ahmed tarafından Tire’de kaleme alınan dinî-ahlâkî konularda yazılmış “Tuhfet’ül-letâif” ve Ahmed bin Muhammed el-Esamm-ı Karamanî tarafından dinî-ahlâkî konularda kaleme alınmış olan “Letâif-nâme” örnek olarak gösterilebilir (Kavruk, 1998: 149-160). Kütüphanelerde yer alan bu eserlerin dışında günümüze ulaşamayıp kaybolmuş veya kaynaklarda adı geçip nerede olduğu bilinmeyen birçok eserin olması da kuvvetle muhtemeldir.

2.1. Eserin Adı

Letâif-nâmeler birbirleriyle bağlantısı olmayan genellikle tek bir olayın anlatıldığı küçük hikâyelerin toplandığı mecmualardır. Ancak klasik edebiyatımızda bazen hoşagiden, beğenilen konuları içerisinde barındıran pek çok esere ve uzun hikâyelere de bu ad verilmiştir (Altunel, 2003: 109). Bu çalışmaya konu olan eser de uzun bir hikâye olmasının yanı sıra yukarıda belirtilen özelliklerden dolayı Tuhfetü’l-Letâ’if olarak adlandırılmıştır.

2.2. Eserin Konusu

Eski Türk edebiyatında yapılan hikâye tasniflerinden yola çıkarak hazırlamaya çalıştığımız Tuhfetü’l-Letâ’if değerlendirilecek olursa eserin, konu bakımından yapılan tasniflerden birçoğunun özelliklerini barındırdığı söylenebilir. Eser, konu bakımından aşk, kahramanlık ve serüven hikâyeleri içerisine dâhil edilebilir. Ancak hikâye içerisinde ağırlıklı olarak ele alınıp işlenen konu Mâh-pervîn ve Şâh Râmîn’in

aşklarıdır. Bu yüzden Tuhfetü'l-Letâ'if'i konusu bakımından çift kahramanlı aşk hikâyeleri içerisinde değerlendirmek daha doğru olacaktır.

2.3. Eserin Türü

Eski Türk edebiyatı dairesinde manzum türlerin tespiti mensur türlere göre nispeten daha kolaydır. Ancak mensur bir eseri tür olarak konumlandırmak birtakım sıkıntıları da beraberinde getirir (Aksoyak, 201064). Bu nedenle Ali bin Nakîb Hamza, kaleme aldığı eserin hikâye olduğunu mukaddime kısmında şu şekilde ifade eder:

“Andan diledim kim bir hûb hikâyet tevârîh kitâblarından terceme kılâm, aradım bir acâyib sergüzeşt buldum ki anun her sözi câna rahât ve gönle sürûr bağışlar, zevk u safâ vü şâdî gösterir” (T.L-2a).

Ali bin Nakîb Hamza, yukarıdaki ifadeleriyle esrin türü hakkında kesin bir bilgi ortaya koyar.

3. Tuhfetü'l-Letâ'if'in Özeti

Şâh Erdeşîr Zâvûl ülkesinin bilgili, adaletli hükümdarıdır. Şâh Erdeşîr'in kendisine bağlı ülkeyi yönetmesinde yardımcı olan Şeh-rûz adında bir veziri vardır. Şâhın bir oğlu vezirin ise bir kızı vardır. Erdeşîr'in oğlunun adı Şâh Râmîn'dir. Şâh Râmîn; her işten anlayan, savaş sanatını iyi bilen, cömert, yakışıklı ve bilgili bir şehzadedir. Şeh-rûz Vezir'in ise güzellikte âlemde eşi benzeri olmayan Mâh-pervîn adında savaş sanatından anlayan becerikli ve zeki bir kızı vardır. Ancak vezir kızının güzelliğini kimsenin bilmesini istemez. Mâh-pervîn'e bir saray yaptıran Şeh-rûz, kızın saray dışına çıkmasına izin vermez. Mâh-pervîn'in sadece sarayın bahçesine çıkmasına ve orada gezmesine izin verir.

Birgün adamlarıyla ava çıkan Şâh Râmîn, av peşinde gezerken Mâh-pervîn'in sarayı önüne gelir. Şâh Râmîn saraya doğru yaklaşınca kapıda bahçıvanı görür ve yaklaşip ona selam verir. Bahçıvan, şehzadenin selamını alıp ona hürmet eder ve şehzadeye ikramda bulunur. Şehzade; bahçıvana sarayın kime ait olduğunu sorar. Sarayın vezirin olduğunu söyleyen bahçıvan şehzadeyi içeri davet eder. Teklifi kabul eden şehzade önceden hazırlanmış olan minderlerin üzerine geçip oturur. Bahçıvan bahçedeki meyvelerden getirip şehzadeye ikram eder. Bu sırada Mâh-pervîn saray bahçesinde gezinti yapmak için hazırlık yapmaktadır. Mâh-pervîn'in dadısı bahçedeki hazırlıkları kontrol etmek

için dışarı çıkar. Bahçeye gelen dadı, Şâh Râmîn'i görür ve hemen saraya Mâh-pervîn'in yanına döner ve Mâh-pervîn'e acayip bir durumla karşılaştığını anlatır. Mâh-pervîn, dadısına ne gördüğünü sorar. Sarayın bahçesinde Şâh Râmîn'i gördüğünü söyleyen dadı, daha sonra Mâh-pervîn'in yanında onu överek anlatmaya başlar. Dadı, Şâh Râmîn'i öyle bir anlatır ki kız görmeden ona âşık olur. Mâh-pervîn dadısına yalvararak ondan şehzadeyi göstermesini ister. Kızın bu haline dayanamayan dadı, Mâh-pervîn'i alıp sarayın bahçesine çıkarır. Bahçede bir ağaç arkasına gizlenen dadı ve Mâh-pervîn bir süre sonra Şâh Râmîn'i görür. Şah Râmîn'i gören Mâh-pervîn, onun latifliği karşısında kendinden geçerek bayılır. Dadı hemen kızı oradan alıp sarayına götürür. Bir süre sonra kendine gelen Mâh-pervîn dadısına Şâh Râmîn'e âşık olduğunu, onunla görüşmek istediğini söyler. Dadı, Mâh-pervîn'e aklını başına toplamasını yoksa rezil olacağını söyler. Mâh-pervîn, dadısına şehzadeyle görüşmezse zaten kendini rezil edeceğini söyler. Durumun ciddiyetini anlayan dadı, Mâh-pervîn'e sabretmesini söyleyip kızın yanından ayrılır ve evine gider. Dadı evine gelince kocasına şehzadenin gidip gitmediğini sorar. Kocasını, şehzadenin henüz gitmediğini ve ne zaman gideceğini bilmediğini söyler. Dadı kocasından aldığı bu cevaplar üzerine hemen Mâh-pervîn'in yanına döner ve kocasının söylediklerini Mâh-pervîn'e anlatır. Bunun üzerine Mâh-pervîn dadısından kalem ve kâğıt getirmesini ister. Dadı kalem ve kâğıdı getirince Mâh-pervîn kendi halini bir mektuba yazar ve dadısına mektubu Şâh Râmîn'in yolu üzerinde görebileceği bir ağaç dalına asmasını söyler. Dadı, Mâh-pervîn'in söylediklerini eksiksiz şekilde yerine getirir. Şâh Râmîn odasına giderken yolda ağacın dalı üzerinde asılı olan mektubu görür ve alır. Odasına giren şehzade hemen mektubu açıp okumaya başlar. Şâh Râmîn mektubu okuduktan sonra odasından çıkıp bahçeye bahçıvanın evine gider. Şehzadeyi karşılarında gören bahçıvan ve karısı şaşırır. Bahçıvan ve karısı şaşkınlıklarını üzerlerinden atınca şehzade mektuptan bahseder. Bunun üzerine Mâh-pervîn'in dadısı her şeyi Şâh Râmîn'e anlatır. Duydukları karşısında şaşkınlığını gizleyemeyen şehzade dadıya kızın kendisini ne zaman ve nerede gördüğünü sorar. Dadı, şehzadenin bağa gelmesinden başlayarak her şeyi sırasıyla anlatır. Dadının anlattıklarından sonra şehzade kızı görmek ister. Şâh Râmîn'den beklemesini isteyen dadı gidip kızı bağa getireceğini söyler. Daha sonra Mâh-pervîn'in yanına gelen dadı durumu Mâh-pervîn'e anlatır. Mâh-pervîn hemen hazırlıklarını yapar ve dadısıyla beraber bağa gider. Mâh-pervîn bağa gelince kendisini şehzadeye tanıtip yüzündeki

örtüyü kaldırır. Kızın yüzünü gören şehzade onun güzelliği karşısında kendinden geçer ve kıza âşık olur. Birbirleriyle biraz zaman geçiren bu iki âşık daha sonra evlenmeye karar verirler. Verdikleri bu karara göre Şâh Erdeşîr, Mâh-pervîn'i babası Şeh-rûz Vezir'den isteyecektir. İki âşık bu saf ve temiz kararı verdikten sonra ayrılır. Kız kendi sarayına şehzade de bahçıvanın evine döner. Bir müddet bahçıvanla oturan şehzade, kızın aşkına dayanamaz ve kıızı tekrar görmek için kızın sarayına gelir. Kapıların kapalı olduğunu gören şehzade derhal boynundaki kemendi çıkarıp pencereye atar ve kızın odasına çıkar. Kendisini Mâh-pervîn'e tanıtan şehzade pencereden içeri girer. İki âşık oturup yer, içer, sohbetle meşgul olurlar. Bir zaman sonra bunların uykusu gelen iki âşık yan yana yatıp uyurlar.

Şâh Erdeşîr sarayında bir meclis düzenleyip beylerini ve vezirini çağırır. Bu mecliste yer, içer sohbet ederler. Meclis dağılınca Şeh-rûz Vezir sarayına gitmek için yola çıkar. Sarayına giderken kızının sarayı önünden geçen Şeh-rûz, kızının uyanık olduğunu düşünerek içeri girer. Kızın yanında Şâh Râmîn'in yattığını gören vezir bu hain oğlanın burada ne işi var deyip kendi kendine sorar. Daha sonra kızının boğazına yapışan vezir ikisini birbirinden ayırır. Gördüğü durum karşısında kızına öfkelenen vezir kılıcını eline alır ve kızını öldürmek ister. Kız feryat ederek canına kıymaması için babasına yalvarır. Kızın yalvarmaları karşısında yüreği yumuşayan vezir kızını öldürmeye kıyamaz ve aynı gün bir insanın sığabileceği büyüklükte bir sandık bulup kızını sandığa koyar ve sandığı denize bırakır. Kızını denize bıraktıktan sonra sarayına dönen vezir şehzadeye hiçbir şey söylemez. Olup bitenden habersiz olan şehzade uykudan uyandığı zaman kızın uyanıp gittiğini düşünerek kendi sarayına döner ve bundan sonra Mâh-pervîn'den haber alamaz. Daha sonra şehzade kızdan haber almak için çok uğraşır ama bir daha kızdan haber alamaz ve bu durumdan ötürü çok üzülür. Bir gün kızın dadısı üzgün bir halde şehzadenin yanına gelerek kızın kendisini babasından istemesini beklediği için saklanabileceğini söyler. Şehzadeye, babana söyle kıızı sana babasından istesin der. Dadının sözlerini duyan şehzade annesine gidip Mâh-pervîn'le kendisinin durumunu anlatır. Oğlunun Mâh-pervîn'e olan aşkını öğrenen anne, Şâh Erdeşîr saraya gelince durumu kocasına anlatır. Şâh Erdeşîr durumu öğrendikten sonra onay verir ve kıızı vezirden ister. Vezir, Şâh Erdeşîr'den korktuğu için kızına yaptıklarını söyleyemez ve kıızı başka bir şehre gönderdiğini söyler. Kızı getirmek için Erdeşîr'den zaman ister. Şâh, vezirden bu sözü duyduktan sonra oğluna kıızı vezirden istediğini söyler. Şâh

Râmîn babasının söylediklerini duyunca çok sevinir ve hemen düğün hazırlıklarına başlar. Şâh Erdeşîr ve Şâh Râmîn düğün hazırlıklarını yaparken vezir bir gece ülkenin ileri gelen beylerini yanında toplar ve onlara kızıyla Şâh Râmîn'in durumunu anlatır. Daha sonra kendisini dinleyen beylere dönerek; bir kişi sizin evinize, namusunuza hainlik ederse cezası nedir, diye sorar. Beyler vezirin bu sorusuna, o kişinin cezasının ölüm olduğunu söylerler. Beylerden bu cevabı alan vezir şâh oğlunun namusuna leke sürdüğünü kendisinin ise bu durum karşısında ona hiçbir şey yapmadığını, kızını ise öldürmeye kıyamayıp bir sandığa koyarak denize bıraktığını beylere anlatır. Şeh-rûz anlattıklarıyla beylerin desteğini alır ve Şâh Erdeşîr'e pusu kurarak onu öldürür. Şâh Râmîn babasının ölüm haberini alınca saraya gelir. Babasını defneden şehzade yedi gün babasının yasını tutar. Yedi gün süren yasın ardından babasının tahtına oturup malına, mülküne sahip çıkmak ister. Bunu gören Şeh-rûz daha önce anlaştığı beylerle Şâh Râmîn'in tahta çıkmasına engel olup onu esir alır. Şâh Râmîn, vezire niçin böyle yaptığını sorar. Vezir; şehzadeye kızıyla aranızda olanları biliyorum siz ikiniz bana hainlik ettiniz. Bu yüzden kızımı sandığa koyup denize bıraktım der. Daha sonra Şeh-rûz askerlerine şehzadeyi zindana götürmelerini söyler. Askerler şehzadeyi götürüp zindana bırakır. Şehzade zindana atıldıktan sonra içinde bulunduğu durumdan kurtulması gerektiğini yoksa vezirin kendisini öldüreceğini bilir. Zindanda kaldıktan bir süre sonra şehzade zindan önünde kendisini bekleyen gardiyanı yanına çağırır ve ona kendisini tanıyıp tanımadığını sorar. Gardiyan şehzadeyi tanıdığını söyler. Bunun üzerine şehzade vezirle aralarında geçenleri ve vezirin yaptığı hainlikleri anlatır. Şehzadeyi dinleyen gardiyan ona hak verir ve zindandan kaçmasına yardımcı olur. Zindandan çıkan şehzade gardiyanla beraber kendi odasına giderler. Şehzade odada kendisinden başka kimsenin bilmediği gizli bölmeyi açar ve orada bulunan hazineden birkaç kıymetli mücevher alıp kuşağında saklar. Gardiyan ve ailesine de ne kadar isterlerse hazineden alabileceklerini söyler. Hazineden götürebildikleri kadar alan gardiyan ve ailesi o gece Gazine şehriden çıkıp Irâk'a doğru giderler. Şehzade gardiyan ve ailesini gönderdikten sonra bahçıvanın evine gider. Şehzadeyi karşılarında gören bahçıvan ve karısı çok sevinir. Şehzade bunların yanına oturur ve bunlara Mâh-pervîn'i aramaya gideceğini söyleyip onlardan kendisine dua etmelerini ister. Şehzade; bunlara Mâh-pervîn'i bulacağını ömrü yeterse tekrar gelip ülkesini ve tahtını alacağını söyledikten sonra gizlice şehirden çıkıp yollara düşer.

Babasının koyduğu sandık içinde deniz yüzünde gitmekte olan Mâh-pervîn, sandık içinde giderken Allah'a dua eder. Hak Teâlâ kızın duasını kabul eder ve deniz üzerinde esen kuvvetli bir rüzgâr sandığı sürükleyip bir sahil kenarına getirir. Sandığın sürüklendiği sahilde Pür-âbâd adında bir kale vardır. Bu kalenin komutanının adına Cârûs-ı Pür-âbâdî derler. Sandığın sahile sürüklendiği gün askerleriyle gezintiye çıkan Cârûs sahilde sandığı görür ve askerlerine sandığı alıp kaleye götürmelerini emreder. Cârûs gezintisini tamamlayıp kaleye döndükten sonra askerlerine sandığı getirip açmalarını emreder. Askerler sandığı getirip açtıkları zaman sandığın içinden Mâh-pervîn çıkar. Cârûs, Mâh-pervîn'i görür görmez âşık olur. Cârûs hemen hizmetkârlarına kıza temiz elbiseler getirip kızı giydirmelerini emreder. Mâh-pervîn giyinip süslendikten sonra gelip Cârûs'un yanına oturur, sofralar kurulur ve beraber yer içerler. Cârûs, Mâh-pervîn'e bu sandık içine nasıl konulduğunu sorar. Mâh-pervîn, Şâh Râmîn'le olan hikâyelerini Cârûs'a anlatır. Cârûs, Mâh-pervîn'in anlattıklarını dinledikten sonra Mâh-pervîn'e, Şâh Râmîn'i unutmasını ve kendisiyle kalmasını söyler. Mâh-pervîn, Cârûs'un teklifini kabul etmez. Cârûs bu cevabı alınca çok kızar, benden sana zarar gelir diyerek kızı korkutmaya çalışır. Mâh-pervîn ise sen bana ne zarar vereceksin sen ancak kendi canına zarar verirsin der. Bu sözleri duyan Cârûs daha çok kızar ve ayağa kalkıp Mâh-pervîn'in yakasına yapışır, kız da onun yakasına yapışır. Bir müddet sonra Mâh-pervîn bir hile ile Cârûs'a galip gelir. Cârûs'u bayıltan Mâh-pervîn ellerini bağlayarak onu bir kenara bırakır. Mâh-pervîn odanın dışında bekleyen hizmetkârı esir alarak ona hazine odasının nerede olduğunu sorar. Hizmetkâr, kıza hazine odasını gösterir. Mâh-pervîn orada hizmetkârı bayılıp hazine odasına girer. Kıymetli mücevherlerden yanına alan Mâhpervin kalenin dışına çıkar. Mâh-pervîn kale dışına çıktıktan sonra sahile yönelir. Sahilde bir kayık bulan Mâh-pervîn kayığın içine yiyecek ve su aldıktan sonra denize açılır.

Gazne şehrinden çıkan Şâh Râmîn, Mâh-pervîn'i aramak için yollara düşer. Birkaç gün yol giden şehzade yolda mola vermiş bir kervanla karşılaşır. Şehzade onlara yakın bir yere gelip oturur. Kervandakiler şehzadeyi görünce kimsin diye sorarlar. Şâh Râmîn bunlara tüccar olduğunu, babasıyla ticaret için yola çıktığını, yolda babasının öldüğünü ve vasiyeti üzerine onu Gazne şehrine defnettığını söyler. Şâh Râmîn'in anlattıklarını dinleyen kervanbaşı Hoca Sâlih, şehzadeye kendileriyle Erdebil'e gelmelerini teklif eder. Şehzade bu teklifi kabul eder ve kervanla birlikte yola çıkar. Birkaç gün yol

gittikten sonra dinlenmeye karar verirler. Kervanda bulunanlar hayvanlarını otlamaya bırakıp kendileri de dinlenmeye çekilirler. Bunlar dinlenirken otlamakta olan hayvanlar bir anda ürküp kendilerine doğru koşmaya başlar. Birkaç kişi ileri doğru gidince iri siyah bir ayının kendilerine doğru geldiğini görür ve korkup daha fazla ileri gidemezler. Bu durumu gören şehzade eline yayını alır ve bir okla ayıyı alından vurup öldürür. Hoca Sâlih ve kervandakiler Şâh Râmîn'e çok dua ederler. Daha sonra mallarını toparlayıp tekrar yola çıkarlar. Birkaç gün yol gittikten sonra yine dinlenmek için bir yerde dururlar. Bir gece burada konaklayıp yine yollarına devam etmek isterlerken birden iki yüz kadar silahlı eşkıya kervana saldırır. Şâh Râmîn eşkıyalara karşılık verip birkaçını öldürür. Bunu gören eşkıyalar iki gruba ayrılır. Bunların bir kısmı Şâh Râmîn'e bir kısmı ise kervana saldırır. Şehzade eşkıyalarla savaşırken diğer eşkıyalar kervanın mallarına el koyup kervandan birkaç kişiyi öldürür ve Hoca Sâlih'i de esir alırlar. Şehzade eşkıyalardan bir kaçını daha öldürüp arlarından çıkar ve bir dağa sığırır. Şehzadenin peşinden gitmeyen eşkıyalar esir aldıkları Hoca Sâlih ve kervandakileri yakında bulunan kalelerine götürürler. Eşkıyaların kalelerinin adı Kenek'tir. Bu kalenin komutanı ise zalimliği ve kötülüğü ile nam salmış Hûr'dur. Eşkıyalar esirleri ve malları Hûr'a getirirler. Bu arada şehzade olup biteni yüksek bir yerden seyredir. Hûr eşkıyalara bakınca yüz yetmiş kişi olduklarını görür ve otuz kişiye ne olduğunu sorar. Eşkıyalar kervandaki bir yiğidin otuz kişiyi öldürdüğünü ve daha sonra arlarından çıkıp canını kurtardığını söylerler. Duyduklarına çok sinirlenen Hûr adamlarına Hoca Sâlih ve diğerlerini zindana götürmelerini emreder.

Eşkıyalar Hoca Sâlih ve diğerlerini zindana attıktan sonra meclis kurup içmeye başlarlar. Eğlence sırasında o kadar içki içerler ki her biri bir yerde sarhoş olup yatarlar. Bu durumu dağdan seyreden Şâh Râmîn gece olunca kalenin burcuna kement atıp kaleye girer ve iki nöbetçiyi öldürür. Kaleye giren Şâh Râmîn saraya Hûr'un yanına doğru gider. Şâh Râmîn, sarhoş vaziyette yatan Hûr'un boğazına yapışıp ellerini arkadan bağlar ve kimsenin olmadığı sessiz bir yere bırakır. Hûr'un işini bitiren Şâh Râmîn zindana inip Hoca Sâlih ve arkadaşlarını kurtarır. Daha sonra bunların ellerine kılıç verir. Şâh Râmîn'den kılıçları alan Hoca Sâlih ve arkadaşları eşkıyaların hepsini öldürdükten sonra Hûr'u sorarlar. Şâh Râmîn, Hûr'un ellerini bağladıktan sonra onu kimsenin olmadığı bir yere bıraktığını anlatır. Daha sonra Hoca Sâlih ve arkadaşları eşkıyaların el koyduğu tüm mallarını alıp hayvanlarına yüklerler. Kendi mallarını

kurtaran kervan kavmi kalede bulunan tüm malları ve hazineyi de alırlar. Hoca Sâlih ve arkadaşları Şâh Râmîn'e dönerek bizim mallarımız ve kaleden aldığımız tüm mallar senin, biz de senin köleleriniz derler. Şâh Râmîn ise bunlara mal ve hazine istemediğini bir dileğinin olduğunu ve bunun gerçekleşmesi için kendisine dua etmelerini söyler. Hoca Sâlih, Şâh Râmîn'e dileğinin ne olduğunu sorar. Şâh Râmîn sevdiğimi kaybettiğini ve onu bulmak istediğini söyler. Şâh Râmîn ve kervan kavmi o gece kalede kalır. Bir zaman sonra bunlar Hûr'u hatırlarlar ve alıp karşılıklarına getirirler. Kendine gelen Hûr elinin ve ayağının bağlı olduğunu görünce karşısında duran Şâh Râmîn'e, Hoca Sâlih'e ve arkadaşlarına tehditler savurur. Hûr'dan bu sözleri duyan Şâh Râmîn hemen orada Hûr'un başını kesip yere bırakır. Bu olaydan sonra kervandakiler Şâh Râmîn'i kendilerine komutan edinirler. Şâh Râmîn ve yanındakiler kaleyi yakarak yeniden yola çıkarlar.

Birkaç gün yol giden kervan ve Şâh Râmîn deniz kenarında bulunan Sîm-âb şehrine gelirler. Sîm-âb şehrinin hükümdarı adaletli olmasıyla ün kazanmış Suhrâb Şâh'tır. Suhrâb Şâh denize karşı oturmuş yiyip içerken bir kervanın gelip şehrin önünde konakladığını gören Suhrâb Şâh, hizmetkârlarından bunların kim olduklarını, nereden gelip nereye gittiklerini öğrenmelerini ister. Hizmetkârlar hemen kervana gelip onlara kim olduklarını, nereden gelip nereye gittiklerini sorarlar. Hoca Sâlih tüccar olduklarını ticaret yapmak için Sîm-âb şehrine geldiklerini söyler. Daha sonra hizmetkârların her birine ayrı ayrı hediye veren Hoca Sâlih, Suhrâb Şâh'a da bir hediye gönderir ve kendisini görüp elini öpmek istediklerini söyler. Saraya dönen hizmetkârlar durumu Suhrâb Şâh'a anlatırlar. Duyduklarından memnun olan Suhrâb Şâh hizmetkârlarına kervan kavmine yiyecek içecek götürmelerini ve en iyi şekilde misafir etmelerini emreder. Kervan o gece deniz kenarında dinlenir. Sabah olunca Hoca Sâlih yanına kıymetli hediyeler ve Şâh Râmîn'i alarak Suhrâb Şâh'ın yanına gider. Suhrâb Şâh gelenleri karşılayarak yer gösterir ve oturmalarını ister. Gözü şehzadeye takılan Suhrâb Şâh, şehzadeye kim olduğunu sorar. Hoca Sâlih hemen Suhrâb Şâh'a dönerek şehzadenin başından geçen olayları ve şehzade ile nasıl tanıştıklarını ayrıntılarıyla anlatır. Suhrâb Şâh duydukları karşısında çok etkilenir ve adamlarına kervandakilerin gönlünü hoş tutmalarını, tüm mallarını satmalarını ve vergi almamalarını emreder. Sîm-âb şehrinde işleri bitince Hoca Sâlih şehzadeye gel seni ülkeneye götürelim der. Bunu duyan Suhrâb Şâh, Hoca Sâlih'e şehzadeyi ülkesine kendisinin götüreceğini söyler.

Bunun üzerine Hoca Sâlih ve kervan kavmi Şâh Râmîn'le vedalaşıp bir gemiye binerek yola çıkarlar. Bir ay kadar deniz üzerinde yol aldıktan sonra bir adaya gelirler. Hoca Sâlih'ten izin alan birkaç kişi gemiden çıkıp su ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak için adada gezinmeye başlarlar. Bunlar su ve yiyecek ararken yüksek bir yerde acayip bir şekli olan yaban adamını görürler. Yaban adamı bunları görünce bağırarak acayip bir ses çıkarır. Bunlar yaban adamını yakından görünce korkarak kaçıp gemiye çıkar ve gemiyi denizin ortasına doğru yürütürler. Hoca Sâlih ne olduğunu sorar. Bunlar acayip şekli olan ve sesi gök gürültüsüne benzeyen bir kişi gördüklerini ondan korkup kaçtıklarını söylerler. Yaban adamı deniz kenarına gelerek gemidekilere bağırır. Kervan kavmi geminin yönünü çevirerek tekrar yola devam eder. Bir zaman deniz üzerinde yol aldıktan sonra kaptan deniz üzerinde bir kayık içinde bitkin halde bir kişi görür. Yardım etmek için kayığa yaklaşınca kayığın içindekinin bir kız olduğunu anlarlar. Hemen kızı kayıktan alıp ona yiyecek, içecek veriler. Kız kendine gelince Hoca Sâlih kıza kim olduğunu ve deniz üzerinde kayıkla nereye gittiğini sorar. Kız adının Mâh-pervîn olduğunu söyledikten sonra başından geçenleri bir bir Hoca Sâlih'e anlatır. Kızın anlattıklarını duyan Hoca Sâlih çok sevinir. Bu durumu gören Mâh-pervîn ne için sevindiğini sorar. Hoca Sâlih kıza şehzadeyi tanıdığını ve onun yerini bildiğini ve kendisini ona götüreceğini söyler. Bunlar deniz yüzünde bir zaman yol aldıktan sonra Hint ülkesinde Arkanuya şehrine gelirler. Gemi kavmi hem mallarını satmak hem de gemiye yiyecek, içecek almak için limana yanaşıp gemiden dışarı çıkmaya başlarlar. Hoca Sâlih ve adamları mallarını dışarı taşıırken Hint ülkesinin hükümdarı Keymân Şâh'ın habercileri gelip bunları karşılar ve kim olduklarını, ne için geldiklerini sorarlar. Bu sırada Mâh-pervîn'i gören haberciler kızın güzelliğine hayran olurlar. Haberciler kervan kavmine dönerek bu kız kimin kölesi diye sorar. Hoca Sâlih kızın köle değil Gazne ülkesi veziri Şeh-rûz'un kızı olduğunu söyler. Gelen haberciler Hoca Sâlih'e inanmaz ve Keymân Şâh'ın yanına dönerler. Keymân'ın yanına gelen haberciler Mâh-pervîn'in güzelliğini öyle anlatırlar ki Keymân Şâh kızı görmeden ona âşık olur. Keymân Şâh hemen askerlerine Hoca Sâlih'i ve kızı alıp getirmelerini emreder. Askerler Hoca Sâlih'i ve kızı getirip Keymân Şâh'a arz ederler. Keymân, kızı görür görmez âşık olur ve Hoca Sâlih'e kızı ne kadara aldıysa iki katını verip kendisinden almak istediğini söyler. Hoca Sâlih kızın köle olmadığını ve kızın bir sevdiği olduğunu ve kızı ona götürdüklerini anlatır. Hoca Sâlih Keymân Şâh'ın kendisine inanmadığını

görür. Kızın yüzüne bakan Hoca Sâlih kızdaki Keymân Şâh'ın teklifini kabul etmesi yönünde bir işaret alır. Kızın bir hile düşündüğünü anlayan Hoca Sâlih kızı yirmi bin dinara Keymân'a satar. Hoca Sâlih, Keymân Şâh'ın yanından ayrılmadan önce kız, Hoca Sâlih'in kulağına gidip durumu Şâh Râmîn'e anlatmasını o gelinceye kadar kendisini Keymân'a teslim etmeyeceğini söyler. Kızdan bu sözleri duyan Hoca Sâlih gemiye döner ve Sîm-âb şehrine doğru yol alır.

Hoca Sâlih ve yanındakiler Sîm-âb şehrine doğru giderken bir ada görür ve dinlenmek isterler. Geldikleri adada Mâh-pervîn'i arayan Carûs'la karşılaşır. Carûs, gelenlere selam verir. Hoca Sâlih ve yanındakiler Carûs'un selamını alırlar. Bu defa Carûs bunlara kim olduklarını, nereden gelip nereye gittiklerini sorar. Bunlar tüccar olduklarını Hint ülkesinden Sîm-âb şehri hükümdarı Suhrâb Şâh'a haber götürdüklerini söylerler. Carûs ne haberi götürdüklerini sorar. Bunlar; Hint hükümdarı Keymân Şâh'ın, Mâhpervîn'i kendilerinden zorla aldığını Carûs'a anlatırlar. Mâh-pervîn'in haberini Şâh Râmîn'e götürmek için Sîm-âb şehrine gittiklerini söylerler. Tüccarların anlattıklarını duyan Carûs çok üzülür. Tüccarlara Mâh-pervîn'le yaşadıklarını anlatan Carûs pişman olup tövbe ettiğini Mâh-pervîn'e kardeş olmak istediğini anlatır. Hoca Sâlih ve yanındakiler Carûs'tan duyduklarına çok sevinirler. Üç gün adada kaldıktan sonra on bin askerle Sîm-âb şehrine doğru yola çıkarlar.

Hoca Sâlih'i gönderen Şâh Râmîn, Suhrâb Şâh'la kalır. Bir gün şehzade ve Suhrâb Şâh ava çıkarlar. Şehzadenin önüne çıkan geyiğin peşine düşer ve geyiği biraz kovaladıktan sonra okla vurur. Bu sırada karşıda beliren bir atlı şehzadenin avına doğru gelir ve atından inip geyiği kesmeye çalışır. Bunu gören şehzade derhal atını ava doğru sürer. Ava yaklaşan şehzade süvariye sen kimin avını kesiyorsun diye bağırır. Süvari avı bırakıp şehzadeye karşı yürür. Şehzade ile biraz söyleşen süvari Sîm-âb sultanı Suhrâb Şâh'a ve onun yanında bulunan Şâh Râmîn'e haber getirdiklerini, şehre gelip deniz kenarında konakladıklarını anlatır. Süvariden bu sözleri duyan Şâh Râmîn süvariyle birlikte konakladıkları yere gider. Gittiği yerde Hoca Sâlih'i gören şehzade çok sevinir. Bunlar biraz sohbet ettikten sonra Hoca Sâlih, Şâh Râmîn'e Carûs Emir'i tanıtır. Bunlar beraber oturmuş başlarından geçenleri anlatırken karşıdan silahlanmış bir atlının geldiği görünür. Şâh Râmîn gelen kişinin Suhrâb Şâh olduğunu söyler ve atına binip ona doğru gider. Şehzade, Suhrâb Şâh'a Hoca Sâlih ve Carûs'un hikâyelerini anlatır. Hoca Sâlih, Carûs, Suhrâb Şâh ve Şâh Râmîn çadırda otururken Hoca Sâlih onlara Mâh-pervîn'in

hikâyesini anlatır. Şâh Râmîn anlatılanları duyunca çok üzülür ve ağlar. Şâh Râmîn'in üzüldüğünü gören Suhrâb Şâh, Carûs ve Hoca Sâlih bu durumun çözümü için canlarını vereceklerini söyledikten sonra tüm mal ve askerleriyle kendisine tabi olduklarını söylerler. Daha sonra Suhrâb Şâh adamlarıyla dört bir yanın büyüklerine ve beylerine mektup gönderip bu haklı davalarına onlarında katılmalarını ister. Ancak Sîm-âb'a yakın Aklab kalesinin komutanı Lutba mektuba düşmanca sözlerle karşılık verip davete katılmayacağını söyler. Lutba'nın bu sözlerini duyan Suhrâb çok sinirlenir ve Lutba ile savaşmak ister. Suhrâb'ı bırakmayan Hoca Sâlih bu işin daha kolay bir yolu olduğunu söyler ve Suhrâb'dan on tane sandık ister. Hoca Sâlih'e istediği on sandığı getirirler. Hoca Sâlih bu on sandık içine silahlı on asker yerleştirdikten sonra onları alıp Aklab kalesi önüne gelir. Kaledekilere kendisini tüccar olarak tanıtan Hoca Sâlih kaleye girmek için izin ister. Lutba kaleye girmesi için Hoca Sâlih'e izin verir. İçeri giren Hoca Sâlih, Lutba'ya hediyeler verir. Gece olunca Hoca Sâlih'i öldürüp mallarını almak isteyen Lutba elinde kılıçla Hoca Sâlih'in odasına girince on asker tarafından öldürülür. Hoca Sâlih ve yanındaki on yiğit kale içindeki hazineleri ve malları alıp Sîm-âb şehrine dönerler. Bir zaman daha Sîm-âb'da bekleyip kırk bin kuvvetli asker seçerler. Suhrâb Şâh ülkeyi oğlu Sührâb'a bırakıp Şâh Râmîn'le gitmek için hazırlıklara başlar. Bunlar gemileri su ve yiyeceklerle doldurduktan sonra askerleri de gemilere bindirip Hint ülkesine doğru yola çıkarlar. Bir hafta deniz üzerinde yol aldıktan sonra sekizinci gün bir ada görürler. Adayı gören kaptan bu adanın domuz-başlılar adında acayip ve zalim bir kavmin adası olduğunu söyler. Kaptandan bu sözleri duyan Şâh Râmîn merak edip adaya çıkar. Adayı gezmeye başlayan Şâh Râmîn adanın iç kısımlarına doğru ilerleyince karşısına bir domuz-başlı çıkar. Adada kendilerinden olmayan birini gören domuz-başlı hemen Şâh Râmîn'e saldırır. Şâh Râmîn aldığı darbe karşısında düşecek gibi olur ve hemen kendini toparlayıp domuz-başlıyı öldürür. Ama domuz-başlılardan biri ölünce diğerleri gelir. Bunlar birken beş, beşken yüz olup Şâh Râmîn'in etrafını sararlar. Gemiden bu durumu gören Suhrâb ve Cârûs askere gemiden çıkıp Şâh Râmîn'e yardım etmelerini emrederler. Gemiden çıkan askerler domuz-başlılarla savaşır ve onlara galip gelirler. Savaşın kaybedildiğini gören domuz-başlıların bir kısmı kaçıp adanın içindeki ormanlık alana saklanırlar. Şâh Râmîn askerlerine adayı ateşe vererek domuz-başlıların hepsinin öldürülmesini emreder. Adayı ateşe verdikten sonra gemiye binip yola devam ederler. Yedi gün yol aldıktan sonra sekizinci gün yine bir ada görürler. Hoca Sâlih

adayı görünce güler. Şâh Râmîn Hoca Sâlih'e niçin güldüğünü sorar. Hoca Sâlih bu ada yaban insanların der. Mâh-pervîn de bu adaya uğradığını ve bunlardan çok işkence gördüğünü Şâh Râmîn'e anlatır. Hoca Sâlih'ten bu sözleri duyan Şâh Râmîn hemen askere gemiden çıkıp yaban insanlarıyla savaşmaları emrini verir. Adaya çıkan askerler yaban insanlarıyla savaşıp bunlardan çoğunu öldürür. Geride kalan yaban insanları kaçarak kalelerine sığınır. Kaleyi kuşatan Şâh Râmîn kaleyi alamayınca askerlere kaleyi ateşe vermelerini emreder. Askerler kaleyi ateşe verip içerideki tüm yaban insanlarını öldürür ve adayı bunlardan temizlerler. Daha sonra adayı gezmeye çıkan askerler, yaban insanların eline düşmüş esirleri bulup serbest bırakırlar. Şâh Râmîn'den bu keremi gören esirler onun peşini bırakmaz ve ona asker olmak isterler. Şâh Râmîn bunların isteğini kabul edip esirleri asker olarak yanına alır. Bir zaman daha adada kaldıktan sonra hazırlıklarını tamamlayıp yola çıkarlar. Birkaç gün yol aldıktan sonra yine bir adaya gelirler. Adayı gören Şâh Râmîn kaptana bu adanın adını ve adada kimlerin yaşadığını sorar. Kaptan bu adada başları olmayan, ağızları göğüslerinde, gözleri omuz başlarında, kolları uzun, parmakları hıyar gibi, ayakları fil ayağı gibi, sesleri deve kükremesine benzeyen acayip mahlûkların yaşadığını anlatır. Kaptandan bu sözleri duyan Şâh Râmîn gemiyi adaya sürmesini emreder. Bu durum üzerine Şâh Râmîn'in yanında bulunan beyler bu kararın doğru olmadığını belirterek yollarına devam etmeleri gerektiğini söylerler. Beylerin sözünü dinlemeyen Şâh Râmîn adaya çıkar. Şâh Râmîn'in adaya çıktığını gören beyler ve çok sayıda asker onun arkasından adaya çıkar. Adada yaşayan mahlûklar bunları görünce saldırmaya başlarlar. Şâh Râmîn ve askerleri bu mahlûklarla bir müddet savaşır ve Şâh Râmîn ordusundan çok sayıda asker ölür. Askerler geri çekilirken gökyüzünden iki büyük kuş belirir ve adadaki mahlûklara saldırır. Şâh Râmîn ve ordusunu bunlardan kurtarırlar. Bu durumu gören şehzade Allah'a şükürler eder. Suhrâb, Cârûs ve Hoca Sâlih şaşkınlıklarını gizlemeyerek şehzadeye bu ne acayip olay deyip sorar. Şehzade onlara Allah'ın kendilerine bu kuşları acayip mahlûklardan kurtulmaları için yardımcı olarak gönderdiğini söyler. Şehzade ve yanındakileri kurtaran kuşlar dönüp büyük bir ağaç üzerine konarlar. Allah'a dua eden Şâh Râmîn bu kuşlar ne kuşdur diye düşünürken kuşlardan biri konuşur. Biz Allah'ın emriyle sizin üzerinizdeki bu afeti kaldırmak için gönderildik, bunun dışında başka bir isteğiniz varsa söyleyin yerine getirelim der. Kuştan bu sözü işiten şehzade çok sevinir ve kuşlara adlarını ve nerede yaşadıklarını

sorar. Kuşlar adlarının Murg-ı Şirân olduğunu ve deniz üzerinde Fâm-kûşâde adında bir adada yaşadıklarını anlatırlar. Daha sonra kuşlar Allah'ın emriyle zor durumda kalan insanları kurtardıklarını ve bu yüzden kendilerine insan gibi konuşma özelliğinin verildiğini anlatırlar. Şâh Râmîn kuşlardan bu sözleri duyduktan sonra Allah'a şükreder. Daha sonra kuşlar, Şâh Râmîn'e tüylerinden birer tane verirler. Kuşlar tüyleri verdikten sonra Şâh Râmîn'e ne zaman bir müşkülü uğrarsan bu tüylerden bir parça ateşte yak ondan sonra biz gelir senin müşkülünü hallederiz derler. Kuşlardan ayrıldıktan sonra şehzade askerlerinin yanına gelir ve kuşlarla ne konuştuysa onlara anlatır. Şâh Râmîn'in anlattıklarını duyan askerler çok sevinirler. Biraz dinlendikten sonra tekrar gemilere binip yola çıkarlar. Yirmi gün kadar deniz yüzünde gittikten sonra bir gün kaptan Hint ülkesine geldikleri müjdesini verir. Gemiler limana yanaştıktan sonra askerler karaya çıkmak için hazırlıklara başlarlar. Şâh Râmîn atına binip önünde bulunan dağa çıkar. Dağ üzerinden ovaya bakan Şâh Râmîn, ova ortasında çok büyük bir kale, kale etrafında çok güzel bir şehir, şehir önünde kurulmuş padişâh ve asker çadırları görür. Şehzade tepede bir kişi ile karşılaşır ve adama selam verip konuşmaya başlar. Şâh Râmîn adama ilk olarak şehrin adını, padişâhının adını ve padişâhın askerle beraber olup olmadığını sorar. Adam; şehrin adının Arkanuya, padişâhın adının Keymân-ı Hindû olduğunu ve ava çıktığını söyler. Şâh Râmîn bir müddet bekledikten sonra akşamüzeri Arkanuya şehrine inip ihtiyar bir kadının evi önünde durur ve karıya selam verdikten sonra tanrı misafiri kabul edip etmediğini sorar. Karı şehzadenin selamını alıp misafir olarak kabul ettiğini söyleyip onu içeri alır. Bir müddet sonra şehzade, karıya kendisini tanıyıp tanımadığını sorar. Karı tanımadığını söyler. Bunun üzerine şehzade kendisinin Gazne sultanının oğlu olduğunu söyler ve en baştan başlayarak karıya Mâh-pervîn'le yaşadıklarını, Mâh-pervîn'in babası Şeh-rûz'un yaptıklarını, kendisinin Şeh-rûz'un elinden nasıl kaçıp kurtulduğunu anlatır. Daha sonra Hoca Sâlih'in, Mâh-pervîn'i bulduğunu alıp gelirken Arkanuya şehrine uğradıklarını ve burada Keymân Şâh'ın kızı zorla aldığını anlatır. Hoca Sâlih'in bu durumu gelip kendilerine bildirdiğini ve kendisinin de asker toplayıp kızı almak için geldiğini söyler. Askerlerinin deniz kenarında beklediğini söyleyen şehzade karıya bu işin çözümü için ne yapması gerektiğini sorar. Karı, şehzadeye dönerek sırrını kendisine anlattığı için yardımcı olacağını söyler.

Hoca Sâlih gittikten sonra Keymân Şâh, bir gün Mâh-pervîn'in yanına gelip kendisinden murat almak istediğini söyler. Mâh-pervîn buna izin vermeyeceğini söyler. Bunun üzerine Keymân Şâh, kıza seni sahibinden yirmi bin dinara aldım bu yüzden senden murat alacağım der. Bu sözü duyan Mâh-pervîn üzerindeki hançeri çıkarır ve kendini öldüreceğini söyler. Mâh-pervîn'in bu hareketine çok sinirlenen Keymân adamlarına kızı hücreye kapatmalarını ve günde bir kez yemek vermelerini emreder. Bu halde bir buçuk yıl geçiren Mâh-pervîn kendi canından usanır ve bir hile düşünmeye başlar. Bir gün kapıdaki askere seslenip Keymân Şâh'a bağlandığını bildirmesini ister. Asker Keymân Şâh'a gelerek durumu haber verir. Haberi alan Keymân, Mâh-pervîn'in yanına gelir ve kıza nasıl olduğunu, günlerinin nasıl geçtiğini sorar. Kız kendisine bağlandığını biraz yemek vermesini, sonra ne emrederse yerine getireceğini söyler. Mâh-pervîn söylediği sözlerle Keymân Şâh'ın gönlünü alır. Keymân, hizmetkârlarına kıza her türlü nimetlerden hazırlamalarını ve ne zaman isterse getirmelerini emreder. Mâh-pervîn bu nimetlerden yedikten sonra eski güzelliğine ve kuvvetine kavuşur.

Gece yaşlı kadının evinde kalan Şâh Râmîn sabah olunca kılık değiştirerek Arkanuya şehrine gider. Şehre inen Şâh Râmîn, Keymân Şâh'ın sarayına gittiğini görür. Şâh Râmîn, Mâh-pervîn'in bu zalim ve çirkin adamın elinde esir olduğunu ve ona kötülük yapmak istese Mâh-pervîn'in elinden bir şey gelmeyeceğini düşünür. Sarayına gelen Keymân attan inip Mâh-pervîn'in yanına gider ve kıza halini sorar. Mâh-pervîn, Keymân'a iyi olduğunu söyler. Keymân bir müddet Mâh-pervîn'in yanında oturduktan sonra kızın yanından kalkıp kendi odasına gider. Hizmetkârlara sofranın kurmalarını emredip yeme içmeyle meşgul olur. Biraz içtikten sonra sarhoş olan Keymân, Mâh-pervîn'in yanına gitmek ister. Bu sırada sarayda gürültü duyulur. Keymân bu gürültünün neden çıktığını öğrenmeleri için hemen hizmetkârlarını gönderir. Gürültünün sebebini öğrenen hizmetkârlar hemen Keymân'ın yanına gelip limana içi askerlerle dolu çok sayıda geminin geldiğini ve hepsinin karaya çıktığını anlatırlar. Hizmetkârlardan bu sözleri duyan Keymân, Mâh-pervîn'in yanına gitmekten vazgeçer. Keymân odasında biraz oturduktan gelen askerlerin kim olduklarını ve ne amaçla geldiklerini öğrenmek için casuslar gönderir. Bunlar yaşanırken Keymân'ın sarayın olan Şâh Râmîn, Keymân Şâh'ın planlarını öğrenir. Şâh Râmîn hemen oradan ayrılarak yaşlı kadının evine döner ve olan biteni yaşlı kadına anlatır. Yaşlı kadın, şehzadeye sen evde oturmasını kendisinin saraya gidip Mâh-pervîn'e durumu anlatacağını söyler. Yaşlı

kadın üzerine eski elbiseler giyip Mâh-pervîn'in bulunduğu saraya gelir. Kapıcı, yaşlı kadını görünce ne için geldiğini sorar. Yaşlı kadın derviş olduğunu, saraydaki hatunlardan elbise istemeye geldiğini söyler. Kapıcı içeriden kendisine de bir şeyler getirmesi karşılığında yaşlı kadını içeri alır. Kadın içeri girdikten sonra Mâh-pervîn'e karşı yürür. Yaşlı kadının kendisine doğru geldiğini gören Mâh-pervîn onun elinden tutarak yanına oturtur. Bir zaman sonra Mâh-pervîn, yaşlı kadına ne için geldiğini sorar. Kadın, Mâhpervîn'e sevdiğinden haber getirdiğini söyler. Bu defa Mâh-pervîn, yaşlı kadına sevgilisinin nerede olduğunu sorar. Yaşlı kadın, Şâh Râmîn'in kendi evinde olduğunu söyler. Mâh-pervîn, yaşlı kadına kendisini Şâh Râmîn'e kavuşturması için yalvarır. Bir kâğıda şiir yazan Mâh-pervîn, yaşlı kadından kâğıdı Şâh Râmîn'e ulaştırmasını ister. Yaşlı kadına güzel bir elbise ile bin dinar para veren Mâh-pervîn kapıcıyı içeri çağırır ve ona da güzel bir elbise ile yüz altın verdikten sonra bu karıcık ne zaman gelirse durdurmadan içeri alınmasını emreder. Bunları söyledikten sonra kadını yolcu eder. Yaşlı kadın, Mâh-pervîn'in yanından ayrıldıktan sonra hemen Şâh Râmîn'in yanına gelir ve kızla konuştuklarını ona anlatır. Daha sonra Mâh-pervîn'in yazmış olduğu şiiri çıkarıp Şâh Râmîn'e verir. Yaşlı kadının elinden kâğıdı alan Şâh Râmîn, Mâh-pervîn'in göndermiş olduğu kâğıdı öpüp gözlerine sürdükten sonra şiiri okur. Şâh Râmîn şiiri okuduktan sonra kendisi de bir kâğıda şiir yazar ve yaşlı kadından bunu Mâh-pervîn'e ulaştırmasını ister. Yaşlı kadın kâğıdı alıp tekrar Mâh-pervîn'in yanına gider. Mâh-pervîn'in sarayına gelen yaşlı kadın, kızın yanına oturduktan sonra gizlice kâğıdı Mâh-pervîn'e verir. Mâh-pervîn defteri açıp okuduktan sonra bir zaman kendini kaybeder. Mâh-pervîn kendine geldikten sonra kadına ya Şâh Râmîn'i kendisine getirmesini ya da kendisini Şâh Râmîn'e götürmesini ister. Yaşlı kadın, Mâh-pervîn'e dışarı çıkmasının imkânsız olduğunu anlattıktan sonra bir yolunu bulup Şâh Râmîn'i saraya getireceğini söyler. Yaşlı kadın bir müddet başını elleri arasına alıp düşünür. Daha sonra aklına gelen oyunu Mâh-pervîn'e anlatır. Yaşlı kadın Mâh-pervîn'e, Şâh Râmîn'i kızı gibi gösterip kadın kılığında saraya getireceğini anlatır. Mâh-pervîn'in yanından ayrılan yaşlı kadın eve Şâh Râmîn'in yanına döner ve Mâh-pervîn'le yaptıkları planı şehzadeye anlatır. Yaşlı kadını dinleyen şehzade yaptıkları planı kabul edip kadın kıyafetleri giyerek yaşlı kadınla birlikte Mâh-pervîn'in bulunduğu saraya giderler. Yaşlı kadınla şehzade saraya girince iki âşık birbirini görüp bayılır. Karı odadaki gül suyunu alıp bunların yüzlerine serper ve iki âşığı kendilerine getirir. Bunlar

kendilerine geldikten sonra birbirlerinin hallerini sorar ve yaşadıklarını birbirlerine anlatırlar. İki âşık sohbet ederken yaşlı kadın bunların yanından ayrılır. Şâh Râmîn kadın kılığında Mâh-pervîn'in yanında kalır.

Hoca Sâlih, Suhrâb Şâh ve Cârûs gemide otururken Şâh Râmîn'i Arkanuya şehrine tek başına bıraktıkları için kendilerine kızarlar. Şâh Râmîn'den uzun süre haber alamayınca esir olup zindana atıldığını düşünürler. Bir hile ile bu durumu öğrenmek isteyen beyler bir mektup yazarak kızı Keymân Şâh'tan istemeyi planlarlar. Böylece Şâh Râmîn'in esir olup olmadığını öğrenmeyi amaçlarlar. Bunun için Cârûs'u yüz askerle Keymân Şâh'a elçi olarak gönderirler. Diğer taraftan Keymân Şâh da gelen askerlerin kim olduğunu ve ne için geldiklerini öğrenmek amacıyla casuslar gönderir. Cârûs yolda Keymân Şâh'a doğru giderken Keymân'ın gönderdiği adamlarla karşılaşır, bunların casus olduğunu anlar ve hemen askerlerine bu iki adamı tutup getirmelerini emreder. Askerler iki kişiyi yakalayıp Cârûs'un karşısına getirirler. Cârûs karşısına gelen adamlara gidip padişâhınıza haber verin, biz Şâh Râmîn askeriyiz. Şâh Râmîn'in bir sevdiği var adına Mâh-pervîn derler. Sizin Şâhınız kızı köle diye yirmi bin dinara Hoca Sâlih'ten zorla alır. Şâhınıza söyleyin Mâh-pervîn'i bize versin. Eğer yok derse biz kızı zorla alırız. Cârûs bunları söyledikten sonra adamları serbest bırakır. Serbest kalan casuslar hemen Keymân Şâh'ın yanına dönerler ve Cârûs söylediklerini Keymân Şâh'a anlatırlar. Keymân, casusların anlattıklarından sonra Mâh-pervîn'in köle olmadığına inanır. Daha sonra casuslara dönen Keymân bunları nasıl öğrendiklerini sorar. Casuslar yolda Şâh Râmîn'in elçisiyle karşılaştıklarını onun yüz askerle huzuruna gelmekte olduğunu söylerler. Keymân casuslardan bunları duyunca beylerini yanına toplar ve birkaç adamını da Cârûs'u karşılamaya gönderir. Adamlar Cârûs'u alıp getirirler. Cârûs içeri girip selam verir. İçeridekiler Cârûs'un selamını aldıktan sonra ona ikramda bulunup kim olduğunu ve ne için geldiğini sorarlar. Cârûs, Şâh Râmîn'in elçisi olduğunu söyleyince bu defa Şâh Râmîn'in kim olduğunu sorarlar. Cârûs elindeki mektubu uzatıp kim olduğu mektupta yazıyor, okursanız öğrenirsiniz şeklinde cevap verir. Cârûs bu arada hiç Şâh Râmîn'den bahsedilmediğine dikkat eder. Eğer Şâh Râmîn yakalanmış veya öldürülmüş olsa bunların bu durumu dile getireceğini düşünür. Daha sonra Cârûs, Keymân Şâh'tan destur isteyip Suhrâb Şâh'ın yanına döner. Cârûs, Keymân Şâh ne dediyse hepsini Suhrâb Şâh'a anlatır. Suhrâb Şâh da Hoca Sâlih'e şehzadenin yakalanmadığını ancak kayıp olduğunu söyler ve ne yapmaları gerektiğini sorar. Hoca

Sâlih ilk olarak şehzadenin bulunmasını daha sonra kızın düşman elinden alınmasını ister. Bundan sonra beyler askerlerini bir araya toplar ve Arkanuya şehrine doğru yola çıkarlar. Diğer yanda ise Keymân Şâh'ın doksan bin askeri fillere binip Şâh Râmîn ordusuna karşı yola çıkar. İki ordu karşı karşıya gelince Keymân Şâh'ın emriyle bir Hint askeri meydana çıkar ve savaşmak için karşısına asker ister. Sîm-âb askerlerinden olan İtgin atıyla meydana girer ve elindeki süngüyü Hint askerine fırlatır. Hindu elindeki kalkanyla karşılık verip süngüden kurtulur. Bu defa İtgin süngüyü file fırlatır ve fili öldürür. Filden düşen Hindu kendine gelene kadar İtgin süngüyü filden çıkarır ve Hindu'nun göğsüne saplayarak onu öldürür. Bunu gören bin kişilik Hint askeri fillere binip İtgin'e saldırırlar. İtgin bin Hint askerine gürzüyle karşılık verir. Bunu gören Suhrâb Şâh seçilmiş yüz askeri İtgin'e yardıma gönderir. Giden yüz asker İtgin'i bin askerin arasından çıkarır ve onların fillerinin elli tanesini ellerinden alırlar. Bunu gören Keymân Şâh çok öfkelenir ve bin asker daha gönderir. İtgin yüz askerle birlikte iki bin Hint askerine saldırır ve ellisinin daha filini ellerinden alır. Daha sonra İtgin yanındaki yüz askere atlardan inip fillere binmelerini emreder. Askerler fillere biner ve iki bin Hint askerine saldırırlar. Keymân Şâh bu defa beş bin yağız er gönderir. Bu durumu gören Cârûs yanına bin asker alarak İtgin'e yardıma gider ve beş bin askeri öldürüp yüz fil daha alırlar. Bu durum karşısında Hint askerinin içine korku düşer ancak bu sırada hava kararır ve askerler karargâhlarına dönerler.

Şâh Râmîn'in ordusuysa Hindulardan savaşarak aldıkları üç yüz fülle karargâhlarına dönerler. Karargâha geldikten sonra Suhrâb Şâh'ın çadırında otururken İtgin, Taru-yı Hindû'yu hatırlatır. Suhrâb askerlere hemen Taru-yı getirmelerini emreder. Birkaç asker zindana gidip Taru-yı, Suhrâb Şâh huzuruna getirirler. Suhrâb Şâh, Taru-yı Hindû'ya dönerek sana bir sorumuz var eğer cevap verirsen seni azat ederiz eğer cevap vermezsen burada ölürsün der. Suhrâb Şâh'ın sözlerini duyan Taru-yı Hindû sorunuza sorun biliyorsam cevabını vereceğim der. Suhrâb Şâh, biz gelmeden önce bizden biri şâhınız katına geldi mi diye sorar. Taru-yı Hindû gelmediğini söyleyerek yemin eder. Suhrâb Şâh Taru'ya inanır ve onu serbest bırakır. Suhrâb Şâh'tan bu keremi gören Taru-yı Hindû hemen eğilerek Suhrâb'ın elini öper. Daha sonra Cârûs ve İtgin'le görüşen Taru-yı Hindû beylerin meclisine katılır. Mecliste biraz içtikten sonra sarhoş olan Taru-yı Hindû Suhrâb Şâh'a dönerek Şâh Râmîn siz misiniz diyerek sorar. Suhrâb yok diyerek cevap verir. Taru-yı Hindû bu defa Şâh Râmîn nerede diye sorar. Suhrâb Şâh, onun

gemiden kendileriyle çıktığını ancak tek başına Arkanuya şehrine gittiğini daha sonra da ondan haber alamadıklarını ve başına ne geldiğini bilmediklerini anlatır. Bunun üzerine Taru-yı Hindû, Suhrâb Şâh'tan onu bulmak için izin ister. Suhrâb Şâh, Taru-yı gözlerinden öper ve ona izin verir. Bu sırada kapıda Keymân Şâh'tan gelen elçi görünür. Askerler elçiyi içeri alır. İçeri giren elçi Keymân Şâh'ın gönderdiği mektubu Suhrâb Şâh'a verir. Mektupta Keymân Şâh, kendisinden ne istediklerini ve ne için ülkesine geldiklerini sorar. Eğer kız için geldiyse vermeyeceğini ülkelerine geri dönmelerini aksi takdirde savaşacağını söyler. Suhrâb Şâh mektubu okuduktan sonra cevap olarak bir kâğıda eğer kızını vermezse ne kendisinin ne de ülkesinin kalacağını yazıp gelen elçiyle Keymân Şâh'a gönderir. Keymân, Suhrâb Şâh'ın gönderdiği cevabı okuduktan sonra saraya Mâh-pervîn'in yanına gider. Keymân Şâh'ın geldiğini duyan Mâh-pervîn, Şâh Râmîn'e hemen kadın kılığına girmesini söyler. Şâh Râmîn kadın kıyafetlerini giyip Mâh-pervîn'in yanında bekler. Mâh-pervîn'in odasına giren Keymân Şâh, Şâh Râmîn'in elli bin askerle kendisini almak için savaşmaya geldiğini söyler. Daha sonra Mâhpervîn'e dönen Keymân Şâh seni benden isterler ne dersin vereyim mi vermeyeyim mi diye sorar. Kız bir kurnazlık düşünerek sen varken o kim ki ben ona gideyim, ben sana âşık oldum senden ayrılmam der. Keymân, kızın bu sözlerini gerçek sanıp başını sağa sola sallarken kadın kıyafetleri içindeki Şâh Râmîn'i görür ve ona âşık olur. Keymân bir müddet sonra Mâh-pervîn'den cariyeyi kendisine bağışlamasını ister. Şehzadenin yüzüne bakan kız onun kabul et işaretini görünce cariyeye kılığındaki Şâh Râmîn'i, Keymân Şâh'a bağışlar. Mâh-pervîn'in kabul ettiğini gören Keymân Şâh çok sevinir ve şehzadeye dönerek kendi sarayına gitmesini daha sonra kendisini görmeye geleceğini söyler. Saraydan çıkan Keymân atına binip askerlerinin arasına döner. Keymân ordusuna döndüğü sırada Taru-yı Hindû da Suhrâb Şâhtan izin alarak Şâh Râmîn'i aramak için yola çıkar. Bir müddet sonra yine iki tarafın askeri karşı karşıya gelir. Keymân Şâh doksan bin askeriyle savaş meydanında hazır beklemektedir. Keymân Şâh askerlerinden Papur-ı Hindû filine binerek savaş meydanına çıkar ve savaşmak için karşısına asker ister. Yine Sîm-âb askerinden İtgin meydana çıkar ve iki asker savaşmaya başlar. İtgin'in atı Papur'un bindiği fili yaralar. Bu durumu gören Keymân Şâh çok şaşırır ve yanında duran vezirine bunların hayvanları bile savaşıyor der. Keymân veziriyle bu durumu konuşurken İtgin, Papur-ı Hindû'yu yere düşürüp bağlar. Bunu gören Yagan meydana girer ve Papur'un boğazına ip bağlayarak götürüp

Suhrâb Şâh'ın bayrağı dibine bırakır. Papur'un durumunu gören Hint askeri hep birlikte İtgin'e saldırmaya başlar. Bu durumu gören Suhrâb ve Cârûs askerlerle birlikte İtgin'e yardıma gider ve çok sayıda Hint askerini öldürürler. Hava kararınca iki ordu karargâhlarına çekilir. Askerler üzerlerinden savaş aletlerini çıkarıp yeme içmeyle meşgul olurlar. Bir müddet sonra Suhrâb Şâh çadırında meclis kurulur ve içmeye, eğlenmeye başlarlar. Bu sırada içlerinden biri Papur-ı Hindû'yu hatırlatır. Suhrâb Şâh birkaç askerine Papur'u getirmelerini emreder. Bir müddet sonra askerler Papur-ı Hindû'yu getirirler. Suhrâb Şâh karşısına gelen Papur'a sorular sorar. Papur Hindû, Suhrâb Şâh 'ın tüm sorularını cevaplar. Papur'un verdiği cevapları beğenen Suhrâb Şâh biz doğru insanı severiz bu yüzden seni öldürmeyip serbest bırakacağız der. Daha sonra askerlere Papur'un yaralarını temizleyip yeni elbiseler vermelerini emreder. Papur-ı Hindû, Suhrâb Şâh'ın yanından ayrılırken Suhrâb Şâh; Papur'a seslenerek isterse yanlarında kalabileceğini istemezse ordusuna dönebileceğini söyler. Şâh Râmîn askerlerinden bu keremi gören Papur-ı Hindû askerlerini Keymân Şâh yanından alıp döneceğini söyler.

Diğer tarafta ise Keymân Şâh savaş meydanından karargâhına dönünce komutanlarından savaşta kaybettikleri askerlerin sayısını kendisine bildirmelerini ister. Bir müddet sonra komutanlar gelerek beş bin üç yüz askerinin öldüğünü söylerler. Keymân Şâh bunu duyunca hemen bir mektup yazarak Suhrâb Şâh'a gönderir ve ondan süre ister. Beylerin ve komutanların karşı çıkmasına rağmen Suhrâb Şâh, Keymân'ın isteğini kabul eder. Kendisine karşı çıkan beylere ve komutanlara ise şehzadeyi aramak için zaman kazandıklarını anlatır. Daha sonra Hoca Sâlih ve tüm beyler şehzadeyi aramak için hazırlıklara başlarlar.

Keymân Şâh'ın kendisini gönderdiği saray odasında bekleyen Şâh Râmîn, kendisiyle aynı sarayda olan Keymân Şâh'ın on dört yaşındaki dünyalar güzeli, Gülçin Bânû adındaki kızı ile tanışır. Gülçin Bânû sarayda gezerken karşılaştığı Şâh Râmîn'e kim olduğunu sorar. Şâh Râmîn cariye olduğunu ve Keymân Şâh'ın kendisini Mâhpervîn'den aldığını anlatır. Gülçin Bânû bu defa ne zaman geldin diye sorunca Şâh Râmîn, Keymân Şâh'a anlattıklarının aynısını Gülçin'e anlatır. Şâh Râmîn'in anlattıklarını dinleyen kız bir müddet sonra adını sorar. Şâh Râmîn biraz duraksadıktan sonra adının Dilrübâ olduğunu söyler. Gülçin, şehzadenin yüzüne bakarak sen kadın değil erkeksin der. Kızdan bu sözleri duyan Şâh Râmîn duruma çok şaşırır ve benim

neyim erkeğe benzer deyip kıza sorar. Kız yüzünün, sözünün ve her hareketinin erkeğe benzediğini, kendisini gizlemeyip ortaya çıkarmasını söyler. Şehzade ise Gülçin Bânû'ya kendisinin düşündüğü kişi olmadığını söyler. Bir müddet bekledikten sonra şehzade Gülçin Bânû'ya eğer erkek olsaydı ne yapacağını sorar. Bu sorunun üzerine Gülçin cevap olarak kendisini bu zor durumdan kurtarıp istediği yere götüreceğini söyler. Gülçin'den bu sözleri duyan Şâh Râmîn kendisini Gülçin'e tanıtır ve Gülçin'den Mâh-pervîn'i ve kendisini buradan çıkarmasını ister. Gülçin Bânû, Şehzade'ye bu gece sabretmesini yarın isteğini yerine getireceğini söyledikten sonra şehzadenin yanından ayrıлып kendi odasına gider ve değerli eşyalarını toplar. Daha sonra birisi Şâh Râmîn'e olmak üzere dört at hazırlar.

Keymân Şâh tahtında otururken vezirini çağırır beylerine mektup yazıp göndermesini ister. Mektuplarda Keymân Şâh beylerinden hemen askerlerini toplayıp yanına gelmelerini ister. Mektuplar yazılıp gönderildikten sonra Keymân Şâh karargâhtan ayrıлып sarayına gider. Saraya gelince ilk olarak Sultan Baht ile bir zaman oturup sohbet eden Keymân daha sonra kalkıp Mâh-pervîn'in yanına gider. Keymân'dan tüm olan biteni dinleyen Mâh-pervîn, Keymân Şâh'a sabretmesini sonunda zafer kazanacağını söyler. Bunlar bu sohbette iken Keymân Şâh'ın aklına Mâh-pervîn'in hediye ettiği cariyeye gelir ve onun yanına gitmek için Mâh-pervîn'in yanından ayrılır. Gülçin Bânû babasının Şâh Râmîn'in odasına gittiğini duyunca Şâh Râmîn'in yanına gidip onu odadan çıkarır ve birlikte Mâh-pervîn'in odasına giderler. Mâh-pervîn'i de yanlarına aldıktan sonra birlikte Gülçin Bânû'nun odasına giderler ve kızın daha önce hazırlamış olduğu kıymetli eşyaları atlara yükleyip saraydan çıkarlar. Bunlar saraydan çıkıp iki askerinin arasına geldiği zaman kendilerine yaklaşan birini görürler. Şâh Râmîn ileri çıkarak kendini tanıtır. Taru-yı Hindû aradığı Şâh Râmîn'i karşısında bulur. Başından geçenleri Şâh Râmîn'e anlatan Taru-yı Hindû, Suhrâb Şâh'tan kendisini bulmak ve Mâh-pervîn'i kurtarmak için izin alıp yola çıktığını söyler. Daha sonra şehzadeye yanındakilerin kim olduğunu sorar. Şâh Râmîn yanındakilerin Mâh-pervîn, Gülçin Bânû ve onun dadısı olduğunu söyler. Taru-yı Hindû hemen atına binip Suhrâb Şâh'ın çadırına gider ve şehzadenin geldiği müjdesini verir. Taru'dan bu haberi alan beyler çok sevinir ve hemen Şâh Râmîn'i karşılamak için yola çıkarlar. Aynı gün yolda Şâh Râmîn'le karşılaşır ve hep birlikte karargâha dönerler. Sabah olunca Şâh Râmîn'in geldiği haberini alan tüm ordu tüm hikâyeyi Şâh Râmîn'den öğrenirler. Daha sonra Şâh

Râmîn karargâhında müjde davulları çalınır. Keymân Şâh karargâhından da davulun sesi duyulur. Beyler hemen casuslar gönderip davulun ne için çaldığını öğrenmek isterler. Şâh Râmîn karargâhına gidip olan biteni öğrenen casuslar dönüp vezire, Şâh Râmîn'in kayıp olduğunu, sonra bulunduğunu ve bu davulun onun için çaldığını anlatırlar. Vezir, hizmetkârlara Keymân Şâh'ı sorunca hizmetkârlar şâhın içeride yattığını söylerler. Vezir hemen Keymân Şâh'ı kaldırmalarını söyler. Hizmetkârlar içeri girip Keymân Şâh'ı uyandıramayınca bağırarak dışarı çıkarlar. İçeri giren vezir, Keymân Şâh'ın bayıltılmış olduğunu görünce hemen hizmetkârlardan badem yağı ve sirke getirmelerini ister. Vezir getirilen yağı ve sirkeyi şâhın burnuna tutarak ayılmasını sağlar. Keymân ayılınca hemen cariyeyi sorar. Vezir ne cariyesi diye sorunca Keymân Şâh durumu vezire anlatır. Vezir bir haberinin olduğunu dinlemek isterse söyleyeceğini belirtir. Keymân, vezirden anlatmasını ister. Vezir; bugün Suhrâb Şâh karargâhında kayıp olan Şâh Râmîn'i buldukları için müjde davulu çaldığını söyler. Acaba Mâhpervn'in size hediye etmiş olduğu cariyeye kadın kılığına girmiş Şâh Râmîn olamaz mı olmaz mı diye sorar. Vezir bu soruları Keymân Şâh'a sorarken seyis içeri girer ve Keymân Şâh'a Gülçin Bânû'nun dört kişiyle ata binip gittiğini söyler. Keymân Şâh bilir ki bunlar Şâh Râmîn, Mâh-pervîn, Gülçin ve dadısıdır. Birden içi daralan, canı sıkılan Keymân Şâh saraydan çıkıp askerlerinin yanına gelir. Asker arasına gelen Keymân Şâh Papur'un geldiğini duyar ve hemen onu yanına çağırır. Yanına gelen Papur'a gördün mü başımıza neler geldi diyerek bu durumda ne yapması gerektiğini sorar. Papur-ı Hindû Keymân Şâh'a sözümü dinlersen sana söyleyeyim eğer dinlemezsen son pişmanlık fayda etmez der. Keymân Şâh söylemesini kendisinin dediklerini yapacağını söyler. Papur-ı Hindû; Keymân Şâh'a dönerek o kızın gönlü başkasında ondan sana fayda gelmez peşini bırak der. Bu sözü duyan Keymân çok sinirlenir ve Papur'a sen bekle önce onların işini bitireyim sonra dönüp senin işini bitireceğim der. Keymân'dan bu sözü işiten Papur ayağa kalkar, çadırdan çıkıp kendi askerinin yanına gider ve çadırlarını toplamalarını emreder. Papur'un askerlerinin çadırlarını topladığını gören Hint askerleri hemen durumu Keymân Şâh'a bildirirler. Keymân Şâh hemen fileline binip Papur-ı Hindû'nun yanına gelir ve ona nereye gittiğini sorar. Papur-ı Hindû bu soruya cevap vermez. Bu duruma çok sinirlenen Keymân Şâh kılıcını çekip Papur'a saldırır. Keymân'ın hamlesini savuşturan Papur bu defa kendisi saldırır. Keymân da Papur'un hamlesini savuşturunca ikisi kavgaya başlarlar. Bu durumu gören Papur'un askeri

Keymân Şâh üzerine yürür. Keymân'ın veziri hemen durumu Hint askerine bildirir ve doksan bin asker Papur'un etrafını sarar. İki Hint askerinin birbiriyle savaştığını gören Sîm-âb askeri hemen gelip durumu Şâh Râmîn'e bildirir. Şâh Râmîn, Yagan, Cârûs ve Suhrâb Şâh, Papur-ı Hindû'ya yardıma gelirler, bir gün bir gece süren büyük bir savaş olur. Günün sonunda savaşın galibi Şâh Râmîn ve arkadaşları olur. Keymân Şâh karargâhı terk ederek şehre sığınır. Şâh Râmîn de kılık değiştirip dilenci kılığında Keymân Şâh'ın arkasından şehre girer. Keymân Şâh saraya girince Sultan Baht'ın yanına gider. Sultan Baht'a kızının yaptıklarını anlatan Keymân Şâh bu yüzden Sultan Baht'ı öldürmek ister. Sultan Baht olaylar hakkında bilgisi olmadığını şimdi öğrendiğini söyleyince Keymân Şâh, Sultan Baht'ı öldürmekten vazgeçer ve onu zindana götürmelerini emreder. Şehre giren Şâh Râmîn, Keymân Şâh'ın ardından saraya doğru gider. Keymân'a kendisini Hint askeri olarak tanıtan Şâh Râmîn, Mâh-pervîn, Gülçin Bânû ve Şâh Râmîn'i yakalayıp getirmek için Keymân'dan izin ister. Karşısındaki askerden bu sözü duyan Keymân Şâh, ona izin verir. Şâh Râmîn saraydan çıkıp şehir kapısına doğru yönelir. Kapıya yaklaşınca görür ki kapıda yüzden fazla silahlı asker beklemektedir. Şâh Râmîn askerlere selam verip yaklaşır. Askerler şehzadeye kim olduğunu sorarlar. Şehzade şâhın hizmetkârı olduğunu, adının Dârânûş Gulâm olduğunu söyler. Askerler bu defa şâhın hizmetkârı olduğuna dair bir delil isterler. Şâh Râmîn daha önce kadın kılığında Keymân Şâh'ın ona vermiş olduğu yüzüğü hatırlar ve hemen o yüzüğü askerlere gösterir. Askerler yüzüğü tanır ve hemen kapıyı açarlar. Şehzade askerlere hazır beklemelerini tekrar geleceğini söyleyip şehirden çıkar ve kendi karargâhına doğru gider.

Şâh Râmîn şehirdeyken Suhrâb Şâh, Cârûs, İtgin, Yagan ve Papur yenilen Hint askerleri üzerine gidip onların mallarını, hayvanlarını bir araya toplarlar. Daha sonra toplanan malları askerlerine dağıtıp onları sevindirirler. Bunları yaptıktan sonra Şâh Râmîn'i yine aralarında göremeyince merak edip üzülürler. Hoca Sâlih onlara üzülmemelerini şehzadenin yine bir şeyler planladığını söyler. Hoca Sâlih'ten bu sözü duyan beyler biraz olsun rahatlar. Beyler çadırda oturup şehzadeyi düşünürken aniden çadırın önünde Şâh Râmîn belirir. Şâh Râmîn beylerine Keymân Şâh'la olan hikâyelerini anlatıp şehri aldığını kendisiyle gelmeleri halinde şehri tamamen ele geçireceklerini söyler. Şâh Râmîn'den bu sözleri duyan beyler hemen yerlerinden kalkıp hazırlıklarını yapar ve şehre doğru yola çıkarlar. Şehir kapısına gelince şehzade kapıcıya seslenip kapıyı

açmasını ister. Kapıcı şehzadenin sesini duyunca kapıyı açar. Şâh Râmîn içeriye girer girmez kapıcıyı öldürür. Kapıda bekleyen diğer askerler şehzadenin kapıcıyı öldürdüğünü görünce hemen şehzadeye saldırırlar. Şâh Râmîn'in üzerine saldırıldığını gören askerleri de hemen şehre girer ve büyük bir savaş başlar. Keymân Şâh'ın askerlerinden bazıları kaçar bazıları da gelip Şâh Râmîn'den aman dilerler. Ordunun yenildiğini gören halkta gelip Şâh Râmîn'den aman diler. Şâh Râmîn aman dileyenlerin hepsini affeder ve saraya girip Keymân Şâh'ın tahtına oturur. Yanındakilere Sultan Baht'ın kendisinden dolayı çok zahmet çektiğini anlatan Şâh Râmîn hemen askerlerinden Sultan Baht'ı zindandan çıkarıp getirmelerini ister. Askerler hemen Sultan Baht'ı zindandan çıkarıp getirirler. Daha sonra Mâh-pervîn ve Gülçin Bânû da yanlarına gelir. Sultan Baht, Şâh Râmîn meclisinde bir zaman oturur ve tüm hikâyeyi dinler. Bu sırada Şâh Râmîn'in askerleri şehir içinde Keymân Şâh'ı aramaya başlarlar. Bir süre sonra Keymân Şâh'ı yakalayan askereler Keymân Şâh'ı alıp Şâh Râmîn'in karşısına getirirler. Şâh Râmîn karşısına gelen Keymân Şâh'ı sorgulamaya başlar. Şâh Râmîn sorduğu sorulara Keymân Şâh'ın verdiği cevapları duyunca cellada, Keymân Şâh'ı öldürmesini emreder. Şâh Râmîn'in bu emrini duyan beyler şehzadeden Keymân'ın öldürülmemesini belki ileride kendilerine katılabileceğini söylerler. Beylerin bu isteği üzerine Şâh Râmîn, Keymân Şâh'ın zindana atılmasını emreder. Şâh Râmîn Hint ülkesi tahtında otururken Papur-ı Hindû'nun kardeşleri bu haberi duyarlar. Kardeşlerinin Şâh Râmîn'e bağlandığını, Keymân Şâh'ın zindana atıldığını duyan Papur-ı Hindû'nun kardeşleri çok öfkelenir ve Şâh Râmîn'le savaşmak için Arkanuya şehrine doğru yola çıkarlar. Papur-ı Hindû'nun, Şâh Râmîn'le savaşmak için yola çıkan kardeşlerinin biri Mahur, biri Şehmâs, biri Tâl ve biri Zâl'dır. Bunlar yola çıkarken pehlivanları Kahkaha-yı Hindû'yu da yanlarına alırlar. Şâh Râmîn Hint ülkesinin tahtında otururken bir kişi gelip Papur-ı Hindû'nun kardeşlerinin beş yüz bin askerle geldiği haberini verir. Şâh Râmîn haberi getiren kişiye ne için geldiklerini sorunca haberci savaşmak için geldiklerini söyler. Şâh Râmîn, Papur-ı Hindû'ya bakar ve onun fikrini sorar. Papur, Şâh Râmîn'e sen varken onlara gelip bu tahta oturmak düşmez. Sen bana izin ver ben gidip onlarla konuşayım gelip sana biat etsinler, eğer kabul etmezlerse biz de ona göre hareket ederiz deyip Şâh Râmîn'in izniyle kardeşlerine doğru yola çıkar. Papur üç gün yol gittikten yolda kardeşi Mahur-ı Hindû ve onun yüzbin askeriyle karşılaşır. Birbirini gören iki kardeş selamlaştıktan sonra fillerinden inip sohbet etmeye

başlarlar. İki kardeş sohbet halindeyken diğer kardeşler de gelip yanlarına oturur. Kardeşler sohbetin ardından meclis kurup yeme, içmeyle meşgul olur. Bir zaman sonra söz açılır ve Papur-ı Hindû kardeşlerine ne için geldiklerini sorar. Kardeşleri Papur'a Hint ülkesinin tahtını yabancılardan alamaya geldiklerini çünkü tahtı hak edenin kendileri olduğunu söyler. Kardeşlerinin bu sözü üzerine Papur, kardeşlerine şehzadenin iyiliklerini, cömertliğini, yiğitliğini anlatır ve yapmayı düşündükleri şeyin doğru olmadığını onlara söyler. Keymân Şâh'ın, Şâh Râmîn'le savaşılarak kendisine bela satın aldığını söyleyen Papur, kardeşlerine Şâh Râmîn'le savaşılırsa sonunda pişman olacaklarını söyler. Bu sözler üzerine sınırlanan Papur'un kardeşleri; git o yiğide söyle tahtı ve ülkeyi bırakıp kendi işine gitsin, yoksa kendisini ve ordusunu helak ederiz diyerek Papur'u gönderirler. Kardeşlerinden bu haberi alan Papur, Şâh Râmîn'in yanına gelir ve kardeşleri ne söylediyse hepsini Şâh Râmîn'e anlatır. Papur'dan bu sözleri duyan Şâh Râmîn dönüp beylerine bakar ve onların fikrini sorar. Bunlar cevap olarak şehzade ne emrederse onu yapalım derler. Bunun üzerine Şâh Râmîn beylerine, askerlerini toplamalarını Mahur-ı Hindû ve ordusu ile savaşacaklarını söyler. Bunu duyan beyler hemen hazırlıklara başlar ve yüz altmış bin asker toplar.

Diğer yanda ise Mahur-ı Hindû kardeşlerini ve pehlivanlarını yanına çağırarak onlara hemen silahlanmaları emrini verir. Silahlanan iki ordu Kaskan ovasında karşı karşıya gelir. İki ordunun bulunduğu ovanın ortasında Sason adında bir ırmak akar, bu suyun bir tarafına Şâh Râmîn askerleri diğer tarafına da Mahur-ı Hindû'nun askerleri karargâhlarını kurar. İki ordu üç gün birbirine karşı oturur, dördüncü gün Şâh Râmîn bir mektup yazarak Taru-yı Hindû ile Mahur-ı Hindû'ya gönderir. Mahur mektubu alıp okur. Görür ki şehzade mektupta burada durmayacağını kendi ülkesine gideceğini babasının vezirinden yaptıklarının hesabını soracağını anlatır. Mahur hemen mektuba cevap yazarak Taru-yı Hindû ile gönderir. Mahur mektupta Şâh Râmîn'den; Gülçin Bânû'yu, Mâh-pervîn'i ve Keymân Şâh'la birlikte Arkanuya şehrini bırakıp gitmesini ister. Eğer kabul etmezse zorla alacağını yazar. Şâh Râmîn bu sözün üzerine söz söylemez ve ertesi sabah savaş davulları çalmaya başlar ve iki ordu karşı karşıya gelir. Şâh Râmîn askerinden Yagan meydana çıkıp hünerlerini gösterdikten sonra karşısına savaşmak için asker ister. Bunun üzerine Zâl-ı Hindû meydana çıkar ve iki yiğit savaşa başlar. Zâl, Yagan'ı attan tutup aşağı çeker. Attan düşen iki asker birbirine sarılır ve yerde savaşa devam ederler. Zâl bir zaman sonra Yagan'ı altına alır ve çıkıp göğsü

üzerine oturur. Yagan'ın göğsü üzerine oturan Zâl, onun başını kesmek için hançerini çeker. Bu sırada Yagan, Zâl'in altında debelenir ve Zâl'ı üzerinden atar. Zâl kendini toparlayıncaya kadar Yagan, Zâl'in üzerine atılır ve Zâl'in elinden hançerini alıp iki elini arkasına bağlar. Yagan esir aldığı Zâl'ı kardeşi Papur'a bırakır. Papur da kardeşini alıp Şâh Râmîn'in sancağı altına götürür. Şâh Râmîn, Papur'un hatırı için Zâl'in ellerini çözmelerini ister. Askerler Zâl'in ellerini çözüp filini getirirler. Şâh Râmîn Zâl'a filine bin kardeşlerine git, kardeşlerin senin için üzülmeyin der. Şâh Râmîn'den bu keremi gören Zâl filinden inip Şâh Râmîn'in elini öper. Zâl, Şâh Râmîn'in kardeşi Papur'un anlattığından daha ziyade bir kereme sahip olduğunu görür ve Şâh Râmîn'e yanında kalmak istediğini söyler.

Mahur-ı Hindû savaş meydanında Yagan'la Zâl'in savaşını seyredirken beylerine Şâh Râmîn karargâhına casus göndermelerini emreder. Beyler hemen casusları hazırlayıp Şâh Râmîn karargâhına gönderirler. Casuslar karargâhda olanı biteni öğrendikten sonra dönerler ve gördüklerini duyduklarını Mahur-ı Hindû'ya anlatırlar. Diğer kardeşlerde casusların anlattıklarını duyarlar ve o gece orada kalamaya karar verirler.

Şâh Râmîn beyleriyle birlikte Mahur-ı Hindû ile savaşmaya gitmeden önce Keymân Şâh'ı zindana atıp Arkanuya şehrinin yönetimini de Hoca Sâlih'e bırakır. Bir hafta zindanda kalan Keymân başında bekleyen askere beni zindandan çıkarırsan kızımı sana verir, seni zengin edip kendime vezir edinirim der. Keymân'ın sözüne inanan asker onu zindandan çıkarır. Daha sonra ikisi birlikte Mâh-pervîn ve Gülçin Bânû'nun olduğu yere gelirler. Keymân, Mâh-pervîn'i taht üzerinde uyurken bulur, hemen kızın boğazına yapışır ve kızı götürüp askere verir. Daha sonra askere kızı seyrangâhına götürmesini kendisinin de kızı Gülçin'i bulup yanlarına geleceğini söyler. Kızları aldıktan sonra gizli hazinesini alıp Dadyan şehrine gideceklerini orada kardeşinin olduğunu, kardeşinin askerleriyle gelip tekrar şehri alacaklarını anlatır. Bu hainin sözlerine inanan asker Mâh-pervîn'i alıp şehirden çıkar ve Keymân Şâh'ın dediği yere gidip bekler. Bu sırada Mâh-pervîn'in yüzünü ilk kez gören asker, kıza âşık olur. Mâh-pervîn'in güzelliğini gören asker hemen kızın ağzını açar ve halini sorar. Mâh-pervîn hikâyesinin uzun olduğunu rahat bir zamanda hikâyesini kendisine anlatacağını söyler. Bu sırada bir hile düşünen Mâh-pervîn askere dönerek ona âşık olduğunu söyler. Asker kızdan duyduğu bu sözü gerçek sanıp hemen onu serbest bırakır. Mâh-pervîn ve asker bir zaman beraber oturduktan sonra yemek yerler. Biraz zaman geçtikten sonra Mâh-pervîn hacet

gidereceğim deyip askerin yanından ayrılır. Askerden biraz uzaklaşan Mâh-pervîn atları ürkütür ve hayvanların kaçmasını sağlar. Atların ürküp kaçtığını gören asker hemen atların peşine düşer. Mâh-pervîn'in atını yakalayan asker atı getirip Mâh-pervîn'e verir. Kıza orada beklemesini söyleyen asker kendi atının arkasından gider. Asker gözden kaybolunca Mâh-pervîn heybeyi yiyeceklerle doldurup ata yükler ve oradan ayrılır. Atı yakalayamayacağını anlayan asker kızın yanına dönmeye karar verir. Asker döndüğü zaman Mâh-pervîn'i bıraktığı yerde bulamayınca kızın kendisini kandırdığını anlar. Etrafına bakan asker kızı soracak kimse bulamayınca kızın atının izini sürerek peşinden gider.

Mâh-pervîn'i askerle gönderen Keymân Şâh kızı Gülçin'in sarayına gelir. Kapıda iki askerin nöbet tuttuğunu gören Keymân askerlerin uykuya dalmasını bekler. Askerler uyuduktan sonra Gülçin'in yanına gidip onu esir alır. Gülçin'i esir aldıktan sonra Mâh-pervîn'in yanında öldürmeyi düşünür. İçeri giren Keymân uyumakta olan Gülçin'in boğazına yapışır. Keymân Şâh'ın üzerine çıktığını anlayan Gülçin deprenir ve babasının boğazına bir yumruk vurup onu üzerinden atar. Keymân Şâh bir an nefessiz kalır ve Gülçin'in üzerinden düşer. Gülçin hemen yerinden kalkıp babasının ellerini arkasından bağlar ve babasına ne için geldiğini sorar. Keymân Şâh fikir danışmak için geldiğini söyler. Babasına inanmayan Gülçin, durumu anlatmak için Mâh-pervîn'in odasına gider. Gülçin, Mâh-pervîn'in odaya gidince ne kapıda bekleyen askeri ne de Mâh-pervîn'i görür. Hemen babasının yanına döner ve Mâh-pervîn'i sorar. Keymân Şâh bilmiyorum diye cevap verince Gülçin, babasına yalan söyleme yoksa seni öldürürüm der. Gülçin ne yaptıysa Keymân Şâh'a Mâh-pervîn'in yerini söyletmez. Keymân Şâh'tan bir şey öğrenemeyen Gülçin atına biner ve Mâh-pervîn'i aramak için şehirden çıkar. Şehirden çıktıktan sonra birkaç gün yol alan Gülçin, yolda kimi görse Mâh-pervîn'i sorar. Diğer yanda ise Şâh Râmîn ve Mahur-ı Hindû ordularıyla birlikte savaş meydanındadır. Mahur-ı Hindû'nun kardeşi Zâl da Şâh Râmîn'e dost olur ve onun yanında kardeşi Mahur'a karşı savaşır. İki ordu gün boyunca savaştıktan sonra gece olunca karargâhlarına çekilirler. Sonraki gün askerler yine savaş meydanında karşı karşıya gelirler. Mahur-ı Hindû'nun askerlerinden biri meydana çıkıp hünelerini gösterir ve savaşmak için karşısına asker ister. Meydana çıkan Zâl-ı Hindû, Hind askerine doğru gidip selam verir ve askere ne için geldiğini sorar. Asker, Şâh Râmîn ve askerleriyle savaşmak için geldiğini söyler. Zâl-ı Hindû askere bakar ve git kardeşlerime

söyle düşmanlığı bırakıp gelsin Şâh Râmîn'le dost olsunlar, yoksa pişman olurlar der. Zâl'dan bu sözleri duyan asker hemen Mahur-ı Hindû yanına döner ve Zâl'ın söylediklerini Mahur'a anlatır. Askerden bu sözleri duyan Mahur çok öfkelenir ve kardeşi Tâl'dan gidip Zâl'ı getirmesini ister. Tâl, Mahur'dan bu sözü duyunca hemen kalkıp kardeşi Zâl'ın yanına gider ve Mahur'un söylediklerini Zâl'a bir bir anlatır. Zâl kardeşi Tâl'a gelmeyeceğini kendisinin de gelip Şâh Râmîn'e kul olmasını söyler. Zâl'dan bu sözleri duyan Tâl hemen süngüsünü eline alır ve Zâl'a saldırır. İki kardeş bir süre savaşır. Savaşın sonunda Zâl kardeşi Tâl'a gılip gelir. Tâl'ı esir alan Zâl onu götürüp Şâh Râmîn'in sancağı dibine bırakır. Askerler Tâl'ı alıp zindana götürürler. Savaş meydanında bu defa Hint askerlerinden Kahkaha-yı Hindû belirir. Kahkaha karşısına çıkan tüm Sîm-âb askerlerini yener. Bunun üzerine Yagan, Şâh Râmîn'den Kahkaha'nın karşısına çıkmak için izin ister. Şâh Râmîn, Yagan'a dikkatli olmasını karşısındaki savaşçının güçlü biri olduğunu söyler. Yagan, Şâh Râmîn'in bu sözlerinin ardından Kahkaha'nın karşısına çıkar ve yenilir. Bunun üzerine Cârûs savaş meydanına girer. Kahkaha bir darbe ile Cârûs'u attan düşürür ve üzerine hamle edip yakalamak ister. Cârûs'un yere düştüğünü gören askerleri hemen Kahkaha'ya saldırıp Cârûs'u kurtarırlar. Bu sırada Şâh Râmîn, Tâl'ın bendini çözdürüp serbest bırakır ve Tâl'a kardeşlerinin yanına gitmesini onların kendisi için üzülmemesi gerektiğini söyler. Şâh Râmîn'den bu sözleri duyan Tâl bu sözlerden çok etkilenir ve Zâl gibi Şâh Râmîn'e dost olur. Kardeşlerinin Şâh Râmîn'in yanında kendisine karşı savaşmalarına çok kızan Mahur askerlerine Tâl'ı ve Zâl'ı yakalayıp getirmelerini emreder. Mahur'dan bu sözleri duyan askerler Tâl'ın üzerine hücum ederler. Şâh Râmîn ise bu sırada Suhrâb Şâh'a yerine geçmesini kendisinin de savaşacağını söyler. Suhrâb Şâh'ı yerine vekil bırakan Şâh Râmîn kimsenin olmadığı bir yere geçer ve orada köle kılığında girip Mahur-ı Hindû'nun askerlerinin arasına karışır. Gece olunca her iki orduda karargâhlarına çekilirler. Şâh Râmîn askerleri karargâha gelince Suhrâb Şâh'a, Şâh Râmîn'i sorarlar. Suhrâb Şâh, askerlere ve beylere şehzadenin nerede olduğunu bilmediğini söyler.

Mahur-ı Hindû karargâhına gelip oturduktan sonra Şâh Râmîn de köle kılığında Mahur'un karargâhına gelir. Mahur'un karargâhında meclis kurulur ve içmeye başlarlar. Bir zaman sonra hepsi sarhoş olmaya başlar. Bu esnada Mahur kardeşi Zâl'ı hatırlar. Diğer kardeşleri Taymus ve Şâhmas artık ondan hayır gelmeyeceğini söylerler. Kardeşlerinin bu sözü üzerine Mahur, Zâl'ın zindanda başının kesilip getirilmesini ister.

Mahur, Şâh Râmîn'e Ey köle! Git, zindanda kardeşim Zâl'ın başını kes getir diye emir verir. Şâh Râmîn eline verilen kılıcı alıp dışarı çıkar. Dışarı çıktıktan sonra kapıda bekleyen bir askeri de alıp Zâl'ın yanına gider. Zâl'ın yanına gelen şehzade kendisiyle gelen askerin başını kesip Zâl'ı serbest bırakır. Daha sonra öldürdüğü askerin elbiselerini Zâl'a giydirir ve ona Suhrâb Şâh'ın yanına gitmesini söyler. Zâl gittikten sonra Şâh Râmîn hemen Mahur'un çadırına döner ve öldürdüğü askerin başını Zâl'ın başı diyerek meclistekilere gösterir. Bunu gören Taymus ve Şâhmas perişan olup çadırlarına gitmek için meclisten ayrılırlar. Şâh Râmîn de bunların arkasından gider. Şâhmas ve Taymus uykuya dalınca çadırlarına girip bunları bayıltan Şâh Râmîn bunların ellerini ve ayaklarını bağlayıp kimsenin olmadığı bir yere bırakır. Daha sonra Mahur'u almak için giden Şâh Râmîn bunu başaramaz. Mahur'u ele geçiremeyeceğini anlayan Şâh Râmîn, Şâhmas ve Taymus'u alıp kendi karargâhına döner. Cârûs, Yagan, Tâl ve diğer beyler bunları karşılar. Şâh Râmîn karargâhına dönüp çadırına girdikten sonra Şâhmas ve Taymus'u ayıltırlar. Bunlar kendilerine geldiklerinde Zâl'ı karşılarında görünce ölümüyüz dirimiyiz diyerek hallerini sorarlar. Şâh Râmîn olan biten her şeyi bunlara anlatır. Bunlar şehzadenin anlattıklarını dinlendikten sonra çok sevinirler ve şehzadenin elini öperek ona kul olurlar.

Diğer yanda Mahur-ı Hindû kendisine getirilen başı Zâl'ın başı sanarak süngüye taktırıp çadırının önüne asar. Sabah olunca tüm beyler Mahur'u selamlamaya gelir ancak Taymus ve Şâhmas gelmez. Bunu gören Mahur askerlerine gidip bakmalarını ve ne için gelmediklerini öğrenmelerini ister. Askerler gidip bakınca Şâhmas ve Taymus'un çadırlarında olmadıklarını görürler. Feryat ederek Mahur'un yanına gelen askerler tüm savaş aletlerinin ve elbiselerinin çadırlarında olduğunu ancak Taymus ve Şâhmas'ın çadırlarında olmadığını söylerler. Askerlerden bu sözleri duyan Mahur hemen tüm askerleri toplayıp savaş meydanına gelir. Mahur'un savaş meydanına geldiği haberini alan Şâh Râmîn ve Suhrâb Şâh hemen askerleri toplayıp Mahur'un karşısına çıkarlar. Mahur savaş meydanına Kahkaha-yı Hindû'yu gönderir. Kahkaha savaş meydanına çıkıp hünerlerini gösterir ve karşısına savaşmak için asker ister. Şâh Râmîn savaş aletlerini alıp Kahkaha'nın karşısına çıkar. Kahkaha, Şâh Râmîn'e saldırır. Şâh Râmîn onun tüm saldırılarını savuşturur. Bu defa Şâh Râmîn saldırıya geçer ve bir darbeye Kahkaha'yı filinden yere düşürür. Yere düşen Kahkaha'nın kendisini toparlamasına fırsat vermeyen Şâh Râmîn hemen onun göğsü üzerine oturup ellerini ve ayağını

bağladıktan sonra askerlerine onu zindana götürmelerini emreder. Şâh Râmîn daha sonra kılık değiştirerek yine Mahur'un askerleri arasına karışır. Mahur'un askerleri arasına karışan Şâh Râmîn bir fırsatını bularak Mahur'a yaklaşır. Mahur, Şâh Râmîn'i kendi askerlerinden biri zannederek yaklaşır. Mahur'un kendine yaklaştığını gören Şâh Râmîn, Mahur'a dere içinde Şâh Râmîn'i yaralı yatarken gördüğünü söyler. Bu sözü duyan Mahur asker arasından çıkarak Şâh Râmîn'le birlikte dereye gider. Dereye gelince Mahur etrafına bakınıp kimseyi göremez. Şâh Râmîn'e dönen Mahur, ey köle burada yaralı ya da sağlam kimse görünmez der. Şâh Râmîn, Mahur'a aradığı kişinin kendisi olduğunu söyler. Bu sözü duyan Mahur çok öfkelenir ve kılıcını çekip Şâh Râmîn'e saldırır. Şâh Râmîn, Mahur'un tüm hamlelerini savuşturur. Daha sonra ikisi de atlarından inip güreşmeye başlarlar. Bir zaman sonra galip gelen Şâh Râmîn, Mahur'un göğsü üzerine oturur ve Mahur'a kendisiyle bir sorunu yokken neden savaş başlattığını, asker toplayıp üzerine geldiğini sorar. Şâh Râmîn, Mahur'a kardeşlerinin hatırı için kendisini öldürmeyeceğini söyler. Şâh Râmîn'den bu keremi gören Mahur yerinden kalkıp şehzadeyle konuşur. Daha sonra ikisi de atlarına binip savaş alanına doğru giderler. Savaş alanında geldiklerinde Şâh Râmîn'in ordusunun galip geldiğini görürler. Mahur'un kalan askerleri gelip Mahur'un kardeşlerine bağlılıklarını bildirirler. Tüm askerlerinin Şâh Râmîn'in ordusuna katıldığını gören Mahur, Şâh Râmîn'e dönerek bu ne acayip bir durumdur der. Şâh Râmîn ve Mahur Hindû'nun beraber geldiğini gören bir asker hemen koşup beylere haber verir. Askerden bu haberi alan beyler Şâh Râmîn ve Mahur'u karşılamak için hemen yola çıkarlar. İkisinin beraber geldiğini gören beyler şaşkınlıklarını gizlemezler ve şehzadeye bu ne acayip bir iştir deyip sorarlar. Şâh Râmîn beylerine olan biteni anlatır ve hep beraber karargâha geçerler. Karargâha geldikten sonra meclis kurulur. Mecliste içerlerken Kahkaha'yı hatırlarlar. Şâh Râmîn askerlere Kahkaha'yı zindandan alıp getirmelerini emreder. Zindandan getirilen Kahkaha görür ki kendi dostları ve Mahur-ı Hindû, Şâh Râmîn'le aynı mecliste oturur. Kahkaha hemen Şâh Râmîn'den aman diler. Şâh Râmîn onu affeder ve bağlarını çözmelerini emreder. Biraz zaman geçtikten sonra Şâh Râmîn eğer isterlerse ülkelerine dönebileceklerini söyler. Mahur-ı Hindû ve kardeşleri hep birlikte sen Mâh-pervîn'e kavuşmadan senden ayrılmayız derler. Daha sonra Mahur ve kardeşleri Keymân Şâh'ı sorarlar. Şâh Râmîn askerlerine Keymân Şâh'ı karargâha getirmelerini emreder. Bu sözü duyan Suhrâb Şâh şehre gitmelerini Hoca Sâlih'in şehirde tek olduğunu bu yüzden Keymân'ı şehirde

görmelerinin daha doğru olacağını söyler. Bunun üzerine hep birlikte Arkanuya şehrine doğru yola çıkarlar.

Keymân'ın kölesinden kurtulan Mâh-pervîn ise bir gün boyunca durmadan at üzerinde yol alır. Bir zaman sonra yorulan Mâh-pervîn yol üzerindeki büyük bir ağacın yanında atından inip atı otlamaya bırakır, kendisi de heybesini alarak ağacın yanındaki pınarda oturur. Pınar başında karnını doyurduktan sonra uykusu gelen Mâh-pervîn heybeyi başının altına yastık yapıp ağacın altında uyumaya başlar. Mâh-pervîn'in uyuduğu yerde yaşayan Yahûdî bir adam evine giderken otlayan atı ve ağaç dibinde yatan Mâh-pervîn'i görür. İlk önce atı yakalamak isteyen Yahûdî merakına yenilir ve yatmakta olan Mâh-pervîn'e doğru yönelir. Mâh-pervîn'i gören Yahûdî ona âşık olur. Mâh-pervîn'i öpmek isteyen Yahûdî'nin sakalı kızın yüzüne deyince kız uyanır. Gözlerini açınca üzerinde Yahûdî'yi gören Mâh-pervîn bir süre mücadele ettikten sonra Yahûdî'yi üzerinden atar. Hemen ayağa kalkan Mâh-pervîn yerden bulduğu bir ağaçla vurup Yahûdî'yi bayıltır. Yahûdî'yi olduğu yerde bırakan Mâh-pervîn bir zaman gittikten sonra yolda bir mağara görür ve orada dinlenmeye karar verir. Ancak Mâh-pervîn'in dinlenmek için girdiği mağara bir cadınınındır. Mağaraya gelen cadı Mâh-pervîn'i mağarada görünce bir sihir okur ve Mâh-pervîn'i kıpırdayamayacak hale getirir. Bir sihir daha yapan cadı, Mâh-pervîn'in atını gözden kaybeder. Mâh-pervîn'in bayılttığı Yahûdî bir süre sonra kendisine gelir ve kızın atının izini sürerek cadının mağarasına gelir. Mağarada cadıyı gören Yahûdî hemen ona Mâh-pervîn'i sorar. Cadı, Yahûdî'ye bana bir ay hizmet et sana kızı bulayım der. Yahûdî, cadının bu teklifini kabul etmeyince cadı onu sihir yaparak eşeğe çevirir. Cadı, Mâh-pervîn'in yanına gelerek neler yaptığımı gördün benden kork der. Daha sonra Mâh-pervîn'e kendisine hizmet etmesini bunun karşılığında kendine cadılık öğreteceğini söyler. Mâh-pervîn cadının bu teklifini kabul etmez. Cadı bu sözü duyunca Mâh-pervîn'e kötülük yapmak ister, tam bu sırada mağaranın kapısında Keymân Şâh'ın askeri görünür. Mâh-pervîn hemen kendini askerden saklar. Asker, cadıya yaklaşıp Mâh-pervîn'i sorar. Cadı, askere de Yahûdî'ye yaptığı teklifi yapar. Asker de cadının teklifini kabul etmez. Bu duruma öfkelenen cadı bir sihir yapar ve askeri ayıya çevirir. Ayı şekline giren asker mağaradan çıkıp gider. Saklandığı yerden cadının yaptıklarını gören Mâh-pervîn biraz düşündükten sonra cadının elinden kurtulmak için bir plan yapar. Bunun ardından cadıya ben seni ana edindim sen de beni kendine kız edin der. Kızdan bu sözü duyan cadı kızın yanına gelip

bir sihir daha okur. Cadının okuduğu sihirle bağlardan kurtulan Mâh-pervîn, cadının yanına gelip elini öper. Bundan sonra Mâh-pervîn uzun bir müddet cadının hizmetiyle ilgilenir. Bir gün ikisi otururken Mâh-pervîn, cadıya: Ana bir insanı hayvan şekline getirdikten sonra tekrar insan şekline getiremez miyiz diye sorar. Cadı, kıza bir ipinin olduğunu o ipi hayvan olan kişinin beline bağlayınca bir daha onun insan olamayacağını söyler. Mâh-pervîn bu defa ipin nerede olduğunu sorar. Cadı mağaranın bir köşesine kıızı götürür ve ipi gösterir. Daha sonra Mâh-pervîn cadıdan insanı hayvana çevirdiği sihri öğrenir. Kız sihri öğrenip hatırında tutar. Biraz zaman cadıya hizmet eden Mâh-pervîn bu durumdan usanır ve cadının elinden kurtulmaya karar verir. Bu sırada mağaraya gelen cadı Mâh-pervîn'i ağlarken görür ve ona neden ağladığını sorar. Mâh-pervîn, cadıya mağarada tek kaldığı için korkudan ağladığını söyler. Cadı dur sana bir yoldaş bulayım deyip mağaranın sonuna doğru gider. Mâh-pervîn de eline bir sopa alarak cadının arkasından gider. Cadı mağaranın sonunda durur ve bir sihir okumaya başlar. Cadı sihri okurken Mâh-pervîn cadıya sopayla vurup bayıltır. Daha sonra cadıdan öğrendiği sihri okur ve cadıyı katır şekline getirir. Cadının tekrar insan şekline dönmemesi için daha önce cadının göstermiş olduğu ipi cadının beline bağlar. Mâh-pervîn daha sonra katır şeklinde olan cadıya atının yerini göstermesini eğer göstermezse kendisini öldüreceğini söyler. Cadı, kızın sözünü işitince onu bir mağaranın önüne götürür. Cadıyı bir ağaca bağlayan Mâh-pervîn yine ondan öğrenmiş olduğu bir sihirle ağacın etrafını ateşle çevirir. Daha sonra cadının gösterdiği mağaranın içine girer. Mağaranın derinliklerine doğru giden Mâhpervin mağaranın sonuna doğru büyük bir saray ve sarayın ortasında elleri ayakları demirlerle bağlı bir kişi görür. Elleri ayakları bağlı olan kişi de Mâh-pervîn'i görür ve korkmadan kendisine yaklaşmasını ister. Bu sözü duyan Mâh-pervîn yaklaşır kim olduğunu ve burada ne için eli ayağı bağlı şekilde yattığını sorar. Aynı soruyu yatan kişi de Mâh-pervîn'e sorar. Mâh-pervîn kendi halini ve Şâh Râmîn'le olan hikâyelerini anlattıktan sonra yatan kişiden hikâyesini anlatmasını ister. Yatan kişi Berber ülkesi sultanın oğlu Rûzbih olduğunu söyleyip kendi hikâyesini anlatır. Bir gün dinlendiği sırada birden bir geyiğin ortaya çıktığını ve kendisinin geyiğin peşine düştüğünü geyiği yakalayamayınca bir ağaç dibine oturduğunu anlatır. Biraz dinlendikten sonra aynı geyiğin tekrar geldiğini ancak bu defa kendisine biraz yaklaştıktan sonra geyik şeklinden çıkıp güzel bir kız suretine girdiğini ve kendisinin bu kıza âşık olduğunu anlatır. Daha sonra kızla bir zaman sohbet ettikleri sırada cadının

kendilerini yakaladığını, kızın kavmi tarafından kurtarıldığını ancak çok çabalmasına rağmen kendisinin kurtaramadığını anlatır. Mâh-pervîn, Rûzbiḥ'in anlattıklarını dinler ve durumuna çok üzülür ve onun bendlerini çözüp kendisine kardeş edinir. Bendleri çözülen Rûzbiḥ, Mâh-pervîn'e nasıl olupta buraya geldiğini sorar. Mâh-pervîn, cadı, asker ve Yahûdî ile olan hikâyesini Rûzbiḥ'e anlatır. Daha sonra sihir ile cadının elinden kurtulduğunu, cadıyı katır şekline getirdiğini ve atını sorunca cadının kendisini buraya getirdiğini anlatır. Bir müddet sonra Rûzbiḥ ve Mâh-pervîn buldukları yerden çıkıp cadının yanına gelirler. Mâh-pervîn yine atının yerini sorunca cadı bu defa Mâh-pervîn'le Rûzbiḥ'i yaşadığı mağaraya getirir. Mağarada atını gören Mâh-pervîn Rûzbiḥ'e atını alıp getirmesini söyler. Rûzbiḥ atı almak için hamle yapınca bir ejderha çıkar ve her yere ateş saçar. Bunu gören Rûzbiḥ korkup geri kaçar. Mâh-pervîn korkmamasını bunun bir sihir olduğunu söyler. Rûzbiḥ bu defa Allah adını anarak ileri gider ve ipten başka bir şey görmez, kızın atını çözüp alır. Atı aldıktan sonra Rûzbiḥ ata, Mâh-pervîn de katır şeklindeki cadıya binerek yola çıkarlar. Bunlar bir zaman yol aldıktan sonra sahile ulaşırlar. Sahil boyunca ilerlerken deniz üzerindeki bir gemi bunları görür. Sahilde yürüyenlerin kim olduğunu merak eden gemi kavmi bir sandala birkaç kişi bindirip bunların yanına gönderir. Gemiden gelen kişiler kayıktan çıkıp sahile Mâh-pervîn ile Rûzbiḥ'in yanına gelir ve onlara kim olduklarını sorar. Rûzbiḥ gelenlere kendisinin Berber Şâh'ının oğlu olduğunu kızında Zâvûlistan Şâh'ının kızı Mâh-pervîn olduğunu söyler. Rûzbiḥ'ten bu cevabı alan adamlar hemen Rûzbiḥ ve Mâh-pervîn'in ayağına kapanırlar. Rûzbiḥ adamlara kim olduklarını sorar. Adamlar Berber Şâh'ının hizmetkârları olduklarını ve uzun zamandır kendisini aradıklarını söylerler. Daha sonra Rûzbiḥ, Mâh-pervîn ve yanındakiler gemiye binip yola çıkarlar. Rûzbiḥ'le Mâh-pervîn, Berber ülkesine doğru yola çıktıktan sonra yolda bir ada görüp geminin yönünü adaya çevirirler. Mâh-pervîn ve Rûzbiḥ adaya gelince gemiden dışarı çıkarlar. Onların arkasından gemi kavmi de adaya çıkıp su ve yiyecek aramaya başlarlar. Suyu bulan gemi kavmi varillerini doldurup gemiye yüklerler. Bu arada Mâh-pervîn ile Rûzbiḥ bir tepeye çıkarlar. Tepeden bakınca ovanın ortasında büyük bir çadır görürler. İki de hemen çadıra doğru hareket eder. Çadırın yanına gelince içeri girerler. Çadırın içine girince altından yapılmış kadehler ve içi şerbetlerle dolu sürahileri görürler. Rûzbiḥ hemen altın kadehlerden iki tane alıp şerbetle doldurur ve Mâh-pervîn'e ikram eder. Bunlar çadırda dinlenirken çadır kapısından bir kişi içeri girer ve

Mâh-pervîn'e selam verir, Mâh-pervîn de selamını alır. Rûzbih içeri giren güzeli görünce kendinden geçer. Rûzbih'in halini gören Mâh-pervîn'in hatırına Şâh Râmîn gelir ve kendi halini Hüsn-i Kamer'e anlatır. Mâh-pervîn'i dinleyen Hüsn-i Kamer de kendi halini Mâh-pervîn'e anlatır. Bir süre sonra kendine gelen Rûzbih kızlardan utanır. Daha sonra bu üç dost çadırda oturup sohbet ederler.

Diğer yanda Mâh-pervîn ile Rûzbih'in gelmediğini gören gemi kavmi Yahûdî eşek ve cadı katırı da yanlarına alıp gemiden dışarı çıkarlar. Gemi kavminin bir kısmı buldukları yerde çeşitli işlerle meşgul olurlarken bir kısmı da Rûzbih ile Mâh-pervîn'i aramaya çıkarlar. Birden dere içinde bir gürültü kopar. Herkes gürültünün olduğu yere bakar ve bir aslan bir kurdu kovalayarak kendilerine doğru geldiğini görürler. Bunları gören eşek ve katır korkup iplerini kırar ve kaçarlar. Bu defa aslan kurdu bırakıp katırın peşine kurt da eşeğin peşine düşer. Gemi kavminin içinde bulunan bir yiğit ok, yay alıp bunların peşine düşer. Bir zaman bunların peşinden giden yiğit ilk önce aslanı sonra da kurdu öldürür. Aslanı ve kurdu öldüren yiğit eşekle katırı yanına alıp gemiye giderken ovanın ortasındaki çadırı görüp ona doğru gider. Çadır önüne gelen yiğit içeride üç kişinin oturduğunu görür. Birinin katırı ve eşeği çekerek geldiğini gören Mâh-pervîn dışarı çıkınca gelen kişinin gemi kavminden olduğunu görür. Mâh-pervîn gelen yiğide ne olduğunu sorar. Yiğit tüm hikâyeyi Mâh-pervîn'e anlatır. Mâh-pervîn bir sihir okuyup katır ve eşeği bağladıktan sonra yiğidi içeri davet eder. Mâh-pervîn'in davetiyle içeri giren yiğit içeride oturan Hüsn-i Kamer ve Rûzbih'e de tüm hikâyeyi anlatır. Bunlar üç gün çadırda kaldıktan sonra Hüsn-i Kamer bunlara kendi ülkesi Cinnistan'a gitmeyi teklif eder. Mâh-pervîn ah edip ağlar ve Hüsn-i Kamer'e Şâh Râmîn'le olan hikâyesini anlatır. Hikâyeyi dinleyen Hüsn-i Kamer çok üzülür ve Mâh-pervîn'e siz burada bekleyin ben Şâh Râmîn'i bulup sana getireyim der. Hüsn-i Kamer hemen çadırdan ayrılıp kendi ülkesi Cinnistan'a gider ve Cinnî kavmine hikâyeyi anlattıktan sonra onlardan Şâh Râmîn'i bulup getirmelerini ister. Hüsn-i Kamer annesine Rûzbih'i anlatır ve ondan evlenmeleri için Accal Şâh'ından izin almasını ister. Bunları annesine söyledikten sonra Şâh Râmîn'i aramak için kendisi de yola çıkar.

Şâh Râmîn, Mâh-pervîn ve Gülçin Bânû'nun yaşadıklarından habersiz ordusuyla şehre gelir. Orduyu şehrin önünde bırakan Şâh Râmîn, Mâh-pervîn'i görmek için saraya gider. Mâh-pervîn'i aramaya devam eden Gülçin babasının söylediği yere gelir ancak Mâh-pervîn'i orada bulamaz. Yerdeki at izlerini sürüp Mâh-pervîn'i bulmak umuduyla

yola devam eder. Akşama kadar yol süren Gülçin gece olamaya yakın bir dereye gelir. Derenin yanında bir kale görür. Kalenin dibinden akan suya doğru gidince bir atlının elinde süngüsüyle kendine doğru geldiğini görür. Atlı, Gülçin'e yaklaşır selam verir. Gülçin adamın selamını alır. Atlı bu defa Gülçin'e kim olduğunu ve ne istediğini sorar. Gülçin birini kaybettiğini ve onu aradığını söyler. Daha sonra Gülçin, atlıya dönerek adını ve kalenin adını sorar. Atlı kalenin adının Kaylayar olduğunu, kendisinin adının Demsâz olduğunu ve bu kalenin beyi olduğunu söyler. Atlı daha sonra Gülçin'e yakınlarda Kırat adında bir şehrin olduğunu ve şehrin padişâhının adının Bî-dâd olduğunu söyler. Bî-dâd'ın kendisinden kalesini istediğini eğer vermezse zorla alacağını söyler. Demsâz'dan bunları duyan Gülçin ona kendi halini anlatır ve daha sonra bu ikisi birbiriyle kardeş olup beraber Fil-âbâd kalesine giderler. Kaleye geldikten sonra Gülçin bir hile düzenleyip Bî-dâd'ı öldürmeyi düşünür ve bunu Demsâz'a teklif eder. Demsâz bu teklifi kabul eder. Daha sonra Gülçin, Bî-dâd'a, Demsâz'ın ağzından bir mektup yazar. Mektubu Demsâz'ın adamının eline veren Gülçin, adama dönerek mektubu ve beni al Bî-dâd'a götür, bu mektubu ve cariyeyi Demsâz'ın gönderdiğini söyle der.

Gülçin'den bu sözleri duyan adam mektubu ve Gülçin'i alıp Kırat şehrine gider. Bî-dâd'ın adamları bunları görünce hemen Bî-dâd'a haber verir. Bî-dâd adamlarına onları alıp getirmelerini emreder. Adamlar hemen ikisini alıp Bî-dâd'ın karşısına çıkarırlar. Demsâz'ın adamı Bî-dâd'ın karşısına çıkınca önce Gülçin'i arz edip ardından da mektubu verir. Bî-dâd mektubu alıp okur ve okuduklarından hoşnut olur. Bî-dâd adamlarına Gülçin'i odasına götürmelerini söyler. Gece olunca Bî-dâd, Gülçin'in yanına gider. Bî-dâd, kızı öpmeye hazırlanırken Gülçin sabretmesini öncesinde kendisinden bazı isteklerinin olduğunu söyler. Bî-dâd, Gülçin'e isteklerinin ne olduğunu sorar. Gülçin ilk olarak Demsâz'la iyi olmasını, sonra kendisinden yüz çevirmemesini ve üçüncü olarak da beraber yiyip içip zevk almak istediğini söyler. Bî-dâd, Gülçin'in tüm isteklerini kabul eder ve kapıda bekleyen Huceste adındaki hizmetkârını içeri çağırıp şarap ve meze getirmesini emreder. Huceste hemen Bî-dâd'ın tüm isteklerini yerine getirir. Gülçin ve Bî-dâd oturup sohbet etmeye ve içmeye başlarlar. Bu sırada Huceste de onlarla birlikte bir zaman oturur. Gülçin'in yüzünü gören Huceste dışarı çıkar ve bu kızın bir cariye değil padişâh kızı olduğunu düşünür. Huceste kapıda beklerken Gülçin içeride Bî-dâd'la yiyip içer. Gülçin kadehlerle şarabı Bî-dâd'a içirip onu sarhoş eder ve daha sonra sıkı bir şekilde bağlayıp bir hücreye bırakır. Bî-dâd'ı hücreye bıraktıktan

sonra Huceste'yi içeri çağırıp bütün hikâyeyi ona anlatır. Tüm hikâyeyi dinleyen Huceste Gülçin'in elini öpüp ona kul olur ve Gülçin'e her konuda yardımcı olacağına söz verir. Sabah olunca Bî-dâd'ın beyleri şâhlarını selamlamaya gelince Huceste, Bî-dâd'ın dinlenmeye çekildiğini ve kendilerine üç gün izin verdiğini söyler. Huceste'den bu sözleri duyan beyler evlerine dönüp dinlenmeye çekilirler.

Mâh-pervîn'i, Bî-dâd'a getiren haberci, Demsâz'ın yanına dönüp her şeyi Demsâz'a anlatır. Demsâz hemen kendisine bağlı askerleri toplayıp Fil-âbâd kalesine gider ve askerlerini kimsenin görmeyeceği bir yerde gizler. Akşam olup da kale halkı uykuya dalınca Demsâz kaleye yaklaşır ve burca kement atıp kaleye çıkar. Demsâz kale burcuna çıkınca Gülçin'in kendisini karşılamakla görevlendirdiği Huceste ile tanışır. Huceste, Gülçin'in, Bî-dâd'ı esir aldığını Demsâz'a söyler ve daha sonra onu alıp Gülçin'e götürür. Gülçin yanına gelen Demsâz'a ne kadar asker getirdiğini sorar. Demsâz beş bin askerle geldiğini söyler. Bunun üzerine Gülçin, Demsâz ve Huceste'yi gönderip askerleri gizlice şehrin içine almalarını söyler. Bunlar Gülçin'in isteklerini eksiksiz yerine getirirler. Kale önünde askerleri gören şehir halkı durumu haber vermek için Bî-dâd'ın yanına gelirler. Huceste bunlardan önce gelip durumu Gülçin'e bildirir. Halk ve beyler saray kapısına gelince karşılıklarına Gülçin çıkar. Beyler ve halk Bî-dâd'ı sorarlar. Gülçin onun işinin bittiğini ve yeni beylerinin Demsâz olduğunu söyler. Beyler ve halk bu sözü duyunca Gülçin'e saldırırlar. Gülçin daha önce elbisesinin altına demir zırh giydiği için saldırılardan yara almaz. Gülçin'in kendisine saldırırlara karşılık vermesiyle savaş başlar. Bu sırada Gülçin, Huceste'ye başıyla işaret ederek Demsâz'a haber vermesini ister. İşareti alan Huceste hemen Demsâz'a gider ve Gülçin'e yardım için yetişmesini söyler. Demsâz hemen beş bin askerle sarayın önüne gelir ve savaşa katılır. Bir zaman savaştıktan sonra Gülçin ve Demsâz, Bî-dâd'ın askerlerine galip gelirler. Yenilen halk ve beyler gelip Gülçin ve Demsâz'dan aman dilerler. Bunlar şehir halkını ve beyleri affederler. Daha sonra saray içine girip Bî-dâd'ın tahtına Demsâz'ı oturturlar. Demsâz tahta oturduktan sonra Bî-dâd'ın beyleri gelip Demsâz'a bağlılıklarını bildirirler. Bu sırada Gülçin askerlerden Bî-dâd'ı hücreden çıkarıp getirmelerini söyler. Askerler gidip Bî-dâd'ı getirirler. Gülçin askerlere hemen Bî-dâd'ın boynunu vurmalarını emreder. Demsâz ise Bî-dâd'ın hazinelerini açtırıp kendine bağlılıklarını bildiren beylere dağıtır ve onları sevindirir. Bu durumun üzerinden birkaç gün geçtikten sonra Kırat ve Fil-âbâd şehirleri Demsâz'a bağlanır. Bir süre sonra

Gülçin, Mâh-pervîn'i aramaya gideceğini söyleyip Demsâz'la vedalaşmak ister. Bunu öğrenen Demsâz onu tek bırakmaz. Bunun üzerine Demsâz kaleleri halkın güvendiği iyi bir komutana bırakarak Gülçin, Huceste ve bin asker ile gemiye binip Mâh-pervîn'i aramak için yola çıkar. Yedi gün deniz üzerinde yol aldıktan sonra sekizinci gün karşılarına büyük bir gemi çıkar. Bunlar ne gemisi diye düşünürken askerlere tedbirli olmalarını ve silahlarını ellerine almalarını söylerler. Gelen geminin içinde beş yüz tane zenci korsan vardır. Gemiler birbirine yaklaşınca bunlar gemileri birbirine yapıştırıp savaşa başlarlar. Zencilerden yetmiş kişi ölür ve bir çocuğu da yaralanır. Yenileceklerini anlayan zenciler hemen gemilerini ayırıp kaçmaya başlarlar. Gülçin ve Demsâz da bunların peşine düşerler. Zenciler gemilerini bir adaya çevirip giderler. Adaya gelince gemiden inen zenciler adanın içindeki kaleye girerler. Gülçin ve Demsâz zencilerin peşinden adaya inip kalenin önüne kadar gelirler. Kaleye giren eşkıyalar hemen liderleri Harutapul'un yanına gelip durumu anlatırlar. Duyduklarına çok öfkelenen Harutapul hemen dokuz yüz askerini yanına alarak Gülçin ve Demsâz'ın üzerine gider. Karşılaşan iki ordu savaşmaya başlar. Savaş sırasında zencilerden yüz otuz, Gülçin ve Demsâz'ın askerlerinden seksen kişi ölür. Savaş meydanında Gülçin ve Harutapul karşı karşıya gelir ve mücadeleye başlarlar. Gülçin'in atının ayağı bir çukura geçince Gülçin attan düşer. Harutapul hemen kement atıp Gülçin'i yakalar. Gülçin'in yakalandığını gören Demsâz çok çabalar ancak Gülçin'i Harutapul'un elinden alamaz. Gece olunca savaş biter ve Harutapul, Gülçin'i alarak kaleye girer. Harutapul kaleye girince tahtına oturur ve adamlarına Gülçin'i getirmelerini emreder. Adamları Gülçin'i getirince Harutapul Gülçin'e kimin kızı olduğunu sorar. Gülçin Hint ülkesi hükümdarı Keymân Şâh'ın kızı Gülçin Bânû olduğunu söyler. Gülçin'i çok beğenen Harutapul ondan karısı olmasını ister. Gülçin teklifi kabul etmez ve Harutapul'a birkaç kötü söz söyler. Harutapul kızdan duyduklarına çok öfkelenir ve Gülçin'e sen bekle ilk önce dışarıdaki yoldaşını öldüreyim ondan sonra seni de öldüreceğim deyip kızı zindana attırır. Harutapul uyuduktan sonra Gülçin başındaki askeri kandırarak zindandan kurtulur. Gülçin zindandan çıkınca askerden bir kılıç ister. Eğer beyiniz uyanacak olursa kendimizi savunuruz deyip askerden kılıcı alır. Gülçin kılıcı alınca hemen orada askerin başını keser. Daha sonra uyumakta olan Harutapul'un üzerine gelir ve onunda başını kesip yere bırakır. Bu sırada Demsâz da Gülçin'i kurtarmak için kale burcunun dibine gelir. Burca kement atıp yukarı çıkmak isterken burçtan aşağı bir kement atan Gülçin aşağı

iner. Demsâz hemen Gülçin'in inmesine yardımcı olur ve aşağı inen Gülçin'e Harutapul'un elinden nasıl kurtulduğunu sorar. Tüm hikâyeyi Demsâz'a anlatan Gülçin askerinin nerede olduğunu sorar ve onunla askerinin yanına gider. Gülçin askerlere kale kapısına gelmelerini kapıyı açınca içeri girmelerini emreder. Askerinin yanından ayrılan Demsâz'la Gülçin kalenin burcuna çıkıp kale kapısına gelirler. Kapıda bekleyen on askeri öldürüp kapıyı açarlar. Açılan kapıdan askerler içeri girip tüm eşkıyaları öldürür ve kaleyi ele geçirirler. Kaledeki tüm hazineleri alan Demsâz ve Gülçin bu hazineleri askerlere dağıtırlar.

Mahur-ı Hindû ile Arkanuya şehrine gelen Şâh Râmîn'i, Hoca Sâlih ve şehir halkı karşılamaya çıkar. Şâh Râmîn şehre girince beyleri ordugâha bırakıp kendisi hemen Mâh-pervîn'le görüşmek için saraya çıkar. Mâh-pervîn'i odasında bulamayan Şâh Râmîn orada bekleyen hizmetkârlara Mâh-pervîn'in nerede olduğunu sorar. Hizmetkârlar Keymân Şâh'ın yaptıklarını Şâh Râmîn'e anlatırlar. Şâh Râmîn hemen Keymân'ı getirmelerini emreder. Askerler Keymân'ı getirirler. Şâh Râmîn, Keymân'a Mâh-pervîn'e ne yaptığını sorar. Keymân, Mâh-pervîn'i zenci bir köleyle gönderdiğini sonra kendisinin kızı Gülçin'i götürmek için geldiğinde yakalandığını anlatır. Keymân'dan bu sözleri duyan Şâh Râmîn, Keymân'ın yüzüne birkaç yumruk attıktan sonra zindana götürmelerini emreder. Saraydan çıkan Şâh Râmîn askerlerinin yanına uğramadan Mâh-pervîn'i aramaya gider. Dışarıda Şâh Râmîn'in gelmesini bekleyen askerler yedi gün bekledikten sonra Şâh Râmîn'in gelmediğini görünce onun Mâh-pervîn'i aramaya gittiğini anlarlar. Bunun üzerine tüm beyler ve Suhrâb Şâh hazırlıkları tamamlayıp yanlarına otuz bin asker alarak Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'i aramaya çıkarlar.

Şâh Râmîn şehirden çıktıktan sonra hiç durmadan üç gün yol gider. Dördüncü gün bir ağaç dibinde bir kabileyle karşılaşır. Şâh Râmîn kabiledekilere yaklaşır selam verir. Kabiledekiler Şâh Râmîn'in selamını alırlar. Şâh Râmîn bir süre kabiledekilerle oturduktan sonra onlara yolda kimseyi görüp görmediklerini sorar. Bunlar yolda Fil-âbâd kalesine uğradıklarını söyleyip Şâh Râmîn'e, Demsâz ile Gülçin Bânû'nun hikâyesini anlatırlar. Demsâz ile Gülçin'in nerede olduğunu soran Şâh Râmîn'e Mâh-pervîn adında bir kızı aramak için Fil-âbâd kalesinden çıktıklarını anlatırlar. Daha sonra kabiledekiler Şâh Râmîn'e bir sıkıntılarının olduğunu söyler. Şâh Râmîn kabiledekilere sıkıntılarının ne olduğunu sorar. Kafilden bir yiğit çıkarak Ağırcan yolundan

gideceklerini ve orada zenci bir eşkıya komutanının olduğunu ondan korktuklarını anlatır. Şâh Râmîn korkmamalarını korkunun ecele faydasının olmadığını söyleyip kafiledakilere kendileriyle geleceğini söyler. Şâh Râmîn kafiyle beraber Ağırcan kalesine doğru yola çıkar. Bunlar altı gün yol sürdükten sonra yedinci gün bir dereye gelirler. Derenin içinden bir aslan çıkıp kafiyle doğru gelir, kafiye korkup bir araya toplanır. Kafilenin bir araya toplandığını gören Şâh Râmîn kafiledakilere ne olduğunu sorar. Kafiledekiler aslanı gösterir. Şâh Râmîn hemen bir ok çıkarıp yayına takar ve bir okla aslanı alnından vurup öldürür. Kafiledekiler Şâh Râmîn'e kendilerini bu zahmetten kurtardığı için çok dua ederler. Daha sonra kafiye dereden çıkıp bir ovaya gelir. Bunlar ovaya çıkınca ovanın ilerisinde bir toz bulutu belirir. Toz bulutu kafiyle yaklaşınca görürler ki toz bulutunun içinden silahlı ve atlı yüz pehlivan çıkar. Bunlar kafiyle iyice yaklaştıktan sonra içlerinden birisi öne çıkıp selam verir. Şâh Râmîn gelen yiğidin selamını aldıktan sonra kimsin, burası neresidir, askerle gelip bu kafileden ne istersin diye sorar. Öne çıkan yiğit Hitay sultanının oğlu Perre-bâl olduğunu söyler. Perre-bâl on bin askeriyle buraya geldiğini ancak şimdi yüz kişi kaldıklarını söyledikten sonra acayip bir hikâyesinin olduğunu bir yerde konaklayınca anlatacağını söyler. Bunlar biraz yol gittikten sonra bir ağaç dibinde konaklarlar. Bunlar dinlenirken önce Şâh Râmîn tüm hikâyesini Perre-bâl'a anlatır. Şâh Râmîn'in anlattıklarını dinleyen Perre-bâl onun yaşadıklarına çok üzülür ve kendi yaşadıklarını Şâh Râmîn'e anlatmaya başlar. Birgün bir ağaç dibinde otururken yanlarına bir dervişin geldiğini ve onunla oturup sohbet ettiklerini anlatır. Derviş, Perre-bâl'a Horasanlı olduğunu ve işinin gücünün gezmek olduğunu söyleyince Perre-bâl, dervişe acayip ve ilginç şeyler görüp görmediğini sorar. Derviş çok acayip şeyler gördüğünü ancak Horezm tarafında bir dağ eteğinde acayip bir kale gördüğünü anlatır. Derviş kaleyi Perre-bâl'a anlatmaya başlar. Kalenin uzunluğunun yedi mil olduğunu, kalenin dört yanında uzunluğu yedi yüz arşını bulan dört minarenin bulunduğunu ve her minarenin üzerinde farklı bir canavar olduğunu anlatır. Birinci minarede sarı pirinçten bir aslan ve aslanın üzerinde elinde sarı pirinçten bir levha tutan yine sarı pirinçten bir şahıs, ikinci minarede ham gümüşten bir gergedan ve gergedanın üzerinde elinde içinde elmas olan bir süngü tutan yine ham gümüşten bir şahıs, üçüncü minarede demirden bir fil ve filin üzerinde elinde demirden bir levha tutan demirden bir şahıs, dördüncü minarede kızıl altından bir atlı ki kendisi atı ve cümle aleti hep kızıl altından olduğunu Perre-bâl'a anlatır. Dervişin anlattığı hikâyenin ilgisini

çektğini söyleyen Perre-bâl, hemen on bin askeri yanına akarak kaleye geldiğini, kalenin içini görmek isterken çok askerini kaybettiğini sadece gördüğü kadar askerinin kaldığını Şâh Râmîn'e bir bir anlatır. Perre-bâl'in anlattıklarını dinleyen Şâh Râmîn kaleyi çok merak eder ve Perre-bâl ile gidip kaleyi gezmek ister. Ancak kale kapısının önünde bulunan hendeğin içinde bir timsah vardır. Timsah kaleye girmeye çalışanların karşısına çıkıp onların kaleye girmesine engel olur. Şâh Râmîn kaleye girmek isterken karşısına timsah çıkar. Bunun üzerine Şâh Râmîn timsaha kılıcıyla saldırır ancak kılıç darbeleri timsahı etkilemez. Şâh Râmîn çok çabalar ama timsahı geçmeyi başaramaz ve dönüp Perre-bâl'e bakarak bunun bir çaresi yok mu der. Perre-bâl çaresini bilmediğini bu yüzden on bin askerden sadece yüz askeri kaldığını söyler. Perre-bâl'den bu sözleri duyan Şâh Râmîn çok üzülür ve bir zaman düşünür. Daha sonra kendisiyle birlikte gelen kabileye gitmelerini kendisinin bu kaleyi görmeden bir yere gitmeyeceğini söyler. Kafileyi vedalaşıp onları gönderdikten sonra kendi Perre-bâl ile kalenin yanında kalır.

Şâh Râmîn'den ayrılan kabile bir hafta yol gittikten sonra yolda Şâh Râmîn'in askerleriyle karşılaşır. Suhrâb Şâh ileri çıkarak kabileye selam verir. Kafiledelikler Suhrâb Şâh'ın selamını alınca Suhrâb Şâh onlara Şâh Râmîn'i görüp görmediklerini sorar. Kafiledelikler Şâh Râmîn ve Perre-bâl Han'ın bir kale yanında beklediklerini söylerler. Suhrâb kafiledeliklerden bu sözü duyunca hemen askerlerle yola devam eder ve birkaç gün sonra kafiledeliklerin söylediği kaleye gelirler. Kaleye yaklaşınca görürler ki Şâh Râmîn, Perre-bâl ve yüz asker kale dibinde otururlar. Beylerinin geldiğini gören Şâh Râmîn kalkıp onları karşılar ve daha sonra geçip beraber otururlar. Şâh Râmîn, beylerine kalenin durumunu anlatır. Kalenin hikâyesini Şâh Râmîn'den dinleyen beyler kaleyi ve kalenin etrafındaki minareleri görüp ibret alırlar. Beyler Şâh Râmîn'e kaleyi bırakıp Mâh-pervîn'i aramaya gitmeleri gerektiğini söyler. Şâh Râmîn beylerine bu kaleyi görmeden bir yere gitmeyeceğine yemin eder. Bunlar yedi gün kalenin önünde yiyip içip otururlar. Bir gün hep birlikte ava çıkarlar ve bir geyiğin peşine düşüp bir dereye gelirler. Derenin içinde bir mağaranın önünde kaya üzerinde oturan bir ihtiyar görürler. Şâh Râmîn ve Suhrâb Şâh ihtiyarın yanına gidip selam verir. İhtiyar bunların selamını alır. Bunun üzerine Şâh Râmîn ihtiyara kim olduğunu, ne için beklediğini ve buldukları yerin neresi olduğunu sorar. İhtiyar adının Ekmâil olduğunu, İlyas peygamber soyundan geldiğini ve Allah'ın emriyle üç yüz elli yıldır burada beklediğini söyler. Şâh Râmîn bu defa Ekmâil Pîr'e kaç yaşında olduğunu sorar. Ekmâil Pîr yedi

yüz elli yaşında olduğunu söyler. Şâh Râmîn bu defa burada ne için beklediğini sorar. Ekmâil Pîr, İlyas peygamberin kendisine anlattığı Ad kavminden Şeddâd ve Şedîd adında iki kardeşin yaptırdığı kalenin hikâyesini Şâh Râmîn'e anlatır. İlyas peygamberin bu tıslımlı kaledeki tıslımların nasıl aşılabileceğini kendisine anlattığını söyler Şâh Râmîn, Ekmâil Pîr'e gel kerem eyle bana bu kalenin tıslımlarını aç, içeri girip kaleyi gezeyim der ve Pîr'i alıp kale önüne getirir. İki gün kalenin önünde kaldıktan sonra üçüncü gün kale kapısının önüne gelirler. Kalenin önündeki hendeği geçmeye çalışırken yine timsah çıkıp onları korkutur. Şâh Râmîn, Ekmâil Pîr'e timsahı nasıl geçeceklerini sorar. Pîr bunun gerçek değilk tıslım olduğunu söyler. Ekmâil Pîr hendek kenarına gelerek Şâh Râmîn'den birkaç adam ister ve gelen adamlara hendek içerisindeki bir taşı gösterip taşı bulunduğu yerden kaldırmalarını söyler. Adamlar taşı yerinden kaldırıncaya hendek içerisinde su kalmaz ve timsah da görünmez olur. Şâh Râmîn, Ekmâil Pîr'e hendek içerisindeki timsaha ne olduğunu sorar. Pîr, Şâh Râmîn'i yanına çağırıp Şedîd'in düzdürmüş olduğu tıslımı anlatır. Tıslımı öğrenen Şâh Râmîn, Ekmâil Pîr ile hendeği geçip kale kapısına gelir. Kale kapısı kilitlidir çok çabalmasına rağmen içeri giremez. Ekmâil Pîr'e bakarak ne yapmaları gerektiğini sorar. Pîr çaresinin kapının anahtarını bulmak olduğunu söyler. Daha sonra Ekmâil Pîr, Şâh Râmîn'i alarak kapının sağ tarafında bulunan bir odanın önüne getirir. Odanın kapısını açınca içeride öküz üzerine binmiş bir şahıs görürler. Öküzün üzerindeki kişi bir elinde kapının anahtarını diğer eliyle öküzün boynuzunu tutar. Pîr, Şâh Râmîn'e öküz üzerindeki kişinin elindeki anahtarın kapıyı açacağını söyler. Şâh Râmîn odaya girip öküz üzerindeki kişinin elinden anahtarı almak ister. Şâh Râmîn içeri girince öküz ve üzerindeki kişi Şâh Râmîn'e döner ve hem öküzün hem de üzerindeki kişinin ağzından, burnundan ve kulaklarından odaya su akmaya başlar. Pîr ve Şâh Râmîn oda içerisinde boğulmak üzereyken dışarı kaçarlar. Ekmâil Pîr, Şâh Râmîn'e anahtarı o kişinin elinden nasıl alacağını anlatır. Şâh Râmîn, Ekmâil Pîr ne dediyse aynısını yapar ve şahsın elinden anahtarı alır. Odadan çıkarken öküzün üzerinde ki şahsın boynunda asılı bir levha görür ve onu da alıp dışarı çıkar. Pîr, Şâh Râmîn'in yanına gelip elinden levhayı alır ve okur. Levhada yazılı olan nasihatleri okuyan Pîr, Şâh Râmîn'le kapıyı açıp içeri girer. İçeri girip saray kapısına doğru yöneldikleri zaman kıymetli taşlardan yapılmış yılan, çıyan, akrep, uşag gibi canavarlar görürler. Saray kapısına geldikleri zaman kapıda bekleyen tıslımdan yapılmış cansız nöbetçiler şehzade ve Ekmâil Pîr'e yolu

açarlar. İçeri giren Şâh Râmîn ve Ekmâil Pîr gördükleri karşısında hayranlıklarını gizlemezler. Sarayın her duvarını birbirinden farklı kıymetli taşlardan inşa etmiş ve tüm duvarları altınlarla süslemişler. Sarayın içerisine kendi heykelini yaptıran Şedîd heykelin altına da bir levha yazdırıp bırakmıştır. Ekmâil Pîr levhayı alıp okur. Levhada Şedîd bu kaleyi ne için yaptırdığını anlatır. Şedîd levhada; ecel yaklaşıncaya korktuğunu, ölünce dünyada adını kalmasını istediğini beylerine anlatır ve bu konuda beylerinden bir şeyler yapmalarını ister. Şedîd'den bu sözleri duyan vezir, Şedîd'e tılsımlarla dolu bir kale yapmasını teklif eder. Şedîd hasta yatarken vezir bu kaleyi yaptırır. Ekmâil Pîr levhayı okur. Levhanın sonunda Şedîd Şâh kendisi için hayır dua ister. Şâh Râmîn, Şedîd Şâh'a hayır dua ettikten sonra levhayı tekrar heykelin boynuna asar. Heykelin yanından ayrılan Şâh Râmîn ve yanındakiler sarayı gezmeye devam ederler. Sarayın dört yüz odasının kapısını teker teker açıp gezerler. En son kapıyı açtıklarında görürler ki içerisinde her türlü meyve olan çok güzel bir bahçe vardır. Bu meyvelerin hepsi kıymetli cevherlerdendir. Bunlar kapıdan içeri girip ileri doğru gidince bahçenin ortasına yapılmış bir kubbe görürler, bu kubbeyi öyle süslemişler ki görenler cennet zanneder. Kubbenin içine bir taht süsleyip koymuşlar, tahtın diğer yanına bir havuz yapmışlar. O havuzun içerisinde altın ve gümüşten her türlü deniz canlısı yüzer. Bunları yaparken kubbenin kapısına okuyanlar ibret alsınlar diye bir şiir yazmışlar. Bu şiiri okuyan Şâh Râmîn bu durumdan ibret alır ve tekrar sarayı gezmeye devam eder. Biraz ilerledikten sonra bir bahçe görürler. Bu bahçenin tüm meyveleri kıymetli taşlardan yapmışlar. Şâh Râmîn ve yanındakiler gezerken birden bir gürültü duyar ve bu gürültüden korkup bayılırlar. Kendilerine geldiklerinde ise acayip bir canavarla karşılaşır. Gördükleri canavarın; başı eşekbaşına, kulakları fil kulağına, ayakları deve ayağına, dişleri domuz dişine benzer. Canavarın gövdesi insan gövdesine, elleri aslan pençesine, gözleri kurt gözüne benzer. Canavar bunları öldürmek için üzerlerine gelir, tam bu sırada gökyüzünden Murg-ı Şirân iner. İnen kuşun arkasından bir kuş daha iner, bu kuşlar canavarın iki yanına geçip canavarın kafasını koparırlar. Kuşlar daha sonra canavarın gövdesini alır ve Şâh Râmîn'in ordusunun yakınına bırakırlar. Canavarın gövdesini gören askerler çok şaşırır. Canavarı öldürüp cesedini atan kuşlar Şâh Râmîn'in yanına gelip insan gibi selam verirler. Kuşlar, Şâh Râmîn'e Allah'ın emriyle kendisini bu canavardan kurtarmak için geldiklerini söylerler. Daha sonra Şâh Râmîn, kuşlardan kalenin etrafındaki minareleri gezmek için yardım ister. Kuşlar bir taht getirip

Şâh Râmîn'i, Ekmâil Pîr'i ve Perre-bâl'ı tahta oturtturur. Kuşlar üçünü alıp ilk önce sarı pirinçten aslan ve şahsın olduğu minareye götürür. Şâh Râmîn sarı pirinçten şahsın boynunda asılı olan levhayı alıp okumak ister. Şâh Râmîn levhayı almak için hamle yaptığı sırada şahsın ve aslanın ağzından ateş saçılır. Şâh Râmîn ve yanındakiler tam yanacakları sırada yine kuşlar gelip kurtarır. Şâh Râmîn levhayı almak için ikinci defa hamle yapınca sarı pirinçten şahıs bu defa elindeki süngüsüyle Şâh Râmîn'e bir darbe vurur. Şâh Râmîn darbenin etkisiyle kendini kaybeder. Kendine gelen şehzade üçüncü hamlesinde şahsın boynundaki levhayı alıp okur. Levhada Şedîd Şâh bu minareye hiçbir canlının girmemesi için bu ateş tılsımını düzdürdüğünü, minarenin altında hazine olduğunu ve hazineye tamah edip bu minareye gelenin ya ateşle yanarak ya da sarı pirinçten şahsın süngüsüyle öleceğini anlatır. Şâh Râmîn hazineyi Perre-bâl veya Ekmâil Pîr'in almasını ister. Şâh Râmîn minareyi gezdikten sonra kuşlardan kendilerini gümüşten yapılmış minareye götürmelerini ister. Bu sözü duyan kuşlar Şâh Râmîn ve yanındakileri alıp gümüşten minareye götürürler. Minareye yaklaştıkları sırada sert bir rüzgâr eser kuşları, Şâh Râmîn'i ve yanındakileri alıp dağın eteğine fırlatır. Şâh Râmîn, Ekmâil Pîr, Perre-bâl ve kuşlar bir zaman baygın yatarlar, kendilerine geldikleri zaman Şâh Râmîn rüzgârın sebebini sorar. Ekmâil Pîr esen yelin tılsım olduğunu ve Şedîd Şâh'ın vezirinin bunu yaptırdığını anlatır. Canlı bir varlık minareye yaklaşırsa minarenin şerefesinden yelin çıktığını ve o canlı varlığın minareye girmesini engellediğini anlatır. Şâh Râmîn minareye girmenin bir yolunun olup olmadığını sorar. Ekmâil Pîr; gergedan üzerindeki şahsa gün batısından yaklaşıp elindeki levhayı alıp okuması gerektiğini ve ona göre tedbir alıp minareyi gezebileceğini anlatır. Bunu duyan Şâh Râmîn hemen Murg-ı Şîrân'a döner kuşlardan biri şehzadeyi alıp minareye bırakır. Şehzade gün batısından yaklaşarak gergedan üzerindeki şahsın elinden levhayı alır. Şâh Râmîn levha üzerine demir kalemlle yazılmış birkaç satır yazı görür. Levhayı okuyan Şâh Râmîn tılsımı bozmak için levhada yazılanları eksiksiz şekilde yerine getirdikten sonra tekrar minareye döner. Ekmâil Pîr ile Perre-bâl Han'ı yanına alarak minareye çıkarlar. Gergedan üzerindeki şahıs bunları görür ve elindeki süngüyle saldırır. Şâh Râmîn kendisini süngüden kurtarır ancak Ekmâil Pîr ve Perre-bâl süngü darbesiyle yaralanır. Ekmâil ve Perre-bâl'ın yaralarından kan akar ve vücutları hemen şişer. Bunu gören Şâh Râmîn çok korkar ve hemen Murg-ı Şîrân'dan yoldaşlarına kurtarmasını ister. Bu sözü duyan kuşlar hemen uçup giderler ve ağızlarında bir yaprakla geri

dönerler. Kuşlar getirdikleri yaprağı Ekmâil ve Perre-bâl'in yaraları üzerine koyunca bunların yarası iyi olur. Allah'a şükürler eden Şâh Râmîn tekrar gümüştan şahsın yanına döner. Gergedanın ve üzerindeki şahsın sakin bir şekilde durduğunu gören Şâh Râmîn ani bir hamle ile şahsın elindeki süngüyü alır. Süngüyü aldıktan sonra Murg-ı Şîrân'a kendilerini süngünün gösterdiği tılsıma götürmelerini söyler. Kuşlar bunları süngünün gösterdiği yere götürür. Bunlar tılsımın olduğu yere gelince mermer bir direk görürler. Mermer direk üzerinde birkaç satır yazılı olan bir levha asılıdır. Şedîd Şâh bu levha üzerine şunları yazdırmıştır. Ey bu makama gelen! Bil ki bu direği ben diktirttim. Bu direğin altında derin bir kuyu vardır. Kuyunun içinde seni hayrete düşürecek sayısız acayip nesnelere vardır. Ancak kuyu içerisinde bir hücre vardır, tamah edip o hücreye girersen sana bela gelir. Şâh Râmîn levhayı okuduktan sonra yoldaşlarıyla mermer direği kaldırıp kuyuya inerler. Bir dehlizde biraz yürüdüktan sonra bir saraya gelirler. Sarayda bir taht ve taht üzerinde oturmuş altın bir heykel görürler. Heykelin boynunda bir levha asılıdır. Şâh Râmîn heykelin boynundan levhayı alıp okur. Şedîd Şâh levhaya şunları yazmıştır. Bu makamda birçok tılsımın olduğunu bu tılsımlardan kurtulmak için orada bulunan bir oda içerisindeki kitabı bulması gerektiğini anlatır. Bütün sorularının cevabının o kitap içinde olduğunu anlatır. Bir süre sonra Şâh Râmîn, Şedîd Şâh'ın bahsetmiş olduğu kitabı bulur. Kitabı okuyan Şâh Râmîn tılsımları nasıl bozacağını öğrenir. Kuyudan çıkan Şâh Râmîn yoldaşlarını da yanına alıp demirden fil ve şahsın bulunduğu üçüncü minareye çıkar. Minareye çıktıkları zaman demirden şahsın kalkanından çıkan ateşten kendilerini zor kurtarırlar. Şâh Râmîn hemen kitabı çıkarır ve bu tılsımdan kurtulmak için ne yapılması gerektiğini okur. Kitapta bu tılsımdan kurtulmak için akşam güneş battıktan sonra minareye çıkmak gerektiği yazar. Şâh Râmîn akşam olunca minareye çıkar ve demirden şahsın elinden kalkanını alıp tılsımı bozar. Şâh Râmîn ve yanındakiler bir gün bekledikten sonra kendisi ve atı kızıl altından olan şahsın bulunduğu dördüncü minareye çıkarlar. Bunlar minareye çıkınca kızıl altından olan şahsın elindeki kılıcıyla bunlara saldırır. Bunu gören Şâh Râmîn demir şahıstan aldığı kalkanı karşı tutar, kılıç kalkana değince ortaya bir ateş çıkar. Bu ateş bir dağ üzerine düşer ve dağı yakar. Yanan dağdan çıkan duman havaya yükseldikten sonra gelip minarenin üzerine çöker. Öyle ki çöken bu dumandan göz gözü görmez hale gelir. İki saat süren bu durumdan sonra ortalık açılır. Ortalık açılınca Murg-ı Şîrân gelip Şâh Râmîn'e Şedîd Şâh'ın mezarını ziyaret etmesini, ziyaretten sonra Mâh-pervîn'i aramaya

devam etmesini söyler. Daha sonra Murg-ı Şîrân bunları bir dağın tepesine kapısı bile ham gümüş ve billurdan olan bir sarayın önüne getirir. Şâh Râmîn kapıyı açmak için hamle edince ortaya bir şeytan çıkar. Bu şeytanı gören üç server ve Murg-ı Şîrân onun heybetinden korkup bayılırlar. Bunlar kendilerine geldikleri zaman Arsan adındaki şeytan elindeki direkle Şâh Râmîn'e saldırır. Şâh Râmîn Arsan şeytanın hamlesini savuşturur. Kızıl altından olan şahsın elinden aldığı kılıçla Arsan şeytana hamle eder ve şeytanı belinden ikiye böler, kafasını kesip bir kenara bırakır. Şâh Râmîn Arsan şeytanı öldürdükten sonra bir gürültü duyulur. Bunlar gürültünün geldiği yana bakınca acayip bir canavar görürler. Öyle ki bu canavarın; başı kuş başına, elleri aslan pençesine, dışı domuz dişine, kulağı eşek kulağına, gözü kurt gözüne, ayağı deve ayağına, kuyruğu ejderha kuyruğuna, iki yanında iki kanadı tekerleğe benzer. İki kanadında iki göz var ki gözler etrafa ateş saçar. Derisi zehir dolu dokunduğu her şeyi yakar. Canavar mezarın arkasından çıkıp gelir. Şâh Râmîn canavarı görünce çok korkar. Canavar, Şâh Râmîn'e saldırınca Şâh Râmîn kendini yana atar. Çünkü canavar çok iri olduğu için etrafında dönemez. Şâh Râmîn hemen eline yayını okunu alıp canavara bir ok atar. Canavar Şâh Râmîn'in okunu pençesiyle yakalayıp yere atar. Şâh Râmîn canavara birkaç ok daha atar ancak bu oklar fayda etmez. Murg-ı Şîrân ve yoldaşları Şâh Râmîn'in bu canavara bir şey yapamayacağını görürler. Bu yüzden Murg-ı Şîrân bulunduğu yerden çıkıp canavara saldırır. Canavar kuşu tutup pençesi arasında sıkarak öldürür. Bu sırada Şâh Râmîn kalan son okunu yayına takıp canavara atar. Ok canavarın kanadı altından girip diğer taraftan çıkar. Canavar yere yıkılınca Şâh Râmîn canavarın yanına gelerek elindeki kılıçla gövdesini parçalara ayırır. Şâh Râmîn, Ekmâil Pîr'e canavarın adını sorar. Ekmâil Pîr; bu canavarın adının Ukâb Zehr-i Tâk olduğunu, çiftinin olmadığını, timsah gibi tek yaşadığını anlatır. Sen bunu öldürerek bu ülkenin halkını ve hayvanını bunun enliden kurtardın ancak aramızdan Murg-ı Şîrân helâk etti der. Daha sonra Ekmâil Pîr, Perre-bâl ve Şâh Râmîn, Şedîd Şâh'ın mezarına gelip hep birlikte Şedîd Şâh'a hayır dualarda bulunurlar. Bunlar dua ederken mezar üzerinde asılı bir levha görürler. Şâh Râmîn levhayı alıp okur. Levhada Şedîd Şâh kendisi ve kardeşi Şeddâd'ın hikâyesini anlatır. Şâh Râmîn levhayı okuyup ibret alır. Kaleyi ve tüm hazineyi Perre-bâl Han'a bırakan Şâh Râmîn, Ekmâil Pîr'e dönüp onun dileğini sorar. Ekmâil Pîr, Şâh Râmîn'den kendisini aldığı yere bırakmasını, bundan sonra ömrünün sonuna kadar orada Allah'ı zikretmekle meşgul olacağını söyler. Şâh Râmîn, Murg-ı Şîrân'a dönerek

Ekmâil Pîr'i makamına götürmesini ister. Murg-ı Şîrân Şâh Râmîn'e önce seni askerlerine götüreyim ondan sonra dönüp Ekmâil Pîr'i makamına götürürüm der. Şâh Râmîn, askerinin yakında olduğunu onun için önce Ekmâil Pîr'i götürmesini ister. Bu sırada Suhrâb Şâh, Cârûs, İtgin, Yagan ve birkaç büyük komutan Şâh Râmîn ve Perre-bâl Han'ın bulunduğu makama gelirler. Bunların geldiğini gören Murg-ı Şîrân, Ekmâil Pîr'i alıp götürür. Şâh Râmîn, Perre-bâl Han'ı ve beylerini yanına alıp ordunun yanına giderler. Gece yarısı olunca karargâhta bir gürültü kopar ve askerler birbirine düşerler. Şâh Râmîn çadırında uyurken gürültüyle uyanır ve karışıklığın sebebini sorar. Askerler başları aslan başına, tırnakları kuş tırnağına benzeyen ve yüzleri kan renginde olan acayip bir topluluğun saldırdığını söyler. Şâh Râmîn hemen silahlanıp atına biner ve gelen topluluğa saldırır. Şâh Râmîn'i gören beylerde hemen silahlanıp topluluğa saldırır ve büyük bir savaş başlar. Savaşın sonunda Şâh Râmîn'in ordusu galip gelir. Şâh Râmîn savaş esnasında gelen topluluğun liderine ulaşır ve onu yaralar. Yaralanan lider kaçır; ancak Şâh Râmîn liderin peşine düşer. Sabaha karşı bir ağaç dibine gelen Şâh Râmîn kaçan kişiyi yakalayamayacağını anlayınca ağaç dibinde dinlenir. Bu esnada karnı acıkan Şâh Râmîn pınara su içmeye gelen bir geyiği avlayıp pişirir. Geyiğin etinden yiyen Şâh Râmîn'in uykusu gelir ve ağaç dibinde uyur. Şâh Râmîn'in uyuduğu yerde tüm sihirleri bilen Marekûs adında kötü bir cadı yaşar. Gezerken Şâh Râmîn'i gören cadı yanına gelip bir sihir yapar ve onu bayıltır. Daha sonra bayılan Şâh Râmîn'i alıp yaşamış olduğu mağaraya götürür. Şâh Râmîn'in atı otlakta kendisi ise cadının elinde esir kalır.

Cinnî kavmini Şâh Râmîn'i aramakla görevlendiren Hüsn-i Kamer Mâh-pervîn ile Rûzbih'i oldukları yerde bırakıp başka bir yere gider. Birkaç gün buldukları yerde bekleyen Mâh-pervîn ile Rûzbih bir gün gezintiye çıkarlar. Bu ikisi biraz yürüdüktan sonra deniz kenarına gelirler. Görürler ki deniz üzerinde bir gemi kendilerine doğru gelir. Gemi yaklaşınca Mâh-pervîn ile Rûzbih gemi içindeki filbaşlıları ve fil hortumlularını görüp çok korkarlar. Gemiden kırk filbaşı iner ve Mâh-pervîn ile Rûzbih'e yaklaşır. Mâh-pervîn ve Rûzbih hemen yerden sopa alıp gelen filbaşlılara saldırır ve onunu öldürürler. Kalan otuz filbaşı bunları yakalayıp gemiye götürür. Daha sonra gemiyle yaşadıkları adaya gider, Mâh-pervîn ile Rûzbih'i liderlerine arz edip olan biten hikâyeyi anlatırlar. Filbaşlıların lideri bunları öldürmek ister ancak yüzlerine bakınca öldürmeye kıyamaz ve adamlarına onları zindana götürmelerini emreder. Bunlar Mâh-

pervîn'i zindana bağlamadan atarlar. Mâh-pervîn ve Rûzbiş o gün zindan da kalır. Gece olunca Mâh-pervîn, Rûzbiş'in bağlarını çözer ve zindandan çıkarlar. Zindandan çıktıktan sonra saray içine girip ellerine birer kılıç alırlar. İlk önce filbaşlıların liderini öldüren Mâh-pervîn ile Rûzbiş daha sonra saraydaki zindanlarda olan tüm esirleri serbest bırakırlar. Serbest kalan esirlerle birlikte kalede bulunan tüm filbaşlıları öldürüp kaleyi ele geçirirler. Kaleyi ele geçirdikten sonra Mâh-pervîn ve Rûzbiş tüm esirlere evlerine gitmelerini söyler. Daha sonra Rûzbiş ve Mâhpervin kaledeki esirleri de yanlarına alıp gemiyle tekrar Hüsn-i Kamer'in kendilerini bıraktığı yere dönerler.

Mâh-pervîn'i arayan Gülçin ve Demsâz Ağırca kalesinde bir zaman bekledikten sonra askerleri toplayıp gezmeye çıkarlar, bir müddet gittikten sonra deniz kenarına gelirler. Deniz kenarında güzel bir yerde karargâhlarını kurup denizi seyre meşgul olurlar. Yedi gün karargâhlarında otururlar, sekizinci gün denizin içerisinden başları öküz başına benzeyen bir topluluk çıkar. Denizden çıkan bu öküz başlı topluluk Gülçin'le Demsâz'ın askerlerine saldırırlar. Bunu gören Gülçin'le Demsâz hemen savaş aletlerini alıp askerlerine katılır. Bir zaman savaşılır ancak denizden çıkan mahlûkların arkası kesilmez sayıları gittikçe artar. Gülçin bunların çokluğunu görünce Allah'a dua eder. Gülçin'in duasının ardından havadan peri askerleri gelip Gülçin ve Demsâz'a yardım eder. Peri askerleri denizden çıkan topluğun çoğunu öldürüp beylerini de esir alır. Peri askerlerinin padişâhı Emlâc Şâh düşmanı olan Lematun devle yaptığı savaştan dönerken deniz mahlûkları ile insanların savaştıklarını görüp insanlara yardım etmek için askerleriyle deniz mahlûklarına saldırır. Esir aldıkları deniz padişâhını getirip Gülçin ile Demsâz'ın önüne bırakır. Gülçin ve Demsâz tüm olan biteni Emlâc Perî'ye anlatır. Emlâc Perî'de bunlara Lematun dev ile yaptığı savaşı onu ve askerlerini yendiğini anlatır. Ondan sonra deniz padişâhını getirip ona ne için Gülçin ve Demsâz'la savaştığını sorar. Deniz padişâhı buranın kendilerinin alanı olduğunu, bunların gelip buraya yerleştiğini, bunu gören askerlerinin gelip kendisine haber verdiğini kendilerinin de bu yüzden çıkıp savaştığını anlatır. Deniz padişâhı bunlardan kendisini öldürmeyip serbest bırakmalarını ister, serbest bırakırlar ise onlara yardımcı olacağını söyler. Bu sözü duyan Emlâc Perî, Gülçin ve Demsâz onu serbest bırakırlar. Serbest kalan deniz padişâhı siz burada bekleyin ben hemen dönerim deyip deniz dibine gider. Aradan biraz zaman geçtikten sonra deniz padişâhı tekrar kendi hizmetkârlarıyla çıkıp gelir. Deniz dibinden çıkan hizmetkârların her biri ellerinde farklı yemekler, meyveler, şerbetler ve

şaraplar getirirler ki bunların getirdiklerinin sınırı yoktur. Gelen nimetlerle bir meclis kurulur ve tüm askerler doyurulur. Daha sonra deniz dibinden getirilen şerbetler ve şaraplar Emlâc Perî'ye, Gülçin'e, Demsâz'a ve tüm askerlere ikram edilir. Öyle ki yedirilen ve içirilen bu nimetlerin lezzeti yeryüzünde hiçbir nesnede bulunmaz. Deniz padişâhı kendisini mazur görmelerini çünkü bu hediyelerin fakirane olduğunu söyler. Meclis dağıldıktan sonra Emlâc Perî gitmek için Gülçin'den izin ister. Gülçin, Emlâc Perî'ye bir isteğinin olduğunu belirtir. Emlâc Perî, Gülçin'e isteğinin ne olduğunu sorar. Bunun üzerine Gülçin, Emlâc Perî'den Şâh Râmîn, Mâh-pervîn ve babası Keymân Şâh'ın durumunu öğrenip kendisine bildirmesini ister. Emlâc Perî ayrıldıktan sonra deniz padişâhına izin verirler. Deniz padişâhı da adamlarını toplayıp kendi makamına gider. Gülçin ve Demsâz da deniz kenarından ayrılıp tekrar Ağırca'n kalesine dönerler. Kalede birkaç gün bekledikten sonra hazırlıklarını tamamlayıp yola çıkarlar. Kırk gün yol gittikten sonra bir ovaya gelir ve orada dinlenmeye karar verirler. Gülçin ve Demsâz ovanın ortasında akan nehri görünce askerleri bırakıp atlarıyla nehir boyunca gezintiye çıkarlar. Bunlar biraz ilerledikten sonra bir ağaç dibinde bir çadır görürler. Çadırın etrafında bekleyenlerden birisi Gülçin ve Demsâz'ı görünce yanlarına gelip selam verir. Bunlar adamın selamını alırlar. Bu defa adam bunlara kim olduklarını ve ne aradıklarını sorar. Demsâz adama kendini ve Gülçin Bânû'yu tanıtır. Çadır içerisinde oturanlar bunların konuşmasını duyup dışarı çıkarlar. Çadırın içindekiler ise Mâh-pervîn ve Rûzbih'dir. Dışarı çıkan Mâh-pervîn, Gülçin'i görünce kendinden geçer. Gülçin de Mâh-pervîn'i görünce kendinden geçip yere düşer. Çadır etrafında bulunanlar ikisini kendilerine getirirler. Akılları başlarına gelen kızlar birbirine sarılıp ağlamaya başlarlar. Bunları bu halde gören Rûzbih ve Demsâz ne hikâyedir deyip sorarlar. Gülçin ve Mâh-pervîn durumu bunlara anlatır. Bunlar hikâyeyi dinledikten sonra dördü birlikte çadıra girip sohbete başlarlar. Gülçin ve Demsâz sohbet sırasında askerlerinin olduğunu ve onlara haber verip getirtmelerini isterler. Mâh-pervîn birkaç kişi gönderir, onlar gidip askerleri getirirler. Gelen askerler Mâh-pervîn'i ve Rûzbih Şâh'ı görünce çok sevinirler. Ma'rekûs Cadı'nın elinde esir olan Şâh Râmîn mağaranın içinde bağlı olarak yatar. Yedi gün cadının elinde esir kalan Şâh Râmîn sekizinci gün bir rüya görür. Rüyasında İlyas peygamber ona bir dua öğretir. Şâh Râmîn öğrendiği bu dua ile düşmanlarına karşı zafer bulur ve kendisine hiçbir büyü etki etmez. İlyas peygamber sonra elini Şâh Râmîn'in üzerinde gezdirir ve Şâh Râmîn bağlarından kurtulur. Yerinden kalkan Şâh

Râmîn hemen cadının yanına gider. Şâh Râmîn'i karşısında gören cadı sihir yapıp tekrar onu yakalamak ister. Ancak Şâh Râmîn, İlyas peygamberden öğrendiği duayı okuyunca cadının sihri ona etki etmez. Şâh Râmîn cadıyı öldürüp mağaradan çıkar ve cadının kendisini yakaladığı ağacın yanına gelir. Görür ki atı hala orada durur, hemen atına binen Şâh Râmîn askerlerinin yanına döner.

Şâh Râmîn'in beyleri Şâh Râmîn'i aramak için yollara düşerler. Suhrâb Şâh, İtgin, Yagan her biri bir tarafa giderler. Suhrâb Şâh, Şâh Râmîn'i ararken bir derenin içine girer. Derede at izleri gören Suhrâb izleri takip ederek bir ovaya gelir. Suhrâb, ovanın içinde ağaçlar arasında büyük bir köşk görür. Köşkün kapısına gelen Suhrâb kapıyı açıp içeri girer. İçeri girdiği zaman etrafı sofralarla donatılmış bir taht görür. Suhrâb geçip tahta oturmak ve sofradakilerden yemek ister. Tam bu sırada oraya oturursan ölürsün diyen bir ses duyar. Suhrâb bu sesi duyunca dönüp arkasına bakar. Elinde kılıcı kalkanı olan biri kişi kendisine doğru yaklaşır ve Suhrâb'la savaşılmaya başlar. Adam, Suhrâb'a bir darbe vurup onu yere yıkar. Suhrâb ikinci darbeyi yiyecekken adamın bileğinden tutup yakasına yapışır ve adamı yüz üstü yere yatırır. Suhrâb tam altındaki adamı öldürecekken adam Suhrâb'dan aman diler. Adam akrabasının olduğunu gelirse kendisine zararının degeceğini söyler. Suhrâb altındaki adama akrabasının kim olduğunu sorar. Adam akrabasının adının Kanun olduğunu ve köşkü onun yaptırdığını anlatır. Suhrâb bu defa Kanun'un nerede olduğunu sorunca adam sen beni öldürmezsen hem seni şehre götürürüm hem de sana adımı söylerim der. Adamdan bu sözleri duyan Suhrâb kabul edip adamın üzerinden kalkar. Adam, Suhrâb'ın üzerinden kalkmasıyla doğrulur ve adının Dufâd, şehrin ise Daimasiye olduğunu söyler. Suhrâb askere haber vermek isterken Cârûs, Suhrâb'la Dufad'ın olduğu yere gelir. Suhrâb, yanlarına gelen Cârûs'a Kanun Şâh ve Daimasiye şehri hakkında bilgi verdikten sonra Cârûs'tan askerleri alıp gelmesini ister. Üç gün orada bekledikten sonra dördüncü gün Deymasiye şehrine doğru yola çıkarlar. Bunlar yolda Deymasiye şehrine giderken Kanun Şâh yanında bir toplulukla bunların karşısına çıkar. Karşısında bir ordu gören Kanun Şâh bir asker gönderip gelenlerin kim olduğunu öğrenmek ister. Suhrâb Şâh ve Dufâd gelen askere tüm hikâyeyi anlatır. Elçi tekrar dönüp anlatılanları Kanun Şâh'a aktarır. Daha sonra iki ordu bir araya gelir ve görüşürler. Kanun Şâh şehre haberci gönderip hazırlık yapmalarını emreder. Bunlar bir gün oldukları yerde kalıp sonraki gün şehre gitmeyi düşünürler. İki ordu orada beklerken karşıdan Şâh Râmîn gelip onlara katılır. Tüm

beyler hemen ayağa kalkıp Şâh Râmîn'i karşılarlar. Şâh Râmîn attan inip beylerine tüm hikâyeyi anlatır. O gece orada kaldıktan sonra sabah hep beraber Deymasye şehrine giderler. Bunlar bir gün sohbet meclisinde otururken aslanbaşlılardan bir elçi gelir. Gelen elçi elindeki mektubu Kanun Şâh'a verir. Mektupta Aslanbaşlılar Şâh'ı, Kanun Şâh'tan, Şâh Râmîn'in askerlerini öldürmesini, Şâh Râmîn'i de yakalayıp kendisine göndermesini ister. Eğer bunu yapmazsa şehrini başına yıkacağını söyler. Kanun Şâh bu durum karşısında ne yapacağını şaşırır. Şâh Râmîn bu durumu kendisinin çözeceğini söyleyip bir mektup yazdırır ve gelen elçiyle kendisi de Aslanbaşlılar Şâh'ına gider. Aslanbaşlılar Şâh'ının karargâhına gelen yazdırmış olduğu mektubu şâha verir. Mektupta Kanun Şâh sevdâ derdine düştüğünü, Şâh Râmîn'le olan meseleye karışmayacağını istiyorsa gelip kendisinin almasını söyler. Gönderdiği adamla gelen elçinin de Şâh Râmîn'in adamı olduğunu yazar. Aslanbaşlılar Şâh'ı mektubu okuyunca çok kızar ve elçi olarak gelen Şâh Râmîn'e seni öldürmeden bırakmam der. Adamlarına Şâh Râmîn'i zindana götürmelerini emreder. Gece olunca Şâh Râmîn zindanda İlyas peygamberin kendisine öğrettiği duayı okur ve zindandan kurtulur. Zindandan çıkan Şâh Râmîn, Aslanbaşlılar Şâh'ının yanına gelip elini, ayağını bağlar ve onu kimsenin olmadığı bir yere götürür. Aslanbaşlılar Şâh'ını bir ağaca bağlayan Şâh Râmîn tekrar kaleye döner. Aslanbaşlılar ordusunun içine giren Şâh Râmîn dört bir yandan düşman geldi diyerek bağırır. Aslanbaşlılar gece yarısı çıkan bu kargaşada tanımadan birbirini öldürürler. Kalan beş bin aslanbaşlıya Şâh Râmîn saldırır ve bin iki yüzünü öldürür. Aslanbaşlıların kalanları Şâh Râmîn'den aman diler, Şâh Râmîn de bunları affeder. Şâh Râmîn kaleyi yaktırdıktan sonra Aslanbaşlıların Şâh'ını da alıp Daimasye şehrine doğru yola çıkarlar. Esir düşmeyi gururuna yediremeyen Aslanbaşlılar Şâh'ı intihar eder. Bu durumu gören aslanbaşlılar çok üzülür. Bir zaman gittikten sonra Deymasye şehrine gelirler. Şâh Râmîn'in geldiğini gören beyleri ve askerleri çok sevinirler. Kanun Şâh ise bu olaydan ibret alır. Şâh Râmîn'in gelmesinin üzerinden on gün geçtikten sonra Mâh-pervîn'i aramaya gitmek için yol hazırlıklarına başlarlar. Kanun Şâh da Şâh Râmîn ve beyleriyle birlikte yola çıkar. Şâh Râmîn ve ordusu bir ay yol gittikten sonra güzel bir yerde konaklarlar. Bunlar dinlenirken birden bir gürültü olur. Şâh Râmîn askerlerden gürültünün sebebini öğrenmelerini ister. Durumu öğrenen askerler Şâh Râmîn'e gelip bir elli, bir ayaklı sanki ortadan ikiye yarılmış gibi duran acayip bir kavmin geldiğini söylerler. Askerler gelen bu topluluktan korkar. Nimten denilen bu

topluluk hemen Şâh Râmîn'in askerlerine saldırıp savaşmaya başlar. Daha sonra havadan bir ses duyulur, sesin ardından Murg-1 Şîrân belirir. Murg-1 Şîrân gelip bu nimtenlerin bir kısmını öldürür bir kısmını da denize atar, kalan nimtenler ise kaçar. Murg-1 Şîrân'ın geldiğini gören Şâh Râmîn Allah'a şükreder. Murg-1 Şîrân gelip Şâh Râmîn'in yanına konar ve Şâh Râmîn'e Mâh-pervîn'den haber alıp almadığını sorar. Şâh Râmîn hiçbir haber alamadığını söyleyince Murg-1 Şîrân Mâh-pervîn'i aramak için izin ister. Şâh Râmîn askerleriyle nimtenlerin yaşadığı adayı ateşe verip nimtenlerin hepsini öldürür. Nimtenlerin öldüğünü gören Murg-1 Şîrân da Mâh-pervîn'i aramak için uçup gider.

Arkanuya şehrinde esir kalan Keymân Şâh bir gece zindandan kaçıp kurtulur. Gece şehirden çıkan Keymân sabaha doğru ormanlık bir alana girer. Ormanda bir av vuran Keymân karnını doyurduktan sonra yoluna devam eder. Bir gün yol sürdükten sonra bir pınara gelen Keymân atından inip bir ağacın altında dinlenir. Keymân dinlenirken karşıdan bir atlı kendisine doğru gelir. Adam yaklaşıncı Keymân Şâh'a selam verip atından iner. Atı otlamaya bırakan adam atın üzerinden heybesini alır ve gelip Keymân Şâh'ın yanına oturur. İkisi birlikte yiyip içerken birbirlerine kim olduklarını sorarlar. Keymân kendisini tüccar olarak tanıtır. Adam Keymân Şâh'ın yüzüne bakıp öyle zannederim ki sen tüccar değil padişâhsın, Hint ülkesi padişâhsın der. Keymân Şâh adama kendisini nasıl tanıdığını sorar. Adamdan bu sözleri duyan Keymân Şâh, adamın gidip Şâh Râmîn'e haber vermesinden korkar ve adamı hemen orada öldürür. Adamın atını ve heybesini alıp yola çıkar. Hava kararınca dinlenmek için bir yerde durur ve heybeden yemek çıkarıp karnını doyurur. Karnı doyduktan sonra uykusu gelen Keymân, heybeyi başının altına alıp uyur. Keymân uyurken gelen iki aslan Keymân'ın atlarını parçalarlar. Gürültüye uyanan Keymân aslanların atları parçaladığını görünce korkar ve kendisine zarar vermesinler diye heybeyi boynuna alıp yola çıkar. İkinci vaktine kadar yol alan Keymân bir köye gelir. Ağaç dibinde bir cemaat oturduğunu gören Keymân Şâh yaklaşp bunlara selam verir ve yanlarına oturur. Oturanlardan biri Keymân'ın omzundaki heybeyi görünce tanır ve Keymân'a heybeyi nereden bulduğunu sorar. Keymân heybenin kedisine ait olduğunu söyler. Adam bu heybenin kendisinin olduğunu ve beş gün önce şehre gidip eşya getirmesi için kardeşine verdiğini söyler. Keymân Şâh'ın hırsız olduğunu ve bu heybeyi kardeşinden çaldığını söyler. Adam, Keymân Şâh'a hamle edip heybeyi almak ister. Keymân hemen adamın yakasından tutar, tam

yere vuracakken diğerk Türkler Keymân'ı yakalayıp elini ayağını bağladıktan sonra heybeyi elinden alırlar. Daha sonra oradaki cemaat köy halkına haber verir; kadın, erkek, çocuk, ihtiyar hepsi gelip Keymân Şâh'ı döverler. Keymân Şâh'ın boynuna ip takan cemaat Keymân'ı astırmak için şehre götürür. Şehre giderken Keymân Şâh'ın akrabalarını öldürdüğünü gören köylüler akrabalarını defnedip yollarına devam ederler. Gece olunca aslanların atları parçaladığı yerde uyumak için dururlar. Keymân Şâh'ı bir ağaca bağlayan cemaat uykuya dalar. Bunların uyuduğu yerde çok namlı bir hırsız yaşamaktadır. Gece yarısı bunların uyuduğu yere gelen hırsız cemaati görüp yanlarına yaklaşır. Ağaçta bağlı birini gören hırsız yaklaşır halini sorar. Keymân kendini ağaçtan çözen hırsızla Türklerin üzerine gider. Türkler bunların ayak seslerinden uyanır, Keymân bunların elinden kurtulamayacağını anlayınca Türklerden birinin atına binip oradan uzaklaşır. Türkler hırsızı yakalayıp hemen orada öldürür. Türklerden kurtulan Keymân gece gündüz durmadan yol alır. Bir zaman yol alan Keymân Şâh Irâk topraklarına gelir. Irâk topraklarında bir cemaatle karşılaşan Keymân bunların yanına gelip selam verir ve oturur. Cemaatle sohbet başlayan Keymân cemaate kim olduklarını, burada ne aradıklarını sorar. Cemaattekililer Gazne ülkesinden Şeh-rûz Şâh katından Serûye Şâh katına geldiklerini söylerler. Keymân Şâh bu defa cemaate ne için geldiklerini sorar. Cemaatte bulunanlar bu defa Mâh-pervîn'in, Şâh Râmîn'in, Hint padişâhı Keymân'la olan hikâyelerini ve Keymân'ın kızı Gülçin'in onlara yardımını anlatırlar. Bu hikâyeleri dinleyen Keymân ağlamaya başlar. Cemaattekililer Keymân'a ne için ağladığını sorarlar. Keymân hikâyedeki Hint padişâhının kendisi olduğunu bütün bunların Mâh-pervîn yüzünden başına geldiğini ama yine de kızı elde edemediğini anlatır. Daha sonra Keymân cemaatle birlikte Serûye Şâh'ın huzuruna çıkar. Cemaat öncelikle Şeh-rûz'un gönderdiği mektubu Serûye Şâh'a verir, sonra da Keymân Şâh'ı tanıtır. Serûye Şâh mektubu okuyup Şeh-rûz'a bir cevap yazar ve Keymân Şâh'ı da bırakmayıp yanında tutar. Cemaat Serûye Şâh'ın yazmış olduğu mektubu alıp Gazne ülkesine Şeh-rûz Şâh'ın yanına döner. Şeh-rûz gelen mektubu alıp okur. Mektupta Serûye Şâh, Şeh-rûz Şâh'ın tüm isteklerini kabul ettiğini söyler. Ayrıca Mâh-pervîn yüzünden belaya uğrayan Keymân Şâh'ın kendi yanında olduğunu belirtir. Şeh-rûz gönderdiği elçilere Keymân Şâh'ın ne zamandan beri Serûye Şâh yanında olduğunu sorar. Elçiler yolda Keymân Şâh'ı kendilerinin bulup Serûye Şâh'a götürdüklerini anlatırlar. Şeh-rûz, Şâh Râmîn'in taht için geleceğini düşünüp hazırlıklara başlar. Dört

bir yana mektup gönderip kendisine bağlı beylerden asker toplayıp gelmelerini ister. Şeh-rûz'un bu isteği üzerine üç yüz bin asker Gazne şehrinin önünde toplanır.

Mâh-pervîn ve Rûzbih'i bırakıp cinnîler, perîler ve devler ile Şâh Râmîn'i aramaya giden Hüsn-i Kamer bir gün bir adaya gelir. Adayı gezerken ölmemiş bir nimten bulan Hüsn-i Kamer, nimtenin yanına gelerek ne olduğunu sorar. Nimten; Şâh Râmîn adında bir padişâhın geldiğini kendilerinin de bu padişâhın askerlerine saldırıp savaş başlattıklarını, savaşın sonunda Şâh Râmîn'in ordusunun kendilerini yendiğini Şâh Râmîn'in de adayı yakarak hepsini helak ettiğini anlatır. Hüsn-i Kamer nimtenden yemek ve su vererek gönlünü hoş tutar. Daha sonra nimtenin yanından ayrılıp onun söylediği yere giden Hüsn-i Kamer, Şâh Râmîn ve ordusunun orada konakladığını görür. Hüsn-i Kamer insan suretine girerek bir ağaç dibinde bekler. Ağaç dibinde otururken kendisine doğru birkaç atlının geldiğini görür. Gelen atlılar Şâh Râmîn ve birkaç askeridir. Şâh Râmîn ve yanındakiler ağaç dibine yaklaşınca Hüsn-i Kamer'i görüp onun güzelliğine hayran olurlar. Şâh Râmîn, Hüsn-i Kamer'e yaklaşıp selam verir. Hüsn-i Kamer, Şâh Râmîn'in selamını alır. Bu defa Şâh Râmîn, Hüsn-i Kamer'e kim olduğunu ve burada ne aradığını sorar. Hüsn-i Kamer insan olduğunu ve müjde getirdiğini söyleyip karşısındaki atlıya sen Şâh Râmîn misin, sevdiğinin adı Mâh-pervîn mi diye sorar. Şâh Râmîn, Hüsn-i Kamer'in sorularını evet diyerek cevaplar. Şâh Râmîn'den evet cevabını alan Hüsn-i Kamer bu defa Mâh-pervîn'in elçisi olduğunu, ondan haber getirdiğini ve kendisini alıp ona götüreceğini söyler. Bu sözleri duyan Şâh Râmîn çok sevinir. Bu sevinçle üç gün yiyip içip otururlar. Dördüncü gün Hüsn-i Kamer yanlarından ayrılıp Mâh-pervîn'in yanına gider. Hüsn-i Kamer, Mâh-pervîn'le Rûzbih'i bıraktığı çadıra müjdeler olsun deyip girer. İçeride oturan Mâh-pervîn, Gülçin, Rûzbih ve Demsâz ne olduğunu sorunca Hüsn-i Kamer Şâh Râmîn'i bulduğunu söyler. Bu haberi duyan Mâh-pervîn kendinden geçip bayılır. Mâh-pervîn kendine gelince Hüsn-i Kamer'den kendisini Şâh Râmîn'e götürmesini ya da Şâh Râmîn'i kendisine getirip bu işi tamamına erdirmesini ister. Hüsn-i Kamer, Mâh-pervîn'e sabretmesini gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra Şâh Râmîn'i getireceğini söyler. Daha sonra Hüsn-i Kamer perilere ve devlere büyük bir çadır kurmalarını emreder. Hüsn-i Kamer'in bu emrini duyan devler ve periler öyle bir çadır kurarlar ki insanoğlu bu büyüklükte ve bu güzellikte bir çadır görmemiştir. Çadırın içi kıymetli taşlarla süsler, minderlerle donatırlar. Hüsn-i Kamer daha sonra perilerin büyüklerinden birkaçını çağırıp güzel elbiseler giydirir. Şâh Râmîn

gelince üzerine saçmaları için onlara inci ve mücevherler verir. Tüm hazırlıkları tamamlayan Hüsn-i Kamer peri askerlerini alıp Şâh Râmîn'i getirmek için yola çıkar. Hüsn-i Kamer, Şâh Râmîn'in bulunduğu adaya gelince Şâh Râmîn'in yanına gidip kendini tanıtır. Şâh Râmîn, Hüsn-i Kamer'i tanır ve Hüsn-i Kamer'den kendini askerlerine ve yanındakilere göstermesini ister. Hüsn-i Kamer ve askerleri kendilerini Şâh Râmîn'e ve yanındakilere gösterir, görenlerin hepsi bunlara hayran olur. Hüsn-i Kamer, Şâh Râmîn'i, askerlerini ve tüm eşyalarını alıp Hürrem-âbâd adasına götürür. Hüsn-i Kamer, Mâh-pervîn'in yanına gidip Şâh Râmîn'i getirdiğini söyler. Mâh-pervîn bu haberi duyunca kendinden geçip olduğu yere yıkılır. Bir süre sonra kendine gelen Mâh-pervîn, Hüsn-i Kamer'den kendisini Şâh Râmîn'e götürmesini ister. Hüsn-i Kamer, Mâh-pervîn'i yanına alır, Rûzbih, Demsâz ve Gülçin de arkalarında Şâh Râmîn'e giderler. Şâh Râmîn hazır şekilde bunların gelmesini bekler. İki âşık birbirini gördüğü zaman kendilerinden geçip bayılırlar. Kendilerine gelen Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn birbirine sarılarak hasret giderirler. Mâh-pervîn ve Rûzbih hasret giderirken beyler meclis kurarlar. Daha sonra Mâh-pervîn ve Şâh Râmîn de mecliste kendilerine katılınca yiyip içerek sohbet etmeye başlarlar. Mecliste oturan beyler Mâh-pervîn'e başından geçen olayları sorarlar. Mâh-pervîn yaşadıklarını meclistekilere bir bir anlatır. Bir gün sonra hazırlıklara başlayıp asker toplarlar. Şâh Râmîn hazırlıklar yapılırken Hoca Sâlih'e bir mektup yazar ve ondan kendilerine katılmasını ister. Elçinin getirdiği mektubu okuyan Hoca Sâlih hemen asker toplayıp Hürrem-âbâd adasına Şâh Râmîn'in yanına gider. Hürrem-âbâd adasına gelen Hoca Sâlih tüm arkadaşlarını bir arada görür, onlarla hasret giderip Allah'a şükreder. Bunlar birbiriyle hasret giderdikten sonra sefer hazırlıklarını tamamlar ve yüz elli bin askerle Zâvûl şehrine hareket etmek isterler. Bu sırada Hüsn-i Kamer yanlarına gelip yedi gün sonra babasının askerleriyle gelip kendilerine katılacağını söyler. Şâh Râmîn ve askerleri bir hafta bekledikten sonra Acâl Perî askerleriyle gelir. Bunlar oturup sohbet ederken Emlâc Perî on bin askeriyle gelip Şâh Râmîn ordusuna katılır. Şâh Râmîn son bir işlerinin kaldığını ondan sonra yola çıkacaklarını söyler. Beyler ne işi olduğunu sorunca Şâh Râmîn deniz padişâhının gelmesi için haber göndermelerini ister. Ordu içerisinde bulunan bir deniz askeri deniz padişâhına haber vermek için Şâh Râmîn'den izin ister. Şâh Râmîn izin verince asker deniz kenarına gelip denize dalar ve deniz altında bulunan Bahr-i Zir adındaki şehre doğru gider. Deniz padişâhı gelen askeri karşılar ve Şâh Râmîn'in göndermiş olduğu

mektubu askerin elinden alıp okur. Mektubu okuyan deniz padişâhı kendi kavminden on sekiz bin askeri gelen askerle birlikte Şâh Râmîn'e gönderir. Gönderdiği askerlerle birlikte değerli hediyeler de gönderen deniz padişâhı kendisinin daha sonra katılacağını söyler. On sekiz bin asker denizden çıkıp Şâh Râmîn'in yanına gelir. Gelen askerler hediyeleri Şâh Râmîn'e verdikten sonra padişâhlarının daha sonra geleceği haberini verirler. Şâh Râmîn'in etrafında iki yüz bin asker toplanır. Bu sırada bir kişi Şâh Râmîn'in yanına gelip Irâk'tan Serûye Şâh yanından geldiğini söyler. Keymân Şâh'ın Serûye Şâh yanında olduğunu kaybettiklerini geri almak için ondan yardım aldığını anlatır. Gelen kişiden bu sözleri duyan Şâh Râmîn beylerine dönerek Keymân Şâh'ın yine kendilerine sorun çıkarttığını söyleyip ne yapmaları gerektiğini sorar. Beyler Keymân Şâh sorununu çözüp ondan sonra Zâvûl'e gitmelerinin doğru olacağını söyleyince iki yüz bin askerle Irâk'a doğru yola çıkarlar. Irâk yakınına gelince dinlenmeye karar verirler ve iki gün oldukları yerde dinlenirler. Yola devam etmek için hazırlandıkları sırada yolda bir kişi görürler. Şâh Râmîn askerlerine adamı yakalamalarını emreder. Askerler adamı yakalayıp getirirler. Şâh Râmîn adama kim olduğunu sorar. Adam, Mugan padişâhı Kabar Han'ın elçisi olduğunu ve Irak sultanı Serûye Şâh'a mektup götürdüğünü söyler. Şâh Râmîn elçinin elinden mektubu alıp okur. Mektupta Mugan padişâhı Kabar Han, Serûye Şâh'ın kızını oğluna istemektedir. Kızı verirse dostuna dost düşmanına düşman olacağını eğer vermezse kendisiyle savaşıp kızı zorla alacağını söyler. Şâh Râmîn mektubu okuduktan sonra gülümser. Şâh Râmîn'in gülümsediğini gören beyler niçin güldüğünü sorarlar. Şâh Râmîn, mektupta Mugan padişâhının Serûye Şâh'ın kızını istediğini vermezse savaşıp zorla alacağını anlatır. Bu durumda Serûye Şâh iki düşman arasında kalacağını onun haline güldüğünü söyler. Şâh Râmîn elçiye dönerek Kabar Han'ın nerede olduğunu ve oğlunun adını sorar. Elçi Kabar Han'ın Şat kenarına yakın ordugâhta olduğunu ve oğlunun adının da Kaytar Han olduğunu söyler. Şâh Râmîn; elçiye kendisiyle beraber Serûye Şâh katına gideceğini kendisinin de onunla işi olduğunu söyler. Daha sonra bir mektup yazıp elçiyle beraber Serûye Şâh katına gider. Bağdat'a geldikleri zaman bir askerin yanına yaklaşır Serûye Şâh'ın çadırını sorarlar. Asker, Serûye Şâh'ın karargâhta değil şehirde olduğunu söyleyip bunlara kim olduklarını ve şâhı niçin aradıklarını sorar. Bunlar elçi olduklarını ve şâha haber getirdiklerini söyler. Bu sözü duyan asker Şâh Râmîn'i ve yanında ki elçiyi alıp şehre götürür ve Serûye Şâh'a haber verir. Serûye Şâh adamlarına gelenleri

içeri almalarını emreder. Askerler Şâh Râmîn'i ve elçiyi içeri alırlar. İçeri giren Şâh Râmîn ve elçi Serûye Şâh'a hürmet edip mektubu verirler. Serûye Şâh mektupları alıp okur. Şâh Râmîn'in verdiği mektubu okuyunca Keymân Şâh'ın kendisinden istendiğini, Kabar Han'ın mektubunu okuyunca kızının istendiğini görür. İki mektubu okuyan Serûye Şâh çok sinirlenir. Mektuplar okunurken Keymân Şâh da Serûye Şâh yanında mektupları dinler. Mektupların okunması bittikten sonra Serûye Şâh, Keymân Şâh'a fikrini sorar. Keymân Şâh, Serûye Şâh'a ne emrederse ona uyacağını söyler. Keymân Şâh'tan bu sözü duyan Serûye Şâh, Şâh Râmîn'e dönerek; git padişâhına söyle ben gelip bana sığınanı kimseye vermem der. Bu defa diğer elçiye dönen Serûye Şâh gidip şâhına kızını vermeyeceğini eğer ısrar ederse onunla da savaşacağını söyler.

Şâh Râmîn, Serûye Şâh'a dönerek Zâvûl padişâhının oğlundan korkmasını onun hem kurnaz hem pehlivan olduğunu ve kendisini bir hile ile yeneceğini söyler. Bu sözleri duyan Serûye Şâh, elçi ve Şâh Râmîn'i bir odaya alıp bekletir. Sabah olunca mektuplarına cevap yazıp bunları gönderirler. Şâh Râmîn ve elçi Bağdat şehrinde çıkıp bir zaman yol gittikten sonra bir yerde dururlar. Şâh Râmîn, elçiye Serûye Şâh'ın kızı da Keymân'ı da vermeyeceğini söyler. Elçiye kendisiyle gelmeyeceğini söyleyen Şâh Râmîn ondan önce durumu gidip kendi askerlerine sonra da gidip padişâhına anlatmasını ister. Kabar Han'ın, Serûye Şâh'ın haberini öğrenmesini ve ona göre ona davranmasını söyler ve elçiyi gönderir. Bir zaman oturan Şâh Râmîn tekrar Bağdat şehrine doğru gider, şehir yakınlarına gelince oturup Keymân ve Serûye Şâh'ı nasıl yeneceğini düşünür.

Şâh Râmîn'in yanından ayrılan elçi önce Şâh Râmîn'in karargâhına gider ve beylere durumu anlatır. Şâh Râmîn'in orada kaldığını, kendilerinden de askeri toplayıp Bağdat'a gelmelerini istediğini söyler. Şâh Râmîn'in askerlerine haber veren elçi onların yanından ayrılıp Kabar Han'ın yanına gider. Kabar Han'ın yanına gelince Şâh Râmîn'le olan tüm hikâyeyi Kabar Han'a anlatır. Şâh Râmîn'in kendisine yardımcı olduğunu söyleyen elçi Serûye Şâh'ın gönderdiği mektubu Kabar Han'a verir. Elçi, Şâh Râmîn'in Bağdat'ta kaldığını ordusunun da onun arkasından gittiğini kendilerinin de onlara katılmalarının iyi olacağını anlatır. Elçiden bu sözleri duyan Kabar Han askerlerini toplayıp Bağdat'a doğru yola çıkar ve Bağdat'a yakın bir yere gelince orduya oldukları yerde konaklamaları emrini verir. Kabar Han karargâhını kurduktan sonra yine Serûye Şâh'a elçi gönderir. Serûye Şâh'a gelen elçi Kabar Han'ın Bağdat'a yakın

geldiğini ve cevabının ne olduğunu sorar. Serûye Şâh ve Keymân Şâh şehirden çıkıp karargâha gelirler. Görürler ki dağ taş her yer asker. Serûye Şâh hemen beylerine asker toplamalarını emreder. Kısa zamanda beş yüz bin asker Serûye Şâh etrafında toplanır. Serûye Şâh'ın etrafında Taymus, Bihgerd, Bihmerd, Şeherân, Atabar, Marun, Keymur, Temrus gibi acem beyleri ve pehlivanları toplanır. Elli bin Mugan askerine karşı sancak ve bayrak dikip saf halinde karşılarında dururlar. Savaş düzeni alan Irâk askerlerinden Sâk meydana çıkıp hünelerini gösterdikten sonra savaşmak için Mugan ordusundan karşısına asker ister. Mugan askerleri içerisinde Keng-i Muganî savaş meydanına çıkar ve iki asker savaşmaya başlar. Sâk, Keng'in atını öldürüp Keng'ı attan düşürür. Bunlar savaşırken Serûye Şâh'ın çadırı önünde bir gürültü olur. Orada bulunanlar ne oluyor diye birbirlerine sorarken bir asker Serûye Şâh'ın önünde yer öperek feryat eder. Serûye Şâh askere ne olduğunu sorar. Asker daha önce görülmemiş toplulukların yaklaştığını anlattığı sırada başka bir askerde gelip aynı şeyi anlatır. Duyduklarından etkilenen Serûye Şâh, Keymân Şâh'ın yüzüne bakarak ne yapmaları gerektiğini sorar. Keymân Şâh casuslar gönderip anlatılanların gerçek olup olmadığını öğrenmelerini ve ona göre tedbir almaları gerektiğini anlatır. Bu sırada Serûye Şâh'ın yanında köle kılığında bekleyen Şâh Râmîn casusluk yapmak için Serûye Şâh'tan izin ister. Serûye Şâh çabuk gelmesini söyledikten sonra izin verir. Şâh Râmîn karargâhtan çıkıp Kabar Han'ın yanına gelir. Kabar Han'ın yanına gelen Şâh Râmîn, Kabar Han'a selam verir. Kabar Han selamı alıp kim olduğunu sorar. Şâh Râmîn kendini tanıtır, Kabar Han hemen tahttan inip Şâh Râmîn'le görüşür ve ne için yalnız geldiğini sorar. Şâh Râmîn elçiyi gönderdikten sonra kendisinin Serûye Şâh yanında kaldığını ve daha sonra habercilerin ordusunun geldiğini Serûye Şâh'a bildirdiklerini bunun üzerine Serûye Şâh'ın casusu olarak kendisinin çıktığını anlatır. Şâh Râmîn'i dinleyen Kabar Han ona bağlılığını bildirdikten sonra kendisinin buraya oğlunun sevdası için geldiğini anlatır. Kabar Han'dan bu sözleri duyan Şâh Râmîn, Kabar Han'a dönerek bu zamana kadar savaşım Keymân Şâh içindi, bundan sonra senin oğlun için olacak onu sevdiğine kavuşturmadan ben sevdiğime kavuşmayacağım der. Şâh Râmîn'den bu sözleri duyan Kabar Han hemen eğilip Şâh Râmîn'in elini öper. Şâh Râmîn de Kabar Han'ın gözlerini öper ve ona askerlerini alıp kendi askerlerine katılmasını söyler. Askerlerine kendisinin selamını götürmesini ister. Kabar Han'ı kendi askerlerine gönderdikten sonra Şâh Râmîn, Serûye Şâh karargâhına döner ve gelen habercilerin doğru söylediğini, yolda gelirken ağaç

dibinde birini gördüğünü bu kişinin ya Şâh Râmîn ya da Mugan padişâhı olabileceğini söyleyip çaresine bakmalarını söyler. Bu sözleri duyan Serûye Şâh, Keymân Şâh'a döner ve ne yapmaları gerektiğini sorar. Keymân Şâh bu sözleri söyleyen casusun Şâh Râmîn olduğunu söyler. Keymân Şâh'ın bu sözüne gülen Serûye Şâh, Şâh Râmîn'den bu kadar korkmamasını ister. Keymân Şâh Şâh Râmîn'in tüm hilelerini bildiğini ve bu sözü söyleyen kişinin Şâh Râmîn olduğunu anlatır. Bu konuşulanları duyan Şâh Râmîn eğer şüpheniz varsa beni kimsenin olmadığı bir yere götürün ben orada kalayım siz de gidip bakın Şâh Râmîn askeriyle beraber değilse beni öldürün eğer askeriyle beraberse siz benim düşmanlığımı kazanırsınız der. Şâh Râmîn'den bu sözü duyan Serûye Şâh onu kızının sarayına götürüp saklamalarını emreder. Daha sonra asker içerisinden bir casus bulup ona gelen haberin doğru olup olmadığını öğrenmesini emreder. Casus yola çıkar, önce Kabar Han karargâhına uğrayıp Kabar Han'ı görmek ister ve Kabar Han'ın askerleri arasına karışır. Bu sırada Kabar Han'ın askerleri arasında bir karışıklık çıkar. Kabar Han bu karışıklığın sebebini öğrenmek için adam gönderir. Gönderilen adamlar tekrar gelir ve Şâh Râmîn'den müjdeciler geldiği haberini verirler. Kabar Han bu defa adamlara Şâh Râmîn de askeriyle beraber geliyor mu diye sorar. Adamlar evet Şâh Râmîn de askeriyle beraber deyince Kabar Han hemen atına binip Şâh Râmîn'i karşılamak için yola çıkar. Casus da Kabar Hanla birlikte yola çıkar ve yolda Şâh Râmîn'in ordusuyla karşılaşırlar. Casus, Şâh Râmîn'in her taifeden askerlerini görünce hayran olur ve böyle ordusu olan kişi hile ile uğraşmaz deyip Şâh Râmîn'i görmeden Serûye Şâh'ın yanına döner. Casus gördüklerini Serûye Şâh'a anlatır ve kızını buradan uzağa göndermesini söyler. Casustan duyduklarına çok kızan Keymân Şâh hemen kılıcıyla vurup casusun başını keser. Serûye Şâh adamın doğruyu söylediğini belirterek neden öldürdüğünü sorar. Keymân Şâh adamın askerlerin içerisine korku saldıgını bu yüzden adamı öldürdüğünü söyler. Serûye Şâh, Tahmas ve Peşenek adında kardeş olan iki adamının yanına iki bin asker verip kızını Semenzâr Bânû'yu Hemedan şehrine götürmelerini ister. İki kardeş yanına iki bin asker alarak Semenzâr Bânû'yu ve çeyizini alıp Hemedan şehrine doğru yola çıkarlar.

Şâh Râmîn'in askeriyle Mugan askeri birbirine karıştıktan sonra Kabar Han, Şâh Râmîn'in beyleri ve pehlivanlarıyla görüşüp Şâh Râmîn'le olan hikâyelerini anlatır. Sabah olunca Şâh Râmîn ve Kabar Han'ın askerleri birlikte Serûye Şâh'ın askerine karşı yürür. Serûye ve Keymân Şâh beş yüz bin askerle gelip karşılarına durur. Kabar Han'ın

askerlerinden Keng-ı Muganî meydana çıkar, hünelerini gösterdikten sonra karşısına savaşmak için asker ister. Serûye Şâh askerlerinden Bihgerd meydana girer ve iki asker savaşmaya başlar. Keng-i Muganî, Bihgerd'i yener ve elini ayağını bağlayıp Şâh Râmîn'in bayrağı dibine bırakır. Diğer askerler hemen gelir, Bihgerd'i alıp zindana götürürler. Bihgerd'in yakalandığını gören Bihmerd hemen meydana girip Keng-i Muganî karşısına çıkar. İki asker savaşmaya başlar, Keng, Bihmerdi kolundan yaralar ve Bihmerd'in üzerine çıkıp boynuna kement bağladıktan sonra onu da bayrak dibine bırakır. Askerler Bihmerd'i de bayrak dibinden alıp zindana götürürler. Keng yine meydana çıkar ve karşısına savaşmak için asker ister. Serûye Şâh bu defa kırk askeri Keng'in üzerine gönderir. Keng kırk askerin yedisini öldürünce kalan otuz üç asker kaçır. Serûye Şâh bu defa yüz askerin saldırmasını ister. Bu durumu gören Kabar Han elli askeri Keng'e yardım için gönderir. Elli asker ve Keng yüz askeri tek seferde öldürürler. Serûye Şâh bu defa bin asker gönderir, gelen bin asker elli askeri ortaya alır. Bunu gören Kabar Han elli asker daha gönderir, toplamda yüz asker bin askeri bozguna uğratar. Serûye Şâh bu durumu görünce anlar ki bin ile on bin ile olacak iş değil hemen askerlerine hep birlikte saldırmalarını emreder. Serûye Şâh askerleri Mugan ordusundan çok sayıda asker öldürür. Kabar Han'ın ordusu bozguna uğrayacağı sırada Şâh Râmîn'in ordusu yardıma yetişir. Şâh Râmîn'in ordusunun savaşa girmesiyle savaşın seyri değişir. Serûye Şâh'ın ordusundan çok sayıda asker ölür. Akşama kadar süren savaşın sonunda Serûye Şâh'ın ordusu kaçarak karargâhlarına çekilirler. Savaşı o gün için kaybeden Serûye Şâh Kabar Han'ın ve Şâh Râmîn'in ordusuna hayran kalır. Serûye Şâh çadırına oturunca beyleri de gelip yanına oturur. Serûye Şâh'ın üzgün olduğunu gören Keymân selam verip yanına oturur. Yemeklerini yedikten sonra meclis kurar ve bir zaman içip eğlenirler. Serûye Şâh ve Keymân Şâh sarhoş olunca Keymân, Serûye Şâh'a neden üzgün olduğunu sorar. Serûye Şâh savaşta çok sayıda askerinin ölmesinden dolayı üzgün olduğunu söyler. Bunun üzerine Keymân, Şâh Râmîn'in ordusundan da çok asker öldüğünü söyler. Serûye Şâh bu doğrudur ama benim ika tane komutanım onların elinde esir donları kendisine getirecek kişiye istediği her şeyi vereceğini söyler. Keymân, Serûye Şâh'a üzülmemesini bu işi kendisinin yapacağını söyler. Serûye Şâh, Keymân'a eğer bunu benim için yaparsan ben de sana ülkeni onlardan alırım der. Serûye Şâh'tan bu sözü duyan Keymân kıyafetlerini değiştirip Bihgerd ve Bihmerd'i kurtarmak için yola çıkar.

Şâh Râmîn'in ordusu da savaş meydanından gelip karargâhına oturur. Yemekler yenildikten sonra eğlence meclisi kurup eğlenmekle meşgul olurlar. Bu sırada Suhrâb Şâh savaş sırasında Keng-i Muganî'nin esir aldığı Serûye Şâh'ın pehlivanlarını hatırlatıp ne yapmaları gerektiğini sorar. Beyler iki pehlivanın getirilip sorgulanmasını ve verecekleri cevaplara göre karar verilmesini teklif ederler. Suhrâb Şâh askerlere bu iki pehlivanı getirmelerini emreder. Askerler bu iki pehlivanı alıp meclise getirir. Pehlivanlar meclise gelince Suhrâb Şâh bunlara bizden aman dilemeleri halinde kendilerini bağışlayacağını ve padişahlarının yanına göndereceğini söyler. Bu sözler üzerine pehlivanlar padişahlarının büyük padişah olduğunu, burada büyük hükümdarları yendiğini, kendilerini de yeneceğini söylerler. Bu cevaba sinirlenen Suhrâb Şâh pehlivanları tekrar zindana götürmelerini emreder ve kimsenin gelip onları kurtarmaması için pehlivanların başına kırk asker nöbetçi bırakılmasını emreder. Bu sırada Keymân, Şâh Râmîn'in karargâhına gelir ve karargâhta bir asker bulup zindanın yerini sorar. Zindanın yerini gösteren askeri öldürüp kimsenin olmadığı bir yerde bırakır. Zindan çadırına giderken kurulmuş olan meclisi gören Keymân mecliste Şâh Râmîn'i göremez. Mecliste Şâh Râmîn'i göremeyen Keymân onun bir hile peşinde olduğunu düşünür ve hemen Serûye Şâh'ın yanına döner. Karargâha dönen Keymân, Serûye Şâh'a pehlivanların kurtarılmasının imkânsız olduğunu anlattıktan sonra Şâh Râmîn'in karargâhta olmadığını, bir hile peşinde olabileceğini ve buna göre tedbir alması gerektiğini yoksa sonunun kendisi gibi olacağını anlatır. Keymân'dan bu sözleri duyan Serûye Şâh askerlerine şehrin güvenliğini arttırmalarını ve silah başında hazır beklemelerini emreder. Serûye Şâh daha sonra mektup yazıp Suhrâb Şâh'tan pehlivanlarını ister. Suhrâb Şâh ise esirleri vermeyeceklerini bildirir. Mektubu okuyan Serûye Şâh bir ay süre ister. Bu zaman zarfında dört bir yana mektup gönderip asker toplar. Serûye Şâh bir mektup da Zâvûl'a Şeh-rûz Vezir'e gönderir. Mektuba cevap yazan Şeh-rûz, Zâvûl ülkesinde üç yüz bin asker topladığını ve ne isterse yapacağını söyler.

Serûye Şâh'ın kızı Semenzâr Bânû iki bin askerle Hemedan şehrine doğru yol almaktadır. Hemedan şehrine giden topluluğun içinde Şâh Râmîn'de yer alır. Uzun süre yola devam eden topluluk dinlenmek için bir yerde konaklar. Daha sonra sofralar kurup yeme ve içmeyle meşgul olurlar. Bu sırada Şâh Râmîn, Semenzâr Bânû'nun bulunduğu meclise girer. Fırsatını bulan Şâh Râmîn kendisini Semenzâr Bânû'ya tanıtır. Semenzâr

Bânû, Şâh Râmîn'e ne için geldiğini sorar. Şâh Râmîn; aslında Keymân Şâh için geldiğini ancak yolda Kabar Han'ın oğlu Kaytar Han'ın kendisine olan aşkını öğrendiğini ve kendisini Kaytar Han'a götürmek için geldiğini anlatır. Kız babasının kendisini uzak yerlere vermeyeceğini anlatır. Bunun üzerine Şâh Râmîn kıza gel ben seni Kabar Han'a götüreyim o seni kendisine gelin olarak alsın der. Kız, Şâh Râmîn'e sen bu sözü bana söylememiş ol yoksa benden sana zarar gelir pişman olursun der. Kızıdan bu sözü duyan Şâh Râmîn kızın meclisinden ayrılır. Semenzâr Bânû, Şâh Râmîn'i tekrar çağırıp gönlünü hoş tutar. Sonra bir fırsatını bulunca Şâh Râmîn'i bayıltır. Daha sonra bir hazine sandığı bulan kız sandığı boşaltıp Şâh Râmîn'i sandığın içine koyar ve onu Tahmas ile Bağdad'a babasına gönderir. Tahmas bir pınar başına gelince orada bulunan bir ağaç dibinde dinlenmeye karar verir. Atından inen Tahmas devenin yüklerini de indirir. Atı ve deveyi otlamaya bırakan Tahmas oturup yemek yer. Yemek yedikten sonra uykusu gelen Tahmas sandıkları üst üste koyduktan sonra uykuya dalar. Tahmas'ın uykuya daldığı yerde Ucâf adında bir hırsız yaşar. Gezerken pınara gelen Ucâf deveyi ve atı görür, biraz daha yaklaşıncı ağaç dibinde birinin yatığını ve yatan kişinin başının ucunda değerli sandıklar olduğunu görür. Atı alıp kimsenin görmeyeceği bir yere bırakan Ucâf hemen gelip sandığı kaldırmaya çalışır. Sandığın çok ağır olduğunu gören Ucâf hemen deveyi getirip çökerttikten sonra sandıkları deveye yükler. Deveyi ve atı alan Ucâf kendi yaşadığı mağaraya doğru yola çıkar. Mağaraya gelen Ucâf sandıkları içeri taşır. Tahmas'ın atının eyerinin değerli olduğunu gören Ucâf onu da mağaraya bırakır ve Tahmas'ın atını satmak için şehre gider. Şehirde atı satarken Tahmas'ın adamlarından biri atı görünce hemen Ucâf'ın yanına gelir ve atı nereden bulduğunu sorar. Ucâf'ın verdiği cevaba inanmayan adam hemen Ucâf'ın yakasına yapışır. Bu iş kakışı duyan Tahmas'ın diğer adamları hemen Ucâf'ın etrafını sararlar. Ucâf bunlardan birkaçını öldürüp kaçar ve hemen mağaraya döner. Mağaraya gelen Ucâf hemen sandıkları saklamak ister. Sandığı kaldıramayan Ucâf sandığın içindekileri mağaraya saçmak için sandığı açar. Ancak sandık açıldığı zaman içinden mücevher yerine Şâh Râmîn çıkar. Sandıktan dışarı çıkan Şâh Râmîn, Ucâf'a kendisini sandığa kimin koyduğunu ve buraya kimin getirdiğini sorar. Ucâf bildiği tüm hikâyeyi anlatır. Şâh Râmîn ve Ucâf konuşurken Ucâf'ın peşinde olan Tahmas'ın adamları mağaraya gelirler. Adamların geldiğini gören Ucâf, Şâh Râmîn'e ne yapalım diye sorar. Şâh Râmîn mağara içinde bulduğu bir ağacı eline alıp dışarı çıkar

ve Tahmas'ın adamlarından birkaçını öldürür, diğerleri ise kaçar. Bu sırada uyanan Tahmas sandıkları, atı ve deveyi göremeyince aramaya başlar ve iz sürerek mağaranın önüne gelir. Eline bir ağaç alan Tahmas ilk önce Ucâf'a saldırıp onun kafasını kırar. Ucâf yerde yatarken Tahmas ikinci hamleyi yapıp Ucâf'ı öldürmek isterken Şâh Râmîn gelir ve tek vuruşla Tahmas'ı yere yıkar. Daha sonra Tahmas'ın elini ayağını bağlayıp mağaranın içine bırakır. Sonra dışarı çıkıp Tahmas'ın adamlarından birkaçını daha öldürür. Kalan adamlar şehre kaçar ve bir daha dönmezler. Tahmas'ın adamları gittikten sonra Şâh Râmîn tekrar mağaranın içine döner ve Tahmas'a beni neden sandığa koydun, nereye götürecektin diye sorar. Tahmas her şeyi Semenzâr Bânû'nun yaptığını, şarap ve darıyla sarhoş ettikten sonra sandığa koyup babası Serûye Şâh'a götürmesi için kendisini görevlendirdiğini anlatır. Şâh Râmîn'den aman dileyen Tahmas kendisini öldürmezse ne isterse yapacağını söyler. Bunun üzerine Şâh Râmîn, Tahmas'tan kendisini Hemedan şehrine götürüp Semenzâr Bânû ile görüşürmesini ister. Şâh Râmîn'in isteğini kabul eden Tahmas, Şâh Râmîn ve Ucâf'ı yanına alıp Hemedan kalesine doğru yola çıkar. Kaleye yaklaşınca Şâh Râmîn ve Ucâf'ı bir yerde gizleyen Tahmas kale kapısına gider. Kapıda Tahmas'ın kardeşi Peşenk nöbetçidir. Tahmas kendini kardeşine tanıtır. Kardeşinin sesini tanıyan Peşenk kapıyı açar. Peşenk kardeşine ne olduğunu sorar. Tahmas Semenzâr Bânû'nun verdiği sandıktan başlayarak tüm hikâyeyi kardeşine anlatır. Hikâyeyi dinleyen Peşenk kardeşine yardım edeceğine dair söz verir. Daha sonra bu ikisi Ucâf ile Şâh Râmîn'i kalenin içine alır. Şâh Râmîn kalenin içine girdikten sonra hemen Semenzâr Bânû'nun sarayına gider. Saray içerisinde kızı bulan Şâh Râmîn kızı bayılıp bir ata yükledikten sonra hemen kaleden dışarı çıkar. Semenzâr Bânû'yu alan Şâh Râmîn, Ucâf, Tahmas ve Peşenk kaleden çıkıp Bağdat'a doğru yola koyulurlar. Şâh Râmîn'in geldiği haberini alan beyleri hemen Şâh Râmîn'i karşılamaya çıkar. Bu sırada sarayda Semenzâr Bânû'yu arayan hizmetkârlar onu hiçbir yerde bulamazlar. Nöbetçi olan Tahmas ve Peşenk'i de göremeyen hizmetkârlar o zaman kızı Şâh Râmîn'in kaçırdığını anlarlar. Hemedan halkı hemen bir haberci gönderip durumu Serûye Şâh'a bildirir. Serûye Şâh kendi beyleriyle oturup konuşurken haberci gelip haberi verir. Haberi alan Serûye Şâh çok sinirlenir ve Keymân Şâh'a kızımı yağmurdan kaçırırken doluya uğrattım der. Keymân Şâh bir hile ile kızı alıp getireceğini söyler. Serûye Şâh eğer bunu yaparsa kızını kendisine vereceğini söyler. Keymân, Serûye Şâh'tan bu sözü duyar ve kabul eder. Gece olunca Keymân

kılık değiştirip şâh Râmîn'in karargâhına gider. şâh Râmîn kendi karargâhına geldikten sonra Semenzâr Bânû'yu Kabar Han'a gönderir. şâh Râmîn daha sonra gelip beyleriyle oturur ve onlarla sohbet etmeye başlar.

Semenzâr Bânû'nun, şâh Râmîn'in elinde olduğunu öğrenen Serûye şâh vezirine bu durum karşısında ne yapmaları gerektiğini sorar. Vezir, Serûye şâh'a söyleyecekleri karşısında kendisini ayıplamaması koşuluyla fikrini söyleyeceğini belirtir. Vezir; şâhım biz ülkemizde rahat şekilde otururken Keymân şâh gelip bizim tüm düzenimizi bozdu. Sen kızını yakın da olsa uzak da olsa bir yiğide vereceksin Kabar Han oğluna versen ne olur. Sen, Keymân şâh'ı kabul ederek belayı kendi başına satın aldın der. Keymân kendi ülkesinden kaçıp senin ülkeneye geldi. Geldiğı yerlere ne faydası olmuş ki sana faydası olsun der ve kızını Mugan padişâhına vermesini tavsiye eder. Serûye şâh, Keymân'la sözleştiklerini kızını getirirse ona vereceğini söyler. Vezir ise Keymân'ın bu işi başaramayacağını söyler. Bunun üzerine Serûye şâh birkaç gün daha bekleyip gelecek habere göre davranacağını belirtir.

şâh Râmîn, beyleriyle mecliste otururken bu savaşın bu askerle kısa sürede bitmeyeceğini düşünür ve savaşın çabuk bitmesi için bir plan yapar. Gece şâh Râmîn beylerini gönderdikten sonra kılık değiştirip Serûye şâh'ın karargâhına gider. Karargâha gelen şâh Râmîn, Serûye şâh'ı karargâhta görür ancak Keymân ortalıkta görünmez. şâh Râmîn hemen kapıda bekleyen askere Keymân şâh'ı sorar. Asker, Keymân şâh'ı ne yapacağını sorunca şâh Râmîn kendisinin onun hizmetkârı olduğunu Keymân şâh'ın çadırına gelmediğini bu yüzden buraya geldiğini söyler. Bu sözleri duyan asker Keymân şâh'ın, Semenzâr Bânû'yu kurtarmak için şâh Râmîn'in karargâhına gittiğini söyler. şâh Râmîn bu defa Keymân şâh'ın gitmesinin üzerinden çok zaman geçip geçmediğini sorar. Asker gitmesinin üzerinden biraz zaman geçti diyerek cevap verir. Askerden bu sözleri duyan şâh Râmîn sessizce oradan ayrılıp kendi karargâhına doğru yola çıkar. Yolda ağaç dibinde oturan bir kişi görür. şâh Râmîn adama yaklaşır Hint dilinde selam verir. Adam selamını alır. şâh Râmîn yaklaşınca görür ki adam Keymân şâh'tır. şâh Râmîn iyice yaklaşınca Keymân şâh ona kim olduğunu ve niçin Hint dilince selam verdiğini sorar. şâh Râmîn; kendisinin Hint ülkesinde hizmetkârı olduğunu ve adının Kâmûs-ı Hindû olduğunu söyler. Daha sonra Keymân'a; bir gece rüyasında kendisini gördüğünü ve rüyanın etkisiyle kendini aramaya çıktığını anlatır. Keymân işte aradığım kişi benim deyince şâh Râmîn öne doğru gelip elini öpecek gibi yapar. Keymân elini

uzatınca Şâh Râmîn bileğinden tutup hızla çekerek yere düşürür. Keymân ayağa kalkmadan üzerine çıkıp bir yumrukla Keymân'ı bayıltır ve hemen elini ayağını bağlayıp karargâha götürür. Sabah olunca beyler Şâh Râmîn'i selamlamaya gelirler. Şâh Râmîn çadırından çıkıp beylerini selamlar ve hep birlikte tekrar çadıra girip sohbete başlarlar. Yemek gelir yerler. Yemekten sonra içki meclisi kurulur, oturup içerler. Beyler sarhoş olmaya başlayınca Şâh Râmîn bu gece ne oldu bilir misiniz deyip beylerine sorar. Beyler bilmediklerini, ne olduysa kendilerine anlatmasını isterler. Bunun üzerine Şâh Râmîn Keymân Şâh'ı tutsak aldığını söyler. Duyduklarına çok şaşırان beyler bu defa Şâh Râmîn'den nasıl olduğunu anlatmasını isterler. Şâh Râmîn bütün hikâyeyi beylerine bir bir anlatır. Beyler dinledikten sonra Şâh Râmîn'i kutlarlar. Daha sonra Şâh Râmîn askerlere Keymân Şâh'ı getirmelerini emreder. Askerler Keymân'ı getirince beyler Keymân Şâh'a ne yapmak gerektiğini sorar. Şâh Râmîn bir gün sonra ne yapacağımıza karar veririz dedikten sonra Keymân Şâh'ı tekrar zindana götürmelerini emreder.

Gece boyunca Serûye Şâh, Keymân Şâh'ın gelmesini bekler. Ancak Keymân Şâh gelmez. Sabah olunca Şâh Râmîn karargâhına casus gönderen Serûye Şâh Keymân'ın yakalanıp zindana atıldığını öğrenir. Casustan bu haberi duyan Serûye Şâh orduya hemen hazırlanmasını Keymân Şâh'ı ve kızını kurtarmak için savaşacaklarını söyler. Serûye Şâh'tan bu sözü duyan komutanlar hemen orduyu hazırlarlar. Daha sonra tüm beyler Serûye Şâh yanında toplanır, Serûye Şâh beylerinden zafer kazanmalarını ister. Serûye Şâh'tan bu sözü duyan beyler orduyla aniden üstlerine saldırıp onların ordusunu dağıtalım, sizin yüzünüzü ak edelim der. Silahlarını kuşanan beyler askerleri alıp savaş meydanına giderler.

Şâh Râmîn'e, Serûye Şâh'ın çok büyük kinle savaş meydanına geldiği haberini verirler. Orduya hemen hazırlanması emrini veren Şâh Râmîn, askerlerle birlikte savaş meydanına çıkar. Ordu saf halinde sıralanırken Şâh Râmîn darağacını kurmalarını emreder. Askerler hemen darağacını kurup Keymân Şâh'ı darağacının altına getirirler. Şâh Râmîn Cârûs'la birlikte beş yüz askeri darağacının yanında Keymân'ın başında nöbetçi bırakır. Darağacını gören Serûye Şâh askerlerine darağacının kimin için kurulduğunu öğrenmelerini emreder. Askerler darağacının Keymân Şâh için kurulduğunu haberini verirler. Serûye Şâh bunu duyunca Behrâm ve Behrâmîn'i on bin askerle darağacına gönderir. Behrâm ve Behrâmîn on bin askerle darağacına saldırır.

Darağacına yapılan saldırıyı gören Kabar Han beş bin askerle on bin asker üzerine gider ve on bin askeri öldürür. On bin askerin öldüğünü gören iki Irâk beyi yirmi bin askerle Kabar Han'ın ve askerlerinin üzerine saldırır. Kabar Han'ın askerlerinin çoğu ölür. Irâk askerinin darağacına yaklaştığını gören Cârûs, Keymân'ı darağacına çıkarıp öldürür. Keymân tüm kötü işleriyle birlikte ortadan kalkar. Cârûs daha sonra Kabar Han'ın üzerine saldıran Irâk askerlerinin üzerine gider ve Kabar Han'la birlikte yirmi bin Irâk askerini öldürür. Bu sırada Şâh Râmîn tüm askeriyle Serûye Şâh'ın ordusuna saldırır. İki ordu birbirine karışır ve büyük bir savaş başlar. Serûye Şâh'ın ordusu savaşı kazanacak duruma geldiği sırada Mugan ülkesi yönünden Kabar Han'ın oğlu Kaytar Han gelir. Kaytar Han bulduğu bir askere kimin savaştığını sorar. Asker Şâh Râmîn ve Kabar Han'ın Serûye Şâh ile savaştığını söyler. Savaşanın babası olduğunu öğrenen Kaytar Han hemen yanındaki üç bin askere ok ve yaylarını ellerine almalarını emreder. Kaytar Han'ın üç bin askeri hep birlikte ok atarak Serûye Şâh'ın elli bin askerini öldürür. Haberciler Şâh Râmîn ve Kabar Han'ın yanına gelip Kaytar Han'ın geldiğini ve elli bin Irâk askerini öldürdüğünü bildirirler. Bu haberi alan Şâh Râmîn ve Kabar Han çok sevinir. Askerler arasında yayılan bu haberden sonra tüm askerler ellerine ok ve yaylarını alıp Irâk ordusuna ok atarlar. Serûye Şâh'ın ordusundan çok asker ölür. Şâh Râmîn ve ordusu savaştan galip ayrılır. Akşam olunca ordular karargâhlarına çekilir. Serûye Şâh çadırında veziriyle görüşür. Vezir, Keymân Şâh'ın ölüp gittiğini kendilerinin kaldığını söyler ve Şâh Râmîn'le düşmanlığı ortadan kaldırmaları gerektiğini anlatır. Serûye Şâh; vezire bu durumu nasıl biliyorsa öyle çözmesini kendisinin bulunan çözüm yolunu kabul edeceğini söyler. Serûye Şâh'tan bu sözü duyan vezir hemen bir mektup yazar elçi olarak Şâh Râmîn'e gider. Şâh Râmîn'in karargâhına gelen vezir kendisini tanıtır. Beyler, veziri alıp Şâh Râmîn'in karşısına çıkarır. Vezir, Şâh Râmîn'in elini öptükten sonra elindeki mektubu Şâh Râmîn'e verir. Serûye Şâh mektupta; arada geçenleri unutmalarını, kızını kendine vermelerini, gelenek ve göreneklere göre düğün yapıp kızını Kaytar Han'a vereceğini söyler. Şâh Râmîn okunanları duyunca kabul eder. Kabar Han mektup okunduktan sonra hemen Semenzâr Bânû'yu getirip vezirle Serûye Şâh'a gönderir. Şâh Râmîn gelen vezirle Serûye Şâh'a hediyeler gönderir. Vezir kızını ve hediyeleri alıp Serûye Şâh'ın yanına döner. Kızını gören Serûye Şâh çok sevinir ve bir mektup yazıp veziri tekrar Şâh Râmîn'e gönderir. Vezir mektubu ve hediyeleri alıp tekrar Şâh Râmîn'e gelir, hediyeleri ve mektubu verir.

Şâh Râmîn mektubu açıp okur. Mektupta Serûye Şâh düğün hazırlıklarına başlamak istediğini bildirir. Şâh Râmîn doğru olanın bu olduğunu söyledikten sonra düğünün yapılmasını ister. Şâh Râmîn'in hikâyesini duyan Kaytar Han, Şâh Râmîn'in yanına gelip sen Mâh-pervîn'le muradına ermeden ben evlenmem der. Şâh Râmîn'in o kadar ısrar etmesine rağmen Kaytar Han sözünden dönmez. Kaytar Han'ı kararından vazgeçiremeyen Şâh Râmîn durumu Serûye Şâh'a bildirir. Serûye Şâh ne yapmaları gerektiğini yine vezirine sorar. Vezir; sabredip Şâh Râmîn'den gelecek habere göre hareket etmeleri gerektiğini söyler. Bu sözü söyleyen vezir Şâh Râmîn'in yanına gelir ve ne emredersin, nasıl yapalım deyip sorar. Şâh Râmîn Zâvûl ülkesine gidip Şeh-rûz'la olan savaşı bitireceğini söyledikten sonra Serûye Şâh'ın vezirini gönderir. Vezir gittikten sonra Şâh Râmîn'in çadırına ihtiyar bir derviş girer. Şâh Râmîn dervişe kim olduğunu ve hikâyesini sorar. Derviş; Şâh Râmînê kendisini Gazne'de zindandan kurtaran kişi olduğunu söyler. Kendisinin de Şeh-rûz Vezir'in zulmünden korktuğu için ailesiyle birlikte Zâvûl'den kaçtıklarını anlatır. Daha sonra bir rüya gördüğünü ve rüyasında bir ihtiyarın kendisine; Şâh Râmîn'in Bağdad'a geldiğini onu görmemi, ondan bana hayır geleceğini söyledi deyip rüyasını anlatır. Şâh Râmîn dervişini dinleyip halini görür ve adamlarına dervişe bir at, bir elbise ve bir kese altın verip ailesinin yanına göndermelerini emreder. Derviş karısının yanına gelip hediyeleri gösterir, dervişin karısı hediyeleri görüp çok sevinir ve Şâh Râmîn'e dualar eder. Dervişin karısı da kalkıp Mâh-pervîn'in yanına gider. Mâh-pervîn ise bu esnada Gülçin Bânû ve Hüsn-i Kamer'le sohbet etmektedir. Dervişin karısı bunların yanına gelir. Mâh-pervîn kadını görünce tanır ve karşılamak için yerinden kalkar. Mâh-pervîn kadını alıp yanına oturtur ve ona güzel bir elbise verir. Hüsn-i Kamer ve Gülçin, Mâh-pervîn'e kadının kim olduğunu sorar. Mâh-pervîn, kadının dadısı olduğunu ve Zâvûl'de kendisinden çok iyilik gördüğünü anlatır. Bunlar Mâh-pervîn'den bu sözü duyunca üzerindeki elbiselerle birlikte birer kese altın ve birer köle verip kadını şehre gönderirler. Dervişin ve karısının hikâyesini duyan Serûye Şâh ve ailesi hemen dervişini ve ailesini çağırıp ihsanlarda bulunurlar. Derviş ve ailesine toprak verip onları zengin ederler. Derviş ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayan Serûye Şâh, Şâh Râmîn'i misafir etmek için hazırlıklara başlar. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra Şâh Râmîn davet edilir. Şâh Râmîn'le birlikte tüm beyler Bağdad şehrine gelip Şat kenarında kurulan meclise otururlar. Yedi gün süren mecliste yenilip içilip eğlenilir. Sekizinci gün bir yerde toplanan beyler Şeh-rûz Vezir

meselesini açıp ne yapmaları gerektiğini sorarlar. Şâh Râmîn mektup yazıp gönderelim geleceğimizi bilsin der. Daha sonra bütün beyler askerleri Şat kenarında toplar ve Şâh Râmîn tüm askerlerin içinden üç yüz bin asker seçip kalanını Bağdad'da bırakır. Şâh Râmîn ordusu üç yüz bin askerle yola çıkar ve bir süre sonra Ab-ı Hirmend ırmağına gelir. Irmağın kenarında üç gün konaklarlar. Dördüncü gün hazırlıkları tamamlar ve ırmaktan geçip Zâvûl şehrine gelirler.

Bu sırada Zâvûl halkı öldüğünü düşündükleri Şâh Râmîn'in asker toplayıp tahtı almak için geldiğini öğrenir. Bu haber Şeh-rûz'a kadar gelir. Şeh-rûz haberin doğruluğunu araştırmak için casuslar gönderir. Ab-ı Hirmend kenarına giden casuslar Şâh Râmîn ve üç yüz bin askerini görürler. Hemen Şeh-rûz'un yanına dönen casuslar gördüklerini Şeh-rûz'a anlatırlar. Duyduklarından çok korkan dört bir yana mektup göndererek asker toplar. Şeh-rûz topladığı askerleri alarak Ab-ı Hirmend kenarına gelir ve ırmağın bir kenarına Şeh-rûz'un ordusu diğer kenarına da Şâh Râmîn ordusu karargâh kurar. Şeh-rûz'un geldiğini gören Şâh Râmîn bir mektup yazar Cârûs, İtgin ve Yagan'la birlikte yüz askeri elçi olarak Şeh-rûz'a gönderir. Cârûs mektubu alıp yanındakilerle ırmağı geçtikten sonra Şeh-rûz'un karargâhına gelir. Şeh-rûz'un adamları Şâh Râmîn'den elçi geldiğini bildirince Şeh-rûz elçileri içeri almalarını emreder. Cârûs, İtgin ve Yagan içeri girer. Cârûs elindeki mektubu Şeh-rûz'a verir. Mektubu alan Şeh-rûz açıp okur. Şâh Râmîn mektupta Şeh-rûz'a; yaptıklarının sebebini sorar. Mektubu okuyan Şeh-rûz çok sinirlenir ve mektubu paramparça eder. Sonra çevresindekilere bakarak bu bedbaht bana neler yazmış görün der. Kendi yaptığı hainliği görmez beni suçlar deyip çevresindekilere kızı Mâh-pervîn ile olan hikâyeyi anlatır. Bu sözleri duyan Cârûs asıl hain sensin padişâhımın ekmeğini yerken onu öldürüp asi oldun der. Bu sözleri duyan Şeh-rûz, Cârûs'a sen kimsin diye sorduktan sonra adamlarına Cârûs'u yakalamalarını emreder. Cârûs hemen orada bekleyen bir köleyi öldürüp kılıcını elinden alır. Cârûs'un bu hareketini gören Zâvûl beyleri hemen kılıçlarını ellerine alır ve Cârûs'a saldırırlar. Dışarıda bekleyen yüz asker çadırın içinde kargaşa çıktığını görünce hemen kapıdaki nöbetçileri öldürüp içeri girer. Askerler içeri girerken Şeh-rûz çadırın arasından dışarı çıkıp kendi askerlerine haber verir. Cârûs ve yanındakiler Şeh-rûz'un karargâhından çıkar, tekrar Şâh Râmîn'in yanına dönerler. Şâh Râmîn gidenlerin sağ salim geldiğini görünce Allah'a şükreder. Şâh Râmîn, Cârûs'a neler olduğunu sorunca Cârûs tüm hikâyeyi Şâh Râmîn'e bir bir anlatır. Cârûs, Şeh-rûz'un yazmış olduğu mektubu Şâh

Râmîn'e verir. Şâh Râmîn mektubu Suhrâb Şâh'a verir ve okumasını ister. Mektupta Şeh-rûz; bütün suçun Şâh Râmîn ve babası Erdeşîr Şâh'ta olduğunu, halkın onlardan çok çektiğini ve bunun için bu belaların başlarına geldiğini yazar. Bu sözleri duyan Şâh Râmîn hemen Mâh-pervîn'i çağırır. Mâh-pervîn gelip meclisteki beylere selam verir. Mâh-pervîn'in selamını alan beyler oturması için ona yer gösterirler. Mâh-pervîn oturduktan sonra Şâh Râmîn, ona senin baban bizi hain olarak tanıtır, bizim aramızda olanları beylere sen anlat der. Mâh-pervîn bağdan başlayarak hikâyenin tamamını mecliste oturan beylere anlatır. Beyler hikâyeyi dinledikten sonra Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'in hain olmadıklarını anlarlar. Bunu üzerine Şâh Râmîn beylere birisi kendi padişâhına asi olursa ne yapmak gerektiğini sorar. Tüm beyler o kişinin kanı helaldir diyerek cevap verir. Sabah olunca atlanıp Ab-ı Hırmend'i geçen Şâh Râmîn'in askeri Şeh-rûz'un ordusuyla karşı karşıya gelir. İki ordu savaş düzeni alır. Zâvûl ordusundan Hurşân adında bir asker meydana girip hünelerini gösterdikten sonra karşısına çıkanları teker teker öldürür. Bunu gören Şâh Râmîn meydana girmek ister; ancak Taru-yı Hindû onu bırakmayıp kendisi meydana girer. Taru-yı Hindû, Hurşân'ı yıkıp bağlar ve zindana gönderir. Hurşân'ın ardından Demdema-yı Zâvûlî meydana girer. Taru-yı Hindû onu da kemendle yakalayıp zindana gönderir. Demdema-yı Zâvûlî'nin ardından İtraf Zâvûlî meydana girer, Taru-yı Hindû onu da yakalayıp zindana gönderir. Bu üç önemli pehlivanının halini gören Şeh-rûz askerlerine hep birlikte Taru-yı Hindû'nun üzerine saldırmaları emrini verir. Zâvûl askerlerinin Taru-yı Hindû üzerine geldiğini gören kardeşleri ve Şâh Râmîn hemen harekete geçerler, iki ordu birbirine karışır. Savaş gece oluncaya kadar sürer. Gece olunca iki ordu birbirinden ayrılıp karargâhlarına döner. Bu sırada Şâh Râmîn savaş esnasında esir alınan üç Zâvûl pehlivanının getirilmesini ister. Askerler üç pehlivanı getirirler. Şâh Râmîn gelen pehlivanlara neden babasını bırakıp Şeh-rûz'u desteklediklerini sorar. Üç pehlivan Şâh Râmîn'e; senden ve babandan görmediğimizi Şeh-rûz'dan gördük o bize köyler, iller bağışladı sen bize ne vereceksin ki sana kul olalım derler. Şâh Râmîn bunlara ben sizi serbest bırakayım siz tekrar bana kul olun der. Üç pehlivan bu teklifi kabul etmeyince Şâh Râmîn bu üç pehlivanın asılmasını emreder. Şeh-rûz'a üç pehlivanının öldüğü haberi gelir ve Şeh-rûz o geceyi korku içinde geçirir. Sabah olunca iki ordu savaş aletlerini alıp yine meydana gelir. Öldürülen üç pehlivanın akrabaları vezirin padişâh olamayacağını, tahtın gerçek sahibinin geldiğini bilirler. Eğer Şeh-rûz'un yanında kalırlarsa beyleri gibi öleceklerini

anlarlar. Bunların arasında güngörmüş yaşlı Merdefken adında biri vardır. Merdefken gidip Şeh-rûz'la konuşayım sözümüzü kabul etmezse biz de ona göre davranırız deyip Şeh-rûz'un yanına gider. Şeh-rûz'un yanına gelen Merdefken; ülkeyi sahibine bırak sen yine vezir ol biz sana bağlı kalalım der. Eğer kabul etmezsen o şehzade sen vezirsin halk bunu görür ve sana kulluk etmezler der. Şeh-rûz bu sözleri duyunca çok sinirlenir ve ey haramzade bir saatte benden yüz mü çevirdiniz deyip askerlere Merdefken'i öldürmelerini emreder. Askerler kılıçlarını çekip Merdefken'e saldırır. Merdefken bunlarla savaşırken askerleri ve akrabaları bu durumu görüp yardımına gelirler. Bu savaşı gören Şâh Râmîn hemen casus gönderip kimlerin savaştığını öğrenmek ister. Casuslar kimlerin savaştığını öğrendikten sonra hemen dönüp Şâh Râmîn'e bildirir. Şâh Râmîn savaş aletleri üzerindeyken Merdefken'e yardıma gider. Şâh Râmîn'in savaştığını gören beyleri ve askerleri hemen yardımına gelip Şeh-rûz'un askerlerine saldırırlar. Şeh-rûz'un askerleri Merdefken'i üç yerinden yaralayıp atından düşürürler. Askerler Merdefken'i tam yakalayacakken Mahur-ı Hindû gelip Merdefken'i savaş meydanından çıkarır. Hava kararınca kadar iki ordu savaşır, hava karardıktan sonra iki ordu da karargâhlarına çekilir. Merdefken ve beş bin askeri Şâh Râmîn'e katılırlar. Şâh Râmîn kendi ordusuna katılan Merdefken ve askerlerine çok mal ve köle verip gönüllerini hoş tutar.

Şeh-rûz ve askerleri de karargâhlarına geldikten sonra meclis kurulur. Şeh-rûz mecliste eğer Merdefken'i ele geçirirse öldüreceğini söyler. Sabah olunca iki ordu yine savaş meydanına çıkar. Zâvûl askerlerinden Merdefken'in kardeşi olan Şir-efken meydana girip karşısına er ister. Kardeşinin meydana girdiğini gören Merdefken meydana girip kardeşine selam verir. Şir-efken kardeşinin selamını alır ve iki kardeş uzun süre sohbet ederler. Merdefken kardeşine Şâh Râmîn'in iyiliğini, cömertliğini anlatır. Şeh-rûz'un kendi padişâhına asi olduğunu başkasına faydası olamayacağını söyledikten sonra Şeh-rûz'u bırakıp Şâh Râmîn'e katılmasını ister. Kardeşinden bu sözleri duyan Şir-efken doğru söylüyorsun dedikten sonra Merdefken'e akşama kadar birbirimize zarar vermeden savaşalım gece olunca ben askerimi alıp size katılırım der. İki kardeş akşama kadar savaşır. Hava kararınca iki ordu karargâhlarına çekilir. Şeh-rûz; Şir-efken'e kardeşini neden esir alamadığını sorar. Şir-efken kardeşinin aman dilediğini. Suçumu bağışlarsa gelip Şeh-rûz Şâh'ın elini öpeyim dediğini anlatır. Şeh-rûz; Şir-efken'e gelsin suçu bir değil bin olsa ben onu yine bağışlarım der. Daha sonra Şeh-rûz'un emriyle

meclis kurulur. Gece geç vakte kadar Şeh-rûz mecliste beyleriyle beraber içip eğlenir. Herkes uyunca Şir-efken askerlerini alıp Şâh Râmîn'in karargâhına gider. Sabah olunca iki ordu yine savaş meydanına çıkar ve savaşımaya başlarlar. Şeh-rûz savaş meydanında Şir-efken'in de Şâh Râmîn'e katıldığını öğrenince çok öfkelenir. Öyle büyük bir savaş olur ki atların kaldırdığı tozdan göz gözü görmez olur. Bu sırada Şâh Râmîn, Şeh-rûz'un ordusunun içine casuslar gönderip kendisine asi olmamalarını ister. Şâh Râmîn'den bu sözü duyan casuslar hemen Şeh-rûz'un ordusuna girer ve ordu içerisinde bu savaştığınız kişi sizin şâhınızın oğlu Şâh Râmîn'dir. Bu savaşa devam etmeyin sonra pişman olursunuz. Şâhınıza asi olmayın gibi haberleri asker arasında yayarlar. Savaş meydanında bu sözü duyan birçok Zâvûl askeri söylenenlerin doğruluğuna inanır ve savaşı bırakıp dönerler. Askerlerin bir kısmı ise Şeh-rûz'un tahta layık olduğunu söyleyip savaşa devam ederler. Bu sırada Şâh Râmîn'in askerleri hep birlikte saldırıp Şeh-rûz'un ordusunu bozguna uğratırlar. Şeh-rûz ordunun bozguna uğradığını görünce kendisine bağlılık bildiren beyleri yanına toplayıp doğrudan Şâh Râmîn'e saldırmaya karar verir. Ancak bu sırada Şâh Râmîn'in on beyi birden Şeh-rûz'un sancağına saldırır. Sancaktar dört yandan kendine gelen askerleri görünce bayrağı bırakıp kaçır. Şeh-rûz'un askerleri bayrağın yere düştüğünü görünce savaşı bırakıp kaçarlar. Şâh Râmîn savaş meydanından Şeh-rûz'un kaçtığını görünce Allah'a şükreder. Şâh Râmîn karargâhına döner ve çadırına oturur. Şâh Râmîn'in beyleri gelip altmış bin Zâvûl askerini esir aldıklarını söylerler. Şâh Râmîn esirlerin hepsini azat eder. Şâh Râmîn'den bu keremi gören esirler hemen gelip Şâh Râmîn önünde yer öper ve Şâh Râmîn'in ordusuna katılırlar. On gün sonra Şâh Râmîn beylerine Şeh-rûz'un tekrar asker toplayıp halka zarar vermesinden korktuğunu, bu yüzden o asker toplamadan Zâvûl'e girmeleri gerektiğini söyler. Beyler Şâh Râmîn'in bu sözü üzerine hemen hazırlıklara başlayıp Zâvûl'e doğru yola çıkarlar. Şâh Râmîn askerlerin çok zahmet çektiklerini onlara izin verip ülkelerine göndermelerini söyler. Bu sözü duyan askerler ayrılmak istemez ve kalmak için Şâh Râmîn'den izin isterler. Şâh Râmîn askerlerin bu tavrına çok sevinir ve askerlerle birlikte Ab-ı Hirmend ırmağını geçip Zâvûl şehrinin önüne karargâhlarını kurarlar. Şeh-rûz ise yine dört bir yana mektup gönderip asker toplama telaşı düşer. Bazı âkil beyler Şeh-rûz'a yardıma gidenlere halkın Şeh-rûz'u istemediğini söylerler. Akılların sözlerini dinleyen beyler bu sözlerin doğruluğuna inanırlar ve Şeh-rûz'a tahtı sahibine vermesi için mektup yazarlar. Beylerden gelen mektupları okuyan Şeh-rûz

kimseden kendine fayda gelmeyeceğini anlar ve kale içinde beklemeye başlar. Ordusuyla gelip kalenin önünde karargâhını kuran Şâh Râmîn ise bir hafta hiçbir şey yapmadan bekler. Sekizinci gün Şâh Râmîn'in emriyle askerler kaleyi kuşatıp savaşa başlarlar. Kuşatma tam bir ay sürer ancak Şâh Râmîn kaleyi alamaz. Bir gün kale içinden ucunda mektup olan bir ok atılır. Şâh Râmîn ok ucundaki mektubu alıp okur. Mektupta; ey şehzade! Ben Mâh-pervîn'in dadısıyım sen ise Şâh Erdeşîr oğlusun Allah'a şükürler olsun ki seni bize sağ salim gönderdi. Kaleyi almak istiyorsa Kuhistan tarafındaki kapıya gelmesini söyler. Şâh Râmîn o mektubu okuyunca çok sevinir. O gün bekleyen şehzade gece olunca bir mektup yazar ve o kapıdan yana burca atar. Burçta bekleyen gözcü mektubu alıp okur. Şâh Râmîn mektupta gece geleceğini yazmıştır. Halk uykuya daldığı zaman gözcü kapıya inip bekler. Şâh Râmîn yetmiş pehlivanla kapı önüne gelir ve gözcüye geldiğini bildirir. Şâh Râmîn'in sesini duyan gözcü hemen kapıyı açar ve Şâh Râmîn yetmiş pehlivanıyla içeri girer. Yolda karşısına çıkıp kendisine karşı duran Şeh-rûz'un askerlerini öldüren Şâh Râmîn saraya doğru ilerler. Saray kapısına gelen Şâh Râmîn kapıda çok sayıda asker beklediğini görür. Şâh Râmîn yanındaki yetmiş pehlivanla bekleyen askerlere saldırır. Gürültüyü duyan Şeh-rûz uyanır halkın Şâh Râmîn'i istediğini görür. Şâh Râmîn veya halktan birinin kendisini bulunca öldüreceğini bilen Şeh-rûz yakalanmamak mutfakta bulunan ve uzun zamandır kullanılmayan tandırın içine girer. Şâh Râmîn sabaha kadar Zâvûl kalesini ele geçirir. Kalenin kapıları açılır ve dört bir yandan Şâh Râmîn'in askerleri içeri girer. Tüm Zâvûl halkı ve askeri gelip Şâh Râmîn'den aman diler. Şâh Râmîn hepsini affeder, kimseyi öldürmez. Yanındaki yetmiş pehlivan ile saraya giren Şâh Râmîn içeri girip babasının tahtına oturur. Şâh Râmîn tahta oturduktan sonra padişâhlar, komutanlar ve büyükler gelip ona bağlılıklarını bildirirler. Şâh Râmîn bunlardan Şeh-rûz'u bulup kendisine getirmelerini ister. Bunlar Şâh Râmîn'den bu sözü duyunca hemen şehrin tüm kapılarını kapatıp Şeh-rûz'u aramaya başlarlar, ancak onu bulamazlar. Mâh-pervîn tahtı kutlamak için Şâh Râmîn'in yanına geldiği zaman babasını bulup bulmadıklarını sorar. Şâh Râmîn bulamadıklarını söyleyince Mâh-pervîn kapıları kapatmalarını, dışarı kimseyi bırakmamalarını, babasının kılık değiştirip dışarı çıkabileceğini söyler. Mâh-pervîn'in bu sözünden sonra kimseyi dışarı çıkarmazlar. Ancak bunlar üç gün Şeh-rûz'u aramalarına rağmen bulamazlar. Dördüncü gün Şâh Râmîn'e yemek yapmak için mutfığa giden askerler tandırın içinde Şeh-rûz'u küle ve karaya bulanmış halde

bulurlar. Şeh-rûz'u tandırdan çıkarana askerler Şâh Râmîn'in karşısına getirirler. Şâh Râmîn karşısında Şeh-rûz'u görünce ondan yüz çevirir ve onu Mâh-pervîn'e götürmelerini emreder. Askerler Şeh-rûz'u alıp Mâh-pervîn'in karşısına çıkarırlar. Mâh-pervîn babasıyla biraz konuştuğundan sonra babasına kendisine bunları neden yaptığını sorar. Şeh-rûz, kızına Şâh Râmîn'le kendisini yakaladığını o yüzden bunları yaptığını anlatır. Mâh-pervîn babasını öldürmeye kıyamaz ve onu zindana atmalarını söyler. Mâh-pervîn'in yanında bulunan tüm padişâh ve komutanlar onu bu hareketinden dolayı kutlarlar. Daha sonra Şeh-rûz'u alıp zindana götürürler. Şâh Râmîn'in Zâvûl'u alıp babasının tahtına oturduğu Sistân ve Kuhsitân'a varıncaya kadar dört bir yana yayılır. Tüm padişâhlar mektuplar yazarak Şâh Râmîn'i kutlarlar. Birgün Şâh Râmîn tüm beyleriyle otururken beyler artık her şeyin tamam olduğunu ve Mâh-pervîn'le Şâh Râmîn'in düğünlerinin yapılması gerektiğini söylerler. Beyler bu sözü söyledikten sonra hep beraber düğün hazırlıklarına başlarlar. Melik-i Bahr kendi halkına haber vermek için Şâh Râmîn'den izin isteyip gider ve kırk gün sonra kendi halkı ile birlikte hediyelerle gelir. Melik-i Bahr'ın getirdiği hediyeleri kabul eden Şâh Râmîn hediyelerin bir kısmını hazineye alır, bir kısmını da dervişlere dağıtır. Düğün hazırlıkları devam ederken Şâh Râmîn Murg-ı Şîrân'ı hatırlar. Hemen Murg-ı Şîrân'ın kendisine verdiği tüyün bir parçasını ateşe atar. Tüyün dumanı havaya yükselmeden Murg-ı Şîrân, Şâh Râmîn'in yanına gelir. Murg-ı Şîrân geldikten sonra Şâh Râmîn'e isteğini sorar. Şâh Râmîn, Murg-ı Şîrân'dan Berber padişâhı Behrûz'a ve gördüğü bildiği herkese haber verip yanına göndermesini ister. Murg-ı Şîrân hemen Şâh Râmîn'in dediğini yapar, Behrûz'u ve tüm komutanları alıp Şâh Râmîn'in yanına getirir. Bu durumun üzerinden altı ay geçer ve düğün hazırlıkları tamamlanır.

Beyler yiyip içip eğlenirken Şâh Râmîn adamlarına dört gerdek odası hazırlamalarını emreder. Hizmetkârlar gerdek odaları hazırlandıktan sonra gelip Şâh Râmîn'e haber verirler. Şâh Râmîn, Mâh-pervîn'le görüşüp onayını aldıktan sonra imam nikâhlarını kıyar. Mâh-pervîn'le Şâh Râmîn'den sonra imam Hüsn-i Kamer'le Rûzbih'in nikâhını kıyar. Bunların nikâhı da kıyıldıktan sonra Gülçin ve Semenzâr Bânû'nun sözü açılır. İlk önce Gülçin'in yanına gelip kıza kimi istersin diye sorarlar. Gülçin takdir Allah'ındır ve kim olsa kabulümdür diyerek cevap verir. Gülçin'den bu cevabı alınca gelip Şâh Râmîn'e bildirirler. Şâh Râmîn beylerine dönerek Gülçin Bânû ile evlenmeyi kimin istediğini sorar. Gülçin'le evlenmeyi tüm beyler isterken Cârûs tek kelime etmez. Şâh

Râmîn Cârûs'a sen neden bir şey söylemezsin deyince Cârûs, Gülçin'i ilk olarak Hint ülkesinde gördüğünü ve o zamandan beri ona âşık olduğunu söyler. Şâh Râmîn durumu Gülçin'e anlatınca Gülçin de gönlünde Cârûs'un olduğunu söyler. Gülçin'den onay aldıktan sonra önce Gülçin'le Cârûs'un sonra Semenzâr Bânû ile Kaytar Han'ın nikâhını kıyarlar. Kırk gün kırk gece düğün olur. İlk önce Şâh Râmîn ile Mâh-pervîn gerdeğe girer ve iki âşık birbirinin olur. Sabah olunca Şâh Râmîn gerdek odasından çıkar ve beyler gerdeği kutlamak için gelirler. Beyler, Şâh Râmîn'i kutladıktan sonra meclis kurup eğlenceyle meşgul olurlar.

Mâh-pervîn'in isteğiyle zindana atılan Şeh-rûz'a Mâh-pervîn'in hatırı için ağır bent vurulmaz. Bir gece Şeh-rûz kendi bendini çözüp dışarı çıkar ve başında bekleyen nöbetçilerden birinin kılıcını alıp oradaki tüm nöbetçileri öldürür. Zindandan çıkan Şeh-rûz askerlerin arasından geçip kaleden çıkar. Hiç durmadan üç gün üç gece yürüyen Şeh-rûz Ceyhun ırmağına gelir. Şâh Râmîn ile Mâh-pervîn tek başlarına otururken Şeh-rûz hatırlarına gelir. Acaba zindanda ne yapar, zindanda kaldığı süre zarfında yaptıklarından dolayı pişman olmuş mudur diye düşünürler. Şâh Râmîn kapıdaki askerlerden Şeh-rûz'u zindandan çıkartıp getirmelerini ister. Zindana giden askerler Şeh-rûz'un kaçtığını görünce hemen dönüp durumu Şâh Râmîn'e bildirirler. Askerlerden bu sözü duyan Şâh Râmîn komutanlarına Şeh-rûz'u bulup getirmelerini emreder. Şeh-rûz'u aramaya çıkan komutanlar ve askerler Ceyhun ırmağı kenarında onu bulurlar. Şeh-rûz gelen askerleri görünce yakalanmamak için kendini ırmağa atar ve ırmakta boğulup ölür. Askerler Şeh-rûz'un cesedini alıp Şâh Râmîn'e getirirler. Mâh-pervîn babasının cesedini görünce çok üzülür ve defnetmek istediğini Şâh Râmîn'e bildirir. Şâh Râmîn'den izin alan Mâh-pervîn yanına birkaç asker alır ve askerlere kendi istediği şekilde babasını defnettirir. Şeh-rûz'un ölümünün üzerinden bir yıl geçtikten sonra Şâh Râmîn, beylere ve komutanlara izin verir. Beylerin her biri kendi askerleri ve eşlerini alıp ülkelerine dönerler.

Zâvûl'de kalan Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'in iki oğlu ve iki kızı olur. Şâh Râmîn oğullarından birinin adını Şehrân, birinin adını da Mihrân koyar. Kızlarına ise Ezermâh ve Hutun Baht adını verir. Daha sonra Şâh Râmîn oğlu Şehrân'ı kendi tahtına geçirir ve diğer oğlu Mihrân'ı da ona vezir yapar. Kendisi saltanattan çekilip ibadet ile meşgul olur ve kalan ömrünü böyle geçirir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.Tuhfetü'l-Letâ'if'in Tahlili

2.1. Konu/Tema

Konu/tema kavramı ile ilgili kaynaklarda verilen bilgilerin çokluğu ve farklılığı bu kavramın tanımlanmasını zarurî kılmaktadır. Yazılı ve sözlü anlatımın temelini oluşturan konu/tema bir eserin merkezinde yer alan duygu ve düşünce olarak tanımlanabilir. Anlatma esasına dayalı edebî eserlerde “dile getirilen düşünce, anlatılan şey” olarak tanımlanan konu, “yapıtın bütününe kendi çevresinde birleştiren ortak bir merkezdir” (Gökalp-Alpaslan, 2002: 21). Eserdeki şahıs kadrosunun ne zaman, nerede ve nasıl bir olay yaşadıklarının ifadesi olan konu, başka bir ifadeyle romancının anlatmak istediği düşüncesini okuyucuya ulaştırmak için kullandığı araçtır (Çetin, 2013: 119).

Kendisine karşılık olarak izlek tem, ana düşünce, ileti, öz gibi kelimeler de kullanılan temayı Şerif Aktaş, “olay örgüsünü meydana getiren parçalar arasındaki çatışma veya karşılaşmanın en kısa ve kesin ifadesi” (Aktaş, 2015: 69) şeklinde tanımlamaktadır. Nurullah Çetin ise “romancının romanında söz konusu edilen gerçek ya da kurgusal; ama özel, tekil bir olaydan genel için geçerli olduğu iddia edilen bir hükümdür” şeklinde tarif etmektedir. Her edebî eser, birbirinden ayrı bir anlam değeri olan olaylar çevresinde bir tema etrafında birleşmesiyle meydana gelir. Aşk, vatan sevgisi, kahramanlık, kıskançlık ve cömertlik gibi soyut kavramlardan meydana gelen tema, şahıs kadrosu olay ve olay örgüsü, zaman ve mekânla somut bir anlam kazanır. Tema, eserin üzerine temellendiği konunun, yazarın duygu ve düşüncesinde öznel bir yargı hâlinde ortaya konan sentezidir. Yani konu, bir edebî eserin üzerine inşa edildiği bir zemin, bir hammadde iken tema, yazarın bu malzemedan yola çıkarak kendi görüş ve düşüncelerini ispatlanabilir bir yargı hâlinde esere sindirdiği ve bir iki cümle hâlinde ortaya koyduğu şeydir (Çetin, 2013, 121).

Tuhfetü'l-Letâ'if hikâye tasniflerine göre incelendiğinde hikâyenin kesin çizgilerle ayrılıp tek bir grubun içine alınamayacağı görülür. Çünkü bir hikâye birden fazla gruba dâhil edilebilmektedir. Örneğin Tuhfetü'l-Letâ'if konusu bakımından Arap ve Fars edebiyatından alınan dinî olmayan hikâyeler içerisinde yer alırken kahramanlarının durumu bakımından çift kahramanlı aşk hikâyesine dâhil edilebileceği gibi

kahramanların başlarından geçen olaylar açısından bakıldığında serüven hikâyelerine de dâhil edilebilir. Bu nedenle hikâye öne çıkan konularıyla ele alınmış ve ilgili bölümde gösterilmiştir. Hikâyenin konusu/temasına, hikâyenin olay örgüsü ve motif yapısı incelenirken özellikle anlatıcının vermek istediği mesajlar kısmında ayrıntılı şekilde değinilecektir.

2.2. OLAY ÖRGÜSÜ

Anlatma esasına dayalı edebî eserlerin vazgeçilmez unsuru olaydır. Olay, “ herhangi bir alâka ile bir arada bulunan veya birbirleriyle ilgilenmek mecburiyetinde kalan fertlerden en az ikisinin karşılıklı münasebetlerinin tezahürü” (Aktaş, 1998: 48) iken “ genel anlamıyla iki unsur arası ilişkiler ve etkileşimler bütünüdür” (Çetin, 2013: 187). Edebî eserde olaylar sebep-sonuç ilişkisi içinde birbirine bağlanarak olay örgüsünü oluşturur. Olay örgüsünü Nurullah Çetin; bir edebî eserin “ bir bütün olarak ulaştığı estetik güzelliği sağlayan, kendi içinde parçalanamayan ve olması gereken son şeklini almış, tamamlanmış mükemmel yapı” (Çetin, 2013: 188) olarak tanımlamaktadır. İsmail Çetişli ise olay örgüsünü, “belli bir konu çevresinde var olan birden fazla olayın, sebep-sonuç ilkesine bağlı bir biçimde oluşturdukları organik bir bütün” (Çetişli, 2009: 60) olarak tanımlamaktadır.

Olay örgüsü içerdiği olay sayısı ve olayların anlatılış şekillerine göre gruplara ayrılmaktadır. Olay örgüsünün bu şekilde gruplara ayrılması, eseri okuyucuya nakledecek kişinin imkân, tercih ve zevkine bağlıdır. Teorisyenler olay örgüsünü anlatılış biçimi ve olay sayısına göre tek halkalı, çok halkalı ve helezonik/çerçeve olay örgüsü olmak üzere üçe ayırmaktadırlar.

2.2.1. Çerçeve/Helezonik Olay Örgüsü

Bu olay örgüsünün en belirgin özelliği birden çok olay halkasının iç içe geçmesidir. Çerçeve/helezonik olay örgüsü; “iç içe veya üst üste istif edilmiş olaylar zincirinden meydana gelen olay örgüsüdür” (Kolcu, 2011: 23). Bu olay örgüsünde en dışta veya en üstte asıl olay yer alırken onun altında bir başka olay onun da altında bir diğer olay vardır. Ancak çerçeve/helezonik olay örgüsünde bütün olaylar birbirleriyle ilişkilidir.

2.2.2. Tek Halkalı Olay Örgüsü

Bu olay örgüsünün en büyük özelliği tek bir olay etrafında şekillenmesidir. Tek halkalı olay örgüsü, “çok büyük ölçüde tek bir merkezî kişiye bağlı olarak başlayıp gelişen; bu sebeple dallanıp budaklanmayan olay örgüsüdür” (Çetişli, 2009: 62).

2.2.3. Çok Halkalı Olay Örgüsü

Birden fazla olayın birbirine bağlanmasıyla oluşan olay örgüsüne çok halkalı olay örgüsü denir. “Bu tip olay örgülerinde “asıl vak’a zinciri kendi içinde birden çok dala ayrılır. Söz konusu bu dallar, zaman zaman birleşip tekrar ayrılabilirler” (Çetişli, 2009: 63). “Halk masallarında sık sık yer alan -padişâhın küçük oğlu Kafdağı’na gidedursun biz haberi ortanca oğuldan verelim- cinsinden anlatımlar çok zincirli olay örgüsü örneğine girer” (Kolcu, 2011: 23).

Tuhfetü’l-Letâ’if’in olay örgüsü çok halkalı olay örgüsüne uymaktadır. Hikâyenin asıl kahramanı olan Şâh Râmîn’le Mâh-pervîn’in aşklarına bağlı olarak Gülçin Bânû ile Cârûs, Kaytar Han ile Semenzâr Bânû, Rûzbih ile Hüsn-i Kamer’in aşk hikâyeleri de verilmektedir. Bunun yanı sıra çok halkalı olay örgüsünde kullanılan bazı kalıp ifadeler Tuhfetü’l-Letâ’if’te de yer almaktadır. “Yoldaşlarıyla işte ol yolda deniz yüzünde gelmekte. Biz geldük Cârûs Emîr hikâyetine” (T.L-29b). “Biz geldük bu yana karıcuk ile Şâh Râmîn hikâyetine.” (T.L-44a).

2.2.4. Tuhfetü’l-Letâ’if’in Olay Örgüsü

Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn’in birbirlerine duydukları aşk ve bu aşk sonucunda başlarından geçen maceraların anlatıldığı Tuhfetü’l-Letâ’if’te olay örgüsünü oluşturan pek çok olay halkası vardır. Hikâyede anlatılan olaylar halkalara ayrılarak incelenebilir.

Birinci Halka: Burada Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn, Mâh-pervîn’in sarayında bahçıvan olarak çalışan kişi ve onun karısının yardımıyla sarayın bahçesinde birbirlerini görmeleri ve ilk görüşte birbirlerine âşık olmaları anlatılır. Birbirlerine âşık olan bu iki gencin aşklarından ailelerinin haberleri yoktur. Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn birbirleriyle çok fazla zaman geçirmeye başlarlar. İki âşık bir gece yine Mâh-pervîn’in sarayında görüşür ve bir süre sonra yan yana uyurlar. Kızının sarayı yakınından geçen Şeh-rûz Vezir, kızıyla görüşmek isteyip saraya girince Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn’i yan yana uyurken görür. Kızının namusuna leke sürdüğünü düşünen Şeh-rûz, kızını hemen

oradan kaldırıp götürür ve öldürmek ister. Öldürmeye kıyamadığı için Mâh-pervîn'i bir sandığa koyup denize bırakır. Şeh-rûz daha sonra intikam almak için kendisine bağlı beylerle Şâh Erdeşîr'i öldürüp Şâh Râmîn'i de zindana attırıp ülkenin tahtına kendisi geçer. Bu bölüm hikâyedeki olayların hazırlanış aşamasıdır ve diğer olaylar bundan sonra şekil almaya başlar.

İkinci Halka: Bu bölümde Şâh Râmîn zindan kapısında kendisini bekleyen askerin yardımıyla zindandan kurtulur. Zindandan kurtulan Şâh Râmîn hemen Mâh-pervîn'in dadısı ve bahçivanın yanına gider. Şâh Râmîn, dadı ve bahçivandan Mâh-pervîn'in başına gelenleri öğrenir. Dadı'ya, Mâh-pervîn'i arayıp bulacağını, daha sonra gelip Şeh-rûz'dan babasının tahtını alacağını söyleyen Şâh Râmîn ülkeden gizlice çıkıp gider. Bu bölüm Şâh Râmîn'in Mâh-pervîn'i ararken yaşayacağı farklı maceralara hazırlık aşamasıdır.

Üçüncü Halka: Burada sandık içinde denizde bulunan Mâh-pervîn'in Allah'a ettiği dua sonucu sandığın bir sahile saplanması ve bu sahilde sandığı bulan Cârûs adındaki komutanın Mâh-pervîn'le tanışması anlatılır. Sandık içinden çıkan Mâh-pervîn'i gören Cârûs ilk görüşte ona âşık olur. Mâh-pervîn'den hikâyesini dinleyen Cârûs ona Şâh Râmîn'i unutmasını ve kendisiyle evlenmesini teklif eder. Cârûs'un teklifine kızan Mâh-pervîn, onu bayıltarak elinden kurtulur. Cârûs'tan kurtulan Mâh-pervîn sahile gidip bir kayık bulur ve denize açılır. Hikâyedeki bu bölüm Mâh-pervîn'in, Şâh Râmîn'i ararken yaşayacağı olayların hazırlık aşamasıdır.

Dördüncü Halka: Bu bölümde ülkesinden çıkan Şâh Râmîn'in kendisine yardımcı olan kervan sahibi Hoca Sâlih ve Sîm-âb hükümdarı Suhrâb Şâh'la tanışması anlatılır. Şâh Râmîn bu bölümde Hoca Sâlih'in kervanını eşkıyalardan ve ayıdan kurtarır. Yaptığı yiğitlikler sayesinde Hoca Sâlih'in güvenini kazanır. Şâh Râmîn'in kahramanlıklarını Hoca Sâlih'ten duyan Suhrâb Şâh onu bırakmaz ve ülkesinde kalmasını söyler. Bunun üzerine Hoca Sâlih kervanını toplayıp gemiyle Sîm-âb şehrinden ayrılır.

Beşinci Halka: Burada, Sîm-âb ülkesinden ayrılan Hoca Sâlih Cârûs'un elinden kurtulan Mâh-pervîn'i binmiş olduğu kayığın içinde bitkin bir halde bulur. Mâh-pervîn'den hikâyeyi dinleyen Hoca Sâlih, Mâh-pervîn'e kendisini Şâh Râmîn'e götüreceğini söyler. Bunlar gemiyle Sîm-âb'a doğru giderken kötü hava şartları nedeniyle Hint ülkesine sığınır. Mâh-pervîn'i gören Hint hükümdarı Keymân Şâh, Mâh-pervîn'e ilk görüşte

âşık olur ve onu zorla Hoca Sâlih'in elinden alır. Bu bölüm hikâyedeki hasım güçlerle başlayacak olan çatışmalara hazırlık aşamasıdır.

Altıncı Halka: Mâh-pervîn'i, Hint ülkesi hükümdarı Keymân Şâh yanında bırakan Hoca Sâlih durumu Şâh Râmîn'e bildirmek için tekrar Sîm-âb ülkesine doğru yola çıkar. Deniz üzerinde biraz yol aldıktan sonra Hoca Sâlih ve kervanı Cârûs'la karşılaşır. Cârûs bütün hikâyeyi Hoca Sâlih'e anlatır. Hoca Sâlih, Mâh-pervîn'in Keymân Şâh elinde zorla tutulduğunu ve kendisinin de durumu Şâh Râmîn'e anlatmak için Sîm-âb ülkesine gittiğini Cârûs'a anlatır. Hoca Sâlih'in anlattıklarını dinleyen Cârûs da onlara katılıp Sîm-âb ülkesine gider.

Yedinci Halka: Bu bölümde Sîm-âb'a gelen Hoca Sâlih ve Cârûs, Mâh-pervîn'in Keymân Şâh tarafından zorla tutulduğunu Şâh Râmîn'e anlatır. Bunun üzerine hazırlıklar yapılır ve Suhrâb Şâh, Hoca Sâlih, Cârûs askerleriyle birlikte Şâh Râmîn'in yanında Hint ülkesine doğru yola çıkarlar. Burada uzun zaman sonra Mâh-pervîn'den haber alan Şâh Râmîn'in ona kavuşmak için yolda çeşitli doğaüstü güçler ve varlıklarla yaptığı savaşlar anlatılır. Ayrıca bu bölüm doğaüstü varlıkların hikâyenin şahıs kadrosuna katılmaya başladığı bölümdür.

Sekizinci Halka: Burada Şâh Râmîn'in Hint ülkesine gelerek Mâh-pervîn'i Keymân Şâh'ın elinden kurtarmak için yaptığı savaş ve hileler anlatılır. Hint ülkesine gelen Şâh Râmîn askerlerinden ayrılarak kılık değiştirir ve yaşlı bir kadının yardımıyla Keymân Şâh'ın sarayına Mâh-pervîn'in yanına girer. Bir süre sarayda kalan Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn, Keymân Şâh'ın kızı Gülçin Bânû ve onun dadısının yardımıyla saraydan kurtulur ve Şâh Râmîn'in karargâhına gelirler. Ordusuna katılan Şâh Râmîn, Keymân Şâh'ı yenilgiye uğratar ve onu esir alır. Bir müddet sonra Şâh Râmîn, Hint ülkesinin tahtında hak iddia eden Mahur-ı Hindu ve onun kardeşleriyle savaşmaya başlar. Bu esnada esir olan Keymân Şâh bir süre sonra zindandan kurtulur. Keymân Şâh kurtulduktan sonra Mâh-pervîn'i kaçırp Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'in tekrar ayrılmasına sebep olur. Mahpervîn'i kaçırp bir askerine teslim eden Keymân Şâh kızı Gülçin Bânû'yu da almak için saraya döndüğünde tekrar yakalanıp zindana atılır. Bu bölüm kavuşan âşıkların tekrar ayrı düşmesi sonucu yeni olayların ve kişilerin hikâyeye katılması için hazırlık aşamasıdır.

Dokuzuncu Halka: Keymân Şâh tarafından kaçırılan Mâh-pervîn başındaki askerden kurtulup kaçar. Mâh-pervîn askerden kurtulduktan sonra bir cadının eline esir düşer. Bir süre cadının elinde esir kalan Mâh-pervîn, cadıdan bazı sihirler öğrenir. Öğrendiği sihirleri kullanarak cadının elinden kurtulur. Mâh-pervîn, cadının elinden kurtulduktan sonra cadının daha önce esir almış olduğu Ruzbih'i kurtarır ve oradan çıkarlar. Ruzbih ve Mâh-pervîn bir çadırda dinlenirken çadıra bir kız girer. Çadıra giren kızı gören Ruzbih hemen bayılır. Mâh-pervîn, çadıra giren kızın Hüsn-i Kamer olduğunu ve Ruzbih'le olan hikâyelerini öğrenir. Bu bölümde Ruzbih ve Hüsn-i Kamer'in aşkları hikâyenin olay örgüsüne dâhil olur.

Onuncu Halka: Bu bölümde babasının Mâh-pervîn'i kaçırdığını öğrenen Gülçin Bânû onu aramak için şehirden çıkar. Gülçin, Mâh-pervîn'i ararken önce Demsâz'la tanışır. Demsâz'a düşmanıyyla yaptığı savaşta yardım eden Gülçin daha sonra Demsâz'ı da yanına alarak Mâh-pervîn'i aramaya devam eder. Mâh-pervîn'i ararken Gülçin ve Demsâz eşkıyalar ve doğaüstü varlıklarla da mücadele ederler.

On Birinci Halka: Mâh-pervîn'in kaçırıldığını öğrenen Şâh Râmîn hemen şehirden çıkarak Mâh-pervîn'i aramaya gider. Şâh Râmîn bir süre Mâh-pervîn'i aradıktan sonra yolda bir kervanla karşılaşır. Kervanla yola devam eden Şâh Râmîn bir müddet sonra Perre-bâl Han'la karşılaşır. Perre-bâl Han, bir dervişten dinlemiş olduğu Şedîd Şâh'ın yaptırdığı kalenin hikâyesini Şâh Râmîn'e anlatır. Hikâyeyi dinleyen Şâh Râmîn kervandan ayrılarak Perre-bâl Han'la kalır ve kaleyi görmek ister. Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kaleyi doğaüstü özellikler gösteren Ekmâil adında bir ihtiyar ve Murg-ı Şîrân adında kuşların yardımıyla gezer. Hikâyenin en uzun bölümlerinden biri olan bu kısım olay halkasında Şâh Râmîn'in farklı canavarlar ve doğaüstü varlıklarla olan mücadelesi, cesareti ve düşmanlarını zekâsıyla yenilgiye uğratması anlatılır.

On İkinci Halka: Bu bölümde peri olan Hüsn-i Kamer kendi kavmiyle, Mâh-pervîn ve Ruzbih'in yanından Şâh Râmîn'i aramak için ayrılır. Hüsn-i Kamer'in yanlarından ayrılmasından sonra Ruzbih ve Mâh-pervîn başları fil başına benzeyen doğaüstü varlıklarla savaşır ve onları yenilgiye uğratırlar. Fil başlıları yenen Mâh-pervîn ve Ruzbih çadırlarında otururken Gülçin ve Demsâz gelir. Gülçin'in sesini duyan Mâh-pervîn hemen çadırın dışına çıkar, onları içeri alır ve Hüsn-i Kamer'den gelecek haberi

beklemeye başlarlar. Burada hikâyenin kahramanlarının artık yavaş yavaş bir araya gelmeye başlamalarının alt yapısı oluşturulmaktadır.

On Üçüncü Halka: Şâh Râmîn, Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kaleyi gezdikten sonra askerlerinin arasına dönüp dinlenmeye çekilir. Gece olunca Şâh Râmîn ordusuna başları aslan başına benzeyen canavarlar saldırır. Şâh Râmîn ve ordusu aslan başlıları yenilgiye uğratar. Aslan başlıların liderlerinin peşine düşen Şâh Râmîn bir süre sonra yakalayamayacağını anlayınca bir ağaç altında dinlemeye çekilir ve uyur. Bir süre sonra orada yaşayan Marekûs adında bir cadının eline esir düşer. Bir süre cadı elinde esir kalan Şâh Râmîn rüyasında Hz. İlyas'ı görür ve ondan bir dua öğrenir. Şâh Râmîn, Hz. İlyas'tan öğrendiği bu dua sayesinde hem cadıdan hem de tüm düşmanlarından kurtulur. Bu bölümde Şâh Râmîn'in düşmanlarına karşı gösterdiği cesaret ve almış olduğu ilahi yardım anlatılır.

On Dördüncü Halka: Bu bölümde, Şâh Râmîn'i aramak için Mâh-pervîn ve Ruzbih'in yanından ayrılan Hüsn-i Kamer'in Şâh Râmîn'i bulması ve âşıkları tekrar bir araya getirmesi anlatılır.

On Beşinci Halka: Tüm kahramanlar bir araya geldikten sonra Şâh Râmîn'in babasının tahtını almak için yola çıkmak ister. Bu sırada esir olan Keymân Şâh yine zindandan kurtulur ve Irak hükümdarı Seruye Şâh'a sığınır. Bu durumu öğrenen Şâh Râmîn Keymân Şâh'ı geri almak için Bağdat'a doğru yola çıkar. Irak topraklarına giren Şâh Râmîn burada Kabar Han'la karşılaşır ve ondan oğlu Kaytar Han'ın Irak hükümdarı Seruye Şâh'ın kızı Semenzâr Bânû'ya duyduğu aşkın hikâyesini dinler. Hikâyeyi dinleyen Şâh Râmîn, Kabar Han'a yardım edeceğine dair söz verir. Daha sonra Seruye Şâh'la yapılan savaşta onu yenilgiye uğrattılar. Seruye Şâh'ı yenen Şâh Râmîn Semenzâr Bânû'yu Kabar Han'ın oğlu Kaytar Han'a alır. Bu bölümde Şâh Râmîn'in en büyük hasımlarından biri olan Keymân Şâh'ı öldürmesi hikâyenin sonuç bölümüne yapılan bir hazırlıktır.

On Altıncı Halka: Burada yanına tüm dostlarını alan Şâh Râmîn'in babasının tahtını Şeh-rûz'dan almak için Gazne'ye gitmesi anlatılır. Bu bölümde Şâh Râmîn en büyük hasımını Şeh-rûz'u yener ve babasının tahtına geçer.

On Yedinci Halka: Sonuç bölümünde tüm düşmanlarından kurtulup gücünü ispatlayan ve babasının tahtına geçen Şâh Râmîn hizmetkârlarına nikâh hazırlıklarının başlaması

için emir verir. Hizmetkarlar hazırlıkları tamamladıktan sonra öncelikle Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'in sonra Ruzbih ile Hüsn-i Kamer'in daha sonra Kaytar Han ile Semenzâr Bânû'nun son olarak da Cârûs ile Gülçin Bânû'nun nikâhları kıyılır.

Hikâyelerin genelinde olduğu gibi bu hikâyeye de kahramanların evlenmesi ve çocuklarının olması ile mutlu sonla biter. On yedi bölümde incelenen hikâyenin olay örgüsünde birbirlerine âşık olan kahramanların ayrı düşmeleri sonucu çektikleri sıkıntılar ve bu sıkıntıları aşma konusunda ortaya koydukları cesaret, zekâ ve birbirlerine olan sadakat göze çarpmaktadır.

2.3. Motif Yapısı

Görsel olsun, anlatmaya dayalı olsun tüm sanat dallarında motif kavramına rastlanılmaktadır. Resim, mimari, sanat tarihi, arkeoloji ve edebiyat gibi alanlarda sıkça kullanılan motif kavramı her alanda farklı anlamlar taşımaktadır. Anlatma esasına dayalı eserlerde motif için araştırmacılar farklı tanımlar yapmışlardır. Erman Artun motifi, “hikâyeye etmenin en küçük unsuru” (Artun, 2006: 138) olarak tanımlarken Nurettin Albayrak, “mitoloji, masal, destan, hikâyeye, efsane gibi anlatmaya dayalı bir sanat eserinde sık sık tekrarlanan ve yaşama gücüne sahip en küçük öge” (Albayrak, 2010: 414) olarak tanımlamaktadır. Edebî eserlerde motifin en belirgin özelliği olağanüstülüktür. “Bu olağanüstülük kahramanda, olayda, mekânda, zamanda kısacası eserdeki her türlü olayda ortaya çıkabilmektedir” (Alptekin, 2015: 295). Yapılan bu tanımlardan yola çıkarak Rabia Uçkun ise motifi, “ sözlü kültür ortamında üretilen, farklı zaman ve coğrafi mekânlara yayılarak geçmişten bugüne yaşama gücüne sahip olan, kendisini gelenekte muhafaza eden, az ya da çok parçalara ayrılabilen anlatı unsuru” (Uçkun, 2003: 113) olarak tanımlamaktadır.

Edebiyat alanında motifle ilgili yapılmış en kapsamlı çalışma Stith Thompson'ın “Motif Index of Folk Literature” adlı altı ciltlik eseridir. Stith Thompson bu eserinde motifleri yirmi üç ana başlık altında toplamış ve bu başlıkları kendi aralarında da alt başlıklar halinde tasnif etmiştir (Thompson, 1955-1958). Türk edebiyatında ise motifle ilgili çalışmalar Pertev Naili Boratav ile başlamış Saim Sakaoğlu, Fikret Türkmen, Esmâ

Şimşek, Bilge Seyidoğlu, Ali Berat Alptekin⁵ gibi araştırmacıların çalışmalarıyla devam etmiştir.

Yapılan bu ilk çalışmalarda ve daha sonraki masal ve halk hikâyesi gibi anlatmaya bağlı metinler üzerine yapılan incelemelerde metinlerin olay örgüleri, “özet”, “motif sırası” ve “motif özeti” gibi kavramlarla isimlendirilmektedir (Fidan, 2012: 33). Bu çalışmada ise Metin Özarlan’ın “Ferhat ile Şirin Mukayeseli Bir Araştırma” adlı çalışmasında yapmış olduğu motifleri konularına göre gruplandırarak inceleme yöntemi Tuhfetü’l-Letâ’if’in motif yapısına uygun olduğu için Metin Özarlan’ın “Ferhat ile Şirin Mukayeseli Bir Araştırma” adlı çalışması örnek alınarak Tuhfetü’l-Letâ’if’in motif yapısı incelenecektir.

2.3.1. Aşk ve Sevgiye Dayalı Motifler

Tüm sanat dallarında yaygın olarak kullanılan aşk motifi, anlatma esasına dayalı halk hikâyelerinin ve masalların kurgusal yapısının iskeletini oluşturmaktadır. Anlatma esasına dayalı edebî eserlerin motif yapısında yer alan aşk temalı Türk halk hikâyelerinin çoğu mutlu sonla noktalanmaktadır. Hikâyelerin başlangıcında birbirine âşık olan kahramanlar başlarından geçen türlü maceralar sonunda birbirlerine kavuşup evlenir ve kalan ömürlerini çocuklarıyla mutluluk içinde geçirirler (Abalı, 2009: 98-99). Türk halk hikâyelerinde önemli bir yeri olan âşık olma motifi farklı şekillerde tezahür eder. Bunlar;

- a) İlk görüşte âşık olma
- b) Görmeden âşık olma
- c) Resme bakarak âşık olma
- d) Bade içerek âşık olmadır.

Tuhfetü’l-Letâ’if’te ise yukarıda sıralanan âşık olma motiflerinden sadece ilk görüşte âşık olma ve görmeden âşık olma motifleri yer almaktadır.

---

⁵ Motif hakkında geniş bilgi için bkz. Saim Sakaoğlu, Gümüşhane Masalları Metin Toplama ve Tahlil, Ankara 1973, Bilge Seyidoğlu, Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar, Ankara 1975. Ali Berat Alptekin, Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması, Erzurum 1982, (Yayımlanmamış doktora tezi.), Esma Şimşek, Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması, Elazığ 1990, (Yayımlanmamış doktora tezi.), Pertev Naili Boratav, Köroğlu Destanı, İstanbul 1984, Fikret Türkmen, Tahir ile Zühre (İnceleme-Metin), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1998.

2.3.1.1. İlk Görüşte Aşk

Kahramanların birbirlerini ilk kez görmeleri sonucu oluşan ilk görüşte aşk motifi Tuhfetü'ül Letâif'in ana motifi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyenin başkahramanları Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn ve yardımcı kahramanlardan Cârûs ile Gülçin, Rûzbih ile Hüsn-i Kamer birbirlerine ilk görüşte âşık olurlar ve olay örgüsü bu ana motif etrafında şekillenir. Bu motif aynı zamanda eserde en çok karşılaşılan motiftir. Tuhfetü'l-Letâ'if'in asıl kahramanlarının yanı sıra tali kahramanlarının bazıları da birbirlerine ilk görüşte âşık olurlar.

Şâh Râmîn, Mâh-pervîn'in dadısının yardımı sonucu Mâh-pervîn'i görür ve ona âşık olur:

“Kız kendüyi şâh-zâdeye arz eyledi ve kendüyi bildürdi. Yüzünden nikâbın götürdi, şehzâdeye karşı cilve kıldı. Şehzâde bakup kızın yüzün gördi, valih ü hayrân kaldı. Kendüden varup bir dem turdı. Andan sonra aklın başına dirdi” (T.L-8a).

Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'in dışında Rûzbih de Hüsn-i Kamer'e görür görmez âşık olur:

“Çün geyik şeklinden çıkdı, karşıma geldi. Beni kenare alup kucdı. Benüm gönlümü benden aldı. Eyitdi: “Ben sini aluram ilimüze giderem” didi. Ben eyitdüm: Hâliyâ gel berü kasra çikalum, bir dem senünle oturalum, birbirimizi görelüm, diyüp bu söz ile kızı aldum yukaru kasra çıkdum. Bir dem ötürdük, birbirimizden şeftâlû aldük” (T.L-104a).

Cârûs da Gülçin Bânû'ya ilk gördüğü anda âşık olur:

“Gülçin Bânû-yı kim kabul ider? Her birisi taleb itdi. Cârûs-ı Emîr dınmadı. Şâh Râmîn eyitdi: Ey pehlivân! Sen niçün söylemezsin? Cârûs eyitdi: Ne söyleyem ol nigârini birkez Hind vilâyetinde atası katında gördüm, ol vakitden berü ‘âşıkum velî ‘aşkı içümde saklarum, hâliyâ vakit bu deme irdi kim Şâh Râmîn murâdına irdi” (T.L-263a-b).

Bunların yanı sıra hikâyenin kahramanı Mâh-pervîn'e; Keymân Şâh, “Şâh'a kızı  arz itdiler. Çün Şâh kızı gördi, hezâr dil ü cânla ‘âşık oldı” (T.L-28b), Cârûs, “Cârûs bakup gördüğü sâ‘at hezâr dil ü cânla ana ‘âşık oldı” (T.L-17b-18a), Yahûdî, “Sürdi Mâh-

pervîn'ün üzerine geldi. Kız uyurken Yahûdî anun yüzine bakdı hezâr dil ü cân ile gönli akdı” (T.L-94b), Keymân Şâh'ın askeri (T.L-79a) ilk görüşlerinde âşık olurlar.

Yine hikâyenin yardımcı kahramanlarından Gülçin Bânû'ya Harutâpul ilk gördüğü anda âşık olur “Gülçin bile düşdi. Kendüyi dirşirüp durunca başından külâhı gitdi. Ayun bedri gibi yüzi ayân oldı. Harutâpul bakdı anı gördi. Hezâr dil ü cânıla âşık oldı” (T.L-123a). Hikâyenin sonunda bu âşıklardan Şâh Râmîn ile Mâh-pervîn, Rûzbih ile Hüsn-i Kamer, Cârûs ile Gülçin Bânû evlenir.

2.3.1.2. Görmeden Âşık Olma

Hikâyede yer alan bir diğer âşık olma motifi de görmeden âşık olmadır. Bu durumda kahramanlar birbirlerini görmeden birilerinin anlatması sonucu âşık olurlar. Bu durum Tuhfetü'l-Letâ'if'te iki farklı şekilde karşımıza çıkar.

Şâh Râmîn'i gören Mâh-pervîn'in dadısı saraya gelip Şâh Râmîn'in güzelliğini ve yiğitliğini Mâh-pervîn'e anlatır. Dadısının anlattıklarını dinleyen Mâh-pervîn, Şâh Râmîn'e görmeden âşık olur:

“Kız eyitdi: Ne gördün? Dâye eyitdi: Bugün Şâh Erdeşîr oğlu şehzâdeyi gördüm, avda imiş. Yine gördüm erümle bunda sizün bâgınıza geldi. Ben anı gördüm tanlaram. Kız eyitdi: Ey dâye! Anun nesün tanladun? Dâye eyitdi: Ol oğlanun hublîgun, mahbublîgun, cünbişün tanladum diyüp Şâh Râmîn medhine başladı. Ol kadar eyitdi kim kız nâdîde ve görmeden ana ‘âşık oldı. Şehzâdeye gönül virdi” (T.L-5a).

Yine hikâyenin yardımcı kahramanları arasında yer alan Kaytar Han ise Semenzâr Bânû'ya bir tüccarın onun güzelliğini yanında anlatması sonucu görmeden âşık olur:

“Bu Serûye Şâh'un kızını bir tâcir vasf eyler oğlum katında. Ol kızun vasf u hüsnün öger. Ol dahı oğlan âdem görmeden vasfun işitmekle âşık olur. Ol kızun aşkundan bir müddet dîvâne oldı” (T.L-199b).

2.3.1.3. Kendinden Geçme ve Bayılma

İlk görüşte âşık olma motifiyle bağlantılı olan bu motif halk hikâyelerinde oldukça sık görülmektedir. “Bu motifin içeriğini, âşık/kahramanın sevgilisini görür görmez muvazenesini kaybetmesi kendinden geçmesi ve bayılması oluşturur (Özarslan, 2006: 91).

Şâh Râmîn'i ilk kez gören Mâh-pervîn takatsiz kalıp kendinden geçer ve bayılır:

“Kız şehzâdeyi gördüğü dem hezâr cân u dil ile ‘âşık oldu. Bî-tâkat oldu, turmaga fermânı kalmadı. Bî-hod olup yire düştü. Dâye tiz kapdı kızını aldı sarâyına gitdi. Kimesne görmesün diyüp gül-âb getürdü, agzın açdı. Yüzüne gül-âb saçdı, kızın aklı başına geldi” (T.L-5b).

Yine hikâyenin yardımcı kahramanlarından Rûzbih, cadının elinden kurtulduktan sonra Mâh-pervîn'le çadırda otururken Hüsn-i Kamer'in gelmesi üzerine onu görünce kendinden geçip bayılır:

“Selâm virüp ilerü geldi. Mâh-pervîn'e ikrâm itdi. Nigârîn dahı ana ikrâm eyledi. Andan döndü Rûzbih'ün yüzine bakdı. Rûzbih dahı ol gelen mâhrûnun yüzine nazar kıldı. Bir kez âh eyledi, düştü. Aklı derde ugradı. Anun hâli böyledür” (T.L-108b-109a).

Bunun dışında uzun süre Şâh Râmîn'den ayrı kalan Mâh-pervîn Hüsn-i Kamer'in ikisini buluşturması sonucu Şâh Râmîn'i görünce kendinden geçip bayılır:

“Mâh-pervîn, Hüsn-i Kamer'le gelürken bakdı. Şâh Râmîn'i gördü, aklı başından gidüp derhâl yire yıkıldı. Bî-hod olup bir zamân yatdı” (186b).

2.3.1.4. Aşk Yüzünden Hastalanma ve Bedbinlik

Anlatma esasına dayalı metinlerde genellikle uyumama, yemeden içmeden kesilme, ateş basması, aklını kaybetme, insanlardan kendini soyutlama vb. şekillerde ortaya çıkan bir motiftir.

Tuhfetü'l-Letâ'if'te Mâh-pervîn'le konuştuğundan sonra onun yanından ayrılan Şâh Râmîn bir süre sonra yemeden içmeden kesilir sabrı kalmaz Mâh-pervîn'i görmek ister:

“Şehzâde dahı bâgbân katına geldi, biraz oturdu, sabrı, kararı kalmadı. Tiz yirinden turdu ol kulıyla kendü atına binüp sürdü, odasına vardı, bir zamân fikr ile oturdu. Gice dahı oldu kız ‘aşkına tahammül idemedi. Yimek, içmek kaydı kalmadı” (T.L-8b).

Yine hikâyenin yardımcı kahramanlarından Kaytar Han, Semenzâr Bânû'ya olan aşkından divane olup türlü zahmetler çekmesi bu motife örnektir:

“Ol kızun ‘aşkundan bir müddet dîvâne oldu. Hayli zahmet çekti, görmege ‘âşık oldu. Gördüm ki bu derdden ölür...” (T.L-199b).

2.3.1.5. Aşkın İfade Edilmesi

Halk hikâyelerinde ve masallarda sevgililerin birbirlerine aşklarını ifade etmesi temel bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. “Türk sözlü şiirinde ve hikâyelerinde görülen aşkın ifadesi hem doğrudan hem sanatsal olarak ortaya çıkar. Rüya neticesinde veya sevgilinin aşkı neticesinde kahraman sade bir kişilikten sanatçı bir kişiliğe bürünür ve sevgilisine hislerini şiirlerle dile getirir” (Özarslan, 2006: 93).

Tuhfetü’l-Letâ’if’te de hikâyenin kahramanları ve yardımcı kişileri birbirlerine olan hislerini bazen şiirlerle dile getirmektedir. Hikâyenin asıl kahramanlarından Mâh-pervîn ve Şâh Râmîn birbirlerine karşı olan duygularını şiir yazarak dile getirir:

“Bir kez ah itdi. Ve fasih dil ile bu şiiri okudu. Nazm:

Fe’îlâtün / Fe’îlâtün / Fe’îlün

Âh kıldı didi ol yârüm kanı
Mahbûbum ol ‘büt-i âyyarum kanı

Gönlümün eglencesi hulkı latîf
Cânüm içinde envârum kanı

Ben anun oldum hayâliyle cünûn
Anuniçün leyl ü nehârum kanı

Bir sâ’at ansuz bana dirlik harâm
Ol gözi nergis-i hammârum kanı

Firkatiyle beni âvare kılup
Sözi tatlu dili dildârüm kanı

Hasretiyle bu gözüm yaşın döken
Sevgülü baña vefâdarum kanı

Ben anunçün çekerüm gussa vü gam
Bu cihânda öldürür varum kanı”
(T.L-46a-b).

Yine hikâyenin yardımcı kahramanlarından olan Hüsn-i Kamer, Rûzbih’e olan sevgisini Mâh-pervîn’e anlatırken şiirden faydalanmaktadır:

“Hüsn-i Kamer dahı Mâh-pervîn hâlini bilüp Rûzbih’e karşı ayagun durdı. Ol dahı bu şiiri eyitdi: Şiir

Me’fâilün / Me’fâilün / Fe’ûlün

Didi işit sözüm ey Mâh-pervîn
Bu ışk boynuma nice dakdı gördin

Dirisem hâlimi kim işide taş
Ola haşhaş anun katında ilgin

İşidürse âhın bu âhımı hem
Eriye mum oluban aka elgin

Taga söylerisem derdüm firâkum
Akıda yaş boyar yüz yara karnın

Eşidürse felekdeki melekler
Unudup kendi[ni] gidere ferrin

Güneş cirmine kanda ire zerre
Tayır kanda açısar bâl ü perrin

Diye cennetde hûri bârek-allâh
Göricek maşûkımun hüsnî hulkın

Yârun vasfun idemez hergiz agyâr
Bilür dost yine ancak dost kadrin

Bu ben Hüsn-i Kamer ana egerçi
Nola kılsam yoluna cân nezrin”
(T.L-109b).

2.3.2. Sosyal Hayata Bağlı Motifler

2.3.2.1. Çocuğu Olmayan Padişâh veya Tek Evlat

Anlatma esasına dayalı metinlerde sıkça karşılaşılan bir motiftir. Tek çocuk motifi Tuhfetü’l-Letâ’if’te de sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Hikâyenin asıl kahramanlarından biri olan Şâh Râmîn’in annesinin isminden bahsedilmese de o Şâh Erdeşîr’in tek çocuğudur:

“Ve hem Erdeşîr Şâh’ın bir oğlu vardı, cemâl u kemâl ıssıydı, sehavetde erlikde hüneri var-ıdı” (T.L-2b-3a).

Yine hikâyenin asıl kahramanlarından Mâh-pervîn'in annesi hakkında hiçbir bilgi bulunmazken o da Şeh-rûz Vezir'in tek çocuğudur:

“Meger ki vezîrün dahı bir kızı var-ıdı. Be-gâyet hûb âlemde nazîri yog-ıdı. Adına Mâh-pervin dirler-ıdı” (T.L-3a).

Bunların dışında eserde yer alan yardımcı kahramanlardan Rûzbih Berber ülkesi sultanı Behruz'un, Hüsn-i Kamer Acâl Peri'nin, Gülçin Bânû Keymân Şâh'ın, Perrebâl Hıtay Sultanı Ferhande Han'ın, Kaytar Han Kabar Han'ın, Semen-zar Bânû da Serûye Şâh'ın tek çocuğudur. Eserde bu kahramanlardan Gülçin Bânû'nun annesi Sultan Baht'ın adı zikredilmekte diğer kahramanların annesi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

2.3.2.2. Yardımcı Padişâh

Anlatma esasına dayalı halk hikâyeleri ve masallarda oldukça sık karşılaşılan bir motiftir. Tuhfetü'l-Letâ'if'te de çok sayıda yardımcı padişâh karşımıza çıkmaktadır. Eserde yer alan bu yardımcı padişâhlar hikâyenin asıl kahramanlarını birbirlerine kavuşturmak için onlara maddi manevi her türlü yardımda bulunurlar.

Tuhfetü'l-Letâ'if'te Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'e birçok padişâh kavuşmaları konusunda yardımcı olmuşlardır. Bunlardan en önemlisi Sim-âb ülkesi padişâhı Suhrâb Şâh'tır. Suhrâb Şâh, Şâh Râmîn'i kendisine kardeş edinmiş maddi yardımların yanında yapmış olduğu savaşlarda destek vererek onun yanında yer almış ve ona yardımcı olmuştur. Suhrâb Şâh'ın dışında Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'e girişmiş oldukları savaşlarda Cârûs, Demsâz, Kânûn, Kabar Han, Kaytar Han, Acâl Şâh, Emlâc Şâh, Serûye Şâh ve denizler padişâhı çeşitli yardımlarda bulunarak Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'in kavuşmasına yardımcı olmuşlardır.

2.3.2.3. Aldatma

Halk hikâyeleri ve masallarda yer alan, Tuhfetü'l-Letâ'if'te de karşımıza çıkan motiflerden biri de aldatmadır. “Anlatılarda muhtelif şekil ve işlevlerde ortaya çıkan bu motif de çatışmayı körükleyen bir özellik taşır” (Özarslan, 2006: 96).

Tuhfetü'l-Letâ'if'te karşımıza çıkan aldatmalar ise genellikle kahramanların kendilerini buldukları zor durumdan kurtarmak için başvurdukları çözüm yoludur. Keymân Şâh, Mâh-pervîn'in rızası olmadan ona sahip olmak ister. Keymân Şâh'ın elinden kurtuluş olmadığını anlayan Mâh-pervîn hemen bir plan yaparak Keymân Şâh 'ın teklifini kabul

eder ve yanında bulunan Hâce Sâlih'i Şâh Râmîn'e göndererek gelip kendisini bu zor durumdan kurtarmalarını ister:

“Hâce Sâlih gördi ki Keymân Şâh inanmadı. Döndü kızın yüzine bakdı. Kız; Hâce Sâlih'e işâret kıldı, olsun Karavaşımdu satayun digil” didi. Hâce Sâlih, kızın işâretün anladı bildi kim bir mekr-idiserdür” (T.L-28b-29a).

Yine Mâh-pervîn, Keymân Şâh'ın elinden kurtulduktan sonra bir cadının eline esir düşer. Cadıyla baş edemeyeceğini anlayan Mâh-pervîn bir plan yaparak cadının teklifini kabul ettiğini söyler ve bir süre sonrada cadının elinden kurtulur:

“Zamân fikre vardı. Bir zamân ser-âsima olup durdı. Andan Mâh-pervîn döndü karıya bir hile kıldı. Eyitdi: “Ana ben sini ana idüdüüm sen benüm anam ol ben senün kızın olam” didi” (T.L-98a).

Eserin bir diğer asıl kahramanı Şâh Râmîn ise hikâye içerisinde birçok kez kılık değiştirerek düşmanlarını aldatır ve onlara karşı galip gelir.

2.3.2.4. Yas

Tuhfetü'l-Letâ'if'te karşımıza çıkan bir diğer motif ise yas motifidir. Türk halk hikâyelerinin genel yapısı gereği hikâyenin olay örgüsü içinde trajik bir son yaşanması bilinen bir gerçektir. Hikâye içerisinde kahraman bir yakını kaybeder ve onun yasını tutar. Türk kültüründe düğünler gibi yaslar da kırk gün kırk gece sürer. Bu süre içerisinde siyah giyilir, tıraş olunmaz, süslenilmez, eğlenilmez yasin gerektirdiği ruh haline uygun davranılır (Özarslan, 2006: 97).

Hikâyede Şâh Erdeşîr'in ölümü üzerine Şâh Râmîn babasının yasını tuttuktan sonra tahta geçer. Hikâyede tutulan bu yasin süresi yedi gün olarak belirtilmektedir:

“Andan sonra şehzâde atasını gömüp yasına oturdu. Yedi gün bu hâl üzerine geçdi. Şâhzâde diledi kim atasınun tahtına giçe mülkine malına hüküm kıla” (T.L-14a).

Bunun dışında hikâyenin diğer asıl kahramanı Mâh-pervîn'in babası Şeh-rûz Vezir hikâye sonunda ölür. Mâh-pervîn babasını defnettikten sonra yasını tutar. Mâh-pervîn'in yasinin süresi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır:

“topraga defn eylen neki Mâh-pervîn dirise eyle kıldılar. Ol dahı bu hâl ile dünyâdan gitdi” (T.L-267a).

2.3.2.5. İntihar

Genellikle aldatma motifine bağılı olarak ortaya çıkan ve trajik bir sona sebebiyet veren bir motiftir. Tuhfetü'l-Letâ'if'te karşımıza çıkan intihar motifi ise aldatma motifine bağılı değildir. Hikâyedeki intihar motifi intihar eden kişilerin esir olmayı gururlarına yedirememesi sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Hikâyenin sonunda Şâh Râmîn ile yaptığı savaşı kaybedip onun askerlerine esir düşen Şeh-rûz Vezir, Mâh-pervîn'in isteğı üzerine zindana atılır. Şeh-rûz bir süre sonra zindandan kaçar. Şeh-rûz'un kaçtığını öğrenen Şâh Râmîn peşinden askerlerini gönderir. Ceyhun ırmağı kenarına kadar gelen Şeh-rûz peşinden gelen askerlere yakalanacağını anlayınca askerlerden kurtulmak için ırmağa atar ve boğularak ölür:

“Ol dün sabahadegin yügürdi, ırte olıcak bir yirde gizlendi. Bu hâl ile üç gün, üç gice yol yürüdi. Dördünci gice seher vaktinde Ceyhun kenarına irdi. Diledi kim ol sudan geçe bir tarafa dahı gide. Şeh-rûz bu fikirde iken bu yaña Mâh-pervîn ve Şâh Râmîn halvetde otururiken hatırlarına geldi kim” (T.L-265b).

Yine Şâh Râmîn'e hasım olan Şîr-serler Şâh'ı, Şâh Râmîn'le yaptığı savaş sonucunda yenilerek Şâh Râmîn'e esir düşer. Şâh Râmîn esir aldığı Şîr-serler Şâh'ını karargâhına götürürken esir olmayı gururuna yediremeyen Şîr-serler Şâh'ı kendisini denize atarak boğulup ölür:

“Eyitdi: Bana âr değil midür kim ben bu heybet ve salâbetle bir âdem oğlanına zebûn olam. Halk-ı 'âlem beni şöyle göreler aydalar kim bu tûl u arz ile âdem elinde fûru-mânde kaldı diyeler. Bunu fikr idüp gemi kenârına geldi. Kendüyi denize bıraktı. Hay nedür diyünce denize gark oldı, cânın cehenneme virdi” (T.L-172a).

2.3.2.6. Ödül veya Mükâfat

Anlatma esasına dayalı metinlerde hikâyenin asıl kahramanına iyilik yapan kişiler genellikle değerli eşyalar ya da altınla ödüllendirilirler. Tuhfetü'l-Letâ'if'te bu motif yoğun şekilde kullanılmıştır:

Gazne'de Şeh-rûz Vezir, Şâh Râmîn'i zindana atar ve başına bir zindancıyı bırakır. Bir süre Şâh Râmîn başında bekleyen zindancıdan yardım etmesini ister. Zindancı Şâh

Râmîn'in zindandan kaçmasına yardımcı olur. Zindandan kurtulan Şâh Râmîn kendisine yardımcı olan zindancı ve ailesine altın ve mücevherler verir:

“Şâh Râmîn eyitdi: Ey zindân-vân! Gel berü sana bir haber diyeyin. Ol haberimi işit dilersen ki sana vâfir fâ'ide ola lâ-cerem bir mansıba irişesün ziyânun olmaya... Ammâ odasında bir köşede bir hâzîne gizlemiş-idi, âhir bana gerek ola dimiş-idi, anı görmemişler zirâ zir-i zeminde-idi, açdırdı, anlarla bile aşğa indi. Eyitdi: Ne kadar gerekse bu mâldan alun hâtırınız diledigünce. Bunlar götrübildiklerünce ol maldan aldılar” (T.L-14b-15a).

Bunun dışında Keymân Şâh'ın elinde esir olan Mâh-pervîn'e, Şâh Râmîn'den haber getiren yaşlı kadına Mâh-pervîn bin altın ve güzel elbiseler vererek onu ödüllendirir:

“Andan girü zinhâr anı bana kavuşdurmayınca ölme kim ben anun cânıyum ol benüm cânımın cânıdır” didi. Tiz yirinden durdı. Şükrâne karıya murassa' bir ton virdi, bin dinâr dahı koynına koydı” (T.L-46b).

Yine Şâh Râmîn Irâk'ta Serûye Şâh'ın yanındayken Gazine'de kendisinin zindandan kaçmasına yardım eden zindancı yanına gelir. Şâh Râmîn bu defa adama iyi bir at hediye edip altın verir. Zindancı Şâh Râmîn'den aldığı hediyelerle ailesinin yanına gider. Şâh Râmîn'in kocasına ihsanlarda bulunduğunu gören zindancının karısı da Mâh-pervîn'in yanına gider. Zindancının karısını gören Mâh-pervîn ve yanındakiler kadına güzel elbiseler ve altın verirler:

“Şâh Râmîn çün zindânvânun bu sözünü işitdi ve hem hâlini dahı gördi, derhâl buyurdi, bir eyü hil'at virdiler, bir bedre altın dahı virdiler, bir eyü at dahı virdiler, hâtunı katına göndürdiler. Şâd ve handân sürdi, kendü kavmı katına geldi” (T.L-235a).

“Tiz Mâh-pervîn yirinden durdı, karşı vardı, zindânvânun hâtunı ile görüşdi. Elin aldı, yanuna geçürdi. Egnine bir murassa ton geyürdi. Gülçin ile Hüsn-i Kamer eyitdiler: Ey hûb-ı zamân! Buh ne kişidür? Mâh-pervîn eyitdi: “Bu benüm dâymdür. Zâvûlda bundan ben çok eylük görmüşem” didi. Çün ol iki nîgârin Mâh-pervîn'den bu sözü işitdiler, ikisi dahı bile soyundılar, zindâncının hâtunına geydikleri murassa tonları virdiler” (T.L-235a).

Zindancının Şâh Râmîn'e yaptığı iyiliği duyan Serûye Şâh zindancı ve ailesini katına çağırarak onlara altın verip toprak bağışlar:

“Genc-i ‘âlemlerle bu hâli Melik-i Bagdâd da Serûye Şâh dahı hâtunı dahı kızı dahı iştdiler. Anlar dahı zindânvânı ve hâtunı okıdılar, genc-i bî-pâyan mâl-ı firâvân virdiler. Ol ikisini dahı ganî kıldılar. Oglancıkların dahı tonatdılar. Andan Serûye Şâh ol zindânvânı bir hûb makâma ilettdi. Ol yiri ana milk virdiler” (T.L-236a).

2.3.2.7. Ceza

Anlatmaya dayalı halk hikâyeleri ve masallarda nasıl ki hikâyenin kahramanlarına yapılan iyilikler mükâfatlandırılıyorsa onlara yapılan kötülükler de cezasız kalmamaktadır. Kahramanlara kötülük yapan kişiler bunu çeşitli cezalarla hatta canlarıyla ödemektedirler.

Tuhfetü'l-Letâ'if'te hikâyenin asıl kahramanı olan Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'e çok sayıda kişi kötülük yapmış ve bunun karşılığını ya canlarıyla ya da verilen cezalarla ödemişlerdir. Şâh Râmîn, babasını öldüren ve kendisini de zindana attıran Şeh-rûz Vezir'i savaşta yenip esir alır ve zindana gönderir:

“Mâh-pervîn'e aferin itdiler. Andan Şeh-rûz'ı alup zindâna ilettdiler, bend-i girân urdılar. Çün ol zindânda kaldı” (T.L-261a).

Bunun dışında Mâh-pervîn'i esir alan Keymân Şâh'la savaşan Şâh Râmîn savaştan galip çıkar ve Keymân Şâh'ı esir alıp zindana gönderir. Bir süre sonra zindandan kurtulan Keymân Şâh önce Mâh-pervîn'i kaçıır ve bir askerine emanet eder. Daha sonra kızı Gülçin Bânû'yu kaçırmak için dönen Keymân Şâh tekrar yakalanır ve zindana atılır. Şâh Râmîn ile Mâh-pervîn'in yeniden ayrılmasına sebep olan Keymân Şâh bir süre sonra yine zindandan kaçır ve Irâk Sultan'ı Serûye Şâh'a sığıır. Yapılan savaş sonunda hem Serûye Şâh'ı hem de Keymân Şâh'ı yenen Şâh Râmîn, onu savaş meydanında asarak öldürür.

“Irâk sultânınınun adı Serûye Şâh'dur. Bu çâliş anunladur. Dahı ol Hind sultânı kim adı Keymân Şâh-idi, anı duttdılar berdâr itdiler” (T.L-230b).

Hikâyenin bir diğerkahramanı Mâh-pervîn ise eline esir düştüğü cadıyı aldatarak ondan öğrendiği sihirle cadıyı katır şekline çevirir ve kalan hayatına katır olarak devam etmesi şeklinde cadıyı cezalandırır.

“Ana birkaç gün hizmet itdüm. Anun efsûnlarından öğrendüm. Ben dahı kendü efsûnı ile katır eyledüm” (T.L-104b).

Bunların dışında Şâh Râmîn savaş meydanında esir aldığı kişilere yaptığı dostluk teklifinin kabul edilmemesi ve bu kişilerin kendisine karşı düşmanlıklarını devam ettirmesi üzerine onları ölümle cezalandırır.

2.3.3. Esirler ve Kaçaklar

Anlatmaya dayalı halk hikâyelerinde ve masallarda genellikle hikâyenin kahramanları hasımları tarafından esir alınıp kurtulamayacakları yerlere kapatılırlar. Ali Berat Alptekin, “Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı” adlı eserinde bu motif yapısını esir olma, çeşitli kaçırılmalar, esirlerin kapatıldığı yerler, zindana hapsedme, kuyuya hapsedme, esirlikten kurtulma ve çeşitli kurtarmalar (Alptekin, 2015: 342-343) olarak kendi içerisinde alt gruplara ayırmıştır. Tuhfetü'l-Letâ'if içerisinde bu motif yapılarının hepsine örnek bulunmaktadır.

2.3.3.1. Esir Olma

Halk hikâyelerinde ve masallarda en çok kullanılan motiflerden olan esir olma motifi Tuhfetü'l-Letâ'if içerisinde de yoğun şekilde kullanılmaktadır. Hikâyenin başkahramanları Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn birçok kez hasımlarının eline esir düşerler.

Şâh Râmîn öncelikle Zâvûl'de Şeh-rûz Vezir'in eline, sonra Ma'rekûs Cadı'nın eline ve son olarak Semenzâr Bânû'nun eline esir düşer.

Mâh-pervîn ise öncelikle babası Şeh-rûz Vezir, sonra Keymân Şâh ve son olarak cadı eline esir düşer. Hikâyenin yardımcı kahramanlarından Rûzbih, cadı elinde; Gülçin Bânû, eşkıya Harûtapul elinde esir olurken hasım güçler arasında olan Şeh-rûz ve Keymân Şâh ise Şâh Râmîn'in elinde esir olurlar.

2.3.3.2. Esirlerin Kapatıldığı Yerler

Halk hikâyeleri ve masallarda esir alınan kişiler mağara, kale, sandık, kuyu vb. yerlere kapatılırlar. Tuhfetü'l-Letâ'if içersinde de esir alınan kişiler farklı yerlere hapsedilmektedirler.

Hikâyenin başkahramanlarından biri olan Mâh-pervîn öncelikle babası Şeh-rûz tarafından bir sandığa, sonra Keymân Şâh tarafından saraya ve son olarak da cadı

tarafından mağaraya kapatılır. Hikâyenin bir diğerkahramanı Şâh Râmîn ise öncelikle Şeh-rûz tarafından zindana, sonra Semenzâr Bânû tarafından sandığa ve son olarak da Ma’rekûs Cadı tarafından mağaraya hapsedilir.

“Bir taracık yirde gördi. Bildi ki kız mekr ile kendüyi dutmuş sanduga koymuş. Hiç dınmadı şuna degün ki Tahmâs bir yire geldi. Ol sanduk ol deve üzre berkilü hâliyâ bir agaç dibinde bir bınar buldı” (T.L-215a).

Hikâyenin başkahramanlarının dışında yardımcı kişiler arasında yer alan Rûzbih, cadı tarafından kuyuya, Gülçin Bânû ve Demsâz eşkıyalar tarafından zindana; hasım güçler arasında yeralan Keymân Şâh ve Şeh-rûz zindana hapsedilir.

2.3.4. İnançla İlgili Motifler

2.3.4.1. Dua

Tuhfetü’l-Letâ’if’te dua motifi iki yerde karşımıza çıkmaktadır. Hikâyede babası Şeh-rûz vezir tarafından sandığa koyulup denize bırakılan Mâh-pervîn sandık içerisinde Hak Teâlâ’ya yalvarır. Mâh-pervîn’in yapmış olduğu dua Hak Teâlâ tarafından kabul edilir ve deniz üzerinde şiddetli bir rüzgâr ortaya çıkar. Şiddetli rüzgârın etkisiyle Mâh-pervîn’in içinde bulunduğu sandık sahile sürüklenip kuma saplanır:

“Deniz yüzünde hakka münâcât iderken bir zamân gitdi. Hakk hazretine çok yalvârdı. Çok zârlık idüp kendü hâline vâkıf olup bu birkaç beyti eyitdi. Beyt:

Mefâ’îlün / Mefâ’îlün / Fe’ûlün

Didi ‘âlemleri ey var iden Hak
Kerîm sensün rahîm u ferd-i mutlak

Günâhuma mukırram ben bilürem
Sana yüz uruban zârî kıluram

Benüm suçumı afv eyle geçürgil
Necât şerbetüni bana içürgil

.....çün kız ol sandık içinde bu münâcâtı kıldı, Hakk Teâla anun hâcetin revâ kıldı. Deryâ yüzünde bir katı yıl oynadı. Ol sandugı sürdi, kenâra getürdi” (T.L-17a).

Hikâyenin bir diğerkahramanı Şâh Râmîn, Marekûs Cadı’nın eline esir düştüğü zaman mağarada uyurken rüyasında İlyas peygamberi görür. İlyas peygamber ona rüyasında

bir dua öğretir ve bu dua sayesinde kendisine hiçbir büyü'nün etki etmeyeceğini ve tüm düşmanlarına bu duayı okuduğu zaman galip geleceğini söyler. Şâh Râmîn uykudan uyanınca cadının yaptığı sihirde kurtulur ve onu öldürür. Yine Şâh Râmîn öğrenmiş olduğu bu dua ile birçok düşmanına galip gelir:

“Câzûyî uykudan uyardı. Câzû gözün açdı, bakdı Şâh Râmîn'i gördi. Kasd itdi kim yine bir efsûn okıya şehzâde ol du'âyı okudı. Anun sihri bâtil oldı. Câzû zafer bulımadı” (T.L-166b).

Bunun dışında hikâyede yer alan ve Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'den iyilik gören birçok kişi onlara hayır dualar ederler.

2.3.4.2 Pir-Derviş

Genellikle rüya görme motifi ile bağlantılı olan bu motife birçok anlatıda rastlanılmaktadır. Bu motif içerisinde yer alan pir ya da dervişin hikâyesinin kahramanına destek veren bir görevi vardır. Tuhfetü'l-Letâ'if'te bu motif karşımıza hem pir hem de derviş olarak çıkmaktadır. Hikâye içerisinde ilk olarak derviş motifi karşımıza çıkar. Hıtaş sultanı Ferhande Han'ın oğlu Perre-bâl birgün arkadaşlarıyla ava çıkar. Av esnasında yorulan Perre-bâl ve arkadaşları avladıkları geyiği pişirip yemek için bir ağaç altında otururlar. Perre-bâl ve arkadaşları av etinden yerken bir derviş gelir. Perre-bâl dervîşî yanına çağırır ve av etinden ikram eder. Daha sonra dervîşle muhabbet eden Perre-bâl dervîşe gezip gördüğü yerlerde hiç acayip şeylerle karşılaştın mı der. Dervîş bunun üzerine Perre-bâl'e, Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kaleden bahseder ve gidip görmesi konusunda tavsiyede bulunur:

“Bu sohbetde iken gördüm ki bir dervîş geldi, ol ağaç dibinde bini gördi. Ol arada bir bınar akardı. Ol dervîş vardı ol bınarun ayagunda oturdu. Yimek çıkardı ki yiye ben kul vardum ol dervîşî katıma okudum. Durdu, geldi oturdu. Bişmiş taâmdan anunla yidük. Andan eyitdüm: Ey dervîş! Ne yirdensin? Ol eyitdi: “Horâsân vilâyetindenüm, seyyâh-ı âlem işüm gücüm âlemi teferrüc itmekdür” didi. Ben eyitdümki: Acâyib ve garayibden ne gördün? Ol dervîş eyitdi: Bisyâr nesnelere gördüm ammâ bir yirde irdüm. Horezm cânibünden yana bir tagun etegünde bir kala gördüm uzunı eni yedi mil var” (T.L-130a).

Hikâyedeki pir motifi de yine Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kale ile birlikte karşımıza çıkmaktadır. Perre-bâl ile tanışan Şâh Râmîn ondan dervîşin anlatmış olduğu hikâyeyi

dinler ve kendisi de kaleyi görmek ister. Şâh Râmîn kaleyi gezmek için birkaç deneme yapar ancak kale sihirli olduğu için bir türlü kaleye giremez. Şâh Râmîn ve yanındakiler bir zaman sonra ava çıkarlar. Av peşine düşen Şâh Râmîn ve yanındakiler bir dere içerisinde kaya üzerinde oturan Ekmâil Pir’le karşılaşır. Ekmâil Pir Şâh Râmîn ve Perre-bâl’e hikâyesini anlattıktan sonra onlara Şedîd Şâh’ın yaptırmış olduğu kaleyi gezdirmekle görevlendirildiğini söyler. Şâh Râmîn ve Perre-bâl’e Şedîd Şâh’ın yaptırmış olduğu kaleyi gezdirdikten sonra görevini yerine getiren Ekmâil Pir ölür:

“Ol kayada bir magara, ol magaranun önünde bir taş var. Ol taşun üzerinde bir pîr oturur. Niçe yıllar üzerinden geçmiş Allâh zikrine meşgul şehzâde, Suhrâb Şâh’la ol pîrün katına vardılar, selâm virdiler Perre-bâl Hân bile. Pîr aleykin aldı. Şehzâde eyitdi: Ey pîr! Bu arada neylersün? Dünya halkınun içinden el çeküp bu ıssız yirde ne işdesin? Ve dahı bu yirde ki durursın, ne makâmdur, bize haber vir. Hem adun nedür? Ol pîr eyitdi: Benüm aduma Ekmâ’îl dirler. Ben Elyâs nebi kavmindenüm. Üç yüz yıldur kim bu makâmda olurum Hakk Teâlânin emriyle” (T.L-133a).

2.3.5. Rüya Motifi

2.3.5.1. Haber Verici Rüya

Tuhfetü’l-Letâ’if’te görülen tek rüya motifi Şâh Râmîn’in İlyas peygamberi rüyasında görmesidir. Marekûs Cadı’nın yaptığı sihirle Şâh Râmîn, cadının yaşadığı mağaranın bir köşesinde kımıldamadan uyumaktadır. Yine birgün Şâh Râmîn hareketsiz mağaranın bir köşesinde uyurken İlyas peygamber Şâh Râmîn’in rüyasına gelir ve rüyada ona bir dua öğretir. Şâh Râmîn rüyasında İlyas peygamberden öğrendiği bu duayı okuyunca üzerindeki sihir etkisiz hale gelir ve cadının elinden kurtulur:

“Bir gice yaturken gözün uyku aldı, düş gördi. Bir pîr geldi, eyitdi: Ey Şâh Râmîn! Hâlün nitedür? Şâh Râmîn düşünde eyitdi: Ne ersin bana haber vir. Ol pîr eyitdi: Ben Elyâs peygâamber aleyhis-selâmum Hakk Teâlâ emri ile geldüm ki sana meded kılam. Hem bir duâ öğredem ki okıyasın” (T.L-166a).

2.3.6. Olağanüstülük İçeren Motifler

Anlatmaya dayalı eserlerde masallara özgü olağanüstü durumlara oldukça sık rastlanılmaktadır. Olağanüstü durumlar, bazen kahramanların önlerine çıkan

problemleri çözmeye yardımcı olurken bazen de kahramanları çözülmeyen problemlerin içine çeker (Özarslan, 2006: 106). Tuhfetü'l-Letâ'if'te olağanüstü durumlarla oldukça sık karşılaşmaktadır. Bu olağanüstü durumların bazıları kahramanların önlerine çıkan problemleri çözmelerine yardımcı olurken bazıları da kahramanların karşısına yeni bir problem olarak çıkmaktadır.

2.3.6.1. Sihir ve Büyü

Anlatmaya dayalı eserlerden halk hikâyelerinde oldukça sık görülen sihir ve büyü motifi genellikle bir cadı maharetiyle gerçekleşir (Özarslan, 2006, 108). Cadılar tarafından yapılan büyü ve sihirler genellikle kötü amaçlı olur hikâyenin kahramanına engel teşkil ederler. Tuhfetü'l-Letâ'if'te sihir ve büyü motifi üç yerde karşımıza çıkmaktadır. Yapılan büyü ve sihirler hikâyenin asıl kahramanlarına engel teşkil etmektedir.

Keymân Şâh'ın askerinin elinden kurtulan Mâh-pervîn bir cadının eline esir düşer. Cadı yaptığı sihirle Mâh-pervîn'i kimildayamaz hale getirir. Cadı daha sonra Mâh-pervîn'i aramak için gelen Yahûdî ve Keymân Şâh'ın askerini yaptığı sihirle eşeğe ve ayıya çevirir. Yaptığı büyüyle Mâh-pervîn'i korkutan cadı onu yanında tutup kendisine hizmet etmeye razı eder:

“İki eli ayagi cünbişden kaldı. Câzû yine işâret kıldı. Mâh-pervîn oturduğı yirden deprenmedi. Bir işâret dahı kıldı. Ol oturduğı yirden bugur magaranun bucagına gitdi. Bir karanu yirde düşüp kaldı” (T.L-96a).

“Bir zengi, bir yahûdi benüm arduma düşüp pâyümce gelürlerdi. Anlar dahı ol karınun makâmına geldiler. Câzû karı anlarun birin himâr eyledi, birin ayu e[y]ledi” (T.L-104b).

Yine hikâyenin diğerkahramanı Şâh Râmîn, Marekûs Cadı'nın eline esir düşer. Marekûs Cadı esir aldığı Şâh Râmîn'i yaptığı bir sihirle kimildayamaz hale getirdikten sonra alıp mağarasına götürür. Şâh Râmîn cadının mağarasında hareketsiz halde uyurken rüyasına giren İlyas peygamberden öğrendiğı duayla cadının sihirden kurtulup cadıyı öldürür.

“Uşta bular bu hâletde biz geldük bu yana Şâh Râmîn hikâyetine. Dimişdük kim Marekûs Câzû'nun bendinde Şâh Râmîn magâra içünde yaturdı. Yedi gün tamâm câzû elinde esîr kaldı” (T.L-165a).

Bunların dışında Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kale dışarıdan içeriye kimsenin girmemesi için, içeriden de dışarıya kimsenin çıkmaması için sihirle koruma altına alınır (T.L-133a-154b).

2.3.6.2. Olağanüstü Güzellikte Kadın ve Erkek

Tuhfetü'l-Letâ'if'te hikâyenin asıl kahramanları Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn dünyada emsali olmayan güzellikte ve özelliktedirler. Kahramanlar bu özellikleri sayesinde birbirlerine âşık olurlar. Mâh-pervîn, Şâh Râmîn'e dadısının anlatmasıyla görmeden, Şâh Râmîn ise Mâh-pervîn'e ilk görüşte âşık olur. (T.L-2b-3a). Bunun dışında Cârûs, Keymân Şâh, Yahûdî ve Keymân Şâh'ın askeri de Mâh-pervîn'in güzelliğine kayıtsız kalmaz ve ilk görüşte âşık olurlar. Hikâyede asıl kahramanların yanında tali kahramanların bazıları da olağanüstü güzelliğe sahiptir. Bu kahramanlardan Hüsn-i Kamer ve Gülçin Bânû'da güzellikleriyle görenleri kendilerine hayran bırakırlar. Bu iki kahramanı gören Cârûs, Gülçin Bânû'ya (T.L-61a); Rûzbih de Hüsn-i Kamer'e (T.L-181b-182a) olağanüstü güzelliklerinden dolayı ilk gördükleri anda âşık olurlar. Yine hikâyenin tali kahramanlarından olan Serûye Şâh'ın kızı Semenzâr Bânû da görenleri hayran bırakan bir güzelliğe sahiptir. Kabar Hân'ın oğlu Kaytar Hân, bir tüccardan Semenzâr Bânû'nun güzelliğini dinledikten sonra ona görmeden âşık olur (T.L-198b).

2.3.6.3. Konuşan Hayvanlar

Anlatmaya dayalı türlerden masal ve hikâyelerde oldukça sık görülen bu motif Tuhfetü'l-Letâ'if'te bir yerde karşımıza çıkmaktadır. Hikâyede Şâh Râmîn'e yardımcı olan Murg-ı Şîrân insan gibi konuşma özelliğine sahiptir. Murg-ı Şîrân insan gibi konuşmasının sebebini Şâh Râmîn'e anlatır:

“Hakk Teâlâ bu âdem dilini ne sebebden rûzî kıldı? Eyitdiler: Biz daima Hakk'a zikr iderdük. Eydürüdük: Ey sun ıssı Sâni! Bize bir nesne rûzî kıl kim hiç kuşlarda olmasun didük. Nâgâh kulagımıza bir âvaz geldi kim ne dilersiz? Biz eyitdük: Bize âdem dilin nasib idün söyleyevüz hiç simurgdan artuk bir kuş söylemedi. Ol eyitdi kim Hakk Teâlâ diledigizi virdi” (T.L-40b-41a).

2.3.6.4. Hareket Eden Nesnelere

Sihir ve büyü motifleriyle bağlantılı olan hareket eden nesnelere motifi Tuhfetü'l-Letâ'if'te Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kalenin anlatıldığı bölümde oldukça sık olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Kalenin etrafında yer alan dört minarenin her birinin üzerine farklı hayvanlar ve bunların üzerinde süvarileri bulunmaktadır. Birinci minare üzerinde sarı pirinçten aslan ve onun üzerine de sarı pirinçten süvarisi, ikinci minare üzerinde ham gümüşten gergedan ve üzerine ham gümüşten süvarisi, üçüncü minarede demirden fil ve üzerine demirden süvarisi, dördüncü minarede ise kızıl altından bir at ve üzerinde kızıl altından süvarisi bulunmaktadır. Farklı madenlerden yapılan bu nesnelere, kaleye dışardan birisi gireceği zaman hareket edip onlara engel olmakla görevlidirler. Bunların dışında kalenin içine yapılmış olan havuzların içinde çeşitli kıymetli taşlardan deniz canlıları yapılmıştır ve bunların tamamı su içerisinde hareket etmektedir (T.L-130b-155b).

2.3.6.5. Dev-Peri

Anlatma esasına dayalı eserlerden masalın vazgeçilmez tipleri arasında devler ve periler de yer almaktadır. “Kesikbaş hikâyesi”, “Hurşit ile Mahmihrî” gibi bazı halk hikâyelerinde de dev-peri motifine rastlanılmaktadır. Masallarda ve hikâyelerde genellikle kahramanlar dev, cadı, peri gibi olağanüstü varlıklarla savaşır ve savaşı kazanırlar. Ancak Tuhfetü'l-Letâ'if'te bulunan Emlâc Peri, Hüsn-i Kamer, Acâl Peri hikâyesinin kahramanlarına yardımcı olmaktadır. Hikâyede yer alan Lematûn Dev ise hikâyesinin asıl kahramanlarıyla değil yardımcı kahramanlarından Emlâc Peri ile savaşmaktadır (T.L-184b).

2.4. Zaman

Geçmişten bugüne zaman kavramı, hayatın her evresinde işlevsel biçimde etkili olmuştur. Örneğin; kişi zaman içerisinde var olur, eylemde bulunur. Yine benzer şekilde mekân, dil, dile bağlı ifade biçimleri zamanın değişkenlerine bağlı olarak şekil alır ve mevcudiyetini devam ettirir.

Edebî düzlemde incelendiğindeyse zaman kavramının romanın/hikâyesinin diğer unsurları üzerinde kapsayıcı bir etkiye sahip olduğu görülür. Mehmet Tekin, “Roman Sanatı” adlı eserinde romanda anlatılan her şey zaman içerisinde gerçekleştiği için romancının, anlatıdaki tüm kategorileri zamanın okurun zihninde gerçekçi bir izlenim oluşturacak şekilde biçimlendirmesi gerektiğini dile getirmektedir.

Edebî metinlerdeki zaman tasnifleri incelendiğinde genellikle benzer tasniflerin farklı adlandırmalarla gerçekleştirildiği görülür. Yapılan tasniflerin çoğu nesnel zaman,

olay/vaka zamanı, okuma zamanı, yazma ve anlatma zamanı biçiminde gerçekleştirilir. Örneğin; Mehmet Tekin (2015: 119-142), olayın gerçekleştiği süreci vaka/olay zamanı, olayın kaleme alınma sürecini ise yazma zamanı olarak değerlendirir. Benzer bir tasnifle Nurullah Çetin (2013: 126-132) zamanı üç başlık altında toplar:

1. Nesnel zaman
2. Vaka zamanı
3. Anlatma zamanı

Şerif Aktaş (1998: 117-137)'ın yaptığı tasnifteyse edebî eserlerdeki zaman unsuru dört farklı şekilde incelenir:

1. Vaka zamanı
2. Yazma zamanı
3. Okuma zamanı
4. Anlatma zamanı

Yabancı teorisyenlerce yapılan tasniflerin birkaçı incelendiğinde ise yine benzer sınıflandırmaların olduğu dikkat çeker. Mendilow (2010: 226-235)'un yaptığı tasnifte edebî eserlerdeki zaman unsuru dört farklı şekilde incelenir:

1. Okuyucunun içinde yaşadığı zaman
2. Yazarın içinde yaşadığı zaman
3. Birinci tekil şahıs hikâyecinin içinde yaşadığı zaman
4. Romandaki hikâyenin zamanı

Roland Bourneur ve Real Quillet (1989: 120-140) ise zaman kavramını üç başlıkta inceler:

1. Maceranın kendi zamanı
2. Yazıya geçirme zamanı
3. Lectüre (okuma) zamanı

Yapılan tasnifler göz önüne alındığında zaman unsurunun benzer şekilde incelendiği görülür. Bunun dışında edebî metinlerdeki anlatım ve kurguya bağlı zamansal değişimler özetleme, genişletme, anında aktarma ve sonradan aktarma gibi tekniklerle metne uygulanır.

Yapılan tasniflerdeki zaman çeşitleri hakkında kısaca bilgi vermek konunun örneklendirilmesi açısından fayda sağlayacaktır. Edebî düzlemde zaman türleri incelendiğinde zaman türlerinin çeşitli etmenler etrafında değiştiği görülür. Çünkü edebî metindeki her olay ve durum, tıpkı gerçek dünyada olduğu gibi zamandan bağımsız değildir. Gerçekleşen her şey belli bir zaman diliminde gerçekleşir. Dolayısıyla bu süreçte edebî metindeki her unsur zaman unsurundan etkilenir. Hikâyenin net tarihsel aralığı olabilme ihtimalinin yanında metin içerisindeki ipuçlarından da nesnel/tarihî zamanın tespiti yapılabilir. Yapılan tarihsel zaman tespiti metnin nesnel/tarihîdir. Bunun yanında yazar eseri kurgularken olayların sırası, sıklığı ve süresini zaman kavramının mantıksal bütünlüğü içerisine yerleştirmeye çabalar. Böylece kurgu akışkanlık kazanır ve okurların metinden aldıkları hazzın artması sağlanır. Kronolojik düzlemde olaylar baştan sona doğru çizgisel bir düzlemde ilerleyebileceği gibi hikâye sondan başa doğru, ortadan geriye ve ileriye doğru da gidebilir. Vakanın gerçekleştiği zaman süresi ile vakanın sunulduğundaki zaman süresi birbirinden farklılık gösterebilir. Anlatıcı zamanda kesintiler veya ileri atlamalar yapabilir. Anlatıcı, vaka gerçekleşmeden evvel bir durumu ya da olayı anlatabilir. Ayrıca hikâyenin kendi zamanı ile düzenlenen zaman arasında paralellik de bulunabilir. Anlatıcı yazarın tercihine göre vakanın gerçekleştiği zamanı bilmiyor gibi davranarak okuru metne dâhil etmek amacı da güdebilir.

Özetle vaka zamanı edebî metinde ortaya çıkan olay ya da durumların gerçekleşme sürecine verilen addır. Vaka zamanının uzun ya da kısa olması veya kronolojik özellik gösterip göstermemesi yazarın keyfiyeti ve hikâyenin kurgusu gibi etmenlere bağlı olarak değişkenlik gösterebilir.

Edebî eserlerde mevcut bir vaka ile bu vakayı anlatan kişinin varlığı vaka zamanı ve anlatma zamanı arasındaki farkı belirler. Vaka; bir süreç içerisinde gerçekleşirken anlatıcı bir başka süreç içerisinde bu olayı öğrenir ve/veya nakleder. Bu durum yazma zamanı ile anlatma zamanının birbirinden ayırt edilmesini güçleştirir. Ancak vaka ve anlatma zamanı itibarî olmalarıyla, bilinen gerçek zamandan ayrılırlar. Ne var ki edebî bir eserde var olan vaka zamanının vakanın idrak edilip nakledilme zamanına eş olmadığı kesindir. Eserdeki anlatıcı her kim olursa olsun gerçekleşen olaydan sonra konuşmaya başladığı için olayla vaka arasına mesafe girmiş olur. Vakanın sunulduğunda kullanılan anlatma teknikleri, vaka ile anlatmanın kavramsal bakımdan birbirinden

farklı olduğunu gösterir. Anlatıcının kullandığı özetleme, genişletme, anında aktarma, sonradan aktarma, aynen aktarma gibi tekniklerin kullanılması bu durumu örnekler.

Kısacası vaka zamanı; eserdeki kahramanların yaşadığı, olayların meydana geldiği aktif ve doğal bir zamandır. Anlatma zamanı ise hikâyenin anlatılması için belirlenen ve aynı zamanda anlatıcının keyfiyetine dayandırdığı zamandır.

Yazma zamanı ise yazarın eserini oluşturmak üzere harcadığı süreye verilen isimdir. Yazma zamanı gerçeklikle tamamen bağlantılı olup takvim ve saatle ölçülebilen türdendir. (Aktaş, 1998: 117). Yazma zamanına etki eden faktörlere değinecek olursak bunlardan en önde geleni yazarın eseri oluşturduğu zaman içerisinde bulunduğu şartlar ve sahip olduğu imkânlardır. Bir diğer faktör ise yazma zamanındaki edebî akım ve tekniklerin yazar üzerindeki etkisidir.

Okuma zamanı ise eserin okur tarafından çözülmesi için harcanan süredir. Bu süre zarfında okur eserden hareketle ayrı bir itibarî âlem yaratır. Yoruma dayalı yaratma işinden kendince zevk duyar. Bu da eserdeki edebîliğin yeniden tezahürü demektir ve her okuyuşta tekrar edilir. (Aktaş, 1998: 137) Okuma zamanı her okura göre farklılık gösterebilir. Bunun sebebi okurun bilgi birikimi, edebî alt yapısı ve sosyal tercihleridir.

Tuhfetü'l-Letâ'if, zaman düzleminde incelendiğinde belirsizliklerin mevcudiyeti dikkat çeker. Hikâye boyunca eserin nesnel/tarihî zamanıyla ilgili net bir bilgiye rastlanmaz. Eser içerisinde yer alan şahısların ya da mekânların gerçeklik taşıyamaları herhangi bir çıkarımda bulunulmasını zorlaştırır. Benzer şekilde yazılma sürecinin ne kadar sürdüğüyle ilgili net bir bilgi verilmemiş olması ve metin içerisinde de herhangi bir ipucunun olmaması yazma zamanının net tespit edilmesini engellemiştir. Ancak eserin yazılma zamanı Osmanlı imparatorluğu padişahlarından II. Murat dönemine denk gelmektedir. Tam olarak bir tarih tespit edilemese de II. Murat'ın hükümdarlık süreci içerisinde eserin kaleme alındığı, yazarın söylemiş olduğu şu ifadelerden belirlenebilir:

“Zevk u safâ ve şâdî gösterir ol sultân ıssına kim gülzâr-ı sa'âdet ve nihâl-ı devlet, emir-i muazzam-ı nâmdâr u mufahham Hüdavendigâr mahdûm-ı büzürgvâr mâlik-i inne cedde'l-ümerâ' fi'l-aktâr kehfü'l-uzamâ' ve'l-ahbâr zıllullâhi'l-meliki'l-gaffâr vâfirü'l-cûd ve'l-madelet fi'l-evâr kâhir'ül-müşrikîn ve'l-küffâr darb-ı bâr'ül-berâr ve'l-bihâr mugîs'ül-muvahhidîn inde'l-ıztırâr li'l-husûsi bi-inâyeti'l-'azîzi'l-Cebbâr refiun li'l-hayli 'azîmi'l-mikdâr Murâd ibni Mehemmed

ibni Bâyezîd ibni Murâd ibni Orhan-ı nâmdâr u kâmkâr e‘azzellâhu’l-ensâre bi-hakkı nebiyyihi’l-muhtâr âmîn yâ rabbe’l-‘âlemîn” (T.L-2a).

“Bâkî duâm budur yâ rabbe’l-âlemîn amîn. Tenri ol kula rahmet itsün kim bu kitabı okudukda Murâd Hân’a duâ kıla kim adl u insâfını padişâh-ı kerîm arturdu vire. Bu kadar yeter bâkî hod malûmdur” (T.L-208a).

“Ammâ ba’dı malûm ola ki bu kitâb ki ism-i şerîfi Tuhfetü’l-Letâifdür. Murâd ibni Muhâmmed ibni Bâyezîd ibni Murâd ibni Orhân zamânında te‘lif olunmuşdur” (T.L-268b).

Verilen örneklerden anlaşılacağı üzere eserin II. Murat zamanında yazıldığı görülür. II. Murad’ın padişahlık dönemleri göz önüne alındığında eserin 1421-1451 yılları arasında yazıldığı söylenebilir.

Hikâyedeki vaka zamanı çok geniş bir süreci kapsamaktadır. Anlatıcı konumundaki yazar, hikâyenin kurgusunu oluştururken zamanın kullanım tekniklerinden olan özetleme metoduna sıkça başvurmuştur. Çünkü eserde gerçekleşen olaylar kısa bir süreçten ziyade uzun yılları kapsamaktadır:

“Sarâyâdâra ısmarladı ki bire olmasun ki bu kıza toyunca taâm viresün. İki üç günde bir kez zevâdelendür tâ ki takâti tâk olsun ola ki bana mutî ola didi. Sarâyâdâr dahı eyle kıldı. Bunun üzerüne temâm bir buçuk yıl oldu kız kati za‘îf oldu” (T.L-43b).

“Çâre yokdur tâ bu kalanın içine girmeyince gitmezem diyüp and içdi. Gördiler kim şâh-zâde gitmege çâre yogdı, yedi gün dahı ol kalaya karşı oturup yediler, içdiler. Birgün şehzâde ile begler seyrâne bindiler” (T.L-133a).

“Bir iki gün anınla anda durdılar. Üçüncü gün yirleründen turdılar. Ol iline geldüler ve ol handaka irdiler” (T.L-134b).

“Rûzbih ile Mâh-pervîn’i aldılar, iletdiler sarây içinde bir hücreye koydılar. Ol gün, ol gice bunlar anda kaldılar. Dünün yarusı geçicek Mâh-pervîn baglu değildi” (T.L-158b).

“Yedi gün temâm yediler, içdiler. Sekizinci gün olıcak gördiler kim deniz yüzi kaynayup çalkandı” (T.L-160b).

“Öninde bir arada kondılar. Bir, iki gün dinlendiler. Andan yol yaragın itdiler, tavarlar buldılar, süvâr oldılar. Çok zevâde bile götürdiler. Çok mâl dahı aldılar. Azm idüp yola gitdiler. Kırk gün temâm yol yürüdiler. Bir, iki gün bir tag dibinde bir yazıya irdiler. Ol arada kondılar. Bir, iki gün ârâm itdiler” (T.L-164a).

“Yedi gün temâm câzû elinde esîr kaldı. Bir gice yaturken gözin uyku aldı, düş gördi” (T.L-166a).

“Cümle begleri aldı ol makâma geldi. İki gün anda durdılar, üçüncü gün yarak itdiler” (T.L-169b-170a).

“Kânûn Şâh katı ibret dutdı. Bunun üzre on gün geçdi. Bir gün yarak etdiler kim Mâh-pervîn’i isteyü gideler” (T.L-173b).

“Suhrâb Şâh, Mâhûr-ı Hindû dükeli serverler bile sevindiler. Bu şâdî ile üç gün anda oldılar. Dördüncü gün Hüsn-i Kamer anları anda kodı, kendüsi sürdi Mâh-pervîn’e geldi” (T.L-183b).

“Hüsn-i Kâmer eyitdi: “Yedi gün dahı sabr eylen atamdan dahı çeri gelse gerekdür” didi. Bir hefte dahı karâr itdiler. Birgün havâ yüzünden gılgıla belürdi.(T.L-188a-189b)”

“Şol yerler kim kendüye muti oldı, anlara mâl ve genc viridi. Anlar ki muti olmadılar. Anları darb-ı harb ile kendüye döndürdi. Bunun üzerine temâm yigirmi yıl geçdi. İl, vilâyet Şeh-rûz’ı padişâh bilüp oturdılar” (T.L-237b).

“Gice oldı Şâh Râmîn leşker ile döndi, geldi, aramgâha kondı. Ertesi yine bindiler kala cengin itdiler. Yine Şâh Râmîn leşkerinden çok er helâk oldılar, çâre olmadı. Bunun üzerine bir ay temâm geçdi” (T.L-255b).

“Üç dün gün aradılar, bulamadılar. Dördüncü gün matbaha geldiler kim Şâh Râmîn içün tanur yandurular” (T.L-259a).

“Kamusına haber irürdi. Andan yine Şâh Râmîn katına geldi. Ol ulularun âhir cemî’sini anda getürdi. Bunun üzre altı ay geçdi. Bahâr faslı dahı irdi, yiryüzi behişt rengin dutdı. Dügün yaragı temâm oldı” (T.L-262b).

“Tag ve taş yolın tutdı, yolsuz yirlere gitdi. Ol dün sabaha degün yügürdi, erte olıcak bir yirde gizlendi. Bu hâl ile üç gün, üç gice yol yürüdi. Dördüncü gice seher vaktinde Ceyhun kenârına erdi” (T.L-265b).

“Çün Şeh-rûz’un dahı işi temâm oldı, bu hâl üzre bir yıl geçdi” (T.L-267a).

“Şâh Râmîn, Mâh-pervîn ile Zâvûl’de kaldılar. Bundan böyle kırk yıl dahı ömr sürdiler” (T.L-267b).

Hikâyenin birçok yerinde yazarın uzun zaman dilimlerini birkaç ifadeyle kısalttığı görülür. Kullanılan kısaltmaların bazıları süreç olarak belirsizdir. Dolayısıyla sürecin uzunluğu ya da kısalığı tam olarak kestirilemez:

“Deniz yüzünde Hakk’a münâcât iderken bir zamân gitdi. Hakk hazretine çok yalvârdı. Çok zârlık idüp kendü hâline vâkıf olup bu birkaç beyti eyitdi” (T.L-17a).

“Demişdik kim çün Şâh Râmîn uğrılayın şehirden çıkdı, bir ata binüp kızı isteyü gitdi. Birkaç gün yol yürüdi. Bir gün bir ağaç dibinde bir kârvâna irdi. Gördi kim konmuşlar oturup zevâde yiyü tururlar, kendü dahı gelüp bir arada oturup birez ârâm itdi” (T.L-18a).

“Andan varup tavarların dirşürdiler, yüklerün yükletdiler, yine azm idüp yola girüp gitdiler. Birkaç gün yine yol sürdiler yola azm kıldılar. Birkaç gün yine gitdiler, bir makâma dahı yetdiler. Andan dahı düşün düşün kondılar. Ol gün ol gice anda dinlendiler. İrtesi gün turdılar, yine tavarların yükü çekdiler, dilediler gideler” (T.L-21a-b).

“Birkaç gün yine yol sürdiler lâ-cerem birgün yine deryâ kenârına irdiler” (T.L-24a).

Yazarın kullandığı bu ifadeler her ne kadar belirsizlik taşısa da sürekli olarak sonrayı işaret etmiştir. Bu durum kurgunun akıcı olmasını sağlayarak olay örgüsünde belli bir nizam oluşturmuş ve okuma zamanının okur için daha verimli geçmesini sağlamıştır.

Hikâyede yer alan zaman ifadelerinden yola çıkarak toplamda geçen sürenin ortalama altmış bir-altmış iki yıl civarında olduğu tespit edilebilir. Çünkü Şâh Râmîn’in Gazne ülkesinden ayrılıp tekrar ülkeye dönmesi yaklaşık yirmi yıl sürer. Şâh Râmîn ile Mâh-pervîn’in evlenmesi Gazne’ye geldikten sonra bir yıl zaman alır. Şâh Râmîn ve Mâh-

pervîn'in evlendikten sonra kırk yıl zaman geçirdikleri anlatıcı tarafından ifade edilir. Dolayısıyla vaka zamanının takriben altmış bir - altmış iki yıl olduğu söylenebilir.

Hikâyenin zaman unsuru hakkında yapılan tespitlerden yola çıkarak genel bir değerlendirme yapılacak olursa, eserin nesnel/tarihî zamanı ve anlatma zamanı net olarak tespit edilememiştir; çünkü metin içerisinde bu iki zaman dilimini açıklayıcı ifadelere rastlanmaz. Yazılma ve vaka zamanı ise nesnel ve anlatma zamanının aksine metinde belirgin şekilde gösterilir. Eserin yazılma zamanının, yazarın ifadelerinden yola çıkarak II Murat dönemine denk geldiği tespit edilmiştir. Hikâyenin vaka zamanının ise çok geniş bir süreci kapsadığını görürüz. Buna rağmen yazarın özetleme tekniğini kullanarak aradan geçen uzun yılları bazı kalıp ifadelerle kısalttığı görülür. Dolayısıyla hikâyenin kronolojik bir düzlemde ilerlediği rahatlıkla söylenebilir. Ayrıca özetleme tekniğinin kullanılması hikâyeyi monotonluktan kurtararak okuma sürecinin daha verimli geçmesini sağlamıştır.

2.5. Mekân

Anlatma esasına bağlı metinlerde mekân, kişilerin yaşamış oldukları olay veya olayların sahnelendiği yerdir. Bu yer gerçek dünyadan bir mekân olabileceği gibi tamamen hayal ürünü de olabilir (Fidan, 2012: 106). Hikâye/romanda olaylar gerçek dünyada yer alan mekânlarda geçmiş olsalar dahi hayalîdir. Çünkü edebî metinlerde yer alan mekânlar “harici dünyada göründükleri gibi değil, insanların üzerinde bıraktıkları tesir ve intibalar” (Aktaş, 1991: 142) olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle edebî eserlerde mekân, vakanın bir unsuru olarak metindeki aksiyonun meydana gelmesi ve şekillenmesine yardım eder (Narlı, 2002: 99). Olay örgüsünün şekillenmesine yardımcı olan mekânın, bunun dışında eser içerisinde önemli bir görevi bulunmamaktadır.

Roman öncesi metinlerde mekân, gerçek bir varlığa sahip değildir. Bu yüzden metinlerde ismi geçen mekânlar destanda olduğu gibi sadece sahne işlevi gördüğü için mekânlar arası geçiş, olaylara bağlı olarak hızlı bir şekilde gerçekleşir (Şengül, 2010: 530). Destan ve masal gibi roman öncesi metinlerde mekân, kişilerin hayatlarında önemli bir yer tutmaz. Bu metinlerde mekânlar bazen kişilere yardım ederken bazen de onların karşısına engel olarak çıkmaktadır. Bu yüzden mekân unsuru olayları etkili bir şekilde desteklemekten uzaktır. Genellikle olay ağırlıklı olan roman öncesi türler, sürükleyicilik unsuru çerçevesinden, sanatsal kaygılardan ziyade, etkileyicilik unsuru

ön plana alan bir yapıya sahip olduklarından, mekân ve mekânda bulunan nesnelere ve kişiler arasında organik bir ilişkiden söz edilemez (Demirel, 2011: 110). Mekân ve kişiler arasında organik bir bağ olmamasına rağmen metinde yapılan mekân tasvirleri kişilerin bazı özelliklerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Mekânın edebî eserlerde görülme biçimi, genel olarak somut ve soyut olmak üzere iki şekilde olur.

2.5.1. Somut Mekân

Somut mekân, eserdeki kahramanların/kişilerin “gerçek hayatta olduğu gibi içinde buldukları, yaşayıp hareket ettikleri, gündelik yaşantılarını ve her türlü faaliyetlerini sürdürdükleri, bu evrene ait somut” (Çetin, 2013: 134) yerlerdir. Somut mekânlar edebî eserlerde açık ve kapalı mekânlar olmak üzere ikiye ayrılırlar.

2.5.1.1. Açık Mekân

Daha çok olay ağırlıklı metinlerde karşılaşılan bu mekân “geniş, dar veya dış mekân” olarak da adlandırılır. “Olay örgüsünün üzerine asıldığı bir vestiyer işlevi üstlenen bu tür mekânlar, coğrafi nitelikte bir güzergâh olmaktan öteye geçemezler (Korkmaz, 2007: 403). Bu yüzden açık mekânlar, olayların geçtiği ülke, şehir, kasaba, köy, ova, deniz, dağ, ırmak gibi açık alanlardan oluşur.

2.5.1.1.1. Şehirler ve Ülkeler

Arkânûya: Keymân Şâh’ın ülkesinin başkentidir. “Meger ki Keymân Şâh’ın şehri adı Arkânûya dirlendi. Bâcdâr varup Keymân Şâh’a Mâh-pervîn’i öğdi, ‘âlemde anun gibi hûb asır içünde olmaya didi” (T.L-28a).

Bagdâd: Serûye Şâh’ın ülkesi Irâk’ın şehirlerinden biridir. “Bagdâd şehrinde kaldı, leşkerine gelmedi. Leşker dahı anun ardınca Bagdâd’a gitdiler. Revâdur ki siz dahı ol yana varasız didi. Kabar Hân çün kim bu haberi işitdi. Buyurdı, leşkerine azm idüp Bagdâd’a gitdiler rûzgâr ile. Birgün Bagdâd’a yakun bir latîf yirde leşker ile kondı” (T.L-195b).

Berber: Mâhpervîn’in cadının elinden kurtardığı Rûzbih’in ülkesidir. “Yigit eyitdi: Berber sultânı oğluyum, adum Rûzbih’dür. Atam adına Bih-rûz dirlendi. Bir gün yigitliğime gırre oldum, birkaç kullar ile ava bindüm, avlayu, kışlayu bu makâma irdüm” (T.L-102b).

Dâdyân: Keymân Şâh'ın kardeşi Cem'in hükümdarı olduğu şehirdir. "Hem andan ol gizlü hazîneme varavuz anı dahı alalum Dâdyân şehrine varalum. Anda benüm kardaşum vardur, adına Cem dirler, Dâdyân şehrinün sultânıdır. Hâlimüzi ana bildürelüm, anun çok çerisi vardur" (T.L-79a).

Deymâsiyye: Kanûn Şah'ın yaşadığı şehirdir. "Suhrâb Şâha kendü adun eyitdi: "Benüm adum Dufâd'dur" didi. "Şehrimüz adı Deymâsiyye'dür, didi" (T.L-169b).

Erdebil: Şah Râmîn'in babasının akrabalarının blunduğu şehirdir. "Bana vasiyyet eyledi kim ciger-kûşem çün beni hakkuma koyasun, zinhâr Erdebil'e var, hısm, kavm andadur, bunda garîblikde kalma" didi" (T.L-20b).

Gazine: Şâh Erdeşîr'in ülkesinin başkentidir. "Hâce-zâde idüm atamla bile sefere gitdüm idi. Zâvûl vilâyetinde Gazni şehrinde atam vefât itdi" (T.L-20b).

Habeşistân: eser içerisinde sadece isim olarak zikredilen herhangi bir fonksiyonu olmayan bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. "Tâ hadd-ı Habeş kenârlarına degün haber irişdi" (T.L-238b).

Hemedân: Serûye Şâh'ın ülkesi Irâk'ın bir diğer şehridir. "Adına Tahmâs dirlerdi. Anun bir kardaşı var ıdı, adına Peşenek dirlerdi. Ol iki hâcibe buyurdu. Eyitdi: "İki bin er alun tîz şehre varun kızum Semenzâr Bânû'yı çıkarun alun Hemedân'a iletün. Zîrâ anun kalası muhkemdür" (T.L-203a).

Hindistan: Keymân Şâh'ın ülkesidir. "Keymân Şâh eyitdi: Ol vezîr kızıysa, ben Hind padişâhıyum ol bana layıkdur, hâliyâ ol bana râzı oldı" didi (T.L50a).

Horezm: Keymân Şâh'ın karısı Sultan Baht'ın ülkesidir. "Meger ol vakit Keymân Şâh'un bir hâtûnı var ıdı. Bir erden dahı kalmışdı Horezm'in padişâhın kızı idi. Adına Baht Sultân derlerdi" (T.L-61a).

İran: Irak sultanı Serûye Şah'ın idaresi altında olan bir başka ülkedir. "Siz ol fikri eylemen ki bunda geldinüz iş bitiresiz, feth idesiz, dönesiz yine vilâyetinüze gidesiz. İrân zemîn ayruksı makâmdur, ne Dahhak, ne Efresyâb, ne Turân zemîn padişâhları bu milke ve bu İrânlar şâhına zafer bulmadılar, siz ne başarısız didiler" (T.L-210b).

Irâk: Anadoluya komşu olan Irâk Serûye Şâh'ın ülkesidir. “Serûye Şâh'a söyledi. Eyitdi: Ey Melik-i 'Irâk! Mübârek hâtrun neden perişândur? Serûye Şâh eyitdi: Ey Melik-i Hind! Bugün görmedün mi nice ceng idi” (T.L-208b).

Kırat: Bî-dâd'ın yönettiği şehirdir. “Bu yakunda bir şehir vardır, adı Kırat'dur. Anun pâdişâhının adına Bî-dâd dirler, ulu pâdişâhdur. Otuz bin eri vardır, kendü dahı gürbüz pehlivândur” (T.L-112b-114a).

Mugân: Kabar Han'ın ülkesidir. “Ol er eyitdi: “Ben kâsıdum, Kabar Han'dan gelürüm ki Mugân padişâhidur. Andan 'Irâk sultânuna nâme iletürem” didi (T.L-190a).

Sim-âb: Suhrâb Şâh'ın ülkesidir. “Bir şehir gördiler, ol şehre Sim-âb dirlerdi. Bir padişâhı var ıdı, adına Suhrâb dirleridi, arı dirliüklü server idi” (T.L-24a).

Sîstan-Kûhistân: Hikâye içerisinde ismi geçen ancak neresi olduğu tam olarak belirtilmeyen bir mekândır. “Sîstân'a, Kuhsitân'a nâmeler göndürdi, begler padişâhlar gelsünler didi” (T.L-253a).

Zâvûl: Zâvûl Şâh Erdeşîr'in ülkesidir. “Hikâyet-i evvel oldur kim ilerü zamânda Zâvûl vilâyetinde Gazni şehrinde bir pâdişâh var-ıdı. Anun adına Erdeşîr ibni Yezdecird dirlerdi. Ol vilayetde ulû sultânıdı” (T.L-2b).

2.5.1.1.2. Kaleler

Âhir-cân Kalesi: Gülçin'i esir alan eşkıyaların yaşadığı kaledir. “Demsâz eyitdi: Siz durun yarag ve yatla kala dibine gelün, kemend ile burca çikalum, içerü kalaya girelüm kim Hak Teâlâ bize yârî kıla ol kızı kurtaravüz” didi. Eyitdiler: “Revâdur ammâ kal'a katı muhkemdür. Bu kalaya Âhir-cân dirler” (T.L-125a).

Aklâb Kalesi: Sîm-âb şehrinin yakınlarında bulunan ve Suhrâb Şâh'a düşman olan bir valinin yönettiği kaledir. “Kûtvâle nâmeyi virdiler, kabûl kılmadı. Birkaç düşnâm sözler viribidi. Ol kal'anun adına Aklâb dirleridi” (T.L-34b).

Fîlâbâd Kalesi: Demsâz'ın bir diğer kalesidir. “Bana haber göndürmiş kim dur benüm katuma gel. Fîlâbâd kal'asını bana vir. Yok dirsens varuram kal'anı başına yıkarum diyüp haber göndürmüş” (T.L-114a).

Gûllar’ın Kalesi: Şâh Râmîn’in mücadele ettiği fantastik varlıkların yaşadığı kaledir. “Meger anların bir kalası varıdı, katran agacından bünyâd itmişlerdi, Şâh Râmîn ve Suhrâb Şâh ve Hâce Sâlih ol kalaya geldiler. Zîrâ Gûllar kaçup ol kalaya girmişlerdi” (T.L-38b).

Hemedân Kalesi: Irâk Sultanı Serûye Şâh’ın bir diğêr kalesidir. “Şâh Râmîn eyitdi: İmdi Ey Tahmâs! elünden gelürse beni Hemedâna iletêsün, Semenzâr Bânû ile beni buluşdurasun tâ ki ben andan intikâmımı alam. Tahmâs alelre’s vel ayn neki buyurursun ideyüm, kanda ki dirsen senünle gideyün didi. Böyle diyüp Şâh Râmîn’le ‘Ucâf’ı aldı. Döndi, Hemedân kalasına geldi” (T.L-220a).

Kaylayâr Kalesi: Gülçîn’in kendisine kardeş edindiği Demsâz’ın yönettiği kaledir. “Gülçîn eyitdi: Ey server! Benüm bir yâvu kıldığum vardur anı isterem, eger gördün ise ya bilür isen anı bana salıvir. Andan girü senün adın nedür ayduvir ve bu kalanun dahı adı nedür? Bana haber vir. Ol şahs eyitdi: Bu kal’aya Kaylayâr dirler ve ben bu kalanun begiyem, adıma Demsâz dirler” (T.L-113b).

Kenek Kalesi: Kervana saldıran eşkıyaların yaşadığı kaledir. “Pîr Sâlih ile kârvân kavmını esîr idüp aldılar, gitdiler. Ol yakunda bir kal’a varıdı, bu harâmîler anda olurlar ıdı. Ol kal’anun adına Kenek dirler idi. Ol kalanun bir emîri varıdı, adına Hûr dirleridi” (T.L-22a).

Purâbâd Kalesi: Cârûs Emir’in yaşadığı kaledir. “Yarındası gün meger ol cezîrede bir kal’a varıdı, adına Purâbâd dirleridi” (T.L-17b).

Turâbâd Kalesi: Cârûs’un yönettiği bir diğêr kaledir. “Andan Turâbâd kalasına bir emîr kodı, kendü Mâh-pervîn’i isteyü gitdi. Hakka tevekkül kıldı, deniz yüzinde gemiyle revân oldı” (T.L-30a).

Tusâbâd Kalesi: Şeh-rûz Vezir’in Mâhpervin’i gönderdiğini söylediği kaledir. “Ammâ bunda degül, Tusâbâd kal’asına gönderdüm. Şimdi andadur, kullarum göndereyüm, varsınlar getürsinler didi” (T.L-11b).

2.5.1.1.3. Nehirler

Âb-ı Hîrmend: Nerede olduğundan bahsedilmeyen bir nehirdir. “Ana Âb-ı Hîrmend dirlerdi. Ol Âb-ı Hîrmende geldiler, kenârında kondılar. Üç gün anda

dinlendiler. Dördüncü gün yarak itdiler kim kalkalar ol ırmaktan geçeler, Zâvûl vilâyetine varalar” (T.L-237a).

Ceyhun: Ceyhun nehri'nin da eser içersinde nerede bulunduğuna dair bir bilgi verilmemektedir. “Bu hâl ile üç gün, üç gice yol yürüdü. Dördüncü gice seher vaktinde Ceyhun kenarına irdi. Diledi kim ol sudan geçe, bir tarafa dahı gide. Şeh-rûz bu fikirde iken bu yana Mâh-pervîn ve Şâh Râmîn halvetde otururken hâtırlarına geldi” (T.L-265b)

Sason: Hindistan'da bulunan bir nehirdir. “Cümle leşkeri bindürdiler Şâh Râmîn'e karşı geldiler. Bir sahra varıdı, adına Kaskan dirlerdi. Orta yirinde su akardı adına Sason dirlerdi. Ol sunun bir yanına Şâh Râmîn kondı, bir yanına Mâhûr kardaşları ile ve leşkeri ile kondı” (T.L-76a).

Şat: Şat nehri, Irak sınırları içersinde bulunan bir nehirdir. “Kasıd eyitdi: “Uşta Şat kenarına yakun bir cây-gâhda konup durur, didi” (T.L-190b).

2.5.1.1.4. Diğer Açık Mekânlar

İncelenen eserde, ava, gezintiye veya savaşa katılan kahramanlar genellikle bir pınar kenarında, bir bağda veya bir ağaç altında konaklamaktadırlar. Bu mekânlar bazen kısa bir şekilde tasvir edilirken bazen de sadece isimleri söylenmektedir.

Askerleriyle gezintiye çıkan Şah Râmîn bu sırada Şehruz Vezir'in kızı Mahpervîn'in yaşadığı sarayın bahçesine gelir:

“Şehzâde eyitdi: Ey Bâgbân! Bu bâg kimündür? Bâgbân eyitdi: Vezîründür. Şâh-zâde eyitdi: Hiç yemişi var mıdur? Teklif idesün yiyevüz. Bâgbân eyitdi: “Vardur gelün mübârek kademinüz bu bâga bassun birez dinlenün” didi. Şehzâde atdan inüp içerü girdi. Ol bâg içinde bir çeşme varıdı, ol çeşme üzerinde bir suffa düzmişler idi, döşekler bıragmışlarıdı” (T.L-3b).

Gemi ile Berber ülkesine giden Rûzbih ile Mâh-pervîn yolda bir adaya uğrarlar. Gemideki askerler ihtiyaçları karşılamak için gemiden çıktıklarında Mâh-pervîn ve Rûzbih de adayı gezmek için dışarı çıkarlar ve orada bir pınar görürler:

“Ol bınarun üzerinde ol agacın dibinde bir suffa, ol suffanun üzerinde bir atlâsun bârgâh” (T.L-108a).

Keymân Şâh'ın adamının elinden kurtulan Mâh-pervîn birkaç gün yol sürdükten sonra bir pınar yanında bulunan ağaç dibinde dinlenir:

“Bu hâletle bir kaba ağaç dibine irdi. Meger kim ol ağaç dibinde bir bınarun ayagunda çayır idi, çemenler bitmişidi. Mâh-pervîn çün anı gördi, tiz ol atdan aşaga indi. Ol atın licâmın aldı, ol bınar ayagında atı otladı. Kendünün hegbesinde azığı varıdı, çıkardı bir pâre yidi” (T.L-93a).

2.5.1.2. Kapalı Mekân

Dar mekân veya iç mekân olarak da adlandırılan bu mekânlar ev, oda, saray, çadır ve mağara gibi birçok kapalı alanlardan oluşur. İncelenen eserde saray, ev, çadır, kale, zindan ve mağara gibi yerler kapalı mekânları örneklendirir. Sözü edilen bu mekânlarla ilgili genellikle ayrıntılı tasvir yapılmaktadır. Bu mekânlardan ev ve saray âşıkların buluşmasına aracılık ederken zindan ve mağara ise âşıkların birbirlerinden ayrı kalmasına sebep olur.

Şâh Râmîn ile Mâh-pervîn'i birlikte uyurken yakalayan Şeh-rûz Vezir ikisini birbirinden ayırarak Şah Râmîn'i zindana atar:

“Vezîrün hükmiyle Şâh Râmîn'i zindâna urdılar. Şehzâde ol gün, ol gice zindânda kaldı. Dün yarusında zindânvânı katına okıdı, zindânvân Şâh Râmîn'ün katına geldi. Eyitdi: Şâh-zâde ne buyurursız? Şâh Râmîn eyitdi: Ey zindân-vân! Gel berü sana bir haber diyeyin” (T.L-14b).

Mâh-pervîn'le görüştükten sonra onun hasretine dayanamayan Şâh Râmîn, Mâh-pervîn'i görmek için onun sarayına gider:

“ankebût gibi tırmandı, yukarı çıkdı. İçerü serây içine bakdı. Gördi kim kız kendü tahtında oturmuş, tenhâ, yanında yöresinde kimse yok. Şâh-zâde revzenden kendün bildürdi. Kız yukarı revzende Şâh Râmîn'i gördi. Derhâl yügürüp karşı geldi, Şehzâde-yi revzenden aşaga indirdi, elin boynına bırakdı, öpüşüp, kucuşup, sarmaşup sürdiler, geldiler taht üzerine agup oturdılar” (T.L-9b).

Keymân Şah'ın askerinin elinden kurtulan Mahpervin Şah Râmîn'i ararken mağarada bir cadının eline esir düşer:

“İki eli ayagı cünbişden kaldı. Câzû yine işâret kıldı. Mâh-pervîn oturduğı yerden deprenmedi. Bir işâret dahı kıldı. Ol oturduğı yerden buğur mağaranun bucagina gitdi. Bir karanu yirde düşüp kaldı” (T.L-95a).

“Gördiler bir ulu sahrâ ol sahrânun ortasında bir ağaç bitmiş, dibinde bir bınar akar. Ol bınarun üzerinde ol ağacın dibinde bir suffa, ol suffanun üzerinde bir atlas bârgâh. Çün bârgâha yakun geldiler, derhâl içeri girdiler. Gördiler bir taht, âc ve âbnûsdan örülmüş. Ol taht üzerinde mesned-i şâhî döşenmiş, püştiler dayanmış, bezm âletleri kurulmuş cümlesi zerrînden. Çün Mâh-pervîn’le Rûzbih anı gördiler, ikisi bile geçdiler zerrîn sandallar varıdı, varup üzerine oturdılar. Mâh-pervîn, Rûzbih’e eyitdi: Ey birâder! Aceba bu bârgâh kimündür? Rûzbih eyitdi: “Ey nigârîn! Bilmezem. Meger ki hısmı gele, bu kimün idigün andan sorup bilevüz” didi. Bu sözi söyleyüp yiründen durdı. Rûzbih, ol bezm âleti durduğı yire vardı. Gördü kim sükkerî şerbetler ve şarâblar, nükûl, kebâblar cümlesi müretteb kadehler, kabaklar surahîler, yandagular, çargatlar, kumkumalar, tobtolu iki altun zevrakları toldurdı şerbetle. İksin iki eline aldı, birini götürüp Mâh-pervîn’e virdi, içdi. Birin dahı kendü içdi, lezzeti latif. Bir dem oturdılar. Nâgâh bunlar ferâgat otururken bârgâh kapusından bir kişi içerü girdi”(T.L-108a-b).

“(.....) arasında bir yüce köşk, dört yanında manzaragâhları vardur. Deri dahı açuk, her pencere bir cânibe bakar. Suhrâb Şâh sürdi ol köşke geldi. Gördü kim kapusu baglu, atından indi, yukaru çıkdı, kapunun bagını giderdi, içerü girdi. Ol köşk içine nazar kıldı. Gördü kim bir âc-ı âbnûs taht örülmüş, ol taht üzerinde mesned-i şâhî konulmuş, bezm âletleri kurulmuş”(T.L-166b).

2.5.2. Soyut Mekân

Nesnel gerçeklik taşıyan edebî eserlerde mekânlar genellikle somut özellikler ortaya koyar. Yani bilinen, görülen olayların gerçekleştiği gerçek dünyaya ait mekânlardır. Fantastik, metafizik, masal gibi edebî eserlerde anlatılan olayın özelliklerine göre dünya dışı soyut mekânlar kullanılmaktadır.

Soyut mekânlar, edebî eserdeki kişilerin umutları, özlemleri ve dinî inanışlarına göre ütöpik, fantastik ve metafizik olarak üç bölüme ayrılmaktadır (Çetin, 2005, 136). Tuhfetü’l-Letâ’if’te fantastik ve metafizik ölçülerde ele alınabilecek soyut mekânlar

bulunmaktadır. Bu mekânlar genellikle eserin kahramanlarına yardımcı olan varlıkların yaşadıkları mekânlardır.

Cadı elinden kurtulan Mâh-pervîn ve Rûzbih bir süre sonra Rûzbih'in sevdiği Hüsn-i Kamer'le tanışır. Hüsn-i Kamer, Mâh-pervîn'e, Şâh Râmîn'i bulmak için yardım eder. Peri olan Hüsn-i Kamer Cinnistân ülkesinde yaşamaktadır.

Cinnîstân: Hüsn-i Kamer'in ülkesidir. “Bu makâma getüre. Cinnîler gelüp kızı kurtardılar. Aldılar yine Cinnîstân ilinde Rekâb-ı Zergen şehrine gitdiler. Çok cehd itdi, beni kurtaramadı. Câzû beni sihr ile aldı bu makâma getürdi. Bilmezem ki hâlüm nice ola diyüp hay hay agladı. Mâh-pervîn[in] ana özi göyindi” (T.L-104a).

Mâh-pervîn'i, Hint sultanı Keymân Şâh'ın elinden kurtarmak için yola çıkan Şâh Râmîn ve askerleri bir adada Nîm-ten adındaki yaratıkların saldırılarına uğrarlar. Bu sırada Şâh Râmîn'e yardım etmeleri için Hak teâlâ tarafından gönderilen Murg-ı Şîrân adındaki kuşlar gelir. Bu kuşlar, Fâm-güşâde adında bir adada yaşamaktadır.

Fâm-güşâde: Murg-ı Şîrân kuşlarının yaşamış olduğu adadır. “Ol kuşlar eyitdiler: “Makâmumuz deryâ-yı muhît içindedür. Anda bir cezîre vardur, adına Fâm-güşâde dirler. Anda oluruz ve bizüm adımız Murg-ı Şîrândur” (T.L-40b).

Bu iki mekânın dışında Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu ve içinde fantastik unsurları çokça barındıran bir de kale vardır. Bu kale Şedîd Şâh'ın yeryüzünde bir cennet yaptırmak istemesi sonucu veziri tarafından dönemin en ünlü sihirbazları ve büyücülerine inşa ettirilmiştir. Tuhfetü'l-Letâ'if'de en uzun tasvir edilen mekân Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kaledir:

Şedîd Şâh'ın Kalesi: Şedîd Şâh'ın yeryüzünde cennet olarak yaptırdığı kaledir. “Şedîd anı gördi, eyitdi: Ol benüm kardaşum begayet delü imiş ki kendü yapdur[dı]gına gelüp nazar kılmadı, hasret gitdi. Ben bir binâ kılâyum, üzerine durayum, mimârı ben olayum didi. Vardı âlem mâlını cem' eyledi. Dahı ne kadar ki âlemde akl ıssıları üstâdlar var ise bir yere dirşürdi. Bu kala-yı anlara yapdurdi” (T.L-133b).

Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kalenin dışında eserde yer alan bir başka soyut mekân ise deniz mahluklarının yaşamış olduğu Bahr-i Zîr adlı su altı şehridir:

Bahr-i Zîr: Deniz mahlûklarının yaşamamış olduğu ve deniz altında bulunan fantastik bir mekândır. “Denizün altı bir muazzam şehridi, Bahr-i Zîr derleridi. Melik-i Bahr ol şehirde olurdu. Ana şehzâdenün nâmesin virdi. Okudu, hikâyeti bildi. Ol dahı sekiz bin kendü kavminden acâ’ib, garâ’ib ecnâslardan dirşürdi ve eyitdi: Varun ol kişiye irüñ” (T.L-189a).

Örneklerde de görüldüğü gibi Tuhfetü'l-Letâ’if’te soyut mekânlar, somut mekânlara göre sayıca az olmalarına rağmen anlatıcı soyut mekânların tasviri üzerinde daha çok durmaktadır. Tasviri yapılan bu soyut mekânlar, eserin kahramanı Şah Râmîn’in karakteri hakkında fikir vermektedir. Hiçbir canlının görüp gezemediği Şedîd Şâh’ın yaptırmış olduğu kaleyi gezmek için gösterdiğı çaba ve cesaret bu durumu örneklemektedir.

2.6. Şahıs Kadrosu

Anlatma esasına bağı edebî metinlerin kurgusunun önemli bir bölümünü de şahıs kadrosu oluşturur. Edebî eserlerdeki şahıs kadrosu; “edebî eserlerde anlatılan/sahnelenen olayları var eden ve yaşayan insan ve insan hüviyetine büründürülmüş varlıklar” (Çetişli, 2009: 67), “nakledilen veya değışik şekillerde ifade edilen vakanın zuhuru için gerekli insan ve insan hüviyeti verilmiş varlıklar”dır (Aktaş, 1998:148). Bir öyküde yer alan ve dolaylı ya da dolaysız olarak anlatılan olayla ilişki içinde bulunan varlıkların tamamıdır (Kolcu, 2005: 26). Özetle şahıs kadrosunu oluşturan unsurlar insan olabileceğı gibi kişileştirilmiş hayvan veya nesnelere de olabilmektedir.

“Divan Edebiyatında Hikâye” isimli çalışmasında Hasibe Mazıoğlu, Türk edebiyatında, XIII. yüzyıldan modern hikâyenin başlama zamanı olarak kabul edilen Tanzimat dönemine kadar geçen süreçte kaleme alınmış yerli ve çeviri hikâyeleri incelemiştir. Bu incelemede hikâyelerin şahıs kadroları üzerinde durmuş, hikâye kahramanlarının karakterleri, çevreleri ile olan ilişkileri üzerinde psikolojik tahlillerin yapılmadığını, kahramanların ya hep iyi ya da hep kötü olduğunu dile getirmiştir. Hikâyelerin çoğunda kahramanların cadı, cin, peri, büyücü gibi masal karakteri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca hikâyelerde geçen olayların tek düzeyde olup kahramanların sosyal çevre içindeki durumları, çeşitli olaylar karşısında aldıkları tavır üzerinde durulmadığını ve

hikâyelerde yer alan tiplerin âşık, mâşûk, cadı, hırsız, tüccar gibi sınırlı sayıda tipler olduğunu dile getirmiştir (Mazıoğlu, 2014: 545-546).

Anlatma esasına bağlı metinlerde şahıs kadroları yüklendikleri fonksiyonlara göre, yazarın sözünü emanet ettiği kişiler, olayların ortaya çıkmasında ve gelişmesinde rol alan kişiler, dekoratif unsur durumundaki kişiler (Aktaş, 2015: 46) gibi değişik şekilde tasnif edilebilmektedir. Bunun dışında doğrudan doğruya olay örgüsünün oluşmasında, gelişmesinde, sonuçlanmasında rol alan kişiler; yazarın düşünce ve kanaatlerinin okuyucuya aktarılmasını sağlayan kişiler; zaman ve mekân unsurlarının daha gerçekçi bir şekilde aktarılmasında görev alan kişiler (Çetişli, 2009: 69) olarak da tasnif edilebilmektedir.

Bu çalışmada incelenen Tuhfetü'l-Letâ'if'in şahıs kadrosunu Şerif Aktaş'ın yapmış olduğu tasnife göre ele almak daha uygun olacaktır. Eserde kahramanlar hakkında yapılan tasvirler genellikle fizikî özelliklerine yönelik olup, psikolojik yönlerine dair açıklayıcı bilgilere pek yer verilmemiştir. Şahıslarla ilgili fiziksel tasvirler “yüzü güzel”, “olgunluk sahibi”, dünyada eşi benzeri olmayan güzel”, “adaletli”, “iyi huylu”, “güçlü”, “bilgili” gibi yüzeysel tanımlarla yapılmaktadır. Hikâyedeki kahramanlar ya hep çok iyi ya da hep çok kötü olarak okuyucuya aktarılmaktadır.

2.6.1. Olayın Meydana Gelişinde Rol Alan Kişiler

2.6.1.1. Asıl Kahraman veya Birinci Derecedeki Kahraman

Anlatma esasına dayalı metinlerde başkahraman olayların etrafında geliştiği, eserden çıkarıldığı zaman, eserin bütününe ciddi anlamda zarar veren kişidir (Demirel: 2011: 109). Bu açıdan bakıldığında Tuhfetü'l-Letâ'if'te olayın iki asıl kahramanı Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn 'dir. Ve bu iki kahraman arasında kalbî bir ilişki vardır.

Şâh Râmîn: Tuhfetü'l Letâ'if'in iki başkahramanından biri olan Şâh Râmîn, Zâvûl ülkesinin padişâhı Şâh Erdeşîr'in tek oğludur. Şâh Râmîn, iyi bir eğitim almış, zeki, cömert, yakışıklı, savaş sanatını bilen cesur bir karakterdir. Ancak Şâh Râmîn, bu özelliklerinin yanında sorumluluk almayan, her zaman gezmeyi seven ve arkadaşlarıyla ava çıkan biri olarak da karşımıza çıkmaktadır:

“Ve hem Erdeşîr Şâh'ın bir oğlu vardı, cemâl u kemâl ıssıydı, sehâvetde erlik
..... de hüneri var-ıdı. Her işde fenni var-ıdı. Hânende ve nüvîsende

silahşurluk ve savaş için bilüridi. Her dilden haberdârıdı. Cümlesini yâd dutmuşıdı. Bir suâle on cevâb viriserdi. Kimse anunla bahs idemezdi ve dahı ‘ayyârlıktan haberdâr ıdı. Gayetde çâpük harîf-idi. Ammâ işi dâ'im seyr ü seyrândı avdan şikârdan hâlî değıldi” (T.L-2b-3a).

Şâh Râmîn, hikâyenin başından sonuna aktif bir kahramandır ve tüm olaylar onun ve Mâh-pervîn'in etrafında şekillenmektedir. Birgün arkadaşlarıyla ava çıkan Şâh Râmîn, babasının veziri olan Şeh-rûz Vezir'in bahçesine gelir. Kapıda bekleyen bahçıvanla konuştuktan sonra bahçeye girer ve daha önce hazırlanmış olan minderlerin üzerine oturur. Bu sırada Mâh-pervîn'in dadısı olan bahçıvanın karısı bahçeye gelir ve Şâh Râmîn'i görür. Şâh Râmîn'i bahçede gören dadı hemen Mâh-pervîn'in yanına döner ve Mâh-pervîn 'e Şâh Râmîn'i anlatmaya başlar. Kız görmeden dadısının anlattıklarıyla Şâh Râmîn'e âşık olur. Daha sonra dadısının yardımıyla Şâh Râmîn de Mâh-pervîn'i görür ve ona âşık olur. Bu durumu bir tesadüf üzerine öğrenen Şeh-rûz Vezir kızını bir sandığa koyup denize bırakır ve iki âşığı birbirinden ayırır. Daha sonra Şâh Erdeşîr'i öldüren Şeh-rûz, Şâh Râmîn'i zindana atar. Şâh Râmîn, babasına sadık olan bir askerın yardımıyla zindandan kurtulur ve Mâh-pervîn'i aramak için hazırlık yapar. Ülkeden çıkmadan önce Mâh-pervîn'in dadısının yanına uğrayan Şâh Râmîn dadıyla konuştuktan sonra Mâh-pervîn'i bulacağını, tekrar dönüp ülkesini Şeh-rûz'dan alacağını söyler ve gece gizlice şehirden çıkar:

“Şehzâde eyitdi: “Ben kızı isteyü giderim siz bana himmeti yoldaş idün” didi. “Tâ ki ben Mâh-pervîn'i bulmayınca yine bunda gelmezüm, eger ömr vefâ kılursa, başımda devlet var-ısa yine tâc u tahtımı bulam, didi” (T.L-15b).

Şehirden çıktıktan sonra Mâh-pervîn'i aramaya koyulan Şâh Râmîn bu süreçte çeşitli zorluklarla ve düşmanlarla karşılaşır. Şâh Râmîn tüm zorluklara ve düşmanlara karşı zekâsı, cesareti, kurnazlığıyla galip gelmeyi başarır.

Hikâyede neredeyse hiçbir şahsın fiziksel ve psikolojik özellikleri verilmemesine rağmen yazar sadece Şâh Râmîn'in yaşını söyleyip fiziksel özelliklerinden bahsetmektedir:

“Suhrâb eyitdi: “Yok maslahat oldur kim ol bizden amân bula. Biz dahı şehzâde kaydında olavüz. On sekiz yaşında bir servi talı yavı kılduk” (T.L-60b).

“Meger ki ol yörede bir câzû var-ıdı, adına Ma‘rekûs câzû dirler-idi. Begâyet sâhir, mel‘ûn-idi. Bir magâranun içinde olurdu. Meger ki ol tag eteginde bir sarb makâm var-ıdı. Gice, gündüz ol melûn anda olurdu. Ol arayı yurd idünmiş-idi. Kırk yıldı kim anda dururdu. Dâ‘im işi sihr-idi. Kazâ-yı ilâhî ol mel‘ûn ol gün magâradan çıkar. Avlayu, şikârlayu ol araya geldi. Şâh Râmîn‘i anda buldu. Gördü kim bir zîbâ yigit, hüsni latîf, kaddi, kâmeti yirince, cemâli hûb, ol melûn çün anı gördü, üzerine geldi” (T.L-157a).

“Bunlar eyitdiler: Bu kârvân içinde bir oğlan var-ımuş, Rüstem sıfat, Nerimân sîret, katı erliklü, bize azîm dilîrlik gösterdi, bizden otuz kişiyi öldürdü” (T.L-22a).

Mâh-pervîn: Hikâyenin bir diğêr başkahramanı Şeh-rûz Vezir‘in kızı Mâh-pervîn‘dir. Mâh-pervîn, güzellikte dünya üzerinde benzeri olmayan, okuma yazma bilen, savaş sanatından anlayan bir kızdır. Hikâyede Şâh Râmîn‘den sonra çeşitli özellikleri verilen şahısların başında Mâh-pervîn gelmektedir. Hikâyenin girişinde Mâh-pervîn şu şekilde tasvir edilmiştir:

“(.....) vezîrün dahı bir kızı var-ıdı. Be-gâyet hûb, âlemde nazîri yog-ıdı. Adına Mâh-pervîn dirlerdi ve şehzâdenün adına Şâh Râmîn dirler-idi. Ol ikisinün mukâbili ol vilâyetde yog-ıdı. Ammâ vezîr kızı Mâhpervin dahı okımak ve yazmak bilürdü. Ve dahı darb u harb vakti ‘alâ kadrihâ iş başarurdu. Velî sarâydan taşra ol kız çıkmazdı, cemâlin kimseye göstermezdi.” (T.L-3a).

Mâh-pervîn kendi sarayının bahçesine gelen Şâh Râmîn‘e sadece dadısının anlatmasıyla görmeden âşık olur. Daha sonra dadısının yardımıyla Şâh Râmîn‘le görüşür ve Şâh Râmîn‘de Mâh-pervîn‘e âşık olur. Şeh-rûz Vezir‘in, Mâh-pervîn‘i sandığa koyup denize bırakmasından sonra Mâh-pervîn de tekrar Şâh Râmîn‘e kavuşmak için onu aramaya başlamıştır ve bu sırada karşısına çeşitli engeller ve düşmanlar çıkmıştır. Mâh-pervîn bu engellerden cesareti, sadakati, zekâsı sayesinde kurtulmuş ve hikâyenin sonuna doğru Şâh Râmîn‘e kavuşmuştur.

Yazarın Mâh-pervîn için söyledikleri klasik sevgili tipi için söylenen ifadelerden önemli bir farklılık göstermez. Mâh-pervîn kendisi gibi hikâyenin başkahramanı olan Şâh Râmîn‘le birlikte tematik gücü temsil ettikleri için yazar tarafından olumlu özelliklerle donatılmış ve bu durum hikâyenin sonuna kadar devam etmiştir.

2.6.2. Yardımcı Kişiler

Yardımcı kişiler; “asıl kahramana görevini yerine getirme hususunda şu veya bu seviye ve istikamette yardım eden kişilerdir” (Çetişli, 2009, 70). Bu kişiler yazar tarafından iyi, güzel ve faydalı olduğuna inanılan değerlerle donatılmıştır. İradeli, umut ve güven veren örnek karakter olan yardımcı kişiler belirleyici, yönlendiricilikleriyle eserin olay örgüsünün şekillenmesine güçlü ve iyimser tipler olarak öncülük ederler.

2.6.2.1. İnsan Olan Yardımcı Kişiler

Cârûs-ı Pür-âbâdî: Cârûs-ı Pür-âbâdî, Pür-âbâd kalesinin komutanıdır. Hikâyede Cârûs'un da fizikî özellikleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Cârûs, hikâyenin olay örgüsüne Mâh-pervîn'in içinde bulunduğu sandığı bulmasıyla dâhil olur (T.L-17b).

Askerleriyle kale dışında gezintiye çıkan Cârûs sahile geldikleri zaman Mâh-pervîn'in içinde olduğu sandığı kuma saplanmış şekilde görür ve askerlerine sandığı alıp kaleye götürmelerini emreder. Kaleye döndüğü zaman sandığı açtıran Cârûs, sandığın içinden çıkan Mâh-pervîn'i görür ve ona âşık olur. Cârûs bir süre Mâh-pervîn'le sohbet eder ve Mâh-pervîn'den hikâyesini anlatmasını ister. Mâh-pervîn'den tüm hikâyeyi dinleyen Cârûs, Mâh-pervîn'e, Şâh Râmîn yoksa kendisiyle evlenmesini teklif eder. Mâh-pervîn'in, Cârûs'un yapmış olduğu teklifi reddeder. Mâh-pervîn'in bu tavrına çok sinirlenen Cârûs hemen Mâh-pervîn'in yakasına yapışır ve bir süre mücadele ederler. Mâh-pervîn, Cârûs'u bayıltarak elinden kurtulur. Mâh-pervîn kurtulduktan sonra kalenin dışına çıkıp sahile gelir. Mâh-pervîn sahilde bir kayık bulup hemen denize açılır. Bir süre sonra kendine gelen Cârûs hemen Mâh-pervîn'in peşine düşer. Cârûs, Mâh-pervîn'i aradığı sırada Hâce Sâlih'le tanışır. Hâce Sâlih'ten Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'in hikâyesini dinleyen Cârûs yaptığından pişman olur ve Mâh-pervîn'i kendisine kız kardeş edinir. Daha sonra Hâce Sâlih'ten Hint ülkesi hükümdarı Keymân Şâh'ın Mâh-pervîn'i esir aldığını öğrenir. Sîm-âb ülkesine giden Hâce Sâlih'le birlikte giden Cârûs burada Hâce Sâlih aracılığıyla Sîm-âb ülkesi hükümdarı Suhrâb Şâh ve Şâh Râmîn'le tanışır, onlarla dost olur. Cârûs, Şâh Râmîn'e yapmış olduğu savaşlarda ve Mâh-pervîn'i bulmasında yardımcı olur. Şâh Râmîn'le Keymân Şâh arasında yapılan savaşta Cârûs, Keymân Şâh'ın kızı Gülçin Bânû'ya âşık olur ve hikâyenin sonunda onunla evlenir.

Hikâyenin olay örgüsünde başlangıçta hasım güç olarak karşımıza çıkan Cârûs, daha sonra Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn’le dost olur ve onlara yaptığı yardımlarla olumlu bir karakter kazanır. Ayrıca yazar, Cârûs’un hikâye içerisinde Gülçin Bânû’ya âşık olması ve onunla evlenmesine vurgu yaparak Cârûs’un yardımcı şahıslar arasında işlevselliğini arttırmasını sağlar.

Demsâz: Demsâz, Kaylayâr kalesinin komutanıdır. Hikâyeye ise kaybolan Mâh-pervîn’i aramaya çıkan Gülçin Bânû ile tanışması sonucu dâhil olur (T.L-113b).

Mâh-pervîn’i aramaya çıkan Gülçin, Kaylayâr kalesi yanında dinlenirken Demsâz’la karşılaşır. Demsâz ve Gülçin birbirlerine kim olduklarını söyledikten sonra Gülçin Mâh-pervîn’i aramaya çıktığını, Demsâz ise Bî-dâd ile yaşadığı sıkıntıyı anlatır. İkisi bir süre sohbet ettikten sonra Demsâz, Gülçin’i kendisine kız kardeş edinir. Gülçin, Demsâz’a Bî-dâd’la yapmış olduğu savaşta yardımcı olur. Gülçin’in yardımıyla Bî-dâd’ı yenen Demsâz, onun iki şehrini alarak onlara da komutan olur. Gülçin savaştan sonra Mâh-pervîn’i aramak için Demsâz’dan izin ister. Demsâz, Gülçin’i tek bırakmaz ve Mâh-pervîn’i aramak için Gülçin’le beraber yola çıkar.

Hikâyedeki diğer yardımcı kahramanlar gibi Demsâz’ın da fizikî özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmemektedir. Demsâz, Gülçin’e Mâh-pervîn’i bulma konusunda, Mâh-pervîn’e de yapmış olduğu savaşlarda yardımcı olması yönüyle yardımcı kişiler arasındaki yerini alır.

Gülçin Bânû: Gülçin Bânû, Hint sultanı Keymân Şâh ve Baht Sultan’ın kızıdır. Hikâyede Gülçin’in on dört yaşında güzel bir kız olduğunu belirten yazar bunun dışında Gülçin Bânû’nun fizikî özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi vermez:

“Bir erden dahı kalmış-ıdı, Horezmin padişâhın kızı-ıdı. Adına Baht Sultân derlerdi. Anun bir kızı var-ıdı, on dört yaşında adına Gülçin Bânû dirlerdi. Begâyet hûb-ıdı” (T.L-61a).

Gülçin Bânû sarayda hizmetkârlarıyla gezerken kadın kılığındaki Şâh Râmîn’le karşılaşır ve ona kim olduğunu sorar. Şâh Râmîn, adının Dil-rûbâ olduğunu söyledikten sonra Gülçin Bânû’ya saraya geliş hikâyesini anlatır. Şâh Râmîn’in anlattıklarına inanmayan Gülçin ondan gerçek hikâyeyi anlatmasını ister. Bunun üzerine Şâh Râmîn, Mâh-pervîn’le olan hikâyelerini anlatır. Hikâyeyi dinleyen Gülçin Bânû durumdan çok etkilenir ve Şâh Râmîn’le Mâh-pervîn’e yardım ederek babası Keymân Şâh’ın

sarayından kaçıır. Hikâyenin sonuna kadar Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'in yanında kalan Gülçin Bânû, onlara karşılaştıkları zorlukların çözümünde yardım eder. Şâh Râmîn ordusunda Cârûs'u gören Gülçin Bânû ona âşık olur ve hikâyenin sonunda onunla evlenir.

Gülçin Bânû hikâyeye dâhil olduktan sonra olay örgüsünde aktif bir rol alır. Hem olayların gelişmesindeki katkısı hem de Cârûs'a olan aşkı Gülçin Bânû'yu yardımcı kişiler arasında belirginleştirir.

Hâce Sâlih: Hikâyede fiziksel özellikleri ve sosyal durumu hakkında ayrıntılı bilgi verilmeyen Hâce Sâlih yaşlı bir tüccar ve bir ticaret kervanının lideridir. Hâce Sâlih hakkında metinde verilen tek bilgi ticaret kervanının lideri ve iyi bir kişi olduğudur:

“Kârvân başının adına Sâlih aydurlardı, hoş kişiydi” (T.L-21a).

Hâce Sâlih hikâyenin olay örgüsüne Şâh Râmîn'le karşılaştıktan sonra dâhil olur. Hâce Sâlih ve kervanı ticaret için geldikleri Gazne'den Erdebil'e dönerken yolda Şâh Râmîn'le karşılaşır. Şâh Râmîn başlangıçta kervandakilerden kim olduğunu gizleyerek onlara kendisinin tüccar olduğunu söyler. Babasıyla birlikte Horasan'dan ticaret için Gazne'ye geldiklerini ancak yolda adamlarının kendisine ihânet ettiğini ve babasını öldürüp mallarını elinden aldığını anlatır. Hâce Sâlih bu hikâyeyi dinledikten sonra Şâh Râmîn'e yola kendileriyle devam etmesini teklif eder. Şâh Râmîn bu teklifi kabul eder ve yola birlikte devam ederler. Yolda Şâh Râmîn'in kervanı bir ayıdan ve eşkıyalardan kurtarır. Bu olaylardan sonra Şâh Râmîn gerçek hikâyeyi Hâce Sâlih'e ve kervandakilere anlatır. Hikâyenin aslını öğrenen Hâce Sâlih Şâh Râmîn'i kendine oğul edinir. Bundan sonra Hâce Sâlih hikâyenin sonuna kadar hayat tecrübesi, mal varlığıyla Şâh Râmîn'e Mâh-pervîn'i bulmasında ve ülkesini Şeh-rûz'dan almasında yardımcı olur.

Bu yönüyle Hâce Sâlih hikâyenin olay örgüsünün büyük bir kısmında işlevsel bir şahıs olarak yer alır. Bu durum Hâce Sâlih'in hikâyedeki yardımcı kişiler arasında önemli bir yere sahip olduğunu gösterir.

İtgin: İtgin, Sîm-âb hükümdarı Suhrâb Şâh'ın komutanlarından biridir. İtgin'in fizikî özellikleri hakkında bilgi verilmemektedir. Ancak İtgin, Şâh Râmîn'in Keymân Şâh, Serûye Şâh ve Şeh-rûz'la yapmış olduğu savaşlarda büyük kahramanlıklar göstererek Şâh Râmîn'e destek olmuştur. Yazar İtgin'in göstermiş olduğu kahramanlıkları ve

yaptıklarını vurgulayarak onun yardımcı kişiler arasında önemli bir yer almasını sağlar (T.L-51b).

Kabar Hân: Kabar Hân, Mugan ülkesinin padişâhı ve Kaytar Hân'ın babasıdır (T.L-190a). Kaytar Hân'ın Semenzâr Bânû'ya duyduğu aşk yüzünden acı çekmesine dayanamayan Kabar Hân, vezirinin tavsiyesi üzerine kızı Serûye Şâh'tan istemek üzere elli bin askerle Irâk ülkesine doğru hareket eder. Kabar Hân, Semenzâr Bânû'yu oğluna istemek için geldiği Irâk topraklarında Şâh Râmîn'le tanışıp dost olur. Serûye Şâh'ın kızını vermemesi üzerine Şâh Râmîn'le birlik olup Serûye Şâh'la savaşırlar. Savaşı kaybeden Serûye Şâh savaş sonunda kızını Kaytar Hân'a vermeyi kabul eder.

Kabar Hân hikâyeye dâhil olduktan sonra Şâh Râmîn'le dost olmuş ve hikâyenin sonuna kadar böyle devam etmiştir. Kabar Hân, Şâh Râmîn'e Serûye Şâh'la ve Şehrûz'la yapmış olduğu savaşta ordusuyla yardım ederek yardımcı şahıslar arasındaki yerini almıştır.

Kahkaha-yı Hindû: Kahkahâ, Mâhûr'un en güçlü komutanıdır:

“(.....) bir cihân pehlivânları bile adına Kahkaha-yı Hind dirler” (T.L-73b).

Kahkaha, savaşın ilk günlerinde Şâh Râmîn'in ordusundan çok sayıda asker öldürür. Savaşın son gününde Kahkaha esir düşer. Mâhûr'un Şâh Râmîn'e yenilip onunla dost olmasından sonra bir meclis kurulur. Kurulan mecliste eğlenirlerken Kahkahâ'yı hatırlarlar. Şâh Râmîn, askerlerine Kahkahâ'nın getirilmesini emreder. Kahkahâ meclise geldiğinde Mâhûr'un mecliste oturduğunu görünce Şâh Râmîn'den affedilmeyi diler ve dileği kabul edilir.

Kahkahâ da Mahûr ve kardeşleri gibi başlangıçta Şâh Râmîn'e düşmanken daha sonra onunla dost olmuş ve yapılan savaşlarda Şâh Râmîn'in yanında yer almıştır.

Karıcık/Karı: Karıcık, Arkanuya şehrinde yaşayan kimsesiz ihtiyar bir kadındır. Şâh Râmîn'in Mâh-pervîn'i kurtarmak için Hint ülkesine gelmesiyle hikâyeye dâhil olur (T.L-42a).

Şâh Râmîn, Hint ülkesine geldikten sonra tek başına gemiden inip Arkanuya şehrine doğru gider. Şehrin önlerine doğru gelen Şâh Râmîn yaşlı bir kadının evinin önünde durup kadına “Ana! Tanrı misafiri kabul eder misin?” diye sorar. Kadın kabul edeceğini söyledikten sonra içeri girerler. İçeri girdikten sonra yaşlı kadın sofrayı hazırlar, Şâh

Râmîn yemek sofrasında kadına Mâh-pervîn'le olan hikâyelerini ve Mâh-pervîn'in şimdi Keymân Şâh elinde esir olduğunu anlatır. Hikâyeyi dinleyen kadın üzülür ve Şâh Râmîn'e yardımcı olacağını söyler.

Yaşlı kadının hiçbir fiziksel özelliğinden bahsedilmemesine rağmen o Keymân Şâh sarayında bulunan Mâh-pervîn'le dışarda bulunan Şâh Râmîn arasında mektuplarla iletişimi sağlamış, daha sonra da kadın kılığında Şâh Râmîn'i saraya Mâh-pervîn'in yanına götürerek iki aşğın kavuşmasını sağlamıştır. Bu özellikleri ile karıcık hikâyenin olay örgüsünde aktif bir yardımcı şahıs olarak öne çıkmaktadır.

Kaytar Hân: Kaytar Hân, Mugan padişâhı Kabar Hân'ın oğludur (T.L-190b). Kaytar Hân hikâyenin olay örgüsüne bir tüccarın gelip kendisinin yanında Serûye Şâh'ın kızının güzelliğini övmesi sonucu kıza âşık olmasıyla dâhil olur. Kıza görmeden âşık olan Kaytar Hân bir müddet sonra bu aşk yüzünden divane olur ve çok zahmet çekmeye başlar. Bu durumu gören babası Kabar Hân, oğlunun durumuna dayanamaz ve vezirinin tavsiyesi üzerine kızı Serûye Şâh'tan istemek için Irak ülkesine giderler. Serûye Şâh kızını vermeyeceğini söyleyince Şâh Râmîn'le birleşen Kabar Hân Serûye Şâh'la savaşır.

Kaytar Hân yapılan bu savaşa üç bin askeriyle son anda yetişir ve savaşın kazanılmasında büyük katkı sağlar. Savaşın sonunda Serûye Şâh, kızı Semenzâr Bânû'yu vermeyi kabul eder ve düğün hazırlıkları başlar. Ancak bu sırada Şâh Râmîn'in Mâh-pervîn'le olan hikâyesini öğrenen Kaytar Hân, Şâh Râmîn, Mâh-pervîn'e kavuşmadan kendisinin düğününün olmayacağını söyler.

Kaytar Hân'ın fiziksel özellikleri hakkında pek bilgi verilmemektedir. Ancak Kaytar Hân, Semenzâr Bânû'ya olan aşkı, yapılan savaşta yaptığı yardım ve Şâh Râmîn'in aşkına gösterdiği saygıyla yardımcı kişiler arasındaki yerini almaktadır.

Mâhûr-ı Hindû: Hikâyede fizikî özellikleri verilmeyen Mahûr-ı Hindû, Keymân Şâh'ın en büyük komutanlarından biri ve Pâpûr-ı Hindû'nun abisidir (T.L-73b). Keymân Şâh'ın Şâh Râmîn'e yenilmesi üzerine Hint ülkesi yönetiminin Şâh Râmîn'de değil kendilerinde olması gerektiğini düşünür. Bu düşünceyle Şâh Râmîn'le savaşmak için çok büyük bir ordu toplayıp Arkanuya şehrine gelir. Mâhûr'un ve diğer kardeşlerinin savaşmak için Arkanuya şehrine geldiğini duyan Pâpûr-ı Hindû, abisinin ve kardeşlerinin yanına hemen gider ve onlara Şâh Râmîn'le dost olmalarını teklif eder.

Mâhûr kardeşi Pâpûr-ı Hindû'nun kendisine sunmuş olduğu teklifi reddederek Şâh Râmîn'le savaşı ve savaşı kaybeder. Savaşı kaybeden Mâhûr, Şâh Râmîn'in iyiliğini, adaletini ve cesaretini görüp onunla dost olur. Şâh Râmîn'le dost olan Mâhûr, Serûye Şâh ve Şeh-rûz'la yapılan savaşlarda ona yardımcı olur.

Başlangıçta Şâh Râmîn'e hasım olan Mâhûr-ı Hindû, daha sonra Şâh Râmîn'le dost olur ve Şâh Râmîn'e yapmış olduğu savaşlarda önemli katkılarda bulunur. Yazar, hikâyede Mâhûr-ı Hindû'nun bu özelliklerini vurgulayarak onun yardımcı şahıslar arasında önemli bir karakter olmasını sağlar.

Pâpûr-ı Hindû: Pâpûr-ı Hindû, Keymân Şâh'ın komutanı, Mahûr-ı Hindû'nun kardeşidir (T.L-57b). Keymân Şâh'ın Şâh Râmîn'le yaptığı savaşta kardeşleri tarafından Keymân Şâh'a yardıma gönderilen Pâpûr-ı Hindû böylelikle hikâyeye dâhil olur.

Keymân Şâh'a yardıma gelen Pâpûr-ı Hindû savaşın ikinci gününde Şâh Râmîn'in askerlerine esir düşer. Suhrâb Şâh'ın kendisine karşı olan olumlu ve adaletli davranışı sonucu Şâh Râmîn'in ordusuna katılarak Keymân Şâh'a karşı savaşı. Keymân Şâh'ın Şâh Râmîn'e yenilmesinden sonra Şâh Râmîn'le savaşıp hem ülkeyi tekrar almak hem de Keymân Şâh'ı kurtarmak için gelen kardeşlerine yaptıklarının yanlış olduğunu Şâh Râmîn'le dost olmaları gerektiğini söyler. Pâpûr-ı Hindû söylediklerini kabul etmeyen kardeşlerini terk edip Şâh Râmîn'in yanında yer alır. Daha sonra kardeşleri de Şâh Râmîn'in ordusuna katılır ve onunla dost olurlar. Pâpûr-ı Hindû ve kardeşleri Şâh Râmîn'in Serûye Şâh ve Şeh-rûz'la yapmış olduğu savaşlarda Şâh Râmîn'in yanında yer alırlar.

Hikâyede fizikî özelliklerinden bahsedilmeyen Pâpûr-ı Hindû, başlangıçta hasım güç olmasına rağmen daha sonra Şâh Râmîn'e olan yardımlarıyla ön plana çıkar. Bu durum Pâpûr-ı Hindû'nun yardımcı kişiler arasında önemli bir yer edinmesini sağlar.

Perre-bâl: Perre-bâl, Hıtaş sultanı Ferhande Hân'ın oğludur (T.L-129a). Ava çıkmayı ve gezmeyi seven Perre-bâl birgün babasından izin alıp yanına on bin asker alarak ava çıkar. Av esnasında bir dervişle tanışan Perre-bâl, dervişe acayip bir şeyler görüp görmediğini sorar. Derviş Horezm tarafında Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kaleyi Perre-bâl'a anlatır. Yiğitliğine ve askerlerine güvenen Perre-bâl kaleyi görmek için yola çıkar. Kaleyi gezip görmeyi isteyen Perre-bâl bu uğurda askerlerinin büyük kısmını kaybeder. Ancak kalenin yanından ayrılmaz. Birgün kale yanından geçmekte olan bir kabileyle

karşılaşır, kafilenin içerisinde Şâh Râmîn de vardır. Şâh Râmîn’le bir süre sohbet ettikten sonra ona kaleden bahseder. Şâh Râmîn kafileden ayrılıp Perre-bâl ile birlikte kalenin dibine gelir. Kaleyi gezmek için birkaç deneme yapar ancak başarılı olamaz. Daha sonra Perre-bâl ile birlikte Ekmâil Pir’i bulur ve onun yardımıyla kaleyi gezerler.

Diğer yardımcı kahramanlar gibi Perre-bâl’ın da fizikî özelliklerinden bahsedilmemektedir. Ancak Perre-bâl’ın, Şâh Râmîn’e Şedîd Şâh’ın kalesinden bahsetmesi ve kaleyi ona gezerken eşlik etmesi yardımcı kişiler arasında yer almasını sağlar.

Rûzbih: Rûzbih, Berber Sultanı Bih-rûz Şâh’ın oğludur. Hikâyede Rûzbih uzun boylu ve yiğit biri olarak tanıtılmaktadır:

“Kız bakdı, gördi bir yiğitdür, zîbâ kametlü. Eyitdi: Ey yiğit!” (T.L-102b).

Rûzbih, hikâyenin olay örgüsüne Mâh-pervîn’in cadının elinden kurtulup atını ararken onu bulmasıyla dâhil olur. Mâh-pervîn’i esir alan cadı daha öncesinde Rûzbih’i esir almış ve bir mağaraya kapatmıştır. Mâh-pervîn, cadının elinden kurtulduktan sonra atını aramaya başlar ve bu arada mağarada zincirle bağlı olan Rûzbih’i bulur ve onu kurtarır. Mâh-pervîn’le Rûzbih birbirlerine hikâyelerini anlattıktan sonra birbirleriyle dost olurlar. Rûzbih, Şâh Râmîn’i arayan Mâh-pervîn’e yardımcı olur ve bu arada kendi sevdiği Hüsn-i Kamer’e kavuşur, hikâyenin sonunda onunla evlenir.

Rûzbih, Hüsn-i Kamer’le yaşadığı aşk ve Mâh-pervîn’e verdiği desteklerle hikâyede işlevsellik taşıyan bir diğer yardımcı karakter olarak ön plana çıkar.

Semenzâr Bânû: Serûye Şâh’ın kızı olan Semenzâr Bânû, Kaytar Hân’ın âşık olduğu kızıdır (T.L-204a). Kabar Hân, Serûye Şâh’tan Semenzâr Bânû’yu ister. Serûye Şâh kızını vermeyeceğini söyledikten sonra vezirin tavsiyesi üzerine bin askerle birlikte kızını Bağdad’dan Hemedan’a gönderir. Semenzâr Bânû’yu Hemedan’a götüren kafilenin içerisinde köle kılığına girmiş Şâh Râmîn de yer almaktadır. Kafile birgün dinlenmek için mola verir. Bu molada Semenzâr Bânû’un çadırında bir meclis kurulur. Meclise katılan Şâh Râmîn bir yolunu bulup Semenzâr Bânû’nun yanına gelir ve Kaytar Hân’ın kendisine duyduğu aşkı anlatır. Semenzâr Bânû anlatılanları dinledikten sonra Şâh Râmîn’i çadırdan kovar. Daha sonra bir plan yapan Semenzâr Bânû, Şâh Râmîn’i yanına çağırır ona mısırla şarap verip bayıltır. Daha sonra Şâh Râmîn’i bir sandığa koyar ve kafiledaki komutanlardan biriyle onu Bağdad’a babasına gönderir. Yolda

bulunduğu sandıktan kurtulan Şâh Râmîn kendisini Bağdad'a götürecektir komutanla dost olur. Daha sonra komutanla birlikte Hemedan'a gelerek Semenzâr Bânû'yu kaçıtır. Semenzâr Bânû'yu kaçıtır Şâh Râmîn kendi karargahına döner ve kızı Kabar Hân'a teslim eder.

Hikâyede Semenzâr Bânû'nun fizikî özellikleri hakkında bilgi verilmemektedir. Semenzâr Bânû hikâyede içerisinded bulunduğuy olaylarda zekice davranması ve Kaytar Hân'ın kendisine duyduğuy aşkla yardımcı kişiler arasındaki yerini almaktadır.

Serûye Şâh: Serûye Şâh, Irâk sultanı ve Semenzâr Bânû'nun babasıdır (T.L-189b). Serûye Şâh, hikâyenin olay örgüsüne Mugân padişâhı Kabar Hân'ın kızı Semenzâr Bânû'yu oğlu Kaytar Hân'a istemesi, Keymân Şâh'ın esir olarak tutulduğuy hücreden kaçıp kendisine sığınması ve onu kendisinden isteyen Şâh Râmînle savaşmasıyla dâhil olur.

Şâh Râmîn, Kabar Hân'ın elçisiyle birlikte elçi kılığında Serûye Şâh'ın katına çıkıp ellerindeki mektupları verirler. Serûye Şâh, ilk olarak Kabar Hân'ın göndermiş olduğuy mektubu okur. Mektupta Kabar Hân, oğlu Kaytar Hân için Serûye Şâh'tan kızı Semenzâr Bânû'yu istemektedir. Serûye Şâh, mektubu okuyunca öfkelenir ve kızını uzak diyarlara vermeyeceğini söyler. Daha sonra Şâh Râmîn'in yazmış olduğuy mektubu okuyan Serûye Şâh, Şâh Râmîn'in kendisinden Keymân Şâh'ı istediğini görür. Serûye Şâh, elçi kılığındaki Şâh Râmîn'e dönerek git şâhına söyle ben bana sığınan kimseyi vermem der. Serûye Şâh'tan bu haberi alan elçi ve Şâh Râmîn, sabah olunca saraydan ayrılırlar. Yolda Şâh Râmîn bir plan yapar ve elçiye anlatır. Şâh Râmîn kendi ordusunun ve Kaytar Hân'ın ordusunun birleşmesini ister. Elçi ilk önce bu isteği Kaytar Hân'a iletir. Kaytar Hân teklifi kabul edince iki ordu birleşir ve Serûye Şâh'ın ordusuna karşı beraber savaşır. Bu esnada Şâh Râmîn bir hileyle Serûye Şâh'ın kızı Semenzâr Bânû'yu kaçıtır. Kızının kaçırıldığını öğrenen Serûye Şâh, ordusuyla Şâh Râmîn'in ordusu üzerine saldırır ve yenilir. Daha sonra Serûye Şâh, vezirini elçi olarak Şâh Râmîn'e gönderir ve kızını kendisine vermelerini, düğünün gelenek ve göreneklere göre yapılmasını teklif eder. Bunun üzerine Şâh Râmîn, Semenzâr Bânû'yu gönderir. Serûye Şâh düğün hazırlıklarına başladığı sırada Şâh Râmîn'in, Mâh-pervîn'le olan hikâyesini öğrenen Kaytar Hân, Şâh Râmîn'e gelerek sen Mâh-pervîn'le evlenmeden ben

evlenmem der. Bu olay üzerine düğün hazırlıkları durdurulur ve hep birlikte Gazne'ye doğru yola çıkarlar.

Hikâyede Serûye Şâh'ın fiziksel özellikleri verilmemektedir. Ancak Serûye Şâh, önce hasım bir karakterken daha sonra Şâh Râmîn'e dost olması, kızı Semenzâr Bânû'ya âşık olan Kaytar Hân'ın onunla evlenmesine razı olmasıyla olay örgüsünde işlevsellik taşır. Bu durum da Serûye Şâh'ın önemli yardımcı şahıslar arasında yer almasını sağlar.

Suhrâb Şâh: Suhrâb Şâh, Sîm-âb ülkesinin adaletli ve yardım sever padişahıdır (T.L-24a). Hikâyede Suhrâb Şâh'ın fiziksel özellikleri hakkında bilgi verilmemektedir. Suhrâb Şâh hikâyenin olay örgüsüne Hâce Sâlih ve Şâh Râmîn'in Sîm-âb ülkesine gelmesiyle dâhil olur.

Hâce Sâlih ve Şâh Râmîn kervanla Sîm-âb ülkesine gelirler. Ülkesine yabancıların geldiği haberini alan Suhrâb Şâh askerlerinden gelenlerin kim olduğunu ve ne için geldiklerini öğrenmelerini ister. Suhrâb Şâh'ın emriyle kervanın yanına gelen askerleri Hâce Sâlih karşılar ve askerlere ticaret için geldiklerini söyler. Hâce Sâlih daha sonra askerlere hediyeler vererek yarın şâhlarını ziyaret edeceklerini belirtir. Askerler, Hâce Sâlih'ten duyduklarını gelip Suhrâb Şâh'a anlatırlar. Hâce Sâlih yanına Şâh Râmîn'i de alarak Suhrâb Şâh'ın huzuruna çıkar. Suhrâb Şâh, Hâce Sâlih ve Şâh Râmîn'i çok iyi karşılar. Hizmetçilerine kervanın mallarını satmalarını emreder. Daha sonra Hâce Sâlih ve Şâh Râmîn'le birlikte sohbet etmeye başlarlar. Hâce Sâlih, Suhrâb Şâh'a Şâh Râmîn'in yaptığı kahramanlıkları ve hikâyesini anlatır. Hikâyeyi dinleyen Suhrâb Şâh, Şâh Râmîn'in yaptıklarından etkilenir ve ona Sîm-âb ülkesinde kalmasını teklif eder. Şâh Râmîn, Hâce Sâlih'le vedalaşarak Suhrâb Şâh'ın yanında kalır. Daha sonra Şâh Râmîn'i kendisine kardeş edinen Suhrâb Şâh, Şâh Râmîn'e yapmış olduğu savaşlarda, Mâh-pervîn'i bulmasında ve Şeh-rûz Vezir'le savaşıp ülkesini tekrar almasında yardımcı olur.

Suhrâb Şâh, Şâh Râmîn'e yapmış olduğu yardımlarla hikâyenin olay örgüsünde işlevsel bir şahıs olarak yer alır. Yazar da Suhrâb Şâh'ın bu özelliğini kullanarak onu yardımcı kişiler arasında ön plana çıkarmaktadır.

Şehmâs-ı Hindû ve Taymûs-ı Hindû: Şehmâs ve Taymûs, Mâhûr-ı Hindû'nun kardeşleridir (T.L-73b). Kardeşleri Pâpûr'un Şâh Râmîn'e dost olmaları teklifini reddederek Şâh Râmîn'e karşı savaşmışlardır. Bir gün savaş meydanında kardeşleri

Zâl'ı esir alırlar. Akşam olunca her iki ordu da karargâhlarına çekilir. Zâl'ın esir düştüğünü gören Şâh Râmîn köle kılığında Mâhûr-ı Hindû'nun karargâhına girer. Akşam olunca Mâhûr, kardeşleri ve komutanlarıyla çadırında eğlence meclisi kurar. Bunlar eğlenirken Zâl'ı hatırlarlar, orada bulunanlar Zâl'dan artık kendilerine fayda gelmeyeceğini söylerler. Meclistekilerden bu sözleri duyan Mâhûr, çadırda köle kılığında bekleyen Şâh Râmîn'e kılıcını verir ve Zâl'ın başını kesip getirmesini ister. Şâh Râmîn bir hileyle başka birini öldürüp Zâl'ı kurtarır. Daha sonra Şâh Râmîn öldürdüğü kişinin başını Zâl'ın başı diyerek Mâhûr'a getirir. Sarhoş olan Şehmâs ve Taymûs meclisten ayrılıp uyumak için çadırlarına giderler. Şâh Râmîn bunların arkasından giderek ikisini de bayıltır, ellerini ayaklarını bağlar ve kendi karargâhına götürür. Kendilerine geldiklerinde kardeşleri Zâl'ı karşılarında gören Şehmâs ve Taymûs gördükleri karşısında ölü mü yoksa diri mi olduklarını anlayamazlar. Tüm olup biteni kardeşleri Zâl'dan dinleyen Şehmâs ve Taymûs hemen şehzadenin elini öper ve onunla dost olurlar.

Hikâyede fiziksel özellikleri verilmeyen Şehmâs ve Taymûs ilk önce Şâh Râmîn'e düşmanken daha sonra onunla dost olurlar ve hikâyenin sonuna kadar diğer kardeşleri gibi Şâh Râmîn'e yapmış olduğu savaşlarda yardımcı olurlar. Bu özellikleriyle şahıs kadrosu içerisinde Şehmâs ve Taymûs diğer yardımcı kişilerle benzer konumdadırlar.

Tâl-ı Hindû: Tâl, Mâhûr-ı Hindû'nun kardeşi ve Keymân Şâh'ın komutanıdır (TL-85a). Tâl da diğer kardeşleri gibi başlangıçta Şâh Râmîn'e düşmandır. Daha sonra o da kardeşleri gibi Şâh Râmîn'in davranışlarını görüp onunla dost olur ve Şâh Râmîn'e girmiş olduğu savaşlarda yardımcı olur.

Tâl da hikâyede hiç fizikî özellikleri verilmeyen yardımcı karakterler arasında olmasına rağmen başlangıçta Şâh Râmîn'e düşmanken daha sonra dost olması ve ona yardım etmesiyle önemli yardımcı kişiler arasında yer alır.

Târû-yı Hindû: Târû-yı Hindû, Keymân Şâh'ın komutanlarından biridir (T.L-56a). Keymân Şâh'ın ordusunun Şâh Râmîn'in ordusuyla yaptığı savaşın ilk gününde Suhrâb Şâh'ın komutanlarından İtgin-i Sîm-âbî'ye yenilerek esir alınır. Suhrâb Şâh'ın adaletli davranışını gören Târû-yı Hindû, Şâh Râmîn'in ordusuna katılır ve daha sonra Şâh Râmîn'in yapmış olduğu tüm savaşlarda Şâh Râmîn'in yanında savaşır.

Zâl-ı Hindû: Zâl, Mâhûr-ı Hindû'nu kardeşi ve Keymân Şâh'ın komutanıdır (T.L78a). Başlangıçta abisi Mâhûr-ı Hindû gibi Şâh Râmîn'e düşman olan Zâl savaş meydanında Şâh Râmîn'in askerlerine esir düşer. Esir düşen Zâl, Şâh Râmîn'in önüne getirilir. Şâh Râmîn önüne getirilen Zâl affedilir ve kardeşlerinin yanına dönmesi için serbest bırakılır. Şâh Râmîn'den bu cömertliği ve iyili gören Zâl, Şâh Râmîn'le dost olur ve onun yanında kalır.

Fiziksel özellikleri verilmeyen Zâl başlangıçta kardeşleri gibi Şâh Râmîn'e düşmandır. Ancak daha sonra Şâh Râmîn'in kendisine davranışları sonucunda onunla dost olur. Şâh Râmîn'le dost olan Zâl, ona Serûye Şâh ve Şeh-rûz'la yapmış olduğu savaşlarda kardeşleriyle birlikte yardım eder. Bu yönüyle Zâl hikâyede olumlu bir karakter olarak yer almaktadır.

2.6.2.2. Fantastik / Olağanüstü Yardımcı Kişiler

Ekmâil Pîr: Ekmâil Pîr, İlyas peygamberin kavminden olup yedi yüz elli yıl ömür sürmüş bir ihtiyardır. Şâh Râmîn, Perre-bâl Hân'dan Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kalenin hikâyesini dinledikten sonra kaleyi görmeye karar verir. Bir süre orada bekledikten sonra birgün askerleriyle ava çıkar. Av esnasında dere içerisinde yer alan mağaranın önündeki kaya üzerinde oturan bir yaşlı görür:

“(…) Ol kayada bir magara, ol magaranun önünde bir taş var. Ol taşun üzerinde bir pîr oturur. Ol pîr eyitdi: Benüm aduma Ekmâ'îl dirler. Ben Elyâs nebî kavmindenüm. Üç yüz yıldur kim bu makâmda olurum Hak Teâlânın emriyle. Şehzâde eyitdi: ‘Ömrün ne kadardur? Ekmâ'îl eyitdi: Yedi yüz elli yıldur ki ‘ömrümden geçmişdür” (T.L-133a).

Ekmâil Pîr, Şâh Râmîn'le biraz sohbet ettikten sonra bulunduğu makâmda ne için beklediğini anlatır. Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kaleyi gezmek için Zâvûl ülkesinden bir padişâh çocuğunun bir kız için buralara geleceğini ve kendisinin tanrı tarafından onu beklemekle ve kaleyi gezdirmekle görevlendirildiğini anlatır:

“Elyâs peygamber aleyhisselâm bir zamân fikre vardı. Andan dönüp bana cevâb virdi. Eyitdi kim: Ey Ekmâ'îl! Hak Teâlâ eyle takdir eyledi kim sen ol zamâna kalsan gerek ki bir padişâh-zâde kopa Zavûl vilâyetünden. Ol gerekdür kim bir kız sebebinden zamân ile bu makâma gele sen delîl olup bu tılsımları ana açıviresin. Ol gire bu kal'ayı teferrüc kıla, ol cümle tılsımları göre, andan Şedîd'i ziyâret kıla

didi. Ben eyitdüm: “Ey tanrının azîz kulu! Ben ol tılsımları nice açam, şehzâdeye kal’ayı nice gösterem didüm.” Olaydı ki Hakk emriyle ol kişi beni aldı, bu makâma getürdi. Ol tılsımları bir bir bana gösterdi, bendlerini bildürdi. Uş şimdi üç yüz yıldır ki buracıkda dururum, uş şimdi sen geldün, senden artu bir beşer dahı bu makâma gelmedi” didi. Şâh Râmîn, begler, pîrün bu sözine tanladılar. Andan şehzâde eyitdi: “İmdi gel kerem eyle bu kalaya bana delîl ol kapuyı açıvir, içeri gireyün bu binâyı göreyin” didi (T.L-134a-b).

Ekmâil Pir’in yaşı ve kavmi dışında başka bir özelliğinden bahsedilmemektedir. Ancak Ekmâil Pir, Şâh Râmîn’e Şedîd Şâh’ın yaptırdığı kaleyi gezdirmekle görevlendirilmiş ve bu görevini yerine getirmiştir. Bu özelliğiyle Ekmâil Pir yardımcı kişiler arasında yer almaktadır.

Emlâc Perî: Emlâc Perî, Kaf ülkesinin hükümdarı ve perilerin padişâhıdır. Deniz mahlûklarının yaptığı saldırıda Gülçin ve Demsâz’a yaptığı yardımla Emlâc Perî, hikâyenin olay örgüsüne dâhil olur:

“Gülçin eyitdi: Ey Melik-i Kâf benüm dahı sizden bir dilegüm vardır, anı bitürüvirün. Emlâc Perî eyitdi: Ne buyurursun?” (T.L-163b).

Gülçin ve Demsâz kendilerine saldıran deniz mahlûklarının sayısının gittikçe artması ile umutsuzluğa kapılıp yenileceklerini düşünürler. Bu sırada Gülçin Allah’a dua eder. Gülçin’in duası kabul görür ve gökyüzünden askerleriyle birlikte Emlâc Perî gelir. Emlâc Perî askerleriyle birlikte deniz mahlûklarına saldırıp birçoğunu öldürdükten sonra padişâhlarını da esir alır. Gülçin ve Demsâz’ı deniz mahlûklarından kurtaran Emlâc Perî, bir süre onlarla sohbet eder. Onlara düşmanı Lematun Dev ile yaptığı savaşı ve onu yendiğini anlatır. Daha sonra Gülçin’den izin isteyerek yanlarından ayrılır.

Emlâc Perî, Gülçin’e Mâh-pervîn’i bulmasında, Şâh Râmîn’e ise Serûye Şâh ve Şehrûz’la yaptığı savaşta verdiği destekle yardımcı kişiler arasında fantastik/olağanüstü bir tip olarak yer alır.

Hüsn-i Kamer: Hüsn-i Kamer, Cinnistân ülkesi padişâhı Accal Şâh’ın kızıdır. Hüsn-i Kamer ay yüzlü bir güzel ve aynı zamanda Berber Sultan’ın oğlu Bih-rûz’un âşık olduğu kızdır:

“(…) bunlar ferâgat otururken bârgâh kapusından bir kişi içerü girdi. Sanki ay bedirüdür. Selâm virüp ilerü geldi. Mâh-pervîn’e ikrâm itdi. Nigârîn dahı ana ikrâm eyledi. Andan döndi Rûzbih’ün yüzine bakdı. Rûzbih dahı ol gelen mâhrûnun yüzine nazar kıldı. Bir kez âh eyledi, düşdi. Aklı derde ugradı” (T.L-108b-109a).

“Hüsn-i Kameri anda gördiler, bir cemâl ve kemâl kim vâsf itse olmaz” (T.L-182b).

Hüsn-i Kamer’in hikâyenin olay örgüsünde bir peri olduğu görülmektedir:

“Derhâl Hüsn-i Kamer pervâz idüp şehrine vardı. Cinnî kavmine haber virüp itdi: “Tîz dönün Şâh Râmîn adlu bir yigit vardır. Tîz rub-ı meskûna irün anı arayı bulun diyüp anları göndürdi” (T.L-113a).

“biz geldük Hüsn-i Kamer hikâyetine. Demişdük kim Şâh Râmîn’i Cînnîler ile Perîler ile Dîvler ile isteyü gitmişdi” (T.L-181b).

“Derhâl Hüsn-i Kamer kendüyi âdem şeklinde koydı, geldi bir kişiye sordı” (T.L-182a).

Hüsn-i Kamer, Mâh-pervîn’le Rûzbih’i bulduktan sonra Mâh-pervîn’den Şâh Râmîn’le olan aşk hikâyelerini dinler. Hikâyeyi dinleyen Hüsn-i Kamer çok üzülür ve Mâh-pervîn’e oldukları yerde beklemelerini, kendisinin Şâh Râmîn’i bulup getireceğini söyler. Mâh-pervîn ve Rûzbih’in yanından ayrılan Hüsn-i Kamer, Cinnî kavmine giderek Şâh Râmîn’i aramalarını söyler. Daha sonra Cinnistân’dan ayrılarak devler ve periler ile birlikte Şâh Râmîn’i aramaya gider. Bir süre sonra Hüsn-i Kamer, Şâh Râmîn’i bulur:

“Hüsn-i Kamer eyitdi: Ben beşîrem beşârete geldüm ki sana müjdegânî haberün degirem. Şâh Râmîn eyitdi: Ne haberdür bana eyit. Hüsn-i Kamer eyitdi: Şâh Râmîn degil misün? Şâh Râmîn eyitdi: Belî. Hüsn-i Kamer eyitdi: Maşûkun Mâh-pervîn degül mi? Şâh Râmîn eyitdi: Oldur. Hüsn-i Kamer eyitdi: Eyle olsa ben Mâh-pervîn yalavacıyam, geldüm ki sana haber degürem, seni alam anun katına iletem, ikinüzi birbirinizle buluşduram vâsıl olasız” (T.L-183a).

Hüsn-i Kamer, Rûzbih’e âşık olması, onunla evlenmesi ve Şâh Râmîn’le Mâh-pervîn’in kavuşmasına yardımcı olmasıyla önemli yardımcı kahramanlar arasındaki yerini alır.

Melik-i Bahr: Melik-i Bahr deniz yaratıklarının hükümdarıdır. Melik-i Bahr hikâyesinin olay örgüsüne Gülçin ve Demsâz'ın Harutapul'u yenip Ahircân kalesini aldıktan sonra deniz kenarına gezmek için geldiklerinde dâhil olur. Gülçin ve Demsâz sahil kenarına geldikleri zaman denizden başları öküz başına benzeyen yaratıklar çıkar ve onlara saldırır:

“Deryâyı teferrüc itmege ol cezîrede oturdılar. Yedi gün temâm yidiler, içdiler. Sekizinci gün olıcak gördiler kim deniz yüzi kaynayup çalkandı, denizün dibinden bir galebe kopdı, leşker dirülüp bir yire geldiler, ‘aceb bu denizden kopan galebe ne ki didiler. Bunlar bu fikrde iken gördiler, deniz yarıldı, içinden bir cemâ‘at çıkdılar. Öküz başlular yügreşüp kenâre irdiler. Gülçin’le Demsâz’un leşkerine hamle kıldılar. Birer balık sünügünden cıda ellerinde” (T.L-160b).

Gülçin ve Demsâz bir müddet bunlarla savaşır ancak deniz mahlûklarının sayısı gittikçe artar. Deniz mahlûklarına yenilecekleri sırada Gülçin Allah’a yakarır. Gülçin’in duası üzerine gökyüzünden peri askerleri gelip deniz mahlûklarına hamle eder ve deniz mahlûklarının bir kısmını öldürüp hükümdarlarını esir alırlar:

“Kendüden varup hayrân oldı. Hakka münâcât kıldı. Nâgâh havâ yüzinden perî leşkeri irdiler. Ol deniz mahlûkına hamle kıldılar, haylisin kırdılar, beglerin dutdılar, kalanı kaçdılar, deryâ dibine gitdiler” (T.L-161a).

Esir olan Melik-i Bahr, Gülçin ve Demsâz’dan kendisini affetmelerini ister. Gülçin ve Demsâz tarafından affedilen Melik-i Bahr, kendi ülkesine gider ve daha sonra çok değerli hediyelerle döner. Getirdiği hediyeleri Gülçin ve Demsâz’a sunduktan sonra onlarla dost olur.

Melik-i Bahr, Gülçin ve Demsâz’la dost olduktan sonra Mâh-pervîn ve Şâh Râmîn’le de dost olur ve onların düğünlerine Şâh Râmîn tarafından davet edilir. Melik-i Bahr düğüne yeryüzünde eşi benzeri olmayan hediyelerle gelir. Şâh Râmîn’e Serûye Şâh’la ve Şeh-rûzla yaptığı savaşlarda askerleriyle birlikte yardım eder. Melik-i Bahr’ın diğer bir özelliği ise başlangıçta düşman iken daha sonra onlarla dost olan fantastik/olağanüstü yardımcı şahıslardan olmasıdır.

Murg-ı Şîrân: Murg-ı Şîrân, güzel konuşmayı bilen ve Hak Teâlâ’nın emriyle insanları buldukları zor durumdan kurtaran büyük bir kuştur:

“(…) bu kuşlar hamle kılalar diriken ol iki kuşlar döndiler geldiler bir ulu kaba ağacın üzerine kondılar. Şâh Râmîn leşkerle anı görüp hayrân kaldılar. Ol kuşlar dönüp leşkerden yana baktılar, Şâh derhal ilerü vardı. Ol iki kuşun katına turdı. Hak dergâhına niyâz etdi. Ey Kâdir-i Perverdigâr! ‘Acabâ bu kuşlar ne kuşlardur diyüp dururken bu kuşların biri fasih dil ile söyledi. Bilgil ve âgâh olgıl kim biz Hak Teâlânun emri ile geldük Hûzâdan bize emir şöyledür kim varun ol kullarum üzeründen ol âfeti götürün didi” (T.L-40a).

Kuşlar Şâh Râmîn’le ilk karşılaşmalarında ona nerede yaşadıklarını söyleyip kendilerini şöyle tanıtmaktadırlar:

“...aydun ne kuşlarsız makâmunuz kandadır? Ol kuşlar eyitdiler: Makâmumuz deryâ-yı muhît içindedür. Anda bir cezîre vardur, adına Fâm-güşâde dirler. Anda oluruz ve bizüm adımız Murg-ı Şîrân’dur” (T.L-40b).

Hikâyede Murg-ı Şîrân’ın fiziksel özellikleri hakkında şunlar verilmektedir:

“(…)Şehzâde ve Pîr ve Pürbâl ‘acabâ bu neyi ki diriken gördiler kim havâ yüzünden bir kuş irdi. Bir taga benzer burnı, kıynakları elmâsdan. Kendü bir derim evden ulu anun arduca bir dahı irdi. Ol dahı ancılayın ikisi bile ol cânverün iki yanından indiler. Ol cânvere minkâr urup yırtıldılar, kafasını kopardılar, beynisini, içegüsünü yidiler” (T.L-141b-142a).

Murg-ı Şîrân hikâyeye dâhil olduktan sonra aktif bir rol üstlenmektedir. Murg-ı Şîrân, Şâh Râmîn’e Nîm-tenler’le olan savaşında, Şedîd Şâh’ın yaptırmış olduğu tılsımlı kaleyi gezmesinde, Şedîd Şâh’ın mezarını ziyaret ederken karşılına çıkan canavarla savaşında, Mâh-pervîn’i aramasında yardımcı olur ve önemli yardımcı kişiler arasındaki yerini alır.

2.6.3. Hasım Güç

Klasik dönem edebî eserlerde asıl kahramanın karşısında genellikle bir hasım güç bulunur. Hasım/rakip güç; “olay örgüsünün teşekkülünde ihtiyaç duyulan çatışmanın hayat bulabilmesi, olayların düğümlenebilmesi, entrik atmosferin oluşabilmesi ve asıl kahramanın çok daha belirgin hale gelebilmesi için” (Çetişli, 2009: 70) yazar tarafından meydana getirilen kahramandır. Hemen her fırsatta asıl kahramanın karşısına çıkan

hasım güç, onun hedefine ulaşmasını engelleyerek onunla çatışmaya girer ve hikâyenin olay örgüsünün akıcı olmasına büyük katkı sağlar.

2.6.3.1. İnsan Olan Hasım Güçler

Bî-dâd: Bî-dâd, Kırat şehrinin güçlü ve savaşmayı iyi bilen padişâhdır. Bî-dâd'ın otuz bin kişiden oluşan büyük bir ordusu vardır.

“Pâdişâhınun adına Bî-dâd dirler, ulû pâdişâhdur. Otuz bin eri vardır, kendü dahı gürbüz pehlivândur” (T.L-114a).

Hikâyede diğer şahıslar gibi Bî-dâd'ın da fizikî özellikleri hakkında bilgi verilmemektedir. Mâh-pervîn'i aramaya çıkan Gülçin, yolda Demsâz'la tanışır ve onu kendine kardeş edinir. Bu ikisi sohbet ederken Demsâz, Gülçin'e Kırat şehri padişâhı Bî-dâd'ın kendisinden zorla şehri almak istediğini anlatır. Bunun üzerine Gülçin bir plan yapar ve kendisini bir elçiyle Bî-dâd'a cariyeye olarak hediye etmesini söyler. Demsâz, Gülçin'in isteklerini bir bir yerine getirir. Cariye olarak saraya giden Gülçin'i gören Bî-dâd onu çok beğenir ve adamlarına hemen odasına götürmelerini emreder. Demsâz'ın göndermiş olduğu elçi, Gülçin'i bırakıp döner. Akşam olunca Gülçin'in odasına giden Bî-dâd, Gülçin'le biraz sohbet ettikten sonra içki içmeye başlar. Bir müddet sonra sarhoş olup kendinden geçen Bî-dâd'ın elini ayağını bağlayan Gülçin, onu kimsenin olmadığı bir yere götürüp bırakır. Daha sonra Bî-dâd'ı halkının önünde öldüren Gülçin, Demsâz'la birlikte Bî-dâd'ın iki şehri de ele geçirir.

Bî-dâd doğrudan asıl kahramanlara hasımlık yapan bir şahıs değildir. Ancak hikâyenin asıl kahramanlarından olan Mâh-pervîn'i aramaya çıkan Gülçin ve Demsâz'a yaptıklarıyla şahıs kadrosu içerisinde hasım güç özelliği gösterir.

Harutâpul: Ağırca kalesinin emiri olan Harutâpul bin askeri olan güçlü ve korku salan biridir:

“Evet, biz dahı uş Ahircân yolına giderüz ammâ anda bu kâfilenün bir korkısı vardır. Şehzâde eyitdi: Nedür? Yigit eyitdi: “Anda bir zengî emîr vardır, adı Harutâpul'dur, bin er yaraklusı vardır. Hep harâmîlerdür korkumuz anlardandır, didi” (T.L-128a-b).

Harutâpul hikâyeye Bî-dâd'ı yenip Mâh-pervîn'i aramaya çıkan Gülçin ve Demsâz'ın karşısına çıkarak dâhil olur. Harutâpul'un askerleri Mâh-pervîn'i arayan Gülçin ve

Demsâz'ın bulunduğu gemiye saldırır. Gülçin ve Demsâz askerleriyle bunların çoğunu öldürür. Kalan askerler kalelerine kaçarlar. Gülçin ve Demsâz bunların peşine düşüp Ağircan kalesine kadar gelir. Askerlerinin kaleye eksik geldiğini gören Harutâpul hemen ne olduğunu sorar. Askerler, Harutâpul'a tüm olan biteni anlatır. Askerlerden duyduğuna çok sinirlenen Harutâpul yanına asker alıp Gülçin ve Demsâz'ın karşısına çıkar. Bir müddet savaştıktan sonra Harutâpul, Gülçin'i esir alıp tekrar kalesine döner. Gülçin'i gören Harutâpul kıza âşık olur ve ondan kendisinin karısı olmasını ister. Gülçin, Harutâpul'un teklifini kabul etmez. Bunu duyan Harutâpul askerlerine onu derhal zindana atmalarını Demsâz'ı öldürdükten sonra onu da öldüreceğini söyler. Gece olunca Gülçin başındaki nöbetçiyi kandırarak zindandan çıkar ve nöbetçiyi öldürür. Nöbetçinin kılıcını eline alan Gülçin kaledeki tüm haramileri tek tek öldürür.

Fiziksel özellikleri hakkında bilgi verilmeyen Harutâpul yine asıl kahramanlara değil onlara yardımcı olan Gülçin ve Demsâz'a hasım olarak hikâyede yer almaktadır. Zalimliği ile nam yapmış olan Harutâpul da Bî-dâd gibi Gülçin tarafından öldürülür.

Keymân Şâh: Keymân Şâh, Hint ülkesi padişâhı ve Gülçin Bânû'nun babasıdır. Açık renkli, yayvan suratlı, çiçek bozuğu bir yüze sahip olan Keymân Şâh hikâyenin olay örgüsü içerisinde önemli bir hasım güç olarak yer almaktadır:

“Şâh Râmîn dahı baqdı, Keymân Şâh'ı gördi kim bir ezrak-reng, aşkar-sıfat, dırâz-rîş sûretin çiçek bozmış. Şâh Râmîn anı göricek andan ibret aldı, âh itdi. Eyitdi: Şimdi ol kız bunun bendindedür” (T.L-44b).

Keymân Şâh, hikâyeye Hâce Sâlih'in gemisinin rüzgâr sebebiyle Hint ülkesine sürüklenmesiyle dâhil olur. Hâce Sâlih, Sîm-âb şehrinden ayrıldıktan sonra denizde bir kayık içerisinde Mâh-pervîn'i bulur. Hâce Sâlih ve adamları Mâh-pervîn'i Sîm-âb şehrine Şâh Râmîn'e götürürlerken çıkan fırtına sebebiyle gemiyi Hint ülkesine doğru çevirmek zorunda kalırlar. Gemi limana yanaşınca orada bekleyen Keymân Şâh'ın askerleri kim olduklarını ve ne için geldiklerini sorarlar. Hâce Sâlih, tüccar olduklarını ve ticaret için geldiklerini söyler. Askerler gemi içerisindeki Mâh-pervîn'i gördükten sonra bilgi vermek için Keymân Şâh'ın huzuruna çıkarlar. Askerler gelen gemi hakkında bilgi verdikten sonra Mâh-pervîn'i, Keymân Şâh'a anlatmaya başlarlar. Keymân Şâh askerden duyduklarıyla Mâh-pervîn'e görmeden âşık olur. Keymân Şâh askerlerine hemen Hâce Sâlih ve Mâh-pervîn'i getirmelerini emreder. Askerler Hâce

Sâlih ve Mâh-pervîn'i Keymân Şâh'ın huzuruna getirirler. Keymân Şâh, Hâce Sâlih'e, Mâh-pervîn'i satın almak istediğini söyler. Hâce Sâlih kızın köle değil Zâvûl ülkesi veziri Şeh-rûz'un kızı olduğunu söylese de Keymân Şâh buna inanmaz. Keymân Şâh'ın elinden kurtulamayacaklarını anlayan Mâh-pervîn, Hâce Sâlih'e bir işaret ederek Keymân Şâh'a razı olmasını söyler. Keymân Şâh, Mâh-pervîn'i yirmi bin dinara Hâce Sâlih'ten satın alır. Hâce Sâlih gitmeden önce Mâh-pervîn, ondan bu durumu Şâh Râmîn'e bildirmesini gizlice söyler. Mâh-pervîn'i Arkanuya şehrinde bırakıp Sim-âb ülkesine doğru yola çıkan Hâce Sâlih Sîm-âb'a ulaşınca tüm olan biteni Şâh Râmîn'e anlatır.

Mâh-pervîn'in Keymân Şâh elinde tutsak olduğunu öğrenen Şâh Râmîn, dostlarıyla birlikte Hint ülkesine doğru yola çıkar. Şâh Râmîn, Hint ülkesine giderken yolda çeşitli varlıklara karşı mücadele verir. Bir süre sonra Hint ülkesine gelen Şâh Râmîn ordusuyla birlikte Arkanuya şehrine doğru yaklaşır. Ülkesine bir ordunun geldiği haberini alan Keymân Şâh hemen casuslar göndererek gelenlerin kim olduğunu öğrenmelerini ister. Casuslar, ordunun Şâh Râmîn'in ordusu olduğunu ve Mâh-pervîn için geldiklerini Keymân Şâh'a haber verirler.

Keymân Şâh hemen büyük bir ordu toplayarak Şâh Râmîn ordusuna karşı savaş meydanına gelir ve iki ordu uzun bir süre savaşır. Şâh Râmîn savaş esnasında yaptığı kurnazlıklarla Keymân Şâh'ı esir alarak savaşı kazanır.

Keymân Şâh'ı tutsak eden Şâh Râmîn, onu öldürmeyip zindana atar. Keymân Şâh bir süre sonra zindandan kurtulup ilk önce Mâh-pervîn'i kaçıtır ve onu bir askerine emanet eder. Mâh-pervîn'i kaçıran Keymân Şâh bu defa dönüp kendisine ihânet eden kızı Gülçin Bânû'yu yakalayıp öldürmek ister. Ancak Gülçin Bânû'yu öldürmek isterken tekrar yakalanır ve zindana atılır. Sonuç olarak Keymân Şâh, Mâh-pervîn'i kaçıtırarak iki aşığın yeniden birbirinden ayrılmasına neden olur.

Şâh Râmîn ve dostları Mâh-pervîn'i ararken Keymân Şâh yine zindandan kaçır ve Irâk sultanı Serûye Şâh'a sığınır. Keymân Şâh'ın Irâk sultanına sığındığını duyan Şâh Râmîn, Serûye Şâh'tan Keymân'ı ister. Ancak Serûye Şâh kendisine sığınan hiç kimseyi vermeyeceğini söyler. Bu durum üzerine Serûye Şâh ve Şâh Râmîn ordusu arasında savaş başlar. Şâh Râmîn, savaş esnasında kılık değiştirip kendi ordusunun içine

sızmaya çalışan Keymân Şâh'ı bir hile ile yakalar ve onu savaş meydanında asarak öldürür.

Fiziksel özelliği hakkında kısa bir bilgi verilen Keymân Şâh, hikâyenin asıl kahramanlarının karşısında ölene kadar hasım güç olarak bulunmaktadır. Keymân Şâh asıl kahramanlara yaptığı kötülüklerle hikâyenin olay örgüsünü şekillendirmesiyle şahıs kadrosu içerisinde önemli bir karakter olarak yerini almaktadır.

Şeh-rûz: Şeh-rûz, Zâvûl ülkesi padişâhı Şâh Erdeşîr'in veziri ve Mâh-pervîn'in babasıdır:

“Zâvûl vilâyetinde Gazni şehrinde bir pâdişâh var-ıdı, anun adına Erdeşîr ibni Yezdecird dirlerdi. Avâm[u] hâş ana dua kılurlardı ve dahı anun bir vezîri var-ıdı, adına Şeh-rûz aydurlardı” (T.L-2b).

Şeh-rûz Vezir hikâyenin olay örgüsünün şekillenmesinde oldukça önemli bir hasım güçtür. Şeh-rûz, kızı Mâh-pervîn ve Şâh Râmîn'i birbirinden ayırarak hikâyenin olay örgüsünün şekillenmesini sağlar.

Bir gün Şâh Erdeşîr'in topladığı meclisten ayrılıp kendi sarayına giden Şeh-rûz, kızı Mâh-pervîn'in sarayı önünden geçerken ışıkların açık olduğunu görür ve kızıyla sohbet etmek için saraya girer. Saraya giren Şeh-rûz, kızının yanında bir erkeğin yattığını görür. Kızının yanına yaklaşan Şeh-rûz yatan kişinin Şâh Râmîn olduğunu görür. Şâh Râmîn'e karışmayan Şeh-rûz, hemen kızının boğazına yapışıp onu kimsenin olmadığı bir yere götürür. Şeh-rûz, Mâh-pervîn'i öldürecekken kız yalvarır ve kendisini öldürmemesini ister. Mâh-pervîn'in yalvarmasına dayanamayan Şeh-rûz onu bir kişinin içine sığabileceği bir sandığa koyup denize bırakır:

“Zirâ azîz meclis-idi. Çün bezm tagıldı, cemî' begler durdılar, mest odalarına gitdiler. Vezîr dahı durdı kim kendü evine geleydi, nâgâh kızının serâyı kapusına geldi. Gördi kim kapu açıkdur, içerü şemalar yanar, sandı ki kız oturup kırnaklarla sohbet eyler. Ben dahı birez oturayum diyüp ilerü vardı. Kapudan içerü bakdı. Gördi kim kızı yatur ammâ yanında bir adam dahı yatur, nihâdına od düşdi ve eyitdi: “Bu ne erdür ki kızımın yanında yatur” didi. Tîz ilerü vardı, anılcağ kapudan içerü kızın üstine geldi, bakdı kim biri kendünün kızıdur ve biri Şâh Râmîn'dür, ve eyitdi: Bu hâ'in oğlan kızımın bostânında neyler meger bu ikisinün kavli ve karârı vardır diyüp ikisini biri birinden âheste ayırdı. Kızımın

berk bogazından yapışdı, sürüyüp bir halvet yire iletđi, aklın getürdi. Eyitdi: Ey bed-baht-ı bürîde-gisû! Bu ne bed-nâmlıkdur ki kılursuñ? Halk içinde başımı aşaga mı eylersün diyüp kılıç dutdı ki kızını öldüreydi. Kız feryâd itdi beni öldürme benüm kuşca cânıma kıyma didi. Çün vezir, kızından bu sözi işitdi, ve hem yalvardugından mihri deprendi, âhir öldürmege kıyamadı. Vardı ol dün bir sanduk buldı bir âdem kaddi kadar, kızını getürdi ol sanduk içine koydı” (T.L-9a-b).

Bir süre sonra Şâh Râmîn, annesine Mâh-pervîn’i sevdiğini ve onunla evlenmek istediğini söyler. Karısından bu haberi alan Şâh Erdeşîr, Şeh-rûz Vezir’den kızını ister. Kızını sandığa koyup denize bırakan Şeh-rûz, Şâh Erdeşîr’den korktuğu için kızın Tusâbâd kalesinde olduğunu ve gelince kızını vereceğini söyler. Bu sırada bir hile düşünen Şeh-rûz, Zâvûl ülkesinin büyük beylerini toplar ve kendine bağlar. Daha sonra Şâh Erdeşîr’i zehirleyerek öldürür. Babasının yasını tutan Şâh Râmîn, bir müddet sonra babasının tahtına geçip oturmak ister. Bu sırada Şeh-rûz kendisine bağladığı beylerle Şâh Râmîn’i tahttan indirip zindana attırır. Bir süre zindanda kalan Şâh Râmîn, kendisini bekleyen askerlerin yardımıyla zindandan kurtulup bir gece vakti Zâvûl’dan çıkar.

Zâvûl’dan çıkan Şâh Râmîn yollara düşerek Mâh-pervîn’i aramaya başlar. Birçok zorlukla mücadele eden Şâh Râmîn sonunda Mâh-pervîn’i bulur. Bulduktan sonra Şâh Râmîn, babasının tahtını Şeh-rûz Vezir’den almak için Zâvûl’e doğru harekete geçer. Bu haberi duyan Şeh-rûz kendisine bağlı beylere mektuplar göndererek beş yüz bin asker toplar. Şâh Râmîn ordusuyla Zâvûl’e geldiği zaman Şeh-rûz ordusuyla onları karşılar ve büyük bir savaş başlar. Savaşın sonunda Şeh-rûz’un ordusu dağılır. Şeh-rûz kalan askerleriyle kaleye sığınarak kale kapılarını kapattırır. Bu durumu gören Şâh Râmîn ordusuyla şehri kuşatır ancak şehri bir türlü ele geçiremez. Bir zaman sonra kale içerisinde Şâh Râmîn’e bağlı olan kişiler ona yardım eder ve şehrin arka tarafındaki kapıdan Şâh Râmîn ve askerlerini şehre alırlar. Şehre giren Şâh Râmîn ve askerleri şehri ele geçirirler. Şâh Râmîn ve ordusunun şehre girdiğini gören Şeh-rûz hemen saklanır. Birkaç gün sonra askerler tarafından bulunan Şeh-rûz, Şâh Râmîn’in karşısına çıkarılır. Şâh Râmîn askerlere Şeh-rûz’u, Mâh-pervîn’e götürmelerini söyler. Mâh-pervîn karşısına getirilen babasını öldürmeye kıyamaz ve zindana atmalarını emreder.

Belirli bir süre zindanda kalan Şeh-rûz, birgün başındaki nöbetçileri öldürerek zindandan kaçıp şehirden çıkar. Şeh-rûz'un kaçtığını öğrenen Şâh Râmîn peşinden askerler gönderir. Cehyun ırmağı kıyısına gelen Şeh-rûz peşindeki askerleri görünce kendisini ırmağa bırakır ve boğularak ölür. Askerler, Şeh-rûz'un cesedini alıp getirirler. Mâh-pervîn babasını istediği gibi defneder.

Hikâyede fonksiyonel bir hasım güç olarak karşımıza çıkan Şeh-rûz'un fiziksel özellikleri hakkında bilgi bulunmaz. Şeh-rûz'un, Şâh Erdeşîr'e yapmış olduğu ihânet, Şâh Râmîn'le Mâh-pervîn'i ayırması, Şâh Râmîn'in düşmanlarıyla işbirliği yapmasıyla hikâyedeki olay örgüsünün şekillenmesinde büyük bir rol oynamaktadır.

2.6.3.2. Fantastik/Olağanüstü Hasım Güçler

'Arşan 'İfrît: 'Arşan 'İfrît dokuz yüz elli yaşında, otuz dört metre boyunda başı kümbede benzeyen bir devdir. 'Arşan 'İfrît bir dağın tepesinde bulunan Şedîd Şâh'ın mezarının yanında yaşamaktadır:

“Ol iki kuşlar ve ol üç server bî-hod oldılar. Tîz yine usların başlarına dirdiler. Şâh Râmîn gördü kim elli âriş boylu bir ifrît irdi, elinde bir amûd dutar-ıdı, Şâh Râmîn'e indürdi, eyitdi: “Benem 'Arşan 'İfrît ben bu yirde yüz yetmiş yıldur ki makâm dutmuşum. Sen bunda niye geldün ve dahı tokuz yüz yıldur ki ömr sürmüşüm bu deme degin” (T.L-149a).

Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu tılsımlı kaleyi gezen Şâh Râmîn, Murg-ı Şîrân'ın tavsiyesi üzerine Şedîd Şâh'ın mezarına gidip dua etmek ister. Murg-ı Şîrân; Ekmâil Pîr, Perre-bâl ve Şâh Râmîn'i alıp dağın tepesine götürür. Dağın tepesinde billurdan yapılmış bir bina görürler. Şâh Râmîn, binanın kilitli kapısını açacakken bir gürültü duyulur ve 'Arşan 'İfrît elinde bir gürzle Şâh Râmîn'e saldırır. Şâh Râmîn onun saldırısından kurtulup elindeki kılıçla 'Arşan 'İfrît'i ortadan ikiye böler ve başını keserek öldürür.

Kısa da olsa fizikî özelliği verilen 'Arşan 'İfrît hikâyesinin olay örgüsünde Şâh Râmîn'in karşısına çıkıp onu öldürmeye çalışmasıyla hasım güç olarak ön plana çıkmaktadır.

Kendûse-yi Câzû: Kendûse-yi Câzû, Hint ülkesinde bir mağarada yaşayan acımasız ve kötü cadıdır.

“Bu sözi bana söyleme yohsa bu saat bu arada seni öldürürem” dedi. Çün Kendüse-yi Câzû, Yahûdî'nün bu sözünü işitdi, bir efsûn okıdı, Yahûdî'ye karşı ürdi. Çüş diyüp yir işaret kıldı. Yahûdî bir dıraz-gûş oldı. Mâh-pervîn anı ol magara bucagından gözedürdi. Ol efsûnı kim câzu okıdı, Mâh-pervîn işidüp öğrendi, hâtırında berkitdi. Câzu el daldı Yahûdî, eşek gibi bagurdu, magaradan çıkdı” (T.L-95b).

Kendüse-yi Câzû, Mâh-pervîn'in başındaki Keymân Şâh'ın askeri ve Yahûdî'den kaçıp cadının yaşadığı mağaraya saklanması ile hikâyenin olay örgüsüne dâhil olur.

Mâh-pervîn, kendisinin başında bekleyen Keymân Şâh'ın askerinin elinden bir hile ile kurtulur. Askerin elinden kurtulan Mâh-pervîn atına binerek bulunduğu yerden uzaklaşır. Mâh-pervîn birkaç tepe aştıktan sonra yorulur ve yolunun üzerindeki bir pınarda biraz dinlenmek ve yemek yemek için atından iner. Mâh-pervîn yemek yedikten sonra pınar başında uyuyakalır. Bu sırada o bölgede yaşamakta olan bir Yahûdî, Mâh-pervîn'in atını görür ve ata doğru gider. Ata doğru yaklaşınca pınar yanında uyuyan Mâh-pervîn'i görür. Yahûdî atı bırakıp Mâh-pervîn'e yaklaşır ve kızın yüzünü görür görmez âşık olur. Kendini tutamayan Yahûdî, Mâh-pervîn'i öpmek ister. Bu sırada Yahûdî'nin sakalları Mâh-pervîn'in yüzüne batar ve kız uyanır. Mâh-pervîn, Yahûdî ile bir süre mücadele ettikten sonra Yahûdî'nin elinden kurtulur ve yakınlardaki bir mağaraya saklanır.

Mâh-pervîn'in saklandığı mağara Kendüse-yi Câzû'nun mağarasıdır. Kendüse-yi Câzû mağaraya gelince Mâh-pervîn'i görür ve bir sihir okuyarak Mâh-pervîn'i kımıldayamaz hale getirir. Bir süre Mâh-pervîn ile konuşan cadı ondan kendisine hizmet etmesini teklif eder. Mâh-pervîn, cadının teklifini kabul etmez. Mâh-pervîn'den hayır cevabını alan cadı çok öfkelenir ve bir sihir daha yaparak Mâh-pervîn'i mağaranın bir köşesine hareket edemez şekilde bırakır. Bu sırada mağaraya ilk önce Yahûdî, onun ardından Keymân Şâh'ın askeri gelir. Mağaraya gelen bu adamlar cadıdan Mâh-pervîn'i görüp görmediğini sorarlar. Cadı, bu iki adam kendisine bir ay süre ile hizmet etmeleri şartıyla Mâh-pervîn'i kendilerine bulacağını söyler. Yahûdî de Keymân Şâh'ın askeri de cadının teklifine çok sinirlenir ve cadıyı öldürmekle tehdit ederler. Cadı, her ikisinin bu cevabı üzerine yaptığı bir sihirle Yahûdî'yi eşeğe, Keymân Şâh'ın askerini de ayıya çevirir. Cadının elinden kurtulamayacağını anlayan Mâh-pervîn bir hile düşünerek cadıya

hizmetçi olmayı kabul ettiğini söyler. Uzun bir zaman cadıya hizmet eden Mâh-pervîn, cadıdan birçok sihri öğrenir. Mâh-pervîn belirli bir süre sonra cadıya yaptığı hizmetkârlığa dayanamaz ve ondan öğrendiği sihirlerden biriyle cadıyı katıra çevirir ve cadıdan kurtulur.

Fiziksel özelliği hakkında bilgi verilmeyen Kendûse-yi Câzû, asıl kahramanların kavuşması önünde bir engel olarak şahıs kadrosu içerisinde hasım güç özelliği gösterir.

Ma'rekûs Câzû: Ma'rekûs Câzû, Horasan bölgesinde bir dağ eteğindeki mağarada kırk yıldır yaşamaktadır. Fiziksel özelliği hakkında bilgi verilmeyen Ma'rekûs Câzû, hikâyenin olay örgüsüne Şâh Râmîn'i esir almasıyla dâhil olur.

Aslan başlılarla savaşan Şâh Râmîn savaş meydanında aslan başlıların liderlerini görür ve onun peşine düşer. Bir süre mücadele ettikten sonra aslan başlıların lideri yaralanır ve kaçar. Şâh Râmîn aslan başlıların liderlerinin arkasından gider. Birkaç tepe aştıktan sonra atı yorulan Şâh Râmîn dinlenmek için bir pınar yanındaki ağaç altında oturur. Bir süre sonra karnı acıkan Şâh Râmîn, pınara su içmeye gelen bir geyiği avlayıp etinden pişirir ve karnını doyurur. Karnı doyan Şâh Râmîn'in bir süre sonra uykusu gelir ve ağacın altında uyumaya başlar. Yaşadığı mağaradan dışarı çıkan Ma'rekûs Câzû bir süre sonra Şâh Râmîn'in uykuya daldığı pınara gelir ve Şâh Râmîn'i görür. Ma'rekûs Câzû, Şâh Râmîn'in yanına yaklaşarak ona karşı bir sihir okuyup bayıltır. Daha sonra Şâh Râmîn'i alıp mağaraya götürür ve mağaranın bir köşesine bırakır. Yedi gün mağaranın bir köşesinde esir olarak yatan Şâh Râmîn bir gece rüyasında İlyas peygamberi görür. İlyas peygamber, Şâh Râmîn'e bir dua öğretir ve bu dua sayesinde artık kendisine hiçbir sihirin işlemeyeceğini ve tüm düşmanları karşısında zafer kazanacağını söyler. Uykudan uyanan Şâh Râmîn, İlyas peygamberin öğretmiş olduğu duayı okur ve üzerindeki bağlardan kurtulur. Büyüden kurtulan Şâh Râmîn, hemen mağaranın içerisinde Ma'rekûs Câzû'yu bulur. Ma'rekûs Câzû'nun boğazına yapışan Şâh Râmîn cadıyı orada boğarak öldürür.

Ma'rekûs Câzû, olay örgüsünde Şâh Râmîn'i esir alarak asıl kahramanların kavuşmasına engel olan şahıs olarak hasım güç özelliği gösterir. Ancak Ma'rekûs Câzû da Kendûse-yi Câzû gibi hikâyenin asıl kahramanı tarafından öldürülerek olay örgüsündeki işlevini tamamlar.

‘Ukâb-ı Zehrnâk: ‘Ukâb-ı Zehrnâk, ‘Arsan ‘İfrît’in yaşadığı bölgede yaşayan başı kuş başına, pençesi aslan pençesine, dişleri domuz dişine, kulakları eşek kulağına, gözleri kurt gözüne, sesi gök gürültüsüne, kuyruğu ejderha kuyruğuna, ayakları deve ayağına, derisi ateşe, idrarı zehre benzeyen bir canavardır. Bu canavarın kağı tekerleğine benzeyen iki kanadı ve kanatları üzerinde büyük halkalar şeklinde birer göz vardır:

“Şöyle ki yirle gök arası gulgule doldu. Şehzâde nazar kıldı, bir acâib cânavar dahı gördi. Yakun irdi kuş başlu, arslan pençelü, tonuz azılı, eşek kulaklu, kurd gözlü, rad âvâzlu iki yanunda kanlı tekeregi gibi iki kanadı var, degirmi, kuyruğı ejderhâ kuyruğına benzer, iki ayağı deve ayağına benzer, tabanı bi-aynihi deve tabanı gibi, tersi od, beqli zehr, her kanda kim dokunırsa yandurur, göyündürür. Ol billûr dahmenün ardundan çıkageldi. Ol iki kanlı tekeregi gibi kanatları kim var, ol iki kanadun dahı ulu halka gibi her birinün ortasında birer gözi var” (T.L-149b-150a).

‘Ukâb-ı Zehrnâk, timsah gibi çifti olamayan ve Kaknus kuşu gibi yalnız yaşayan bir canavardır:

“Ekmâ’il Pîr anun adına ‘Ukâb-ı Zehrnâk dirler didi. Bunun çifti olmaz timsah gibidür. Bu dahı yalnızdur ve dahı kaknûs kuşuna benzer didi” (T.L-151b).

Şedîd Şâh’ın mezarını ziyaret için gelen Şâh Râmîn, Arsan İfrît ile savaşıp onu öldürür. Arsan İfrît öldükten sonra Şedîd Şâh’ın mezarının arkasından büyük bir gürültüyle Ukâb Zehr-nâk çıkar. Bu canavarı gören Şâh Râmîn ve yanındakiler çok korkarlar. Şâh Râmîn hemen canavara birkaç ok atar. Ancak canavar okları yakalayarak kırar. Şâh Râmîn’in canavara bir şey yapamayacağını anlayan Murg-ı Şîrân, Ukâb Zehr-nâk’a hamle eder. Canavar Murg-ı Şîrân’ı yakalayarak öldürür. Şâh Râmîn bu esnada canavara yaklaşır ve elindeki son okuyla canavarı öldürür.

‘Ukâb-ı Zehr-nâk, hikâye içerisinde fiziksel özellikleri ayrıntılı biçimde verilen birkaç karakterden biridir. Hikâyenin olay örgüsünde pek bir işlevi olmayan Ukâb-ı Zehr-nâk sadece Şâh Râmîn’e saldırıp onu öldürmek istemesiyle ön plana çıkmaktadır.

2.6.4. Dekoratif/Figüratif Kişiler

Edebî eserlerde dekoratif/figüratif şahıslar “olay örgüsünün oluşumunda doğrudan doğruya herhangi bir işlevi olmayan veya yazarın sözünü okuyucuya iletme ile

görevlendirilmemiş kahramanlardır” (Çetişli, 2009: 71). Dekoratif/figüratif unsurların edebî metin içerisindeki görevi; olay örgüsü, kahraman, zaman ve mekânın daha gerçekçi bir görünüm kazanmasına yardımcı olmaktır. Edebî eserler içerisindeki dekoratif/figüratif unsurlar hayalî ve gerçek kişiler olmak üzere iki başlıkta sınıflandırılabilir.

İncelenen hikâyede dekoratif/figüratif kişilerin hem hayalî hem de gerçek şahıslardan oluştuğu görülür.

2.6.4.1. Gerçek Kişilerin Oluşturduğu Dekoratif/Figüratif Unsurlar

Edebî eserlerde figüratif/dekoratif unsur; hikâyenin asıl kahramanlarına sadece birkaç şekilde etki etmek suretiyle olay örgüsüne dâhil olan şahıslardır. Bu şahıslar hikâyenin olay örgüsünde gerekli yerlerde üzerlerine düşen görevleri yapıp, daha sonra bir şekilde ortadan kaybolan, pek fazla süreklilik göstermeyen şahıslardır.

Hikâye içerisinde yer alan; “dâye, bâg-bân, zindân-vân, huçeste, Şâh Erdeşîr, Keng Mugânî, Dûfâd, Kânûn Şâh, Ucâf, Behrâm, Behmen, Peşenk, Tahmâs, Kenâreng, Avarang, Taymâs, Hûşeng, Bihkerd ve Bihmerd, Şehrân, Mârûn, Atabar, Asbâr, Eymür, Keymûr, Sâson, İlyas peygamber, Temrâs, Mîrhâhi, Semhûr, Mâmûr, Keymûn, Keygûn, Kaytân, Tûlân, Tâtûr, Seçur, Sâş” gibi şahısların bazıları hikâyenin başkahramanlarıyla sınırlı şekilde ilişki kuran kişilerdir. Bu figürler hikâyenin olay örgüsü içerisinde pek fazla işlevsellik göstermeden belirli bir süre sonra kaybolmaktadırlar.

2.6.4.2. Fantastik/Olağanüstü Varlıkların Oluşturduğu Dekoratif/Figüratif Unsurlar

Edebî eserlerde, yazarın kendi düşünce dünyasında oluşturduğu insan dışı, gerçekliği olmayan uydurma unsurlardır. Edebî türlerin bazılarında özellikle masal-hikâyelerde hortlak, cin, peri, dev gibi yazarın hayal dünyasında ürettiği bazı figürler görülür. Bu figürler genellikle korku, heyecan ve merak uyandırmak için kullanılırlar.

Bu çalışmada incelenen Tuhfetü'l-Letâ'if içerisinde de Fantastik/olağanüstü varlıkların oluşturduğu dekoratif/figüratif unsurlara oldukça sık yer verilmektedir. Eserde bulunan bu unsurlar genellikle hikâyenin başkahramanları Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn'e engel teşkil etmek için kullanılmışlardır. Ancak başkahramanlar üzerindeki olumsuz etkileri

hasım güçler kadar işlevsel değildir. Olay örgüsü içerisinde kısa bir süre görülen bu şahıslar belirtilen yönleriyle dekoratif/figüratif unsur özelliği taşırlar. Görevlerini yerine getirdikten sonra olay örgüsünden çıkan bu şahıslar; hük-ser, pîl-serler, şîr-ser, perîler, cînnîler, bahrîler, sarı pirinçten aslan ve sarı pirinçten şahıs, gümüştten gergedan ve gümüştten şahıs, demirden fil ve demirden şahıs, altından at ve altından şahıstır.

2.7. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Bakış açısı genel olarak, “herhangi bir varlık, olay ve insan karşısında sahip olduğumuz dünya görüşü, hayat tecrübesi, kültür, yaş, meslek, cinsiyet, ruh hâli ve yere göre aldığımız algılama, idrak etme ve yargılama tavrıdır” (Çetişli, 2009: 82). Edebî metinlerde ise bakış açısı, “olay örgülerinin ve bu örgülerin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, kişiler gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevap olarak değerlendirilebilir” (Aktaş, 2015: 72).

Edebî metinlerde yer alan anlatıcı, genellikle yazarla karıştırılmasına rağmen metindeki olayı aktaran varlıktır. “Anlatıcı, yazar tarafından seçilmiş ve konuşma alanı belirlenmiş bir fiktif varlıktır. Yazarın görmek istediği ve birtakım düşünceler yüklediği kısa bir süre için sahnede tuttuğu bir vasıtaadır” (Kolcu, 2011: 23). Bu vasıta genellikle bir insan iken bazen bir hayvan, bazen bir bitki, bazen de bir eşya veya soyut bir varlık olabilmektedir.

Edebî metinlerde yer alan bakış açısı tasnifleri incelendiğinde benzer tasniflerin farklı adlandırmalarla gerçekleştirildiği görülür. Yapılan tasniflerin çoğu hâkim bakış açısı, kahraman anlatıcının bakış açısı, müşahit anlatıcı bakış açısı şeklindedir. Örneğin; A. İhsan Kolcu (2011: 25), tanrısal bakış açısı, müşâhit bakış açısı, kahraman anlatıcı ve ben anlatıcı olarak gruplandırmaktadır. Benzer bir gruplandırma ile Şerif Aktaş (2015: 72-92) bakış açısını üç başlık altında toplar:

1. Hâkim bakış açısı ve anlatıcı
2. Kahraman anlatıcının bakış açısı
3. Gözlemci anlatıcıya ait bakış açısı

Mehmet Tekin (2015: 57-63) ise yapmış olduğu gruplandırmada bakış açısını dört başlık altında toplamıştır:

1. Tanrısal bakış açısı
2. Gözlemci figürün bakış açısı
3. Tekil bakış açısı
4. Çoğul bakış açısı

Yapılan tasnifler göz önüne getirildiğinde bakış açısının benzer şekilde ele alındığı görülmektedir. Bakış açısı üzerine yapılan tasnifler hakkında kısaca bilgi vermek onun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Çünkü edebî eseri meydana getiren birçok unsur büyük ölçüde bakış açısına bağlıdır.

Hâkim bakış açısına sahip eserlerde olay, kişi kadrosunu oluşturan fertler ve mekâna ait özellikler, anlatılan veya tasvir edilenlere uygun şekilde yaratılmış bir anlatıcının dikkatiyle ifade edilirken; kahraman anlatıcının bakış açısının bulunduğu eserlerde olay; kişiler ve mekâna ait özellikler kahramanlardan biri tarafından nakledilir. Gözlemci yani müşâhit bakış açısına sahip olan eserlerde anlatıcı olayı, olay içerisinde yer alan kişileri bir kameraman tarafsızlığıyla izleyip onların geçmişi, ruh hâlleri hakkında bilgi vermeden sadece yaptıklarını aktarır (Aktaş, 2015: 72-92).

Hikâyenin üçüncü tekil şahıs ağzından anlatılması ve anlatıcının, hikâyenin kurmaca yapısına ait her şeyi bilmesi ve görmesinden dolayı Tuhfetü'l-Letâ'if'in hâkim bakış açısına sahip olduğu söylenebilir. Ancak eserde hâkim bakış açısına sahip anlatıcı kimi zaman hikâyeye dâhil olarak hikâyeyi kahraman anlatıcının bakış açısından anlatmaktadır.

2.7.1. Anlatım Teknikleri

Anlatma esasına dayalı eserlerde en önemli unsurlardan biri de anlatıcının eseri aktarırken başvurduğu anlatım tekniğidir. Bu yüzden bir edebî eseri anlamak, incelemek ve anlatmak isteyen bir araştırmacı, eserin içerik ve yapısı kadar diline de hâkim olmak zorundadır. Araştırmacının bu konuda ilk bilmesi gereken de anlatım teknikleridir. “Dilin zaman içinde kazandığı ifade şekli/şekilleri” (Çetişli, 2009: 89) olarak tanımlanan anlatım teknikleri kişilerden bağımsız olarak dilin zaman içindeki kullanımına ve gelişimine göre farklı başlıklar altında toplanmıştır.

2.7.1.1. Tahkiye

Kelime anlamı “hikâye etmek, hikâye anlatmak” (Devellioğlu, 1998: 1020) olan tahkiye; “anlatıcının birtakım olayları ve bu olaylar çevresindeki insanları, belli bir mekân ve zaman çerçevesinde dinleyiciye/okuyucuya nakletmesi”(Çetişli, 2009: 93) olarak tanımlanmaktadır. Anlatma esasına dayalı eserlerde yüzyıllarca birtakım olayları insanlara anlatmak, nakletmek veya hikâye etmek için tahkiye tekniği kullanılmıştır. Tahkiye tekniği kullanılarak oluşturulan halk anlatılarının fonksiyonlarını Bascom, “Four Function of Folklore” adlı makalesinde şöyle belirtmektedir:

“Halk anlatıları, gençlerin aklına âdetleri ve ahlâkî ölçüleri yerleştirmek ve bir yetişkin olarak kurallara uyduğunda onu övgüyle ödüllendirmek, doğru yoldan saptığında onu eleştiri ve alayla cezalandırmak, kurumlara ve geleneklere hücum olduğunda veya bunlar sorgulandığında akılcı bahaneler bulmakta, her şeyi olduğu gibi kabul etmek ve günlük hayatın güçlüklerinden kaçışı sağlamakta kullanılır” (Helimoğlu-Yavuz, 2009: 20; Bascom 1954’ten).

Tuhfetü’l-Letâ’if’te kullanılan en belirgin anlatım tekniği tahkiyedir. Eserde Mâh-pervîn’in sandık içinde sahilde kuma batması ve Cârûs’un onu bulup sandıktan çıkarması sonucu tanışmaları tahkiye anlatım tekniğine örnek olarak verilebilir:

“Bir kum içine batdı. Anda bir cezîre var-ıdı, birgün bir gice kız ol sanduk içinde ol cezîrede deniz kenârunda yatdı. Yarındası gün meger ol cezîrede bir kal’a var-ıdı, adına Purâbâd dirler-idi. Anun bir emîri var-ıdı, adına Cârûs-ı Pûrâbâdî dirler-idi. İki bin er çerisi var-ıdı. Cârûs’la bile yirler, içerler-idi. Ol kanda var-ısa bile varurlardı. Birgün ol emîr yirinden durdı, atına bindi. Birkaç kavm ile seyrâna gitdi. Seyrân eyleyü deryâ kenârına vardı. Kum içinde bir mu’teber sandık yatur, kuma batmış ‘acabâ ne sandık ola diyü buyurdı. Kullar ilerü vardılar, sanduğu kum içinden taşra çıkardılar. Cârûs katına getürdiler. Cârûs buyurdı, aldılar kalaya iletdiler. Cârûs dahı seyrândan döndi, sarâyına geldi, atından inüp içerü girdi, tahtına oturdu. Tiz buyurdı, sanduğu ilerü getürdiler, bendini bozdılar, Cârûs sandıgun kapagın götürdi. İçünden Mâh-pervîn çıkdı. Cârûs bakup gördüğü sâ‘at hezâr dil ü cânıla ana ‘âşık oldı. Derhâl buyurdı, Mâh-pervîn’e murassa tonlar giyürdiler, başına murassa‘ tâc dahı urdılar. Beline bir zerrîn kemer kuşatdurdı.

Elin dutdı, tahtına çıkardı. Kendü geçüp yanuna oturdu. Buyurdu nine hn getürdiler yediler, içdiler söz açdılar” (T.L-17b-18a).

2.7.1.2. Açıklama/Yorumlama

Tuhfetü’l-Letâ’if’te kullanılan bir diğere anlatım tekniğı açıklama/yorumlama tekniğıdir. “Açıklama/yorumlama anlatım tekniğı bir öyküde yazarın ya kendisi ya da sözünü emanet ettiğı karakter ağızından herhangi bir konu, durum veya olay hakkında gerekli gördüğü bir açıklama yapması ya da yoruma girişmesidir” (Kolcu, 2011: 54). Şeh-rûz Vezir’in Şâh Erdeşir’i öldürüp tahtı ele geçirmesi ve sonra Şâh Râmîn’i yakalatıp zindana atmadan önce Şâh Râmîn’e bunu niçin yaptığını açıklaması açıklama/yorumlama tekniğine örnek olarak verilebilir:

“Şâh Erdeşir’ün ve şehzâdenün kullarından ve ta’allukâtından çok kavm kırdılar. Âkıbet kalanı mutî oldılar. Şehzâde, vezîre eyitdi: Beni ne içün dutarsun? Vezîr eyitdi: “Ey bed-baht! Sen anı bilür misün ki kızımın şebistânına girdün, anunla kucuşup yatdun. Ben geldüm, ikinüzi bir yirde buldum. Kızımı tutdum, sebebinle bir sanduga koydum, denize bıraktım. Uş sini dahı bir elimle öldüreyin, havâdağı kuşlar ve denizdağı balıklar heb sini esirgesünler, senden ibret tutsunlar” didi. Hâliyâ iletin, zindâna urun, il kaydın tamâm ideyin, andan buna bildüğimi işleyem didi. Vezîrün hükmiyle Şâh Râmîn’i zindâna urdılar. Şehzâde ol gün, ol gece zindânda kaldı. Dün yarusında zindânvânı katına okıdı, zindân-vân Şâh Râmîn’ün katına geldi” (T.L-14a-b).

2.7.1.3. Diyalog

Eserde kullanılan bir diğere anlatım tekniğı ise diyalogdur. Diyalog tekniğı hikâye kahramanlarının karşılıklı konuşmalarına dayanır ve oldukça fazla kullanılan bir anlatım tekniğıdir. “Anlatıcının, sözü kahramanlara bırakıp aradan çekilmesiyle gündeme gelen diyalog, hem tahkiyenin monotonluğunu kırmakta, hem de kahramanın doğrudan doğruya dinleyici karşısına çıkmasına imkân hazırlamaktadır. Manzum parçaları da diyalog tarzı anlatım içinde değerlendirmeliyiz. Bu parçaların çoğı iki kahramanın duygularını birbirlerine anlatmaları veya birbirleriyle haberleşmelerini sağlamaktadır” (Görkem, 2000: 130).

Tuhfetü'l-Letâ'if'te diyalog tekniği oldukça sık kullanılan bir anlatım tarzı olarak karşımıza çıkmaktadır. Mâh-pervîn'in, cadının elinden kurtulduktan sonra Rûzbih'i bulması ve onunla arasında geçen konuşmalar diyalog tekniğini örneklendirmektedir:

“Çün Rûzbih bunların hâlini bildi, döndi Mâh-pervîn'e eyitdi: “Nice idelüm? Gel berü bari bir yire gidelüm. Ola ki Hak Teâlâ yârî kıla kanda ise Şâh Râmîn haberün bilevüz yahud bunlar haber bileler, bize haber kılalar biz dahı ana göre bir amel kılavüz” didi. Zirâ sergerdân olmak bize dahı size de yetdi. Hemîn dur dıcek Mâh-pervîn bir dem durup fikr itdi. Eyitdi: “Hâliya bu yigitle bile varayum, eger haberin işidebilürsem işitdüm, eger bilmezisem yine ana göre iş kılam. Başum alup yine maşûkî isteyü gidem” didi. Andan Rûzbih'le gelüp ol zevraka girdiler, Yahûdî himârı ve katırı bile aldılar. Andan zevrak ile sürüp gemiye irdiler. Gemi kavmi Rûzbih'i gördiler, ilerü varup ayagina düşdiler. Eyitdiler: “Ey şehzâde! Kandasın? Atan senün firâkundan leyl ü nehâr zârlıkda, gözünün yaşı çeşme gibi revân olup akar. Gel berü iletelüm, sini görsün şâd olsun” didiler. Bu söz ile gemiyi çevirdiler, Yahûdî himârı ve câzu katırı bile aldılar” (T.L-106b).

Tuhfetü'l-Letâ'if'te manzum parçalarla Şâh Râmîn ve Mâh-pervîn duygularını birbirlerine açıklamış ve bu manzum parçalarla haberleşmişlerdir. Keymân Şâh elinde sarayda tutsak olan Mâh-pervîn'e Şâh Râmîn yaşlı kadın aracılığıyla bir şiir yazıp göndermiştir. Şiiri yaşlı kadından alıp okuyan Mâh-pervîn cevap olarak bir şiir yazıp yaşlı kadınla onu Şâh Râmîn'e göndermiştir. Mâh-pervîn'in Şâh Râmîn'e yazmış olduğu şiir:

“Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

Âh kıldı didi ol yârum kanı
Mahbûbum ol büt-i âyyarum kanı

Gönlümün eglencesi hulkı latîf
Cânum içinde envârum kanı

Ben anun oldum hayâliyle cünûn
Anuniçün leylü nehârum kanı

Bir sâ'at ansuz bana dirlik harâm
Ol gözi nergis-i hammârum kanı

Firkatiyle beni âvâre kılup
Sözi tatlu dili dildârum kanı

Hasretiyle bu gözüm yaşın dökən
Sevgülü bana vefâdârum kanı

Ben anunçün çekerüm gussa vü gam
Bu cihânda oldurur varum kanı

Mâh-pervîn bu şiiri eyitdi. Bir varaka yazdı, karınun eline viridi. Eyitdi: “Ana Tengri-çün bunu sakla kimse görmesün, benüm elümden ana vir, bu varaka anun elin öpsün” (T.L-46a-b).

Şâh Râmîn’in cevap olarak Mâh-pervîn’e yazdığı şiir:

“Fâ’ilâtün / Fâ’ilâtün / Fâ’ilün

Didi ey tenümde cânum kandasın
Tamarum içünde cânum kandasın

Vasliken düşdüm irak oldı firâk
Kande bulam seni cânum kandasın

Ey yüzi adına göre mâh olan
Ey benüm bedr-i tâbânüm kandasın

Sanurlar saruldum vasluna ben
Hasretim gel arslanum kandasın

Derde düşdüm perîşân oldum yine
Def iden bu perîşânüm kandasın

Dürr-i cevherler kelâmundan gelür
Sözi cevherlü i kânüm kandasın

Fikr ile ben imtihân itsem derüm
Gel berü iy imtihânüm kandasın

Hatt iderüm bende hadd-i hâline
Dürcüm ü defter dîvânüm kandasın

Bir mekânda kılmadum bir dem ârâm
Yokdurur sensiz mekânüm kandasın

Çün bu şi’ri ol dahı deftere yazup karıyla Mâh-pervîn’e viripdi, karı yine yirinden durdı, ol şi’ri aldı pinhânî, andan sürüp Mâh-pervîn’e geldi” (T.L-47a-b).

2.7.1.4. İktibâs-Telmih

Sözlüklerde, “ödünç alma, ödünç alınan şey” (Türkçe Sözlük, 2011: 1169); “bir kelimeyi bir cümleyi veya bunların mânâlarını olduğu gibi alma aktarma” (Devellioğlu, 2005: 424) olarak tanımlanan iktibâs edebî eserlerde kullanılan anlatım teknikleri arasında yer almaktadır. İktibâs daha çok düşünceyi kuvvetlendirmek, sözü güzelleştirmek amacıyla âyet, hadîs, kelâm-ı kibâr ve başka şairlerin sözlerinin yazar tarafından kullanılması sonucu meydana çıkar (Pala, 2010: 228). Kullanılan âyetler, hadisler ve kelâm-ı kibârlar metnin anlam bütünlüğü göz önüne alınarak bazen tam, bazen de eksik alıntılama şeklinde kullanılmıştır.

Tuhfetü'l-Letâ'if'te yazar iktibâs anlatım tarzını çok fazla kullanmamıştır. Yazar metnin temmet kısmında toplam iki âyete yer vermektedir. Kullanılan bu âyetler metnin anlam bütünlüğü göz önüne alınarak kullanılmıştır. Tuhfetü'l-Letâ'if'te yazarın temmet kısmında iki âyetten iktibâs yaptığı görülmektedir. Bu iki âyetin dışında hadîslerden veya kelâm-ı kibârlardan iktibâs bulunmamaktadır. İktibâs yapılan iki âyet ise şu âyetlerdir.

“ صُورَكُمْ فَأَحْسَنَ وَصَوَّرَكُمْ ” ve savvreküm fe-âhsene suvereküm”⁶

“سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَرْنَا” (T.L-267b).

Peygamber kıssaları İslamiyet'ten önce veya sonra birçok şekilde hikâyelerde yerlerini almışlardır. İlk peygamber Hz. Âdem'le başlayan son peygamber Hz. Muhammed ve bu iki peygamber arasında gelen peygamberlerin kıssaları⁸; edebî, tarihsel ve menkıbevi anlatılarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır (Sona, 2012: 62). Tuhfetü'l-Letâ'if'te de yazar iktibâs yapmanın yanı sıra peygamber kıssalarına telmihte bulunmuştur.

Edebî bir terim olan telmih sözlüklerde, “ibârede bahsi geçmeyen bir kıssaya, fıkraya, atasözüne veya meşhur bir şiire, bir söze işaret etme” (Devellioğlu, 2005: 1070), “Söz arasında meşhur bir vak'a, yâhud mâruf bir fıkraya ve yâhud mûtâd bir usûle işaret etmek” (Edebiyat Lugati, 1973:159) olarak tanımlanmaktadır. Çağrışıma dayalı bu sanatta hatırlatılmak istenen şey uzun uzun açıklanmayıp bir iki sözcük veya kısa

⁶ Tegâbun suresi 3. Ayet “ ve size suret şekil verdi, sonra en güzel sizin suretiniz, şekliniz”

⁷ İsrâ suresi 1. Ayet “ O sübhüdüdür, bütün noksanlıklardan münezzehtir, ki o gece yürüttü”

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Süreyya Şahin, “Kıssas-ı Enbiyâ,” TDVİA, C.25 (Ankara: TDV, 2002), 495-6.

cümlelerle ifade edilir (Pala, 2011: 446). Tuhfetü'l-Letâ'if'te yazar Hz. İsa, Hz. Davud, Hz. İlyas, Şedîd ve Şeddâd kardeşlerinin kıssalarına telmihte bulunmaktadır.

Yazar hikâyede ilk olarak Şedîd ve Şeddâd kardeşlerin hikâyesine telmihte bulunmaktadır. Şeddâd, Hûd peygamber zamanında yaşamış olan Yemen'deki Âd kavminin hükümdarıdır. Yaşadığı dönemde birçok bina inşa ettiren Şeddâd bir süre sonra kibrine yenilerek tanrılık iddiasında bulunmuştur. Bunu ispat etmek içinde Bâğ-ı İrem denilen bir bahçe ve saray yaptırmıştır. Şeddâd sarayını güzel ve kıymetli taşlardan yaptırmış ve halkına buranın cennetten daha güzel olduğunu söylemiştir. Sarayın ve bahçenin yapımı tamamlandıktan sonra Şeddâd ve ordusu saraya girmeden helâk olmuştur (Pala, 2011: 423).

“Şehzâde eyitdi: Ne sebebdür ki sen bunda karar dutdun? Pîr eyitdi: Bir gün İlyâs peygamber aleyhis-selâm ve âla nebiyyina katında otururdum. Bana bu kalanun vasfun eyitdi. Ben işitdüm, eyitdüm: Ol kala ne kaladur ve dahı kim binâ kıldı. İçünde neler var, eyit işideyün didüm. İlyâs aleyhisselâm eyitdi. Âd oğlanlarından bir er var-ıdı, adına Şedîd dirlerdi. Bir kardaşı var-ıdı, adına Şeddâd dirleridi. Ol Şeddâd, Dâvûd zamânında bir şehir yaptı. Yani kendüye uçmag-idindi. ‘Âkıbet Hak Teâlâ anı yapıdığı uçmagına koydurmadı. Azrâile emr etdi, uçmagınun kapusu öninde cânın aldurdı. Ol uçmagı halk gözinden mahcûb kıldı. Şedîd anı gördi, eyitdi: Ol benüm kardaşum begâyet delü-imiş ki kendü yapdur[dı]gına gelüp nazar kılmadı, hasret gitdi” (T.L-132b).

Hikâyede ikinci olarak Hz. İsa'nın ölüleri diriltme ve hastaları iyileştirme mucizesine telmihte bulunmaktadır. İsrailoğullarının son peygamberi olan Hz. İsa babasız olarak Hz. Meryem'den doğma, çamurdan kuşlar yapıp can vererek uçurma, bebekken konuşma, su üstünde yürüme, körlerin gözünü açma ve ölüleri diriltme gibi birçok mucize göstermiştir. Yazar da Tuhfetü'l-Letâ'if'te Hz. İsa'nın en büyük mucizelerinden olan ölüleri diriltme mucizesine telmihte bulunmuştur:

“Çün Şâh Râmîn, Hüsn-i Kamer'ün bu sözün işitdi, sevündüğinden düşdi, akli başından gitdi. Bir zamân bî-hod yatdı. Andan akli başına geldi. Eyitdi: Meger ki sen İsa'sun ki beni ölü iken beni diri kıldun diyüp yirinden durdı, ilerü vardı” (T.L-182a-b).

Yazarın Tuhfetü'l-Letâ'if'te telmihte bulunduğu bir diğer hikâyeye ise İlyas peygamber kıssasıdır. İslamî kaynaklarda İlyas peygamberin Kral Ahab ve Kraliçe İzebel'in saltanatları döneminde yaşadığı bildirilir. Bazı tefsirlerde İlyas'ın aslında idris peygamber olduğu yönünde rivayetler yer almaktadır (Harman, 2000: 160-162). İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilen İlyas peygamber, Harun peygamberin torunudur. Kendisine uymayan kavmini terk ederek bir süre sıkıntı içinde kırlarda, mağaralarda yaşayan İlyas peygamber, Allah'ın emri üzerine bir şehre gider. Allah, İlyas peygambere şehirde ne görürse korkmadan binmesini emreder. Bunun üzerine Hz. İlyas şehirde gördüğü ateşten bir ata biner. Allah tarafından göğe çekilir. Hızır ile görüştikleri ve her yıl onunla buluşup hacca gittiklerine dair bir rivayet vardır. Hz. İlyas karada sıkıntıya düşenlere yardım edermiş (Pala, 2011: 230). Hikâyede de Hz. İlyas bir mağarada cadının elinde esir olan Şâh Râmîn'e, cadının elinden kurtulması için yardım etmektedir:

“Dimişdük kim Marekûs Câzû'nun bendinde Şâh Râmîn magâra içinde yattı. Yedi gün tamâm câzû elinde esîr kaldı. Bir gice yaturken gözün uyku aldı, düş gördü. Bir pîr geldi, eyitdi: Ey Şâh Râmîn! Hâlün nitedür? Şâh Râmîn düşinde eyitdi: Ne ersin bana haber vir. Ol pîr eyitdi: Ben Elyâs peygâmbere aleyhis-selâmum Hak Teâlâ emri ile geldüm ki sana meded kılam, hem bir duâ öğredem ki okıyasın. Cemî' zahmetlerden emîn olasın, dahı düşmenlere zafer bulasın ve dahı câzûluk sana kâr kılmaya diyüp ol du'âyı Şâh Râmîn'e öğretti. Andan mübârek eliyle Şâh Râmîn'i sıgadı, üzerinden bendi şeşildi. Ol dem uykudan uyandı. Gördü kim üzerinde bend kalmamış. Hakk'a çok şükürler eyledi. Elyâs peygâmbere öğretdiği du'âyı hâtırında berkitmiş. Tîz câzû üzerine vardı. Gördü kim câzû mağâranın bir bucâğında yatur, derhâl karvadı, ol mel'ûnun bogazın dutdı. Câzûyu uykudan uyardı. Câzû gözün açdı, bakdı Şâh Râmîn'i gördü. Kasd itdi kim yine bir efsûn okıya, şehzâde ol du'âyı okudı, anun sihri bâtil oldu. Câzû zafer bulımadı. Şehzâde anı ol arada yüzi üzerine aşaga basdı, bir ayagını süksüni üzerine kodı. Ol kadar anun üstine durdı kim cânı 'ukûbetinden çıkdı, cehenneme gitdi” (T.L-165a-b).

Yazar Tuhfet'ül-Letâ'if'in kahramanı Şâh Râmîn'in düşmanları karşısındaki gücünü anlatmak için Dâvud peygamberin demiri eliyle yumuşatma mucizesine telmihte bulunur. Hz. Dâvud, Yehûda kabilesi ve İsrailoğullarının peygamberidir. Hz. Dâvud

peygamberlik ve sultanlığı şahsında toplayan ve Kudüs'ü fethedip ilk defa başşehir yapan peygamberdir. Demiri eliyle yumuşatma mucizesine sahip olan Hz. Dâvud, eliyle yaptığı zırhlarla geçimini sağlar ve devlet hazinesinden yemezmiş (Pala, 2011: 108).

“Ey server! Sen ezelden devletlüsün, Hakk’dan inâyetlüsün anuñün neye sunarsan elün irür. Demür elünde mum olur, nite kim Dâvûd peygâmbere ‘aleyhisselâm elinde. İmdi kerem eyle beni öldürme, sen ne ki emr idersen ben anı dutayın, didi” (T.L-219a).

1.7.1.5. Tuhfetü'l-Letâ'if'in Manzum Kısımları

Eserde hikâyenin aralarına serpiştirilmiş manzum kısımlar bulunmaktadır. Toplam yüz otuz bir beyitten oluşan bu manzum kısımlar Türkçe kaleme alınmıştır. Manzum kısımlar metinde “şi'r”, “gazel” “pend-name” ve “mesel” gibi başlıklarla nesir kısımlardan ayrılmaktadır. Bu beyitlerin alıntı mı, yoksa yazarın kendisine mi ait olduğu bilinmemektedir. Türkçe beyitlerin hikâyenin uygun yerinde hem anlamı pekiştirmek hem de sözü güzelleştirmek için yazar tarafından esere eklenmiş olma ihtimali yüksektir. Bu beyitler, genellikle sade bir dille yazılmış ve atasözlerini çağrıştırır niteliktedir:

“meseldür kim:

Tavarun önünde kışında olur
Âdem alacası içinde olur”
(T.L-12a).

“Pend-nâme

Dimiş anda ey bu cihâna gelen
Bu âlemde kendüyi hâkim bilen

Eger sen gedâsun u ger şehriyâr
Cihâna gönül virmegil zinhar

Ki fili vü kavli bu dehrün yalan
Eyit kim durur bunda bâkî kalan

Gözün aç eger ilerü varasun
Neler var dahı bakıcak göresün

Neler düzmişem akli harc eyledüm
Bu şehrum için levhı derc eyledüm

Benî âdem içinde bunu tamâm
İdüben kodum nâm-ı dârü'l-bekâm

Dahı basmadumt bundan kadem
Sonucı ben oldum burada adem”
(T.L-136a).

“Şi’r:
Kişiler kişi kişiler olur
Kişi kişileyün kişiler olur”
(T.L-199b).

Eserde kullanılan beyitlerin tamamı sade bir Türkçeye yazılmıştır. Eserde kullanılan bu nazım-nesir karışık üslup ile ilgili Pertev Naili Boratav görüşünü şu şekilde dile getirmektedir:

“Bütün şark edebiyatlarında, özellikle eski Mısır masallarında, Arap kabile menkıbelerinde, Binbir Gece Hikâyelerinde, bilhassa Arap halk romanlarında nazım süs olarak sonradan eklenmiştir; asıl unsur nesirdir. Türk halk hikâyelerinde de böyledir; bunlarda da vakayı tamamlayacak şekilde, nesirli hikâyeden ayrı veya onu devam ettiren bir manzum hikâye parçası yoktur; nazım sadece hislerin ifadesini vermeye yarar; manzum parçalar çıkarılsa hikâye, vakanın seyri bakımından bir şey kaybetmez. Bunlar hikâyeyi devam ettirmiyorlar, belki daha süslü, güzel bir dille, anlatılan şeyleri tekrar yahut hisleri ifade ediyorlar” (Boratav, 2011: 37).

Tuhfetü'l-Letâ'if'te bulunan manzum kısımlar çıkarıldığında hikâyenin olay akışında bir değişiklik olmamaktadır. Eserde bulunan manzum kısımlar yalnızca süs ve düşünceyi pekiştirme amacıyla kullanılmıştır.

2.7.1.6. Tasvir

Resim sanatının en temel ifade biçimi olan tasvir, anlatma esasına dayalı edebî türlerde yaygın olarak kullanılan anlatım tarzlarından biridir. Edebiyat Lügati'nde “bir şeyin sade olduğu gibi değil, biraz da şairce görüldüğü ve duyulduğu gibi anlatılmasıdır” (Edebiyat Lügati, 1973: 149) şeklinde tanımlanan tasvir, bir diğer anlamıyla “eşyayı görünür hâle koyma” sanatıdır (Özön, 1967: 113). Anlatma esasına dayalı metinlerde ise tasvir; “insan, tabiat, eşya veya mekânın kelimelerle resmedilmesi; âdeta görünür hale getirilmesi; okuyucunun gözü önünde tecessüm ettirilmesi” (Çetişli, 2009: 100).

Tuhfetü'l-Letâ'if'te başta mekân tasvirleri olmak üzere kişi ve olay tasvirlerine de yer verilmektedir. Eserde kişi tasvirleri genellikle bir cümleden veya birkaç sözcükten oluşmaktadır. Yazar eserin kahramanlarını tek yönlü olarak ele alıp onların en belirgin özelliklerini anlatmaktadır. Örneğin eserin başkahramanı olan Şâh Râmîn'i anlatırken yazar onun fiziksel özelliklerinden birkaç cümleyle bahsetmektedir:

“Ve hem Erdeşîr Şâh'ın bir oğlu var-ıdı, cemâl u kemâl ıssıydı, sehvâvetde erlik de hüneri var-ıdı. Her işde fenni var-ıdı. Hanende ve nüvîsende, silahşurluk ve savaş işin bilür-idi. Her dilden haberdâr-ıdı. Cümlesini yâd dutmuş-ıdı. Bir suâle on cevâb viriserdi. Kimse anunla bahs idemezdi ve dahı ayyârlıktan haberdâr ıdı. Gayetde çâpük harîf-idi. Ammâ işi dâim seyr ü seyrân-ıdı, avdan şikârdan hâlî degül-idi” (T.L-2b-3a).

“Şâh Râmîn'i anda buldı, gördi kim bir zîbâ yigit, hüsni latîf, kaddi, kâmeti yirince, cemâli hûb. Ol mel'ûn çün anı gördi, üzerine geldi” (T.L-156a).

“Bunlar eyitdiler: Bu kârvân içinde bir oğlan var-ımuş, Rüstem-sıfat, Nerîmân-sîret, katı erliklü bize 'azîm dilîrlik gösterdi, bizden otuz kişiyi öldürdi” (T.L-22a).

“Suhrâb eyitdi: “Yok maslahat oldur kim ol bizden amân bula. Biz dahı şehzâde kaydında olavüz on sekiz yaşında bir servi talı yavı kılduk” (T.L-60b).

Eserde bazı mekânların sadece ismi zikredilip geçilirken kimi zaman da bazı mekânlar uzun tasvirlerle anlatılmaktadır. Mekân incelemesi bölümünde kapalı ve açık mekânlarla ilgili örnekler ayrıntılı bir şekilde verildiği için burada yalnızca Şâh Râmîn'in, Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kaleyi gezmek istemesi sonucu bu kalenin ayrıntılı bir tasviri yapılmıştır:

“Ol dervîş eyitdi: Bisyâr nesnelere gördüm ammâ bir yirde irdüm. Horezm cânibinden yana bir tagun eteginde bir kala gördüm, uzunı eni yedi mil var. Ol kalanun dört tarafunda dört minâre var. Her minârenün uzunı yedi yüz arşun, her minâre başında bir dürlü cânver mu'allak durur. Ol minârenün üzerinde evvelâ birinde bir arslan düzülmiş saru birincden. Anun üzerinde bir şahs eylemişler ol dahı birincden elinde bir amûdı var, ol dahı saru birincden, bir elinde bir levh dutar. İkinci minâre üzre bir dâne gergedan düzmişler hâm gümüşden. Ol gergedan üzre dahı bir şahs eylemişler. Ol gergedane binmiş anun dahı elinde bir sünü

pûlâd-ı çiniden içinde elmâs berkitmişler. Elindeki sünü altmış arşun var. Anun dahı bir elinde bir levh var. Üçüncü minârede bir pîl düzmişler. Anun dahı üzerinde bir şahs eylemişler. Ol dahı demürden bir elinde bir çini kalkan var. Anun dahı bir elinde bir levh var. Dördüncü minâre üzerinde kızıl altundan bir atlu var. Atı ve kendü dahı cümle âleti heb kızıl altundan” (T.L-129a-b).

Eserdeki olay tasvirlerinde genellikle yüklemli hareket bildiren fiillerden oluşan kısa cümleler kullanılmaktadır. Hatta eserde bazı yerlerde anlatıcı, olayları peş peşe sıralarken arada hiçbir şekilde farklı tasvir ve düşüncelere yer vermemektedir. Eserde bu durumu örnekleyecek birçok savaş sahnesi vardır. Mâh-pervîn ve Rûzbih Şâh'ın, Filbaşlılarla yaptığı savaş bu duruma örnek olarak verilebilir:

“Deniz yüzine bakup teferrüc ide durur iken gördiler kim deniz yüzünden bir gemi geldi, deniz kenarına irdi. Rûzbih ile Mâh-pervîn ol geminün içinde filbaşlılar ve fil hortumlular var, ‘azîm korkdılar. ‘Acabâ bunlar ne kavmlardur didiler. Bunlar bu fikr içinde iken ol cemâ’at taşra geldiler. Sağışda tamâm kırk pîl-serler-imiş. Mâh-pervîn ile Rûzbih’e hamle kıldılar. Bunların egerçi yarakları yog-ıdı, velî deniz kenârında ağaçlar var-ıdı, ol ağaçlardan birer ellerine aldılar. Ol kırk şahsa hamle kıldılar, onun öldürdiler. Otuzı uşdiler. Ol iki cânı dutdılar, kasd itdiler kim öldüreler. Ol tâifeden biri komadı. Ol iki cânı alup gemiye koydılar. Gemiye çevirüp yine döndiler, deryâ yüzinde revân oldılar. Meger bir cezîreye erdiler. Ol cezîre pîl-serlerin-imiş. Gemiden taşra geldiler, Rûzbih’le Mâh-pervîn’i dahı çıkardılar. Aldılar serverlerinin katına geldiler. Ol ikisini ulularına arz itdiler. Kendü dillerince hikâyeti beglerine eyitdiler. Begleri diledi kim ol ikisini öldüre. Yine bunların yüzlerine bakdılar, kıyamadı kim anları helâk eyleyeler. Kendü tâifesine eyitdi: İletün, bunları saklan! Rûzbih ile Mâh-pervîn’i aldılar, iletdiler sarây içinde bir hücreye koydılar. Ol gün, ol gice bunlar anda kaldılar. Dünün yarusı geçicek Mâh-pervîn baglu değildi, yirinden durdı, Rûzbih’ün bendin götürdi, hücre kapusını açdı, sarây ortasına çıkdı. Rûzbih’le ikisi iki kılıç bulup ellerine aldılar. İlk geldiler pîl-serlerün begini öldürdiler. Andan ol sarâyda ana müteallık kim ki buldılarsa öldürdiler. Meger ol sarâyda çok hücreler var-ıdı. Hep aradılar, bulduklarını kırdılar nagh bir hücreye irdiler. Gördüler kim ol hücrenün içinde iki suffa var birbirine karşı. Ol iki suffada dahı iki zencirler” (T.L-156b-157b)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Dil ve Anlatım Özellikleri

Bir iletişim ve anlatım aracı olan dil; masal, destan, hikâye, roman gibi anlatma esasına dayalı edebî eserlerin ana malzemesini oluşturur. “Edebî bir metnin ana malzemesini oluşturan dilin, yazarın edebî kişiliğine, yaşadığı çevreye ve devrin özelliklerine bağlı olarak her eserde farklılık göstermesi doğaldır” (Fidan, 2012: 152). XV. yüzyılda Ali bin Nâkîb Hamza tarafından kaleme alınan Tuhfetü'l-Letâ'if'te de dönemin nesir dilinin özellikleri görülmektedir.

Eserin kaleme alındığı XV. yüzyılın nesir diliyle ilgili olarak M. Fuat Köprülü; bu yüzyılda nesir türünün sade ve süslü nesir olarak geliştiğini, tercüme ve halka mahsus eserlerin sade nesirle yazıldığını, saray ve çevresi için kaleme alınan eserlerin sanatlı nesirle kaleme alındığını belirtmektedir (Köprülü, 2011: 383). Nihad Sami Banarlı ise XV. yüzyılın ortalarına kadar XIII ve XIV. yüzyıl sade nesrinin devam ettiğini ve sade nesirle eserlerin verildiğini ancak yüzyılın ortalarından sonra sanatlı nesirle eserler vermeye başladığını dile getirmektedir (Banarlı, 2001: 489). Eski Türk edebiyatındaki nesir diliyle ilgi Köprülü ve Banarlı'nın “süslü” ve “sade” olarak yaptığı bu ikili ayrım karşılık bazı araştırmacılar nesir dilinde farklı ayrımlara gitmişlerdir. Bu araştırmacılardan Fahir İz nesir dilini “sade”, “orta” ve “süslü” olmak üzere üçe ayırmaktadır. “Sade nesir”, halk dilini temel alan bu nesir ile Kur'an tefsirleri, hadis kitapları, halk hikâyeleri kaleme alınırken, Arap ve Fars sözlüklerindeki kelimeleri, bu dillerin gramer yapılarına uygun olarak kullanan, divân şiirinin söz sanatlarını benimseyen ve seciyi esas tutan “süslü nesir”dir. İbn Kemal, Hoca Sa'dettin gibi tarihçiler, Âşık Çelebi ve Sâlim gibi tezkireciler süslü nesirle eserler verirken ve birçok resmî ve özel yazışma örneklerini barındıran münşeât mecmuları süslü nesirle kaleme alınmıştır. Süslü nesrin, tüm araştırmacılar tarafından kabul gören en güzel örneği ise Sinan Paşa'nın “Tazarru'nâme” adlı eseridir. Eski edebiyatın her türünde çoğunlukta kullanılan “orta nesir” ise halkın konuşma dilinden epey ayrılmış olmasına karşın bu dili kullanan yazarların sadece söz sanatlarıyla hüner gösterme amacı gütmedikleri, anlatmak istedikleri şeyi esas aldıkları dildir şeklinde tanımlanmaktadır. (İz, 2014: V-XV). Cihan Okuyucu vd. hazırladıkları “Klasik Dönem Osmanlı Nesri” adlı çalışmada ise nesri; “sade”, “orta”, “süslü” ve “ağdalı” nesir olmak üzere dörde ayırmaktadırlar. Ağdalı nesrin, Arapça ve Farsça kelimelerin yoğun olduğu, yer yer yaşayan dilde

konusulmayan, eski sözlüklerden çıkarılmış kelimelerin bulunduğu, uzun tamlamalarla dolu ve esas amacın sanat ortaya koymak için meydana getirilen külfetli nesir olduğunu bildirmektedirler. Bu nesir üslubunda dilin süslü nesre göre daha ağır ve ağıdalı olmasına karşın süslü nesirde secilerin daha sık görüldüğü belirtilmektedir (Okuyucu; Kartal; Köksal, 2009: 14-17).

Ancak edebî bir eserin dilini kesin çizgilerle ayırarak bu gruplardan birinin içine katmak pek kolay değildir. Çünkü sade nesir üslubu ile yazılmış bir eserde süslü nesir üslubunun kullanıldığı bölümler olabileceği gibi, orta nesir üslubu ile yazılmış bir eserde de sade nesir üslubunu taşıyan bölümler görülebilmektedir. “Devlet büyüklerine yazılacak yazılarda, şair ve ediplerin birbirlerine yazdıkları mektuplarda, yazarların sanat güçlerini kanıtlamak istedikleri dibâce ve mukaddimelerde” (Çaldak, 2006: 76) genellikle süslü nesir kullanılmıştır. Bu yüzden sade dille eser veren sanatçılar dahi dönemin geleneklerine uyarak eserlerinin dibâce ve mukaddimelerini süslü nesir üslubu ile yazmışlardır.

Sade nesirle oluşturulan Tuhfetü'l-Letâ'if'te müellif eserin bazı bölümlerinde kişileri tanıtmak ve duygularını anlatmak için az sayıda Arapça ve Farsça terkip kullanmıştır. Müellifin kullandığı bu terkipler iki öğeden meydana gelen anlaşılması kolay terkiplerdir.

“Bu nedür diyüp du'â kıldı. Şâh Râmîn dahı bakdı. Keymân Şâh'ı gördi kim bir ezrak-reng, aşkâr-sıfat, dırâz-rîş sûretün çiçek bozmuş. Şâh Râmîn anı göricek andan 'ibret aldı, âh itdi. Eyitdi: Şimdi ol kız bunun bendindedür” (T.L-44b).

Didi kim çekerem bende firâkı
Yakar cânımı yârun iştiyâkı

Neler etti bana derûnı dermân
Beni yakdı münâfikun nifâkı

Bırakdı boynuma bend-i selâsil
Eyit kimdür gideren bu alâkı

Kanı maşûkıyla ıyş u işret
Ki kılurdum münevver kasr-ı tâkı

Kanı zevk ü safâlar şevk-i demler
Kanı câm u muravvâkun revâkı

Kanı lalîn kadehler bâde zerrîn
Sunardı elimize tolu sâkî

Bu vuslatda iken yârüm ile ben
Zamâne virmiş iken bize talâkı

Visâl oldu bu fûrkate mübeddel
Kara gösterdi bana cümle akı

Ne Zâvûl kaldı ne Sîm-âb ile Hind
Komadı bile gezdürdi Irâkı”
(T.L-108a).

3.1 Tuhfetü'l-Letâ'if'te Secili Kısımlar

Sultan II. Murad da kendi döneminde sanatçıları sade nesir ile eser vermeye teşvik etmiştir (Soysal, 2002: 354). II. Murad'a sunulmak için kaleme alınmış olan Tuhfetü'l-Letâ'if de sade nesir üslubu ile yazılmıştır. Eserin ana metnini sade bir dille meydana getiren müellif genellikle dibâce ve mukaddime bölümlerinde Arapça ve Farsça kelimeleri, terkipleri yoğun bir şekilde kullanarak seciden de ustaca faydalanmaktadır. Secili anlatım sayesinde hikâyenin dili de akıcılık kazanmıştır.

Seci; lügatlerde, güvercin ve kumru gibi kuşların nağmelerini tekrarlamak suretiyle ötmelerine verilen addır (Tâhirü'l-Mevlevî, 1994: 131); nesirde yapılan kafiye, içuyak; ibarenin kafiyeli olan cümle sonlarından her biri (Devellioğlu, 2005: 927) olarak tanımlanmaktadır. Nesrin kafiyesi olarak da bilinen seci Türk edebiyatında asırlarca kullanılmış bir sanatlı ifade biçimidir (Akın-Yılmaz, 2016: 46). Münşeat mecmualarının ve münşeat tarzı metinlerin vazgeçilmezi olan secinin en güzel örneğini Sinan Paşa (ö. 1486) “Tazarrunâme” adlı eseri ile vermiştir. Nesirdeki tekdüze anlatım tipini kırdığı ve ifadeyi sanatlı bir hâle getirdiği için seci birçok nesir yazarı (nâsir/münşî) tarafından tercih edilmiştir.

Seciler yapılarına göre dört kısma ayrılır: Sec'-i mutarraf, Sec'-i mütevâzî, Sec'-i murassa, Sec'-i mütevâzin (Köksal, 2009: 21). Tuhfetü'l-Letâ'if'te bu dört kısma uygun örnekler bulunmaktadır. Metindeki seci yapıları her ne kadar iç içe geçmiş olsa da, seci yapılarını ayrı ayrı örneklendirmeyi uygun bulduk. Metinde geçen seci yapıları ve örnekleri şöyledir:

3.1.1. Sec'-i mutarrafa: “Mutarrafa ”, “taraflanmış, iki tarafa ayrılmış” anlamına gelir. Seciyi oluşturan kelimelerin revî (kafiye) harflerinin aynı, vezinlerinin farklı olduğu seci türüdür (Köksal 2009: 21). Çalışmaya konu olan Tuhfetü'l-Letâ'if'te bu seci yapısına uygun seci örnekleri bulunmaktadır. Aşağıdaki örneklerde italik kelimeler ayrı ayrı mutarrafa seciye uygun örneklerdir:

“Ol Ebûbekr *sıdklu* ve ol ‘Ömer *adllu* ve ol ‘Osmân *hayâlu* ve ol ‘Ali *mürüvvetlü* ve ol Hasan *hulklu* ve ol Hüseyin *cürretlü* şehen-şâh hazretine ben *za'if fakîr-i hakîr* fertût-ı bî-tâkat du'acı bende kim adım ‘Ali ibni Nakîb Hamza'dır” (T.L-2b).

“Her işde fenni var-ıdı, *h'anende* ve *nüvîsende* silahşurluk ve savaş işin bilür-ıdı” (T.L-3a).

3.1.2. Sec'-i mütevâzî: Mütevâzî, birbirine “müvazi olan, paralel” anlamında ve dengeli bir uyumu olan seci yapılarıdır. Seciyi oluşturan kelimelerin hem revî (kafiye) harfi hem de vezince aynı olduğu seci türüdür (Köksal 2012: 24-25). İncelediğimiz hikâyede bu yapıya uygun seci örnekleri vardır:

“ve dahı anun oğlanlarını cemî'-i mahlûkâtdan güzîde kılıp durur, ve dahı anların arasından niçe *enbiyâ* ve *evliyâ* ve *etkiyâ* ve *asfiyâ* kıldı. Dükelinden güzîde hâtemü'l *enbiyâ*, hatîb-i *evliyâ* Muhammed Mustafâ cânın yaratdı. Şefâ'atci viribidi, sallallahu aleyhi ve 'alâ âlihî” (T.L-1b)

“Ve hem Erdeşîr Şâh'ın bir oğlu vardı, *cemâl* u *kemâl* ıssıydı” (T.L-2b).

“Bu kârvân içinde bir oğlan var-ıdı, *Rüstem-sifat*, *Nerimân-sîret*, katı erliklü bize azîm dilîrlik gösterdi, bizden otuz kişiyi öldürdi” (T.L22a).

“Hâliyâ tuhfetü'l *fakîr-i hakîr* ol câriyeyi benden kabul eyle” (T.L-115a).

3.1.3. Sec'-i Murassa': Murassa', “süslü, süslenmiş” demektir. Seciyi oluşturan kelimelerin hem revî (kafiye), hem vezin hem de sayı bakımından birbirlerine uygun olduğu seci türüdür (Köksal, 2009: 22). Tuhfetü'l-Letâ'if içerisinde bu seci yapısına uygun örnekler bulunmaktadır:

Bu kitâbun *hikâyat-ı garibe* ve *rivâyat-ı acibesi* olmagıla kehf-ül enâm vel müslimün zıllullâh fil arzın, bâsıt-ul adl vel-emân, menba'-ul cûd vel-ihsân,

bedai'-i belâgatde Hasan ve *sanâi'-i fesâhatde* Salmân, *bî-hâr-ı ma'rifetde* bâg-ı Cinân ve *bahâr-ı ma'deledde* bostân-ı cihân, İskender- satvet, Eflâtûn- hikmet

3.1.4. Sec'-i mütevâzin: Mütevâzin, “düzgün, düzenli, vezinli” demektir. Seciyi oluşturan kelimeler arasında, revî (kafiye) birliği olmaksızın sadece vezin birliği ile yapılan seci türüdür (Köksal, 2009: 23). İncelediğimiz metinde bu seci yapısına uygun örnekler vardır:

Ol sultân assına kim gülzâr-ı sa'âdet ve nihâl-ı devlet, emîr-i *mu'azzam-ı nâmdâr* u *mufahham* Hüdavendigâr mahdum-ı büzürgvâr mâlik-i inne cedde'l-ümerâ' fi'l-*aktâr* kehfü'l-*uzamâ'* ve'l-*ahbâr* zıllullâhu'l-meliki'l-*gaffâr* vâfir'ül-cûd ve'l-*ma'delet* fi'l-*evâr* kâhir'ül-müşrikîn ve'l-*küffâr* darb-ı bâr'ül-*berâr* ve'l-*bihâr* mugîs'ül-muvahhidîn 'inde'l-*ıztırâr* li'l-husûs-i bi- 'inâyeti'l-*azîzi'l-cebbâr* refî'un li'l-hayli '*azîmi'l-mikdâr* Murâd ibni Mehemmed ibni Bâyezîd ibni Murâd ibni Orhan-ı *nâmdâr* u *kâmkâr* e'azzallâhu'l-ensâre bi-hakkı nebiyyihi'l-muhtâr âmîn yâ Rabbe'l-âlemîn (T.L-2a).

Ammâ vezîr kızı Mâh-pervîn dahı okımak ve yazmak bilürdi, ve dahı *darb* u *harb* vakti 'alâ kadrihâ iş başarurdu (T.L-3a).

Bezm kurdılar, andan '*ıyşa, nuşa* meşgul oldılar. Şuna degün kim kelleler *germ* oldu, hâtırlar *nerm* olıcak Kahkahâ-yı andılar (T.L-93a).

Ya anı bana ulaştır, *vâsıl* eyle ya beni anda ilet bu işi *hâsıl* eyle, ikimizi vişâle irgür” didi (T.L-184a).

İmdi beni bu habsden çıkar sini kabul kılayın, yok dersen benüm gibi *mahbûbdan* *mahrûm* kalursın, sonragı peşimanlık sana assı itmez (T.L-124b).

3.2. Dil Özellikleri

Gürer Gülsevin ve Erdoğan Boz, eserin yazıldığı dönem olan XV. yüzyılın dil özelliği hakkında şunları dile getirmektedir. Osmanlıların diğer beylikleri kendi hâkimiyetleri altına aldıkları bu dönem, Eski Anadolu Türkçesi içerisinde Osmanlılar dönemi olarak adlandırıp bu dönemin dilinin Beylikler döneminin dilinden pek fazla farkının olmadığı görülmektedir (Gülsevin-Boz, 2004: 69). Tuhfetü'l-Letâ'if'in kaleme alınmış olduğu dönem olan XV. yüzyılda, dil bakımından Eski Anadolu Türkçesi'nin bazı gramer ve

söyleyiş özellikleri yazı dilinde görülmektedir. Eserde görülen bu kullanışların bazı örnekleri şöyledir:

1. t<d değişimi: kelime başındaki “t” sesleri değişimi tam olarak gerçekleşmemiştir. Kelimeler bazen “t” ünsüzü ile yazılırken bazen “d” ünsüzü ile yazılmaktadır:

tağ (T.L-21b)	dağ (T.L-174b)	toğuz yüz ellisi (T.L-52a)
tāya (T.L-11a)	dāye (T.L-5a)	toğsan biñ (T.L-68a)
tururlardı (T.L-5b)	dururlar (T.L-43a)	

2. gibi benzerlik edatı:

Gibi edatı kip “kalıp” kelimesinin kip-i iyelik şeklinden çıkmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde instrumentalli “gibin” şekline de rastlanır. Eski Anadolu Türkçesinde bu edatın hecelerinin yer değiştirmesiyle “bigi” şekli de kullanılmıştır (Ergin, 1999: 371).

bigi (T.L-30a)	gibi (T.L-37a)
----------------	----------------

3. Birinci tekil şahıs eki -am, -em, um, -üm, -ın, -in:

bileyin (T.L-5a)	tutdum (T.L-11b)
girdüm (T.L-20b)	görem (T.L-36b)
aluram (T.L-43b)	

4. Birinci çoğul şahıs eki -vuz, -vüz:

avlayavuz (T.L-8a)	yetişevüz (T.L-24b)
bitürevüz (T.L-41a)	çalışavuz (T.L-50a)

5. İkinci çoğul şahıs eki -sız, -siz:

yürümeysesiz (T.L-52b)	haberdār olasız (T.L-162b)
emīn olasız (T.L-174b)	neylersiz (T.L-191b)

6. Belirtme durumu eki -nı, -ni, -n:

cihānı (T.L-193a)	pehlūsını (T.L- 205b)
düşmeni (T.L-40b)	tedbīrini (T.L-43a)
göñlini (T.L-33b)	elin (T.L-45b)

7. İlgi durumu eki -(n)uñ, -(n)üñ:

kızuñ beli (T.L-43b)	beglerüñ katına (T.L-50b)
tengrinüñ mülki (T.L-67b)	pādişāhınuñ oğlu (T.L-70a)
atamuñ vezīri (T.L-76a)	

8. Vasıta durumu eki -ile, -birle:

Şāh Rāmīn birle (T.L-35b)	Şādlık birle (T.L-113a)
---------------------------	-------------------------

Bend ile (T.L-119b)

zevâde ile (T.L-121a)

9. Yön gösterme durumu –üzre:

başum üzre (T.L-115a)

taht üzre (T.L-143a)

10. Üçüncü tekil dönüşlülük zamiri “kendisi” Eski Anadolu Türkçesinde ad durum ekleri aldığıında kendü şekline dönüşmekte ve ekten önce –y yardımcı sesi kullanılmaktadır:

Kendüyi (T.L-145b)

Kendüden (T.L-8a)

Kendüye (T.L-21b)

11. Belirsizlik zamirleri:

ķanda (T.L-17b)

ķanđı (T.L-102b)

kimesne (T.L-6b)

kimse (T.L-53a)

12. Gereklilik:

dürişmek gerekdür (T.L-51a)

ihtiyâtle olmak gerekdür (T.L-82b)

13. İyelik ekleri –m, -uñ, -ı, -sı, -muz, -müz, -ñuz, -ñüz, -ları, -leri:

anam (T.L-98a)

ķızıñ (T.L-102a)

atası (T.L-113b)

ķızı (T.L-61a)

mâlimuz (T.L-23a)

ķikâyetimiz (T.L-31a)

bâđıñuz (T.L-5a)

yüzünüz (T.L-24b)

ayaķları (T.L-37b)

yünleri (T.L-41a)

14. Zarf-fiiller ekleri –up, -üp, -mağın, -megin, -madın, -medin, -ınca, -ince, -dükde:

Uçup (T.L-41a)

bişürüp (T.L-42a)

varid olmağın (T.L-269b)

utanmadın (T.L-242a)

görmedin (T.L-199b)

ķavuşdurmayınca (T.L-46b)

geline (T.L-91a)

15. Eski Anadolu Türkçesinde belirsiz geçmiş zaman anlamı vermek suretiyle fiili çekimli hale getiren –updur, -updurur, -üpdür eki:

Yazulupdurur (T.L-50b)

olupdur (T.L-51a)

16. Üçüncü şahıs zamiri ol ve an’ın kullanımı:

ol (T.L-232a)

andan (T.L- 44b)

anuñ (T.L-61a)

anda (T.L-114a)

anı (T.L-118a)

anlara (T.L-24b)

anlarıñ (T.L-35a)

17. Gelecek zaman: Müellif eserde Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan gelecek zaman eklerinin dışında Karahanlı Türkçesinde kullanılan “-gay, gey” gelecek zaman eklerini de kullanmıştır:

avlayavuz (T.L-8a)   olsa gerek (T.L-41a)

tuyacak (T.L-124b)   ısmarlayasız (T.L-253b)

gelmegey (T.L-134a)   girmegey (T.L-134a)

18. İsimden isim yapım eklerinden –lık, -lik ekinde ise ek genellikle ulandığı Arapça veya Farsça kelimenin ünlü uyumuna uyarken bazı kelimelerde uyumsuzluk vardır:

ḥarāmīlik (T.L-215a)   gedālīk (T.L-44b)

19. Ur- kelimesinde “v” protezi kullanılmamaktadır:

darū urup (T.L-87a)   çarḥ urup (T.L-143a)

20. Nüshanın geneline bakıldığında kelimelerin yazımı sırasında ünlü-ünsüz harflerin gösterilmesinde tam bir tutarlılık olduğu söylenemez.

Kız, şehzade ve yukarı kelimeleri bazen ünlüler gösterilerek yazılmış bazen de gösterilmeden yazılmıştır:

قىز (T.L-8a)   قزك (T.L-8a)   يقارو (T.L-9a)   يوقارو (T.L-188b)

شه (T.L-11a)   شاه (T.L-11a)   شاهزاده (T.L-35b)   شهزاده (T.L-45a)

21. Metin içersinde hareke kullanımında da bir tutarlılık yoktur. Bazı kelimeler harekeli yazılırken bazı kelimeler harekesiz yazılmış bazı kelimeler de yanlış harekelenmiştir:

بغلندى (T.L-15b)   پشئنه (T.L-15b)   آيدك (T.L-45a)   يلنچاق (T.L-45b)

“Nakam” kelimesi “nakım” şeklinde harekelenerek yazılmıştır:

نقم (T.L-145a)

22. Bazı kelimelerin metin içersinde farklı imlalarla yazıldığı görülmektedir:

پيل (T.L-130b)   فيل (T.L-130b)   زال (T.L-182b)   ذال (T.L-130b)

سهراب (T.L-182b)   صهراب (T.L-24a)

لعب لانو (T.L-85a)   لعب جوو لان (T.L-89b)

23. “Derin” kelimesi aşağıdaki örnekte “ك” ile yazılmıştır:

دريك (T.L-175b)

24. Farsça “ديزار - dîzâr” kelimesi “ز” harfi ile yazılmıştır:

ديزار (T.L-24b)

25. “Bunlar” işaret zamirinin metin içersinde iki farklı yazımı vardır:

بولر (T.L-5b) بونلر (T.L-5b)

26. “dahı (داخي)” kelimesinin aşağıdaki imlâları metindeki genel kullanımından

farklıdır:

داخ (T.L-34b-35a) داخ (T.L-38b)

15. yüzyılın son dönemlerinde yazılmış olan Tuhfetü'l-Letâ'if, kelime ve eklerin yazımındaki tutarsızlığıyla geçiş dönemine ait bir eser sayılabilir. Metnin, içersinde farklı imlâların bulunması, kalın ve ince seslerde tam bir imlâ birliği olmaması, geçiş dönemine ait olmasıyla açıklanabilir. Bu nedenle, metinde geçen kelimelerin imlâ özellikleri Türk yazı dilinin tarihî gelişiminde 15. yüzyılın durumunu örnekleriyle göstermesi bakımından bir hayli önemlidir.

3.2.1. Atasözleri ve Kelâm-ı Kibarlar

Atasözü, “atalarımızın uzun gözlem ve tecrübeleri sonucu oluşan birtakım genel kuralların öğüt biçiminde veya hikmetli sözlerin kalıplamış hâli” (Pala, 2013: V) olarak tanımlanır. Atasözleri, çok değişik konuyu ve kavram alanlarını, bazen düşünüp de sözle dile getiremediğimiz olguları büyük bir başarıyla sahneleyerek anlatmaktadır (Aksan, 2013: 148).

Tuhfetü'l-Letaif'i müellif sade nesirle kaleme aldığı için kullandığı atasözlerinin büyük çoğunluğunun Türkçe olduğu görülmektedir. Eserin müellifi eser içinde özlü söz veya atasözü kullanacağı zaman “mesel” sözcüğünü kullanmaktadır. Eserde Farsça terkiplere yer verilirken atasözüne rastlanılmamaktadır. Arapça atasözü ve deyim olarak “Eddâru ğayrukum deyyâr⁹”, “‘alerre’s vel ‘ayn¹⁰” bulunmaktadır.

Müellif eserde akıcılığı sağlamak için atasözlerini ve kelâm-ı kibârları genellikle manzum olarak akıcılığı sağlayacak bir şekilde ustaca kullanmıştır.

Tuhfetü'l-Letâ'if'te kullanılan atasözleri varak numaralarına göre aşağıda tabloda verilmiştir.

⁹ “Evdeki ev sahibinden başkası değildir.”

¹⁰ “Başım gözüm üzerine”

Tablo 1.

Atasözleri	T.L vr. No	Atasözleri	T.L vr. No
Ṭavarun öninde kıçında olur Âdem alacası içinde olur	12a	İki çetük bir arslana tapıdur	124b
Evvel baggil âdeminün yüzine Kim yüzi tanıkdurur kendüzine	62a	korkun ecele assı yokdur	128b
Bilüsizlük kişiye kan yutdurur Yavız baş ıssına tonuz gütdürür	66b	Kişiler kişi kişiler olur Kişi kişileyün kişiler olur	200b
Özi şandı kim buldı kalın döşek Sanur atı arpa yiye ol eşek	79b	eyle korkmuşsun ki yılandan kim alaca ipi görürsen yılan sanursun	201b
Kara gösterdi bana cümle akı	109a	Düşenler elini dutmak işidür Keremden hata özrini işidür	208a
Bilüsizlük kişiye kan yutdurur Yavuz baş ıssına tonuz gütdürür	119b	kız yâdlıkdur, kaçan ise ata ana katında turmaz gider	214a
Bilüsizlerün fikrin erekde bil Yavuz fiillü başı terküde bil	119b	yagmurdan kaçurdum toluya ugratdum	222a
Meseldür tamacı işi bâd olur Sonucu anun işi feryâd olur	119b	Cihân kimseye bâkî kalmaz geçer Ecel câmını bây u yohsul içer	267a
Tamasuz hod dünyede olmaz beşer Tamacı yiründe olıcak beşer	119b	Bu resme durur âdet-i rûzgâr Bu âlem işidür be-küllî fişâr	267a
Sakın sen tamadan ide gör hazer Ki vardur tamadan kaza vü kader	119b	Ki geleni bir bir göçürür gider Ne kim iderse zamâne ider	267a

Bunun dışında sözlük anlamı “öğüt kitabı ve öğüt verme” (Türkçe Sözlük, 2015: 1910) olan pend-nâme ve pend sözcüğünü yazarın, eserin kahramanı aracılığıyla okuyanlara

nasihatler vermek için kullandığı görülmektedir. Yazarın öğüt vereceği zaman pend-name ve pend sözcüğünü kullandığı görülür:

“Ol levhi eline aldı, ol hattı okudu. Pend-nâme:

Dimiş anda ey bu cihâna gelen
Bu ‘âlemde kendüyi hâkim bilen

Eger sen gedâsun vü ger şehriyâr
Cihâna gönül virmegil zinhar

Ki fi‘li vük bu dehrün yalan
Eyit kim durur bunda bâkî kalan

Gözün aç eger ilerü varasun
Neler var dahı bakıcak göresün

Neler düzmişem ‘aklı harc eyledüm
Bu şehrüm için levhi derc eyledüm

Ben-i âdem içinde buni tamâm
İdü ben kodum nâm-ı dârü’l-bekâm

Dahı basmadum taşra bundan kadem
Sonucı ben oldum burada ‘adem”
(T.L-137a).

“Cihân bir karara durımaz geçer
Bu rubâta konan yine tiz göçer

Hiç anmaz anadan yalın toğdıgun
Cihân besleyüben ecel bogdıgun

‘Âkil olana bu denlü pend yeter
Bilüre bir kelecı besdür yeter”
(T.L-154b).

3.2.2. Deyimler

Her dilin kendine özgü bir yönünü ortaya koyan deyim sözlüklerde, “genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” (Türkçe Sözlük, 2011: 651), “belli bir anlama gelmek üzere iki veya ikiden artık kelimedenden meydana gelmiş söz öbeği” (Dil Bilim Terimleri Sözlüğü, 1949: 57) olarak tanımlanmaktadır. Hamdi Güleç deyimi, “gerçek anlamı dışında kullanılarak yeni bir anlam ifade eden ve bir düşüncüyü dile getiren iki veya daha fazla kelimedenden oluşan

kalıplaşmış söz dizisi” (Güleç, 2002: 29) olarak tanımlarken Nurettin Albayrak ise, “en az iki kelimeden oluşan, kelimelerin genel olarak mecaz anlamla kullanıldığı ve bir kavramı ifade etmek için kurulmuş özel anlatım kalıbı; tabir” (Albayrak, 2010, 139) olarak tanımlamaktadır. Deyimler, “bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek, görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları, kısacası, maddi ve manevi kültürünü” (Aksan, 2013, 91) yansıtmaktadır. Deyimler, anlatımı güç soyut durumları, olayları somut kavramlarla örneklendirirken, nükteli anlatım tarzıyla kızılan, yadırganan, eleştirilmek istenen kişi ve durumları dile getirmekte kolaylık sağlamaktadır (Aksan, 2013: 136).

Tuhfetü’l-Letâ’if’te çok sayıda deyim kullanılmıştır. Bu deyimlerin büyük bir çoğunluğu Türkçe kelimelerden oluşurken “gönül vermek”, “baş koymak” gibi bir kısmı ise “ki kadem basarsun biz anda yüz sürerüz”, “nihâdına od düşdi” gibi az sayıda Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerden oluşan deyiminde kullanıldığı görülmektedir. Eserde kullanılan deyimler aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.

Tablo 2.

Deyimler	T.L Vr. No	Deyimler	T.L Vr. No
gönül vir-	5a	gözi göre eli irişe	6b
‘aklı başına gel-	5b	elin boynına bırak-	9a
âh eyle	5b	nihâduna od düş-	9b
helâk eyle	5b	aklin getir-	9b
‘aklını başına dir-	5b	başımı aşağı mı eylersün	9b
perdeni yırtma	5b	kavm kırdılar	14a
rüsvây ol-	5b	katına okıdı	14b
perdemi yırtarım	5b	son peşimânlık assı itmez	18b
karar dut-	5b	gözleri kanın dut-	18b

Tablo 2'nin Devamı

kullığa bel bağla-	6a	yüz döndür-	44a
aklın yine başına getürüp	20a	gönlün al-	44a
aklın giderdi	23a	aklun başına dir-	46a
el virmezüm	29a	elinöp-	46b
elinde kal-	29a	aklı başından git-	47a
ele gir-	29b	Derde düş-	47a
kanlu yaş revân ol-	33b	nutkı dutul-	47b
baş u cân terk id-	33b	'aklı başına gel-	47b
âh it-	33b	'Akılları başlarına gel-	49a
Arka arkaya vir-	35b	göz kulak tutadur	49a
gözleri öğren-	37a	Meydâna nazar bırak-	51b
amân vir-	37a	önün al-	51b
kadem basarsun biz anda yüz sürerüz	39a	benzinde kan kalmış	53a
tanrı konugun	42a	Külünüzi bâd-ı havaya savur-	55b
murâd vir-	43a	boyun vir-	55b
murâd al-	43a	tüyi havaya düğ-	56b
el çek-	43a-b	göz dik-	56b
baş ve cânumdan geç-	43b	gönli akdı	56b
cânundan uşan-	43b	âh idüp için yak-	57a

Tablo 2'nin Devamı

'aklı ser-âsima ol-	58a	nefesi bağlan-	83a
elünüze gir-	60a	yüz kim döndür-	86b
baş koy-	60a	usların başlarına dir-	88b
gönül kapıcı	62a	cânı başına sıçra-	89b
gönlüm kap	62a	yüz yire ur-	92b
Dek dur-	62a	el aluşu söyleşü	93a
Lokma um-	62a	el aluş-	93a
gözleri kanun dut-	67b	gönli ak-	94b
ele getir-	70a	'aklı git-	94b
gazaba gel-	73a	cigerünü yakdı	94b
elün al-	74b	gönlümü benden aldı	104a
belâ satun al-	75a	'Aklı derde ugradı	108b-109a
külünü göge savur-	76a	dilün depret-	109a
başın sal-	76b	kara gösterdi bana cümle akı	109a
aşaga basdı	78a	cihânı gözine karanu kıl-	112a
yezek yaran	79a	el bir idevüz	124b
Gönli ana akdı	80a	baş oynayup	127a
eline gir-	80b	kuşluk vakti	127b
'aklı başına gel-	81b	'Aklı başından git-	128a
Sevda başına urdı	82b	'aklı gel-	128a
'aklı başından git-	83a	yüm dut-	128b

Tablo 2'nin Devamı

Yire saldum kamu nâmus u nâmı	129b	cânın cehenneme vir-	173a
cân vir-	132a	dil kesile	176b
ayak bağı ol-	132a	kâtî yaydan ok çıkar gibi	178b
el çek-	133a	aklın başına getir-	182b
hasret git-	133b	kendüden var-	182b
delil olup	134a	kanum kaynadı	183a
baş kaldır-	134b	cânım bedenümde oyna-	183a
akılları başlarından gitdi	141a	kulagın dut-	184a
Barmak ısırma	142a	ayagina düş-	184a
ûsları başlarına gel-	144a	gözleri öğren-	184a
Cân başına sıçra-	145b	'aklını başına dirşür	186a
Akılları dahı başlarına geldi	146a	yüz yüze ur-	186b
uslarun başlarına dirdiler	150a	emek ol-	189b
Şuâ'ndan gözler tutar	151a	başın şal-	190b
yüzümüz sür-	160a	kulagina küpe idin	192a-b
gözün uyku aldı	166a	gözleri kanı donup	192b
yir öp-	170a	ele vir-	192b
şehrini başına yık-	170b	el yumak	192b

Tablo 2'nin Devamı

gözine cihâmı teng göster-	193a	Ümidün üz-	227b
El ele kakdı	198b	yüzmüz katınızda ak ola-	228a
Başum tacısun	200b	cândan ayrıl-	232a
göz kulak dut-	201a	geçenden geçmek gerek-	232b
ele getir-	201b	yiröp -	233b
göz dik-	202b	kulagina deg-	237b
er kırıldı	209a	tuz etmek bil-	239b
başlarını saldılar	210a	yüz çevir-	245a
gözden usan ol-	210b	nân u nemekin yiyersiz	245a
peşimânlık assı kalmaz	211b	gözleri kanın dondı	246b
fitne kopar-	211b	yüz dut-	251a
ele gir-	212a	deftere gel-	252b
aklın gider-	214b	yir götürmez -	253a
Cân başına sıçra-	222a	ayagina düş	256b
gavgayı başuna satun al-	223a	âvâz vir-	256b
aklını başuna dirşür-	223b	yüz yire ur-	258b
usını başuna cem eyle	223b	el çek-	267b
başum cânım anun yolına fedâ eyleyüm	225b-226a	devrânların sürdiler	268a

3.3. Metnin Bağlamlı Sözlüğü

Tuhfetü'l-Letâ'if'te müellif sade bir dil kullanmasına rağmen azda olsa Arapça ve Farsça kelimelerde kullanmıştır. Eserde kullanılmış olan Arapça, Farsça ve Türkçe kelimeler XV. yüzyıl Anadolu Türkçesi ve Türkçe söz varlığı hakkında bilgi vermektedir. Müellifin eserde kullanmış olduğu bazı kelimeler günümüzde kullanılmayan kelimelerdir. Bunun dışında eserde kullanılan kelimelerin bazılarını sözlüklerde dahi rastlanılmamaktadır. Dönemin dil varlığını yansıtan bu kelimeleri müellif hem nazımda hem nesirde kullanmıştır. Bu açıdan bakılınca klasik edebiyat araştırmalarına faydası olacağını düşündüğümüz bu tür kelimeleri metindeki anlam çerçevesi içerisinde (sözlüklerin de yardımıyla)¹¹ alfabetik bir şekilde sıralamayı uygun gördük. Eserde geçip de sözlüklerde bulunmayan kelimeler dipnotlarla belirtilmiş olup sözlüklerde yer alan ve müellifin çeşitli nedenlerle dile getirdiği Arapça, Farsça ve Türkçe kelimeler ve anlamları şu şekilde sıralanabilir:

'acebrut: Bir tür müzik aleti.

Sâz âletlerinden dahı çok getürdiler; rebâb, barbut, mugannî, kânûn, kopuz, tanbûr, tanbûra, vediylon, erganûn, def, nây, çenk, çegâne, arabrut, *acebrut*, tulum, ney, irakî, çengî, hatâyî, zîr ü bem cümlesini yirlü yirince düzdiler, kodılar. (T.L-185a).

ağmak: Çıkmak, yükselmek.

Şehzâdeyi revzenden aşaga indürdi, elin boynına bırakdı, öpüşüp, kucuşup, sarmaşup sürdiler, geldiler taht üzerine *agup* oturdılar (T.L-9a).

Bunların aralarından çıkıdı, bir tag üzerine *agdı* (T.L-21b).

Ol tag ol odun heybetünde dübdüz ditredi ve yandı. Dütünü ayuka *agdı*. (T.L-149a)

¹¹ Eserde geçen kelimelere verilen anlamlar için şu kaynaklar kullanılmıştır: Tarama Sözlüğü, Ankara: TDK Yayınları, 2009; Derleme Sözlüğü, Ankara: TDK Yayınları, 2009; Yaşar Çağbayır. Ötüken Sözlük. İstanbul, Ötüken Neşriyat,1967; Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 2005; Türkçe Sözlük, Ankara: TDK Yay., 2011; Bilal Aktan-Emek Üşenmez, Karahanlı Türkçesi Sözlüğü, Dumlupınar Üniversitesi Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2006; Mehmet Kanar, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, İstanbul, Say Yayınları, 2011. Steingass, F. A Comprehensive Persian-English Dictionary. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2005. Parlatur, İsmail. Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. 4. Basım. Ankara: Yargı Yayınları, 2011.

āhtahâne: Ahr.

Kullar atımı aldılar *āhtahâneye* iletdiler. (T.L-6b)

Bir menzil gitdi meger ki *āhtahâneye* gitdi. Gördi kim anda çok atlar durur.
(T.L-175b)

āhtâhâneci: At bakıcısı, seis.

Āhtâhâneci geldi eyitdi: Şehâ ol eyü atların kızın aldı. (T.L-66b)

aladu: Acele etmek.

Keymân Şâh tahtından yire yıkıldı, başı yarıldı, kız dahı gözin açdı, bakdı taht ayağında bir kişi yatur *aladu* ile, tîz kendü tahtdan aşığa indi kim kimdür diyü, bildi kim atasıdur (T.L-83a).

amûd (a.i) : Direk, sütun.

Anun üzerinde bir şahş eylemişler ol dahı birincden elinde bir *amûd* var, ol dahı saru birincden, bir elinde bir levh dutar (T.L-130b).

Nâgâh ol şahş elindeki *amûd* ile şehzâde-yi eyle urdu kim helâk [ola]yazdı (T.L-143a).

anulıcak: Yavaşça.

Ol kendü üzerine müvekkil kodıkları zengiyi katına okıdı, *anulıcak* ana söyledi (T.L-124a).

anarurak : Daha ileri.

Demsâz ol arada birez *anarurak* vardı (T.L-125b).

arabrut: Bir tür müzik aleti.

Sâz âletlerinden dahı çok getürdiler; rebâb, barbut, mugannî, kânûn, kopuz, tanbûr, tanbûra, vediylon, erganûn, def, nây, çenk, çegâne, *arabrut*, acebrut, tulum, ney, irakî, çengî, hatâyî, zîr ü bem cümlesini yirlü yirince düzdiler, kodılar. (T.L-185a).

aray: Düzen verici, süsleyici.

Keymân Şâh bu sözi işidüp tîz turdı. Buyurdı taht arayıda kaldılar, beglerin katına cem eyledi. (T.L-50b).

ârâste (f.s) : Süslenmiş, bezenmiş.

Andan döndiler, Şehzâde ile Ekmâ'il Pîr ve Perre-bâl bileydi, yiryüzine baktılar gördiler, ol ağaçların dibinde gül ve nergîs ve benefşe, lâle ve semen ve zaymurân ve erguvân, nesrîn, sûsen, yâsemîn, reyhân, çemen, zaferân, şakâyık-ı numân, emîr-i âşıkân cümlesi. Anlar dahı *ârâste* yiryüzine kamu yirine inciler dökülmüş, ne dil ola kim anun vasfın ide. (T.L-141a).

Bu zînet ve zîver hep *ârâste* yirince durdılar, müheyyâ müretteb andan matbahların kaydın gördiler (T.L-185a).

arı dirlüklü: Temiz yaşayışlı.

Bir padişâhı var-ıdı, adına Suhrâb dirler-idi, *arı dirlüklü* server-idi (T.L-24a).

artuk: Başka, gayrı, mâada.

Yüz kişiden *artuk* yat yarağla dururlar (T.L-70a)

İllâ biz inanmadı idük bihamdillâh ve'l-minne didüğinden sad hezâr *artuk* imişsiz didi (T.L-78b).

Eyle olsun diyüp *artuk* dınmadı, yirinden durdı (T.L-224a).

arturma: Dışlamak.

Ben sana razıyum sen dah beni *arturma*, al didi (T.L-80b).

asra: Öte, karşı taraf, alt, aşağı, ileri.

Gördü kim ol derenin *asra* yanı bir ulu yazıdur (T.L-167a).

assı itmek: Fayda vermek.

Hay akılsız er sen benden *assı itmezün*, beni salıvir gideyin kendü yârımı isteyü (T.L-124a).

Hay kız! Böyle dime yohsa benden sana ziyân deger son peşimânlık *assı itmez* (T.L-18b).

ayruksı: Başkalaşmak, başka türlü olmak, değişmek, tagayyür etmek.

Hâce Sâlih komadı, anun *ayruksı* yaragı vardur, didi (T.L-34b).

‘ayyar (a.s) : Hilekâr, dolandırıcı, zeki, kurnaz, çevik, atik.

Ben Keymân Şâh’ın pehlivânydum hem *ayyârlık* dahı elümden gelürdi evvel gün cengde beni İtgin-i Sîm-âbî dutdı erlikle zebûn kıldı (T.L-64a).

“Eyle dime ben anun çok dürlü *ayyârlıkların* bilürem anun için eyle didüm” didi (T.L-201b).

Kimse anunla bahs idemezdi ve dahı *ayyârlıkdan* haberdâr-ıdı (T.L-3a).

Azık: Yemek, beslemek.

Bunlar *azıkların* yirken şehzâde irüp anlara selâm virdi (T.L-127b).

Gemi kaydın gördiler, seksen iki kişi gelüp gemiye girdiler. Çok *azıkları* var-ıdı (T.L-160a).

Bâc-dâr (f.b.i): Geçiş vergisi tahsildarı.

Bunlar taşra çıkarken *bacdarın* birisi Mâh-pervîn’i gördi vallih ü hayrân oldı (T.L-28a).

Bâc-dâr varup Keymân Şâh’a Mâh-pervîn’i öğdi âlemde anun gibi hûb asr içinde olmaya didi (T.L-28a).

Badya: Ağzı geniş, yayvan kap.

Badyalar, kumkumalar, zevrâklar, kâseler, kâdehler, kabaklar, cüratler, yandâgular, sürâhiler, taslar, piyâleler her birisi bir dürlü kıymetlülerden cümlesinün içleri tolu-ıdı kim birisi boş değildi (T.L-163a).

baliş (f.i) : Yastık, yüz yastığı.

Başları altına *bâliş* çekdiler, ikisi birbirinün yanında yatup uyudılar (T.L-9a).

Taht üzerinde bisât-ı saltanat dösenmiş püştleri tayanmış, *bâlişler* konulmuş, velî üstünde kimse yok (T.L-140b).

bârû (f.i): Kale duvarı, hisar burcu, sur, sığınak, siper.

Şahrânun ortasında bir öyük ol öyüğün üstinde bir kala ol kalanun burc u *bârûsı* [ayyukta] peyveste olmuş (T.L-41b).

Kemend eline aldı, bir *bârûsı* halvet yire geldi, kemend atup burca çıkdı (T.L-117b).

bay: Zengin, müstağni.

Ecel câmını *bay* u yohsul içer (T.L-267a).

bayık: Açık, aşikâr, muhakkak, gerçek, şüphesiz.

Eger beni sen anunla buluşdurmayasun *bayıkdur* ki perdemi yırtarum, didi (T.L-6a).

Humârî gözleri naz ile sözlü

Bayık hûri durur ol kanda sözlü (T.L-264a).

bayılmak: Telaşa düşmek, endişe etmek, üzölmek.

Ol kavm dahı anları görüp *bayıldılar*, ol erün selâmın aldılar (T.L-129a).

becid: Çabuk, acele, derhal.

Kız eyitdi: Bilmezüm şâhâ ne hikâyetdür bana haber vir yani hod kendü bilmez *becid* oldı (T.L-56a).

Ol yolu dutdı, bir gün bir gice karâr itmedi, *becid* gitdi (T.L-93a).

bedna: Bir tür kadeh.

Zerrîn kâseler, zevraklar, çergatler, yandagular, kumkumalar, sagıklar, kadehler, piyâleler, *bednalar*, şîşeler, taştı zerrînler her birinde şarâb, revâk âreste kıldılar (T.L-185a).

belinlemek: Korku ile birden sıçramak, irkilmek.

Zengîler naraları işitdiler. *Belinleyüp* bu ne hikâyetdür didiler (T.L-126a).

Çün şîr-serler leşkeri bu sözi işitdiler, *belinleyüp* yirlerinden durdılar, birbirine düşdiler (T.L-172b).

bermek: Vermek, bağışlamak.

Dek dururken gönlümü benden alan
Cânımı kılan *beren cân* eyle mi
(T.L-62a).

bezemek: Süslemek, tezyin etmek, donatmak.

Kız kendüyi *bezeyüp* yirinden durdı (T.L-8a).

bîm olmak (f.b.f): Korkmak.

Râmîn'ün *bîm olaydı* kim 'aklı başından gideydi (T.L-37a).

Bîm oldu kim anları ol ev içinde gark ide-idi (T.L-135b).

Ol şahs Suhrâb'a bir darb ile urdı kim birkaç kadem yir ilerü sekteledi, *bîm oldu*
kim yire yıkılaydı (T.L-168a).

biryân (f.i): Tava, tepsi gibi şeylerde susuz veya az suda pişirildikten sonra kızartılan et
kebabı [Anadolu'da toprak çukurda pişirilir ve adına "piren" denilir].

Dördüncü gün matbaha geldiler kim Şâh Râmîn için tennur yandurular, *biryân*
bişüreler (T.L-259a).

Biti: Mektup, yazılmış şey.

Elin sundı ol *bitiyi* aldı, kimseye göstermedi, koynına kodı (T.L-6b).

Velî bu *bitiyi* ol kapunun dâ'iresinde altun suyu ile yazmışlar (T.L-140b).

Şâh Râmîn eyitdi: Göresiz diyüp ol *biti-yi* okıyan tercemâna bir nâme yazdurdı,
şîr-serler dilince (T.L-170a).

boşandırmak: Koyvermek, boşaltmak.

Mâh-pervîn'ün bendi *boşandı* (T.L-98a).

Şâh Râmîn leşkeri dilediler kim Zâvûl vilâyetine geçeler. Şeh-rûz pusu
boşandırdı (T.L-253b).

budag (budak-butak): Dal.

Götürdi, şehzâdenün yolu üstünde kim gözi göre eli irişe bir ağaç *budagina* asa
kodı (T.L-6b).

Rûzbih Şâh bir ağaç *budagin* kopardı ol ayuya karşı vardı (T.L-105b)

bucak: Köşe.

Magâra içinde bir *bucakda* bıraktı (T.L-157a).

buğur: Bundan sonra, bu defa, şimdi.

Ol oturduğu yirden *bugur* magaranun bucagına gitdi (T.L-95a).

Şâh Râmîn *bugur* gayretlendi, kılıç ile ol nehengi çaldı, kılıç ol nehenge kâr kılmadı (T.L-132a).

cebe: Zırh, zırhlı elbise.

Şâh Râmîn'ün ser-vaktine geldiler, karşısına *cebe* ile turdılar (T.L-14b).

cıda: Süngü, kargı, mızrak, harbe.

Birer balık sünüğinden *cıda* ellerinde (T.L-160b).

cüstelemek: Aramak, araştırmak, teftiş etmek.

Cârûs eyitdi: Leşkeri cüstlemege mı geldünüz? (T.L-49b).

Vardı Şâh Râmîn leşkerinde cüst kıldı (T.L-227a).

çalab: Tanrı, Allah.

Bunı diyübeni zârî kılur bul
Veriserdür *çalab* tengri bana yol
(T.L-17a).

çargat: Bir tür kadeh.

Gördü kim sükkerî şerbetler ve şarâblar, nükûl, kebâblar cümlesi müretteb kadehler, kabaklar surâhîler, yandagular, *çargatlar*, kumkumalar, tobtolu iki altun zevrakları toldurdı şerbetle (T.L-108b).

Bezm âletlerin getürdiler, hâzır kıldılar. Zerrîn kâseler, zevraklar, *çargatlar*, yandagular, kumkumalar, sagrıklar, kadehler, piyâleler, bednâlar, şişeler, taşt-ı zerrînler her birinde şarâb, revâk, âreste kıldılar (T.L-185a).

çarh urmak: Dönmek, sema etmek.

Nâgâh ol şahs ol birincden arslan ile gördi, Şâha geldi, *çarh urup* bir kez döndi (T.L-142a).

çegane (f.i): Bir çeşit çalpara, çengi tefciği.

Rebâb, barbut, mugannî, kanûn, kopuz, tanbûr, tanbûra, vediyon, erganun, def, nay, çenk, *çegâne*, arabrut, acebrut, tulum, ney, irakî, çengi, hatâyî, zîr ü bem cümlesini yirlü yirince düzdiler, kodılar (185a).

çınak: Yırtıcı kuş, hayvan tırnağı

Bakdılar ol kavm gördiler kim ol şahsun saçları uzun, gözleri egri, dudakları yaruk, dırnakları kuş kaynağına benzer, ayakları dahı *çınak* (T.L-26b).

çugda(Akseki, Antalya): İnsan vücûdunun genel görünüşü.

Mellâh eyitdi: Ey hüdâvendigâr! Bu cezîrede bir tâife vardur kim başları yok, ağızları gögsinde, gözleri iki omuzları başlarında, kulakları iki *çugdalarında*, kolları uzun, elleri bazı barmakları vardur her biri hiyare benzer (T.L-39b).

Eyle sandı kim kızun haberi gerçektür bıyığı söveldi *çugdası* kabardı (T.L-80b).

danışmak: Müşavere etmek.

Gördi kim bâgbân-ıla hâtunı oturmışlar, şehzâde için *danışup* ağlaşurlar, nice idelüm bu zâlim elünden anı kurtaravüz didiler (T.L-15b).

Gülçin eyitdi: İmdi sabr eylen görelüm bu iki kalanun kavımıyla *danışalum* görelüm bunlar dahı ne maslahat görürler (T.L-120b).

dahme (f.i): 1. Mezar, kabir, türbe, lahit; 2. Kükreyen erkek devenin ağzından saçılan köpük; 3. Donanma geceleri havaya atılan fişek.

Eyle gerek kim *dahmesine* dahı varasun (T.L-149b).

değirmi: Yuvarlak.

Yakun irdi kuş başlu, arslan pençelü, tonuz azılı, eşek kulaklu, kurd gözlü, rad âvâzlu iki yanında kanlı tekeregi gibi iki kanadı var *degirmi*, kuyruğı ejderhâ kuyruğına benzer (T.L-149b).

degürmek: Eriştirmek, yetiştirmek, ulaştırmak, duyurmak, bildirmek.

Mâhûr'a geldiler, bu haberi *degürdiler* (T.L-85b).

Gice güneş uyakduğı dem varsun kim ol tılsım ana ziyân *degürmeye* dimiş (T.L-148b).

dek: Ancak, yalnız, yetişir ki.

Yâ Mâhûr-ı Hindû! Nice görürsin kendüzeni? Hakk Te‘âlâ ben za‘îf kulına nice ‘inâyet kıldı, gördün mi? “Ben senden ferâğ-iken sen *dek* oturmadın, ilüni, vilâyetüni terk eyledün, leşker dirdün benüm üzerüme geldün (T.L-91b).

dek durmak: Uslu, sessiz, sakın durmak, susmak.

Dek dururken gönlümi benden alan
Cânumı kılan beren cân eyle mi (T.L-62a).

delîm: Çok, birçok, ziyade.

Şâh Râmîn nîm-tenlerden *delim* şikâyetler itdi (T.L-174b).

Dimiş anda kim ey benî âdem ki sen bu makâma gelesin bunda *delim* dürlü tılsımlar göresin zinhâr özini ol tılsımlardan sakungıl (T.L-147a).

depelemek: Çiğnemek, ezmek, öldürmek.

Ol kara kul kıza hâzîneyi gösterdi. Kız anı ol arada *depeledi* (T.L-20a).

depinmek: Şiddetle hareket etmek, saldırmak, çırpınmak, tepinmek.

İtgin yine dilirlik gösterdi, ol iki bin ere *depindi* (T.L-52a).

depretmek: Hareket etmek, harekete gelmek, kımıldanmak, sarsılmak.

Bir kezden çapındılar Hind leşkeri çün anı gördiler, ‘alem *deprediip* anlar dahı hamle kıldılar (T.L-58b).

Girdiler niceki çağırdılar *depretdiler* asla cinbüş itmedi (T.L-65a).

derim ev: Etrafı ve üstü keçe bez veya saz ile örtülen çadıra benzer göçebe evi

Kendü bir derim evden ulu anun ardınca bir dahı irdi (T.L-142a).

dınmak: Ses çıkarmak söz söylemek

Çün Keymân dua işitdi, yüzine bakdı, *dınmadı* (T.L-44b).

Vezîr eyitdi: Eyle olsun diyüp artuk *dınmadı*, yirinden durdı (T.L-224a).

dilîr (f.s): Yürekli, cesur, yiğit.

İtgin yine *dilîrlik* gösterdi, ol iki bin ere *depindi* (T.L-52a).

Hâliyâ âhir Şâh Râmîn'ün leşkeri *dilir* olup Şeh-rûz'un leşkerini sıdılar (T.L-251a).

dolunmak: Bedir haline gelmek.

Çün ahşam oldu, gün *dolunmaga* başladı (T.L-113b).

dökülmek: Birden topluca inmek.

Bagrı, bagursagi *döküldi*, seyl-âb gibi kanı akdı (T.L-150b).

Bâr u büngâh *döküldi*, kaldı (T.L-251b).

döymemek: Dayanamamak, katlanamamak, tahammül edememek.

Ben dahı anun firâkına *döymedüm*, bir gice durdum bir zevraka girdüm denize revâne olup anun ardına düşdüm (T.L-61b).

dübdüz: Kâmilen, tamamıyla.

Ol tag ol odun heybetinde *dübdüz* ditredi ve yandı (T.L-149a).

dün: Gece

Vardı ol *dün* bir sanduk buldı bir âdem kaddi kadar. Kızı getürdi, ol sanduk içine koydı (T.L-9b).

elgin→**İlgin:** Garip, âciz, miskin, sefil.

Dirisem hâlimi kim işide taş
Ola haşhaş anun katında *ilgin* (T.L-109b).

İşidürse âhın bu âhımı hem
Eriye mum oluban aka *elgin* (T.L-109b).

elikdürmek: Elde etmek, ele geçirmek.

İki at *elikdürdi*. Birine kızı bindürdi, birine kendü bindi (T.L-80a).

emderlemek: Sürüklenmek, emeklemek.

At yire yıkıldı, Keng *emderledi* (T.L-205b).

emek olmak: zahmet olmak, engel teşkil etmek.

Çün Şâh Râmîn ol erden bu haberi işitdi, döndi beglere eyitdi: “Gördünüz mi ol mel' ûn yine bize bir *emek oldi*. Ne buyurursız nice idelüm” didi (T.L-189b).

emîr-i âşîkân: Fesleğen.

Yiryüzine baktılar, gördiler, ol ağaçların dibinde gül ve nergis ve benefşe, lâle ve semen ve zaymurân ve erguvân, nesrin, sûsen, yâsemîn, reyhân, çemen, za' ferân, şakâyık-ı numân, *emîr-i âşîkân* cümlesi. Anlar dahı ârâste yiryüzine kamu yirine incüler dökülmüş (T.L-141a).

erek: Amaç, gaye, maişet, (Erki: Erkenki, evvelki).

Bilüsizlerün fikrin *erküde* bil

Yavuz fillü başı terküde bil (T.L-119b).

esenlemek: Veda etmek, vedalaşmak, esenlik dilemek.

İnşa'allâh kim matlubunuz ve matlubumuz hâsıl ola hem oglun ma' şûkasını ele getirevüz diyüp Kıbar Hân ile esenleşdi (T.L-201a).

esen uguz: Sağ salim.

Tâ kim size sevâb hâsıl ola diyüp *Esen Ugrı* birle Emlâc Perîyi leşker ile göndürdi (T.L-163b).

esirgemek: Korumak, himaye etmek, siyanet etmek.

Uş sini dahı bir elimle öldüreyin, havâdağı kuşlar ve denizdağı balıklar heb sini *esirgesünler*, senden ibret tutsunlar" didi (T.L-14b).

Ol kişi bu iki adû arasında nice itsün diyüp *esirgedi*, döndi (T.L-190b)

eslemek: Dinlemek, ısga etmek, kabul etmek, itaat etmek, dikkate almak.

Kânûn *eslemedi* anlarla ahd kıldı, yarak idüp göçdi (T.L-173b).

esrük: Sarhoş.

Bezm kurdılar işrete meşgûl oldılar, içen *esrük* durdılar odalarına gitdiler (T.L-11b).

ferk: Baş, kafa.

Ve amûdi şehzâde *ferkına* indürdi (T.L-150a).

fukâ: Şarap kadehi.

ol dehlîz içine girür, *fukâ'* bardağı resminde ol minâre dibinde bir delük dahı vardur, ol delüğe yetişür, ol delükden ol yil minâreye oynar, şöyle hışm ile çıkar kim pîl-i mengûlusı samân çöpi kadarınca dutmaz (T.L-145a).

genez: Kolay.

Ammâ ol kalaya girüp yine çıkmaga sebep gerekdür kim sana yol *genez* ola (T.L-147a).

germ (f.s): Acele.

Ey şehzâde! Gel *germ* ile bunı öldürme tâ ola kim bu dahı sana yâr ola şehzâde bu sözi işidüp Melik-i Hindû'yı zindâna buyurdı (T.L-73a).

Begler tamâm *germ* meclisde iken Suhrâb Şâh cümle ululara nazar kıldı (T.L-209b).

gıgırmak: Haykırmak, gürlemek, fısıltılı ses çıkarmak, haykırarak saldırmak.

Murg-ı Şîrân çifti, bir kez *gıgırdı*, kanat yaydı, durduğı yirden ol cânverün üzerine yürüdi (T.L-151b).

gırre (a.s): Gururlu, kibirli, kendini beğenmiş.

Bir gün yigitliğime *gırre* oldum, birkaç kullar ile ava bindüm, avlayu, kışlayu bu makâma irdüm (T.L-102b).

gin→gen: Geniş.

Deniz içinde *gin* yerde turdılar (T.L-26b).

Tîz ilerü geldi, atından indi, atını *gin* yirde kodı (T.L-215b).

givürmek: Koymak, sokmak, yerleştirmek.

Gelüp bî-had ni' metler gemiye *givürdiler* (T.L-39a).

gön: Ham kösele, deri.

Gördi hendek içinde bir *göngü* yatur, Şedîd mühendislere buyurup düzdürmiş cânver şekillü. Kaçan kim bir kişi ol suya kadem bassa ol sunun altundan yir

kahrından yil oynar-imiş. Ol *gönün* içine girürmiş, tulum gibi talarmış. Yil ile kalkar su yüzine gelürmiş tılsımla (T.L-135a)

göyünmek: Yanmak.

(...) ayagina benzer, tabanı bi-aynıhi deve tabanı gibi, tersi od, beveli zehr her kanda kim dokunırsa yandurur, *göyündürür* (T.L-151a).

Ol arayı kabkara *göyündürdi* (T.L-152a).

gümüldürük: Palan ve eyer geri gitmesin diye hayvanların göğüslerine geçirilen göğüslük.

Mâh-pervîn bakdı gördü kim bir eyer, bir ip, bir kolan, bir *gümüldürük*, bir kuskun şöyle durur (T.L-98b).

gümrenmek: Homurdamak.

Bir yere yetdiler, gördiler kim bir zift ayu *gümrenüp* bunlara karşı geldi, hamle kıldı (T.L-105b).

hord eylemek: Yemek.

Ol cânavar karvadı anun okını pençe ile dutdı, agzına aldı, çeynedi, *hord* eyledi (T.L-151a).

hoşbegend: Pansuman etmek, temizlemek, sarmak.

Bir halvet yire iletdi, su kenarında zahmlarının kanını yudı, *hoşbegend* itdi (T.L-247b).

ırganmak: Sallanmak, kımıldanmak, hirâmân olmak.

Toynagıyla ol kayayı kakdı, ol kaya *ırgandı* (T.L-102a).

içegü: Karın içindeki organlar ve bağırsak

Ol cânvere minkâr urup yırtıldılar, kafasını kopardılar, beynisini, *içegüsünü* yidiler (T.L-142a).

igen: Çok, gayet, pek, ziyade, daha ziyade.

Velî benden tapuna assı *igen* çokdur, didi (T.L-80b).

Bu deniz halkının sonı kesilmez varduğınca ziyâde oldu, *igen* çoğaldı (T.L-160b).

ikileyin: 1. İkinci olarak, ikinci defa, saniyen; 2. Ondan sonra.

El oka, yaya urdılar, ilerü yürüyüp *ikileyin* sordılar (T.L-230a).

iletmek: Götürmek, yerine ulaştırmak.

Görün kim nice makâmdur birkaç gün anda duralum yiyelüm, içelüm yine ben sizi alam Berber vilâyetine *iletem* (T.L-112b).

Bu nâmeysi al ve beni dahı bile al Bî-dâd'a *ilet* (T.L-114b).

iley: Huzur, yan, ön, karşı taraf.

Yagan altında debelendi el *ileyüsine* urdı, üzerinden Zâl'ı birez ayırdı (T.L-78a).

Ol kâfilenün ileyin aldı hamle kıldı (T.L-128b).

Ol cânver dahı togrılup şehzâdeye gelür ammâ sagına, soluna dönmege mecâli yok; ammâ *ileyine* hücûm idebilür (T.L-151a).

Andan cemî' serverler melikler, ulular katına dirildiler, şükr idüp *ileyinde* yüz yire urdılar (T.L-258b).

ilgin→elgin: Garip, âciz, miskin, sefil

Dirisem hâlimi kim işide taş

Ola haşhaş anun katında *ilgin* (T.L-109b).

kabak: İçki kadehi, şarap tası, şarap kabı.

Gördü kim sükkerî şerbetler ve şarâblar, nukûl, kebâblar cümlesi müretteb kadehler, *kabaklar* surahiler, yandagûlar, çargatlar, kumkumalar, tobtolu iki altun zevrâkları toldurdu şerbetle (T.L-108b).

kalba: Sayıca çok.

Ol *kalbaya* irdiler kim Merdefken anda cenk idetururdu (T.L-247b).

kalebe (a.i): 1. Baskın çıkma, ağır basma; 2. Kalabalık.

Keng yedisini düşürdi, otuz üçi kaçdılar, *kalebe* düşdiler (T.L-206a).

kalın: Mehr-i muaccel.

Irâk Sultânı Serûye Şâh'un kızın dile virürse bile çok mâl getir kız *kalınun* virmege (T.L-200a).

kamrık: İnsan ve hayvanlarda kasık üstü böğür.

Ol cânver pençesüni kendünün *kamruğı* altına dutdı, bevl eyledi, ol kuşun karşusından üzerine saçdı (T.L-151b).

karavaş: Cariye, hizmetçi.

Sen kanda ya padişâhların ya vezîrin kızı adın anmak kanda, senin *karavaşındur* bizden gizlersin” didi (T.L-28a).

Keymân Şâh kızı *karavaş* diyü Hâce Sâlih'den satun alur, diler dilemez (T.L-43a).

karavul: Gözcü, nöbetçi, karakol.

Ol üç emîr *karavula* bindiler pusu yerlerin gözetmege gitdiler (T.L-53b).

Karavula er bindürdiler pusu yirlerinde göndürdiler (T.L-196a).

kaynak→kıynak: Yırtıcı hayvan pençesi.

Bakdılar ol kavm gördiler kim ol şahsun saçları uzun, gözleri egri, dudakları yaruk, dırnakları kuş *kaynagina* benzer, ayakları dahı çınak (T.L-26b).

Dirnakları kuş *kaynagina* benzer (T.L-39b).

katı: 1. Çok, çok ziyade, pek, şiddetli, iyice, sıkı, sıkı sıkı, gayet; 2. Ağır, acı; 3. Haşin, şiddetli, sert, kırıcı

Deryâ yüzünde bir *katı* yıl oynadı (T.L-17a).

Bunun üzerine tamâm bir buçuk yıl oldu kız *katı* zaîf oldu (T.L-43a).

Bihmerd *katı* zahm yedi, kan revân oldu (T.L-205b).

kepenk: İş yeri, pencere, kapı vb. kapamak için kullanılan, türlü biçimlerde sac levha, demir veya tahta kanat.

Gördi bir *kepenk* ağzıymış, andan içerü girdi (T.L-102a).

Bugur cehd idüp ol mermer diregi kopardılar, altından bir *kepenk* çıktı (T.L-146b).

key: Çok, pek, gayet, pek çok.

Hûr vây key kakıdı anlara çok düşnâm viridi (T.L-22b).

Benden key hazer eyle dahı benüm şerrüm sana degmege gel bana kûlluk eyle benüm hep hünerümi ögredeyin (T.L-95b).

kırmak: Öldürmek, yok etmek, imha etmek, tenkil etmek.

Ol kavmden yine birkaçını *kırdı* (T.L-21b).

Ol deniz mahlûkına hamle kıldılar, haylisün kıldılar, beglerün dutdılar (T.L-161a).

kırnak: Cariye, halayık.

Gördi kim kapu açıkdur, içerü şem'alar yanar, sandı ki kız oturup kırnaklarla sohbet eyler (T.L-9b).

Birgün sarâyda *kırnaklarıyla* oynayu ol şehzâde katına geldi (T.L-61a).

kıya hamle: Sert hamle etmek.

[*Kıya*] hamle kıldılar (T.L-52b).

kıynak→kaynak: Yırtıcı hayvan pençesi.

Bir taga benzer burnı, *kıynakları* elmâsdan (T.L-141b).

kocunmak: Çekinmek, ihtiraz etmek, korkmak.

İmdi senün dahı dükeli fi'lün sini bildürür, ne *kocunursun*, yücenürsün (T.L-62b).

konmak: Yolcu bir yere inip oturmak, konaklamak.

Gördi kim *konmuşlar* oturup zevâde yiyü tururlar (T.L-20a).

Andan bunları bir ribâta *kondurdılar*, ol ribâtı kendü yapdurmış-ıdı (T.L- 26a).

kolan: Yaban eşeği.

Mâh-pervîn bakdı gördü kim bir eyer, bir ip, bir *kolan*, bir gümüldürük, bir *kuskun* şöyle durur (T.L-98b).

kucmak: Kucaklamak.

Karşuma geldi, beni kenâre alup *kucdı* (T.L-104a).

kumkuma (a.i): İçine zemzem, mürekkep gibi şeyler konulan yuvarlak testi.

Zerîn kâseler, zevraklar, çergatler, yandagular, *kumkumalar*, sagıklar, kadehler, piyâleler, bednâlar, şişeler, taşt-ı zerrînler her birinde şarâb, revâk, âreste kıldılar (T.L-185a).

kurban→kırban: Sadak, yay kabı.

Kiş ve *kurban* bağlandı, kalkan püştine bıraktı (T.L-15b).

kuru: Kara, toprak, yer.

Denizde, *kuruda* bir müddet istedi, adam bulmayacak dîvâne bigi arar yürürdi (T.L-30a).

Heb *kuruya* çıkdılar, bilmezüz kim ne leşkerdür ve ne gemilerdür (T.L-45a).

kuskun: Eyer, semer ve palanın arkasında bulunan ve kuyruk altından geçirilen kuşak.

Mâh-pervîn bakdı gördü kim bir eyer, bir ip, bir *kolan*, bir gümüldürük, bir *kuskun* şöyle durur (T.L-98b).

kût-vâl (f.b.i): 1. Kale muhafızı, dizdar; 2. Belediye reisi.

Kûtvale nâme-yi virdiler, kabul kılmadı (T.L-34b).

küymek: Beklemek, sabretmek, temenni etmek, intizarda bulunmak, etrafı gözetlemek.

Ol serveri yalnız göndürdiklerine üç gün *küydiler* gördiler ki gelmedi (T.L-49a).

Yedi gün tamâm *küydiler* gele diyü şehzâde gelmedi (T.L-127a).

Bunlar *küydiler* kim Hüsn-i Kamer gele Şâh Râmîn'i bulup getüre, ol iki âşıkı maşûkı birbirine kavuşdura (T.L-157b).

küyegü: Güveği, damat.

Ben kendü kızımı dahı bulayun bulduğum vaktin iletem anı sana virem sen benüm *küyegüm* olasun (T.L-79b).

Ben padişâh sen benüm *küyegüm* ve hem ser-leşkerüm ol didi (T.L-80a).

Uş elli bin er ile hazretüne irürem oglumu ogullığa kabul kılasın, *küyegü* idünesün (T.L-190a-b).

leymun: Liman.

Müjdegâni olsun kim uşta karşuda görünen Hind taglarıdur diyince gemiler geldiler *leymuna* vardılar (T.L-41b).

Birkaç kişiler eyitdiler girün Şâh'a aydun kim *leymuna* çok gemiler geldiler (T.L-45a).

meymene (a.i): Ordunun sağ cenahı, sağ kanadı.

Meymene ve meysere kalp [ve] cenâh ârâste oldu ki erenler saf ileyine gelüp durdılar, nazar meydâna bıraktılar (T.L-196b).

meysere (a.i): 1. Zenginlik; 2. Sol cenah, ordunun sol kanadı.

Meymene ve *meysere* kalp [ve] cenâh ârâste oldu ki erenler saf ileyine gelüp durdılar, nazar meydâna bıraktılar (T.L-196b).

nakam / nakım: Yer altı yolu.

Cânib-i şarkdan yana vargıl, deniz kenarında bir kızıl kaya vardır anı kopargıl, ol kayanın dibinde *nakım* vardır (T.L-145a).

nöker: Asker.

Eyitdi: “Ûş *nökerlerüme* çağrayun bugur gelsünler heb sizi helâk itsünler” didi (T.L-23b).

obrulmak: Çökmek, oyulmak, çukurlaşmak, yerinden oynamak, sarsılmak.

Yir sarsıldı, hırmen denlü yir aşaga *obruldı* (T.L-150b).

okumak: Çağırarak, davet etmek.

Hâce Sâlihle kızı *okıdılar*, aldılar Keymân Şâh'a geldiler, şâh'a kızı arz itdiler (T.L-28a-b).

omca: Kütük, ağaç kütüğü, tomruk.

Birkaç taş, birkaç *omcalar* ol kapak üstine bağladılar ve yığdılar (T.L-259b).

onat yir: Doğru, uygun, güvenli yer.

Karıcık bir *onat* yirde sakladı (T.L-41b).

öğrenmek: Alışmak, ülfet etmek, ünsiyet, peyda olmak.

Şâh Râmîn'ün leşkeri evvel gördiler er gideler sonra gözleri *öğrendi* (T.L-37a).

örü durmak: Ayağa kalkmak, ayakta durmak.

Tiz yirinden *örü durdı*, elin saldı, bir müşt atasının bogazına eyle urdı kim dem ü nefesi bağlandı aklı başından gitdi (T.L-82a).

ötürdük: 1. Geçirmek, 2. Terk etmek, bertaraf etmek, unutmak.

Bir dem *ötürdük*, birbirimizden şeftâlû aldık (T.L-104a).

öyük: Hüyük, tepe.

Şâhranun ortasında bir *öyük* ol *öyügün* üstinde bir kala ol kalanun burc u bârûsı [ayyûkta] peyveste olmuş (T.L-41b).

pîjâde: Bir tür kıymetli taş.

Lal, yakût, *pîjâde*, pirûze, zümürüd, zeberced, mercân, yeşim, dürr ü gevher şehzâde çün pir ile ol kapunun ileyine geldi (T.L-137b).

resme: Kadar, denli.

Hiç bildinüz mi kim bu gice ne *resme hâl* oldu (T.L-226b).

revzen (f.i): Pencere.

Gördi kim kapu yapılı derhal kemendi atdı, *revzende* berkitdi (T.L-8b).

Kız yukarı *revzende* Şâh Râmîn'i gördi (T.L-9a).

ruk'a (a.i): 1. Üzerine yazı yazılan kâğıt, deri parçası; 2. Kısa mektup; 3. Yama; 4. Dilekçe.

Ol *ruk'ayı* ugrılayın kız eline virdi (T.L-47b).

sadag: Ok ve yay çantası.

Sadagını kuşandı, kılıcını boynuna hamâ'il kıldı (T.L-127a).

sagış: Sayı, adet, miktar, hesap.

Sagışda tamâm kırk pîl-serler-imiş (T.L-158a).

sagrak: Kadeh, bardak, sürahi, maşraba, tas.

Zerîn kâseler, zevrâklar, çergatler, yandagûlar, kumkumalar, *sagraklar*, kadehler, piyâleler, bednâlar, şişeler, taşt-ı zerrînler her birinde şarâb, revâk, areste kıldılar (T.L-185a).

sak durmak: Müteyakkız, uyanık, çabuk duyan, ihtiyatlı.

Bir demden sonra ol şahs ile ol arslan *sâk durdılar* (T.L-143a).

sançmak: Saplamak.

Ol cânavarun etinden bir sîha *sançdı*, bişürdi (T.L-175b).

sandal (a.i): Sandal ağacından yapılmış sandalye, iskemle.

Çün Mâh-pervînle Rûzbih anı gördiler, ikisi bile geçdiler zerrin *sandallar* vardı, varup üzerine oturdılar (T.L-108a-b).

sarb: Çetin, güç, şiddetli, kuvvetli, sert, keskin, güç yetmez.

Kız eline aldı *sarb-idi*, Bî-dâd'un eline virdi (T.L-117a).

savulmak: Savuşturulmak, geçiştirilmek, atlatılmak, bertaraf edilmek.

Çün kız ile dâye gördiler kim şehzâde kendülerden yana yöneldi, bir gayrı yola dahı *savuldılar* (T.L- 5b).

seleb (a.i): Savaş aleti.

Nâgâh bir bölük atlu çıkageldiler, yaraklu saz, *seleb* birle ol kârvâna hamle kıldılar (T.L-21b).

sepmek: Serpmek, saçmak.

Bu sözünü işidüp elli bin er bir kezden hamle kıldılar, ok *sepdiler* gûllar dahı hamle kıldılar, her ne ki ellerine girdiyse ol leşker üzerine atdılar (T.L-38a).

serdâbe (f.i): 1. Sıcak memleketlerde çok sıcak günlerde barınılan derin yer altı odası; 2. Padişah saraylarının sağ ve sol taraflarında bir yahut birer oda bulunan üç köşe sofa.

Anı alup *serdâbe* içinde cehd itdi, kendünün bendini anunla kesdi, hâliyâ bendden kurtuldu (T.L-175a).

sıgamak: 1. Sıvamak; 2. Okşamak.

Andan mübârek eliyle Şâh Râmîn'i *sıgadı*, üzerinden bendi şesildi (T.L-166a).

sınmak: 1. Kırılmak, parçalanmak, münkesir olmak; 2. Zayıf düşmek, aciz kalmak; 3. Yenilmek, mağlup, münhezim olmak.

Lâ-cerem ol muhalukât kırılmakdan uşandılar, *sındılar* yine ol cezîre içine tagıldılar (T.L-37a).

sîh: Şiş.

Ol cânavarun etinden bir *sîha* sançdı, bişürdi (T.L-175b).

sıyirtmaç: Bir çeşit ip bağlama biçimi.

Döndü kim yine Mâhûr'a baka derhâl Zâl kemendi terküden aldı, Tâl'un ardundan atdı, boynına *sıyirtmaç* bırakdı (T.L-84b).

sanu: Fikir, düşünce, istek, dilek, emel, zan, tasavvur, tahmin.

Kabar Hân'un çerisi ya elli bizüm elümüzden kurtuldu mı ki bu yanıyla, bu *sanuyla* gelür didiler (T.L-193b-194a).

soytarıvarmak: Bir şeyi yüzecek hale gelmek.

Ekmâ'il Pîr ile Perre-bâl Hân sünü yalmânı *soytarıvardı*, ikisüne dahı zahm urdı (T.L-145b).

sögündürmek: Söndürmek.

Küfr odumı *sögündirdiler* (T.L-2a).

sövelmek: Sivrilme, sipsivri meydanda durmak.

Eyle sandı kim kızun haberi gerçektür, bıyığı söveldi, çugdası kabardı (T.L-80b).

surmak: Devam etmek.

Şâh Râmîn ilerü yürüdi, surdı (T.L-128b).

süksün: Boyun kökü, ense.

Şehzâde anı ol arada yüzi üzerine aşaga basdı, bir ayagını *süksünü* üzerine kodı (T.L-166b)

sünü: Kargı, süngü, mızrak.

Ol gergedene binmiş anun dahı elinde bir *sünü* pûlâd-ı çînîden içinde elmâs berkitmişler (T.L-130b).

sünüg: Kemik.

Birer balık *sünüginden* cıda ellerinde (T.L-160b).

şeb-i hûn (f.b.i): Gece baskını.

Pusu yerlerün gözedeler kim yagı gelüp bizüm üzerimize *şebihûn* kılmaya bunu diyüp vezîr şâh ile üç bin er karavula çıkardılar (T.L-53b).

şem-i yegân: Tek mum.

Bir *şem-i yegân* elinde dutup sürdi, Mâh-pervîn sarâyına geldi (T.L-83b).

şesmek: Çözmek.

Zâl'un eli bendin *şesdiler*, boynundan kemendi giderdiler (T.L-78b).

şesilmek: Çözölmek.

Andan mübârek eliyle Şâh Râmîn'i sıgadı, üzerinden bendi *şesildi* (T.L-166a).

talay (a.i): Öncü.

Hâliya bize ve bize şimdi eyle gerekdür kim karavul bindürevüz *talaya* döne yüregi bürine (T.L-53b).

Karavul bindürdiler, *talaya* göndürdiler (T.L-79b).

tanâb (f.i): Halat.

Tanâbları hezâr dürlü rengîn ibrîşimlerden-idi (T.L-183b).

tanışık: 1. Tanışlık, ülfet, ünsiyet; 2. İstişare.

Birgün dükelişi bir yire cem oldılar, *tanışık* itdiler (T.L-73b).

tansık: insanın aklının alamayacağı mucize, değerli.

Ol kadar deniz *tansıklarını* getürdiler ki görenler deng ü hayrân kaldılar (T.L-261b).

talbınmak: Helecanlanmak, çırpınmak.

Bir kez yiründen sıçradı, götürdi kendüyi yire urdı, birkaç *talbındı*, cân virdi (T.L-152b).

tanlamak: 1. Taaccüb etmek, şaşınak, garib bulmak; 2. Şaşırtmak.

Suhrâb Şâh işidüp *tanladı* (T.L-26a).

Ol dört kardaşı işidüp *tanladılar* (T.L-79a).

tanlacak: Sabahleyin erken, şafakla beraber.

Tiz *tanlacak* kapuyı açun leşkeri şehre koyun didi (T.L-118b).

tapu: 1. Huzur, nezd, makam; 2. Zat, zatî ali, hazret; 3. Hizmet vazife, ibadet, tazim, hürmet.

Elinden gelemi ki ol yigidi benüm katıma getiresün ya beni anun *tapusuna* ildesün (T.L-47b).

tapu kılmak: 1. İtaat etmek, tebiyyet etmek, 2. Tazim etmek, hürmet etmek.

Bî-dâdun begleri gelüp Demsâz'un ilünde yir öpdiler, *tapu kıldılar* (T.L-119b).

tartmak: 1. Çekmek; 2. Esirgemek, menetmek, alıkoymak; 3. Saklamak.

Kılıç *tartdı* ol iki yüz atluya hamle kıldı, birkaç harâmîyî öldürdi (T.L-21b).

Yagan anı gördi, İtgin'ün kafasın bekledi, ol leşkere tığ *tartıp* hamle kıldı (T.L-58b).

tavar: 1. Binek hayvanı; 2. Dört ayaklı çiftlik hayvanı; 3. Mal.

Bunları aldı kendünün makâmına geldi, gördi kim cemî' rızkını, *tavarını* almışlar (T.L-15a).

Bir sebze-gâha inüp kondılar, ol arada birez dinlendiler *tavarlarun* ota kodılar (T.L-21a).

Andan yol yaragın itdiler, *tavarlar* buldılar, süvâr oldılar (T.L-164a).

tayınmak: Kaymak, sürçmek.

Şâh Râmîn işitdi, görüşür gibi oldı, ilerü geldi, yanî diler ki elin öpe, derhâl karvadı, berk bileğin dutdı, eyle çekdi kim Keymân Şâh'un ayağı *tayındı* yüzi üzerine düşdi (T.L-226a).

tekyelenmek: Dayanmak, yaslanmak, ittika etmek.

Ol kadar kim uyku galib oldı, baş yire koyup birez ol arada *tekyelendi* (T.L-156b).

tuvag: Duvak, peçe.

Tuvagı kaldırdılar kim od yakalar gördiler kim Şeh-rûz tennûr içündedür, tennûr karasına, küle bulaşmış, yüzi, gözi, tonı kapkara olmuş (T.L-258b).

türk: Güzel, civan, köylü.

Ol *türkler* yirlerinden durdılar (T.L-177b).

Bugur *türkler* ol ugrıya üşdiler (T.L-178b).

tütüzmek: Koku vermek için bir şey yakıp tütürmek, tütsülemek.

Al şol yünleri her kaçan ki bir müşkil işe ugrasan bu yünlerden bir pâracuğı oda bırak *tütüzdürgil*, biz katına hâzır gelevüz ne dilegün varsa bitürevüz didiler (T.L-41a).

ugrı: Hırsız.

Ol ruk'ayı ugrulayın kız eline virdi (T.L-47b).

Meger ki sen *ugrusun* bunı andan *ugrılayup* durursın diyüp yirinden durdı (T.L-177b).

usan olmak: Bıkmak, gaflet etmek, gevşek davranmak, ihtiyatsız bulunmak, tekâsül göstermek, zühul etmek, ihmal etmek.

Mebâdâ ki kimse gele anları kurtara, katı gözden *usan olman* didi (T.L-210b).

uşag: Vaşak, yırtıcı hayvan.

Her biri kıymetlerden düzilmiş mûr u mâr yılan, ‘akreb, çıyan, *uşag* var-ıdı (T.L-137b).

uşanmak: Kırılmak, parçalanmak, ufanmak, dağılmak, kopmak, toz haline gelmek.

Lâ-cerem ol mahlûkât kırılmakdan *uşandılar*, sındılar yine ol cezîre içine tagıldılar (T.L-37a).

uyak: Gurub etmek, batmak.

Gice güneş *uyakduğı* dem varsun kim ol tılsım ana ziyân degürmeye dimiş (T.L-148b).

uyan: Dizgin, gem, yular.

Hâliyâ bir eyü at buldı, eyerlü, *uyanlu* (T.L-175b).

ün: Ses, yüksek ses, nida, avaz, sada.

Bunları göricek bir kez *ün* çağırdı (T.L-26b).

İçünden söz gelici *üni* gelür diyüp sorar iken nâgâh ol çadur çevresinde duranlarun birisi ilerü geldi (T.L-164b).

ürmek: Üfürmek, üflemek.

Çün Kendûse-yi Câzû Yahudi’nin bu sözünü işitdi, bir efsûn okıdı, Yahudi’ye karşı *ürdi* (T.L-96b).

üşmek: Topluca.

Onın öldürdiler, otuzı *üşdiler* (T.L-158a).

Er ve avrat, kız, gelün, oğlan, uşâk *üşdiler* (T.L-177b).

üşenmek: 1. Üzölmek, sıkılmak, rahatı kaçmak, tedirgin olmak, fütur getirmek; 2. Çekinmek, ihtiraz etmek, korkmak; 3. Usanmak, bıkmak.

Şâh Râmîn eyitdi: “Siz *üşenmen* oturun yirünüzde karâr eylen, ben Hakk ‘inâyetiyle anun kaydın göreyin” didi (T.L-171a).

üşürmek: Toplamak, salmak, savurmak.

Lûtbâ'nun tîğî elinde içeri girdiği saat kılıç üşürdiler, ol zâlimi pâre pâre kıldılar (T.L-35a).

üzmek: 1. Koparmak, kırmak, kesmek, bozmak, ayırmak, uzaklaştırmak; 2. Yüzmek.

Bular arslandan, kurtndan ürkdiler, çeküp yuların *üzdiler*, ol iki melûn iki yana gitdiler (T.L-110b).

vazgelmek: Vazgeçmek, feragat etmek.

Vazgeldüm döndüm yine ilümüze giderüm (T.L-20b).

vediyon: Bir tür müzik aleti.

Rebâb, barbut, mugannî, kanûn, kopuz, tanbûr, tanbûra, *vediyon*, erganun, def, nay, çenk, çegâne, arabrut, acebrut, tulum, ney, irakî, çengi, hatâyî, zîr ü bem cümlesini yirli yirünce düzdiler, kodılar (T.L-185a).

vegerni: Eğer.

Kendüyi benüm katıma göndüresin. *Vegerni* eyle itmezsen, varam şehrini başına yıkaram, ilüni vilâyetini harâb eylerem dimiş (T.L-170b).

yacanmak: Çekinmek, kaçınmak, imtina etmek, ihtiraz etmek sakınmak.

İmdi senüñ dahı dükeli fi'lüñ sini bildirür, ne kocunursın, *yucanursın* (T.L-62b)

yâd: Yabancı, ecnebi, garip.

Üşenmen kim Suhrâb Şâh'dur, sizi *yâd*, yağı sandı, yarag yatla geldi (T.L-33a).

yağı: Düşman.

Üşenmen kim Suhrâb Şâh'dur, sizi *yâd*, *yağı* sandı, yarag yatla geldi (T.L-33a).

yalavaç: Peygamber, haberci, elçi.

Hüsn-i Kamer eyitdi: Eyle olsa ben Mâh-pervîn *yalavacıyam* geldüm ki sana haber degürem (T.L-183a).

yana: Taraf, tarafa, tarafta, taraftan, tarafına.

Andan kendü dahı rub-ı meskûndan *yana* gitdi (T.L-113a).

yandagu: Kandil.

Gördü kim sükkerî şerbetler ve şarâblar, nükûl, kebâblar cümlesi müretteb kadehler, kabaklar surahiler, *yandagular*, çargatlar, kumkumalar, tobtolu iki altun zevrakları toldurdu şerbetle (T.L-108b).

Zerîn kâseler, zevraklar, çargatler, *yandagular*, kumkumalar, sagrıklar, kadehler, piyâleler, bednâlar, şişeler, taşt-ı zerrînler her birinde şarâb, revâk, âreste kıldılar (T.L-185a).

yanu: Yankı, aksisada.

Nakkâre *yanusı* âleme sadâ bıraktı (T.L-196b).

yanu: Aksisada.

Kabar Hân'un çerisi ya elli bizüm elümüzden kurtuldu mı ki bu *yanuyla*, bu sanuyla gelür didiler (T.L-193b-194a).

yapmak: Kapamak, kapatmak, seddetmek, örtmek.

Gördi kim kapu *yaplu* derhâl kemendi atdı, revzende berkitdi (T.L-8b).

Aladuda sarây kapusını açuk kodı, unuttı ki *yapaydı* (T.L-9a).

yarak: 1. Hazırlık, levazım, teçhizat; 2. Silah; 3. (At hakkında) yaranmış, idmanlı.

Nâgâh bir bölük atlu çıkageldiler, *yaraklu* saz, selb birle ol kârvâna hamle kıldılar (T.L-21b).

Üç gün ol makâmda durdılar, dördüncü gün *yarak itdiler*, azm kılup leşkerle hâceler bile Sim-âb'a gitdiler (T.L-31b).

yat: 1. Hüner, usul, uslu, tarz; 2. Vaziyet, durum; 3. Hazırlık, levazım; 4. Hizmet, iş, kayıt.

Üşenmen kim Suhrâb Şâh'dur, sizi yâd, yağı sandı, yarag *yatla* geldi (T.L-33a).

yatlu: Kötü, şom, âdi, fena.

Her biri bir dürlü *yatlu* haberler söylediler (T.L-75a).

yavlak: Pek, çok, gayet.

Gördi kim Serûye Şâh'un hâtırı *yavlak* melûl oturur (T.L-208b).

yavı kılmak: Kaybetmek.

Biz dahı Şehzâde kaydında olavüz. On sekiz yaşında bir servi talı *yavı kılduk* (T.L-60b).

yazı: Ova, sahra, ıssız kır.

Bir gün bir tag dibinde bir *yazıya* irdiler (T.L-163a)

Âhir ol derenin ucına çıkdı. Gördü kim ol derenin asra yanı bir ulu *yazıdur* (T.L-166a).

yazuk: Günah, cürüm, suç.

Yazuguma göre itme azâbı
Za' ifim götüremezüm ' itâbı (T.L-17a).

yedmek: Çekmek, yedekte götürmek.

Ol merkebi *yedüp* alup getdi (T.L-176b).

yegân yegân: Yığın yığın.

Bunlar oturup birbiriyle söyleşürken *yegân yegân* bâkî çeriler heb irdiler (T.L-74b).

yegrek: Daha iyi, müreccah, efdal, elyak, üstün.

Tahtı biz tualum *yegregi* budur, didiler (T.L-75a).

Eyitdiler: Vallâhi bu ma' lûmdur ki bu melûnların ölmeklerinden *yegrek* nesne yokdur diyüp bir bir anların yarakların aldılar, anları girü kendü yaraklarıyla kırdılar (T.L-23a).

yeyni: 1. Hafif, ağır olmayan; 2. İtibarsız, ehemmiyetsiz; 3. Kolay.

Başun gavgâya virme *yeyni* olma
Bana hod baş-ıla beyni gerekmez
(T.L-18b).

yezek: Asker müfrezesi, karakol.

İki çeri de *yezek* yarandı (T.L-79a).

At başın çevirdi *girîzân* olup bir tarafa çıkdı, kaçdı (T.L-178b).

yil: Yel.

Yil ile kalkar su yüzine gelürmiş tılsımla (T.L-135a).

yohsul: Fakir, yoksul.

Cihân kimseye bâkî kalmaz geçer
Ecel câmını bây u *yohsul* içer (T.L-267a).

yom dutmak: Uğur saymak

Ol kâfile kavmi Şehzâde'nün sözine baktılar, gördiler kim üzerinde erlik nişânı vardır, cümlesi eyitdiler: “Bunu *yom dutduk* hoş ola” didiler (T.L-128b).

yörenmek: 1. Dolaşmak, yaklaşmak, bi şeyin etrafında dolaşmak; 2. Hatıra gelmek, gönülü kaplamak.

Vezîr eyitdi: Şâha! Ben sana bir haber diyeyin evet hâtırına melâmet *yörenmesün* beni yamânlama (T.L-223a).

zene: Kadın.

Dâye eyitdi: Ciger-kûşem bugün bir aceb *zene* gördüm (T.L-5a).

zerd-hân: Kiler, depo.

Sen padişâhsun ben sana gulâm andan buyırdı, vardılar *zerd-hânını* açdılar, tolu ceng aleti saz, seleb berk yaraklar bî-kıyas çıkardılar (T.L-34a).

zindânvân: Zindana bakan, zindancı.

Şâh Râmîn eyitdi: Ey *zindân-vân*! Gel berü sana bir haber diyeyin (T.L-14b).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Metin

4.1. Nüsha Tavsifi

4.1.1. Tuhfetü'l-Letâ'if

Çeviri yazıda esas alınan metin tek nüsha olup Kanada'nın Toronto şehrinde bulunan Aga Khan Müzesi'nin yazma eserler bölümünde “Demirbaş No: -AKM00280” ile kayıtlı Ali bin Nakîb Hamza'nın Tuhfetü'l-Letâ'if adlı eseridir.

Eser 35,1 x 21cm ölçüsündedir. Kahverengi deri ciltlemeli eserin dış kapağının ortasında varaklı madalyonlar, köşelerde damgalı ve sırlanmış yeşil sarmallar, daha dar olan kırmızı dış çerçevede altın renkli hurma yaprağı süslemesi, koyu yeşil renkte astarlar, merkezde altın rengine boyanmış elmas ve köşelerde hurma yaprağı süslemesi kullanılmıştır. 270 varaktan oluşan yazmanın her varağında 15 satır mevcut olmakla birlikte yazı altın yaldızlı cetvel içerisindedir. Yazmanın başında yer alan ilk iki sayfada mavi ve turkuaz renklerde işlenmiş hurma yaprağı süslemeleri bulunmaktadır. Yazmanın ilk sayfası üzerinde, mavi ve turkuaz renkli çiçekli sarmal altın çerçeve içerisinde, altın renk üzerine yazılmış 11 satır bulunmaktadır. Ayrıca eserde vurgulanmak istenen kelimelerin kırmızı mürekkeple yazıldığı görülmektedir. Metin içerisinde yer alan manzum kısımlar bazen tek, bazen de çift sütun şeklinde çerçevelenerek nesir kısımlardan ayrılmaktadır. Yazmanın kâğıdı filigransız ve âharlı krem rengidir. Yazı nesihdir.

Baş: Şükr-i sipâs-ı bî-қыâs ol Kâdir-i Perverdigâra kim âlem-i ademden Âdem'i vücûda getürdi...

Son: Hakk Teâlâ hazreti anlarun cânların şâd eylesün, cennet içre milkin âbâd eylesün.

Temmet

Eser Osmanlı sultanı II. Murad döneminde (1421–1451) Türkçe yazılmıştır. Kayıp Farsça veya Türkçe orijinalinin uyarlaması olduğu da öne sürülmesine rağmen, başlık kendinden önceki romantik/serüven hikâyelerin bir bileşimi olduğunu belirtmektedir (Owens 1988, s. 577). Eser, 1593-94'te III. Murad (1574-1595) için kopyalanmış ve resimlendirilmiştir. Özgün metnin yanında hat sanatının ve minyatür çizimlerin kalitesi, elyazmasını hem Osmanlı minyatür tarihinin hem de görkemli Türk Edebiyat tarihinin

son derece önemli bir eseri haline getirmiştir. Meredith Owens'ın "*A Forgotten Ottoman Romance*" adlı eserinde elyazmasının konusu ve minyatürleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Yazma içerisindeki minyatürler çalınarak kaybolmuştur. Meredith-Owens, şu anda Los Angeles Eyalet Sanat Müzesi'nde (LACMA) tutulan iki sayfalık bir resmin aynı el yazmasına ait olduğunu belirlemiştir.

Owens'ın belirlemiş olduğu minyatürler üzerinde incelemelerde bulunan Margaret S. Graves yaptığı çalışmalardan sonra şu değerlendirmelerde bulunmuştur; minyatürlerin stili XVI. yüzyıl Osmanlı resimlerine özgüdür. Bu resimde vurgulanan şiirsel kinayenin lirik anlatımı değil de kralın önünde toplanmış büyük bir ordunun betimlemesi olup olmadığı şüphelidir. Resmin boya paleti kırmızı, kahverengi, eflatun, somon pembesi, su yeşili, nane yeşili, mint yeşilinin çarpıcı birleşiminden oluşmaktadır (Graves, 2010-2011: 297). İlk iki minyatürün dışında yine "Architecture In Islamic Arts" adlı eserde yayınlanan ve Tuhfetü'l-Letâ'if'e ait olduğu tespit edilen minyatürlerin ilkinde hikâye içerisinde bahsedilen Şedîd Şah'ın yaptırmış olduğu kale (İrembağı) tasvir edilmektedir. Diğer minyatürde ise hikâyenin yardımcı kahramanlarından olan Hüsn-i Kamer ve Rûzbih Şah'ın tanışmaları tasvir edilmiştir. Bu minyatürlerin dışında Aga Khan Müzesi'nde İslami sanatlar bölümünde "Demirbaş No: -AKM280" kayıtlı olan minyatürde ise Şâh Râmîn'in Perre-bâl Han ile tanışması ve onunla birlikte Şedid Şah'ın yaptırmış olduğu kalenin önüne gelip kaleyi ilk kez görmesi tasvir edilmektedir.

شهر و زبوعوغا اشدر بوندي
نه حكایت در ديب يرنك مر او كاید

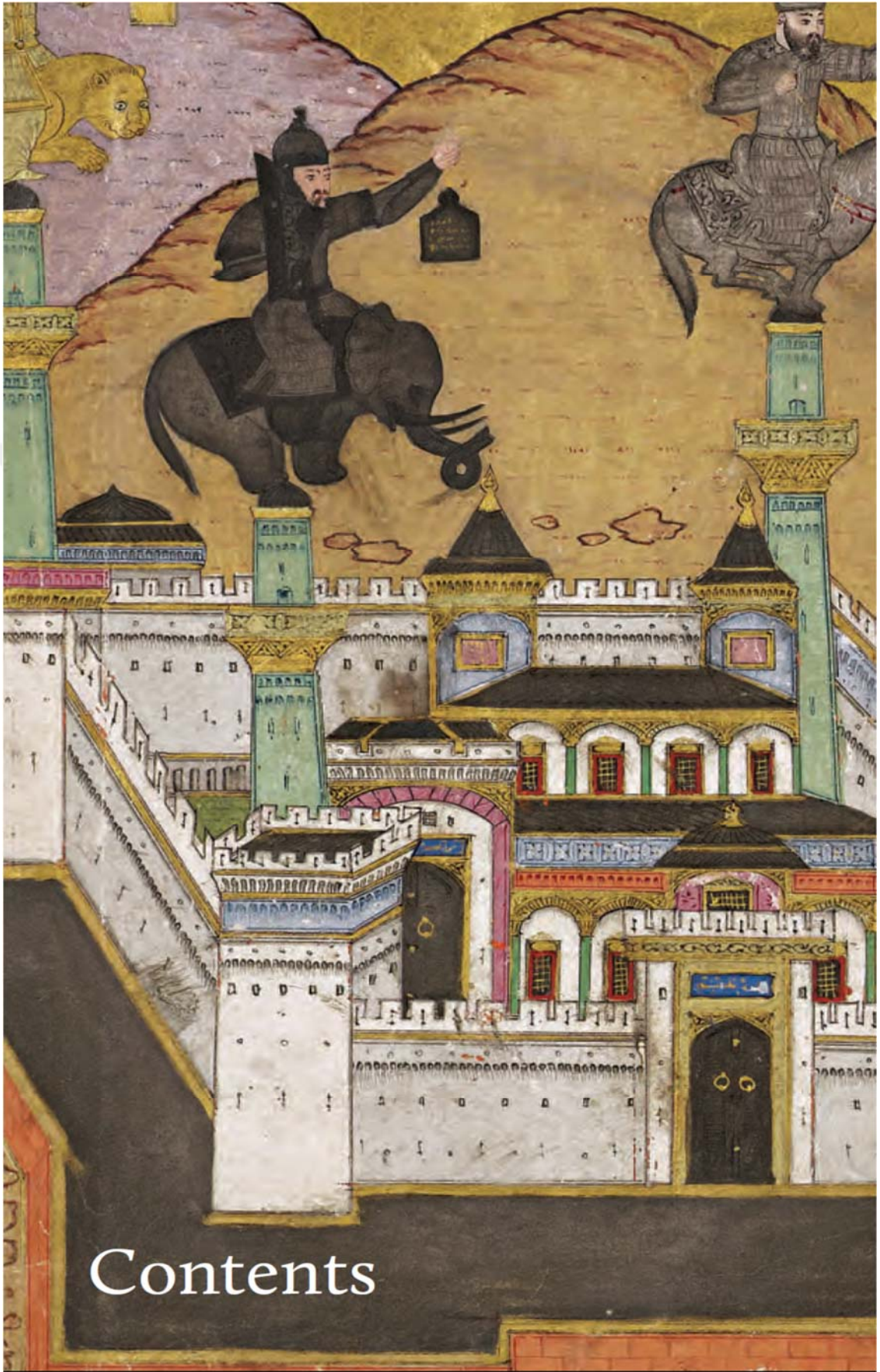

صوردی قوللر ایتد لر نه صور سیرن
عالم فنا نه کتدی لشکرک

قیامت د وینی اولدی قیاقی غوغا
غلبه عینوقه پیوسته اولدی شاه

رامین لشکر ندن دایخی ازن ممله
قلد لور جهان برکردن پراشوق اولدی

Contents

بزاندن بوسوزی اشتهد عقلمباشدن کتدی بز زیانده
 آخر عقلو فرینه باشماه کلادی در وکلده ایتده سن جنای
 سنکرم آدم کی سونلک اولجانور ایتدی نیکیک دکلم بز

پادشاهک قریب ادمه حسن قهر دیر اتم ادمه عمال
 دیر دیردی شهر موز ادمه رقاب زرگن در لردی اقل
 کیک نیکندی آدم شکلند بر محبوب قیر اولدی

ایله نیجه ایدلم قافله قومی ایتدیر سنک قیدن بیمنجه
برسنی قولوب کتمرز شاهرا مین بر بال خان ایله اول

قافله سور دیر اول قلعه نك او سکینه کل دیر
شکرزاده باقدی بر معظ قلعه کوردی برج و بارو

4.2. Çeviri yazılı Metnin Hazırlanmasında İzlenen Yol

1. Kanada'nın Toronto şehrinde bulunan Aga Khan Müzesi'nin yazma eserler bölümünde “Demirbaş No: -AKM00280” ile kayıtlı Ali bin Nakîb Hamza'ya ait Tuhfetü'l-Letâ'if isimli yazma nüsha esas alınmıştır.
2. Çeviriyazılı metinde büyük harf kullanılmış, metin içerisinde geçen özel isimlere gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmıştır.
3. Bazı eklerdeki ünlüler, kimi zaman harfle kimi zaman sadece hareke ile gösterilmiştir. Kimi zaman ise her ikisi de kullanılmamıştır: اولنمش ادى (T.L-184b), دسب - دسوب (T.L-5a, 23a), ألتنب (T.L-89b), چكب (T.L-243a). Genel olarak çeviri yazılı metinde bütün eklerin tarihi imlâya uygun şekilleri tercih edilmiştir.
4. Bazı özel isimlerin farklı yazımları bulunmaktadır: آخرجان (T.L-125a), Âgircân أغرجان (T.L-164a); شمهاس (T.L-74b), شهماس (T.L-87b) gibi. Bu isimlerin kullanım çoğunluğu dikkate alınarak Şehmâs ve Ahircân şekli kullanılmıştır.
5. Manzum kısımlarda vezin zaruretiyle kısa okunması gereken uzun ünlüler, uzunluk işareti kullanılarak yazılmıştır.
6. Atıf vavları kalınlık-incelik uyumu dikkate alınarak “u-ü/vu-vü” şeklinde okunmuştur.
7. Farsça isim ve sıfat tamlamalarında tamlayan ve tamlanandan sonra ses uyumu dikkate alınarak ı-i/yı-yi yazılmıştır.
8. Arapça tamlamalarda “Allâh” kelimesinin tamlanan olduğu durumlarda çizgi (-) kullanılmamıştır.
9. Metinde geçen Arapça ibareler çeviriyazıyla ve italik karakterde yazılmış, ayet ve hadislerin de yer aldığı bu iktibasların anlamları dipnotta gösterilmiştir.
10. Farklı şekillerde okunması mümkün olan “‘aşk-‘ışk, ‘ayş-‘ıyş” gibi kelimelerin okunuşunda tek şekil tercih edilmiştir.
11. Nüshada “dâ'im, mâ'il” gibi kelimelerin bir kısmı “hemze” ile bir kısmı ise “y” harfi ile yazılmıştır. Çeviriyazılı metinde bu kelimelerin yazımında “y” harfi kullanılmıştır.

12. Nüshada görülen geçmiş zaman eki- dı, bazen “y” harfi ile bazen “y” harfi olmadan yazılmıştır. Çeviri yazılı metinde “y” ile yazılanlar “-ıdı” şeklinde yazılırken “y” harfi olmadan yazılanlar “dı” şeklinde kelimeye yazılmıştır.
13. Farsça labial hı h̃ şeklinde gösterilmiştir ve Tulga Ocak’ın (1997: 167-172) bu konudaki makalesi esas alınmıştır.
14. Manzum kısımlarda vezin gereği, nesir kısımlarda anlam gereği yapılan eklemeler köşeli parantez [ ] içine alınmış, bunlar dipnotta gösterilmiştir.
15. Metinde okunamayan kısımlar sıra nokta (.....) ile gösterilmiştir.
16. Sözlüklerde yazılışına rastlanılmayan kelimeler, harekelerine göre okunmuştur. Harekesi olmayan ve yine sözlüklerde bulunmayan kelimeler ise harekelendirilerek okunmuştur.
17. Metin oluşturulurken genel olarak kelimelerin imlâsı, Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların yazımında İsmail Ünver’in (1993:5189) yazısında belirtilen kurallara uyulmuştur.
18. Metinde aşağıdaki çeviri yazı işaretleri kullanılmıştır:

4.3. Transkripsiyon Alfabeti

Tablo. 3

Sesliler		
a) Kısa ünlüler	ا	a, e, ı, i, u, ü
	ه, اَ	a, e
	ى	ı, i
	واو'	u, ü, o, ö
b) Uzun ünlüler	ي ا	ā
	ى	ī
	و	ū

Tablo. 4

Sessizler			
ب	b	ض	z/d
پ	p	ط	ʈ
ت	t	ظ	ʒ
ث	ṯ	ع	ʿ
ج/چ	c/ç	غ	ğ
ف	ç	ف	f
ح	ħ	ق	q
خ	ħ	ك	k/ g/ñ
د	d	ل	l
ذ	z	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	ه	h
س	s	و	v
ش	ş	ى	y
ص	ş	ء	ʾ

METİN

1b

Şükr-i sipās-ı bî-kıyās ol Ƙadīr-i Perverdigāra kim ‘ālem-i ‘ademden Ādem’i vücūda getürdi. Yiri döşek, gögi aña sayvān kıldı. Cānı sultān ‘aqlı aña vezīr eyledi. Bu cümle semerātı aña ğidā için bişürivirdi yisünler diyü ve daħı benüm birligüme şükürler kılsunlar. Ve daħı anuñ oğlanlarını cemī‘-i maħlūkatdan güzīde kılip durur. Ve daħı anlaruñ arasından niçe enbiyā ve evliyā ve etķiyā ve aşfiyā kıldı. Dükelinden güzīde ħātemü’l-enbiyā, ħaṭīb-i evliyā Muħammed Muṣṭafā cānın yaratdı, şefā‘ atci virib-idi, şallallahu aleyhi ve ‘alā ālihī. Ve aşhābını virdi ki Ebubekr ve ‘Ömer ve ‘Oṣmān ve ‘Alī ve Ḥasan ve Ḥüseyn ve Ḥamza ve ‘Abbās’dur, rıdvānullāhi ‘aleyhim ecma‘ın

2a

Āmin yā-Rabbe’l-‘ālemīn. Ki bunlar dünyānuñ ‘imādı oldılar, toğrı yol üzerinde kıim dururlar, dīn çerāğını rüşen kıldılar, küfr odını söğündürdiler, şerī‘ati āşikāre kıldılar, İslām kıpusını açdılar, kelime-i şehādet birle cānı gönli rüşen kıldılar kim bu şırāt-ı müstaķīm bize naşīb oldı. İ‘lem bi’ş-şavāb. Andan diledim kim bir ħüb ħikāyet tevārīḫ kıtāblarından terceme kılam, aradum bir ‘acā’ib sergüzeşt buldum ki anuñ her sözi cāna rāḫat ve gönle sürür bağışlar, zevķ u şafā ve şādī gösterir. Ol sultān aşşına kim gülzār-ı sa‘ādet ve nihāl-i devlet, emīr-i mu‘azzam-ı nāmdār u mufahḫam ħüdāvendigār-ı maħdüm-ı büzürg-vār mālik-i inne cedde’l-ümerā’ fi’l-aķtār kehfü’l-uzamā’ ve’l-aḫbār zıllullāhu’l-meliki’l-ğaffār vāfirü’l-cūd ve’l-ma‘delet fi’l-evār kıāhir’ül-müşrikīn ve’l-küffār đarb-ı bārül-berār ve’l-biḫār muğīş’ül-muvaḫḫidīn ‘inde’l-iztırār li’l-ḫuşūşi bi-‘ināyeti’l-‘azīzi’l-Cebbār refī‘un li’l-ḫayli ‘azīmi’l-miķdār Murād ibni Meḫammed ibni Bāyezīd ibni Murād ibni Orḫan-ı nāmdār u kāmķār e‘azzallāhu’l-enşārahu bi-ḫaķķı nebiyyihi’l-muḫtār āmīn yā Rabbe’l-‘ālemīn

2b

birahmetike yā-erhame’r-rāḫimīn. Ol Ebūbekr şıdķlı ve ol ‘Ömer ‘adllu ve ol ‘Oṣmān ḫayālu ve ol ‘Alī mürüvvetlü ve ol Ḥasan ḫulķlı ve ol Ḥüseyn cür’reṭlü şehen-şāḫ ḫazretine ben za‘īf-i faķīr-i ḫaķīr fertüt-ı bī-tāķat du‘ācı bende kim adum ‘Ali ibni Naķīb Ḥamza’dur, ol ḫazret-i ‘Alī’ye kim du‘ā ve şenā birle bunı lisāna getürdüm, adını Tuḫfetü’l-Letā’if kıodum, tā ki işidenler ben bī-çäre ve bendeye ḫayr du‘ā kılılar.

Hikāyet-i evvel oldur kim ilerü zamānda Zāvül vilāyetinde Ğaznī şehrinde bir pādişāh var-ıdı, anuñ adına Erdeşīr ibni Yezdecird dirlerdi. Ol vilāyetde ulu sultāndı. Leşkeri bisyār ili ma‘mūr-ıdı. Ra‘ıyyeti ‘adl u dād birle şaqlardı, ilinde vilāyetinde vīrān yir yoğ-ıdı, kurd koyunla yürürdi, zulm halk arasından götürmiş-idi. ‘Avām[u] hāşş aña du‘ā kıılurlardı. Ve dağı anuñ bir vezīri var-ıdı, adına Şeh-rüz ayduurlardı. Ve hem Erdeşīr Şāh’uñ bir oğlu vardı, cemāl u kemāl issiydi, seşavetde erlik

3a

de hüneri var-ıdı. Her işde fenni var-ıdı, h‘anende ve nüvīsende silāhşürlük ve şavaş işin bilür-idi. Her dilden haberdār-ıdı, cümlesini yād dutmuş-ıdı. Bir su‘ale on cevāb viriserdi. Kimse anuñla bahş idemezdi. Ve dağı ‘ayyārlıqdan haberdār-ıdı. Ğayetde çāpük harīf-idi. Ammā işi dā’im seyr ü seyrāndı, avdan şikārdan hālī degül-idi. Meger ki vezīrūñ dağı bir kıızı var-ıdı, be-ğāyet hūb ‘ālemde nazīri yoğ-ıdı, adına Māh-pervīn dirler-idi ve şehzādenūñ adına Şāh Rāmīn dirler-idi. Ol ikisinūñ muķābili ol vilāyetde yoğ-ıdı. Ammā vezīr kıızı Māh-pervīn dağı oķumaķ ve yazmaķ bilürdi. Ve dağı darb u harb vaķti ‘alā ķadrihā iş başarurdi. Velī serāydan taşra ol kıız çıķmazdı, cemālin kimseye göstermezdi. Eger taşra çıķar olsa bir bāğları var-ıdı, serāyaları yanında ol bāğa çıķardı. Serāydan ol bāğa bir ķapu aķılırdı, ol bāğa varırdı, ķandasıya dağı varmazdı. Teferrūci ol bāğ-ıdı. Meger bir gün Erdeşīr’uñ oğlu Şāh Rāmīn birķaķ ķullar-ıla av şikārına bindi,

3b

seyrān itdi. Yine döndi Şeh-rüz Vezīr’uñ serāyı ķatına geldi, bir bāğ gördi. Ol bāğ ķapusına geldi kim geķeydi. Gördü kim bāğūñ ķapusu aķuķ bāğbān ķapunuñ taşrasında durmuş bir kişiyile söyleşür. Şehzāde selām viridi. ‘Aleykin aldılar, ikrām kııldılar. İlerü varup elin öpdü. Şehzāde eyitdi: “Ey Bāğbān! Bu bāğ kimūñdür?” Bāğbān eyitdi: “Vezīrūñdür.” Şāh-zāde eyitdi: “Hiç yemişi var mıdur, teklīf idesin yiyevüz.” Bāğbān eyitdi: “Vardur, gelūñ mübāreķ ķademiñüz bu bāğa başsun birez diñlenūñ” didi. Şehzāde atdan inüp iķerü girdi. Ol bāğ iķinde bir çeşme var-ıdı, ol çeşme üzerinde bir suffe düzmişler-idi, döşekler birağılmış-ıdı. Vezīr kıızı gelmek iķün yaraķ görmüşler-idi. Ğün Şehzāde geķüp ol döşekler üzerinde oturdu. Bāğbān vardı, yemiş getürdi, Şāh-zāde’nūñ öñinde getürüp

5a¹²

Teşvişlü görürem eyit kim saña ne oldı, ben dañı bileyin. Dāye eyitdi: “Ciger-küşem bugün bir ‘aceb zene gördüm. Ben añun fikrindeyüm, hatırum anuñiçün müşevveşdür.” Kız eyitdi: Ne gördüñ? Dāye eyitdi: Bugün Şāh Erdeşir oğlı Şehzāde’yi gördüm, avda-imiş. Yine gördüm, erümle bunda sizüñ bāğiñuza geldi. Ben anı gördüm, tañlaram. Kız eyitdi: “Ey dāye! Anuñ nesin tañladuñ?” Dāye eyitdi: “Ol oğlanun hūbluğın, mañbūbluğın, cünbişin tañladum diyüp Şāh Rāmīn medhine başladı.” Ol kadar eyitdi kim kız nādide ve görmeden aña ‘aşık oldı, Şehzāde’ye gönül virdi. Çün ‘aşk kızda gālib oldı, dāyesine yalvardı, eyitdi: “Nola dāye kerem itseñ beni severiseñ durıgel anı baña göster, göreyüm” didi. Dāye yirinden durdı, kızını aldı bāğ içinde ağaç arasında bir halvet yire geldi. Bir ağaç ardında durdılar, Şehzāde’yi teferrüc etmege meşğül oldılar. Şol kadar ārām itdiler kim nāgāh Şehzāde’ye kızā-i

5b

hācet vākı‘ oldı, duru geldi. Ol yaña vardı ki kızla dāye ol tarafda turlardı. Çün kız ile dāye gördiler kim Şehzāde kendülerden yaña yöneldi, bir gayrı yola dañı şavuldılar, kendülerini gizlediler. Şehzāde vardı, hācet işin bitürdi, yine döndi bulardan yaña bunlardan gāfil kendü yirine geldi, oturdu. Kız, Şehzāde’yi gördiği dem hezār cān u dil ile ‘aşık oldı, bī-tākat oldı, tırmağa fermānı kalmadı, bī-hod olup yire düşdi. Dāye tiz kapdı, kızını aldı serāyına gitdi. Kimesne görmesün diyüp gül-āb getürdi, ağzın açdı, yüzine gül-āb saçdı, kızuñ ‘aklı başına geldi, bir kezden derdile āh eyledi. Dāye eyitdi: “Ciger-küşem nolduñ?” Kız eyitdi: “Dāye baña meded eyle yoħsa ben kendüzümü helāk eylerem, ol Şāh-zāde’yi sevdüm çāre kı!” didi. Dāye eyitdi: “Hāy kız! ‘Aqluñı başuña dir şu kendü perdeñi yırtma yoħsa rüsvāy olursın.” Māh-pervīn eyitdi: “Eger beni

6a

sen anuñla buluşdurmayasın bayıkdur ki perdemi yırtarum” didi. Dāye eyitdi: “Yā nigār! Şabreyle, kendü maķāmuñda qarār eyle, ol kaydı ben bitürem” didi. Kız kendü serāyında qarār dutdı. Dāye yine sürdi, kendü odasına geldi. Bir demden Şehzāde katından eri dañı geldi. Hātūnı eyitdi: “Netdüñ, Şehzāde gitti mi?” Bāğbān eyitdi: “Henüz dañı bundadır.” Dāye eyitdi: “Ne vaķtin gider?” Eri eyitdi: Bilmezem. Hātūnı eyitdi: “Yarun dañı bunda gelür mi?” Bāğbān eyitdi: “Allāh bilür ben bilmezem.” Çün

¹² Metnin 4a-b kısmı eksiktir.

hātūnı erinūñ bu sözini işitdi, ayruk nesne dimedi. Bāgbān yine evinde kaydın bitürdi, yine durdı, Şehzāde'nūñ katına vardı, yine kullığa bel bağladı. Bu yañadan Dāye dañı tırdı, Māh-pervīn serāyına geldi, eriyle söyleşdügin Māh-pervīn'e didi. Kız eyitdi: “Dāye tiz baña bir divit kalem getür, bir şukka kāğıd ile.” Dāye tiz vardı, getürdi. Kız ol dem kendünūñ hālını bir nāmeye yazdı, ma'lūm kıldı, dürdi, dāye eline virdi, eyitdi: “İlet

6b

bunu Şehzāde'nūñ yolu üzerinde bir ağac budağına aña ko” didi. Kız ne didiyse dāye eyle kıldı, getürdi, Şehzāde'nūñ yolu üstinde kim gözi göre eli irişe bir ağac budağına aña kodı, tā ki Şehzāde'nūñ gözi aña tuş ola göre, andan hāli neydügin bile, aña göre ‘amel kıla. Dāye anı anda koyup yine kendü kız katına geldi, itdügi işi aña eyitdi. “Bu hāl ile bunlar bunda kaldılar.” Biz geldük bu yaña Şāh-zāde hikāyetine. Çün Şāh Rāmīn bir zamān ol bāğda oturdu. Andan durdı kim kendü odasına gide. Atın dutdılar, bindi. Birkaç kullar bile atın depdi kim bāğdan çıkaydı. Nā-gāh ol biti aşdukları ağac altına geldi. Gördi kim bir ağac budağında bir biti aşılı durur. Elin şundu ol bitiyi aldı, kimseye göstermedi, koynına kodı, yürüdi kendünūñ maķāmına geldi, atından indi, içeri serāya girdi. Kullar atını aldılar āhtañeyeye iletdiler. Odada yalıñuz kaldı. Gördi, yöresinde kimesne yok, derhāl nāmeyi çıkardı, açdı mü'tāla'a kıldı. Gördi kim ol nāmede bir şı'r yazılmış.

8a¹³

ķanda gördi, sevdi. Dāye eyitdi: “Dün ki siz bunda geldiñüz, ben sizi gördüm, vardum medhiñüz itdüm. Ol işitdi, be-gāyet sizi görmege ārzū itdi” didi. Çün Şehzāde, dāyenūñ bu sözün işitdi, imdi anı nice avlayavuz. Dāye eyitdi: Ben anūñ kaydın size görem diyü sözünü hatm eyledi. Bāgbān dañı şuyı alup çeşmeden getürdi, Şāh-zāde'nūñ eline virdi, Şehzāde alup içdi. Bir demden yine yimek kaydın gördiler. Dāye vardı, kıza haber kıldı. Kız kendüyi bezeyüp yirinden durdı, yine o bāğa geldi, ol kademgāh katında kendüyi pinhān kıldı, tırdı. Bir demden Şehzāde yirinden tırdı, ‘azm-i kademgāh kıldı, sürdi ol kıza vardı. Kız kendüyi Şāh-zāde'ye ‘arz eyledi ve kendüyi bildürdi, yüzünden niķābın

¹³ Metnin 7a-b kısmı eksiktir.

götürdi, Şehzāde'ye karşı cilve kıldı. Şehzāde bakıp kızuñ yüzün gördi, vālih ü hayrān kaldı. Kendüden varup bir dem tırdı. Andan soñra 'aqlın başına dirdi, bir şi'r eyitdi.

8b

“Çün ki Şāh Rāmīn Şi'ri tamām itdi, kıza karşı yürüdi, kız dañı Şehzāde'ye muķābil geldi. İki bir zamān birbiriyle vaşl oldılar. Zamāne bunlara ol ķadarca amān virdi. Hāliyā ķucuşup öpüşdiler ve dañı ķavlı ve ķarār berkitdiler.” Şehzāde atasına bildürecek oldu ki Şāh Erdeşīr, Şeh-rüz Vezīr'ün kızını Şāh Rāmīn'e dileycek oldu. Bunlar bu pāklık ile bu ķavlı ķarār idüp ol aradan ikisi dañı döndiler, kız kendü serāyına gitdi. Şehzāde dañı bāğbān ķatına geldi, biraz oturdu, şabrı, ķarārı ķalmadı, tız yirinden tırdı, ol ķulıyla kendü atına binüp sürdi, odasına vardı, bir zamān fikr ile oturdu, gice dañı oldu, kız 'aşķına taħammül idemedi, yimek, içmek ķaydı ķalmadı. Derhāl yirinden durdu, şeb-revāne don giydi, başına bir külāh urundu, bir kemend eline aldı, sürdi Māh-pervīn'ün ķaşrı dibine geldi. Gördi kim ķapu yaplı, derhāl kemendi atdı, revzende berkitdi,

9a

'ankebūt gibi tırmandı, yuķaru çıķdı, içerü serāy içine baķdı. Gördi kim kız kendü taħtında oturmuş, tenhā yanında yöresinde kimse yok, Şāh-zāde revzenden kendüyi bildürdi. Kız, yuķaru revzende Şāh Rāmīn'i gördi, derhāl yügürüp karşı geldi. Şehzāde'yi revzenden aşığa indürdi, elin boynına bıraķdı, öpüşüp, ķucuşup, şarmaşup sürdiler, geldiler, taħt üzerine ađup oturdılar, bir dem şoħbet itdiler. Andan kız yirinden durdu, ta'am ķaydın gördi. Andan döndi kendü serāyına geldi. Aladuda serāy ķapusını aчуқ ķodı, unuttı ki yapaydı. Hāliyā getürdi, ta'amı yidiler, içdiler şerbetleri. Şol ķadar oturdılar kim ikisine dañı uyķu ğālib oldu. Başları altına bāliš çekdiler, ikisi birbirinün yanında yatup uyudılar. Şeh-rüz Vezīr dañı Şāh Erdeşīr ķatında oturup şoħbetler itmişlerdi. Zīr[ā] 'azīz meclis-idi. Çün bezm tağıldı, cem' begler durdılar, mest odalarına gitdiler. Vezīr dañı durdu kim kendü evine

9b

geleydi. Nāğāh kızınıñ serāyı ķapusına geldi. Gördi kim ķapu aчықdur, içerü şem'alar yanar, şandı ki kız oturup ķırnaķlarla şoħbet eyler. Ben dañı birez oturayum diyüp ilerü vardı, ķapudan içerü baķdı. Gördi kim kıızı yatur ammā yanında bir adam dañı yatur, nihādına od düşdi ve eyitdi: “Bu ne erdür ki kızumuñ yanında yatur” didi. Tız

ilerü vardı, añulıcağ apudan ierü kızuñ üstine geldi, bağıdı kim biri kendüññ kıızıdur ve biri Şāh Rāmīn'dür ve eyitdi: “Bu hā'in oğlan kızumuñ şebistānında neyler meger bu ikisinüñ avli ve arārı vardır, diyüp ikisini biribirinden āheste ayırdı.” Kızıññ berk boğazından yapışdı, sürüyüp bir hūlvet yire eletti, 'aqlın getürdi, eyitdi: “Ey bed-baht bürīde-gīsū! Bu ne bed-nāmılıkdur ki kılırsuñ?” Halk içinde başumı aşığa mı eylersüñ diyüp kılıç dutdı ki kızını öldüreydi. Kıız feryād itdi, beni öldürme, benüm uşca cānuma kıyma didi. Çün vezīr kıızından bu sözi işitdi ve hem yalvarduğından mihri deprendi, ahır öldürmege kıyamadı. Vardı, ol dün bir şanduk buldı bir ādem addi adar, kıızı getürdi, ol şanduk iine oydı. Ve hem deñiz

11a¹⁴

bile kıızdan ötürü atı melūl oldılar. Tāya ğamġīn, andan dāye yine döndi, sürdi, Şehzāde'ye geldi, eyitdi: “Yā Şehzāde! Kıız yavuklundı bulunmaz bilinmez anda gitdi. Ola meger ki beni atamdan dilesün diyüp pinhān ılıp durur ola. Var ataña eyit; anı saña atasından dilesün, alıvırsün” didi. Şehzāde, Tāya söziyle vardı kendü anasına sırrın 'ayān kııldı, kıızla kendü hikāyetini söyledi. Çün anası bu sırrı bildi, Şāh Erdeşīr kendü serāyına gelicek āna bu sırrı ve bu ahvāli bildürdi. Şāh eyitdi: “Olsun.” Turdı irtesi tahtına vardı, oturdı. Begler hep Erdeşīr atına cem' oldılar. Şeh döndi, vezīre eyitdi: “Ey vezīr! Ben işitdüm ki senüñ bir kızuñ var-ı mış, adına Māh-pervīn dirler-ı mış, anı benüm oğlum Şāh Rāmīn'e virseñ olmaz mı?” Vezīr bu sözi işidüp başın öñine şarıtdı, fikre vardı, göñlinde eyitdi. “Meger bu Şāh'uñ meşvereti ol oğlanla biledür, anuñiün oğlan

11b

ız-ıla bile yaturdı” didi. Şimdi Şāh baña bu sözi anuñiün söyler diyü, imdi buña nice rāy itmek gerek, eger şimdi yok dirsem bu Şāh baña elbetde lāzım olur ok söyleme vir diyiser kıızumla oğluñı tutdum dirsem bu Şāh baña hışm ider, oğluma bühtān idersüñ eger olsun dirsem kıız yokdur, ne vireyin. Yegregi budur ki ben buña bir hīle kılam. Şeh beni öldürünce ben pādişāh işin bir yaña eyleyem böyle diyüp mekr eyledi. Şāhā! “Olsun ben senüñ uluñum, kıızum dağı aravaşuñdur” didi. “Ammā bunda degül, Tūsābād al'asına göndürdüm, şimdi andadur, ullarum göndüreyüm, varsunlar

¹⁴ Metnin 10a-b kısmı eksiktir.

getürsünler” dedi. Çün Şāh ve begler anuñ sözün işitdiler, dükeli maşlahat gördiler. Andan soñra hōn dökildi yidiler, hōnı götürdiler, bezm kırdılar, ‘işrete meşgūl oldılar, içen esrük durdılar, odalarına gıtdiler. Şāh dañı kendü hāş serāyına geldi hātūn[1] ile oturdı. Şeh-rūz Vezīr’den kız diledügin söyledi. Şehzāde

12a

işidüp sevindi, ol işe muntazır oldu. Ne bilsünler kim vezīr ne fitne kırdı. Anuñiçün dir, ululardan meşeldür kim:

Fe’ūlun / Fe’ūlun / Fe’ūlun / Fe’ūl

Ṭavaruñ öñinde kıçında olur

Adam alacası içinde olur

Halk ol vezīrūñ sözünü gerçek şandılar, ol mel’ūnuñ sözüne inandılar. Çün vezīr bu fikri göñlinde berkitdi, bir gece içinde birkaç ulu begleri kıtına okıdı. Bunlar dirilüp vezīr kıtına geldiler. Vezīr bunları kıonıkladı, yidürdi, içürdi, delīm nüvāht itdi. Andan döndi bunlara kendü rāzın açdı, eyitdi: “Benüm sizūñle bir meşveretüm vardur. Dilerüm ki anı size söyleyem ammā siz işitmeyesiz dirüm.” Bunlar eyitdiler: “Söyle ne sözūñ var-ısa biz anı işidirüz.” Andan döndi vezīr eyitdi: “Dilerüm ki ben didigüm söze muhālefet itmeyesiz, ol sözi size diyeyin.” Bunlar and içdiler, eyitdiler: “Sen dirsən biz aña muhālefet itmeyevüz” didiler. Vezīr eyitdi: Bu Şāh Erdeşīr sizūñ neñüzdür? Bunlar eyitdiler: “Sultānımızdur.” Vezīr eyitdi: “Ya ben neñüzven?” Bunlar eyitdiler: “Vezīrimüzsin re’y ü

12b

tedbīr issi saña muṭī’ münkādız” didiler. Vezīr eyitdi: “Benden kimseñüze ziyān degdi mi?” Eyitdiler: “Hāşā sultān kereminden senūñ bize keremūñ ziyādedür didiler. Zīrā senden çok luṭf ve ihsān görürüz, da’īm üzerimize sa’yuñ çokdur, düşmişümüzi kıaldırursız, açımızı toyorursız, yaluncaķımızı donadırsız, māl [ü] genc ile bizi ğanī kılursız, senden gördigimiz keremi kimden görürüz, senūñ 'atāñ bize bī-ħaddür” didiler. Çün vezīr bu ğaberi işitdi, dönüp bunlara eyitdi: “İmdi ben size bir suāl şorarum cevābuñ virūñ.” Buñlar eyitdiler: “Şor, ne suālūñ var-ısa cevābuñ virelüm.” Vezīr eyitdi: “Bir kışı kim bir kışinūñ evine, ğānedānına ve ehl-i beytine ğāyınlık itse anuñ cezāsı nedür?” Eyitdiler: “Anuñ cezāsı oldur kim kıatl kılalar.” Vezīr eyitdi: “Bilūñ ve

āgāh oluñ kim bu Şāh’uñ oğlı benüm evüme ĥayınlık itdi. Atası meşveretiyle kızumuñ şebistānına girdi, kızumla yatur buldum, şāh oğlına nesne dimedüm, velī kızumı döndüm öldürsem gerekdi kıyāmıdum. Velī bir şanduğa koydum, iletdüm deñize bırağdum. Bugün ol baña böyle

14a¹⁵

Mefā’ülün / Mefā’ülün / Fe’ülün

Saña bir kişı şorsa kim bu yurdı
Ki geldüñ sen benüm dirsün bu yurdı

Niçeleri yidi sayende yiye
Buyurduñ şol adam yiyici kırdı

Andan soñra Şehzāde atasını gömüp yasına oturdı. Yedi gün bu ĥāl üzerine geçdi. Şāh-zāde diledi kim atasınuñ tahtına giçe mülkine, mālına ĥüküm kıla. Vezīr anı gördi, buyurdı kırk kıul sāz ve selb birle donandılar, Şāh Rāmīn’uñ ser-vaqtine geldiler, karşıısına cebe ile tırdılar. Vezīr ilerü geldi, Şāh-zāde’ye ikrām ider gibi oldu, kırvadı. Şehzāde’nüñ ve atasınuñ kıulları anı gördiler, vezīre ĥamle kıldılar. Vezīr dağı evvel kırk kıullara buyurdı ĥulūv itdiler, anlar dağı ĥamle kıldılar. İki bölük kıavm birbiriyle ‘azīm ceng itdiler. Vezīr ile ‘ahd iden begler dağı ĥamle kıldılar, Şāh Erdeşīr’uñ ve Şehzāde’nüñ kıullarından ve ta‘alluķātından çok kıavm kırdılar. ‘Ākıbet kıalanı muṭī‘ oldılar. Şehzāde, vezīre eyitdi: “Beni ne içün dutarsın?” Vezīr eyitdi: “Ey bed-baĥt! Sen anı bilür misin ki kızumuñ şebistānına girdüñ, anuñla kıucuşup yatduñ,

14b

ben geldüm, ikiñüzi bir yirde buldum, kızumı tıtdum, sebebüñle bir şanduğa koydum, deñize bırağdum. Uş sini dağı bir elümle öldüreyin, havādađı kıuşlar ve deñizdađı balıķlar hep sini esirgesünler, senden ‘ibret tıtsunlar” didi. “Ĥālīyā iletüñ, zindāna uruñ, il kıaydın tamām ideyin, andan buna bildiğümü işleyem” didi. Vezīrüñ ĥükmiyle Şāh Rāmīn’i zindāna urdılar. Şehzāde ol gün, ol gice zindānda kıaldı. Dün yarusında zindānvānı kıatına okıdı. Zindānvān, Şāh Rāmīn’uñ kıatına geldi, eyitdi: “Şāh-zāde ne buyurursız?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Ey zindānvān! Gel berü saña bir ĥaber diyeyin. Ol

¹⁵ Metnin 13a-b kısmı eksiktir.

haberümi işit dilersen ki saña vâfir fâ'ide ola lâ-cerem bir mansıba irişesüñ ziyānuñ olmaya.” Zindānvān eyitdi: “Ne buyurursız?” Şehzāde eyitdi: “Gel beni şalıver gideyin, vezīr beni helāk itmesün.” İşte hod bilirsın kim vezīr bize hā'in oldı. Elbetde bize hā'in olan[ıñ] saña dağı fā'idesi degmez soñra sini dağı bir belāya giriftār kıılır. Zindānvān

15a

bu sözi işitdi, bir zamān fikre vardı, Şāh-zāde'nüñ bu kelāmını begendi, eyitdi: “Gerçek aydursın şāhına hā'in olan dağı kişiye ne aşşı degiserdür” didi. Hātırında bu fikri berkitdi, derhāl Şehzāde'nüñ bendin götürdi, aldı evine götürdi, bu sırrı hātūnına bildürdi. Hātūni eyitdi: “İmdi biz dağı gidelüm, bu zālīm şerrinden emīn olalum, bizi dağı tutup helāk itmesün” didi. Şehzāde eyitdi: “Turuñ imdi benümle gelüñ ben size çok nesne vireyin” didi. Bunları aldı kendünüñ maqāmına geldi, gördi kim cemī' rızqını, tavarını almışlar. Ammā odasında bir köşede bir hāzīne gizlemiş-idi, ahīr baña gerek ola dimiş-idi, anı görmemişler zīrā zīr-i zemīnde-idi, açdurdı, anlarla bile aşğa indi, eyitdi: “Ne kadar gerekse bu māldan aluñ hātırınıñuz diledügince.” Bunlar götrübildiklerince ol māldan aldılar. Ol gice hāzīneden çıkdılar, yola girüp 'Irāk'a gitdiler. Bunlar işde

15b

yolda 'Irāk'a giderler. Biz geldük bu yaña girü Şehzāde hikāyetine. Çün Şehzāde bunları göndürdi, kendü ol maqamdan çıkdı, bāgbānuñ evine geldi. Gördi kim bāgbān-ıla hātūni oturmışlar, Şehzāde için danışup ağlaşurlar, nice idelüm bu zālīm elinden anı kırtaravüz didiler. Bunlar bu sözdeyken Şehzāde içerü geldi. Bunlar çün baqdılar Şāh-zāde'yi gördiler, 'azīm sevindiler, şād oldılar. Hikāyetlerin birbirine eyitdiler, nice idelüm didiler. Şehzāde eyitdi: “Ben kıızı isteyü giderüm siz baña himmeti yoldaş idüñ” didi. “Tā ki ben Māh-pervīn'i bulmayınca yine bunda gelmezüm, eger 'ömr vefā kıılursa, başumda devlet var-ısa yine tād u tahtımı bulam” didi. Andan bir at aldı, birkaç gevherler dağı hāzīnesinden almış-idi, belinde berkidüp bir kıılıç dağı boynına hāmā'il kııldı. Kış ve kıurban bağılandı, kıalkān püştine bırağıdı, bir güurz

.....

17a¹⁶

Deñiz yüzinde Haqq'a münacât iderken bir zamân gitdi. Haqq hazretine çok yalvardı, çok zârlık idüp kendü hâline vâkıf olup bu birkaç beyti eyitdi. Beyt:

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ülün

Didi ey 'âlemleri ey var iden Haqq
Kerîm sensün rahîm u ferd-i muṭlak

Günâhuma muḫırram ben bilürem
Saña yüz uruban zârî kılluram

Benüm suçumı 'afv iyle geçürgil
Necât şerbetüni baña içürgil

Yazuğuma göre itme 'azâbı
Za'îfim götüremezüm 'itâbı

Eger virdüñ baña bir kul sevisin
Za'îfim ben za'ife sen kavîsin

Baña fazluñdan irdürgil mededler
Ki olmasun aña hergiz 'adedler

Beni bu taracık yirde koma sen
Senüñ hazretüñe yüz ururam ben

Kerem senden keremüñ görmege ben
Var ümmîdüm murâda irmege ben

Bunı diyü beni zârî kıllur bol
Veriserdür çalab Tengri baña yol

Çün kız ol şanduk içinde bu münacâtı kıldı, Haqq Te'âlâ anuñ hâcetin revâ kıldı. Deryâ yüzünde bir katı yıl oynadı, ol şandukı sürdi, kenâra getürdi. Vardı ol şanduk

17b

bir kum içine batdı. Anda bir cezîre var-ıdı, bir gün bir gice kız ol şanduk içinde ol cezîrede deñiz kenârında yatdı. Yarındası gün meger ol cezîrede bir kal'a var-ıdı, adına Pur-âbâd dirler-idi, anuñ bir emîri var-ıdı, adına Cârüs-ı Pür-âbâdî dirler-idi. İki biñ er çerisi var-ıdı, Cârüs'la bile yirler, içerler-idi, ol kıanda varsa bile varurlardı. Bir gün ol emîr yirinden durdı, atına bindi, birkaç kavm ile seyrâna gitdi. Seyrân eyleyü deryâ

¹⁶ Metnin 16a-b kısmı eksiktir.

kenārına vardı, kum içinde bir mu‘teber şanduk yatur, kuma batmış ‘acabā ne şanduk
ola diyü buyurdi. Kullar ilerü vardılar, şandugı kum içinden taşra çıkardılar, Cārūs
katına getürdiler. Cārūs buyurdi, aldılar kal‘aya iletdiler. Cārūs dağı seyrāndan döndi,
serāyına geldi, atından inüp içerü girdi, tahtına oturdi. Tīz buyurdi, şandugı ilerü
getürdiler, bendini bozdılar. Cārūs şanduguñ kapağın götürdi, içinden Māh-pervīn çıkıdı.
Cārūs bakup gördiği sā‘at hezār dil

18a

ü cān-ıla aña ‘āşık oldu. Derhāl buyurdi, Māh-pervīn’e muraşsa‘ tonlar giyürdiler,
başına muraşsa‘ tāt dağı urdılar, beline bir zerrīn kemer kuşatdurdı, elin dutdı, tahtına
çıkardı, kendü geçüp yanına oturdi. Buyurdi öñine hōn getürdiler, yediler, içdiler, söz
açdılar. Cārūs, Māh-pervīn’e şordı ne kişisin, bu şanduk içinde sini niçün koydılar, bize
hālünü beyān eyle? Māh-pervīn çün Cārūs’dan bu su’ālī işitdi, kendünüñ hālini bir bir
rivāyet itdi. Şāh Rāmīn ile ne ki hikāyetleri var-ısa bir bir Cārūs’a beyān eyledi. Ben
Ġaznī’de Şeh-rüz Vezīr’üñ kızıyum didi. Çün Cārūs bu sözleri Māh-pervīn’den işitdi,
eyitdi: “Yā nigār! Eger ol gitdiyse uş ben saña yār-ı vefādār olayın” didi. “Gel sen baña
gönül vir, ben saña gönül virdüm” didi. Māh-pervīn eyitdi: “Ey server! Gel bu sözi baña
böyle dime.” Şi‘r:

Mefā’lün / Mefā’lün / Fe’ülün

Baña yārī gerek sini gerekmez
Eger sinsen büt-i Çīnī gerekmez

18b

Dilerüm yine kim yāre irem ben
Baña bu taht-ı miskīni gerekmez

Benüm cānum çün irdi bu belāya
Umaram şulhı ben kīnī gerekmez

Ziyāde eyleme bu derdi bende
Dağı bu cevri bu kīni gerekmez

Bırağma içüme guşsa vü ğamlar
Beni benden kodum büni gerekmez

Tutagör toğru dinī koma elden
Bana bu yolda bī-dinī gerekmez

Başuñ ğavġāya virme yeyni olma
Baña ħod baş-ıla beyni gerekmez

Çün Māh-pervīn Cārūs'a karşı bu beytleri okudu, Cārūs-ı Emīr işidüp kağıdı ve eyitdi: "Hāy kız! Böyle dime yoħsa benden saña ziyān deġer, soñ peşīmānlık aşşı itmez." Kız eyitdi: "Sen baña ne ziyān idesin, ziyānı kendü cānına idersin." Cārūs, kızdān bu sözi işidüp gözleri kanın dutdı. Tīz yirinden tırdı, kızuñ yaķasına yapışdı, tıtdı. Diledi ki aşāġa alaydı, zīrā serāy içi ħalvet-idi, bir kendü-idi, bir Māh-pervīn-idi. Kız gördi ki serāyda kendülerden artuķ kimesne yoķ kız daħı ġayret itdi, yirinden tırdı.

20a¹⁷

‘aķlın yine başına getürüp şordı ħazīne ķandadur didi. Ol kara ķul kıza ħazīneyi gösterdi, kız anı ol arada depeledi. Kendü gelüp ħazīneye girüp kıymetlerden ne ki buldıysa aldı, belinde baġladı. Andan varup bārū üstine çıķdı, iki pasbān buldı, uyurlardı, anları daħı öldürdi. Kemend biraġup bārūdan aşāġa indi, sürdi deñiz kenārına geldi, bir zevraķ buldı, birez zevāde ele getirdi, ol zevraķa doldurdu. Kendü gelüp yalnız ol zevraķa girdi, ķanġı yaña gideceġin bilmez, mevcle deñiz yüzinde revāne olup gitdi. Bu söz daħı bunda ķalsun işte kız deñiz yüzinde... Biz geldük bu yaña yine Şāh Rāmīn ħikāyetine. Dimişdük kim çün Şāh Rāmīn uğrılāyın şehirden çıķdı, bir ata binüp kıızı isteyü gitdi. Birkaç gün yol yürüdi. Bir gün bir aġac dibinde bir kārväna irdi, gördi kim ķonmuşlar, oturup zevāde yiyü tırurlar. Kendü daħı gelüp bir arada oturup birez ārām itdi. Çün kārvän ķavmı

20b

anı gördiler, ne ādemsün diyüp aña şordılar? Şāh Rāmīn eyitdi: "Ĥorasān'a giderüm anda ħışmlarum, ķavmlarum vardur." Ĥāce-zāde idüm, atamla bile sefere gitdüm-idi, Zāvül vilāyetinde Ġaznī şehrinde atam vefāt itdi. Baña vaşiyet eyledi kim "ciger-küşem çün beni ħaķķuma ķoyasın, zinhār Erdebil'e var, ħışm, ķavm andadur, bunda ġarībliķde ķalma" didi. Ben atamuñ öġütini tıtdum, atamı ħaķķına ķodum, vaşiyetini yirine getürdüm. Mālını, ķumāşını aldum, yolda gelürken ķullarum māla tamā' iderler. Yolda gelürken bir yirde ķonduķ ya' nī dinlenevüz ben yatdum, uyudum. Ķullar gördiler ki ben uyķuya vardum, derġāl mālumu, ķumāşumu yüklediler, alurlar giderler. Çün

¹⁷ Metnin 19a-b kısmı eksiktir.

uyandum, anları bulımadum. Anlaruñ ardınca varmağ diledüm ya‘ nī bulam diyü birkaç menzil gitdüm, gördüm irişemezüm. Ve hem qorqđum dağı beni dutalar, öldüreler didüm, vaz geldüm, döndüm yine ilimüze giderüm çün kârvân başı Şâh Râmîn’den bu sözi işitdi, eyitdi: “Gel benümle bile ol biz dağı

21a

Erdebil’e giderüz, sini alayın anda iletüyüm baña yoldaş ol” didi. Şâh Râmîn eyitdi: “Olsun.” Bular qavl u qarâr bekitdiler, Şehzâde, h̄âceye yoldaş olup ol kârvân ile bile gitdi. Kârvân başınuñ adına Şâlih ayduurlardı, hoş kişiydi. Birkaç gün çün gitdiler, bir gün nâgâh bir mağâma yetdiler, bir sebze-gâha inüp qondılar, ol arada birez dinlendiler, tavarların ota qodılar, kendüler zevâde yimege meşğül oldılar. Nâgâh tavarlar otlarken ürkdiler, kârvân qavminüñ üstine geldiler. H̄âce Şâlih eyitdi: “Bu tavarlara noldı, görüñ hikâyet nedür?” Birkaç kişiler ilerü yügürdiler, vardılar, gördüler kim bir zift ayu çıqa geldi, bir pîle beñzer. Kârvân halkı anı görüp qorqđılar, ilerü varımadılar. Şehzâde tiz başdı, yayını qurđı, bir oğ çıkarup kiriş gezledi, atdı, ol ayuyu alnından urdı. Ol cânver yire düşüp öldi. Şâlih-i Pîr cümle kârvân ehli bile Şehzâde’ye du‘â kıldılar, çok ‘izzetler eylediler. Andan varup tavarların dirşürdiler, yüklerin yükletdiler, yine ‘azm idüp yola girüp gitdiler. Birkaç gün yine yol sürdiler yola ‘azm kıldılar. Birkaç

21b

gün yine gitdiler, bir mağâma dağı yetdiler. Andan dağı düşün düşün qondılar. Ol gün ol gice anda dinlendiler, irtesi gün tırdılar yine tavarların yüki çekdiler, dilediler gideler. Nâgâh bir bölük atlu çıqa geldiler, yaraqlı sâz, selb birle ol kârvâna hamle kıldılar. Hisâbda iki yüz harâmî-idi. Şehzâde çün anları gördi, tiz atına yügürdi, atını tutdı, zîr-i zeber bertengini çekdi, cümle âlet-i harbini kendüye rast kıldı, üzengü çalup atına bindi, kılıç tartdı, ol iki yüz atluya hamle kıldı, birkaç harâmîyî öldürdi. Qalanı anı gördiler, Şehzâde’ye hamle kıldılar. Birezi bölünüp kârvân qavmine irdiler, hamle kıldılar, üzdiler. Şâh Râmîn bunlaruñla cengde-iken harâmîlerüñ birezi kârvânuñ mâlını, qumâşını aldılar, birkaçın öldürdiler, birkaçın bağladılar, H̄âce Şâlih’i bile bağladılar. Şehzâde gördü kim yoldaşları esîr oldu, buğur kendüye qaşd idüp geldiler, ol dağı gayret itdi, ceng eyledi, ol qavmden yine birkaçını kırdı. Bunlarun aralarından çıqđı, bir tağ üzerine ağıdı. Ol harâmîler dağı anuñ

22a

ardınca varmadılar. Pîr Şâlih ile kârvân kavmını esîr idüp aldılar, girdiler. Ol yakında bir al'a var-ıdı, bu arâmiler anda olurlar-ıdı. Ol al' anuñ adına Kenek dirler-ıdı, ol al' anuñ bir emîri var-ıdı, adına Hür dirler-ıdı, yavuz, mel' ün-ıdı, atı zâlim-ıdı. Mâlı, esîri aña iletdiler. Anı Şâh Râmîn yüksek yirden gözedürdi. Çün gördi ki anlar vardı, Kenek al' asına gitdi. Kendü anda ki durmuş-ıdı, giceye degin ol maamda şabr kıldı. Bu yaña ol arâmilerden ol gün Şehzâde elinde otuzı helâk olmuşlar-ıdı, andan yüz yetmişi Hür atına geldiler, ol h'âceleri getürdiler, Hür'a 'arz kıldılar hem mâlların, umâşların gösterdiler. Hür eyitdi: "Otuzuñuz andadır?" Bunlar eyitdiler: Bu kârvân içinde bir oqlan var-ımuş, Rüstem-şifat, Nerîmân-sîret, atı erliklü bize 'azîm dilîrlik gösterdi, bizden otuz kişiyi öldürdi. Hür eyitdi: "Ya anı nitdiñüz?" Bunlar eyitdiler: Bize yegin amle kıldı, aramuzdan ıkdı, cân urtardı,

22b

gitdi, didiler. Hür vây kiy akıdı, anlara çok düşnâm virdi. Bir oqlandan fûrû-mânde aldıñuz didi. Andan soñra buyurdi, H'âce Şâlih'le ol tâcirleri bile zindâna şaldılar. Eyitdi: "Bunları erte mâllarıyla umâşlarıyla bulavuz" didi. Andan buyurdi hön getürdiler, hön götürüldi, bezm urdılar, ağır meclis oldu, dün yarısına degin hoş şöbet itdiler, atı serhoş oldılar, her birisi bir arada düşüp yatdılar. Çün bunlar uyuya vardılar, uyudılar. Bu yañadan Şâh Râmîn dağı iki yirde zam yemiş-ıdı, zamlarını uşkîne idüp şardı. Andan sürüp ol tadan aşığa indi. Ol Kenek al' asınuñ dibine vardı, bir arada atını sakladı. Kendü bir kemend alup bârû dibine geldi. Bir olay yerden kemendi atdı, bârûda berkitdi, 'ankebût gibi tırmanup yukaru ıkdı. Ol arada iki pâsbân buldı, gördi kim yatup uyurlardı, tîz ançer çekdi, anlaruñ başını kesdi. Andan al' anuñ içine geldi, gördi kim şem' alar yanar,

23a

Hür, mest arâb yatur. Derâl içeri girdi, Hür'uñ ser-vatine vardı, berk boğazına yapuşup tıtdı, 'aqlın giderdi, iki elin ardına berk baqladı, bir yirde bıraqladı. Andan sürdi, zindâna geldi, zindân serây atında-ıdı. Tâcirler[i] zârlıqlarından bildi, apuyı açdı ve içeri girdi. H'âce Şâlih'le ol tâcirleri urtardı, taşra ıkdı. Bunlara yara virdi. Andan aldı, ol yüz yetmiş arâmileruñ üzerine gitdi. Eyitdi: "İşte arîfleriñüz niçe bilürsiñüz işlen" didi. Eyitdiler: "Vallâhi bu ma' lümdur ki bu mel' ünlaruñ ölmeklerinden yegrek

nesne yokdur, diyüp bir bir anlaruñ yaraqların aldılar, anları girü kendü yaraqlarıyla kırdılar.” Andan dönüp Şāh Rāmīn’e şordılar, eyitdiler: “Bunlaruñ emīri qanı?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Uşta bağladum, bir hücreye bırağdum. Din imdi siz kendü qaydıñuzu görüñ.” Anlar cemī’ qumāşların çıkardılar, tavarlarına yükletdiler ve dağı ol qal’ada bī-had māl u genc bulup hazīneden çıkardılar, aldılar. Andan dönüp Şāh Rāmīn’e eyitdiler: “Bu cümle māl ve dağı bizüm mālımız

23b

qumāşımız bile heb senüñdür” didiler. Biz dağı senüñ azāduñuz. Şāh Rāmīn eyitdi: “Baña māl, genc gerekmez hemān sizden bir du’ā dilerüm ki siz baña du’ā kılasız ki benüm maqşūdum vardur hāşıl ola.” H’āce Şāliḥ eyitdi: “Ne maqşūdun vardur?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Ma’şūqum yavı kıldum, du’ā kıluñ ki ben varam, ol ma’şūq elime girüp bulam.” Bunlar Şāh Rāmīn’e du’ā kıldılar ve hem ol gice anda qaldılar. Elli tācir-idi, dūkelūsiniñ ulusu H’āce Şāliḥ-idi, Şāh Rāmīn’i oğul idindi. Buğur Hūr üzerine geldiler, anuñ dağı ‘aqlın getürdiler. Gözin açdı, kendüyü ol hālde gördi, iki eli ayağı bend içinde eyitdi: “Beni böyle kim kıldı?”. H’āce Şāliḥ eyitdi: “Sini bu hāle yavuz fi’lūñ getürdi, anuñiçün bu zevāle irdüñ” didi. Çün Hūr, H’āce Şāliḥ’üñ bu sözini işitdi, H’āce Şāliḥ’e dūşnām virdi, eyitdi: “Uş nökerlerime çağırayın buğur gelsünler heb sizi helāk itsünler” didi. H’āce Şāliḥ ol yüz yetmiş erüñ kırıldıqların aña didi ve gösterdi.

24a

Çün Hūr anları gördi, feryād eyledi: “Eger ku[r]tulacağ olursam bunlaruñ qanını sizden alam” didi. Şāh Rāmīn, Hūr’dan bu haberi işitdi, eyitdi: Bunuñ dirliğinden ölümü yegrekdür diyüp tīgiyla çaldı, başını yire bırağdı, anuñ dağı işi tamām oldı. Andan tācirler ol qal’ayı oda urdılar. Buğur çıkup ol maqāmdan gitdiler. Cümlesi Şāh Rāmīn’i server edindiler. Birkaç gün yine yol sürdiler, lā-cerem bir gün yine deryā kenārına irdiler. Bir şehir gördiler, ol şehre Sim-āb dirlerdi. Bir pādīşāhı var-ıdı, adına Şuhrāb dirler-idi, arı dirliklü server-idi. Bir gün qaşırında oturup deñize qarşu bezm qurup içerdı, gördi ki bir kārவān geldi, şehir öñinde qondılar, qasdları bu kim gemiye gireler, deñiz yüzine gideler, sefer ideler, Şuhrāb hāciblere buyurdı kim varuñ ol qavmi görüñ ne kişilerdür, ne yerden gelürler ‘azmleri qancarudur? Bize haber virsünler biz dağı anlara göre qayd idelüm. Hācibler, şāh sözünü işidüp tırdılar. Ol kārவāna vardılar, ne qavmler

24b

siz didiler. H̄āce Şālih eyitdi: “Tācirlerüz, ticāret itmege bu Sīm-āb şehrine geldük.” Böyle diyüp ol hāciblerüñ her birine armağān viridi, eyitdi: “Varuñ pādişāhuñuza ayduñ, bizüm selāmımızu degirüñ uş devletlü yüzüñüzi görmege geldük diñ.” Evvel biz dağı ol niyyete geldük ki anuñ devletlü dīzārına yetişevüz. İmdi işte bizde varuruz kim sa’ādetlü elin öpevüz. Hācibler, H̄āce Şālih’üñ bu sözünü işidüp bu şehāvetin görüp tañladılar. Andan döndiler yine Şuhrāb Şāh’a geldiler, H̄āce Şālih’üñ bu hāllerin eyitdiler. “Şuhrāb Şāh ‘acebledi.” Buyurdı anlara hōnlar, ni‘metler iletdiler. Ol tācirleri ‘azīm hoş tutdılar. Ol gice ol tācirler anda dinlendiler, yarındası gün H̄āce Şālih yirinden tırdı, tuhfetü’l-mülük nesnelere aldı, Şāh Rāmīn’i bile aldı, birkaç tācirler ile sürdi, Şuhrāb Şāh katına geldi, ol armağānları viridi. Şuhrāb bunları ‘azīm hoş gördi, yir teklif itdi, geçdiler oturdılar. Velī Şuhrāb Şāh’uñ gözi Şehzāde’ye

26a¹⁸

Bu yigit sebebiyle yoħsa Hūr cümlemüzi kırdı. Şehzāde ne itdi, kıldıysa bir bir Şuhrāb Şāh’a eyitdi. “Şuhrāb Şāh işidüp tañladı.” Andan H̄āce Şālih ile ol tācirleri katı hoş tutdı, bunlardan tamğa haqqın almadı, müsebbeb kodı. Andan bunları bir ribāta kondurdılar, ol ribātı kendü yapdurmış-ıdı. Andan vardı şehriñ h̄ācelerin okudu, bunlarıñ kumāşlarını satın virüñ didi. H̄āceler razı oldılar. Şuhrāb, Şāh Rāmīn’i şalıvirmedi kendü katında alıkdı gice gündüz anuñla ‘işrete meşgöl oldılar. Hāliyā h̄ācelerüñ dağı bir gün kumāşlarını şatdılar, destür dilediler. H̄āce Şālih, Şehzāde’yi bildi, hālini añladı, eyitdi: “Gel sini alayın vilāyetine iletayın.” Şuhrāb Şāh eyitdi: “H̄āce sen var biz ol kaydı görevüz” didi. H̄āce Şālih bu sözi Şuhrāb Şāh’dan işidüp el-vedā’ itdi. Geldi, ol h̄āceleri aldı, deñiz kenārına geldi, gemi hāzır kıldılar andan gemiye girüp deñiz yüzinde revāne olup gitdiler. Bir aydan soñra bir cezāreye çıkdılar. H̄āceler eyitdiler: “Ey bizüm ulumuz! Ne buyurursın,

26b

bu cezārede şulanalum zevādlanalum mı?” H̄āce Şālih eyitdi: “Nola andan anuñ destürü ile taşra geldiler, zevāde ve şu kaydın görmege başladılar.” Birkaç ādemler çün

¹⁸ Metnin 25a-b kısmı eksiktir.

birez ilerü yürüdiler zevād ve şu isteyü, nāgāh gördiler, bir yüksek yirde bir şahş durur, ‘acā’ib şekli vardur, deñizden yaña bakar. Bunlar anı gördiler, ilerü vardılar kim aña haber soralar. Ol hod yaban adamı-imiş, bunları göricek bir kez ün çağırdı. Şöyle kim dişlerin birbirine kaqdı, bunlara karşı yügürdi. Baqdılar ol qavm gördiler kim ol şahşuñ saçları uzun, gözleri egri, dudakları yaruq, dırnaqları kuş qaynağına beñzer, ayakları dahı çımaq. Ol h̄āceler ol şahşı eyle görüp qorqdılar, sürüp gemiye geldiler, qoyuldılar. H̄āce Şālih anları gördi nolduñuz diyüp şordı? Bunlar eyitdiler: “Baq şol gelen harīfe nice ‘acā’ib şekli var, üni dahı ra‘da benzer diyüp tiz gemiyi çekdiler, ilerü iletdiler, deñiz içinde giñ yirde turdılar.” Bu şahş dahı deñiz kenārına yakın geldi. Anuñ āvāzından hod ne

28a¹⁹

degürdiler. Andan kul, qaravaş, māl, qumāş taşra taşmağa başladılar. Bunlar taşra çıkarken bāc-dārın birisi Māh-pervīn’i gördi, vālih ü hayrān oldu. Bu ne qaravaşdur diyüp tācirlerge şordı? H̄āce Şālih eyitdi: “Bu qaravaş degöldür, bu Ğaznī sultānınuñ vezīri Şeh-rüz’uñ kızıdır.” Bāc-dārılar eyitdiler: “Hāy ebleh qoca! Bu ne herze sözdür ki söylersin. Sen qanda ya pādīşāhlaruñ ya vezīrūñ kızısı adın añmaq qanda, senūñ qaravaşuñdur bizden gizlersin” didi. Derhāl vardı, Keymān Şāh’a haber virdi. Meger ki Keymān Şāh’uñ şehri adı ‘Arqānūya dirlerdi. Bāc-dār varup Keymān Şāh’a, Māh-pervīn’i ögdi, ‘ālemde anuñ gibi hūb ‘aşr içinde olmaya didi. Anca vaşfını eyitdi kim Keymān Şāh ol kızısı görmege ‘āşık oldu. Hāciblere emritdi, varuñ, ol kızısı aluñ, geluñ h̄āce ile bile. Hācibler sürüp vardılar, H̄āce Şālih’le kızısı oqudılar, aldılar, Keymān Şāh’a geldiler,

28b

Şāh’a kızısı ‘arz itdiler. Çün Şāh, kızısı gördi, hezār dil ü cān-ıla ‘āşık oldu. Şāh eyitdi: “Pīr bunu niçeye alduñ eyit! Ben saña iki behāsını vireyin, elbetde tācirler aşısı umucu olurlar.” H̄āce Şālih eyitdi: “Ey melik! Ben bunu şatun almadum, behā dahı buña virmedüm bunuñ hikāyeti bisyārdur. Bunu zevraqla deñizde bulduq, bu Ğaznī’de Şeh-rüz Vezīr’uñ kızısıdır, adına Māh-pervīn dirler, bunuñ bir ma‘şūkı vardur, adına Şāh Rāmīn dirler, Şāh Erdeşīr’uñ oğlıdır. Bunuñ atası ucından Ğaznī vilāyetinde ikisi bile

¹⁹ Metnin 27a-b kısmı eksiktir.

āvāre oldılar” didi. Keymān Şāh inanmadı, H̄āce Şālih’e eyitdi: “Çok söyleme.” H̄āce Şālih gördi ki Keymān Şāh inanmadı, döndi kızuñ yüzine baqdı. Kız; “H̄āce Şālih’e işāret kıldı, olsun qaravaşumdur şatayın digil” didi. H̄āce Şālih, kızuñ işāretin anladı, bildi kim bir mekr-idiserdür, döndi

29a

Şāh’a eyitdi: “İmdi anuñ behāsın virüñ hem bize dağı bir oda kayd eyleñ” didi. Keymān Şāh eyitdi: “Olsun imdi neye alduñ ben saña ziyāde behā vireyin” didi. H̄āce Şālih eyitdi: “On biñ dīnāra aldum.” Keymān Şāh eyitdi: “Yigirmi biñ dīnār vireyin.” Ve hem oda kayd itdi. H̄āce Şālih’i göndürdi. H̄āce Şālih aldı, kız-ıla görüşür gibi oldu. Kız, H̄āce Şālih’üñ kulağına söyledi, eyitdi: “Ben hod sini göndürürüm, ben bu mel’ūna el virmezüm zinhār senüñ cehdüñ ol olsun ki yine Sīm-āb şehrine iresin, Şuhrāb Şāh’a ve Şāh Rāmīn’e hālūmi bildüresin böyle diyüp H̄āce Şālih’i göndürdi.” Andan kıızı, Keymān Şāh serāyına iletdiler, yine kız bunda bir ‘adū elinde kıaldı. H̄āce Şālih andan yine döndi, geldi gemiye oturdu, Sīm-āb şehrine ‘azm

29b

kıldı. Yoldaşlarıyla işde ol yolda deñiz yüzinde gelmekte. Biz geldük Cārūs-ı Emīr hikāyetine. İştüdk ki Māh-pervīn, Cārūs elinden kırtulup gitmiş-idi, Cārūs tañladı, kıızı gördi kim ele girmez gitmiş. Dīvāne olup yirinden turu geldi, tiz leşker dirşürdi, kıaşd itdi kim Zāvül’e gide, Ğaznī şehrine vara, kıızı Şeh-rüz Vezīr’den dileye, ala virmeyecek olursa anuñla ceng ide, zūr-bāzu ile ala. H̄āliyā dört yaña haber göndürdi, irāqdan, yakundan kıatına on biñ er cem’ eyledi, sürdi, deñiz kenārına geldi. Haber aldı kim zevraqla kıız deñiz yüzine gitmiş. Cārūs dağı gemiye er tıoldurdu, çok azık kıoydu, kendü dağı diledi ki gemiye gire bir kışi kıça geldi, eyitdi: “Ey emīr! Kıancarū gidersiz?” Cārūs eyitdi: “Şeh-rüz Vezīr’üñ kıızını almağa kim vezir-iken şimdi pādīşāh

30a

olmuş ve hem begine kıyānet itmiş.” Ol kışi eyitdi: “Eger kıızı isteriseñ varma kim senden cān kıurtardı. Bir zevraqa girüp deñiz yüzinde mevcle giderdi, yalıñuz bir kendüdür ancağ anı ister-iseñ yine deñiz yüzinde zevraqla iste, tā bulasın, eger bulmaz-iseñ bilgil kim ol kıız zevraqla bile deñiz yüzinde ğarķ olmuşdur. Yā emīr! Ne emek çekersin?” didi. Çün Cārūs bu sözi ol erden işitdi, itdügi işe peşīmān oldu ve eyitdi: “Ol kıızı eger diri bulunacağ olursa aña yavuz kıaşd itmeyem, anı kıız kıardaş-idineyüm,

gönlünde bu niyeti muhkem berkitdi.” Andan Tur-ābād kal‘asına bir emir kodı, kendü Māh-pervīn’i isteyü gitdi. Haqq’a tevekkül kıldı, deñiz yüzinde gemiyle revān oldı, her kañğı yire kim irdi, adam buldı şordı. Deñizde, quruda bir müddet istedi, adam bulmayıcaq dīvāne bigi arar yürürdi. Bir gün nāgāh deñiz yüzinde

30b

Gider-iken gözi bir şahrāya tuş oldı, gemiyi ol yaña sürüp leşkeriyle ol şahrāya qondı. Bunuñ üzerine tamām bir yıl geçdi. Meger ol adacıq deñiz kenārıydı, yürürken teferrüclenüp ol gün qarşu baqdı, gördi deñiz yüzinden bir gemi irdi, deñiz kenārına geldi, tırdı. Cārūs ilerü vardı, selām virdi, ‘aleykin aldılar. Andan şordı kim ne kavmlarsız? Bunlar eyitdiler: “Hind vilāyetinden gelürüz.” Eyitdi: “Nireye gidersiz?” Eyitdiler: “Sīm-āb şehrine, Şuhrāb Şāh qatına giderüz.” Cārūs eyitdi: “Anda ne işe varursız?” Ol gemi kavımı eyitdiler: “Ol Şāh’a haber itmege varuruz.” Cārūs eyitdi: “Nice haber ildersiz?” Anlar eyitdiler: “Şuhrāb Şāh qatında bir yigit vardur, adına Şāh Rāmīn dirler, anuñ bir ma‘şūkı var-ımuş, biz bulduq, aldık, yolda ol kıızı götürür-iken bir muhālif yel esdi, bizi Hind vilāyetine bıraqqdı. Anda bir şehr var-ımuş adına

31a

‘Arqanuya dirler-ımuş, pādīşahuñ adına Keymān Şāh dirler-ımuş. Ol kıızı bu bizüm h̄ācemüz H̄āce Şālih elinden aldı, diler dilemez gücle aldı. Kıız kendü anda qaldı, bizi bu yaña Sīm-āb şehrine göndürdi kim varavuz Şuhrāb Şāh’a ve dağı Şāh Rāmīn’e bu h̄ālī bildirevüz. Bizüm hikāyetimiz budur” didi. Cārūs-ı Tūr-ābādī çün bu haberi işitdi, melül oldı. H̄āce Şālih dağı taşra çıqqdı, ol tācirlerle bile andan birbiri ile görüşdiler. Cārūs eyitdi: “Sīm-āb şehri yaqun mıdur?” H̄āce Şālih eyitdi: “Yaqundur, ben bilürüm diyüp Cārūs’la rahtı yükledüp leşkere geldiler.” Cārūs dağı kendünüñ hikāyetini Māh-pervīn’le bunlara rivāyet kıldı. Andan al ile elinden qurtulup gitdügin bir bir eyitdi. Andan soñra kendü dağı tövbe kılup Māh-pervīn’e qardaş olam didügin bunlara bildürdi. Tācirler cümlesi işidüp

31b

sevindiler, üç gün ol maqāmda durdılar, dördüncü gün yaraq itdiler, ‘azm kılup leşkerle h̄āceler bile Sīm-āb’a gitdiler. Yedi gün, dün ü gün şürdiler, on biñ er ile bunlar Sīm-āb’a gelmekte. Biz geldük bu yaña Şuhrāb Şāh’la Şāh Rāmīn hikāyetine. Çün H̄āce Şālih’i tācirlerle göndürdiler, Şuhrāb, Şāh Rāmīn’le qaldı. Bu h̄āl üzre tamām iki ay

geçdi. Bir gün ikisi av şikârına gider-iken nâgâh Şâh Râmîn'ün öñinde bir geyik çıkageldi. Şâh ardına düşdi, bir zamân kodi, bir iki püşte aşurdi, ahîr bir şahrâya indürdi, tamâm yaqun irdigi sâ' at gördi, qarşudan bir süvâr çıkageldi. Ol geyigi bir oqla boynun urdi, yire biraqdı kaşd kıldı kim ine boğazlaya, nâgâh Şâh Râmîn ardından irdi. “Kimüñ avın boğazlarsun?” diyüp haykırdı, atın depdi üstine geldi. Ol süvâr anı göricek geyigi boğazlamayup kodi. Tiz yirinden turugeldi, sıçradı atına bindi, Şâh'a qarşu geldi. Şâh dağı anı görüp atını

33a²⁰

dur. Bunlar bu sözde-iken bir er bunlaruñ katına geldi eyitdi: “Üşenmeñ kim Şuhrâb Şâh'dur, sizi yâd yağı şandı, yarağ, yatla geldi.” Şâh Râmîn tiz yirinden turdı, bârgâhından taşra çıkdı, atını tartdı, bindi Şuhrâb'a qarşu vardı. Şuhrâb'a eyitdiler: “Ey hudâvend! Uşta Şâh Râmîn geldi.” Şuhrâb atın depdi, ilerü vardı, Şâh Râmîn'le görüşdi, eyitdi: “Ey Şehzâde! Qandasın?” Sini yavı kıldıq. Şehzâde, H'âce Şâlih hikâyetini Şuhrâb'a eyitdi. Cârüs ahvâlin dağı bildürdi. Andan bunları Şuhrâb aldı. Cârüs leşkerine gelince Cârüs'ün dağı ol biñ eri yaraqlandı ya' nî ceng itmege, çün bildiler ki Şuhrâb Şâh'dur geldiler, Cârüs'a hikâyeti bildürdiler. Andan sevinüp Cârüs'la H'âce Şâlih turu geldiler, Şuhrâb Şâh'a qarşu vardılar, birbiriyle görüşdiler, aldılar biñ iki yüz er ile Şuhrâb'ı ordugâha

33b

getürdiler, atdan endürdiler, Şuhrâb'ı içerü bârgâha koydılar. Andan geçüp tahta oturdılar. Andan buyurdi H'âce Şâlih, hön getürdi, yimege, içmege meşgûl oldılar. İki gün anda turdılar, üçüncü gün Şuhrâb buyurdi, Cârüs'ün leşkeri rahtı, büngâmi dirşürdiler, sürdiler Sîm-âb şehrinüñ iline geldiler, kondılar. Yidi gün anda dağı oturdılar, sekizinci günü bir yire cem' oldılar, oturdılar, Mâh-pervîn hikâyetini ortaya getürdiler, Mâh-pervîn'i andılar, eyle ki h'âce kendüyle kız ser-güzeştin eyitdi. “Şâh Râmîn, işidüp âh eyledi, ağladı, gözlerinden kanlu yaş revân oldı”. Şuhrâb'la Cârüs eyitdiler: “Ey Şâh-zâde! Niye ağlarsın?” Biz senden ötürü baş u cân terk idelüm degül ki mülk-i hân u mân, sen gönünü heç perişân dutma. Bular böyle dicek H'âce Şâlih

²⁰ Metnin 32a-b kısmı eksiktir.

eyitdi: “Ey nāmdār! Ğuşşalanma! Uşta māl, genc, hazīne, kumāş bī-ħisāb! Ve daħı bu elli tācirler ki vardur,

34a

ki benümle bile yürürler heb benüm kullarumdur, cümlesini saña bağışladum, kuluñ olsunlar, sen beni atalığa kabül kııl ben sini oğul idindüm” didi. Cümle mālını Şehzāde’ye bağışladı, eyitdi: “Heb senüñdür yine senüñ olsun” didi. Ol iki emīr çün Ğ’āce Şālih’den bu keremi gördiler, cümlesi aña āferīnler kııldılar. Şuhrāb daħı buyurdı, hazīneler açdılar, bī-ħad māl, genc çıkardılar, Şāh Rāmīn öñine getürdiler ve hazīne anahtarların eline virdiler. Şuhrāb eyitdi: “Sen pādīşāhsun ben saña ğulām!” Andan buyurdı, vardılar zerd-hānını açdılar, tolu ceng āleti sāz, selb berk yaraqlar bī-kıyās çıkardılar.” Andan Şuhrāb buyurdı, dört yaña nāmeler perākende kııldılar. Çok māl, genc ile her servere her bir iqlīm begine, ulularına viribidi. Kimün māl-ıla kimün hulķ-ıla katına da’ vet kııldı. Meger ki Sīm-āb’a yakın bir kal’ a var-ıdı, anuñ bir

34b

kūtvāli var-ıdı, adına Lūtbā dirler-ıdı. Şuhrāb aña daħı bir nāme yazdı. “Gelsün bu Şehzāde’ye yardım idelüm ma’şūķını ‘adūdan kırtaralum, bize şevāb hāşıl olsun” didi. Kūtvāle nāmeyi virdiler, kabül kıılmadı, birkaç düşünām sözler virib-ıdı. Ol kal’ anuñ adına Aqlāb dirler-ıdı. Lūtbā’nuñ haberin yine haberci Şuhrāb’a getürdi. Şuhrāb işidüp kaķıdı, diledi ki leşkerle üstine varaydı, Cārūs kavmları aña biz varalum didiler, dilediler kim on biñ çeri ile Aqlāb kal’asına vara. Ğ’āce Şālih komadı, anuñ ayruķsı yarağı vardur, didi. On şanduk getürtdi, içinde yarağla on kişi koydı, biş deveye yükletdi, aldı Aqlāb kal’asınuñ öñine geldi, kendüyi Ğ’āce idügin bildürdi. Destūr diledi kal’ aya gire, Lūtbā destūr virdi. Ğ’āce biş deve ile kal’ aya girdi, kūtvāle armağān virdi. Gice olunca şabr eyledi, ol gice kūtvāl

35a

Ğ’āceye kaşdı itdi kim öldüre, ol on şanduk māl kendüye kıala. Ğ’āce ğod ol on serveri şanduklardan yaraqlarıyla çıkarmış-ıdı, kemīnde turlardı. Lūtbā’nuñ tıģı elinde içeri girdigi sā’ at kıılıç üşürdiler, ol zālimi pāre pāre kııldılar. Sözdən terk yok kal’ ayı aldılar. Kal’ a kavmı amān dilediler, kal’adan çok māl aldılar, sürdiler yine Şuhrāb’uñ, Şāh Rāmīn’uñ katına geldiler. Andan ne kıadar ulular var-ısa heb anlaruñ katına geldiler. Hulķıla hepsini kendülere mutī’ kııldılar. Bir ay tamām Sīm-āb şehrinuñ ilinde çadır

urdılar, leşkeri cem‘ itdiler. Kırk biñ güzīde er geldiler, cümlesine at ve ton; yarağ ve yat virdiler; māl ve hazīne virdiler, kāmusını ğanī kıldılar. Tūğ getürdiler, ‘alemler bayrağların çözdiler, kösler çalundı, nağırlar²¹ feryād itdi, harb-i sāz āvāzı ile ‘ālem yanğılandı. Cārūs’uñ dağı on biñ eri bile bār u büngāhı dirşürdiler, yüke çekdiler,

35b

sürdiler deñiz kenārına geldiler. Gemiler hāzır idüp zevādelere toldurdılar, şöyle kim yüz biñ ere beş yıl miqdārı yeter. Andan ‘alem begligin Şāh-zāde, Şuhrāb Şāh’a virdi ve ser-leşkerligi Cārūs’a, hazīnedārlığı H’āce Şalīh’e virdi. Andan gemiye oturdılar, Hind vilāyetinden yaña ‘azm kıldılar. Şuhrāb’uñ bir oğı var-ıdı, adına Sürhāb Şāh dirler-ıdı, anı kendü yirinde kodı, ‘ahd eyledi gitdi. Şāh Rāmīn birle deñiz yüzinde revāne olup gitdiler. Rāvī eyle rivāyet ider kim yedi gün deñiz yüzinde gitdiler, sekizinci gice bunlaruñ gemisi dün yarusında bir cezīreye irdi. Gemiler gelüp bir kenārda tırdı. Şuhrāb, mellāha eyitdi: “Bu ne cezīredür?” Mellāh eyitdi: “Bu cezīreyi gördüğüm yokdur, irte olsun görem haber virem” didi. Bir zamāndan soñra irte oldı, mellāh cezīreye nazār kıldı, āh itdi. Şāh Rāmīn eyitdi: “Ey mellāh! Saña ne oldu ki āh itdün?” Mellāh eyitdi: “Ey hūdāvendigār! Bu

37a²²

Rāmīn’uñ bīm olaydı kim ‘ağlı başından gideydi, kendüyi dirşürdi ol hūk-ser düşecek biş dağı çıkdı, varduğınca artdı yüz oldı. Şāh Rāmīn’uñ leşkeri evvel gördiler, ürkdiler soñra gözleri öğrendi, Şuhrāb ve Cārūs eyitdiler: “Taşra çıkuñ, ğayret idüñ, hamle kıluñ!” Leşker bu sözi işidüp bir kezden gemiden çıkdılar, hamle kıldılar, oğla yayla çapındılar, arğa arğaya virdiler, hazān yaprağı gibi hūk-serleri yire döktiler. Lā-cerem ol maħlūkāt kırılmağdan uşandılar, şındılar yine ol cezīre içine tağıldılar. Her biri bir mīşe içinde bir yire tağıldılar, varup gizlendiler. Şāh Rāmīn buyurdu, ol elli biñ ere eyitdi kim “komañ urun, bu cezīre içinde bulduğıñuza amān virmeñ!” Didi kim “sizden soñra bir qavm

²¹ Kelime metinde “nağır” olarak yazılmıştır.

²² Metnin 36a-b kısmı eksiktir.

37b

dağı bunda gelicek olursa zaḥmet görüciler size du‘ā kıllalar” didi. Hem eyle kıldılar. Kında kim buldılar-ısa öldürdiler, hiç birine amān virmediler. Yedi gün tamām anda oldılar, andan yine döndiler kim gideler, ol cezīreyi oda urdılar, döndiler geldiler gemiye oturdılar. Yine yedi gün deñiz yüzinde gıtdiler, sekizinci gün bir cezīreye dağı yetdiler. H‘āce Şālih ol cezīreyi göricek güldi. Şāh Rāmīn eyitdi: “Ey ata! Ne gülersin?” H‘āce Şālih eyitdi: “Ciger-küşem bu cezīrede yaban adamları vardır.” Şāh Rāmīn eyitdi: “Yaban adamları niçe olur?” H‘āce Şālih eyitdi: “Ġül-ı beyābānlardurlar, bir kıavm vardır gözleri, elleri, ayakları hep egridür” didi. Şāh eyitdi: “H‘āce nite bildün?” H‘āce Şālih eyitdi: “Biz senden ayrılıcağ

38a

bu cezīreye geldük, gördük ol kıavmleri kaçduğ. Māh-pervīn dağı uğradı, ol dağı bunlardan çok zaḥmet görmiş” didi. Şāh Rāmīn buyurdi, leşker bir kezden ol cezīreye kıkdılar. Ġüller ol leşkeri gördiler, irüp ḥamle kıldılar. Yüz biñ artuğ olaydı şöyle çok olmışlar alay-ber-alay götürölüp cezīre üzerine geldiler. Şāh Rāmīn anı gördi, leşkere eyitdi: “Bir kezden oğ yay ile ḥamle kıluñ!” Bu sözünü işidüp elli biñ er bir kezden ḥamle kıldılar, oğ sepdiler. Ġüller dağı ḥamle kıldılar, her ne ki ellerine girdiyse ol leşker üzerine atdılar, taş, toprağ sacdılar, ‘ālem toz içinde ġarğ oldu, ḥalk birbirin görmez oldu. Ġüller yüz biñden artuğ-idi, çok kırdılar. Şāh Rāmīn leşkerinden dağı üç biñ er helāk oldu, yedi biñ er zaḥmlu oldılar. Āḥir fırsat u

38b

nuşret Şāh Rāmīn çerisinün oldu, ġüllerı şıdılar, pādişāhların öldürdiler. Meger anlarıñ bir kıal‘ası var-ıdı, kıatran ağacından bünyād itmişlerdi. Şāh Rāmīn ve Şuhrāb Şāh ve H‘āce Şālih ol kıal‘aya geldiler, zīrā ġüller kaçup ol kıal‘aya girmişlerdi. Leşker dağı geldiler, üç gün ceng itdiler, gördüler kim çok ere ḥasāret olur, ‘ākıbet begler, eyitdiler: “Ey serverler! Niçe idelüm?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Bunuñ bir işi vardır, hemān andan artuğ çāre yoğdur.” Şāh’a eyitdiler: “Nice itmek gerek?” Şāh eyitdi: “Neft var-ısa getürsünler bu kıal‘aya neft ursunlar yansun” didi. Hemān dem neft getürdiler, ol kıal‘aya neft urdılar, ol kıal‘a içindeki kıavm ile bile yandılar, ġüllardan biri kıalmadı, meger şunlar kim ol kıal‘ada degüllerdi. Şāh çün ġüllerıñ işini tamām itdi, ol cezīreyi düşmenlerden kıurtardı. Yine ol cezīre

39a

de mağara var-ıdı. Hıylı ādem esīrlerin buldı, her biri bir vilāyetden düşmişler-imiş, güllar ellerinde esīr olmuşlar-ıımış, cümlesini kırtardı. Her birine nevāht itdi, kıatına getürdi, at, tın ve hem yarağ ve yat virdi, eyitdi: “Varuñ vilāyetiñüze gidüñ.” Bunlar eyitdiler: “Biz senden ayrılmazuz her kıanda ki kıadem basarsuñ biz anda yüz sürerüz” didiler. Yine anda ‘azm ü leşker itdiler, elli biñ er tamām oldılar. Ol zaħmlulara tımār itdiler, hoş oldılar. Birkıaç gün daħı anda cezīrede durdılar. Bunuñ üzerine yine bir ay tamām geçdi. Andan yine yarağ itdiler, hem buldukları zevādeden gemilere tıoldurdılar, gelüp bī-ħadd ni‘metler gemiye givürdiler. Elli biñ er bād-bān kıurup yilken açdılar, yine deñiz yüzine revān olup gitdiler. On birinci gün

39b

bir cezīreye daħı irdiler. Şāh Rāmīn yine mellāħa şordı, eyitdi kim bu cezīrede daħı ne vardur? Mellāħ eyitdi: “Ey huđāvendigār! Bu cezīrede bir tāife vardur kim başları yok, ağızları gögsinde, gözleri iki omuzları başlarında, kıulaqları iki çuğdalarında, kıolları uzun, elleri ba‘zı barmaqları vardur her biri kııyare beñzer, dırnaqları kıuş kıaynağına beñzer, āvāzları çıkıar deve kıükıer gibi, ayaqları pīl ayağı gibi, bunlar daħı bir ‘acā’ib maħlūkıatdur.” Şāh Rāmīn, mellāħuñ bu sözünü kıatı ‘acebledi. Tengri kıadırdür, kıudreti yeter ne dilerse yaradur, şunu‘ına şekk yokdur, diyüp eyitdi: “Sürüñ gemileri ol cezīreye çıkıalum!” Begler eyitdiler: “Ey Şāh-zāde! Revā degüldür, gel berü yolumuza gidelüm” didiler. Çāre olmadı Şāh evvel kendü kenāre çıkıdı. Begler daħı çün anı gördiler, anlar daħı çıkıdılar. Bākī leşker

40a

irgürdiler. Şāh şükr-i Yezdān kııldı. Şuhrāb Şāh, Cārūs-ı Emīr, Hı‘ace Şāliħ anı gördiler, eyitdiler: “Şāhā! Ne ‘aceb kııkımetdür?” Şāh eyitdi: “Hāķķ Te‘ālā biz kıulları esürgedi ki bu cemā‘ate meded virüpdı.” [Evet] mebādā ki bize daħı bu kıuşlar ħamle kıılalar diriken ol iki kıuşlar döndiler, geldiler, bir ulu kıaba ağacıñ üzerine kıondılar. Şāh Rāmīn leşkerle anı görüp ħayrān kıaldılar. Ol kıuşlar dönüp leşkerden yaña bakıdılar. Şāh derħāl ilerü vardı, ol iki kıuşuñ kıatına tırdı. Hāķķ dergāhına niyāz itdi. Ey Kıadıır-i Perverdigār! ‘Acabā bu kıuşlar ne kıuşlardur diyüp dururken bu kıuşlaruñ biri faşīħ dil ile söyledi: “Bilgil ve ağāħ olğıl kim biz Hāķķ Te‘ālā’nuñ emri ile geldük. Hıızādan bize emir şöyledür kim varuñ ol kıullarum üzerinden ol āfeti götüürüñ” didi. “Uş geldük düşmenleri

def eyledük dağı ne buyurırsız ayduñ kaydıñuzı bitürelüm” didiler. Şāh bu sözi işidüp tañladı. Eyitdi: “Billāhi

40b

ayduñ ne kuşlarsız maqāmıñuz qandadır?” Ol kuşlar eyitdiler: “Maqāmımız deryāyı muhīt içindedür.” Anda bir cezire vardır, adına Fām-güşāde dirler, anda oluruz ve bizüm adımız Murğ-ı Şīrān’dur. Her qanda kim arslanlar ğalebe ide Hāqq Te‘ālā emriyle bir melek gelür varuñ ol maqāmı anlardan arıduñ dir. Biz ol melek emriyle ol düşmeni ol aradan def iderüz, dönüp maqāmımıza varuruz. Çün Şāh bu feşāhatlü dili kuşlardan işitdi, Hāqq’uñ şunı‘na ‘acabā kıldı, eyitdi: “Ey Murğ-ı Şīrān! Çün siz bize bu vefāyı kıldıñuz, imdi Hāqq Te‘ālā bu ādem dilini ne sebebden rüzī kıldı?” Eyitdiler: “Biz dā’imā Hāqq’a zıkr iderdük, eydürüdük. Ey şun‘ issi şāni‘! Bize bir nesne rüzī kıll kim hiç kuşlarda olmasun didük.” Nāgāh kulağımuza bir āvāz geldi kim ne dilersiz? Biz eyitdük: Bize ādem dilin naşīb idüñ söyleyevüz. Hiç sīmurğdan artuğ bir kuş söylemedi. Ol eyitdi kim “Hāqq

41a

Te‘ālā diledigizi virdi, ve bir kerāmet dağı virdi, biz eyitdük nice kerāmet virdi?” Ol melek eyitdi: “Hāqq Te‘ālā sizi dünyā serāyında azād kıldı ve her qanda kim za‘īf cāna bir zārüret vāki‘ olsa gerek ki aña Hızır gibi erişesiz. Ve bir mertebe dağı virdi kim ādem gibi her ādemle söyleşesiz. Bize Hāqq bu bahşāyişi virdi, ol sebebden ādem gibi söylerüz” didiler. Çün Şāh bu sözlere işitdi, Hāqq Te‘ālā hāzretine çok şükürler eyledi. Andan ol kuşlar eyitdiler: “Ey Şāh Rāmīn! Bizden saña bir teberrük al” didiler. İki dağı silkindiler birer yün yünleri arasından yire bırağdılar. Al şol yünleri her qağan ki bir müşkil işe uğrasañ bu yünlerden bir pāracuğı oda bırağ tütüzdürgil, biz qatuña hāzır gelevüz ne dilegüñ varsa bitürevüz didiler. Ol kuşlar uçup kendü maqāmlarına gitdiler. Şāh dağı döndi kendü leşkerine geldi, bu hāli anlara bildürdi. Anlar işidüp tañladılar, ol aradan yine

41b

leşkeri aldılar, gemiye girdiler, deñiz yüzinde revān olup gitdiler. Yigirmi gün deñizde sefer itdiler. Bir gün nāgāh mellāh ilerü geldi, Şāh’a eyitdi: “Müjdegāni olsun kim uşta qarşuda görinen Hind tağlarıdır diyince gemiler geldiler, leymuna vardılar.” Şāh sevindi, derhāl qaraya çıqmağa yarağ itdiler. Evvel Şāh Rāmīn çıkdı, Şuhrāb’a ve

Cārūs'a eyitdi: "Şaķınıñ pek ki yağı il içine girdük gāfil olmañ diyüp kendü atını taşra çıkardı, tengi berkitdi, atına bindi, ileyinde bir tağ var-ıdı, atını sürdi, ol tağa çıktı." Aşuru baķdı bir ulu şahrā gördi, şahrānuñ ortasında bir öyük, ol öyüğüñ üstinde bir ķal'a, ol ķal'anuñ burc u bārūsı [‘ayyuķta] peyveste olmuş. İli bir mu‘azzam şehr galebesi ferseng-ber-ferseng yir gider. Ol şehrüñ öñinde bārgāhlar, ĥaymeler ķurulmuş, leşker ķonmuş. Şāh Rāmīn ilerü vardı, bir kişiyi buldı, selām virdi, ‘aleykin aldı. Andan ol kişiyeye şordu ki bu ne

42a

şehrdür? Ol kişi eyitdi: "Buña ‘Arķanuya dirler." Çün Şāh, ol erüñ sözün işitdi, pādişāhı kimdür didi? Ol er eyitdi: "Keymān Hindü'dur." Şāh eyitdi: "Şimdi bunda leşkerde midür?" Ol er eyitdi: "Yok av şikārına gitdi." Bu cevābı virüp geçdi gitdi. Şāh anda ķaldı, bir dem fikre vardı, soñra ol ‘Arķanuya şehrine geldi. Gün doğup tırdı, bir ķarıcuğuñ evi öñine irdi, ilerü geldi, selām virdi. Ķarıcuķ selāmın aldı, eyitdi: "Ana, Tañrı ķonuğuñ ķabül ider misin?" Ķarıcuķ ķabül iderüm bismillāh gel berü diyüp Şāh'a ķarşu geldi. Atından indürdi, içerü aldı, atını daħı şakladı, ‘alaf virüp kaydın gördi. Yiyicek bişürüp Şāh'a getürdi. Şāh egninden cümle ālet-i sāzın, selbin çıkardı. Ķarıcuķ bir oñat yirde şakladı, andan gelüp oturdu, ikisi bile ta‘ām yidiler. Andan Şāh söz açdı, eyitdi: "Ey ana! Beni bildüñ mi?" Eyitdi: "Bilemezem." Şāh eyitdi: "Ben Ġaznī sulţānınıñ

42b

oğlıyum. Sergüzeştüm çokdur, dirsem diñleyü diñleyü üşenirsiniz." Ķarı, "söyle" [didi]. Şāh eyitdi: "Atamuñ vezīri var-ıdı, adı Şeh-rüz-idi. Anuñ bir kıızı var-ıdı, adı Māh-pervīn-idi, ol beni görür sever, ben de anı sevdüm. İkimiz bir gece kızuñ odasında şöhet iderken kızuñ atası bizi mükālemede görür, bana nesne dimez, kızını dutar şanduga koyar, deñize bırağur, ol gitdi. Soñra atama zehr virür öldürür, beni zindāna bıraķdı, kendü geçdi atam tahtına. Ben aħīr zindāndan ķurtuldum bir yaña kaçdum, bir kār vāna irdüm yoldaş oldum. Yolda bir ayu ile cenk itdüm, anı öldürdüm, andan ĥarāmīlere uğraduķ, ĥarāmīleri daħı öldürdüm, mällarını ĥ'ācelere virdüm, ulularına Ĥ'āce Şālih dirler-imiş beni oğul idindi. ‘Āķıbet Sīm-āb şehrine geldük, pādişāhınıñ adına Şuhrāb dirler-imiş ol beni ķardaş-idindi, Şālih'i ata idindi. Ĥ'āce Şālih'i göndürdük varur kıızı bulur, alup gelürğ-iken bu ‘Arķanuya şehrine irişdiler. Gemiyle

43a

bunda getirür, Keymān Şāh kızını qaravaş diyü H̄`āce Şālih`den şatun alur, diler dilemez. Şālih bize geldi, anı bildürdi. Ol Şuhrāb`la Cārūs adlu bir er Tūr-ābādī begiymiş elli biñ er ile uş bunda geldük. İmdi ben leşkerümi anda deñiz kenārında ıodum. Şuhrāb Şāh, Cārūs-ı Emīr, H̄`āce Şālih anda dururlar, ben ol kızını diñleyü bunda geldüm. İmdi aña rāy etmek gerekdür, baña anuñ tedbīrini eylesen” didi. Qarı eyitdi: “Çün sen bu sırrı baña bildürdüñ ben anuñ kaydını saña göreyin” didi. Bu sözle ol gice bunlar anda kaldılar. Biz geldük bu yaña Māh-pervīn hikāyetine. Dimişdük kim Māh-pervīn, Keymān Şāh`da kaldı. H̄`āce Şālih gitdüğinden soñra bir gice Keymān Hindü tırdı, Māh-pervīn ıatına geldi, eyitdi: “Ey Nigārīn! Eyle gerekdür kim baña murād viresin, benden murād alasn.” Qız eyitdi: “Hāy kişi! Ben saña boyun virmezüm benden sen el

43b

çek!” Şāh eyitdi: “Ben sini sevdüm, h̄`āceñe yigirmi biñ dinār virdüm, sini h̄`āceden şatun aldum, şimdi ben senden murād almasam mı gerekdür?” Meger kızuñ belinde bir hançer vardı, eline aldı, eyitdi: “Gelme yoksa ururum, kendümi öldürürüm.” Keymān Şāh çün kızuñ bu hālını gördi, ‘azīm kaqıdı, eyitdi: “Hāy bürīde-gīsū! Niçün böyle idersin?” Ben hod sini ıomazum elbetde zūr ile senden murādum alurum. Qız eyitdi: “Var elüñden ne gelirse işle ben hod kendü baş ve cānumdan geçmişüm” didi. Keymān Şāh Hindü ayruq dınmadı, ol serāydān taşra çıqdı. Serāydāra ışmarladı ki “bre olmasun ki bu kıza toyunca ta‘ām viresin, iki üç günde bir kez zevādelendür tā ki tākati tāk olsun ola ki baña muṭī‘ ola” didi. Serāydār dañı eyle kıldı. Bunuñ üzerine tamām bir buçuq yıl oldu, kız ıatı za‘īf oldu. Kendü cānından uşandı, bir gün hīle düzdi, serāydāra eyitdi: “Var Şāh`a eyit, ben ıatı za‘īf oldum, şimden girü aña muṭī‘

44a

Oluram, deñ baña bol zevāde buyursın yine bayağı hūbluğumda olayın, ne ki dir-ise yüz döndürmeyem.” Serāydār, Keymān Şāh`a geldi, kızuñ haberini aña degürdi. Keymān Şāh işidüp ‘azīm sevindi, tız yirinden durdı, Māh-pervīn ıatına geldi, eyitdi: “Yā nigār! Nitesin, rüzgāruñ nice geçer?” Qız aña mekr idüp eyitdi: “Yā melik! Ben saña muṭī‘ oldum, kendümi bildüm, gel kerem eyle yine baña zevādecik virüñ, kuvvetüm ferüm yirine gelsün, sen baña ne kim emr iderseñ ben aña muṭī‘ olam” didi. Bu söz ile Şāh`uñ gönlin aldı. Buyurdu, dürlü ni‘metler hāzır kıldılar. Her vaqt kızuñ ıatına getirürlerdi.

ız daıı ol elvān ni‘metlerden yir-idi. Ol adar oldu kim ız bayaıdan pek oldu, varduıınca cemāli arttı. Ammā bir āre ister ki elinden bir hīle ile urtıla. ız bu fikrde aldı. Biz geldük bu yaıa arıcuı ile Őāh Rāmīn hikāyetine. ün Őāh ol gice arıcuıla evinde aldı, arınların oyurup yatdılar. İrte olıcaı Őāh yirinden durdı, egnindeki yegreklü onları ııardı,

44b

bir eski pālās egnine geydi, bir eski külāh baına urdı, sürdi ‘Arıanuya Şehrine girdi, bāzāra irdi. Gedālık eyleyü giderken nāgāh bir ğalebe ıkageldi. Halk dört yaıadan du‘ā ılurlar, bu nedür diyüp du‘ā ıldı. Őāh Rāmīn daıı baıdı. Keymān Őāh’ı gördi kim bir ezrak-reng, aııkar-ııfat, dırāz-rıııretin içek bozmıı. Őāh Rāmīn anı göricek andan ‘ibret aldı, āh itdi, eyitdi: “Şimdi ol ız bunuñ bendindedür.” Eger bu aıa aıd iderse ol neyleye diyüp ilerü yürüdi, du‘ā ıldı, eyitdi: “Őehā! ‘Aıāñ var-ise bize hayruñ olsun” didi. ün Keymān du‘ā iıitdi, yüzine baıdı, dınmadı, atın depdi serāyına gitdi. Őāh Rāmīn anuñ ardınca vardı, gördü kim serāy önünde atından indi. ulları atın dutdılar kendü iıerü girdi, ızuñ atına vardı, hālin Şordı, zaımetden nitesin didi. ız eyitdi: “Devletüñde hālen bir pāre hoıem.” Keymān Őāh, ız atında bir dem oturdı. Andan duru

45a

geldi, kendü maıāmına vardı, hōn getürdiler yedi, bāde getürdiler iııdi, mest oldu. Diledi kim dura ız atına vara. Nāgāh apuda ğalebe opdı. Keymān Őāh eyitdi: “Ne ğalebedür görüñ.” ullar taıra ııdılar, ne hikāyetdür diyüp Őordılar. Birıaı iıiler eyitdiler girüñ Őāh’a ayduñ kim leymuna oı ıemiler geldiler, iıi oııolu yaraılu eridür, harb āletleri bir kezden üzerlerinde tamām. Her gemide ‘alemler, sancaılar dikili dururlar, harbī naıııreler alınur, kösler dögülür, hep uruya ııdılar, bilmezüz kim ne leıkerdür ve ne gemilerdür. Hācibler bu haberi Keymān Őāh’a didiler. Őāh bu haberi iıitdi, ız aydı almadı, ız elümdedür niye bulam didi. Tız cāsūslar göndürdi ki varalar al ila Őoralar ne eridür bileler, Keymān Őāh’a diyeler, Keymān Őāh daıı aıa göre yaraı düze. Bu sözler olduıda Őāh Rāmīn anda-idi. ün gördü ki Keymān Őāh’a kendü ası oldu. Őehzāde andan döndi, ol arıcuı atına geldi,

45b

bu hālî aña bildürdi. arıcu eyitdi: “Oul imdi sen evde otur! Ben varayın senüñ ma‘şuunuñ hālîn şorayın senüñ haberüñ aña bildüreyin, işitsün sevinsin diyüp yirinden durdı. Faırāne on geydi, eline ‘aşā aldı, sürdi, Māh-pervīn serāyına geldi.” apucu anı gördi, “niye geldüñ,” didi. arı eyitdi: “Dervīşüm bir ızum vardır yalunca anı ere virmek dilerüm, geldüm ki Şāh serāyından hātūnlar bir nesnecük vireler, iletem aña geydürem, pādişāha ve ehline du‘ā idem.” apucu eyitdi: “Eger baña daı nesnecük virürseñ ierü şalıvireyin.” arı eyitdi: “Maħrūm omayam.” apucu yol viridi, arı ierü girdi. Māh-pervīn arşu vardı, hoş geldüñ diyü elin tutdı, yanına geürdi. a‘ām yedürdi, şerbet iürdi, andan eyitdi: “Ey arıcu! Ne hācete geldüñ?” Ol arı ızuñ ulaına remz ile söyledi.

46a

Müjdegānī olsun saña kim beşāret haberin getürdüm. ız eyitdi: “Ana ne muştularsın?” arı eyitdi: “Ma‘şuuñ Şāh Rāmīn geldi.” ız ma‘şu haberin işidüp eyitdi: “Āh anı ol ma‘şu?” arı eyitdi: “Uşta benüm odamdadır.” ız buñı işiticek bī-huş oldu, bir zamān lā-ya‘ıl yatdı. Yine ‘alın başına dirdi, arınıñ ayaına düşdi, eyitdi: “Tengri-ün anı baña vaşl eyle diyüp deprendi, bir kez āh itdi.” Ve faşīh dil ile bu şi‘ri oudı. Nazm:

Fā‘ ilātūn / Fā‘ ilātūn / Fā‘ ilūn

Āh ıldı didi ol yārum anı
Maħbūbum ol büt-i āyyarum anı

Göñlümüñ eglencesi hulı laīf
Cānum iinde [ol] envārum anı

Ben anuñ oldum hayāliyle cūnūn
Anuñ-iün leyl ü nehārum anı

Bir sā‘ at ansuz baña dirlik ħarām
Ol gözi nergis-i ħammārum anı

Firatiyle beni āvāre ılup
Sözi atlu dili dildārum anı

Ĥasretiyle bu gözüm yaşın dōken
Sevgülü baña vefādārum anı

46b

Ben anuñçün çekerüm guşsa vü gam
Bu cihānda oldurur varum qanı

Māh-pervīn bu şi‘ri eyitdi, bir varaqa yazdı, qarınıñ eline virdi, eyitdi: “Ana! Tengriçün bunı şaqla kimse görmesün, benüm elümden aña vir, bu varaqa anuñ elin öpsün. Andan girü zinhār anı baña qavuşdurmayınca ölme kim ben anuñ cānyum ol benüm cānumuñ cānidur” didi. Tiz yirinden durdı, şükrāne qarıya muraşsa‘ bir ton virdi, biñ dinār dağı koyınına koydı. Qarı eyitdi: “Nice ideyüm, qapucıyla qavl eyledüm benden nesne dilerse?” Qız eyitdi: “Sen fāriğ ol, ben anı saña muṭi‘ ideyüm” didi. Qapucuyı içerü oqudı, içerü girdi aña dağı yüz altun virdi ve bir eyü ton virdi. Andan işmarladı ki her qaçan kim bu qarıcuk gele qapudan redd itmeñ ne vaqt dilerse gelsün, sultān başı sadaqası bizden nesnecük alsun, qapucı nola didi.

47a

Andan anı göndürdi. Qarıya eyitdi: “Tengri-çün ma‘şuqı baña vaşl itmeyünce ölme.” Qarı olsun diyüp durdı. Ol altını ve varaqayı ve tonı aldı, pinhānī sürdi evine geldi, Şāh Rāmīn qatına irdi. Ne ki Māh-pervīn ile iş ve söz kıldıysa bir bir Şehzāde’ye didi. Andan çıkarup ol şi‘ri eline virdi. Şāh aldı, açdı, gördi kim kızuñ kendü haṭṭıdur, öpdi başına qodı, gözlerine sürdi, ol ş+i‘ri oqudı. Bir zamān vālih ü hayrān qaldı, derhāl ‘aqlı başından gitdi. Yine durup bu şi‘ri oqudı. Beyt :

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

Didi ey tenümde cānum qandasın
Tamarum içünde cānum qandasın

Vaşl-iken düşdüm ırak oldı firāk
Qanda bulam sini cānum qandasın

Ey yüzi adına göre māh olan
Ey benüm bedr-i tābānum qandasın

Şanurlar şaruldum vaşluña ben
Hasretüm gel arslanum qandasın (Beyitin vezni kusurludur)
Derde düşdüm perīşān oldum yine
Def‘ iden bu perīşānum qandasın

Dürr-i cevherler kelāmuñdan gelür
Sözi cevherlü iy kānum qandasın

47b

Fıkr ile ben imtiḥān itsem derüm
Gel berü iy imtiḥānum ḳandasın

Ḥaṭṭ iderüm bende ḥadd-i ḥālūne
Dürcüm ü defter dīvānum ḳandasın

Bir mekānda ḳılmadum bir dem ārām
Yoḳdurur sensiz mekānum ḳandasın

Çün bu şi‘ri ol daḫı deftere yazup ḳarıyla Māh-pervīn’e viripdi, ḳarı yine yirinden durdı, ol şi‘ri aldı pinḥānī, andan sürüp Māh-pervīn’e geldi. Ol ruḳ‘ayı uğrılayın ḳız eline virdi. Ḳız ol defteri alup açdı, oḳudı, derḥāl kendünden geçdi, nuṭḳı dutuldu, bir zamān bī-hūş oldu, andan girü ‘aḳlı başına geldi. Andan dönüp ḳarıya eyitdi: “Elūñden gele mi ki ol yigidi benüm ḳatuma getiresin ya beni anuñ ṭapusına ildesin.” Ḳarı eyitdi: “Sen ḥoḫ bu maḳāmdan ḳıḳmaḡa mümkün degüldür. Ammā ben ol yigiti bir lu‘b ile senüñ ḳatuña getireyin.” Ḳız bunu işitdi, ol ḳarınuñ ayaḡına düşdi, eyitdi: “Ey ana! Tengriçün kerem eyle ol yigiti baña irirmeyince ölme.” Ḳarı elin başına yüzine ḳodı. Andan

49a²³

getürdi bunlaruñ yüzlerine saçdı, ‘aḳılları başlarına geldi, birbirine şarmaşdılar, dönüp birbirin ḥāllerin şorışdılar. İki daḫı sergüzeştlerin birbirine eyitdiler. “Burada söz çok biz muḥtaşar ḳıldık.” Māh-pervīn ḳarıya çok nesne virdi, anı göndürdi, eyitdi: “Bizden yaña göz ḳulaḳ ṭutadur.” Uşta ‘avret şüretinde Şāh Rāmīn, Māh-pervīn ḳatında ḳaldı. Bu söz burada ṭursun, biz geldük bu yaña Şāh Rāmīn’üñ begleri ve leşkeri ḫikāyetine. Cārūs, Şuhrāb, Ḥ‘āce Şāliḫ’le gördiler; Şehzāde, Māh-pervīn’den ötüri merkebine bindi ‘Arḳanuya’dan yaña gitdi, geldi. Begler daḫı ana ne ḥāl oldu bilmediler. Ammā ḡayet ḫayf sundılar, ol serveri yalnıuz göndürdüklerine. Üç gün küydiler, gördiler ki gelmedi, eyitdiler: “Meger anda anı bildiler, dutdılar, bende çekdiler.” Şuhrāb Şāh eyitdi: “Nice

²³ Metnin 48a-b kısmı eksiktir.

49b

idelüm?” H̄āce Şālih eyitdi: “Buña bir iş gerek kim Cārūs’ı göndürelüm ilçilige varsun, kıızı dilemege bahāne idelüm, ola ki ol sebab ile Şehzāde’nün hikāyeti neydügin biline” didi. Bu reyi idüp bir nāme yazdılar, Cārūs eline virdiler, yüz er ile Keymān Şāh katına göndürdiler. Uşta Cārūs yüz er ile ilçilige gitdi. Biz geldük bu yaña Keymān Şāh hikāyetine. Çün Keymān Şāh cāsūslar göndürdi, gelürken yolda Cārūs’a uğradılar. Cārūs anları bildi ki cāsūslardır, buyurdı ol iki eri tutdılar, Cārūs’a getürdiler. Cārūs ne kişilersiz didi. Ol iki er didi ki biz cāsūslaruz. Cārūs eyitdi: “Ben hoş sizi bildümdi.” Cāsūslar, siz toğru söyleñ gizlemeñ yoğsa buyururum sizi öldürürler. Bunlar eyitdiler: “Belī cāsūslaruz.” Cārūs eyitdi: “Leşkeri custlamağa mı geldiñüz?” Bunlar eyitdi: “Belī.” Cārūs eyitdi: “Varuñ pādişāhuñuza

50a

ayduñ biz Şāh Rāmīn leşkerindenüz. Anuñ bir ma‘ şūkı var-ıdı, adına Māh-pervīn dirler-idi, şāhıñuz qaravaş diyü anı yigirmi biñ dināra şatun almış, ol kıız Ġaznī’de Şeh-rüz Vezīr’uñ kıızıdır. Eger yok dirse ki bize virmeye biz hoş andan zūr ile aluruz. Yürüñ siz varuñ bu haberi aña degirüñ, biz dağı uş sizüñ ardıñuzca varuruz” didi. Çün ol iki er bu sözi işitdi, vehm-i ecelden kıurtuldu. Tiz girü döndiler, geldiler, Keymān Şāh’a bu haberi degürdiler. Keymān Şāh buğur haķīkat bildi ki ol qaravaş degül-imiş, Zāvül pad[işāh]ınuñ vezīri kıızı-imiş, adı Māh-pervīn’imiş, Keymān Şāh eyitdi: “Ol vezīr kıızıysa, ben Hind pādişāhıyım. Ol baña lāyıkdur, hāliyā ol baña rāzı oldı” didi. Ol cāsūsılara eyitdi: “Siz nice bildiñüz bu kıızı.” Anlar eyitdiler: “Şāh Rāmīn’uñ ilçisinden bildük yüz atlu ile

50b

ilçilige uş size geliyorurlar” didiler. Keymān Şāh bu sözi işidüp tiz tırdı. Buyurdı taht arayıda kıaldılar, beglerin katına cem‘ eyledi. Andan Cārūs’a qarşu birkaç hācibler göndürdi, qarşu vardılar, aldılar, Keymān Şāh katına getürdiler. Cārūs geldi, bārgāh ilinde atından indi, yüz kışi taşra tırdılar, kendü içerü girdi, Keymān Şāh’a selām virdi. Çavuşlar ‘aleykin aldılar, bir şandalī kıodılar oturdu. Andan Keymān Şāh buyurdı. Öñine hōn getürdiler yedi, şerbet getirdiler içdi, hil‘at virdiler geydi. Andan şordı kim ne kişisin niye geldiñ? Cārūs eyitdi: “İlçiyüm Şāh Rāmīn katından gelürem.” Keymān Şāh

eyitdi: “Şāh Rāmīn kimdür ve sini neye göndürdi?” Cārūs eyitdi: “Uşta nāmede yazılıpdurur, oķuñ görüñ diyüp nāmeyi

51a

diñledi.” Gördü ki hiç Şāh Rāmīn’den ötürü bir dürlü kelām olmadı, gönölünde eyitdi: “Eger Şāh-zāde dutulsa ya ölse bunlardan bir kelām belürürdi. Hāliyā geldük bu işden girü dönmeκ yokdur, elbetde ğayret idüp dürişmek gerekdür” didi. Ol daķı ķanda ise biline diyüp bu fikr ile yirinden tırdı. Keymān Şāh destūr[1] ile taşra çıķdı, atına bindi. Andan sürüp Şuhrāb Şāh ķatına geldi, Keymān Şāh’un sözlerin ve lāf urduğın didi. Şuhrāb Şāh, H’āce Şāliħ’e eyitdi: “Nice idelüm? Şāh yavı ķıldı. Siz bir tedbīr eyleñ bu işüñ maşlahatı ne ise aña göre çāre idelüm.” H’āce Şāliħ eyitdi: “İş ķolayı oldur kim Şehzāde bulununca çalışavuz bolay kim kıızı bu düşmen elinden alavuz.” Şehzāde daķı ķanda ise bulma, belki kıız derdinden dīvāne olupdur, tağa düşdi, gitdi. Öyle diyüp ‘alem dikdiler, naķķāre çaldılar, ‘Arķanuya şehrine ‘azm ķılıp gitdiler. Bu yaña Keymān Şāh’a geldiler, eyitdiler: “Uşta şehre yaķın ol leşker geldi” didiler.

51b

Keymān tīz leşkerin cem’ eyledi. Ol ki hāzır-ıdı, geldiler toķsan biñ Hindü leşkeri cem’ oldu, pīllere binüp Keymān Şāh’a geldiler. Şāh buyurdu, ‘alemler dikildi, naķķāreler, kösler çalındı. Şuhrāb’a ķarşu yürüdiler iki çeri birbirine ķarşu tırdılar. Meydān şaķnı açıldı, şaflar arayıda ķaldılar. Erenler meydāna nazar bıraķdılar. Hind pādişāhı buyurdu: Hindülardan biri meydāna girdi, pīle binmiş, er diledi. Sim-āb leşkerinden bir yigit tāzī ata binmiş, ol Hindü’ya muķābil oldu, adına İtgin dirlerdi. Hindü’nuñ öñin aldı, elinde bir süñü dutardı, Hindü’ya havāle ķıldı. Hindü ķalkānın dutdı. İtgin süñğüyi çevirdi, Hindü’nuñ pīlini alında urdı, pīlün farkına süñğü oturdu, pīl kıçıma yıķıldı. İtgin süñğüyi tīz pīlden çekdi. Hindü kendüyi dirşürdi ammā girü serāsime oldu. İtgin süñğüyi çevirdi, Hindü’nuñ göğsinde urdı, ol süñğünün yalmanı ol Hindü’nuñ arķasında çıķdı. Fi’l-hāl ol Hindü yire düşdi. Hemān

52a

ķamle ķıldılar. İtgin anı gördi merkebinı sürdi, ol biñ ere berāber irdi, ğürz tırdı, anlara ķamle ķıldı. Ol bin er anı araya aldılar. Şuhrāb daķı gördi, buyurdu, yüz ğüzīde ere kim siz daķı ol yigite yardım idüñ didi. Ol yüz atlu erenler İtgin ķafasın beklediler. Ol biñ pīl-süvāra ķamle ķıldılar, ğayret idüp ol biñ eri girü bıraķdılar. Ellisinün pīllerin aldılar,

haşımaların öldürdiler. Toğuz yüz ellisi pïller başın çevirdiler. Keymān anı gördi, katı kağıdı, buyurdu, biñ er dağı hamle kıldılar. İki biñ er olup İtgin’le ol yüz ere çapındılar. İtgin yine dilîrlik gösterdi, ol iki biñ ere depindi, yüz er dağı yıkdılar, ol yüz er ile elli pïl dağı aldılar. Ol yüz ere ceng içinde çağırdı, eyitdi: “Atlarıñuzdan inüñ, ol pïllere binüñ” didi. Derhāl ol yüz er atlarından indiler, ol pïllere bindiler. Ol

52b

iki biñ ere hamle kıldılar, yine ol iki biñ eri şıdılar, Keymān Şāh üstine bırağıdılar. Keymān Şāh buğur biş biñ er şaldı, ol yüz eri ortaya aldılar. Şuhrāb Şāh anı gördi, diledi ki ‘alem deprede kendü hamle kıla. Cārūs eyitdi: “Ey melik-i Sīm-āb! Siz yürümeysesiz yiriñüzde duruñ ben varayın” didi. Derhāl leşkerinden biñ er seçdi, ‘alem çeküp ol Hindü leşkerine hamle kıldı, elmāsdan tığlar tartdılar, kalkan yapundılar, [kıya] hamle kıldılar, ol biş biñ eri getürdiler, yüz pïl girü aldılar. Hindūlar bağup ol hāli gördiler, birbirine eyitdiler: “Biz bu leşkerüñ kavmine ādem dimezüz ejderhā gibi çapınurlar. Bu sözde-iken ağışam oldu, tabl-ı āsāyiş uruldu, döndiler, geldiler, ordugāha kondılar.” Rezm āletlerin

53a

çıkardılar, Keymān Şāh katına dizildiler, Şāh bunlaruñ üzerine bağıdı. Gördi kim birinüñ beñzinde kan kalmamış, ‘āciz ve zebün olmışlar, Şāh bunlaruñ cümlesine eyitdi: “Noldiñuz?” Emīrlar eyitdiler: “Şāhā! Bu kavmlere kimse karşı duramaz.” Şāh kağıdı, eyitdi: “Bu toğsan biñ er ki varsız, dükeli elli biñ erden zebün mı oldunuz” didi. Bunlar eyitdiler: “Şāhā! Eyle dime ölüm erine kimse karşı duramaz. Gördiñüz āhīr nice fedāyī hamle kılırlar.” Şāh eyitdi: “Siz dağı fedāyī hamle kıluñ.” Bunlar eyitdiler: “İrte olsun görevüz ammā nice idelüm ki leşkerimizüñ başı Tārū-yı Hindü-idi, ol dağı anlaruñ elinde esīr oldu.” Şāh eyitdi: “Haber gönderelüm anı bize virsünler.” Şāhuñ bir vezīri var-ıdı, ‘ākil er-idi, adına Şemhūr dirler-idi, ol eyitdi: “Şehā! Bir düşmenüñ eline bir düşmān dağı gire ol anı kaçan şalivirür meger ki darb-ı harb ile alalar yoğsa degmeñüz anı

53b

virmezler” didi. Hem eyledür, andan Şemhūr eyitdi: “Hāliyā bize ve bize şimdi eyle gerekdür kim qaravul bindürevüz talāya döne yüregi bürine, puşu yirlerin gözedeler kim yağı gelüp bizüm üzerimize şebihün kılmaya.” Bunu diyüp vezīr, Şāh ile üç biñ er

ķaravula çıkardılar. Üç biñ ere üç eri bař virdiler, birinüñ adı Kānūn, birinüñ Taybān, birinüñ abūs-idi. Ol üç emīr ķaravula bindiler puřu yirlerin gōzetmege gıtdiler. Biz geldük bu yaña řuhrāb řāh ve Cārūs ve H̄āce řālih bile elli biñ er ile üç yüz pīl hindūlardan arb-ıla alup dōndiler, gelüp ordugāhlarına ķondılar, anlar dađı arķalarından ceng āletlerin çıkardılar, řuhrāb řāh ķatına cem‘ olup geldiler, cā-be-cā geçüp oturdılar, hūn dōkūldi yediler, bezm ķurdılar. Ammā řāh Rāmīn‘den ötürü buları ķatı ğam dutdı-idi. ‘ Aceb aña ne hāl geldi, dirler-idi. Bu fikirde-iken İtgin, Tārū-yı Hindū‘yı ađdı. řuhrāb eyitdi: “Varuñ getirüñ!” Birķa ķullar vardılar

54a

Tārūyı zindāndan alup geldiler, eli bađlu, boynında kemend içerü řuhrāb řāh ķatına getürdiler, siyāset yirine çökerdiler. řuhrāb řāh eyitdi: “Yigit adun nedür, bu Hind vilāyetinde saña kim dirler?” Ol eyitdi: “Benüm adum Tārū-yı Hindū‘dur, ben Keymān řāh‘uñ pehlivānıyım, řimdi geldüm eliñüzde esīr oldum, ne buyurursız?” řuhrāb řāh eyitdi: “Saña bizüm bir suālümüzd vardur. Eger cevāb virürseñ seni azād eylerüm, eger cevāb virmezseñ bu arada ölürsin.” Tārū-yı Hindū eyitdi: “Ne suālüñ vardur řor, bilürsem cevābın vireyin.” řuhrāb řāh eyitdi: “He bizüm ķatımızdan pādiřāhiñüz ķatına kimse varmıř mıdır?” Tārū-yı Hindū eyitdi: “Ne vaķtin?” řuhrāb řāh eyitdi: “Bizüm gelmegimizden evvel.” Tārū-yı Hindū eyitdi: “Yok.” řuhrāb eyitdi: “İř bu řüretlü, bu řıfatlu bir ādemdür.” Tārūyı eyitdi: “Anuñ gibi bizüm řāhımız ķatına kimse gelmedi. Hālīyā ben ğormedüm bākī bilmezüm didi, and içdi.”

54b

řuhrāb řāh ināndı, andan Tārūyı řalıvirdi, ķullara buyurdı, bendin gōtürdiler, siyāset yirinden durdı, ilerü vardı, řuhrāb řāh‘uñ elin öpdı. Cārūs‘la İtgin ile ğörüřdi. řuhrāb hīl‘at buyurdı, virdiler geydi, řandal ķurdılar oturdı, hūn dōkūldi yidiler. Andan bezme meřğül oldılar, içer-iken arada söz açıldı. Tārū‘nuñ kellesi germ oldı, dōndü řuhrāb řāh‘a eyitdi: “řāh Rāmīn siz misiz?” řuhrāb eyitdi: “Yok, biz dađı anı isterüz.” Tārūyı eyitdi: “Ya ol ķanı?” řuhrāb eyitdi: “Bizümle gemiden ıķdı, yalñuz atına bindi, berü řehirden yaña gitdi, artıķ bilmezüz kim hālī nice oldı.” Tārū eyitdi: “Buñardan üřenüp gitdi ola. Çün ğördi yāri ele ğirmedi, kendü dađı bir yaña āvāre oldı” didi. řuhrāb eyitdi: “Ol ķandaysa gidecek kiři degüldür diyüp bařladılar, řuhrāb řāh‘uñ ķatında řehzāde‘nüñ

55a

hikāyetlerin Tārū-yı Hindū'ya aydıvirdiler. İştidi katı 'acebledi, eyitdi: “Şehā! Baña destūr olursa ben anı taleb ideyin ola ki bulam.” Begler eyitdiler: “Elüñden gelür mi?” Tārūyı eyitdi: “Eger Yezdān yārī kılsa.” Çün Şuhrāb, Tārū'dan bu sözi işitdi, katına oqudı, iki gözlerinde[n] öpdi. Var imdi saña destürdür dirken nāgāh kapuya bir kişi geldi elinde bir nāme dutmuş bārgāh ileyinde tırdı. Şordılar kim niye geldüñ. Ol kâşid eyitdi: “Keymān Şāh'dan nāme getürdüm.” Girdiler Şuhrāb Şāh'a didiler. Buyurdı içerü getürdiler. Çün içerü girdi, Şuhrāb'a du'ā kıldı, nāmeyi çıkardı, öpdi, Şuhrāb Şāh eline virdi. Şuhrāb aldı, açdı, oqudı. Gördi yazılmış kim; “Ey bu ile gelüp giren kavm! Benden ne istersiz ki geldiñüz bu ile girdiñüz? Ne dilersiz? Eger ol kız için geldiñüzse ben ol kıızı virmezüm, varuñ kendü işiñüze gidüñ. Yok dirseñüz uş buğur ata bizüm

55b

külüñüzi bād-ı havāya şavururum. Şuhrāb nāmeyi oqudı, eyitdi: “Dağı iş oldu ancak kız degüldür, eger ol bitmeyecek olursa ne ilüñ kalur ve ne sen kalursuñ! Böyle diyüp kendü dağı bir nāme yazdı.” Ol kâşıda virdi, kâşid aldı nāmeyi yine Keymān Şāh'a geldi. Keymān aldı, açdı, vezīrūñ eline virdi. Şemhūr Vezīr oqudı, Şāh diñledi. 'Aceb ne iş ki diyüp bir zamān fikre vardı. Ol gice yirinden durup bārgāhından çıkıdı, atına bindi, şehre geldi, serāy kapusına iricek gālebe oldu. Māh-pervīn kulağına āvāz degdi ki uş Şāh serāya geldi diyü. Māh-pervīn, Şāh Rāmīn'e eyitdi: “Tır yirinden yine zenānī ton gey.” Tız tırdı, yine Şehzāde ol tona girdi, kıza karşı durur-iken nāgāh Şāh içerü girdi, kız katına vardı, geçdi yanına oturdu. Kız lufla Şāh'a şordı, eyitdi: “Şāhā! Nite oldu ki bizi yād itdüñ katımuza geldiñ?” Keymān

56a

Şāh eyitdi: “Ey Nigārīn! Bilür misün ki ne hikāyet oldu.” Kız eyitdi: “Bilmezüm.” Şāhā! Ne hikāyetdür baña haber vir ya'nī hoş kendü bilmez becid oldu, şordı. Ey cānumuñ cānı! Baña haber vir diyicek Şāh eyitdi: “Senüñ bir 'āşıkūñ var-ımuş ol geldi, elli biñ er ile bizüm ile ceng ider. Benüm bir pehlivānum var-ıdı, adına Tārū-yı Hindū dirlerdi, dünki gün anı meydānda dutdılar, leşkerümden dağı haylī er kırdılar, üç yüz pīlim dağı aldılar, sini benden dilerler ne dirsın, vireyin mi yoħsa virmeyeyin mi?” Kız bu sözi eşitdi, mekr-i zenān idüp Şāh'a eyitdi: “Şāhā! Sen var-iken bu 'ālemde ol kimdür kim ben aña boyun virem.” Ben evvel sini bilmez idüm, dün gice sini düşümde gördüm, bir

pîr geldi, baña eyitdi: “Senüñ aduñ Keymān Şāh’dur” didi. Senüñ cemālūñi kemālūñi, baña ‘arz eyledi. Ben ol vaqtden berü senüñ ‘aşıkıñam beni niçün aña virirsiz, firākuñ odina beni yandurursiz. Çün kız bu lu‘bla bu,

56b

sözi Keymān Şāh’a didi, Şāh’uñ tüyi havāya dügdi, kızını gerçek söyler şandı, baş şalup sağına şolına bakar-iken gözi Şāh Rāmīn’e tuş oldu. Gördi kim karşıında bir cāriye тұrur ğaribü’l-mişl, kıza muķābil be-ġāyet hūb. Gördügi sâ‘at Şehzāde’yi ķaravaşlardan şandı, kendüden vardı. Şāh eyitdi: “Bu daħı kıza muķābil güzel ādem ancak diyü tamā‘ itdi ki Şehzāde’ye ķasd ide. Bir zamān göz diküp baķdı.” Kız daħı Şāh’ı fi‘linden bildi kim Şehzāde’ye ğöñli aķdı. Uşta meyl idüp söylese gerek. Kız bu fikirde-iken Şāh eyitdi:” Ey Nigārīn! Şol cāriye ne cāriyedür, ķandan geldi, kimüñdür?” Kız eyitdi: “Hem-nişīnümdür, benüm derdümden bu leşkere uymış, er tonına ğirüp bunda gelmiş. Hāliyā fırsat buldı ol çerinüñ içinden çıkup ķurtuldu, uş yine benüm ħizmetüme geldi. Ne buyurursiz?” Şāh eyitdi: “Ancak

57a

cāriyeñ bu mıdur yoħsa daħı var mıdur?” Kız eyitdi: “Bunuñ gibi kırķ daħı vardır her biri māh-rūlar ammā bu beni ķatı severdi. Gice ve gündüz zarda, şimdü uş yine senüñ devletünde bize ħıđmete geldi kim hem baña hem size ħıđmet kıla.” Çün Keymān Şāh, kızuñ bu sözini işitdi, eyitdi: “Ey Nigārīn! Dilerüm ki bunu baña baġışlayasın.” Kız, Şāh’dan bunu işidüp dem-beste ķaldı, döndi, Şehzāde’nüñ yüzine baķdı, āh idüp için yaķdı. Ne disün yoķ dimez kendü daħı Şāh ķatında esirdür, nice itse gerek. Şehzāde’[ye] eyitdi: “Ey kız! Sini Şāh’a baġışlayayum mı ne dirsın?” Bunun ķafasına döndi ya‘nī utandı eliyle işāret kıldı pinhānī. Kız bildi kim baġışla didiği oldu. Kız döndi, Şāh’a eyitdi: “Ey Şāh! Ol kızını ben saña baġışladum.” Çün Keymān Şāh Māh-pervīn’den bu sözi işitdi, yirinden durdı, ikrām itdi. Ha bu kerre sen benüm ħaķīķat maħbūbum olduñ diyüp

57b

yirinden durup Şehzāde’ye eyitdi: “İmdi benüm şebistānuma var.” Şehzāde, Şāh’uñ ħalvethānesine vardı. Şāh buyurdu serāyında olan ħāş cāriyelerine kim bu cāriyeyi ħoş dutuñ, yarun gelem bunu ğörem. Andan atına binüp leşkerine geldi. İrte daħı oldu. İki leşker cenge ħāzır oldılar. Tārū-yı Hindü, Şuhrāb Şāh’a eyitdi: “Şehā! Himmetüñ olsun

varayın Şehzāde kaydında olayın, siz cenge meşgūl oluñ diyüp nā-şināsī ton geydi, Şehzāde'yi istemege gitdi.” Bu söz bunda kıalsun biz geldük bu yaña iki leşker hikāyetine. Çün Tārū-yı Hindū gitdi, Şuhrāb Şāh leşker ile Cārūs, İtgin, H̄āce Şālih bile bindiler ‘azm idüp meydāna geldiler. Bu yañadan Keymān Şāh dañı toksan biñ er ile meydāna geldi, şaf çeküp iki leşker birbirine karşı durdılar. Hind leşkerinden bir pehlivān meydāna geldi. Ol gün iki çeri döndüğinden soñra ol pehlivān Hind Şāh’nuñ katında gelmiş-idi, adına Pāpūr-ı Hindū dirlerdi, on biñ eri var-ıdı. Derhāl meydāna girdi, pīl üstinde lu‘b-ı çevgān gösterdi, çok sözler dañı söyledi Şehzāde haqqında,

58a

eyitdi: “Pīl issine ben zaħm urdum.” İtgin merkebi bile zaħm urdı diyüp āferīn kıldı. Hind pādīşāhı çün anı gördi, ‘aqlı serāsime oldı, Şemhūr Vezīr’e eyitdi: “Ey destur! Ne‘aceb hāldür, bu çerinüñ ancak erenleri ceng itmez merkepleri dañı ceng ider.” Şemhūr eyitdi: “Şehā! Bunlar böyle olmasalar bunda mı gelürlerdi, senüñ gibi pādīşāha harīf mi olurdu.” Dir-iken bunlar dañı sözün tamām itmeden İtgin irdi. Pāpūr ol pīlden ayrılıp tırınca derhāl kemend atdı Pāpūr’uñ boynına şabırtmaç²⁴ geçdi. Pāpūr’uñ boğazı kısıldı, nefesi kesildi, yüzün koyu indirilüp meydān ortasında kösildi. Ol öniñ başına durup durunca Yağān dañı at depdi. Yağān katına irdi, eyitdi: “Yā server! Sen anı baña kıo! Böyle diyüp tiz merkebinden indi, Pāpūr-ı Hindū’nuñ iki elin ardına çevirüp bağladı

58b

boynına kemend dağdı, aldı, Şuhrāb Şāh’uñ ‘alemi dibine ilette.” Çün Şuhrāb Şāh anı gördi, buyurdu anı aldılar zindāna ilettiler, çadırda bende çekdiler. Ol anda bendle kıaldı. Çün ol meydāndan gitte, İtgin kendüyi Hind leşkerine urdı. Keymān Şāh anı görüp buyurdu, yüz biñ er anı ortaya aldılar. Yağān anı gördi, İtgin’uñ kafasın bekledi, ol leşkere tīg tartıp hamle kıldı. H̄āce Şālih ol elli kıulına buyurdu, eyitdi: “Siz dañı hamle kıluñ!” Anlar dañı oğ, yay ellerine aldılar, Hind leşkerine oğ urdılar, biş yüz eri yire bırağdılar. Cārūs anı gördi ol dañı hamle kıldı. Şuhrāb Şāh gördi kim Cārūs-ı Emīr on biñ er ile hamle kıldı, ‘alemi H̄āce Şālih’e ısmarladı, kendü dañı Sīm-āb leşkeriyle hamle kıldı, bir kezden çapındılar. Hind leşkeri çün anı gördiler, ‘alem depredüp anlar dañı hamle kıldılar. İki leşker

²⁴ Yazarın şabırtmaç olarak yazdığı kelime metnin akışına göre şırtmaç olmalıdır.

.....

60a²⁵

Dün gice geldüm bugün dutuldum eliñüze girdüm. İmdi emründeüyüm nice dirseñüz işleñ didi. Suhrāb eyitdi: “Biz erüz, eri severüz, çün sen bizi mürvetümüze kuduñ, ben seni öldürmezem azād iderüm diyüp buyurdı, Pāpūr’uñ bendini çözdiler, zaħmına tīmār itdiler, hil‘at geyürdiler, eyitdiler: “Saña destürdur gerekse bunda tır gerekse git!” Pāpūr yok varayın leşkerümi alayın bunda katuñda geleyin didi. Suhrāb eyitdi: “Var imdi kanda hātıruñ dilerse...” Pāpūr baş koyup yirinden tırdı, taşra çıkdı, bir merkebe bindi, ‘azm idüp leşkerine gitdi. Bu söz bunda kalsun biz geldük yine bu yaña Keymān Şāh hikāyetine. Çün ol daħı döndi, gelüp leşker ile ordugāha kındı, buyurdı, ‘arz-ı leşker kıldılar beş biñ üç yüz er helāk olmış. Āh itdi. Derhāl bir nāme yazdı. Şuhrāb Şāh’a göndürdi. Kāşıd nāmeyi aldı, ol dün Suhrāb’a geldi, nāmeyi Suhrāb’a viridi, açdı

60b

Oğudı, gördi kim mühlet dilemiş, Şāh ol serverlere eyitdi: “Ma‘lūm oldı ki Hind pādişāhı zebūn oldı, çün mühlet diledi, eyle olsun” didi. Mühlet viridi, kāşıdı göndürdi, kendü kaldı. Serverler eyitdiler: “Niçün mühlet virürsin, düşmān çün elimüzde zebūn oldı, biz dilemezüz kim aña amān virevüz, elbetde ceng idevüz” didiler. Suhrāb eyitdi: “Yok maşlahat oldur kim ol bizden amān bula. Biz daħı Şehzāde kaydında olavuz. On sekiz yaşında bir servi talı yavı kılduk. Himmet dutuñ inşallāh kim anı bulavuz bākī ol bulunıcağ biz daħı aña göre ‘amel kılavuz revāsı budur” didi. H‘āce Sālīh ve ol ulular hep maşlahat gördiler, revādur didiler. Bunlar bu söz ile bunda kaldılar. Biz geldük buğur Şāh Rāmīn hikāyetine. Diñle imdi tırfe bir haber ki Şāh Rāmīn’uñ hikāyetini nice oldı. Dimişdük kim cāriye diyü Keymān Şāh, Māh

61a

Pervīn’uñ elinden Şehzāde’yi alup içeri hāş serāya göndürmiş-idi. Meger ol vaqt Keymān Şāh’uñ bir hātūnı var-ıdı, bir erden daħı kalmış-ıdı, Horezm’uñ pādişāhuñ kıızı-ıdı, adına Baht Sultān dirler-ıdı. Anuñ bir kıızı var-ıdı, on dört yaşında adına Gülçīn Bānū dirler-ıdı, be-gāyet hūb-ıdı. Bir gün serāyda kırnaqlarıyla oynayu ol Şehzāde katına geldi, gördi bir hūb ādem oturur, ne kişisin diyü şordı. Şehzāde eyitdi: “Māh-

---

²⁵ Metnin 59a-b kısmı eksiktir.

pervîn'den beni Şâh diledi, aldı.” Gülçîn eyitdi: “Sen anuñ katına ne vaqt geldüñ?” Şâh Râmîn eyitdi: “Ol vaqtin kim ol Zāvül ilinde Ğaznî şehrinde-idi. Ben ol vaqt anuñla bileydüm, rāzdaş idüm, ol benden hiç rāzı gizlemez-idi, ben daħı anuñ rāzını şaqlar-ıdum. Atası anı Şehzāde ile bir yirde yatur görüp Şâh Erdeşîr oğluna nesne

61b

dimez, bu kıızı dutar şanduğa koyar, deñize birağur, ben daħı anuñ firāķına döymedüm, bir gice durdum, bir zevraķa girdüm, deñize revāne olup anuñ ardına düşdüm. ‘Āķıbet bir gün Sîm-āb şehrine irişdüm. Anda ol Şehzāde’yi buldum şüret degişdüm, er donına girdüm, bu leşkerle bile bunda geldüm. Māh-pervîn’i buldum anuñla yine bile olurken bu Keymān Şâh’uñ nazarı baña doķundi, beni kıızdan dilek itdi, sevgilü dostumdan ayırdı, uş getürdi, bu ħalvet serāya koydı, bilmez ħālüm nice ola.” Kıız, Şehzāde’nüñ yüzine baķardı, sözün diñleyürek cünbişin diñleyürek bir zamān oturdı. Kıız eyitdi: “Ey nigār! Aduñ nedür?” Şehzāde aydur: “Nidersin?” Kıız eyitdi: “Senden bir nesne taşavvur iderüm, ‘acebdür. Eger ben fikr itdügüm degülseñ ħāliyā aduñ eyit bileyüm” didi. Şehzāde eyitdi: “Adum Dil-rübā’dur.” Çün böyle didi, kıız güldi, başın şaldı, elin

62a

eline kaķdı, andan yüzine baķdı, eyitdi: “Gerçekdür ki aduñ Dil-rübā’dur, gönül kaķucısın ķande varursañ gönül kaķarsın, kaķduñ Māh-pervîn andan atam gönlin, bu kez uşta kaķduñ benüm gönlümi diyüp andan döndi, bu ebyātı eyitdi: “Cān u dilden.”

Fā’ ilātün / Fā’ ilātün / Fā’ ilün

Ey benüm gönüm kaķan cān eyle mi
Ey dudağı leb-i mercān eyle mi

Dek dururken gönlümi benden alan
Cānumı kılan beren cān eyle mi

Sen benüm bir cānuma kıyduñ bu dem
Bulayum virmege biñ cān eyle mi

Varluğumı külli yağma eyledüñ
Baña dirsün imdi ya cān eyle mi

‘İsileyin öli diriltmekiçün
Dirliğı senden umar cān eyle mi

Ben baña bir habbe harc itmez-iken
Baña dirsün cānı harcan eyle mi

Vaşlı hānına iricek her gedā
Loğma ummaya mı her cān eyle mi

Çün Gülçin Bānū bu ebyātı Şehzāde'ye karşı eyitdi, Şāh aña karşı tebessüm itdi, eyitdi:
“Ey nigār! Ne ‘aceb iş kılduñ baña karşı durduñ şî‘r aydursın, bu dağı ne nesnedür ki
sen kılırsın?” Gülçin eyitdi: “Ey serv-i revān!

62b

Ben sini dişi ehlidür dimezem.” Şehzāde eyitdi: “Ya ne işüñle varduñ, sen didigüñ
bende yoğdur. Benüm nem ere beñzer?” Gülçin eyitdi: “Senüñ cümle sözüñ, yüzüñ,
gözüñ hep cemî‘ deprenişüñ ere beñzer.” Sen kendüñi gizleme ‘ayān eyle. Nitekim
ululardan bir meşel vardur kim söylenür. Şî‘r:

Fā‘ lātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

Evvel bağıl ādemīñ yüzine

Kim yüzi tanıkdurur kendüzine

İmdi senüñ dağı dükeli fi‘ lüñ sini bildirür, ne çocunursın, yacanursın. Şehzāde eyitdi:
“Eyle dime, ben sen didigüñ kişi degilüm! Evet er olsam nice ideydüñ?” Gülçin eyitdi:
Ben senüñ dilegüñ bitüreydüm, belki sini bu zārüretten kırtaraydum, her kıanda dirsən
iledeydüm. Çün kıız bu sözi Şehzāde'ye söyledi, Şehzāde çevre bağıdı, gördi ‘ālem
cümle ağıyardan hālī degül, derhāl Gülçin'e kendüyü bildürdi. Gülçin dağı Şāh
Rāmīn'üñ ayağına düşdi, elin öpdü. Hemān bir kendü bir Şehzāde tanışdılar. Gülçin
eyitdi:

63a

“İmdi eyit benden dilegüñ nedür?” Şehzāde eyitdi: “Dileğim oldur kim Māh-pervīn ile
beni zārüret mağāmından çıkarasın.” Gülçin eyitdi: “Şabr eyle! Ben bu gice ve yarun
senüñ kıaydın göreyin, sini ve Māh-pervīn'i alayın kıanda dirseñüz iletayın.” Şāh eyitdi:
“Olsun.” Bunlar çün bu kıavli berkitdiler. Kıız durdı, kendü odasına vardı, ol gice ne
kıadar kendünüñ kııymetlileri var-ısa devşürdi, bir at Şehzāde'ye kıayd eyledi, andan
ğayrı üç at dağı yaraqladı. İrtesi gün Keymān Şāh dağı tahtına oturdu, Şemhūr'a
buyurdu, eyitdi: “Ey vezīr! Nāmeler yazdurup baña perākende eyle, begler, pehlivānlar,

pādişāhlar gelsünler, çeriler cem‘ olsunlar.” Şemhūr Vezīr, Şāh emriyle nāmeler yazdı. Hind vilāyetine dōrt yaña perākende kıldı, tīz gelūñ, dirilūñ diyü ol gün giceye degin nāmeler kıydın bitürdiler. Andan şöña Şāh fāriğ oldu, yirine durdı, serāyına geldi. Bir dem vaqt Sulţān Baht Hātūn ile oturdı,

63b

şoşbet itdi. Andan Māh-pervīn hātırına düşdi, sürüp anuñ kıtına geldi. Bu olan hikāyetleri ve nice ceng oldu ise bir bir Māh-pervīn’e taqrīr ve beyān eyledi. Māh-pervīn eyitdi: “Üşenme devletlü pādişāhum fırsat u nuşret senūñdür.” Bu söz içinde-iken nāgāh Keymān Şāh’uñ fikrinde cāriye düşdi, eyitdi: “Anı Māh-pervīn’den dileyelden berü varup anı görmedüm, tırayın, varayın anı dağı göreyin diyüp yirinden durdı ki Şehzāde kıtına gele.” Gülçīn hod atası kıtında bir tāyesini kıdıydı ki atasına cāsūs ola. Çün dāye gördi kim Keymān Şāh, Şehzāde tırdığı serāya gider. Dāye tīz dönüp Gülçīn’e geldi, haber kıldı

64a

lar. Kıız bildi, tīz yirinden durdı, Şehzāde kıtına geldi, ol maķāmdan anı çıkardı. Andan Māh-pervīn’e geldi, anı dağı andan aldı, sürdi kendü odasına geldi. Ne ki buldıysa dirdi, devşürdi, hegbeye doldurdı, atlara yükletdiler. Kendüler dağı atlara bindiler, becid sürdiler, iki leşkerūñ ara yirine geldiler. Gördiler kim bir kışı ol aralıķda geliyorur. Şehzāde at depdi, ilerü vardı, çağırdı ne kışisin diyü? Ol harīf eyitdi: “Sen ne kışisin?” Şehzāde eyitdi: “Ben Şāh Rāmīn’üm! Zāvūl pādişāhı Erdeşīr’uñ oğlıyım, ya sen kimsin eyit diyü tīğ tartdı, üzerine geldi.” Ol hod Tārū-yı Hindū-y-ıdı, döndi, ol dağı Şehzāde’ye cevāb virdi, eyitdi: “Ben Keymān Şāh’uñ pehlivānyıdım, hem ‘ayyārılıķ dağı elümden gelürdi, evvel gün cengde beni İtgīn-i Sīm-ābī dutdı, erlikle zebūn kıldı, aķır aña yār oldum.” Sizūñ haberiñüzi Māh-pervīn ile hikāyet kıldılar,

64b

işitdüm da’vī itdüm. Suhrāb Şāh kıtında durdum, sini isteyü Māh-pervīn’i kıurtarmağa gider idüm. Hāķķ Te‘ālā benüm işümi rāst getürdi diyüp Şehzāde’nüñ atı ayağına düşdi. Andan durup elin öpdı, eyitdi: “Ol kıarşı duranlar kimlerdür?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Māh-pervīn’dür ve Keymān Şāh kıızı Gülçīn’dür ve biri dāyesidür. Uş benümle yār oldılar, yine varup leşkere giderüz” didi. Bunlar söyleşürken ol iki nigārīn dāye ile irdiler, Tārū-yı Hindū ile gelüp görüşdiler, birbirinüñ hāllerin şoruşdılar. Andan Tārū-yı Hindū revān

olup sürdi, Suhrāb Şāh bārgāhına irdi, içerü girdi, selām virüp Şehzāde'nüñ geldügin muştuladı. Suhrāb Şāh, H̄āce Şālih, Cārūs ve İtgin hep işidüp sevindiler. Bular tiz yirlerinden durdılar, ol dün ol gelenlere karşı vardılar, buluşup birbiriyle görüşdiler, alup bārgāha getürdiler. İki kızları h̄azīne çadırına göndürdiler, dāye ile varup ol

65a

gice anda ārām itdiler. Ol gice geçdi, çün şabāh oldu, leşker cümlesi Şehzāde'nüñ yine leşkere geldügin bildiler, geldiler, görüşdiler, hikāyetlerin şordılar. Şehzāde bir bir eyitdi: “Begler hep diñlediler kimi güldiler kimi tañladılar. Andan beşāret nakķāresin çaldılar. Leşkerüñ içi şādlik tıldı.” Keymān Şāh leşkeri anı işitdiler, ne beşāretdür diyü cāsūs göndürdiler. Cāsūslar vardılar, hālī bildürdiler, girü döndiler, geldiler. Şāh Rāmīn yavı var-ımuş, girü bulunmuş, beşāret itdikleri oldur, didiler. Şemhūr Vezīr eyitdi: “Kanda imiş?” Cāsūslar eyitdiler: “Bilmezüz, hālā gelmiş didiler.” Şemhūr Vezīr eyitdi: “Kanı Şāh bārgāhında degül midür?” H̄ācibler eyitdiler: “Şehre gitdi.” Şemhūr birkaç begler ile bindiler sürdiler, şehre geldiler, toğrı Şāh serāyına geldiler. Ehl-i serāya şordılar, eyitdiler: “Şāhkanı?” Kullar eyitdiler: “Henüz dağı içeride yatur” didiler. Vezīr eyitdi: “Girüñ, uyarüñ.” Girdiler, nice ki çağırdılar, depretdiler, aşla cünbiş itmedi. H̄ādimler feryād idüp taşra yügürdiler.

65b

Vezīre eyitdiler: “Şāhımız ölmüş ola mı? Ne çağırmağla ne direktmekle heç hareket etmez” didiler. Vezīr içerü girdi, Şāh üzerine geldi gördi kim ‘aqlın gidermişler. Tiz sirkeyle bādām yağın getürdi, buyurdı burnına tamzırdılar, ‘aqlı başına geldi, gözün açdı, tırdı, oturdu, eyitdi: “Dil-ārām’um²⁶kanı?” Vezīr eyitdi: “Nice Dil-ārām?” Şāh eyitdi: “Māh-pervīn baña bir rāzdaşın virdi, anuñ katına gelmiş ben anı gördüm, aña dağı göñlüm ağdı, dilek itdim ol anı baña bağışladı. Bu gelen leşker ile gelmiş-imiş ben dağı anı Māh-pervīn’den alup serāya getürdüm-idi, diledim ki anuñla bu gice bunda şöbet kılam, görüñ kancaru gitmişdür” didi. Şāh henüz dağı bu sözde-iken çavuşlar geldiler, eyitdiler: “Māh-pervīn dağı serāyda degüldür.” Şāh eyitdi: “Meger ikisi birbiriyle bir h̄alvet yirde otururlar ola, tiz buluñ getirüñ!” didi. Anları arayı varınca H̄āce-i serāyla, H̄uceste geldiler, eyitdiler: “Şāhā! Kızıñ dağı kendü şebistānında

²⁶ Yazarın “Dil-ārām” olarak yazdığı kişi hikāyenin olay akışına göre “Dilrübā” olmalıdır.

66a

degül, bilmezüz kim kıncaru vardı.” Keymān Şāh eyitdi: “Meger anlar hılvat maķāmda oturdılar ola, dāyelerin oķuñ şoralum” didi. Ne dāye buldılar ne daduyı kim haber soralar. Şāh’uñ nihādına od düşdi, eyitdi: “Āh eger anlar kaçdılersa!” Eyitdi: “Vezīre nice idelüm?” Vezīr eyitdi: “Şehā! Bir haber işitdüm, eger dinler-iseñ diyeyin.” Şāh eyitdi: “Eyit!” Vezīr eyitdi: “Suhrāb Şāh leşkerinde bugün beşāret tıblın çaldılar, cāsüslar göndürdüm Şāh Rāmīn bilürsüz ölmüş-imiş, yine gelmiş didiler. ‘Acebdür eger ol rāzdaş didigüñ cāriye ki Māh-pervīn’den sen diledüñ, ol Şāh Rāmīn degül-ise zīrā ‘avratuñ mekri çokdur, kimse ‘avrat mekrine irmemişdür, ‘avrat donında gördüğün kız ol Şāh Rāmīn-idi ola” didi. Şāh inanmadı, cāsüslar göndürdi. Vardılar, haķıķatın bildiler, geldiler, tenhā haber virdiler, vezīr gerçekmiş didiler. Şāh işidüp cānına od düşdi, tiz yirinden durdı, taşra

66b

çıķdı. Āhtāhāneci geldi, eyitdi: “Şehā ol eyü atlaruñ kızuñ aldı, bu don-ıla zīn licām urdı, dört kişi ile bindiler, gıtdiler, ben bilmedüm ne hāl-idi.” Keymān Şāh āhir cāsüslardan bildi kim Şāh Rāmīn ve Māh-pervīn ve dāye ve huceste kaçmışlar. Göñli bulandı, cānı tarılğandı, tiz sürüp leşkerine geldi. Pāpūr-ı Hindü gelmiş kendü leşkerinde durur. Keymān Şāh kendü bārgāhına geldi. Pāpūr-ı Hindü’yı oķudı, Pāpūr kıatına geldi, kendü yirine oturdı. Şāh eyitdi: “Yā Pāpūr! Gördüñ mi ne ‘aceb hāl bize geldi. Ma’ şūķı elden çıkardum, bir bilüsüz işle nitekim şā’ ir dir.” Şi’ r:

Fā’ ilātün / Fā’ ilātün / Fā’ ilün

Bilüsizlük kışıye kıan yutdurur
Yavuz baş issine tınoz gütdürür

Bilmezlik ile ben bir iş kııldum ki uş benüm cigerüm hūn, gözüm yaşın ceyhūn eyledi. İmdi buña eyit nitmek gerek. Pāpūr-ı Hindü eyitdi: “Ey melik-i Hindü! Saña bir söz diyeyin eger benüm sözümi dutarısañ. Hoş, yok diriseñ soñra peşimānlık yirsin.” Şāh eyitdi: “Buyur dutayın!” Pāpūr eyitdi: “Çün

67a

bir nesne kim senüñ elüñden çıķdı, ya saña muvāfık olmadı, zīnhār sen aña heves eyleme yil kıovarsın, emegüñ yile virürsün, rahtuñı seyl alır. Çün ol kızuñ daħı göñli bir yerde-idi, anuñ saña ne kıadar muhabbeti ola, andan saña fā’ide yokdur.” Şāh bu sözi

Pāpūr'dan işidüp eyitdi: “Ey ebleh! Ben ol sevdüğü kişiden dağı kem miyüm, hazînem andan ziyâdedür, ya bu ne sözdür ki söylersin. Meger ki sini anlar dutdılar, yine şalıvirdiler, anun-içün anlardan ötürü bu sözi baña dirsın. Evvel anlaruñ işin bitüreyin, andan senüñ bitireyin işüñi.” Pāpūr-ı Hindü bu sözi işidüp yirinden durdı, sen baña nitseñ gerek diyüp bārgāhdan taşra çığdı. Tīz merkebine bindi, sürdi, kendünüñ haymesine geldi. Buyurdi, bār u büngāhını dirdiler, yükü çekdiler, aldılar kim Şehzāde leşkerine gideler. Keymān Şāh'a haber oldu kim Pāpūr-ı Hindü bār u büngāhını dirdi, bilmezüz hikāyet nedür, var gör didiler.

67b

Melik-i Hindü yirinden durdı, derhāl piline bindi, sürdi Pāpūr-ı Hindü'nuñ çatına geldi, eyitdi: “Ey server! Kıanda gidersüñ?” Pāpūr-ı Hindü eyitdi: S”en baña yanu yanarsın, ben bunda durmazum giderem” didi. Melik-i Hindü eyitdi: “Kıanda gidersüñ?” Eyitdi: “Āhir Tengrinüñ mülki çok kıanğı, yaña gerekse gidem, saña ne!” Çün Melik-i Hindü anuñ sözin işitdi, gözleri kıanın dutup kıağıdı, eyitdi: “Ey hā'in nā-bekār! Bunca yıldur benüm ni' metüm yirsın, şimdi ayruğa mı yardım idersın diyüp el kıılıca urdı.” Pāpūr-ı Hindü'nuñ üzerine yürüdi, diledi ki çalaydı. Pāpūr-ı Hindü anuñ hamlesini şavdı, kendü dağı kıılıç çekdi, Melik-i Hindü'yı çalaydı, ol dağı anuñ hamlesini şavdı, ikisi dağı tığ ile birbirine girişdiler. Pāpūr leşkeri anı gördiler, el kıılıca urdılar. Keymān Şāh üzerine çapındılar. Anı gördi, Keymān Şāh

68a

vezīri Hind leşkerine haber virdi, cā-be-cā irdiler, Pāpūr leşkerinüñ öñin aldılar. İki Hindülar birbirine kıarıldılar. Tıksan biñ er Pāpūr ile leşkerin araya aldılar, ceng-i ' azīm itdiler. Sīm-āb leşkerinden bir er anı gördi, varup Şāh Rāmīn'e haber kııldı. Yağān meger talāda-idi, ol ğavğāyı işitdi, beş biñ er ile yürüp hamle kııldı. Andan Şehzāde bindi, Cārūs bile Tārū-yı Hindü bile anlar dağı bişer biñ er ile hamle kııldılar. Anlaruñ ardınca Suhrāb Şāh bindi, yigirmi biñ er ile ol dağı hamle kııldı. On biñ er ile Hı'āce Şālīh büngāh üzerinde durdı. Keymān Şāh'uñ tıksan biñ eriyle girdiler, kıatı çalışdiler, bir gün bir gece durişdiler, ikinci gün Şehzāde'nuñ leşkeri ğālib oldu. Melik-i Hindü leşkerini şıdılar, ordugāh üzerine bıraktılar. Şehzāde gördi kim ' adū leşkeri şındı, ol leşker içinde bile ordugāha geldi, kendü don değışürüp ğulām şüretine girmiş-idi,

68b

Melik-i Hindū ordugāhda daħı durmadı, kaçdı, ‘ Arқанuya şehrinden yaña gitdi, bār u büngāh yirinde ƙaldı. Şehr ƙapusını açdılar, Şehzāde gulāmveş şehre bile girdi, toğru serāya geldiler. Keymān Şāh şehir ƙapusını yapdurdı, kendü gelüp merkebinden inüp serāya girdi, Şehzāde bile girdi, geçdi, Şāh tahtına oturdı, Sultān Baht Hātūn’ı ƙatına getürdi, ƙatı düşnām virdi, eyitdi: “Ey bürīde-gīsū! Ƙızuñ Gülçin ƙanı?” Māh-pervin gör benüm başuma ne serencāmlar getürdiñüz diyüp ƙılıç tartdı kim uraydı. Hātūn eyitdi: “Şāhā! Amān vir, benüm suçumu baña bildür, andan beni öldür.” Şāh, Māh-pervin ile ƙızı Gülçin hikāyetini eyitdi. Çün hātūn, Şāh sözünü işitdi, eyitdi: “Şāhā! Benüm ne haberüm vardur, ben bu hāli şimdi senden işitdüm diyüp and içdi, şöyle kim Şāh’ı inandurdı.” Andan buyurdı hātūnı zindāna elettiler, anda berkitdiler. Kendü melül bir dem oturdı.

70a²⁷

Yüz kişiden artuƙ yat yarağla, dururlar. Bunlara geldi, selām virdi. ‘ Aleykin aldılar, eyitdiler: “Ne kişisin?” Şehzāde eyitdi: “Şāh’uñ hāş ƙuluyum, aduma Dārinüş Gulām dirler-idi.” Ve Şāh-zāde eyitdi: “Şāh ƙatında şimdi da‘vī itdüm, dilerüm varam Māh-pervin’i, Gülçin Bānū’yı ele getürem hem ol Ğaznī pādişāhınuñ oğlın esir edem.” Bunlar eyitdiler: “Ƙanı bize nişān kim Keymān Şāh’uñ ola. Şehzāde’de bir yüzük vardı, ol vaƙt kim Māh-pervin’den cāriye diyüp Şehzāde’yi dileyicek yüzügin aña nişān virmiş-idi, ol yüzük la‘l ƙaşlu-idi. Şehzāde ol yüzügi bunlara gösterdi.” Ol cemā‘at anı gördiler, öpdiler başlarına ƙodılar, tiz ƙapuyı açdılar. Şehzāde eyitdi: “İmdi hāzır oluñ kim ben yine gelicek ƙapuyı açıviresiz diyüp taşra çıƙdı. Leşkerlerden yaña gitdi, uşta Şehzāde kendü leşkerine gelmekte.” Biz geldük bu yaña Suhrāb’la leşker hikāyetine. Çün Hind leşkerini şıdılar, bār u büngāh döküldi, ƙaldı,

70b

Suhrāb Şāh, Cārūs, Yağān, İtgin, Pāpūr-ı Hindū leşkerle girü döndiler, şingun çerinüñ üzerine. Tavārını bir araya dirdiler, bir yere cem‘ idüp getürdiler ve hem cümle leşkeri daħı dükenle[di]ler, dükelin melāmet gördiler. Ammā Şehzāde yine gelmedi, begler

²⁷ Metnin 69a-b kısmı eksiktir.

yine melül oldılar, eyitdiler: “Yine ‘aceb ne hāldür?” H̄āce Şālih̄ eyitdi: “Melül olmañ yine kim bile ol qanda vardı, öldiyse, diriyse ol yine bunda gelür. Ben ol oğlanda ‘acā’ib fi‘iller gördüm. Siz anuñ-içün guşsa yimeñ” didi. Bunlar H̄āce Şālih̄’den bu sözi işidüp fāriğ oldılar. Ol şıngun mālını bir yire dirüp leşkere başş itdiler. Leşker kavmi gānī oldılar. Andan ol gün geçdi, çün gice oldı, bunlar bu fikr ile oturur-iken nāgāh Şehzāde qapuya geldi, ol dem bārgāh qapusından tiz içerü girdi. Suhrāb Şāh’la begler çün anı gördiler, tiz yirlerinden durdılar, cümlesi Şehzāde ile görüşdiler. Andan Şehzāde’ye şordılar

71a

kim qandayduñ, hālūñ ne-idi? Şehzāde, Melik-i Hindū ile kendünūñ hikāyetlerin eyitdi. Begler işitdiler, şād oldılar. Şehzāde eyitdi: “Ben şehri aldum, eger siz dağı durup benümle bile gelürseñüz. Begler bu sözi işidüp tiz yirlerinden durup Şehzāde ile taşra çıqdılar, sürdiler şehir qapusına geldiler. Bunların ardınca leşker dağı bindiler, anlar dağı sürüp qapuya gelince Şehzāde qapuya irdi, dizdāre çağırdı, qapuyu açuñ maqşūdumuz hāşıl oldı” didi. Şād ile içerü girelüm. Qapucı Şehzāde sözin işidüp ilerü geldi, qapuyu açdı, Şehzāde girdiği sā‘at qapucınuñ işin bitürdi, tıgla çaldı, başın yire bıraktı. Ol beş yüz bekciler çün anı gördiler, Şehzāde üzerine bir kezden hamle kıldılar. Şehzāde tıg tartdı, bunlarıñ içine düşdi. Şehzāde ile bunlar cengde-iken Suhrāb Şāh, bākī serverler irişdiler, kemīnden çıkup qapuya yügürdiler. Yağān, Pāpūr qapunuñ iki yanın alup durdılar. Suhrāb, Cārūs, İtgin ilerü

71b

vardılar, ol kavme hamle kıldılar. Ol beş yüz er ile cenge daldılar. Tārū-yı Hindū anları gördi, leşkere yügürdi, tiz irişüñ vaqt qatı nāzūkdür diyüp kendü öñlerince sürüp şehir qapusına irdi. Gördi Yağān ile Pāpūr qapuya durmuşlar. Şehir halkına haber olmuş şehir içindeki leşker ile ol serverler üstine gülüvv kılmışlar. Çün Sīm-āb leşkeri irişdi, ol iki server anları gördiler, degirmen olıgına şu koyulur gibi içerü şehre koyıldılar. Çün leşker ol dün şehre girdi, irtel olunca ceng-i ‘azīm kıldılar. Keymān Şāh leşkerinūñ kimi qaldı, kimi qaçdı, kimi gelüp bulardan amān diledi. Şehir halkı gelüp Şehzāde öñinde baş qodılar, amān diyüp çağırdılar. Şāh Rāmīn anlara amān virdi. Andan sürdiler Şāh’uñ serāyına geldiler begler bile. Şehzāde geçdi, Keymān Şāh tahtına oturdu, andan beglere buyurdu her bir ulu bir şandal üzerine geçüp oturdılar. H̄āce Şālih̄ dağı

Şehzāde'ye bu fetih mübārek-bād itdi, ol da geçüp bir şandal üzerine oturdu. Şehzāde eyitdi: “Varuñ Sultān Baht Hātūn'ı bendden çıkaruñ, ilk benüm çatuma getiruñ kim ol benden ötüri çok zahmet çeküp durur.” Vardılar getürdiler, bendin götürdiler, hil'at geyürdiler. Gülçin ve Māh-pervin geldiler. Sultān Baht

73a²⁸

hikāyetin itmedi mi, sen bilmeduñ mi? Eyitdi: “İşitdüm andan māluma hükümüm vardır.” Aħır Şehzāde eyitdi: “Bes bu tamā' itmek degül midür.” Döndi cellāda baqdı, eyitdi: “Bu bed-bahtuñ boynunu ur” didi. Cellād ilerü geldi kim Melik-i Hind'üñ boynın ura, begler eyitdiler: “Ey Şehzāde! Gel germ ile bunu öldürme, tā ola kim bu daħı sana yār ola.” Şehzāde bu sözi işidüp Melik-i Hindü'yı zindāna buyurdu, kendü Hind tahtına oturdu. Biz geldük Pāpūr-ı Hindü'nuñ kardeşleri hikāyetine. Dimişdük kim Pāpūr-ı Hindü'nuñ beş kardeş var-ıdı, anlar Pāpūr-ı Hindü'yı göndürmişler kim gele Keymān Şāh Hindü'ya yardım ide, düşmene cevāb vire, kendüler maķāmlarında ferağāt oturalar. Bir gün bunlar işitdiler kim ol gelen Ğaznī sultānuñ oğlu Pāpūr-ı Hindü'yı dutmuş, kendüye kul idünmiş ve Keymān Şāh Hindü'yı daħı dutmuş, eliyle bende bırakmış, kendü anuñ tahtına oturmuş. Çevre Hind vilāyetine nāmeler göndürmüş kim geleler aña muṭf' olalar. Ol beş kardeşler bu haberi işitdiler kim 'azīm ğazaba geldiler.

73b

Ol beş kardeşleriñ birinüñ adı Māhūr-ı Hindü, birinüñ adı Şehmās-ı Hindü ve birinüñ Tāl ve birinüñ adı Zāl idi, ve birinüñ adı Taymūs-idi. Bunlarıñ bir pehlivānları var-ıdı, adına Kaħkahā-yı Hindü dirlerdi. Ol daħı da'vī diler gürbüz bir er-idi. Bir gün dükelişi bir yire cem' oldılar, tanışık itdiler, eyitdiler: “Biz var-iken Hind vilāyetinde kimdür kim gele, Hind tahtına geçe otura, iklimini kendüye döndürmek dileye yāhud kardeşumuzu duta kendüye kul idine biz anı kıomazuz diyüp bu fikr ile 'asker cem' itdiler.” Biş yüz biñ er dirdiler, 'azm idüp 'Arķanuya şehrine gitdiler, bunlar uşta yolda gelmekde, biz geldük bu yaña yine Şāh Rāmīn hikāyetine. Meger Şāh Rāmīn bir gün Hind tahtında oturur-iken bir kişi geldi, haber getürdi kim ey Şehzāde uş Pāpūr-ı Hindü'nuñ kardeşleri geliyorlar, Māhūr, Şehmās, Tāl, Zāl, Taymūs bir cihān

²⁸ Metnin 72a-b kısmı eksiktir.

pehlivānları bile adına ahahā-yı Hind dirler be yz bi er erileri var. ehzāde eyitdi: “Bize yardım etmege mi gelrler?”

74a

Ol er eyitdi: “Yo siznle cenge gelrler, tatı anlar aleb iderler. n Keymān āh dutulduu iitdiler, dilerler kim tatı kendleri dutalar.” ehzāde bu szi iidicek dndi Pāpr-ı Hind’nu yzine badı, eyitdi: “Ey server! Sen ne buyurursun?” Hāl bylece oldu. Pāpr-ı Hind eyitdi: “Ey Melik-i civān-bat! Sen var-iken anlara kim dirler, eger destr virrse ben varayum, anları greym, gt vireym, ola kim dutalar, eger dutmazlarsa aa gre ‘amel ılavuz.” ehzāde eyitdi: “Yā pehlivān! Sen bilrsin, var imdi gr diyp Pāpr-ı Hind’y gndrdi.” Pāpr-ı Hind, ehzāde atından durdu, ara ıdı, pline bindi. Szden terk yo, ‘azm ı olup gitdi, ardalarından yaa revān oldu.  gnden ora bir aac dibine irp ondı, biraz dilendi. Durdu ki yine pline bine, ardalardan yaa gide, nāgāh arusından bir toz belrdi. n yaun oldu, toz iinden Māhr-ı Hind yz bi er ile ıa geldi. Pāpr-ı

74b

Hind anı grdi, ‘aleminn ‘alāmetinden bildi, plin srp ol lekere aru vardı. Māhr-ı Hind grdi kim arusunda yalnız bir pl-svār gelr, kend daı merkebin srp iler vardı, nazar ıldı, grdi kim kendnn ardaı Pāpr-ı Hind’dur, selām viridi, elin aldı. Ol daı selāmın abl idp birbirine yaın geldiler. Ol arada ikisi daı merkeblerinden inp grrdiler. Leker daı anı grdiler, gelp Pāpr’la grrdiler. İki arda ol aac dibinde ondılar, leker daı epevre dā’ire ı olup ol maāmda ondılar. Bunlar oturup birbiriyle sylerken yegān yegān bāı eriler hep irdiler. ehmās, Tāl, Zāl, Tāyms, ahahā-yı Hind be yz bi er ile irp ol maāmda ondılar. Andan gelp Pāpr’la grrdiler, a’ām getrdiler, yediler. n gtrdiler, sz aıldı, sylereke Pāpr eyitdi: “arındalarum nite oldu, niye geldnz?” Bunlar eyitdiler: “Tat da’ vāsına geldk bir Zāvllı ye lnce ya bir Sīm-ābı’ye alınca,

75a

saa bize olsun Hind ilmi ulu memleketdr, andan ki aradan geleler ayrular, yayalar yaud yadlar hkm ide, tatı biz ıtalum yegregi budur” didiler. Pāpr bunlarn szin iitdi, eyitdi: “Ey arındalar! Revā degldr kim sizden bunu gibi i gele, geln kerem eyle ehzāde’ye varalum grn kim ne lāif cāndur. Anu gibi server anda

bulunur?” dedi. ‘Ale’l-ħuşuş kim Suhrāb Şāh Sīm-ābī anuñla bile yār olupdurur. Cārūs ki Tūr-abād emīridür aña yār olupdurur. Tārū-yı Hindū ben dahı aña bende olup dururum. Keymān Şāh anuñla cedel itdigiçün kendüye belā şatun aldı, işi fāsīd oldu. Ben size yavuz şanmazam eyü ħaber didüm, yok dirseñüz soñra peşīmān olursız. Leşkerüñüze, zūr-bazūñuza inanmañ. Çün anlar bu sözi işitdiler Pāpūr-ı Hindū’dan, dükelisi tünd tiz oldılar, her biri bir dürlü yatlu ħaberler söylediler, Şehzāde ħaħķına ve hem ħardaşlarına. Pāpūr gördi kim bunlar ħazaba geldiler, ayruħ söz

75b

açup bunlara söylemedi. Bir müddetten soñra eyitdi: “İmdi baña cevāb virün yine anlara varayın diyeyin ben ħod yine sizün ħatıñuza gelirim” dedi. Bunlar eyitdiler: “Var ol yigite ve yārānlarına eyit; taħtı mülki ħosunlar, varsunlar kendü işlerine gitsünler yok dirlerse elimüzden helāk olurlar” didiler. Pāpūr çün bu cevābı bulardan aldı, sürdi yine Şehzāde’ye geldi, ne kim ħardaşları didiyse bir bir eyitdi. Şehzāde işidüp döndi, Suhrāb ve Cārūs’a ve Tārū’ya ve İtgin’e ve Ĥāce Şālih’e baħdı, eyitdi: “Siz ne dirsiz, ne rāy idersünüz?” Anlar eyitdiler: “Ne kim Şehzāde buyurursa biz anı idelüm.” Şehzāde eyitdi: “Leşker cem’ eyleyün anlara ħarşu varalum, ya şulħ idevüz ya ħarb idevüz.” Begler ħamusı bu sözi maşlahat gördiler, ‘arz-ı leşker kıldılar, yüz altmış biñ er cem’ oldılar. Şehzāde, Ĥāce Şālih’i kızlar ile şehirde ħodı kendüsi leşkerle bindi, ‘azm idüp ol beş yüz biñ ere ħarşu gitdi. Biz geldük bu yaña. Māhūr-ı Hindū’ya ħaber oldu, Şehmās’ı, Tāl’ı, Zāl’ı, Taymus’ı, Ķahķaha’yı

76a

ħatına oħudu, geldiler. Māhūr eyitdi: “Tiz dutun, yaraħ geyün, ol çerinün külini göge şavuralum.” Anlar bu sözi işidüp yaraħa girdiler, cümle leşkeri bindürdiler, Şāh Rāmīn’e ħarşu geldiler. Bir şahrā var-ıdı, adına Ķaşķan dirlerdi, orta yirinde şu akardı, adına Sason dirlerdi, ol şunun bir yanına Şāh Rāmīn ħondı, bir yanına Māhūr ħardaşları ile ve leşkeri ile ħondı. Üç gün birbirine ħarşu ol şunuñ iki yanında oturdılar. Dördüncü gün Şehzāde bir nāme yazdı, Tārū-yı Hindū’ya viridi, Māhūr-ı Hindū’ya göndürdi. Tārū-yı Hindū nāmeyi aldı, ol şudan geçdi, Māhūr-ı Hindū’ya getürdi, viridi. Māhūr oħudu, gördü kim yazılmış; “Ey serverler gelün kerem eyleñ sizünle yār olam ben bu mülkde тұrmazum yine Zāvül’e giderem! Varup atamuñ vezīri ile buluşsam gerek, uş kıızı

bundadır aña iletem. Göreyin ki hāl nedür, atamı niçün öldürdi? Beni ne sebebeden dutdı? Mülki ne sebebeden kendüye döndürdi? Kızını niçün şandığa

76b

koyup deñize bırağdı? Anuñçün anda varsam gerekdür” didi. Çün Māhūr nāmeyi böyle oğudı, güldi, başın şaldı, qardaşlarına dağı bildürdi. Çün anlar dağı āgāh oldılar, Māhūr eyitdi: “Ol diler kim eliyle bizi üzerinden tarh eyleye, Hind vilāyetini kendüye musahhar kıla, bu kaçan olısar durur” didi. Ol nāmeye cevāb yazdı. Yine Şāh Rāmīn’e göndürdi. Tārū-yı Hindū yine nāmeyi aldı, Şāh Rāmīn katına geldi, Şāh Rāmīn’uñ eline viridi. Şāh Rāmīn nāmeyi açdı, oğudı, gördi yazılmış kim bu fi’li ki sen idersin biz anuñ gibiye öğredüp dururuz, bize Keymān Şāh Hindū’nuñ kızını ve dağı Māh-pervīn’i vir ve ol ‘Arқанuya şehrini Keymān Şāh’la bile. Yoğ dirseñ dest-bürd ile senden aluruz. Şāh Rāmīn bu sözü işitdi, ayruğ kelām itmedi. İrtesi gün oldu, buyurdi, harbī nağğāreler çaldılar, ‘alemler

78a²⁹

Ol dağı anı at üzerinde dutdı, çekdi atdan aşığa indürdi. Çün Yağān atdan ayrıldı, ol iki er birbirine şarmaşdılar, bir zamān yırtışdılar. ‘Āqıbet Zāl zür idüp Yağān’ı getürdi yire bırağdı, gögsi üzerine bindi, hañçer-i āb-reng çekdi ki başın kese. Yağān altında debelendi el ileyüsine urdı, üzerinden Zāl’ı birez ayırdı. Zāl diledi kim Yağān’uñ gögsi üzerine rast otura. Yağān altından diz ile ayağ ile Zāl’ı dāmeninden kaçdı, şöyle kim Zāl, Yağān’dan aşırı yığıldı. Hañçer altında-iken başı üzerine dikildi. Ol kendüyi di[r]şirüp yirinden durınca Yağān cān bāzārında tiz yirinden duru geldi, kendüyi Zāl üzerine atdı. Zāl’ı aşığa başdı, elin burup hañçeri avucu içinden aldı, getürdi meydān ortasına atdı, mecāl virmedi, depretmedi iki elin ardına berk bağladı,

78b

boynına kemend dağdı, dönüp ardına bağdı, gördi kim Zāl’uñ qarındaşı Pāpūr-ı Hindū turur, qardaşı yine qardaşı eline viridi. Pāpūr alup qardaşını Şehzāde’nüñ ‘alemi dibine eletdi. Şehzāde, Pāpūr hatrıçün buyurdi, Zāl’uñ eli bendin şeşdiler, boynından kemendi giderdiler. Buyurdi, hil’at geyürdiler yine bir pīl eline tartdılar, bindürdiler. Şāh Rāmīn

²⁹ Metnin 77a-b kısmı eksiktir.

eyitdi: “Ey server! “Çün pīle bindüñ, sür yine qardaşlarıña var, anlar senüñçün perişān olmasunlar, hātırlarına şaykal ur” didi. Çün Zāl’ı, Şāh Rāmīn şalıvirdi, ol dağı bu luft ve keremi gördi, be-ğāyet Şehzādeden utandı, itdigi işte peşīmān oldu, ilerü vardı, Şāh’uñ elin öpdi, eyitdi: “Ey Şehzāde! Qarındaşum Pāpūr-ı Hindü bize senüñ keremüni dimiş-idi. İllā biz inanmadı-idük bihamdillāh ve'l-minne³⁰ didüğinden şad hezār artuq imişsiz” didi. Andan tırup bir bir begler ile görüşdi. Aşşam

79a

idi, taht-ı āsāyiş urdılar, iki leşker döndiler, gelüp āramgāha qondılar. Māhūr-ı Hindü gelüp qardaşlarıyla ve leşkeriyle qondi. Yağān ile Zāl’uñ cengini ‘acebledi, eyitdi: “Ne tuhfē iş oldu.” Andan buyurdi, bir cāsūs yirinden tırdı, Şehzāde leşkerine vardı. Māhūr-ı Hindü³¹, Suhrāb Şāh yanunda qardaşıyla bile otururlar heç gavgāsı yok. Yine döndi, sürdi Māhūr-ı Hindü’nuñ qatına geldi, bu haberi didi, ol dört qardaşı işidüp tañladılar. Bunlar bu fikr ile ol gice anda qaldılar, qaravul bindürdiler, talāya göndürdiler. İki çeri de yezek yarandı. Bu söz bunda qalsun, biz geldük bu yaña Melik-i Hind Keymān Şāh hikāyetine. Çün Şāh Rāmīn anı dutup bende çekdi, zindāna birağup kendü gitdi. Anuñ yirine Hāce Şālih’i geçürdi, beg kıldı, kendü Māhūr-ı Hindü cengine vardı. Meger bir qara kul Melik-i Hind üzerine müvekkil qomış-ıdı, bir hefteden soñra bir gün

79b

Keymān Şāh ol qara kula eyitdi: “Beni bilür misin?” Qara kul eyitdi: “Bilürüm, sen Hind melikisin.” Şāh aña eyitdi: “Ey zengī! Gel beni bu bendden qurtar, benüm bir gizlü hazīnem vardur, anı saña vireyin, senüñ olsun dağı benüm ilümde benden qanğı yeri dilerseñ vireyin diyüp and içdi.” Zengī aldandı, anuñ sözine uydu, Melik-i Hind’i zindāndan çıkarup bendin giderdi. Melik-i Hind eyitdi: “İmdi benümle bile gel, ben sini gör qanda ilterüm.” Zengī, Keymān Şāh’a uydu. Māh-pervīn ile Gülçīn durdığı yire geldiler. Keymān Şāh gördi kim kıızı anda degül velī Māh-pervīn taht üzerinde cāme-hāb içinde tonla bürünüp yatmış, derhāl Māh-pervīn’uñ boğazına yapışdı, ağızını berk dutdı, taşra çıkardı. Zengī qapıda dururdu, ana virdi, eyitdi: “Sen bu kıızı bir ata bindür, al şehirden taşra benüm seyrāngāhuma ilet kim ben anda varam, sizi bulam. Ben kendü kızımı dağı bulayın bulduğum vaqtin iletem anı saña virem sen benüm küyegüm olasın,

³⁰ Hamd ve minnet Allah’a mahsustur.

³¹ Yazarın Māhūr-ı Hindü olarak yazdığı kişi hikāyenin olay akışına göre Zāl-ı Hindü olmalıdır.

80a

hem andan ol gizlü hazine varavuz anı dağı alalum, Dādyan şehrine varalum, anda benüm kardaşum vardur, adına Cem dirler, Dādyan şehrinüñ sultānidur, hālimüzi aña bildürelüm, anuñ çok çerisi vardur, anı alalum, çerisiyle bunda gelemüm, bu nābe-kārları dutalum, kahr idelüm, yine Hind vilāyeti bizüm olsun memlekete hüküm idelüm, ben pādīşāh sen benüm küyegüm ve hem ser-leşkerüm ol” didi. Zengī-i harām-zāde ol la‘īnün sözine inandı. Māh-pervīn’i aldı, şehirden çıktı, iki at elikdürdi. Birine kıızı bindürdi, birine kendü bindi, aldı Keymān Şāh didigi yire geldi. Ay aydıdı, kızuñ yüzine bakdı, derhāl ‘āşık oldu, gönli aña ağıdı, döndi kıza eyitdi: “Ey Nigārīn! Hālün nedir, diyüp kızuñ ağzından destāri giderdi.” Kıız çün andan bu kelāmı işitdi, eyitdi: “Ey benüm cānumuñ cānı civān! Benüm hālümü sorarsın kışşam uzar nedir? Sergüzeştüm çokdur, eydicek olursam bu yakında dükenmez. Bir ferāgat

80b

deminde saña beyān idem. Ammā gel kerem eyle ben sini sevdüm, ‘āşık oldum, gönül giriftār itdüm, māl, genc bulunur, ammā benüm bigi ma‘şuk kanda bulunur. Bir av idüm, ağıña düşdüm, andan ki ol naḥs şüretlü nā-cins eline girdüm, senün ayağıñ ucında yatsam baña yegrekdür, bari beni sen kabül eyle gel beni al bir cānibe dağı gidelüm, bunlardan kimse hayālimüz görmesün, ben saña rāzıyum sen dağı beni arturma, al didi. Bākī ‘ömrümüz senünle bir arada geçürelüm, māl u gencden saña fā’ide yokdur, velī benden tapuña aşşı igen çokdur,” didi. Zengī, kızuñ yüzine çok bakdı, ve hem bu sözlerin işitdi. Eyle şandı kim kızuñ haberi gerçekdür, bıyığı söveldi, çuğdası kabardı. Beyt:

Fe’ülun / Fe’ülun / Fe’ülun / Fe’ül

Özi şandı kim buldı kalıñ döşek
Şanur atı arpa yiye ol eşek

Kızuñ ol söziyle delürdi katı
Delüligi anuñ belürdi katı

Vālih ü hayrān kaldı. Zengī

82a³²

Atı bir çaluya dolaşup durdı. Zengī ol atı dutdı, aldı, Māh-pervīn'e getürdi, eyitdi: "Sen bunu dutadur, varayın ben benüm atımı dutayın" didi. Atınuñ ardına düşüp bir zamān gitdi, kova gördi yitemedi. Şol kadar gitdi ki görünmez oldu. Māh-pervīn gördü ki zengī gitdi. Derhāl yirinden durdı, eyitdi: "Vallāhi bu mel'ün gelürse yine baña bir belādur, durup kaçmağdan yegrek yokdur" didi. Tīz hegbeye haylī zevāde doldurdu, getürdi ata berkitdi, ata kamçı urdu zengīyi ol maķāmda kōdı, kaçdı. Bu yaña zengī dağı piyāde atı kova gördi, atına yitemedi yoruldu, eyitdi: "Bāri girü döneyin, kıza varayın. Ol anda yalıñızdur, mebādā ki ol aslanun çifti ola çifte gele ol kıızı yırtta anuñ firāķı benüm içümde kala diyüp girü döndi, geldi." Gördü kim kıız dağı atına binmiş, gitmiş, zengī iki hālūñ ortasında 'āciz kaldı, öküz gibi bağırup eşek gibi bağıрмаğa başladı.

82b

Kimesne dağı yokdur kim aña şora. Āh itdi, bī-hod olup ol arada düşdi, bir zamān yatdı, 'āķıbet 'aķlı başına geldi öñin dirdi, yirinden durdı. Sevdā başına urdu, kızuñ atı izin gözlep gitdi. Karmı aç, bir pāre etmege muhtāc, ma'sūķuñ cevri oķına cānı ūmāc, delü olup beyābāna düşüp gitdi. Şoñra işidesiz kim başına neler geldi, n'itdi. Bu söz dağı bunda kalsun, biz geldük bu yaña Keymān Şāh hikāyetine. Çün Keymān Şāh, kıızı zengīye ışmarladı, kendü sürdi, kızınuñ serāyına geldi. Gördü kim Gülçin Bānū kendü serāyında halvet oturur, ferāg, velī iki hādimler kapu beklerler, evet gözlerin uyķu alup uyumuşlar. Keymān Şāh ol iki hādimi öldürdi, andan serāya girdi, ilerü vardı kim kızınuñ ser vaķtine çıķa anı dağı duta, ala Māh-pervīn katına vara, kendü kızın aña karşı öldüre, Māh-pervīn anı göre, korķa kendüye muķ' ola, şandı kim vaşlı müyesser ola. Çün taht üzerine

83a

çıķdı, ayağūñ cāme-h'āb kenārına başdı, kızuñ boğazına yapışcaķ vaķtin kıız deprendi bir cünbiş itdi, tīz yirinden örü durdı, elin şaldı, bir müşt atasınuñ boğazına eyle urdu kim dem ü nefesi bağlandı, 'aķlı başından gitdi. Keymān Şāh tahtından yire yıkıldı, başı yarıldı, kıız dağı göziñ açdı, baķdı taht ayağında bir kişi yatur aladu ile, tīz kendü tahtdan aşığa indi kim kimdür diyü, bildi kim atasıdur. Tīz yine iki elin ardına bağladı, aldı şem'e karşı getürdi, yüzine baķdı, gördü kim kendü atasıdur, eyitdi kim: "Ey hā'in

³² Metnin 81a-b kısmı eksiktir.

kişi! Niye geldün ve nite oldu ki bendden kurtulduñ? Benüm ser-vaqtüme geldün benüm serâyumda ve benüm üzerümde ne kayduñ var-ıdı?” Keymān eyitdi: Sini uyarmağa geldüm ki senüñle danışam. Ne bilem ki ne olduñ, turu geldün beni müşt ile urduñ, ‘aqlum giderdüñ, tahtdan düşdüm, başum yarıldı. Kız gördü kim atasınuñ bir elinde hañçeri var, eyitdi: “Ya bu hañçer neyler?” Keymān Şāh eyitdi:

83b

“Elbette kişi kendüye ihtiyātla olmak gerekdür.” Kız bu sözi işitdi, “hāliyā sen bunda dur hele ben varayum, Māh-pervīn’i göreyüm, ol ne cevāb virür” didi. Yirinden durdı, bir şem‘-i yegān elinde dutup sürdi, Māh-pervīn serâyına geldi, gördü kim serâyda kimse görünmez, velī ol bir zengī kıl dañı anda degül kızuñ nihādına od düşdi, eyitdi: “Bu atam ol kıızı öldürdi, beñzer ki beni dañı öldürmege geldi, Haqq Te‘ālā baña ‘ināyet kıldı, düşümde gördüm ki bir arslan geldi, diledi kim beni yırtaydı, ben anı düşümde urdum diyüp ol urduğum atam imiş ki servaqtüme gelmiş hāliyā urdum, yıkdum, dutdum.” Bāri varayum, aña şorayum, Māh-pervīn’i bulayum diyüp tiz döndi, kendü serâyına geldi. Atasına eyitdi: “Māh-pervīn’i nitdüñ?” Keymān eyitdi: “Bilmezem.” Kız eyitdi: “Çok söyleme yoħsa ben saña şefā‘at itmezem elümde ölürsin, nice kim çok söyledi, Keymān Şāh ikrār itmedi.” Kız dañı atasına kağıdı çok azāb eyledi, çāre olmadı. Aħīr ben sini

85a³³

açdılar, nazar-ı meydāna bıraқdılar. Māhūr-ı Hindū’nuñ leşkerinden bir er pīlūñ sürdi, meydāna geldi, lu‘b-ı cevīlān kılup er diledi. Ol gün Zāl merkebiñ sürüp aña karşı geldi. Ol Hindū anı görüp ilerü vardı, selām virdi, eyitdi: “Ey server-i Hindū! Nitesin, hālūñ nedür?” Zāl eyitdi: “Hālüm hoş, sen niye geldün?” Ol Hindū eyitdi: “Bu Şāh Rāmīn’le cenge geldüm.” Zāl eyitdi: “Yine dön var kıardaşlaruma eyit kim Zāl, Şehzāde’ye kul oldu, ol dañı gelsün aña yār olsun, ‘adāveti kıosun, yoқ dirse soñra peşīmān olur.” Hindū, Zāl’dan bu haberi işidüp yine döndi, sürdi, Māhūr kıatına geldi, ne kim Zāl dediyse bir bir Māhūr’a eyitdi. “Māhūr işidüp kağıdı.” Döndi Tāl-ı Hindū’ya eyitdi: “Yürü var kıardaşuña öğüt vir dutsun, yoқ dirse dut iki elin ardına berk bağla

³³ Metnin 84a-b kısmı eksiktir.

boynına kemend dağ, al benüm çatuma getir, ben aña gūşmāl vireyin” didi. Çün Tāl kardaşı Māhūr’dan bu

85b

haberini aldı, yine döndü Zāl’uñ çatına geldi, ne ki Māhūr-ı Hindū didiyse Zāl kardaşı Tāl eyitdi. Zāl anuñ sözün işidüp güldü, döndü Tāl’a eyitdi: “Ey birāder! Sen niye geldüñ?” Tāl eyitdi: “Geldüm ki sini öğütleyem, alam kardaşlarımız çatına iletem, naşihat kabül itmezseñ elbet dutarum, kardaşlarımız çatına ilterüm.” Zāl eyitdi: “Çok söyleme, gel sini alayum Şehzāde çatına iletüyüm, gör ki ne keremli ādemdür. Sözüm kabül kı!” Tāl bu sözi işidüp süñü eline aldı, Zāl’a hamle kıldı, Zāl anuñ hamlesin şavdı, süñiyi elinden kapdı yabana atdı. Tāl anı gördü kaçadı, el kılica urdı, derhāl kardaşına hamle kıldı, Zāl kardaşınıñ kılicin dağı men‘ eyledi. Ağır gürz ile hamle kıldı, anı dağı redd eyledi. Döndü kim yine Māhūr’a baka, derhāl Zāl kemendi terküden aldı, Tāl’uñ ardından atdı, boynına şıyırtaç bıraktı, çekdi kardaşınıñ boğazı kısıldı, pilden yire yıkıldı. Zāl tiz merkebden inüp kardaşınıñ

86a

düşnām virdi. “Benden saña yādlar mı yegdür?” didi. Böyle diyüp buyurdu, aldılar zindāna urdılar. Yağān anı görüp Şehzāde çatına geldi, eyitdi: “Ey Sultān-ı Zāvūlistān! Ben kula destür vir varayın ol ‘ifrit ere cevāb vireyin.” Şehzāde eyitdi: “Ol er çatı gürbüz kişidür andan şakınmak gereksin” didi. Yağān eyitdi: “Hele himmeti yār eyle diyüp Kahkahā’ya karşı vardı. Ol dağı birkaç hamle idişüp lā-cerem ol dağı zebün oldu.” Kahkahā anı dağı giriftār itdi. Buğur Cārūs meydāna girdi, Kahkahā ile çok söyleşüp ceng itdiler. Şoñra Kahkahā anuñ dağı merkebin düşürdi, Cārūs yire yıkıldı. Kahkahā dileti kim Cārūs’ı dağı dutaydı, Sīm-āb leşkeri anı görüp ‘ināndir kıldılar, at başın Kahkahā üzerine şaldılar, Cārūs’ı kırtardılar. Merkeb irürdiler, bindürdiler Şehzāde dağı Tāl’uñ bendin çözdi, henüz dağı ‘alem dibinde bendle dururdu, eyitdi:

86b

“Ey yigit! Yürü var saña destürdür. Ben ādam eri severem, senden ötri kardaşlarıñ melül olup dururlar.” Yine var melül olmasunlar diyüp buyurdu, bir pıl virdiler bindi. Çün Tāl, Şāh Rāmīn’dan bu ihsānı gördü, eyitdi: “Vallāhi dünyāda erlik ve lütuf ve kerem bunuñ şānına gelmişdür kim buradan yüz kim döndüre gide.” Derhāl ol dağı kendü kardaşınıñ çerisinüñ üzerine hamle kıldı. Māhūr’a geldiler, bu haberini degürdiler.

Māhūr işidüp barmağın ışırdı, eyitdi: “Ne ‘aceb hāldür kim bu benüm qardaşlarum ol bir yād kişiye varup yār oldılar. Buyurdı leşkere anı dağı tutaydıñuz ola mı” dedi. Leşkeri bunı işidüp Tāl üzerine gūlüvv kıldılar. Leşker cengde-iken Şehzāde eyitdi: “Sen benüm yirümde dur, ben dağı bu leşkere bir hamle kılayın” dedi. Suhrāb vardı, Şehzāde yirinde durdı. Şehzāde andan bir halvet yire vardı, kendü donını değışdüdi,

87a

gūlām şüretinde Māhūr’uñ ‘alemi dibine geldi, qullaruñ arasında durdı. İki leşker giceye dek ceng itdiler. Tāl çok dürüşdi, Suhrāb Şāh leşkeri dağı çok çalışdılar. Çün gice oldu, tabl-ı āsāyiş çalıdı, iki leşker döndiler gelüp ordugāha qondılar. Suhrāb Şāh geldi yine Şehzāde gelmedi. Begler şordılar kim Şehzāde qanı? Suhrāb eyitdi: “Bilmezüm, iki çeri qarılduğı vaqtin kend[ü] sāz ve selb geydi, ayruq görünmedi.” Serverler işidüp bu hayretde qaldılar ‘aceb nice oldu didiler. Biz geldük bu yaña Şehzāde hikāyetine. Çün Māhūr-ı Hindü çeriyle döndi, Şehzāde anuñ öñince bile gūlām şeklinde sürüp ordugāha geldi. Māhūr kendü bārgāhına vardı, merkebinden indi, içerü haymeye girdi, geçüp tahtına oturdu. Cümle begler ve qardaşları Şehmās ve Taymūs dağı irdiler, Qahqahā dağı geçüp her biri yirlü yirinde oturdılar. Hñn

87b

geldi, yindi. Andan bezm qurdılar, ‘ıyşa meşgūl oldılar. Kelleler germ olıcaq Māhūr qardaşı Zāl’ı andı, eyitdi: “Varuñ ol bedbahtı getürüñ.” Şehmās ile Taymūs, Qahqaha eyitdiler: “Şāhā! Andan saña ve bize hayr gelmez.” Pāpūr n’itdi, görmez misin bize neler kılar. Māhūr eyitdi: “Bir qūl gönderelüm, varsun zindānda anuñ başını kessin, bunda getürsün.” Bunlar revādur didiler. Māhūr, qullardan yaña nazar kıldı, gördi. Şehzāde’ye eyitdi: “Ey gūlām! Tiz var qardaşum Zāl’uñ başın kes, hiç amān virme al benüm qatuma getür diyüp silāhdār elinden kılıcını aldı, Şehzāde’ye virdi.” Şehzāde kılıcı alup taşra çıqdı, bir qula eyitdi: “Benümle bile gel zindāna varalum, Zāl’ı öldürelüm Şāh’uñ buyruğın yirine getürelüm.” Qul fermān-berem dedi. Şehzāde, qulı öñine bırağdı, zirā kendü zindān qandadır bilmez-idi, ma‘a’l-kışsa ol öñince gidüp zindāna geldi. Qul ile Şehzāde içerü girdiler. Şehzāde derhāl qulı öldürdi. Qul

88a

donın Zāl'a geyürdi, zindān[dan] alup taşra çıkdı. Bir merkeb elükdürdi, Zāl'ı aña bindürdi, eyitdi: “Yüri sen leşkere var, uş ben dağı ardınca vardum” didi. Anı göndürdi. Kendü andan yine döndi, sürdi, Mahür-ı Hindü bārgāhına ol ıul başın bile getürdi. Māhür eyitdi: “Bunuñ gibi kişiyeye böyle gerek diyüp ıul başını ıardaşı başın şandı.” Şehmās ile Taymūs anı gördiler, birbirine bağışdılar, bir dem oturdılar. Andan hāırları perīşān olup taşra çıkdılar, kendü bārgāhlarına geldiler. Şehzāde bunlaruñ ardınca varup bunlaruñ odalarını gördi, nişānlayup bir ĥalvet yirde durdı. Bunlar ikisi dağı Zāl'ı öldürdiler, baş Zāl başıdur diyüp melāetle yatdılar, gözlerin uyku aldı, uyudılar. Şehzāde tız bunlaruñ ser-vahtine girdi, çadırlarında bunlaruñ burnına dārū urup ‘ağılların giderdi. İkisın dağı bir bir götürüp bir

88b

ĥalvet yire iletđi. Kendü yine döndi, Māhür bārgāhına geldi, aña zafer bulımadı. Yine döndi, iki merkeb ele getürdi, ol iki lā-ya‘kılı ol merkeblere berkitdi. Kendü dağı bir at ele getürüp aña bindi, ol iki serverleri aldı, kendü leşkerine geldi. Suhrāb Şāh'a ve bāķı beglere ĥaber oldu. Zāl dağı yolda-idi, Şehzāde ile buluşdı. Çün leşker ıatına geldiler, Cārūs, Yağān, Tāl, bāķı ulular ıarşu geldiler. Şehzāde'yi, Zāl'ı gördiler, hem ol iki eri dağı görüp bildiler, aldılar, bārgāha geldiler. İkisinuñ dağı ‘ağılların başlarına getürdiler. Bunlar gözlerin açdılar, kendülerin bir ayruķ yirde dağı gördiler. ‘Aceblediler, gördiler kim Tāl-ı Hindü ve Zāl-ı Hindü ıarşuda otururlar. Bunlar birez uşların başlarına dirdiler, dağı eyitdiler: “Ölü miyüz, diri miyüz didiler. Yirlerinden durup Zāl ile kendü ĥāllerin şordılar.” Şāh-zāde bir bir anlara

89a

ĥāli eyitdi. Bunlar işidüp tañladılar. İkisi dağı ilerü gelüp Şehzāde'nüñ elin öpdiler, āferīnler kıldılar. Zāl, Tāl durup Şehmās ile Taymūs ile görüşdiler. Şehzāde buyurđı; bunlara ĥil‘at virdiler. Hōn getürüp yedürdiler; şarāb getürüp içirdiler. Andan soñra bunlar ol Şehzāde'ye yār oldılar. Bu ĥāl ile ol gice bunlar anda ıaldılar. Biz geldük bu yaña Māhür-ı Hindü ĥikāyetine. Çün Şehzāde ıul başını Zāl başıdur diyüp getürdi, Māhür görüp ‘inandı. ıullara buyurđı; ol başı süñiyeye dikdiler kendü bārgāhı ıapusunda. Çün ol gice geçdi, irtesi oldu. Māhür yirinden durdı, taşra çıkdı, begleri selāma geldiler.

Ammā Şehmās ile Taymūs gelmediler. Māhūr eyitdi: “Görüñ ne için anlar gelmediler?” Hācibler, Māhūr’dan bu sözi işitdiler, dilediler ki varalar okuyalar. Nāgāh kullar feryād

89b

idüp geldiler, eyitdiler kim: “Şehmās ile Taymūs’ı yavı kılduk dükeli yaraqları yatları turur ammā kendüler cāme-h̄āblarından gitmişler, bilmezüz kim ne hāl oldu.” Māhūr işidüp cānı başına sıçradı, eyitdi: “‘Aceb ne oldılar ki diyüp dört yaña kullar şaldı, aradılar, bulımadılar.’” Māhūr āh idüp yirinden turdı, leşkeriyle bile bindi ‘alem diküp naḳḳāreler çaldurdı, meydāna geldi, şaf çeküp turdı. Şehzāde’ye ve Şuhrāb Şāh’a haber oldu. Anlar daḥı bindiler meydāna geldiler, ‘alemler diküp şaf açdılar. Māhūr ol gün Ḳahḳaha’yı meydāna viripdi, Ḳahḳaha meydāna girdi, lu‘b u cevlān eyleyüp er diledi. Şehzāde anı görüp sāz ve selb egnine aldı, sürüp Ḳahḳaha’ya karşı meydāna geldi. Selām virdi, ‘aleykin aldı. Çok güft u gūy itdiler. Ḳahḳaha , Şehzāde’ye eyitdi:

91a³⁴

Māhūr-ı Hindū ḳatına yakın irdi. Māhūr-ı Hindū, Şāh Rāmīn’i gördi, eyle şandı kim kendü ḡulāmlarıdır, ḳoma diyüp pīlini ilerü sürdi. Şāh Rāmīn’e yakın iricek Şāh Rāmīn anı gördi, Māhūr’a eyitdi kim: “Uşta Şāh Rāmīn karşı dere içinde bir ağaç dibinde zaḥmlu bī-hod yatur, gel varalum, dutalum, anı alup leşkerine gösterelüm, leşkeri anı görsün perākende olsun, ili vilāyeti yine biz dutalum, Keymān Şāh mülki daḥı bizüm olsun” didi. Bu söz ile Māhūr’ı aldı, leşker içinden çıđdı, ikisi bile bir dereye geldiler. Māhūr çün ol arada geldi, çevre bađdı, kimesne görünmez. Şāh Rāmīn’e eyitdi: “Ey ḡulām! Ḳanı ol Şāh Rāmīn görünmez ne zaḥmlu ve ne zaḥmsız bu yirde yokdur?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Gözün aç ki göresin, ol Şāh karşıña durur sen niçün görmezsin?” didi. Māhūr-ı Hindū eyitdi: “Kimse yok.” Ancaḳ Şāh Rāmīn eyitdi: “Ol

91b

istedüḡün kişi uşta benüm ki senün karşıña dururum” didi. Çün Māhūr-ı Hindū bu sözi andan işitdi, ‘azīm ḡazaba gelüp ḳaḳıdı, kılıç tartdı kim ḥamle kılıydı. Şāh Rāmīn derḥāl ḡürzin eline aldı, anuñ kılıcına karşı dutdı, kılıcını şındurdu, kendü irüp aña bir ḡürz urdı. Ol daḥı kılıcını bırağdı, ḡürzini karşı virdi, Şāh Rāmīn’ün ḥamlesini redd

³⁴ Metnin 90a-b kısmı eksiktir.

eyledi. Birbiriyle bir zamān ceng itdiler, çāre olmadı. Āhīr inüp merkeblerinden güreş dutdılar. Şāh Rāmīn'e Hāḫḫ Te'ālā nuşret virdi, Māhūr-ı Hindū'yı zūr idüp yirinden götürdi, yire urdı, üstine çıḫdı, eyitdi: “Yā Māhūr-ı Hindū! Nice görürsin kendüzini? Hāḫḫ Te'ālā ben za'īf ḫulma nice 'ināyet ḫıldı, gördüñ mi? “Ben senden ferāḡ-iken sen dek oturmadın, ilüñi, vilāyetüni terk eyledüñ, leşker dirdüñ benüm üzerüme geldüñ. Lā-cerem bu ḫacālet bu ḫāḫaret ḫāşıl oldı” didi. İmdi ben ḫod sini öldürmezim, benüm senüñ ḫapuña yavuz

92a

ḫaşdım yoḫdur, zīrā kim senüñ ol ḫardaşlaruñ cümlesi benümle yār olup dururlar. Anlaruñ ḫāḫırıçün ben sini azād ḫılurum diyüp Māhūr-ı Hindū'nuñ göḡsi üzerinde durmuş-iken durı geldi, eline yapışdı, anı daḫı yatduḡı yirinden ḫaldurdi. Māhūr-ı Hindū çün Şāh Rāmīn'üñ bu keremin gördi, yirinden durup Şāh Rāmīn'le görüşdi. Birbirini kenāra getürdiler. Şāh Rāmīn yine anı merkebine bindürdi, andan vardı Şāh Rāmīn daḫı kendü atına bindi. Andan ol ikisi sürüp leşkere gelince Suhrāb Şāh, Cārūs, Pāpūr-ı Hindū, Zāl-ı Hindū, Ṭāl-ı Hindū, Şehmās, Ṭaymūs, Yaḡān, İtgin, Māhūr-ı Hindū'nuñ 'alemine ḫaşd itdiler. 'Alemdār anı gördi, baḫdı gördi ki Māhūr-ı Hindū görünmez ammā ḫardaşları uş 'aleme ḫarşu geldiler, derḫāl 'alemi Māhūr-ı Hindū leşkerine ḫarşu ilettdi. 'Alemi yire diküp kendü merkebinden indi. Māhūr'üñ ḫardaşları

92b

ileyinde yüz yire urup durdılar. Anlar anı görüp 'alemi ve 'alemdārı aldılar, Suhrāb Şāh'a ḫarşu ilettdiler. Hind leşkeri anı gördiler, Māhūr-ı Hindū leşker içinde belürsüz oldı. Anlar daḫı cengi ḫodılar, gelüp Māhūr'üñ ḫardaşlarına ḫapu ḫıldılar. Ceng aradan götürüldi, 'adāvet şulḫa mübeddel oldı. Buḡur döndiler, Suhrāb Şāh'la ordugāha ḫondılar, Şāh Rāmīn'i daḫı bulmadılar. 'Aceb ol daḫı ḫanda gitdi didiler. Suhrāb Şāh eyitdi: “Tīz dutuñ arañ, Māhūr-ı Hindū ḫanda-y-ısa ol daḫı andadur der-iken bir ḫişi geldi, muştuladı, eyitdi: “Uşta Şāh Rāmīn, Māhūr-ı Hindū ile gelüp dururlar” didi. Begler işidüp, süvār olup ol iki servere ḫarşu gitdiler. Bu yañdan Şāh Rāmīn daḫı ceng yirine geldi kim gördi ceng yirinde kimesne yoḫ. Māhūr daḫı gördi kim kendü 'alemini leşkeriyle ol ordudan göçmişler, Suhrāb Şāh leşkerine geçmişler. Kendünüñ tüḡı, 'alemi anda dikilmişdurur. Māhūr-ı Hindū ḫañladı, döndi,

93a

Şehzâde'ye eyitdi: “Ey Melik-i Zāvülistân! Bu ne ‘aceb hâldür kim benüm bu cümle leşkerüm hep senüñ leşkerüñde dururlar.” Ne hikmetdür dir-iken nâgâh begler irdiler, gördüler kim Mâhür, Şâh Râmîn’le el aluşu söyleşü uş geldiler. Begler anı gördiler, karşı varup selâm virdiler, görüşdiler. Suhrâb döndi, Şâh Râmîn’e eyitdi: “Ey Şâh-ı Zāvülistân! Bu hikâyet nedür kim bu Hind sultânıyla el aluşup bile gelürsüz, kanda-idiñüz?” didi. Şehzâde kendünün ve Mâhür’uñ ahvâlin bir bir eyitdi. Begler, pehlivânlar işidüp âferinler kıldılar. Andan sürdiler, ordugâha geldiler, merkeblerinden inüp kındılar. İki leşker şâd u hürrem olup beşâretler kıldılar. Begler, Şâh Râmîn katına geldiler, hön döküldi yinildi, hön götürüldi. Bezm kurdılar, andan ‘ıyşa, nûşa meşgûl oldılar, şuna degin kim kelleler germ oldı, hâtırlar nerm olıcağ Kâhkahâ’yı añdılar. Şâh buyurdi, kullar vardılar bend ile getürdiler, siyâset yirine çökerdiler. Kâhkahâ bağıdı, kendünün yârânlarını ve şâhını gördü ki Mâhür-ı

93b

Hindü-idi, Şâh Râmîn’le bile oturdılar, döndi anlaruñ hâlini şordı. Hikâyeti bir bir aña rivâyet itdiler. Kâhkahâ-yı Hindü işitdi, Şâh Râmîn’den amân diledi. Şâh Râmîn aña dağı amân virdi. Andan buyurdi, bendini götürdiler, ilerü vardı, derhâl Şâh Râmîn’uñ aldı elin öpdi. Bâkî begler ile görüşüp andan Şâh Râmîn buyurdi aña dağı hil‘ at virdiler, bir zerrîn şandalî kurdılar, oturdi, bezme meşgûl oldılar. Bir zamân ol maqâmda ‘ıyş kıldılar. Andan Şâh Râmîn döndi, Mâhür-ı Hindü’ya eyitdi: “Ey Melik-i Hind! Eger hâtırñuz dilerse vilâyetiñüze gidesiz size destürdür.” Yine iliñüze gidüñ haylî vaqtdür ki zağmet çekdüñüz. Mâhür-ı Hindü ve kardaşları eyitdiler, bir kezden söylediler: “Ey Melik-i Zāvülistân! Sen Mâh-pervîn ile müradına irmeyince biz varup vilâyetimüze gitmezüz” didiler. Andan girü Keymân Şâh’ı dağı getürüñ görelüm, anuñ dağı hâli, hikâyeti, serencâmı nedür şoralum. Şâh Râmîn eyitdi: “Varuñ getürüñ revâdur.” Suhrâb Şâh eyitdi: “Ey Melik-i Zāvülistân! Evvel biz bu aradan göçelüm yine anda şehre varalum

94a

hem Hâce Şâlih andadur, bu haberi aña bildürelüm hem yegregi budur” didi. Cümle begler ile maşlahat gördiler. Andan ol çok leşkere eyitdiler: “Ol şâdlığda bizde bile oluruz diyüp bâr u büngâhlarını dirdiler,” ‘alem getürdiler, nağkâre urdılar, andan ‘azm

idüp ‘Arkanuya şehrine gittiler. Bunlar ušta yolda gelmekte, biz geldük bu yañadan Keymān Şāh hikāyetine, dañı kıızı Gülçin sözine ve Māh-pervīn ve zengī hikāyetine. Dimişdük kim Māh-pervīn ol zengī elinden ata binüp kaçdı-y-ıdı, bir kaç püşteler aşurdı, nāgāh bir yol üzerine indi. Çün yol buldı, ol yolu dutdı, bir gün bir gece qarār itmedi, becid gitdi, atı ve kendü ‘āciz qaldılar. Bu hāletle bir qaba ağaç dibine irdi, meger kim ol ağaç dibinde bir bñaruñ ayağında çayır-ıdı, çemenler bitmiş-ıdı, Māh-pervīn çün anı gördi, tīz ol atdan aşğa indi. Ol atıñ licāmın aldı, ol bñar ayağında atı otladı. Kendünün hegbesinde azuğı var-ıdı, çıkardı bir pāre yidi, çün qarnı toydı, şı içdi, ağaç

94b

gölgesinde birez oturdı, havā yilinden gözine uyku geldi, başı altında hegbesini yaşduq itdi, yatdı, uyudı. Çün gözi uykuya vardı, meger ki ol yirde bir Yahūdī er var-ıdı, kendü maqāmına giderdi, gördü kim yol kenārında bñar ayağında çayırda bir at otlar ve ağaç dibinde bir kişi yatur, Yahūdī qaşdı itdi ki ol atı dutaydı, eyitdi: “Bir varayın ilk ol yatan şahşı göreyin, andan gelem atı dañı bulam” didi. Sürdi, Māh-pervīn’ün üzerine geldi. Kız uyurken Yahūdī anıñ yüzine baqdı, hezār dil ü cān ile göñli aqdı. Beyt:

Fā’ ilātün / Fā’ ilātün / Fā’ ilün

Bir belāya düşdi şanmadın belā
Kendü kendüzine didi zī belā

Ne-ıdı kim başuma geldi benüm
Beni eyledi bī-çāre mübtelā

Azād olup yürür-iken nāgehān
Gelüben düşdüm ben işde bu hāla

Derdüme dermān nicesi eyleyem
Vāy vāy bu derde ger bende qala

Dek durup yolunca gitsem yegidi
Ne bilem hālüm girü andan nola

Bu sözi diyüp āh itdi. Yahūdī’nün ‘aqlı gitdi, gözlerinden yaş aqdı, ‘aşq odı cigerini yaqdı. Diledi kim kıızı öpe, saqalı kızuñ yüzine

.....,

96a³⁵

İki eli ayağı cünbişden kaldı. Cāzū yine işāret kıldı, Māh-pervīn oturduğı yirden deprenmedi, bir işāret dağı kıldı, ol oturduğı yirden buğur mağaranuñ bucağına gitdi, bir karaanu yirde düşüp kaldı. Nice ki tarvanup kalğmağa cehd itdi, kendüyi dirşüremedi. Ol cāzū qarınun bendinde bī-çāre kaldı. Qarı, Māh-pervīn'ün atına dağı bir efsün oğadı, ol dağı ādem gözinden nihān oldı. Uşta kız, cāzū bendinde ser-gerdān kaldı, biz geldük bu yaña ol Yahūdī mel'ün hikāyetine. Çün ol Yahūdī, Māh-pervīn'ün ardına düşdi, anuñ atı izin izleyü gitdi. Sözdən terk yoğ, ol dağı bir vağtten şoñra ol mağaraya gitdi. Ol dağı geldi, ol qarayı gördi, ilerü vardı, aña Māh-pervīn'i şordı. Cāzū qarı eyitdi: “Sen anı ço, gel benüm sözüm diñle gör ki saña ne direm.” Yahūdī eyitdi: “Ne dirsın?” Kendüse-yi Cāzū eyitdi: “Gel sen baña hiğmet kı, ben saña cāzuluğ öğredeyin ve dağı ol kızı

96b

ben bulıvireyin. Eger yoğ dirseñ ‘ākıbet ne bilürsın” didi. Yahūdī anuñ bu sözlerin çün işitdi, katı kağıdı, andan döndi qarıya eyitdi: “Herze merze söyleme ben kendü mezhebüm koyup ayruğ mezhebi dutmazam. Bu sözi baña söyleme yoğsa bu sā‘at bu arada seni öldürürüm” didi. Çün Kendüse-yi Cāzū, Yahūdī'nün bu sözini işitdi, bir efsün oğadı, Yahūdī'ye qarşu ürdi, çüş diyüp yir işāret kıldı. Yahūdī bir dıraz-güş oldı. Māh-pervīn anı ol mağara bucağından gözedürdi. Ol efsünü kim cāzū oğadı, Māh-pervīn işidüp öğrendi, hātırında berkitdi. Cāzū el şaldı, Yahūdī, eşek gibi bağurdi mağaradan çığdı, kıyruğın şala yabana gitdi. Ol gitdüğinden şoñra cāzū döndi, Māh-pervīn'den yaña nazar kıldı. Gördün mi sini nice dutdum ya ol Yahūdī'yi nice har eyledüm. Benden key hāzer eyle dağı benüm şerrüm saña degmege! Gel baña kılluğ eyle benüm hep hünerümi öğredeyin, dā'im

97a

‘ālemde senün gibi cāzū olmasın didi. Māh-pervīn eyitdi: “Ol eşek olan yine ādem olmaz mı?” Cāzū eyitdi: “Olur nite olmaz ammā bende bir efsün dağı vardur, her kim anı oğusa ayruğ ādem olmaz.” Māh-pervīn eyitdi: “Ol nice efsündür?” Cāzū anı Māh-pervīn'e qarşu oğadı. Çün Māh-pervīn, cāzūnuñ ol efsünüñ işitdi, öğrendi, ayruğ söz söylemedi. Döndi cāzū eyitdi: “Gel sini ben kız idineyüm, var cāzuluğlarımı saña öğredeyin. Ben öliceğ bu kūh-ı Demāvende sen ulu olasın.” Māh-pervīn eyitdi: “Ben

³⁵ Metnin 95a-b kısmı eksiktir.

ululukdan bī-zārum, ulu olmazın.” Cāzū andan çün bu cevābı işitdi, diledi ki Māh-pervīn’e bir katı hışm ideydi. Nāgāh mağara kapusından bir kişi içerü girdi, bağıdı. Māh-pervīn ile cāzū bağıdılar, ol içerü giren şahşı gördiler. Bir kara yüzlü, zışt, kızıl gözlü, ağı dişlü, uzun kadlü bir zengīdür. Māh-pervīn bağıdığı sā‘at bildi kim Keymān Şāh’uñ kұлıdır, kendüyi arayı gelmişdür. Derhāl andan

97b

ihtiyāt idüp kendüyi şağındı, ol qaraya görünmedi. Zengī dağı çün ilerü geldi, qarıya selām virdi. Qarı ‘aleykin aldı. Andan zengī şordı kim ey qarıcuk bu şıfatlu ve bu şüretlü bunda bir şahş geldi mi? Qarıya Māh-pervīn’uñ nişānını şordı. Cāzū qarı eyitdi: “Sen anı neylersin ve dağı eyit kim anı qanda gördüñ?” Zengī eyitdi: “Anı baña Keymān Şāh-ı Hindū ışmarladı, al bunı bir yire ilet” didi. Ben anı aldum, ol didigi yire iletdüm. Beni mekr-ile aldıdı hīle ile elümden kırtuldı. Baña eyitdi: “Ben sini severüm” didi. Ne bilem ki baña al ide, ‘ākıbet benden kaçdı, cān kırtardı. Bunca gündür ki ben anuñ ardına düşüp izin izleyü giderem. Uşta bu maqāma geldüm eger gördüñse veyāhud bunda geldiyse anı baña şalıvirgil ya gösterivirgil ben anuñ ‘aşkından dīvāne oldum. Cāzū eyitdi: “Diler misin ki ben anı saña gösterem. Gel baña bir ay kılluk eyle tā ben anı saña bulıvireyüm” didi. Zengī qarınuñ bu sözün işitdi, eyitdi:

99a³⁶

zamān fikre vardı. Bir zamān serāsime olup durdı. Andan Māh-pervīn döndi qarıya bir hīle kıldı, eyitdi: “Ana ben sini ana idüdümden sen benüm anam ol, ben senüñ kızuñ olam” didi. Andan eyitdi: “Benüm kırkum bu iki kışiden-idi. Çün bunlar bu hāle irdiler, imdi girü ben saña katı hıdmet iderüm. Eger beni qaravaşlığa kabül kılursañ evet sen dağı baña hünerleriñi öğret beni kız idün” didi. Cāzū qarı anuñ bu sözün işitdi, derhāl anuñ qarşısına bir efsün okudı, Māh-pervīn’uñ bendi boşandı, tız yirinden örüdüdü, ol cāzūnuñ katına geldi, elin öpdı, aña çok kılluk kıldı. Hāliyā hıdmetine meşğül oldu. Bir müddet bunuñ üzerine geçdi. Her gün her gice ol qarınuñ hıdmetin iderdi. Nāgāh bir gün kız, qarıya eyitdi: “Ana bize nice itmek gerekdür ki bu ādemi hayvān

³⁶ Metnin 98a-b kısmı eksiktir.

99b

kılmış-iken yine âdem ola mı?” didi. Kendüse-yi Cāzū eyitdi: “Ey ciger-küşem! Benüm bunda bir ipüm vardır, ol ipi hayvân beline dolasın, ol bu ‘âlemde diri olduğınca dağı âdem şekline olası degüldür, kim ola bir dağı âdem şekline kımak mümkün degüldür, meger şöyle ola kim ol ipi andan gidereler, ol şahş yine âdem şekline gire” didi. Mâh-pervîn kıarıdan çün bu haberi aldı, döndi yine kıarıya şordı, eyitdi: “İmdi ol ip kıandadır, anı baña gösterseñ görsem” didi. Kıarı anı mağara bucağında Mâh-pervîn’e gösterdi. Mâh-pervîn bağıdı gördü kim bir eyer, bir ip, bir kıolan, bir gümüldürük, bir kıuskun şöyle durur, üstine bir pālās örtmişler. Çün Mâh-pervîn anı gördi, döndi kıarınıñ kıatına geldi, eyitdi: “İmdi ol hayvânı âdem eyledigüñ efsünü baña ögret kim bir gün baña gerek ola” didi. Kıarı ol efsünü kıza ögretti. Kıız anı hâtırında dutdı. Bu hâlün üzerine birkaç gün geçdi. Kıız dağı

100a

kıarıya hığmet itmeklikde, ammâ Mâhpevîn ol tar yirde durmağıdan kıatı za‘îf oldu, cânından usandı, kıatı buñaldı ve hem kıarıya kıulluğ itmekden üşendi. Ma‘şūkuñ derdi, firākı kıızuñ öñine düşdi, Şâh Rāmîn’i añdı. Kıarı dağı durup taşra çıkup bir kıayda gitmiş-idi. Mâh-pervîn gördi kim kıarı gitdi, kendü bir zamân ol mağarada oturup zârlığ itdi. Yârinden ayrılığın bir zamân âvâre olduğın andı, eyitdi: “Ey Hüdâ-yı ‘âlem! Bu baña ne belâ-y-ıdı ki başuma getürdüñ diyüp andan kendünüñ vaşf-ı hâliñ ol arada şî‘r ile eyitdi.” Şî‘r:

Me’fâilün / Me’fâilün / Fe’ülun

Didi yârdan ayırdı çarh-ı ğaddâr
Beni ğurbete şaldı çâr-nâ-çâr

Vişâlüm firkıate oldu mübeddel
Ne bilem n’olduğın ol yâr-ı dildâr

Zamâne baña virdi hecri zecri
Çü girdi ara yire bed-h’âh ağıyâr

Nice bir olısdur cânuma ğam
Niceye dek olam derd ile efgâr

Nice bir hasret olam yâr yüzine
Ola bir gün gözüme görine yâr

100b

Māh-pervīn bu ūri oꞗuyup bir zamān ağladı. Andan dōnup fikre vardı, eyitdi: Nice bir bu mel' ūne ıarıya bunda tırup ıulluğ ıılam, hığmet idem, yegregi oldur kim buña bir mekr ıılam dir-iken nāgāh yine ol ıarı Māh-pervīn ıatına geldi, gōrdü kim Māh-pervīn oturmuş ağlar. ıarı eyitdi: "Ey nigārīn! Niye ağlarsın baña eyit!" ıız eyitdi: "Ey ana! Sen benüm hālūmi bilmezsin. Eger bileydüñ baña merhāmet ıılayduñ." ıarı eyitdi: "Sen baña hālūñi eyit, senüñ ıaydını gōreyin." ıız eyitdi: "Sen gidersen ben bunda yalıñuz ıaluram, burada ıorıumdan ağlarum" didi. Cāzū ben saña bir yoldaş bulayın diyüp yirinden durdı, diledi kim mađaranuñ dibine vara, ıız anı gōrdi, derhāl yirinden durup anuñ ardınca vardı. Bir ıubuğ durulup yanında yaturdı, tız ol varaıayı ıözdü, açdı, havā ū' lesine ıarşu mütāla' a ııldı. Bōyle yazılmış kim her ıişi kim bu efsūnı oıuya bu ıubuğ ile

102a³⁷

yođ dirseñ altumda sini helāk iderem. ıarı ıatır, ıızuñ sōzin işitdi, tız dōndi başıyla iřāret idüp bir yola dūřdı, gitdi, yine ol mağara ıatına geldi, bir ıaya gōsterdi, toynağıyla ol ıayayı ıağdı, ol ıaya ırđandı. ıız, cāzū ıarınuñ arıasından aşağa indi. ıarıdan öğrendiği efsūnlardan birin oıudı, getirüp ıarıyı bir ağaca bağladı. ıarınuñ efsūnından birin dağı oıudı, ıarınuñ ıevre yanı od oldu. Kendü andan sürüp ol ıayaya geldi, ol ıayayı ıopardı. Gōrdi bir kepenk ağzıymış, andan iıerü girdi, elli ayak nerdübāndan aşağa indi, bir dehlız gōrdi, aña girüp bir zamān gitdi. İlerü vardı, bir ıapuya yetdi. Ol ıapuyı açdı, andan dağı iıerü geıdı, bir ulu serāya irdi. Gōrdi ol serāyuñ ortasından bir tađt ıomışlar muraşsa' dan, ol tađt ūzerinde bir ıişi bend ile yatur, elinde ve ayağında demür var. ıız anı gōrdi, ıorıdı bir dem durdı.

102b

Andan ol şağı dağı anı gōrdi, eyitdi: "Benden ıorıma gel, ey nigārīn ben saña hālūmi aydayın!" ıız anuñ sōzin işidüp ilerü vardı, selām viridi, ' aleykin aldı. ıız bağdı, gōrdi bir yigitdūr, zībā ıāmetlü, eyitdi: "Ey yigit! Sen ne ıişisin ki bunda sini bende bırağmışlar, hālūñi baña eyit." Ol yigit evvel eyitdi: "Sen kimsin, aduñ nedür, hāber vir,

³⁷ Metnin 101a-b kısmı eksiktir.

andan dağı sergüzeştüm saña diyeyüm.” Māh-pervīn kendünüñ evvel hikāyetlerin eyitdi: “Ben Şeh-rüz Vezīr’üñ kızıyam, adum Māh-pervīn’dür” didi. Şāh Rāmīn ile kendü kıřşalarıñ eyitdi. “Ol yigit işidüp tañladı.” Çün yigit bildi, Māh-pervīn eyitdi: “Sen dağı yigit kendü hālünü eyit: “Kimsin, aduñ nedür, kañğı memleketdensin, bize haber vir!” Yigit eyitdi: “Berber sultānı oğluyum, adum Rüz-bih’dür, atam adına Bih-rüz dirler-idi.” Bir gün yigitliğime ğirre oldum, birkaç kullar ile ava bindüm, avlayu, kışşlayu bu maķāma irdüm. Kullarumdan ayruldum, yalıñuz kaldum, atum dağı yoruldı, bir ağac dibine irüp kındum bir dem. Ben andan bu sözi işitdüm ‘aqlum başumdan gitdi. Birez yatdum, ağır ‘aqlum yine başuma geldi, duru geldüm, eyitdüm: “Sen ecnās-ı nitekim ādem gibi söyledün.” Ol cānver eyitdi: “Ben geyik degülüm ben padişahun kızıyım, aduma Hüs-n-i Kāmer dirler, atam adına ‘Acāl dirler” didi. Şehrimüz adına Reķāb-ı Zerken dirler diyüp ol geyik şeklinden ādem şeklinde bir maħbüb kız oldu.

104a³⁸

Çün geyik şeklinden çıkdı, karşuma geldi, beni kenāre alup kucdı. Benüm gönlümü benden aldı, eyitdi: “Ben sini aluram ilimüze giderem” didi. Ben eyitdüm: “Hāliyā gel berü kaşra çıkalum, bir dem senüñle oturalum, birbirimizü görelüm diyüp bu söz ile kız aldum yuķaru kaşra çıkdum. Bir dem oturduk, birbirimizden řeftālū alduķ, bir dem řoħbet itdük.” Nāġāh ikimizüñ dağı gözini uyķu aldı, uyuduķ. Nāġāh bir cāzū karı gelür, bizi anda görür. Ol kız ile beni dutar, alur bu maķāma getürürken Cinnī kavmi irişdiler. Bizi ol mel’üne cāzū karı getürüp bir ağac dibinde kımış-ıdı ki kendü biraz anda diñlene ki andan yine bizi götüre, bu maķāma getüre, cinniler gelüp kız kırtardılar, aldılar yine Cinnīstān ilinde Reķāb-ı Zerken şehrine gitdiler. Çok ceħd itdi, beni kırtarımadı. Cāzū beni siħr ile aldı bu maķāma getürdi, bilmezem ki hālüm nice ola diyüp hay hay ağladı. Māh-pervīn’[üñ] aña özi göyindi, eyitdi: “Ey

104b

Rüz-bih! Sen benüm er karındaşum ol, ben sini bu belādan kırtarayum diyüp ilerü yürüdi, ayaġından bendi götürdi.” Andan ikisi birbiriyle görüşdiler. Rüz-bih eyitdi: “Ey niġārīn! Ne sebep oldu ki bunda geldüñ?” Māh-pervīn eyitdi: “Ol cāzū lā’ine baña dağı çok iş kıldı. Beni dağı bende bıraķdı.” Bir zengī, bir Yahūdī benüm arduma düşüp

³⁸ Metnin 103a-b kısmı eksiktir.

pāyümce gelürlerdi, anlar daıı ol ıarınuñ maıāmına geldiler, cāzū ıarı anlaruñ birin ĩimār eyledi, birin ayu e[y]ledi. Ben ol ‘ālameti gördüm, ıorııdum, ĩıle itdüm, aña birkaç gün ĩıđmet itdüm, anuñ efsūnlarından öğrendüm, ben daıı kendü efsūnı ile ıatır eyledüm, bindüm atumu isteyü ıııııdum. Ol Yahūdī ĩimāre uıradum, ol daıı baña ĩamle ııldı, ben anı ıok döğdüm, ıaçırdum, ol ıarıya daıı ıok cefā itdüm. Atumu daıı ıok aradum, bulımadum. Őoñra ıarıya eyitdüm; gel atumu göster ıandadur didüm. Ben anuñ üzerinde-iken aldı beni bu araya getürdi, bir ıaya gösterdi. ıopardum, elli

105a

ayaı aıaıa indüm, bu araya geldüm, sini bunda buldum. Gel imdi ıııalım ikimüz daıı ma‘ŕūılarımızı isteyü gidelüm” didi. Rüz-bih eyitdi: “Bunda genc-i bī-pāyān vardur, nice idelüm?” Māh-pervīn eyitdi: “Hezār bunuñ bigi māl ‘āŕıı gözine zerrece görünmez, nemüze gerek diyüp ol maıāmından ııııdı, ol kepengi yine berkitdi, sürüp andan yine Kendüse-yi Cāzū ıatına geldiler.” Rüz-bih baıdı, bir ‘ıfrıt cāzū ıatır gördi, bir aıaca baııu, ıevre yanundan od yalıñları oynar. ııza eyitdi: “Ey nigārīn! Bu ne ıatırdur?” ıız eyitdi: “Ol cāzū ıarıdur, velī benüm atum ıandadur, bulımadum, nice idelüm? Sen daıı piyādesin. Rüz-bih eyitdi: “Ol senüñ atunuñ yine ol maıarada görmek gerekdür.” Döndi yine ıız, ıarı ıatıra eyitdi: B”enüm atumu niıün göstermezsin, ben ĩod sini öldürürem, ölümden dirlik yegdür, atum ıanda ise ŕalıvir bulayın.” ıarı ıatır yine Māh-pervīn ile Rüz-bih’i aldı, ol maıaraya geldi, derĩāl

105b

iıerü girdi, Māh-pervīn anuñ üstine binmiŕ-idi. Rüz-bih Őāh bile ol maıaranuñ bir bucaıına vardılar. ıız baıdı kendü merkebi anda durur, Rüz-bih’e eyitdi: “Uŕta ŕol at benümdür” didi. Rüz-bih ilerü vardı kim ol atı ala, nāgāh bir ejderhā ııııdı, at ıatında kendüye ĩamle ııldı, od saıdı. Rüz-bih Őāh girü ıaçdı. Māh-pervīn eyitdi: “Yā Sultān-ı Berber nolduñ ki girü ıaçarsın? Cāzūluıdur ıorııma ilerü yüri” didi. Rüz-bih Őāh, Tengri adın okuyup girü döndi, buıur gözine bir urıan görindi ayruı nesne yok. Rüz-bih ‘acebleği, āıır ıızuñ atın ŕeŕüp aldı. İkiyi yine ol maıaradan taŕra ııııdı, revān olup gıtdiler, bir yire yetdiler. Gördiler kim bir zıft ayu gümrenüp bunlara ıarıŕu geldi, ĩamle ııldı. ıız anı göricek bildi, ol zengīdür, anı alup ıaçdı. Māh-pervīn, Rüz-bih Őāh’a eyitdi: “ıoma ŕur bunuñ iŕin bitür” didi. Rüz-bih Őāh bir aıac budanın ıopardı, ol ayuya ıarıŕu vardı. Farıında bir aıac ile

.....

107a³⁹

idi. Bağıdılar gemiden karada iki kişiyi gördiler biri erkek, biri dişi. Velikin dişi bir kıtır binmiş ve ol erkek bir ata binmiş bir himâr yanınca bile. Tâcirler eyitdiler: “Aceb bunlar kimler olalar diyüp birkaç kişiyi zevrağa koydılar, anlara göndürdiler.” Ol kişiler geldiler, zevrağdan çıkup bunların kıtırına irdiler, şordılar kim ne kişilersiz? Mâh-pervîn ile Rûz-bih Şâh eyitdiler: Rûz-bih eyitdi. “Ben Berber pâdişâhiyam, atam adına Bih-rûz Şâh dirler, bu kız beni câzû bendinden kırtardı, adı Mâh-pervîn’dür, Zâvûlistân pâdişâhının vezîri kıızıdır.” Çün ol haber şormağa gelenler bunların adlarını bildiler, derhâl gelüp bunların ayaklarına düşdiler, Rûz-bih’ün elin öpdiler, eyitdiler: “Ey Şehzâde! Kıanda idün?” Rûz-bih eyitdi: “Siz kimlersiz?” Bunlar eyitdiler: “Bih-rûz Şâh kıullarıyuz. Şâh bizi sini aramağa göndürdi, uş nice rûzgârdur ki tâcirler şekline girüp sini ararduk şükür kim Hakk yâr kııldı, sini bulduk”

107b

didiler. Çün Rûz-bih bunların hâlini bildi, döndi Mâh-pervîn’e eyitdi: “Nice idelüm? Gel berü bari bir yire gidelüm, ola ki Hakk Te’âlâ yâr kııla, kıanda ise Şâh Râmîn haberin bilevüz yahud bunlar haber bileler, bize haber kıılalar, biz dağı aña göre bir ‘amel kılavuz’ didi. Zîrâ ser-gerdân olmağı bize dağı size de yetdi. Hemîn dur dicesek Mâh-pervîn bir dem durup fikr itdi, eyitdi: “Hâliyâ bu yigitle bile varayum, eger haberin işidebilirsem işitdüm, eger bilmez-isem yine aña göre iş kıılam, başum alup yine ma’şûkı isteyü gidem” didi. Andan Rûz-bih’le gelüp ol zevrağa girdiler, Yahüdî himârı ve kıatırı bile aldılar. Andan zevrağ ile sürüp gemiye irdiler. Gemi kıavmi Rûz-bih’i gördiler, ilerü varup ayağına düşdiler, eyitdiler: “Ey Şehzâde! Kıandasın? Atañ senün firâkıñdan leyl ü nehâr zârlıkda, gözinün yaşı çeşme gibi revân olup ağıar, gel berü iletelüm sini görsün şâd olsun” didiler. Bu söz ile gemiyi çevirdiler Yahüdî himârı ve câzû kıatırı bile aldılar.

108a

Rûz-bih’le Mâh-pervîn revâne olup gitdiler. Birkaç gün deryâda sefer itdiler. Bir gün bir cezîreye yetdiler. Mâh-pervîn’le Rûz-bih taşra kııkdılar. Mellâğ gemiyi kenâra berkitdi.

---

³⁹ Metnin 106a-b kısmı eksiktir.

Gemi kavmı dağı çün qarayā qādem başdılar, kimi zevādeye, kimi içecek řuya yũgũrdiler. Hāliyā şu buldılar, varũllerin doldurup tĩz getũrũp gemiye qoydılar. Himār Yahũdĩ ile cāzũ qatırđ gemide bir cemā‘ at bile Rũz-bih’le Māh-pervĩn bu yañadan bir pũřteye açdılar, aşurısına nazār qıldılar. Gũrdiler bir ulu řahrā, ol řahrānuñ ortasında bir ađaq bitmiş, dibinde bir biñar aqar, ol biñaruñ ũzerinde ol ađacuñ dibinde bir şuffe, ol řuffenuñ ũzerinde bir atlās bārgāh çũn bārgāha yaqun geldiler, derhāl ierũ girdiler. Gũrdiler bir taht, ‘āc ve ābnũsdan ōrũlmiř, ol taht ũzerinde mesned-i řāhĩ dōřenmiř, pũřtiler dayanmış, bezm āletleri qurulmiş, cũmlesi zerrinden. Çũn Māh-pervĩn’le Rũz-bih anđ gũrdiler, ikisi bile geçdiler zerrĩn şandallar var-ıdı, varup

108b

ũzerine oturdılar. Māh-pervĩn, Rũz-bih’e eyitdi: “Ey birāder! ‘Acabā bu bārgāh kimũñdũr?” Rũz-bih eyitdi: “Ey nigārĩn! Bilmezem. Meger ki hıřmđ gele, bu kimũñ idũgin andan şorup bilevũz” didi. Bu sũzi sũyleyũp yirinden durdı. Rũz-bih, ol bezm āleti durduğı yire vardı. Gũrdũ kim sũkkerĩ şerbetler ve řarāblar, nuqũl, kebāblar cũmlesi mũretteb qadehler, qabaqlar, řurāhĩler, yandağular, qargatlar, qumqumalar, tobtolu iki altun zevraqları toldurdı şerbetle. İkisin iki eline aldı, birini gũtũrũp Māh-pervĩn’e virđi, içdi, birin dağı kendũ içdi, lezzeti laťif. Bir dem oturdılar, nāgāh bunlar ferāgat otururken bārgāh qapusından bir kiři ierũ girdi, şanki ay bedridũr. Selām virũp ilerũ geldi, Māh-pervĩn’e ikrām itđi, nigārĩn dağı aña ikrām eyledi. Andan dũndi Rũz-bih’ũñ yũzine baqđı. Rũz-bih dağı ol gelen māh-rũnuñ yũzine nazār qıldı. Bir kez āh eyledi, dũřdi. ‘Aqlđ

109a

derde uğradı. Anuñ hāli bũyledũr kim ile senũñ hālũñ nitesi ola diyũp andan kendũnũñ gũzinden yaş revān oldı. Añdı řāh Rāmĩn’i, aqđı fũrkat cāmını. Añdı ser-encāmını, kendũ dağı řāh Rāmĩn’den ayrulduğın. Çũn firāq iřtiyāqđ birle dilin depretđi, Hũsn-i Qamer’e qarşu bu birqāq beyti beyān qıldı, gũzlerinden yaş revān oldı, elin yũzine dutđı. şi‘ r:

Mefā‘ ilũn / Mefā‘ ilũn / Fe‘ ũlũn

Didi kim ekerem ben de firāqđ
Yaqar cānumđ yāruñ iřtiyāqđ

Neler etti baña derūnı dermān
Beni yakdı münāfıkuñ nifākı

Bırakdı boynuma bend-i selāsıl
Eyit kimdür gideren bu ‘alākı

Ƙanı ma‘şūkı-y-ıla ‘ıyş u işret
Ki kılurdum münevver kaçır-ı tākı

Ƙanı zevk ü şafālar şevk-i demler
Ƙanı cām u muravvaķuñ revākı

Ƙanı la‘līn kadehler bāde-i zerrīn
Şunardı elimüze tolu sākı

Bu vuşlatda-y-iken yārum-ıla ben
Zamān virmiş-iken bize talākı

Vişāl oldı bu firķate mübeddel
Ƙara gösterdi baña cümle aķı

Ne Zāvūl kaldı ne Sīm-āb ile Hind
Ƙomadı bile gezdürdi ‘Irākı

109b

Māh-pervīn daķı bu şi‘ri eyitdi: “Çok āh u zārlıķ itdi Şāh Rāmīn hasretinden.” Hüsni-
Ƙamer daķı Māh-pervīn hālını bilüp Rüz-bih’e karşı ayağın durdı. Ol daķı bu şi‘ri
eyitdi, şi‘r:

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ulün

Didi işit sözüm ey Māh-pervīn
Bu ‘ışķ boynuma nice daķdı gördin

Dir-isem hālümü kim işide taş
Ola haşhaş anuñ katında ilgin

İşidürse āhun bu āhumı hem
Eriye mum oluban aķa elgin

Ʀağa söyler-isem derdüm firākum
Aķıda yaş boyar yüz yara ķarnın

Eşidürse felekdeki melekler
Unudup kendü[ni] gidere ferrin

Güneş cirmine kanda ire zerre
Tayır kanda açısar bāl ü perrin

Diye cennetde hūrī bārek-allāh
Göricek ma‘ şūqumuñ hüsni hülqın

Yāruñ vaşfin idemez hergiz aġyār
Bilür dost yine ancak dost kadrin

Bu ben Hüsni-ı Kamer aña egerçi
N’ola kılsam yoluna cān nezrin

Çün Hüsni-ı Kamer bu şi‘ri eyitdi, āhire irdürdi. Andan Rüz-bih gözin açdı, yirinden durdı, bakıp Hüsni-ı Kamer ile Māh-pervīn’i gördi. Bunlardan ‘azīm utandı. Andan Hüsni-

110a

Kamer, Māh-pervīn’le, Rüz-bih’le yirlerinden durdılar, ol tahta geçüp oturdılar. Şarāb-ı şīrīn ellerine aldılar. Ol üç maħbūbuñ aralarında aġyār yok, levni ni‘ met-i bisyār zevke ve şādīye meşġul oldılar. Bunlar bārgāhda yemekde, içmekde kaldılar. Biz geldük bu yaña gemi kavmi hikāyetine. Çün Rüz-bih’le Māh-pervīn gemiden çıktılar, gemide Rüz-bih’ün kullarıyla Yahūdī himār, cāzū qarı-yla ki katırdur, anlarunla anda kaldılar. Bunlar gördiler kim Rüz-bih Māh-pervīn’le gelmediler, kullar eyitdiler: “Biz daħı gemiden çıkalum, birez taşra diñlenelüm, tā ola kim anlar daħı geleler diyüp taşra çıktılar.” Yahūdī himār ile qarı cāzū katırı daħı bile çıkardılar, ikisini birbirine qarşu bir ağaca bağladılar, ya‘nī bunlar daħı yiryüzin görsünler didiler. Birkaç ādem daħı gemiden sāk durdılar. Birkaç ādem daħı Māh-pervīn ile Rüz-bih’i isteyü geldiler. Birkaç kişi daħı himār ile katırı gözedüurdılar. Çün bunlar

110b

her biri bir işe meşġul oldılar, nāgāh ol cezīrenūñ bir yanından bir derenūñ içinden bir gürüldi kopdı. ‘ Aceb nedür diyüp ol yaña bağdılar, gördiler kim ol derenūñ içinden bir arslan bir kurdı kova çıkdı, sürüp ol eşek ile ol katır katına geldiler. Arslan ġıjġırdı, eşek ağırđı, fiġānı hāy hūyı çarħa irdi. Bular arslandan, kurtndan ürkdiler, çeküp yuların üzdiler, ol iki mel‘ün iki yaña gitdiler. Arslan katır ardına düşdi, kurdı kodı. Kurd himār ardına düşdi, arslan korqusın kodı. Ol gemi kavmi ol hāli gördiler, eyitdiler: “Nice idelüm?” Bu iki cānverden bu iki merkebler kaçdılar, korqaruz daħı kim bu gelen

cânverler ardınca varavuz didiler. Bunların arasında bir er var-ıdı, key bahâdur yigit-idi. Ol kavme eyitdi: “Baña oğ virün ve yay virün bunların

112a⁴⁰

kıldı. Bir bârgâh gördi, ne ola diyüp sürdi, çatına geldi, içerü bağıdı. Gördi kim üç kişi otururlar. Meger biri Mâh-pervîn, biri Hüsni-Şamer, biri Rüz-bih. Nâgâh Mâh-pervîn bârgâh içinden bağıdı, bir kişi çatır himârı yedüp bârgâh önünde geldügin gördi. Mâh-pervîn karşı çıktı, bildi kim ol yigit gemi kavmindendir, selâm virdi, eyitdi: “Ey yigit! Bu ne hikâyetdür?” Ol yigit eyitdi: “Ey Nigârîn! Bu ol iki mel’unlar durur kim cânverlerden kaçdılar, bir arslan ile bir kurd bunları kovalayuy gıtdiler, ben bunların ardınca vardum arslanı öldürdüm, kurdı kaçurdum. Bu eşek baña bir çift urdu, öldürü yazdı, buña ol kadar ağaç urdum ki cihânı gözine karañu kıldum. Uş aldum gemiye gider-idüm, yolum size uğradı.” Mâh-pervîn işidüp geldi, ol karıyla Yahūdî’yi bir efsünla berkitdi.

112b

Andan ol yigidi alup içerü girdi, Rüz-bih’le Hüsni-Şamer’e ol yigit ile ol iki mel’unuñ hâllerin eyitdi. Anlar işidüp gülüşdiler. Üç gün ol makâmda kaldılar, dördüncü gün Hüsni-Şamer eyitdi: “Gelün ben sizi alayın Cinnistân’dan kendü ilimüze alayın, gideyin, görün kim nice makâmdur birkaç gün anda duralum yiyelüm, içelüm yine ben sizi alam Berber vilâyetine iletem” didi. Rüz-bih, Hüsni-Şamer’den bu sözi işidicek döndi Mâh-pervîn’ün yüzine bağıdı, eyitdi: “Ey nigâr! Sen ne dirsın?” Mâh-pervîn’ün gözleri yaş ile doldu, âh itdi, ağladı. Hüsni-Şamer eyitdi: “Ey dost! Niye ağlarsın, şikâyetün kimdendir?” Mâh-pervîn, Şâh Râmîn’le kendünüñ sergüzeştin eyitdi. Hüsni-Şamer işidüp özi göyindi, eyitdi: “Siz bunda durun varayın, Şâh Râmîn’i bulayın, alayın bunda saña getireyin” didi. Andan sonra kalğavuz bizüm ilimüze gidevüz

113a

didi. Derhâl Hüsni-Şamer pervâz idüp şehrine vardı. Cinnî kavmine haber virüp [ey]itdi: Tiz dönün Şâh Râmîn adlu bir yigit vardır, tiz rub’-ı meskûn’a irün, anı arayı bulun diyüp anları göndürdi. Kendü yarağ düzdi, Mâh-pervîn’i, Şâh Râmîn’le ala, anda

⁴⁰ Metnin 111a-b kısmı eksiktir.

gele. Birkaç gün yiyeler, içeler andan soñra Hüsni-ı Kamer anasına diye, anası dañı ‘Accāl Şāhı’na bildire, Hüsni-ı Kamer’i Rüz-bih’e vireler, şādlık birle düğün ideler. Andan Şāh Rāmīn’le Māh-pervīn’i birbirine vireler, andan soñra illerine iledeleler. Hüsni-ı Kamer bu fikri tedbīr eyledi. Andan kendü dañı rub’-ı meskūn’dan yana gitdi. Uşta bunlar Şāh Rāmīn’i istemekde, biz geldük bu yaña Şāh Rāmīn hikāyetine. Demişdük kim çün leşker ile şehre geldiler. Andan Şāh-zāde leşkeri taşrada kondurdi, kendü dönüp şehre gitdi ki ya’nī vara Māh-pervīn’i göre. Bu dañı şehre gelmekde. Biz geldük bu yaña Gülçīn hikāyetine. Çün

113b

Gülçīn, Māh-pervīn’i isteyü gitdi. Ol yire geldi kim atası nişān virmiş-idi, geldi, Māh-pervīn’i anda bulımadı. Ol aradan atını depdi, merkeb izin izleyüp yola girüp gitdi, giceye dek yürüdi. Çün aħşam oldu, gün dolunmağa başladı, bir derenüñ ağzına irdi, ol arada bir ƙal’ a gördi, ol ƙal’ anuñ dibinde bir şu aƙar, ol şunuñ ƙatına varıcaƙ bir atlu gördi, elinde bir süñü dutmuş, Gülçīn’e ƙarşu irdi, selām viridi. Gülçīn anuñ ‘aleykin aldı. Andan ol şahş eyitdi: “Ne cānsın, bu vaƙtın bunda ne işüñ vardur, ne istersin?” didi. Ben hod senüñ bigi bir hūb görmedüm. Gülçīn eyitdi: “Ey server! Benüm bir yavı ƙıldığum vardur anı isterem, eger gördünse ya bilürsen anı baña şalıvir. Andan girü senüñ aduñ nedür ayduvir ve bu ƙal’ anuñ dañı adı nedür, baña haber vir.” Ol şahş eyitdi: “Bu ƙal’ aya Ƙaylayār dirler ve ben bu ƙal’ anuñ begiyem, aduma Demsāz dirler.” Bu yaƙunda bir şehir vardur, adı Ƙıraťdur, anuñ

114a

pādişāhınuñ adına Bī-dād dirler, ulu pādişāhdur, otuz biñ eri vardur, kendü dañı gürbüz pehlivāndur. Baña haber göndürmiş kim dur benüm ƙatuma gel, Fīl-ābād ƙal’ asını baña vir, yoƙ dirseñ varuram ƙal’ anı başuña yıƙarum diyüp haber göndürmiş. Ben bu haberi işitdüm durdum ki varam anı casūslayam, görem leşkeri ve kendü hāli nicedür. Aña göre ben dañı bir ‘amel ƙılam didi. Çün Gülçīn bu sözi işitdi, andan kendünüñ hālini Demsāz’a didi. Demsāz çün Gülçīn’üñ bu sözin işitdi, be-ğāyet tanladı, andan eyitdi: “Gel imdi ey Nigārīn! Birbirimizle yār olalum, ben sini ƙız ƙarındaş idinirüm eger sen beni ƙardaşlığa ƙabül ƙılurısañ.” Gülçīn eyitdi: “Hoş ola! Bu söz ile Demsāz, Gülçīn’e ƙardaş oldu.” Andan dönüp Fīl-ābād ƙal’ asına geldiler, ol gice anda oldılar, yidiler, içdiler. Gülçīn, Demsāz’a eyitdi: “Ey server! Senüñle bir tedbīr idelüm.”

114b

Demsāz eyitdi: “Ey Nigārīn! Ne buyurursın, buyur anı kılayum.” Gülçīn eyitdi: “Ey birāder! Sen tācir şekline gir yāhud beni bir hācibūñ ile Bī-dād’a göndür, cāriyemdür digil. Ben varayum bu müşkil işi āsān kılayum. Senūñle qardaş olduk nān u nemek hāqqını yirine getireyim” didi. Demsāz eyitdi: “Sini aña nice göndereyin, ol yavuz ‘adūdur, mebādā ki saña bir zarar irişdire şöñra ol baña firāk olur.” Gülçīn eyitdi: “Korqma, beni Tañrıya ışmarla ammā benden yaña göz kulaq dutadur!” Bu sözi diyüp bir kişiye buyurdi, bir nāme yazdı, düzdi, Demsāz ağızından ol erūñ eline virdi. Bu nāmeyi al ve beni dağı bile al Bī-dād’a ilet. Bu nāmeyi ve bu qaravaşı saña Demsāz virdi digil, dağı sen varğıl kendü işiñe gitgil. Beni anda qo, ben anuñla qalayum ammā sen eglenme tız yine bunda gel Demsāz’a eyit: “Üç günden şöñra Kırāt şehrine gelsün, görsün ki ben anda ne kılırum” didi. Ol er çün Gülçīn’den

115a

bu haberi işitdi, yirinden durdı, nāme ile Gülçīn’i aldı, sürüp Kırāt şehrine geldi. Ol qāşid ile kıızı görüp Bī-dād’a haber kıldılar. Bī-dād buyurdi, varuñ anları getürüñ didi. Hācibler vardılar, qāşid ile Gülçīn’i, Bī-dād qatına getürdiler. Qāşid, Gülçīn’i, Bī-dād’a ‘arz kıldı, nāmeyi dağı eline virdi. Bī-dād nāmeyi açdı, oqudı. Gördü kim ol nāmede yazılmış “benüm qatımdan ki ben Demsāz Emīr’üm senūñ qatuñda kim Bī-dād-ı şehriyārsun. Ey melik-i diyār! Bilgil kim ben senūñ bende ve çākerūñüm, ne kim buyursañ başum üzre dutarum. Ben dağı, qal‘am dağı, cümle hazīnem bile heb senūñdür. Hāliyā tuhfetü’l-faķır-i hāķır ol cāriyeyi benden qabūl eyle. Size layıq nemüz ola inşallāh biz dağı size varmaqda yaraqdavuz ki hiğmet yirinde durup size hiğmet kılavuz, şimdilik ma‘zūr dutun” dimiş. Bī-dād çün Gülçīn’i gördi kendüden vardı, buyurdi, halvet serāya

115b

ilettiler, ol qāşıda hil‘at virüp göndürdiler, kendüsi begler ile anda qaldılar. Ol gün giceye degin yidiler ve içdiler. Çün gice oldu, Bī-dād yirinden durdı, ol halvet serāyda Gülçīn Bānū qatına geldi, yanına oturdı, el gābgābına şundu ki būs u kinār ide. Gülçīn eyitdi: “Ey melik! Bir dem şabr eyle tā dilersin ki göñlüñ murādın bulasın. Ben senūñem, sen benümsin ğam yime!” didi. İllā senden bir dilegüm vardur, anı baña revā kııl tā ki ben dağı saña muṭī‘ olam. Bī-dād eyitdi: “Ne buyurursın?” Gülçīn eyitdi:

“Evvelâ dilerüm ki Demsâz ile barışık olasin, zîrâ ol senüñ gulâmuñ yirindedür, şâniyen budur kim çün sen beni kendüziñe qabûl idersin, benden soñra yüz çevirmeyesin ben sini gördüm, göñlüm cānum sini sevdi. Şâlişen budur kim bir dem senüñle oturam, senüñ cemâlüñe baqam, birazcık senüñle şöhet idem, yiyem, içem, zevk eyleyem, maqşüdüm hemîn oldur” didi. Bî-dād kıızdan bu sözleri işitdi, cümlesin

116a

qabûl itdi. Andan bir hādime buyurdı kim adına Huceste dirlerdi, yürü var nuql ve şarâb getir, bu nigâr ile bir dem şöhet kılalum didi. Huceste vardı ne ki Bî-dād buyurdı, getürdi. Andan kıız ile Bî-dād oturdılar, şöbete meşgûl oldılar. Huceste dañı anlaruñla bir dem oturdu. Gülçîn’üñ yüzine nazar kıldı, gördi kim bunuñ hüsni ve şekli cümle melik-zâdeler düzenidür. Huceste göñülde eyitdi: “Bu qaravaş degüldür, meger bu bir şehzâdedür kim başı ne zevâle uğrayup durur. Bunu fikr idüp yirinden durdu, taşra serāyuñ qapusına çıkdı, halvet-serāyuñ qapusını çekdi, kendü qapu öñinde oturdu.” Kıız içerü Bî-dād ile yiyüp içe dururken bir ayak şarâb toldurdu, kıız eline aldı şarb-idi, Bî-dād’uñ eline virdi, eyitdi: “Gerçekleyin beni sever-iseñ dilerüm ki bu qadehi benim elümden nüş idesin, dañı benim göñlümi hoş idesin. Bî-dād derhâl kıız elinden qadehi aldı,

116b

örü durup nüş itdi, başı çözüñüp bî-hüş itdi.” Yine qadehi kıız eline virince mecâli qalmadı, yire düşdi, ‘âqıl-iken mest oldu. Kıız tîz yirinden durdu, Bî-dād’ı berk bağladı, serāy içine iletdi, bir hücre vardı, anuñ içine bırağdı. Kendü yine döndi gelüp Huceste’yi içerü okudu. Huceste içerü girdi. Gülçîn eyitdi: “Berü gel!” İlerü geldi, “ne buyurursın?” didi. Gülçîn eyitdi: “Bir sözüm vardur, saña diyeyüm eger birez beklerseñ eger yok dirseñ sini öldürürüm, Şâh Bî-dād sini helâk eyler.” Huceste eyitdi: “Şâh Bî-dād kanı bunda görünmez, ben hoş sen dimedin sini bildüm ki kırnaq degülsin, kendözini ne gizlersin, kim bile ortada ne seyr vardur? Ey Nigārîñ! Rāzuñı eyit, ben key anı şaqlayam!” Gülçîn eyitdi: “Ey Huceste! Saña ol vaqt inanırım kim and içesin.” Huceste and içdi, eyitdi: “Qorqma söyle.” Gülçîn eyitdi: “Otur imdi hikâyet nedür saña

117a

diyeyin.” Huceste oturdu. Gülçîn, Mâh-pervîn ile Şâh Rāmîn’üñ ve kendünüñ sergüzeştlerin bir bir Huceste’ye didi. Huceste qatı tañladı, andan eyitdi: “Ya şimdi hâl

nedür?” Gülçîn, Mâh-pervîn’i isteyü gidüp ve Demsâz ile buluşduğın, anuñ qardaş[1] olduğın, ol Bî-dād’dan şikâyet kılduğın, kendü mekr ile özin qaravaş kılduğın ve Bî-dād’ı al ile dutduğın bir bir eyitdi. Huceste bildi ki Gülçîn melik-zâdedür, tîz Gülçîn’uñ ayağına düşdi, elin öpdi. Ol ikisi ol arada ‘ahd u peymân berkitdiler. Andan dönüp Qırât beglerinüñ hâlin söyleşdiler. Huceste ile ol gün danışdılar. Huceste eyitdi: “Sen içeri serâyda otur, ben senüñ kaydın görem bu qavl ile bunlar ol gice anda qaldılar.” İrtesi oldı, begler durdılar, dirilüp Bî-dād’uñ serâyı qapusına geldiler, ya’nî beglerüñ selâmlayalar. Huceste bunlara eyitdi:

117b

“Varuñ üç güne degin size destür yoqdur kim Şâh’a selâma gelesiz. Varuñ kendü kaydınıuzda oluñ Şâh halvet buyurdı” didi. Çün begler Huceste’nüñ bu sözünü işitdiler, her biri kendü maqâmlarına gitdiler, varup ferâğat oldılar. Biz geldük bu yaña Gülçîn’i getiren qâşid hikâyetine. Çün Gülçîn’i qâşid getürdi, Bî-dād’a işmarladı, kendü yine dönüp Fîl-âbâd qal’asına geldi, Demsâz’a hikâyeti eyitdi. “Demsâz yirinden durdı, kendüye müte‘allik olan leşkeri dirşürdi, sürdi Qırât şehrine geldi, gin yirde leşkerini qondurdı.” Kendü aqşamdan soñra halk uyquya vardığı dem yirinden tırdı, sürdi bārū dibine geldi, atını bir sapa halvet yirde qodı. Kemend eline aldı, bir bārūsı halvet yire geldi, kemend atup burca çıqdı. Nāgāh

118a

gördi, burc üzerinde bir kişi durur, el kılıca urup ilerü geldi, ne kişisin diyüp şordı. Demsâz eyitdi: “Sen kimsin?” Eyitdi: “Ben, Bî-dād’uñ hâş hizmetkârıyum aduma Huceste dirler” didi. Eyitdi: “Burada neylersin?” Ol eyitdi: “Qaydum vardur.” Eyitdi: “Qaydun nedür?” Huceste eyitdi: “Beni Gülçîn virib-idi kim var Demsâz’a haber eyle kim ben Bî-dād’ı dutdum, Demsâz ile qavlüm vardur, eyit gelsün” didi. Ben aña varup dururam ki anı bunda götürem, bu şehri de dürişdüñ aña aluvirdüñ. Çün Demsâz, Huceste’nüñ bu sözünü işitdi, derhâl ilerü gelüp anuñla görüşdi, kendüyi bildürdi. Andan Huceste, Demsâz’ı aldı, Gülçîn serâyına geldi. Niğārîn anı gördi, ilerü gelüp anuñla görüşdi, aldı yanına geçürdi, oturdı, ta‘âm getürdi, yedi. Andan şordı ki sen yalnuz mı geldüñ. Demsâz eyitdi: “Leşkerüm biledür didi.” Gülçîn eyitdi: “Ne qadar leşkerüñ vardur?” Demsâz eyitdi:

118b

“Beş biñ erüm vardur, uşta şehr ardında keminde durur.” Gülçin ol dün Huceste ile Demsaz’ı göndürdi, tiz tañlacaq kapuyı açuñ, leşkeri şehre koyun didi. Vardılar eyle kıldılar, beş biñ eri tañlacaq aldılar, Kırāt şehrine getürdiler. Şehr kavmı anı gördiler, cümlesi serāya yügürdiler ki Bī-dād’a haber ideler. Kapuya geldiler, Huceste, Demsaz’dan öñdin gelüp Gülçin’e haber kılmış-ıdı, Gülçin taşra çıkdı, ne hikāyetdür diyüp şordılar. Şehr kavmı ve şehr kavmınuñ begleri eyitdiler: Kapuya leşker geldi. Gülçin eyitdi: “Ne leşkerdür?” Eyitdiler: “Fīl-ābād kal’ asınuñ begi Demsaz leşkeridür” didiler. Gülçin eyitdi: Hoş geldi. Karşu varuñ aluñ bunda serāya getiruñ. Eyitdiler: “Ya Bī-dād kanı?” Kız eyitdi: “Anuñ işi tamām oldı, andan ümidü kesuñ andan girü begiñüz Demsaz’dur.” Çün bu sözi işitdiler, dilediler kim gülüvv kılalalar, Gülçin üzerine hamle ideler. Gülçin

119a

tonı altında demür geymiş-idi. Huceste baqdı, ana işāret idüp Demsaz’a göndürdi. Kendü kılıç tartdı, ol kavme hamle kıldı, kavm anuñ üzerine hamle kıldılar, çün gülüvv itdiler, Gülçin cenge başladı. Huceste bir yeg ata binüp revān kıldı, ta’ cīl Demsaz’a irdi, tiz iriş diyüp haber viridi. Meger şehr kapusı açuğ-ıdı, Demsaz leşkeriyle şehre girdi. At başın şalup toğrı serāy öñine geldi, Gülçin’i cengde gördi, derhāl haykırdı, hamle kıldı. Beş biñ er anuñ ardınca bile hamle idüp ceng eylediler, Gülçin üzerinden girü bıraқdılar. Kavm bakup anı gördiler, birkaçı ittifaқ idüp tanışdılar, eyitdiler: “Begimüz belürsiz oldı, biz kimüñ için çalışalum! Geluñ bu kişiden amān dileyelüm, bize amān virsün didiler.” Hem eyle kıldılar, amān dilediler. Gülçin ve Demsaz amān

119b

Virdiler, andan sākın oldılar. Bī-dāduñ begleri gelüp Demsaz’uñ ilinde yir öpdiler, tapu kıldılar. Demsaz anlara nevāht itdi, geçüp sürdiler serāya geldiler, girdiler, Demsaz’ı, Gülçin’i tahta oturtdılar. Gülçin buyurdi; Huceste vardı, Bī-dād’ı ol hücreden çıkardı, bend ile aldı, Demsaz ile Gülçin’e getürdi. Gülçin, Bī-dād’a eyitdi: “Ey Bī-dād! Gördüñ mi sen kendü yavuz fi’ lüñle ne hāle geldüñ.” Bu bir meşeldür söylenür. Halk içinde meşhürdur. Şi’r:

Fe' ülün / Fe' ülün / Fe' ülün / Fe' ül

Bilüsizlük kişiye kan yutdurur
Yavuz baş isine toñuz gütdürür

Bilüsizlerüñ fikrin erküde bil
Yavuz fi' llü başı terküde bil

Meşeldür tama' cı işi bād olur
Soñucu anuñ işi feryād olur

Ṭama' suz ḥod dünyede olmaz beşer
Ṭama' cı yirinde olıcağ beşer

Şaķın sen tama' dan idegör ḥazer
Ki vardur tama' dan każā vü kader

Çün Gülçin bu resme Bī-dād'a birkaç sözler didi, çok öğütler dağı virdi. Bī-dād ol naşihatleri sem' ine koymadı. ' Āķıbet

120a

ķız döndi, Demsāz' uñ yüzine baķdı, eyitdi: “Ey birāder, ne buyurursın?” Demsāz eyitdi: “Siz ne dirseñüz bunu eyle ķılalum.” Gülçin eyitdi: “Vallāhi bunuñ ḥāyatından memātı yegdür. Bu zālimdür bunuñ zulmi eksik olmaz.” Buyurdı, boynın urdılar. Ol ķahr olup gitdi. Andan Gülçin, Demsāz' la buyurdı, Bī-dād' uñ begleri ilerü geldiler, ne dirsiz didiler. Bunlar eyitdi: “Uşta begleriñüz öldi. Siz andan ḥoşnud mıduñuz?” Begler eyitdiler: “Biz andan bīzār idük, şükür ki anuñ şerrinden emīn olduk” didiler. Dükeli ilerü geldiler, Demsāz' un elin öpdiler, anı kendülere emīr idindiler. Andan Demsāz, Gülçin sebebiyle iki ķal' aya dağı beg oldu. Bī-dād ḥazīnesin açdı, çok māl ol Kırat kavmine ve beglerine ' aṭā ķılıp virdi, cümlesini ğanī kıldılar. Demsāz' uñ bu işiyle bular şād oldılar. Bunuñ üzerine birkaç gün geçdi, Fīl-ābād ve Kırat şehri kendülere muṭī' oldı. Bir gün Gülçin,

120b

Demsāz' a eyitdi: “Yine varup Māh-pervīn' i bulmayınca ķarārum yoķdur.” Yā emīr! İmdi sen esen ķal, ben giderüm. Demsāz bu sözi işidüp melül oldı, eyitdi:” Ey Nigārīn! Çün sen gidersin, bu maķāmda ārām itmezüm, ben dağı kendüm senüñle Māh-pervīn' i bulmayınca ben senden ayrılmazum.” Ḥuceste bulardan bu sözi işidüp ağladı, eyitdi: “Ben dağı sizüñle yār olurum size bir ḥıdmetğar gerekdür” didi. Gülçin eyitdi: “İmdi

şabr eylen, görelüm bu iki al‘anuñ avmıyla danışalum, görelüm bunlar dağı ne maşlağat görürler.” Demsāz ile uceste “olsun” didiler. Andan irtesi iki al‘anuñ cümle uluları cem‘ oldılar, bu yarayı bunlara dağı didiler. Ol avm iki bölük oldılar, bir bölügi eyitdiler: “Biz sizi şalıvirmezüz gitmege.” Bir bölügi dağı eyitdiler: “Çün siz gidersiz, biz dağı sizüñle giderüz.” GülçİN eyitdi: “Gelen böyle gelsün alan bunda alsun” didi. Bu aberi işitdiler, eyitdiler: “Eyle olsun! Ol iki al‘adan on biñ

121a

er güzİde kıldılar, cümle yaraqla ve çok zevāde ile ırāt şehrinden taşra ıkdılar, dilediler yola gideler.” Ol alk eyitdiler: “Ey serverler! Siz gidersiz biz begsiz bunda nidelüm?” GülçİN diledi ki uceste’yi emİR eyleye uceste rāzı olmadı, ben bile giderem didi. Çāre idegördiler, döndüremediler. GülçİN ol avme eyitdi: “Gelüñ siz bir eyü kişiyi buluñ kim size lāyık ola, anı beg idünüñ!” didi. Vardılar bir eyü kişiyi buldılar ki adına Rāfi‘ dirlerdi, anı getürdiler. GülçİN, Demsāz begendiler anı tahta geçürdiler. İki al‘aya pādiřāh kıldılar. Andan kendüleri yol yarağın idüp ol maāmdan çeriye alup yarağla ‘alem götürüp gitdiler birkaç gün. Andan deñiz kenārına yetdiler, bir gemi ele getürdiler, biñ er alup gemiye girdiler, alan avme destür virdiler, anlar dönüp gitdiler. Kendüler dağı yelken açdılar, yürüyüp deñiz yüzinde revān oldılar, yedi gün yürüdiler, sekizinci gün arřudan bir ulu

121b

gemi dağı görindi. Bunlara arşu geldiler. Demsāz ile GülçİN çün anı gördiler, ol biñ kişi bile eyitdiler: “‘Aceb bu ne gemi ola āliyā yarağla olmağ gerekdür” didiler. Cümlesi yarağa girdiler, arb āletleri öñlerinde ol gemiye berāber geldiler. Meger ol geminüñ içinde beş yüz arāmİ zengİler var-ıdı, ara yüzlü, aç dişlü, kızıl gözlü, uzun boylu her biri bir dİve beñzerler-idi. Çün birbirine yağun irdiler, Demsāz ile GülçİN bağup anları gördiler. Derĥāl ğayret idüp gemilerüñ ol zengİler gemisine çatdılar, cenge başladılar. İki gemi avmı birbirine amle kıldılar, çok ceng eylediler aĥİR zengİlerden yetmiş er öldürdiler, birkaçın dağı zaĥmlu kıldılar. Zengİler bu āli görüp gemilerin ol gemiden ayırdılar, açdılar. Demsāz ile GülçİN bunlaruñ ardına düşdiler. Deryā

.....

123a⁴¹

Zengīler daħı ƙal‘aya girüp çün ƙapuyı yaptılar, Ğarutāpul’a geldiler, Ğikāyeti ol mel‘ūna didiler. İşidüp ƙaħıdı, tīz yirinden durdı, toƙuz yüz zengīleri aldı, kendü sāz, selb geydi, merkebe bindi, çerisi ile taşra çıƙdı, Demsāz ile Gülçīn’e ƙarřu geldi, bī-tekellūf kendüyi ol biñ ere urdı. Ol biñ er daħı Demsāz ile Gülçīn ile ol zengīlere Ğamle ƙıldılar, çoƙ ceng itdiler, zengīlerden yüz otuz er düşdi, seksen er daħı Demsāz leşkerinden düşdi. Bir nice ƙavm daħı zaħmlu oldılar. ‘Āƙıbet Gülçīn ceng eder-iken Ğarutāpul’a irdi, birbirine birƙaç Ğamle ƙıldılar. Aħīr şöyle Gülçīn’uñ atı ayağı bir çuƙura geçdi, at düşdi, Gülçīn bile düşdi, kendüyi dirşirüp durunca başından külāhı gitdi, ayuñ bedri gibi yüzi ‘ayān oldu. Ğarutāpul baħdı anı görđi, hezār dil ü cān-ıla ‘āřıƙ oldu. Derħāl

123b

kemend atdı, Gülçīn’i giriftār eyledi. Demsāz anı görđi atın ilerü sürđi, çoƙ ceħd itdi, Gülçīn’i Ğarutāpul elinden alımadı. Ve hem gece daħı olmuş-ıdı. Ğarutāpul ƙızı aldı, ƙal‘aya girdi, toğru serāya geldi, atdan indi, içerü taħtına oturdı, buyurđı, ƙızı getürdiler, ƙařd itdi kim öldüre, yine yüzine baħdı, mihri ĝālib oldu, öldürmege ƙıyamadı, eyitdi: “Ey ƙız! Kimüñ nesisin?” Gülçīn eyitdi: “Ben Hind sultānı Keymān řāh’uñ ƙızıyım, aduma Gülçīn Bānū dirler.” Ğarutāpul eyitdi: “Bildüm gel berü imdi ben sini ƙabūl ideyüm, yoƙ dirsən elbetde ben sini öldürürem.” Gülçīn eyitdi: “Var elüñden ne gelürse işle. Benüm maħlūbum vardur, anı bulmayınca kimseye boyun virmezüm” didi. Ğarutāpul eyitdi: “Kimi taleb eylersin?” Gülçīn eyitdi: “řāh Rāmīn’i, Māh-pervīn’i.” Ğarutāpul eyitdi: “Ne ƙiřilerdür baña eyit!” Gülçīn eyitdi: “Biri Ğaznī sultānuñ oğlıdur, biri anuñ vezīri ƙızıdır, anlaruñ Ğikāyetlerin bir bir eyitdi.” Ğarutāpul eyitdi: “Ya sen anları

124a

niye taleb idersin?” Çün anlar yād ƙiřilerdür, yabandan geldiler, yabana gitdiler. Anları terk eyle ben sini Ğātūn idinem. Ƙız eyitdi: “Ğāy ‘aħılsız er! Sen benden aşşı itmezsin, beni şalıvir gideyin, kendü yārumı isteyü, yoħsa bizden saña ziyān irişür” didi. Ğarutāpul ‘aźīm ƙaħıdı, eyitdi: “Hele bir taşrağı yoldařuñ ƙaydın bitüreym, soñra bunuñ işi gerekdür” didi. Andan buyurđı, anı serāy içinde bir Ğücreye ƙodılar, üstine bir

⁴¹ Metnin 122a-b kısmı eksiktir.

zengīyi müvekkil odılar. Harutāpul eyitdi: “Sen bunu akla, ben varayın, ol alan avmūñ aydın gōreyin yine gelem” didi. Hāliyā ol gice yatdı, mel‘ūn kendū uyuya vardı. Gūlin hūcre ire otururken gōrdi kim zengīler begi uyudu, ol kendū üzerine mūvekkil odıqları zengīyi atına oudı, añulıca aña sōyledi, eyitdi: “Berū gel!” Ol mūvekkil zengī ilerū geldi. Gūlin eyitdi: “Ben saña bir sōz dirsem ‘aceb benūm sōzimi iidūr misin?” Zengī eyitdi: “Ne buyurursın?”

124b

ız eyitdi: “Sūkkerī helvā yemege ārzūñ var mıdur?” Zengī eyitdi: “İmdi anı?” ız eyitdi: “Uta ben.” Zengī eyitdi: “Nice?” Gūlin eyitdi: “Ben sini gōrdüm, sevdüm anuñ iin begiñūze rızā virmedüm. Dilerüm ki ben sini abūl idem, sen daı beni abūl ider misin?” Zengī ızdan bu sōzi iitdi, eyitdi: “anı ol eyilūk kim sen benūm olasın.” ız eyitdi: “Diler misin ki ben senūñ olam.” Zengī eyitdi: “Belī!” ız eyitdi: “İmdi beni bu habsden ıkar sini abūl ılayın, yo dirseñ benūm gibi maħbūbdan maħrūm alursın, sōñraı peimānlı saña aşı itmez.” Zengīnūñ gōzini tamā‘ baqladı, olsun diyüp ol ızı ol hūcreden ıkarıdı. ız eyitdi: “İmdi baña yārī ıl.” Zengī eyitdi: “Ne buyurursın?” Gūlin eyitdi: “Baña bir ılı getūr hem bile yat, yara getūr, sen daı bile yat, yaraa girelüm, ger bu beg bizüm sırrımızı tıyaca olursa elbette saña, baña aşd ider, iki etūk bir arslana tapıdur, biz ikimüz el bir idevüz ya bunu öldürevüz ya elinden açavuz, urtulavuz”

125a

didi. Ol zengī ızdan ün bu haberi iitdi, vardı ıza yat ve yara getürdi, bir elmās ılı bile ız eline virdi. ılıcı ız aldı, derhāl aldı, ol zengīyi iki pāre ıldı. Andan tara serāya ıdı, zengīler beginūñ üstine geldi, tız anuñ daı baını kesdi. Andan ne kim ullar var-ısa anları öldürdi. Serāydan tara ıınca gōrdi ki bu yegāne i oldu. Meger bu yaña Demsāz, Gūlin dutulduın gōrdi, o cehd itdi, urtaramadı, lā-cerem gice vardı, bir arada ondi, kendū lekerine eyitdi: “Nice idelüm, ol nigārīn giriftār oldu, elbette anı urtarma gerekdūr.” Ol avm eyitdi: “Sen buyur ne kim dirsen biz anı eyle idelüm.” Demsāz eyitdi: “Siz duruñ yara ve yatla al‘a dibine gelūñ, kemend ile burca ıalum, ierū al‘aya girelüm ola kim Ha Te‘ālā bize yārī ıla ol ızı urtaravuz” didi. Eyitdiler: “Revādur ammā al‘a atı muhkemdūr, bu al‘aya Āhir-cān dirler,

125b

degmeler buña çäre olmaz” didiler. İmdi Hakk’a tevekkül idelüm bu rāy ile bir ulu araya varalum, bākī Hakk’uñ taqdīri ne ise ol ola diyüp Demsāz durup al’a dibine geldi, bārūyı onladı, olay yir isterdi ki kemend ata, burca ıa. Nāgāh bir arada gōrdi kim bārūdan aaa bir kemend arkıtdılar. Bir hārif kemende yapıup inmege baladı. Demsāz ol arada birez aarura vardı. Gōrdü kim bārūdan inen Gölin’dür, hemān dem ilerü geldi, kendüyi aa bildürdi. Gölin daı Demsāz’ı gōrdi eyitdi: “Yā birāder! Nitesin?” Demsāz eyitdi: “Nice oldu ki bu la‘in zengī elinden urtulduñ?” ız kendünüñ hikāyetini bir bir eyitdi. Ol iidüp ‘acebledi. ız eyitdi: “Hārutāpul öldi, al’a begsüz aldı, leker anı?” didi. Demsāz eyitdi: “Uta kemīndedür.” ız ilerü vardı, anlara eyitdi: “Siz apuya gelüñ ben apuyı aayın bu Aır-cān al’asına girüñ, al’a bizüm olsun oñra Māh-pervīn’i ve āh Rāmīn’i daı bulavuz” didi. Bunları apuya gōndürdi.

126a

Demsāz ile ız bārūya ıdılar, sürüp apuya geldiler, on ii bekciler var, tīz anlaruñ baların kesdiler, apuyı adılar, leker ierü girdiler. Yine al’a apusını berkitdiler, dün iinde hayırdılar, na‘ra urup hamle ıldılar. Zengīler na‘raları iitdiler, beliñleyüp bu ne hikāyetdür didiler, durdılar, yügürdiler, tara vardılar, gōrdiler serāy apusu aı ierü girdiler, beglerinüñ baı kesük buldılar, āh itdiler, serāydan ıup evlerine vardılar, yaralarını giyince Demsāz’uñ lekeri zengīleriñ perdāht itdiler. Zengīleri bir kezden ırdılar, anlardan eer omadılar. Andan zengīler beginüñ mālını ıardılar, lekere ba itdiler. Bunlar Aircān al’asında aldılar, tā göreler kim Māh-pervīn andadır. Biz geldük bu yaa āh Rāmīn hikāyetine. Dimidük kim Suhrāb āh ve ehzāde, Māhūr-ı Hindü ile ol ceng yirinden binüp ehre ‘azm ıldılar. H‘āce ālīh ehrüñ avmını dirürdi, ehzāde’ye aru geldi, gōrüdi. ehzāde aa nevāht [itdi]

126b

yidiler, idiler, ādlık oldu. Andan ehzāde durdı, ehre vardı, begleri ordugāha odı. Kendü toru serāya geldi kim Māh-pervīn ile gōrüe birbirinüñ hāllerin oralar. Gōrdi kim serāyda ız gōrünmez, ehzāde ordı, “Māh-pervīn anı?” didi. Hādimler hikāyet itdiler. Keymān āh ne kim itdiyse bir bir rivāyet ıldılar. ehzāde ‘azīm periān oldu. ehzāde eyitdi: Ya imdi Keymān āh anı? Anlar anda olduın didiler. āh buyurdu,

ol şarnıcdan ol bedbahtı çıkardılar. Şehzâde eyitdi: “Ey nâ-bekâr! Ol kıızı netdüñ?” Keymân eyitdi: “Anı bir kıara zengîye ısmarladum ki benüm üstüme müvekkil-idi, soñra kıızum Gülçîn’ün üzerine vardum, beni dutdı getürdi, bu şarnıca bırağdı, bâkî bilmezüm” didi. Çün Şehzâde bu haberi işitdi, gâzaba geldi, birkaç müşt şuratına urdı, yüzün gözün kıızıl kıana boyadı. Buyurdı, yine anı şarnıca bırağdılar, ol la‘în anda kıaldı. Şehzâde kııqıp toğrı leşkere varmadı,

127a

ol serâydan taşra bir ata bindi, şadağını kıuşandı, kıılıcını boynına hamâ’il kııldı, şehrdan taşra geldi, sürdi ol seyrân-gâh yirine irdi. Dört yaña bağdı, kimseyi görmedi, tevekkül Tañrı’ya kııldı, cümle varlığı terk itdi, ma‘şuk yolına ol dağı baş oynayup revâne olup gitdi. Biz geldük bu yaña leşker hikâyetine. Leşker gördiler kim Şehzâde şehre gitdi, yedi gün tamâm küydiler gele diyü, Şehzâde gelmedi. Ahîr bildiler kim hikâyet nedür, Şehzâde, Mâh-pervîn’i isteyü gitmiş, tiz vardılar, Keymân Şâh’ı ol şarnıcdan çıkardılar, alup serâyaya getürdiler çok ‘azâb kııldılar. Ahîr dutdılar ki anı öldüreler Hâce Şâlih ve Suhrâb komadılar, bir yire durup tanışdılar, eyitdiler: “Şâh Râmîn’i, Mâh-pervîn’i isteyü gidelüm didiler.” Böyle diyüp Hâce Şâlih’i yine şehirde kıodılar. Cümle serverler ittifâk itdiler, leşker cem‘ eylediler, otuz

127b

biñ yarağlı er alup uşda anlar dağı Şâh Râmîn’i, Mâh-pervîn’i isteyü gitdiler. Biz geldük bu yaña Şâh Râmîn hikâyetine. Çün Şâh Râmîn yat ve yarağla yola girüp üç gün gitdi, dördünci gün kıuşluk vaktinde bir ağac dibinde bir kıâfileye yetdi. Gördü kim ol kıavm kıonmuşlar, bunlar azıkların yirken Şehzâde irüp anlara selâm virdi. ‘Aleykin aldılar, ta‘âma da‘vet itdiler. Atundan inüp atını ota kıodı, kendü anlaruñla oturup ta‘âm yidi. Andan bunlara şordı kim kıancaru gidersiz? Bunlar eyitdiler: “Bir yere giderüz.” Şehzâde eyitdi: “Yolda kimseye uğrañuz mı?” Bunlaruñ biri eyitdi: “Biz yolda gideriken bir kıal‘aya varduk aña Fîl-âbâd dirlermiş, ol Demsâz’uñ bir düşmeni var-ımuş adına Bî-dâd dirler-imiş, ol Bî-dâd’uñ şehrine Kıırât dirler-imiş. Bî-dâd kıaşd ider kim gele, Demsâz’uñ kıal‘asını ala. Bir kıız ile buluşur,

128a

ol kıızı Demsâz kıardaş idinür, ol mekr ile Kıırât şehrine varur, ol Bî-dâd’ı öldürür. Ol şehri Demsâz’a alıvirür. Soñra işitdüm ol maqâmdan anlar dağı kııkarlar sefer iderler.”

Şehzāde eyitdi: “Niçün sefer iderler?” Ol yigit eyitdi: “Kendü gibi bir kıızı yavı kılmış adına Māh-pervīn dirlermiş, ol Māh-pervīn’ün bir ma‘şūkı var-ıymış şehzāde, adına Şāh Rāmīn dirler-imiş, ol ikisini isteyü gitmişler.” Bākī bilmezüm hāl nicedür. Çün Şāh Rāmīn ol yigitden bu sözi aldı, āh itdi, ‘aklı başından gitdi, yire düşdi, bir zamān yatdı. Yine ‘aklı geldi, yirinden durdı, ol yigite eyitdi: “Ol kızuñ adını şorduñ mı?” Ol yigit eyitdi: “Adına Gülçīn dirlemiş.” Şehzāde bildi kim Keymān Şāh kıızıdur. Andan ol yigite şordı, eyitdi: “Dağı saña nesne vāқи‘ oldu mı?” Ol yigit eyitdi:” Evet biz dağı uş Ahircān⁴² yolına giderüz ammā anda bu kâfilenün bir kōrkısı vardır.” Şehzāde eyitdi: “Nedür?” Yigit eyitdi: “Anda bir zengī emīr vardır, adı H̄arutāpul’dur, biñ

128b

er yaraqlısı vardır, hep h̄arāmīlerdür, kōrkımız anlardandır” didi. Şehzāde eyitdi: “Kōrkmañ kōrku[nu]ñ ecele aşşısı yokdur, Tengri’ye tevekkül idün, ben sizünle bile giderem ola ki kademüm mübārek ola” didi. Ol kâfile kavmi Şehzāde’nün sözine baqdılar, gördiler kim üzerinde erlik nişānı vardır, cümlesi eyitdiler: “Bunu yom dutdık hoş ola” didiler. Ol aradan Şāh Rāmīn’le ol kâfile yola girüp ol gün tamām gitdiler. Yedinci gün bir dereye irdiler, Şehzāde ile ol derenün içine girdiler, gider-iken kâfile yığılup durdılar, ol kavm birbirine karcışdılar. Şāh Rāmīn eyitdi: “Ey kavm! Nolduñuz?” Eyitdiler: “Ey yigit! Karcışu baq ne göresin.” Şāh Rāmīn derenün dibine baqdı, gördü kim bir arslan gıjgırıp çıkageldi, ol kâfilenün ileyin aldı, hamle kıldı. Şāh Rāmīn ilerü yürüdi, şürdi, kurbandan yayın çıkardı, bir oq alup bir kirişe gezledi, atdı ol arslanı alnından urdı, şırtından oq geçüp yire gark oldu, arslan düşdi, öldi. Kâfile kavmi Şāh Rāmīn’e

129a

du‘ā kıldılar. Andan geçdiler dereden şahrā yüzine çıkdılar, gördiler bir toz belürdi, ol tozdan yüz atlu erler çıkdılar, her biri yaraqlı pehlivānlar ol kâfileye karcışu geldiler, yakun irüp muqābil durdılar. Birisi aralarından çıkdı, ol kâfileye geldi, selām virdi. Ol kavm dağı anları görüp bayıldılar, ol erün selāmın aldılar. Şehzāde gördü kim selām viren bir lātif kametlü zarīfdür, Şehzāde selāmın aldı, eyitdi: “Ne cānsın, bu ne maqāmdur, senün aduñ nedür, bu cemā‘ at kim senünle biledür kimler, bu kâfileye karcışu gelüp ne istersiz?” Ol yigit eyitdi: “Adum Perre-bāl’dür, Hıṭāy sultānınuñ oğlıyum, yedi

⁴² Kelime metinde Ağircān olarak yazılmıştır.

yıldur kim bu maḳāmda dururum on biñ erüm var-ıdı, ben bunda gelicek, uşta şimdi yüz kişi ḳalduḳ. Bizüm ḳışşamız ‘acā’ıbdür, eger işidürsen tañlarsın evit gelüñ bir yire varalum, ḳonalum, ben ḳikāyetümi size beyān ḳılaym ki sebeb ne oldı ki biz bunda geldük diyüp Şāh Rāmīn’i aldı. Ol ḳāfile bir ḥüb yire geldiler, bir ağac dibinde inip ḳondılar, ḥāliyā ortaya ta‘ām getürdiler,

129b

yidiler.” Andan Perre-bāl, Şehzāde’ye eyitdi: “Sizüñ adıñuz nedür?” Bize bildürüñ. Şehzāde eyitdi: “Benüm aduma Şāh Rāmīn dirler, atam adı Erdeşir’dür. Bir kız ucından başuma bunca ser-encāmlar geldi, uşda daḫı āvāre yürürüm elüme girmez diyüp zār zār ağladı.” Şi‘r:

Me‘ fāilün / Me‘ fāilün / Fe‘ lun

Didi ben bilmezüm ol yār ḳanda
Sözi beñzer şekere yār ḳanda

Yürürem āvara hecriyle ḥayrān
Ne bilem ḳandadır dīdār ḳanda

Bu sırruñ ermemişüm ḡāyetine
Bu sırra bilmezem esrār ḳanda

Uyanıḳ devletüm uyḳuya vardı
Bu cevri çekerüm bīdār ḳanda

Ben uş ilden ile ḡurbete yandım
Ḳanı Zāvül u Ğaznī Şār ḳanda

Yire şaldım ḳamu nāmus u nāmı
Ṭaḡıtdım ne bilem ki ‘ār ḳanda

Çün Şāh Rāmīn bu beytleri oḳudı, bir kez āh idüp ‘aḳlı gitdi. Perre-bāl çün anı gördi, özi göyindi, eyitdi: “Ey server! Ne ‘aceb ser-encāma uğramışsın diyüp Şāh Rāmīn’e birḳaç öḡütler virdi.” Andan Perre-bāl daḫı kendü ḳikāyetini beyān ḳıldı, eyitdi: “Benüm atam adına Ḥıṭay’da Ferḥunde Ḥān dirlerdi, ulu sultān-ıdı.”

130a

Bir gün ben atam ḳatında oturur-iken destür diledüm, on biñ er ile bindüm seyrān iderek şahrāya çıḳdım, nāḡāh leşkerüm ile bir ağaç dibine irdüm, ol arada ḳondım. Şikār itmişdük buyurdım, anı bişürmege ḳayd ittiler ki yiyevüz. Birḳaçı eyitdiler: “Bādemüzü

nüş idelüm, ‘ıyşa meşğül olalum. Bu şöhetde-iken gördüm ki bir dervîş geldi, ol ağaç dibinde beni gördi, ol arada bir bînar aqardı, ol dervîş vardı, ol bînaruñ ayağında oturdı, yimek çıkardı ki yiye. Ben kul vardum, ol dervîşi qatuma oqudum. Durdı, geldi, oturdı, bişmiş ta‘āmdan anuñla yidük. Andan eyitdüm: Ey dervîş! Ne yirdensin? Ol eyitdi: “Ḥorāsān vilāyetindenüm seyyāḥ-ı ‘ālem, işüm gücüm ‘ālemi teferrüc itmekdür” didi. Ben eyitdüm ki: “‘Acā’ib ve ğarā’ibden ne gördüñ?” Ol dervîş eyitdi: “Bisyār nesnelere gördüm ammā bir yerde irdüm, Ḥorezm cānibinden yaña bir tağuñ eteginde bir qal‘a gördüm uzunı eni yedi mīl var.” Ol qal‘a anuñ dört tarafında dört mināre var. Her

130b

minārenüñ uzunı yedi yüz arşun, her mināre başında bir dürlü cānver mu‘allaq durur. Ol minārenüñ üzerinde evvelā birinde bir arslan düzülmiş şaru birincden, anuñ üzerinde bir şahş eylemişler, ol daḥı birincden elinde bir ‘amüdü var ol daḥı şaru birincden, bir elinde bir levḥ dutar. İkinci mināre üzre bir dāne gergedan düzmişler ḥām gümişden, ol gergedan üzre daḥı bir şahş eylemişler, ol gergedane binmiş anuñ daḥı elinde bir süñü pūlād-ı çīnīden içinde elmās berkitmişler, elindeki süñü altmış arşun var, anuñ daḥı bir elinde bir levḥ var. Üçüncü minārede bir pīl düzmişler, anuñ daḥı üzerinde bir şahş eylemişler, ol daḥı demürden bir elinde bir çīnī qalkān var, anuñ daḥı bir elinde bir levḥ var. Dördüncü mināre üzerinde kıızıl altundan bir atlu var, atı ve kendü daḥı cümle āleti heb kıızıl altundan. Eyle nice idelüm qāfile qavmi eyitdiler: “Senüñ Kaydın bitmeyince biz seni qoyup gitmezüz.” Şāh Rāmīn, Perre-bāl Ḥān ile ol qāfile sürdiler, ol qal‘a anuñ öñine geldiler. Şehzāde baqdı, bir mu‘azzam qal‘a gördi, burc u bārūsı

132a⁴³

kıldı. Şāh Rāmīn buğur ğayretlendi, kılıç ile ol nehengi çaldı, kılıç ol nehenge kār kılmadı, yine ol at daḥı ürkdi, girü gitdi. Nice kim cehd eyledi başaramadı. Aḥīr, Perre-bāl Ḥān qatına geldi, eyitdi: “Ey ḥān-zāde! Nice idelüm?” Ḥān-zāde eyitdi: “Ben daḥı bunuñ şerrine uğrayup dururum, on biñ erden yüz erüm qaldı.” Çün Şāh Rāmīn ḥān-zādeden bu sözi işitdi, melül oldu, bir zamān fikre vardı. Andan ol qāfile qavmine eyitdi: “Ey cemā‘at size destürdur, varuñ yoluñuza gidüñ, bizden bunda sergerdān qalmañ, ben bu qal‘adan gitmezem ya bu qal‘aya yol bulam girem, bu qal‘ada ne var-ısa görem,

⁴³ Metinde 131a-b kısmı eksiktir.

andan ma'şūqumı isteyü gidem ya bu ola kim bu ƣal'a üzerinde cān virem, siz baña ayak bağı olman" dedi. Kime uğrasañuz benüm haberüm bilişe ya da bilsünler kim Şāh Erdeşir oğlu Şāh Rāmīn bir ƣal'a dibinde ƣaldı, anuñ içinde ne vardur görmege. Çün tācirler anuñ sözün işitdiler, Şāh Rāmīn'le elvedā' itdiler, andan

132b

durdılar, yola girüp gitdiler. Bir hefte tamām yol sürdiler, nāgāh Şāh Rāmīn'ün leşkerine irdiler. Ƙāfile ƣavmı anları görüp ƣorƣdılar. Suhrāb Şāh at depdi, ilerü geldi, selām virdi. Tācirler 'aleykin aldılar. Anlara Şāh Rāmīn haberin şordı. Anlar Perre-bāl Hān'la buluşup ol ƣal'aya vardıkların eyitdiler, şimdi Şehzāde andadur didiler. Suhrāb Şāh döndi, leşkere geldi. Şāh Rāmīn hikāyetin eyitdi. Leşker derhāl bindiler, birƣaç gün sürdiler, bir gün ol ƣal'aya geldiler. Şāh Rāmīn, Perre-bāl Hān yüz kişiyle leşkeri gördiler, ƣarşu geldiler, görüşdiler, bir laţif yirde ol ƣal'aya ƣarşu ƣondılar. Şāh Rāmīn beglere ol ƣal'anuñ hālin eyitdi. Begler işitdiler, tañladılar, andan gelüp ol ƣal'ayı dolandılar. Ol dört mināreyi temāşā ƣıldılar, ƣal'adan 'ibret aldılar, yine döndiler gelüp ordu-şāha ƣondılar. Suhrāb Şāh eyitdi: "Ey Şehzāde! Gel bu ƣal'ayı görmegi terk eyle, varalum ma'şūkı isteyü gidelüm." Şehzāde

133a

eyitdi: "Çāre yokdur tā bu ƣal'anuñ içine girmeyince gitmezüm diyüp and içdi." Gördiler kim Şāh-zāde gitmege çāre yoğdı, yedi gün dağı ol ƣal'aya ƣarşu oturup yidiler, içdiler. Bir gün Şehzāde ile begler seyrāna bindiler, av belürdi, şikār ƣoƣ görindi, av şikār eyleyü bir dereye indiler. Ol derenün içinde bir ƣaya gördiler, ol ƣayada bir mağara, ol mağaranuñ öniñde bir taş var, ol taşuñ üzerinde bir pīr oturur, niçe yıllar üzerinden geçmiş Allāh zikrine meşğul. Şehzāde, Suhrāb Şāh'la ol pīrün ƣatına vardılar, selām virdiler Perre-bāl Hān bile. Pīr, 'aleykin aldı. Şehzāde eyitdi: Ey pīr! Bu arada neylersin? Dünyā hālkınuñ içinden el ƣeküp bu ıssız yirde ne işdesin ve dağı bu yirde ki durursın, ne maƣāmdur, bize haber vir, hem aduñ nedür? Ol pīr eyitdi: Benüm aduma Ekmā'ıl dirler, ben İlyās nebi ƣavmindenüm, üç yüz yıldur kim bu maƣāmda olurum Hāƣƣ Te'alānuñ emriyle. Şehzāde eyitdi: "Ömrün ne ƣadardur?" Ekmā'ıl eyitdi: "Yedi yüz elli yıldur ki 'ömrümden geçmişdür."

133b

Şehzâde eyitdi: “Ne sebebdür ki sen bunda qarâr dutduñ?” Pîr eyitdi: “Bir gün İlyâs peygamber ‘aleyhi’s-selâm ve ‘âla nebiyyina katında otururdum, baña bu qal‘ anuñ vaşfin eyitdi.” Ben işitdüm, eyitdüm: “Ol qal‘ a ne qal‘ adur ve dağı kim binâ kıldı, içinde neler var, eyit işideyin didüm.” İlyâs ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “‘Âd oğlanlarından bir er var-ıdı, adına Şedîd dirlerdi, bir qardaşı var-ıdı, adına Şeddâd dirler-idi. Ol Şeddâd, Dâvûd zamânında bir şehir yaptı, ya‘ nî kendüye uçmağ idindi. ‘Âkıbet Haqq Te‘âlâ anı yaptığı uçmağına koydurmadı, ‘Azrâil’e emr itdi, uçmağınuñ qapusu öniñde cânın aldurdi, ol uçmağı halk gözinden maħcûb kıldı.” Şedîd anı gördi, eyitdi: “Ol benüm qardaşum begâyet delü-y-imiş ki kendü yapdur[du]ğına gelüp nazâr kılmadı, hasret gitdi. Ben bir binâ kılayum, üzerine durayum mi‘mârı ben olayum” didi. Vardı, ‘âlem mâlını cem‘ eyledi, dağı ne qadar ki ‘âlemde ‘aql issileri, üstâdlar

134a

var-ısa bir yire dirşürdi, bu qal‘ ayı anlara yapdurdı, kendü üzerine durdı, itdürdi. Çün bu qal‘ a qaydı aħîrine irdi, buyurdi, tılsımlarla berkitdiler. Kendü dağı taşra çıkmadı, kavmiyle kendü bu qal‘ anuñ içinde qaldı. Cümlesi qahr oldu, qal‘ a içinde qaldılar. Ben eyitdüm aħîrû’l-emr kimse bu maqâma gelmegey veyâhud yol bulup girmegey didüm. İlyâs peygamber ‘aleyhi’s-selâm bir zamân fikre vardı, andan dönüp baña cevâb virdi, eyitdi kim: “Ey Ekmâ’il! Haqq Te‘âlâ eyle taqdir eyledi kim sen ol zamâna qalsañ gerek ki bir pâdişâh-zâde qopâ Zâvül vilayetinden. Ol gerekdür kim bir kız sebebinden zamân ile bu maqâma gele, sen delil olup bu tılsımları aña açiviresin. Ol gire, bu qal‘ ayı teferrüc kıla, ol cümle tılsımları göre, andan Şedîd’i ziyâret kıla” didi. Ben eyitdüm: “Ey Tengri’nüñ ‘azîz qulı! Ben ol tılsımları nice açam, şehzâdeye qal‘ ayı nice gösterem?” didüm. Olaydı ki Haqq emriyle ol kişi beni aldı, bu

134b

maqâma getürdi, ol tılsımları bir bir baña gösterdi, bendlerini bildürdi. Uş şimdi üç yüz yıldur ki buracıqda dururum, uş şimdi sen geldüñ, senden artuq bir beşer dağı bu maqâma gelmedi” didi. Şâh Râmîn, begler, Pîr’üñ bu sözine tañladılar. Andan Şehzâde eyitdi: “İmdi gel kerem eyle bu qal‘ aya baña delil ol qapuyı açivir, içeri gireyin bu binâyı göreyin” didi. Pîr ferman-berem diyüp yirinden durdı, bir ata bindürdiler ol aradan alup qal‘ a öniñde leşkere getürdiler, bir iki gün anuñla anda durdılar. Üçüncü

gün yirlerinden tırdılar, ol ileyine geldiler ve ol hendekā irdiler, ol Şu içine at depdiler ki gireler, ol neheng Şudan ıķdı, baş aldırup ol atluya apındı, at őrkti, girü döndi. Őehzāde eyitdi: Ey PİR! Bu ne nesnedür? PİR eyitdi: “Bu diri cānlu cānver degüldür, tılsımdur” didi. Őehzāde eyitdi: “Ya buña ne çāre eylemek gerek.” PİR eyitdi: “Girürek varuñ ben anı baŐarayın” didi. Őāh beglerle girü durdı.

135a

PİR ilerü geldi hendek kenārına irdi, bir gök taş gördi, eyitdi: “Ey Őehzāde! Eyit birķā kişiler gelsünler ben ne dirsem eyle ılsunlar” didi. Őāh buyurdı birķā kişiler geldiler. PİR eyitdi: “İŞ bu taşı oparuñ ‘acā’ib göresiz.” İlerü geldiler, taşı opardılar, ol taŐuñ altı bir delük-imiş fi’l-cümle ol hendekde ki Şu ol delüğüñ ağızını açdılar, ol delük içine gitdi, hendek ii tehī çaldı, ol neheng daħı belürsiz oldu, bilmediler nereye gitdi. Őehzāde eyitdi: “Ey PİR bunda bir neheng Şüretlü cānver var-ıdı ancarü gitdi” didi. PİR eyitdi: “Gel göstereyüm.” Őehzāde, PİR ile ilerü vardı, gördi hendek içinde bir gön yatur, Őedīd mühendislere buyurup düzdürmiş cānver Şekillü, açan kim bir kişi ol Őuya adem başa ol Őunuñ altından yir ahrından yil oynar-imiş, ol gönüñ içine girürmiş, tulum gibi talarımıŐ, yil ile alkar Şu yüzine gelürmiş tılsımla, anı görürler cānver ŐanurlarımıŐ.

135b

Őehzāde ün ol tılsımuñ hālını bildi, andan hendekden geçdi, PİR ile al‘a apusına geldiler, gördiler apu muħkem berkinmiŐ kilidlidir. Nice ki ceħd eylediler, açmağa çāre olmadı. Őehzāde eyitdi: “Ne çāre idelüm?” PİR eyitdi: “āre oldur kim anaħtarın bulavuz, hālİYā benümle gel” didi. Őehzāde’yi aldı, apunuñ Őağ yanında bir hücre vardı, ol hücreye geldiler, apusını açdılar, içerü girdiler. Gördiler bir kişi bir öküze binüp durur, elinde birķā anaħtarlar dutar, bir eliyle ol öküzüñ boynuzın dutmiŐ al‘a apusınuñ anaħtarları anda bile. PİR eyitdi: “Ol anaħtarları ol ŐaŐ elinden almağ gerek kim al‘a apusını aavuz. Ol alan anaħtarları bile almağ gerekdür kim bile bize aħİR bulına” didi. Őehzāde ilerü vardı kim ol ŐaŐ elinden anaħtarları alaydı, nāgāh ol ŐaŐ öküze bir kezden döndi, ādem gibi ol öküzüñ ağızından ve ol ŐaŐuñ burnından, ağızından, ulağından Şu revān olup Ceyhün gibi ağıdı. Bīm oldu kim anları ol ev içinde arķ ide-y-idi, tİZ Őehzāde, Ekmā’il’le girü açdılar. PİR eyitdi: “Ey

137a⁴⁴

levh üzerinde birkaç satır yazılmış. Pîr ilerü geldi, ol levhi eline aldı, ol hattı okudu.

Pend-nāme

Fe' ūlun / Fe' ūlun / Fe' ūlun / Fe' ūl

Dimiş anda ey bu cihāna gelen
Bu 'ālemde kendüyi hākim bilen

Eger sen gedāsın u ger şehriyār
Cihāna gönül virmegil zīnhār

Ki fi' li vü kavli bu dehrüñ yalan
Eyit kim durur bunda bākī kalan

Gözüñ aç eger ilerü varasın
Neler var dahı baqıcaq göresin

Neler düzmişem 'aqlı harc eyledüm
Bu şehrum için levhi derc eyledüm

Benī ādem içinde bunu tamām
İdüben kodum nām-ı dārü'l-bekām

Dahı başmadum taşra bundan kadem
Soñucu ben oldum burada 'adem

Çün Pîr bu naşihatleri okudu, andan Şehzāde'yi alup ilerü yürüdi. Bu iki şuffede oturan şahşlar ādem gibi yirlerinden durdılar, Şehzāde'ye ikrām kıldılar, Şehzāde bunlara selām viridi. Pîr güldi. Şehzāde eyitdi: “Ne gülersin?” Pîr eyitdi: “Senüñ selām virdüğine gülerüm. Yā Şehzāde! Bunlar cānlu ādemler degüllerdür, bunlar heb tılsımdur” didi. Andan geçüp ilerü vardılar, yir yüzine nazar kıldılar. Cümle cānverler

137b

ol arada kim yürürler, her biri kıymetlerden düzilmiş mūr u mār yılan, 'ağreb, çıyan, uşag var-ıdı. Ne kadar var-ısa teferrüc kıldılar, bir serāya irdiler, ol serāyuñ kapusına baqdılar; 'ūd, ābnūs, şandal füsüs-kārī ammā her füsüsüñ arasında birer kıymetī taş berkitmişler kim 'aql anı fehm eylemez. La'l, yaqūt, pījāde, pirūze, zümürüd, zeberced, mercān, yeşim, dürr ü gevher Şehzāde çün Pîr ile ol kapunuñ ileyine geldi. Gördü kim iki hādimler dururlar kapunuñ iki yanında birer altun çubuğ ellerinde.

⁴⁴ Metnin 136a-b kısmı eksiktir.

Şehzâde ilerü vardı. Bunlar örü durdılar, şol diri gibi Şehzâde'ye ikrâm kıldılar, ol altun çubuğla derhâl zer-dühte perde var-ıdı, kaldurdılar ellerle Şehzâde'ye işâret kıldılar, Şehzâde içerü girdi. Pîr önince bile girdi, baqdılar bir serây gördiler kim âdem nişânun virmeye; dîvârınuñ her bir taşu kim vardur kıymetlerden, süsi kâfûrdan, miskden; ferşi yeşil zebercedden; saqfi 'ūd, ābnūs ve şandalla ortasınuñ her yirine kim mıhlar urmuşlar, altundan ve gümüşden, direkleri billûrdan altunla zîver itmişler serâyüñ.

139a⁴⁵

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Fe' ulun

Bu mâldan kimseye hayr itmedüm ben
Behiştî kazanup seyr itmedüm ben

Hazîneler tolu itdüm sîm ü zer
Ne bilem ki işüm olursa ebter

Ölüm rencine itmedüm kefaret
Ha dizdüm bu yeri kıldum 'imâret

Özümi arıdamadum haţâdan
Bir er sevinmedi benden 'atâdan

Cânuma hayr u ihsân itmedüm derc
Mâlümü yok yere hep eyledüm harc

Benüm fikrüm baña buni buyurdu
Şanur idüm baña kıla bu yurdu

Dürışdüm çok baña ecel irince
Ecel kıldı beni soñra yirince

Bağ imdi iş bu tahta kâr u bâra
Ne yitdi ne yitiser rûzgâra

Ne aşşı çün kodum yirinde gitdüm
Elüm boş kıldı gör ben baña nitdüm

Qoyup gidecegüm añlamadum ben
İşümi ilerü oñlamadum ben

⁴⁵ Metnin 138a-b kısmı eksiktir.

Çü gördüm ki ecel irdi yakıncağ
Koram bunları dünyādan çıkıncağ

Hep atuma geldiler, bunlara hālūmi beyān itdüm. Gelūñ baña bir tedbīr eyleñ kim ben bu ‘ālemden sefer-idicek benüm adum bu cihānda ala didüm. Bir vezīrüm var-ıdı, eyitdi: “Ey ŗāh-ı ‘ālem! Bu binānuñ içinde sen tılsımla seni resm

139b

eyle ola kim bir gün bir beşer bunda gele senūñ bu eyvānuñ göre, dağı senūñ salanatuñ bu levhde göre, yazılı ouya, ola kim saña bir hayr du‘ā kıla, anuñ du‘āsı berekātında Ha Te‘ālā saña rahmet kıla” didi. Ben eyitdüm: “İmdi var ne dilerseñ işle.” Ol vezīr vardı, ben hasta yaturdum bu cümle tılsımātı düzdi, bu al‘ayı tılsımla berkitdi, tā ki degme bir beşer gelüp bu maāma yol bulmaya. Ey bu maāma gelen cān! Her ne devirde gelesin kerem eyle baña bir hayr du‘ā kııl kim cümle ‘ālem du‘āya muhtācdur dimiş. Andan ŗehzāde ol levhi ouyup ŗedīd ŗāh’a du‘ā kııldı, andan ol levhi, ol tılsımdan düzülmiş pādişāhuñ boynına dadı. Ekmā’il Pīr öñince ilerü vardılar, ol serāy içinde gördiler kim dört yüz hücreler var, bir bir hep adılar, gördiler kim içleri tobtolu genc-i bī-pāyan. Aīr bir apuya geldiler, anı adılar, içerisine badılar, gördiler bir lātif bāğçe, ol bāğ içinde her dürlü yemişler var; cümlesi dürr ü cevāhirden, la‘l ü yaūt,

140a

zümürüdden, altun, gümüşden, pīrūze ve zebercedden, iki yaña dizimler eylemişler. Orta yeri yol füsüs-kārī mermerler döşenmiş, ol yoldan birez ilerü vardılar, gördiler dört direk üzerine bir ubbe peydā eylemişler. Ol ubbenūñ üzerinde bir māhçe-i zerrīn, ol māhçenūñ üzerinde bir altun toğan, ol toğanuñ burnında bir gevher-i ŗeb-efrūz. Ol ubbenūñ taş yüzine altunla lāciverd harc itmişler, iç yüzine kıymetī taşlar berkitmişler, çevre cāmlar ile reng-ā-reng mükemmel itmişler. Görenler uçmadur dirler, mişāli hemān oldur. Dağı bir zeyn taht ol apunuñ altında omışlardur ve cevāhir içinde gāraq. Ol tahtuñ öñinde bir havz kızıl yautdan, ol havzuñ ortasında bir ŗādurvān ŗaru yautdan, ol ŗādurvānuñ dört yanında kıymetī taşlarla adehler omışlar. Ol ŗādurvāndan ŗu revān olup aar, ol havza iner, ol havzuñ içinde altundan gümüşden balıqlar yüzerler, ŗu cānverlerinūñ her dürlüsinden var, cümlesi

140b

şu ile hareketler iderler. Taht üzerinde bisât-ı salţanat döşenmiş, püştleri tayanmış, bâlişler konulmuş, velî üstinde kimse yok, bu cümlesini düzmişler, yirlerinde konuşmuşlar. Kendüler gitmişler fenâdan beķāya sefer itmişler. Velî bu bitiyi ol  apunuñ dā'iresinde altun şuyı ile yazmışlar, t  okuyanlar   ibret dutalar. Şi' r:

Fe'  lun/ Fe'  lun / Fe'  lun /Fe'  l

Ey  dem bu d ny ya aldanma sen
Uyup nefis dileğine yeldenme sen

Bu   alemde bil kim vef  ehli yok
 n n sözüme kim cef  ehli çok

Kime eylik itseñ yavuz andadur
Dime kim ne yirde ola  andadur

Beşer bir tufeyld r cehil d yesi
Ziy na gider ehl-i serm yesi

Ne aşı ne serm ye  almaz gider
Zi-devlet anuñ kim  ayırklar ider

 ayırluya mülk ola dar 'l-beķ 
Çok eyl kl   dem şığına  aķ' a

Ne  ayr idiser d ny da bil siz
   serm ye aşı ola bell siz

  n Şehz de ol  ubbede bu beytleri okudı, beğayet   ibrete taldı. Andan daĥı ilerü geçdiler, Ekm 'il-i P r, Şehz de'nüñ  nince bile ol b ğ içre n zar kıldılar, çok ağaçlar gördiler,

141a

altundan, gümişden yaprakları yeşil z m rr dden, yemişleri  iymet  taşlardan elma, emr d, kir s, şeft l , en r, ayva, zerd l ,  unn b, n renc, turunc, leym n mürekkeb, her birini  iymetlerden düzmişler amm  ecele derm n bulmamışlar. Andan döndiler, Şehz de ile Ekm 'il P r ve Perre-b l bileydi, yiryüzine baĥdılar gördiler, ol ağa laruñ dibinde g l ve nerg s ve benefşe, l le ve semen ve zaymur n ve erg v n, nesr n, s sen, y sem n, reyĥ n,  emen, za' fer n, şaķ yık-ı nu' m n, em r-i   aşıķ n cümlesi. Anlar daĥı  r ste yiryüzine  amu yirine inciler dökülmüş, ne dil ola kim anuñ vaşfin ide. Bunlar bu

teferrüde-iken nāgāh bir gürüldi ƙopdı, şöyle kim ‘ālem gülğule ile doldı. Bunlaruñ ‘aƙılları başlarından gitdi, bī-hūş olup yire düşdiler. Çün yine ‘aƙlları başlarına geldi, baƙdılar, gördiler kim bir ‘acā’ib cānver ƙarşularına durur. Başı eşekbaşına beñzer, ƙulakları fıl ƙulağına beñzer, saçı at yelesine beñzer,

141b

dişleri toñız azusına beñzer, ayakları deve ayağına beñzer, gövdesi ādem gibi, pençeleri arslan pençesine beñzer, gözleri ƙurd gözine beñzer, gergedan boynuzlu, ra‘d āvāzlu, nefesi od yalıñına beñzer, tüyi keçi tüyine beñzer, ıldırım gibi dem dem nefesi berƙ olur. Bu üç server çün anı gördiler, hayrān olup kendülerinden vardılar. Ol cānver dağı ƙuş ƙanadı gibi ƙanadı var-ı mış, açdı, diledi kim bunlaruñ üzerine irişüp ol arada muhƙem helāk eyleye. Ansuzdan bir ğijıldı dağı ƙopdı. Bu ‘acā’ib cānver ol ğijıldı āvāzın işitdi, ol ğijıldıdan hamle ƙılmağı ƙodı. Şehzāde ve Pīr gördiler kim derhāl ol ƙuş yir üzerine siñdi, şanki yir ile bereber oldı. Şehzāde ve Pīr ve Perre-bāl ‘acebā bu neyki dir-iken gördiler kim havā yüzinden bir ƙuş irdi. Bir tağa beñzer burnı, ƙıynaƙları elmās

142a

dan, kendü bir derim evden ulu, anuñ ardınca bir dağı irdi. Ol dağı ancılayun ikisi bile ol cānverüñ iki yanından indiler, ol cānvere minƙār urup yırtdılar, ƙafasını ƙopardılar, beynisini, içegüsini yidiler. Ol cānverüñ gövdesini götürdiler ƙal‘adan taşra bıraƙdılar. Leşker yakunda-y-ıdı, ƙuşlar ol cānverüñ gövdesin leşker ƙatına bıraƙdılar. Çün çeri ƙavmı ol cānverüñ cismini gördiler, barmaƙ ışırup tañlaşdılar, eyitdiler: “‘Aceb Şāh-zāde’nüñ hāli Perre-bāl Hān ile Ekmā’ıl Pīr ile nice ola” didiler. Bunlar bu fikr içinde ƙaldılar. Biz geldük bu yaña Şāh Rāmīn ol ƙuşlar hikāyetine. Çün ol ƙuşlar ol cānveri ƙahr eylediler, andan Şehzāde ƙatına geldiler, ādem gibi selām virdiler. Şehzāde anları göricek bildi, anlaruñ selāmın aldı, eyitdi: “Siz Murğ-ı Şīrān degül misiz?” Bunlar eyitdiler: “Belī biz ol ƙuşlaruz” didiler. Şāh Rāmīn

142b

eyitdi: “Şād geldiñüz ey mübārek cānverler! Nite oldı kim bu maƙāma irdiñüz?” Bunlar eyitdiler: “Cānib-i hazretten işāret eyle oldı kim yürüñ varuñ ol Şehzāde’yi, ol düşmen elinden ƙurtaruñ” didi. Biz ol nidāyı işidüp Haƙƙ emriyle bu maƙāma irdük, ol düşmenüñ şerrini senüñ üzerüñden def eyledük. Sen ƙurtulduñ imdi dağı ne ƙaydın var-ısa bize buyur, ol ƙaydı bitürelüm didiler. Şehzāde eyitdi: “Ben bu ƙal‘anuñ içini

temeşā kıldum, ammā dilerüm ki ol dört mināreleri daḥı teferrüc idem, beni ol minārelere iletün” didi. Murğ-ı Şīrān çün Şehzāde’nün bu sözün işitdiler, vardılar minḳār ile bir taḥt getirüp Şehzāde’yi ol taḥt üstine bindürdiler. Perre-bāl Ḥān, Ekmā’ıl Pīr üçü daḥı bile ol kuşlar anları aldılar, ol şaru birincden arslanuñ ḳatına getürdiler. Şehzāde baḳdı, ol arslan üzerinde ol şaru birincden şahşu görđi,

143a

saru birincden bir ‘amüd birle elinde bir levḥ daḥı var, Şāh-zāde, Murğ-ı Şīrān’la Ekmā’ıl ve Perre-bāl Ḥān bile taḥt üzre çün ilerü varup mināre üzre durdılar, Şāh Rāmīn diledi kim ol levḥi eline ala okuya. Nāgāh ol şahş ol birincden arslan ile görđi, Şāh’a geldi, çarḥ urup bir kez döndi, ol şahşuñ ve ol arslanuñ ağızlarından yalıñlar oynadı. Ol minārenün çevresini od dutdı. Ol üç serverün üzerlerine atıldı, bīm olaydı ki ol üç serverler yanaldı. Kendülerin ol taḥtıla girü çekdiler, ol yalıñ şerrinden ḳurtuldılar. Bir demden soñra ol şahş ile ol arslan sāk durdılar. Andan yine ol kuşlar ol üç serverler ile yine ol minārenün üzerine geldiler. Şehzāde diledi kim ol şahşuñ elinden ol levḥi alaydı, Ekmā’ıl’e vireydi, okuyaydı. Nāgāh ol şahş elindeki ‘amüd ile Şehzāde’yi eyle urdı kim helāk

143b

[ola]yazdı, bī-ḥod oldu, taḥt üzerine yıķıldı. Ekmāil Pīr, Perre-bāl Ḥān, Şehzāde’yi dutdılar, tā ‘aḳlı başına dirince. Çün Şehzāde ‘aḳlın dirdi, ol levḥi eline alup naḳar kıldı. Görđi, yazılmış kim ey bu maḳāma gelen, bu ḳal‘aya yol bulup giren, bilgil ve āgāh olḡıl kim ben ki Şedīd ibni ‘Ād’um bu mināreyi, bu birincden arslanı ve bu şahşu vezīrūme anuñ için düzdürdüm ki bu ḳal‘aya degme kişi gelüp yol bulmaya. Bu minārenün altına neḫ ile od ḳodurdum, her kim ki insden, cinden bu mināreye gelmek isteye ol neḫ tılsımla ol oda ḳarışur, bir od yalıñı peydā olur, ol gelen şahşu yandurur. Ol sebebden kimse bu minārenün ḳatına gelimez. Zīrā bu minārenün altında saḡ yanında bir ḥazīne vardır, içi ḫolu cevherdür, kimse anı almasun didüm. İmdi kerem eyle ol cevherlere ḫamā‘ itme, yoḫsa ol neḫün yalıñı ile yanarsın, ol şahşuñ ḫarbesiyle helāke

144a

irersin dimiş. Şehzāde eyitdi: “Ol benüm ḥācetüm degül ya Perre-bāl Ḥān ya Ekmā’ıl Pīr ol cevherler sizün olsun” didi. Andan Şehzāde döndi, Murğ-ı Şīrān’a söyledi. “Ey Şāh-ı Murḡān! Kerem eylen, beni ol gümişden düzilmiş mināreye iletün!” Ol kuşlar

Şehzāde'den bu sözi işitdiler, andan anı aldılar, ol iki serverler bile ol gümüſden mināre katına geldiler. Çün yaqun irdiler, bir qatı yil esdi ol kuſlar ile ol tahtı üç serverleri bile bir tağ üzerine atdı; şöyle kim helāk olıyazdılar. Taht bir taſa doqundi, hezār pāre oldu. Ol iki kuſuñ, ol server ile 'aqqıları baſlarından gitdi, bir zamān yatdılar, yine uſları baſlarına geldi, tüz yirlerinden durdılar, Allāhü te'ālā dergāhına ſükürler itdiler. Şehzāde eyitdi: "Ey Murğ-ı ſīrān! Bu ne yildür kim bizi götürdi, iş bu tağ üzerine bıraqqdı." Ekmā'il Pīr eyitdi: "Ey Şehzāde! Bu esen yil tılsımladur."

144b

Bunu ſedīd ibni 'Ām vezīrine düzdi. Her qaçan kim insden, cinden vuḥūſ u tıyūrdan ol minārenüñ katına vara, ol minārenüñ ſerefinden bir yil çıkar, ol cānlu cisme doqqınur, anı ol mināre katına götürmez. Şāh Rāmīn eyitdi: "Böyle çāre yoqq mıdur kim ſavıla." Pīr Ekmā'il eyitdi: "Vardur." Şehzāde eyitdi: "İmdi bize ol qaıdı baſarıvir." Pīr eyitdi: "Ol gergedan-süvāruñ gün batısından yanına varmaq gerek, ol ſaḥſuñ elindeki levḥi almak gerek, ol levḥi oqquyup aña göre 'amel kılmak gerek." Şehzāde, Pīr'den çün bu ḥaberi aldı. Murğ-ı ſīrān'a buyurdı, geldi biri Şāh Rāmīn'i götürdi. Ol gümüſden ſaḥſuñ ardından ol mināreye yetürdi. Şāh Rāmīn ſundu ol ſaḥſuñ elinden ol levḥi aldı, gördi anda daḥı birqaç satır demür qaalem ile yazılmıſ. Dimiſ kim ey bu maqqama gelen ādem! Dilersen kim bu yilden emīn olasun ve daḥı 'acā'ib-i

145a

ğarā'ib-i bisyār göresin, cānib-i ſarqdan yaña varğıl, deñiz kenārında bir kıızıl qaaya vardur anı qoparğıl, ol qaayanuñ dibinde naqqım vardur, ol naqqıma girgil bir yire iresin kim deñizüñ beli aña oynar bir mu'teber delük vardur, ol delükden yil gelür, ol dehlīz içine girür, fuqqā' bardağı resminde ol mināre dibinde bir delük daḥı vardur, ol delüğe yetiſür, ol delükden ol yil mināreye oynar, şöyle ḥıſm ile çıkar kim pīl-i mengūlusı ſamān çöpi qadarınca dutmaz. Dilersin kim ol yilden qurtulasın ceḥd eyle kim ol deñize açılan delügi dutasın, bir iki yirden daḥı sen ol dehlīzi dutasın, tā kim yel ol aradan gide sen varasın, ol mināreyi temāſa kılasın, daḥı neler göresin dimiſ. Ammā ſaqqın ol ſaḥſ ile ol gergedan fi'linden kim ol ſaḥſuñ süñüsü içinde elmās bezeklidür, mebādā ki ol elmāsdan saña ziyān iriſe, ḥazer eylegil dimiſ. Bāqqī

145b

cevāb virmemiş kim aña ne çāre itmek gerek. Çün Şāh Rāmīn ol levḥi oꞗdı, ne ki yazılı ise levḥde yirlü yirince kıldı, cümlesini tamām itdi. Çün yine ol gergedān süvāruñ katına yetdi, çarḥ urdı ol gergedān üstindeki şahş ile döndi, Şehzāde'ye karşı durup süñüyle dutdı. Şāh Rāmīn ol süñüden kendüyi şavdı. Murğ-ı Şīrān, Şehzāde'yi girü çekdi. Ekmā'il Pīr ile Perre-bāl Ḥān süñü yalmānı şoytarıvardı, ikisine daḥı zaḥm urdı. Derḥāl ikisinden daḥı ḳan revān oldı ve hem gövdeleri şişdi, az ḳaldı ki ikisi daḥı cān vireler. Şehzāde anı görüp ḳatı ḳorḳdı, cān başına şıçradı, tīz ol iki ḳuşlara yalvardı, eyitdi: “Bu iki servere çāre ḳıluñ!” Derḥāl ol ḳuşlaruñ biri pervāz urdı, havā yüzine gitdi, bir dem eglendi,

146a

yine geldi, aḡzında bir yapraḳ dutmuş getürdi, ol iki serverüñ zaḥmı üzerine ḳodı, ol zaḥmlar ḥoş oldı ve hem şişleri oturdı, ‘aḳılları daḥı başlarına geldi, yirlerinden durdılar. Şehzāde bunları gördi, Allāhü te‘ālā ḥazretine şükür kıldı. Andan yine ol şahşuñ katına irdi. Gördi kim ol şahşuñ cünbişi ve ol gergedānuñ ḥareketi sākin oldı, derḥāl ḳarvadı, ol süñiyi ol şahşuñ elinden aldı, ol cānibe kim ol tılsım nazar ḳılurdı, Murğ-ı Şīrān'a buyurdı, eyitdi: “Tīz ol maḳāma iletüñ!” Ol ḳuşlar Ekmā'il ile Perre-bāl'ı ikisin bile aldılar, iletüp bir yirde ḳodılar, andan gelüp Şehzāde'yi aldılar, ol tılsım baḳduḡı yire geldiler. Şehzāde gördü kim bir mermer direk dikilmiş, direḡüñ başında bir levḥ var, ol levḥ üzerinde bir ḳaç satır yazılmış kim ey bu maḳāma gelen ādemī! Bilgil

146b

beni kim ben Şedīd ibni ‘Ād'um! Bu mermer direḡi ben dikedüdü, bunuñ altında bir derüñ ḳuyu vardur, ol ḳuyuya her kim inerse anda bisyār ‘acā'ibler göre. Ammā şaḳın kim ol ḳuyuda bir yir vardur, anda bir hücre yapılmışdur, aña ṭamā' idüp gireyin dimegil! Eger girecek olursañ anda saña bir belā gelür, andan ḥazer eyle dimiş. Çün Şāh Rāmīn ol levḥi oꞗdı, buḡur Murğ-ı Şīrān'ı viribidi. Vardı Ekmā'il Pīr'le Perre-bāl Ḥān'ı getürdi, geldiler, Şāh Rāmīn'i gördiler, eyitdiler: “Ey Şehzāde! Ḥālüñ nedür diyüp şordılar.” Şehzāde ol levḥ yazısın bunlara ma‘lüm kıldı. Anlar çün ol ḥikāyeti işitdiler, eyitdiler: “Yā Şehzāde! Anlardan şaḳınmaḳ gerek” didiler. Buḡur cehd idüp ol mermer direḡi ḳopardılar, altından bir kepenk çıḳdı, ol

147a

kepengi açdılar, aşağı indiler, yigirmi yedi ayak nerdübân-imiş. Andan bir dehlize girdiler, ol dehlizden geçüp bir serāya irdiler, ol serāyda bir taht gördiler, ol taht üzerinde bir put gördiler zerrinden, boynında bir levh aşılımış üzerinde birkaç satır yazılmış. Şehzāde eline aldı, mutalla^ç kıldı, demiş anda kim: “Ey benī ādem ki sen bu maķāma gelesin, bunda delīm dürlü tılsımlar göresin, zinhār özüñi ol tılsımlardan şaķıñıl, mebādā kim anlardan saña bir ziyān irişe! Ben ki Şedīd ibni ‘Ād’um ‘aql-ıla bu cümle tılsımları ben düzdürdüm, ammā ahīr mināreye kim irişesin andan saña yol açıla bu ķal^çya giresin, yine çıkasın. Ammā ol ķal^çaya girüp yine çıkmağa sebep gerekdür kim saña yol geñez ola, bu makamda. İşte bu zīr-i zemīnūñ

147b

dört dīvārında demür ķapusu vardur, her birini kim açasın, her birinūñ içinde bir dürlü tılsım berklidür, velī birinde bir put vardur, ol putuñ sađ yanında bir şanduk vardur, ol şandugı açgıl, içinde bir kitāb vardur, anı algıl, açıp okuğıl! Ne kim hācetūñ var-ısa ol kitāb içinde bulasın, vargıl ol tılsımlara anuñla ‘amel kılgıl, tā dilersin kim maṭlūbuñ hāşıl ola, ol ķal^çanuñ ahīrine yitesin, her nesneyi temāşa kılasın” demiş. Çün Şehzāde ol levhi tamām okudı, levhi girü boynına aşı kodı. Andan döndi, geldi, ol ķapuları bir bir açdı, her birinde bir tılsım çarhını gördi, demür tillerle berkitmişler, anları teferrüc idüp andan girü dönüp geldi, yine ol büt ķatına irdi, sađ yanında ol şandugı buldı, açdı, ol

148a

kitābı çıkardı. Andan ol kitābda ne kim var-ısa okudı. Ne itmek gerekdür ol şehirden çıķa, buğur ol yārānlar ķatına geldi. Andan varup ikinci tılsımla serāyına girdi ki anda tılsımlar bozacak yirde ne resme bozmaķ geregin bildi, cümle bendlerin gördi. Andan dağı döndi, serāya geldi kim anuñ dağı ķapusu demürden-idi, anuñ dağı üzerinde demürden minārenūñ bir fıl var-ıdı. Ol pīl üzerinde ol şahşı kim düzmişlerdi, ol dağı demürden. Çün yukarı çıkup ol şahşıñ ķatına irdi, ol şahş ol ķalkanı ki dutmuş-ıdı, güneşe karşı çarh idüp urup döndi. Andan Şāh Rāmīn’ūñ üstine ol ķalkandan od efşān oldu, gün şu^çā^çından āteş peydā oldu. Şāh Rāmīn gördi kim od kendüye mazarrat

148b

irişdürür, tîz kendüyi ol durduğı yirden girü çekdi, od maḥv oldı, aña ziyān kılmadı. Derḥāl Murğ-ı Şîrān ile yiryüzine indi, ol kitābı açdı, muṭalla‘ kıldı, gördi yazılmış kim her kişi kim dilerse ol tılsımuñ şerrinden kırtula, gice güneş uyağduğı dem varsun kim ol tılsım aña ziyān degürmeye dimiş. Çün Şāh Rāmīn ol yazuyı oğudı, hem eyle kıldı. Gün batduğı gibi durdı, Murğ-ı Şîrān’la mināre üzre ağdı, ol şahşuñ, ol pîlūñ kıtına irdi, andan ol şahşdan ol kılkānı aldı, kendüde şakladı, andan bir elindeki levḥi daḥı aldı, nazar kıldı, gördi yazılmış anda kim her kim bu tılsım elinden ol kılkānı ala gerekdür kim anuñ odı bāṭıl ola. Şāh Rāmīn eyitdi: “Ben ḥod eyle kıldum.” Ol tılsımdağı od bāṭıl oldı, Şāh Rāmīn ol zaḥmetden daḥı kırtuldu. Andan

149a

geçdi, dördüncü mināreye irtesi gün-idi kim geldi. Ol mināre üzerinde kızıl altundan bir atlu var, atı ve kendüzi cümlesi altundan, anuñ daḥı bir elinde bir elmās kılıç, bir elinde ol daḥı bir levḥı dutar. Derḥāl Şāh Rāmīn ol atlunuñ kıtına vardı. Murğ-ı Şîrān ile bile Şāh Rāmīn irdüğü sâ‘ at ol atlu kılıcı Şāh Rāmīn’uñ farkına indürdi. Şāh Rāmīn ol kılıca ol demür şahşdan âteş-efrüz kılkānı karşı dutdı. Ol kılkāna ol kılıç doğundı, ikisinden bir âteş peydā oldı, havāya ağdı, havādan inüp bir tağ üstine düşdi, ol tağ, ol oduñ heybetinde düpdüz ditredi ve yandı, dutunı ‘ayyūka ağdı. Andan bir yıl esüp ol dutunı havā yüzinden ayırdı, ol kılkānı ve ol mināreleruñ üzerine çökerdi. Şāh Rāmīn ve Murğ-ı Şîrān ve Ekmā’il Pîr ve Perre-bāl ve Şāh Rāmīn’uñ leşkeri

149b

bile evvel busarıq kıldılar, şöyle kim adam adamı görmez oldı. Bir zamān deñiz mevci gibi ol dutun busarıq çalkandı, bir iki sâ‘ atden soñra ol zulmāt gitdi, ‘ālem münevver oldı. Şāh Rāmīn şükr-i Yezdān kıldı, andan döndi, Murğ-ı Şîrān’a eyitdi: “İmdi bize daḥı ne itmek gerekdür buyur” didi. Murğ-ı Şîrān eyitdi: “Yā Şehzāde! Saña daḥı bir nesne gerekdür.” Şehzāde eyitdi: “Ne gerekdür?” Murğ-ı Şîrān eyitdi: “Şedīd ibni ‘Ād’ı daḥı ziyāret kııl, çün bunca saltanatın ve ḥayātında ne işledügin müşāhede kılduñ, eyle gerek kim daḥmesine daḥı varasın, andan soñra girü maṭlūbuñ taleb kılasın” didi. Şehzāde eyitdi: “İmdi bizi anuñ türbesine ilet, anı daḥı görelüm, bir ḥayr du‘ā anuñ üzerine kılalum, andan kendü maḥşūdumuzu isteyü gidelüm, ola kim yine ma‘şūq vişāline irişevüz” didi. Murğ-ı Şîrān ol üç serveri ol

150a

aradan apdılar, alup bir tađuñ ullesine yitdiler. Gördiler kim ol tađuñ başında bir billürdan binā olmuş, bir apusu var hām gümişden, ol apunuñ üzerinde ufl urulmuş. Şāh Rāmīn ilerü vardı kim ol apuyı açā, bir arraa peydā oldu, ol şā' ia heybetinden ol iki uşlar ve ol üç server bī-hod oldılar, tīz yine uşların başlarına dirdiler. Şāh Rāmīn gördü kim elli arşın boylu bir 'ifrīt irdi, elinde bir 'amūd dutar-ıdı, Şāh Rāmīn'e indürdi, eyitdi: "Benem 'Arşan 'İfrīt! Ben bu yirde yüz yetmiş yıldur ki maām dutmuşum, sen bunda niye geldüñ? Ve dağı ouz yüz yıldur ki 'ömr sürmüşüm bu deme değin, sen bunda ne diyüp geldüñ? Ben hod sini helāk itmeyince omazam" didi. Ve 'amūdı Şehzāde farkına indürdi. Şāh Rāmīn gördi kim kendünüñ başına 'amūd iner, yirinden sırayup bir yire dağı vardı.

150b

Kendünüñ durduğı yire 'amūd irüp doğandı, yir şarsıldı, hırmen deñlü yir aşığa obruldı. 'Arşan Dīv 'amūdı getirüp dutınca Şehzāde ol mināredeki şahşdan alduğı ılıcı artdı, 'Arşan 'İfrīt'i belinde eyle aldı kim orta yirinden iki pāre ıldı, bağrı, bağursağı döküldi, seyl-āb gibi anı ağdı. Şāh Rāmīn tīz ilerü varup 'Arşan 'İfrīt'üñ başını kesdi. Ol la'inüñ başı bir künbede beñzerdi. Çün ol mel'un helāk oldu, yine bir gümüldi dağı belürdi, şöyle ki yirle gök arası gülgüle doldı. Şehzāde nazar ıldı, bir 'acā'ib cānver dağı gördi. Yaun irdi uş başlu, arslan pençelü, oñuz azılı, eşek ulaqlı, urd gözlü, ra'd āvāzlu, iki yanunda añlı tekeregi gibi iki anadı var degirmi, uyruğı ejderhā uyruğına beñzer, iki ayağı deve

151a

ayağına beñzer, abanı bi-aynihī deve abanı gibi, tersi od, beqli zehr her anda kim doğunırsa yandurur, göyündürür. Ol billür dađmenüñ ardından ıa geldi. Ol iki añlı tekeregi gibi anatları kim var, ol iki anaduñ dağı ulu hāla gibi her birinüñ ortasında birer gözi var, her gözden āteş ber urur, şunuñ gibi kim şu'ā'ından gözler utar. Şehzāde anı göricek 'azīm ordı. Ol cānver dağı oğrılıp Şehzāde'ye gelür ammā sağına, şolına dönmege mecāli yoğ, ammā ileyine hücum idebilür. Ol tekerekler öñinde neye uğrarsa iki yarar. Şehzāde tīz ol cānverüñ öñinden şavuldı, yanına vardı. Zīrā ol cānver iki yanına dönmez-idi. Derhāl oğ, yay eline aldı, ol cānvere bir oğ atdı. Ol

cānver qarvadı, anuñ oqını pençe ile dutdı, ağızına aldı, çeynedi, hord eyledi. Birkaç dağı atdı, çāre idemedi.

151b

Murg-ı Şīrān ile Ekmā'il Pīr, Perre-bāl Hān durup temāşa kılurlardı. Gördiler kim ol cānvere Şāh Rāmīn bir mazarrat irdüremez, Murg-ı Şīrān çifti, bir kez ğıjğırdı, kanat yaydı, durduğı yirden ol cānverüñ üzerine yürüdi. Diledi kim ol cānvere minķārla bir zaħm irüvire. Ol cānver pençesini kendünüñ kamru[kı]⁴⁶ altına dutdı, bevl eyledi. Ol kuşuñ qarşusından üzerine saçdı. Ol kuşuñ ol bevl ne yirine kim doķundıysa yaķdı, kuş devrülde, ğirü ķalkınca ol cānver ilerü yürüdi, derhāl ol kuşu dutdı, pençe ile bir kez ķatı sıkdı, şöyle kim ol heybetlü kuş ol 'azamet cānverüñ elinde helāk oldu. Çifti anı ğördi, bir kez eyle ğıjğırdı kim yirle ğök arası anuñ āvāzı ile doldı, bī-hod olup ol durduğı yirden kendüyi bir derenüñ içine pertāb itdi, ol derenüñ dibine

152a

düşdi. Anuñ üninden Ekmā'il Pīr'üñ ve Perre-bāl Hān'üñ 'aķılları başlarından ğitdi, cihān ğözlerine zūlmānī oldu. Şehzāde çün anlaruñ ol hāllerini ğördi, kendü dağı kendüden vardı, tīz ilerü yürüdi, ol cānvere yaķun geldi. Elinde hemān bir oķı ķalmış-ıdı, anı dağı kirişine ğezledi, diledi kim ol cānvere ataydı. Nāğāh ol cānver yine qarvasın pençesi içine aldı, Şehzāde'nüñ üzerine saçdı. Şehzāde anuñ bevlinden kendüyi ayırdı, durduğı yire irüp doķundı, ol arayı ķabķara ğöyündürdi. Şehzāde andan 'azīm vehm aldı, buğur Tañrı'ya tevekkül kılup ol bir oķı yaya ğezledi, yay çeküp ol bir oķ-ıla ol cānvere atdı, ol oķ rāst geldi, ol cānverüñ tīz ķoltuğı altına doķundı, bir ķoltuğı altından oķ çıkup yire ğarķ oldu. Çün ol cānver oķ zaħmın yidi,

152b

bir kez eyle ğıjğırdı kim yir ile ğök arası anuñ āvāzıyla doldı. Bir kez yirinden sıçradı, ğötürdi, kendüyi yire urdı, birķaç tılbındı, cān virdi. Andan Şāh Rāmīn ol cānverüñ üzerine geldi, ol minārenüñ üzerindeki şaħşuñ elindeki kılcı ki almış-ıdı, anı tırtıdı, ol cānveri pāre pāre kıldı. Andan soñra ol iki yāranlaruñ 'aķılları başlarına geldi, ikisi dağı ğözlerin açdılar, kendülerüni dirşürdiler, andan ğelüp ol cānveri ğördiler. Şehzāde, Ekmā'il Pīr'e şordı, eyitdi: "Ne cānverdür, adı nedür? Baña ğaber vir!" Ekmā'il Pīr,

⁴⁶ Kelime metinde kamruğı şeklinde yazılmıştır.

anuñ adına ‘Uk̄āb-ı Zehrnāk dirler didi. Bunuñ çifti olmaz timsāh gibidür, bu dağı yalnızdur ve dağı k̄uknūs kuşuna beñzer didi. Şāh-zāde şükür eyle kim bizi ve dağı bu vilāyetüñ kavminı ve hayvānını bunuñ şerrinden kurtardın. Ammā aramızda ol Murğ-ı Şīrān’a ziyān oldu.

.....

154a⁴⁷

içinde gören bak benüm hālūme benden ‘ibret dut! Ben ki ‘Ād oğlu Şedīd’em bir kardaşum adı Şeddād’dur. Bu cihān bir zamān benüm zīr-i fermānumda-idi, ‘ālemde hūkmüm revān yürür-idi. Nāgāh bir gün ecel kemīnden irüp benüm üzerime geldi, beni sayd eyledi, boğazum dutdı, baña bir nefes amān virmedi. Cümle rahtı ve bahtı ve tācı ve tahtı, cümle saltanatı, mālı ve mülki hep yirinde k̄odum, dört pāre tahtanuñ içine girdüm, k̄amusın birağdum gitdüm. Āhīret guşşasın yimedüm, dünyāya mağrūr oldum. Şeytān yolum urdı, hayrı, ihsānı itdürmedi. Bu hazīneleri dirşürdüm, bu yirde bu mülke harc itdüm. Baña bunlardan fā’ide gelmedi, saña dağı vefā kılmaz bilgil! Zinhār elüñ irerken dünyāda gücün yetdügince ‘amel kıl, elüñe giren māl ‘āriyetdür.

154b

El-emānet dünyā mālını āhīret yolına harc eyle kim tā ki āhīretde sen ‘azābdan emīn olasın. Nite kim şā’ir bu beyti aydur. Şi’r:

Fe’ūlun / Fe’ūlun / Fe’ūlun / Fe’ūl

Cihān bir qarāra durımaz geçer
Bu rubāta k̄onan yine tīz göçer

Hiç añmaz anadan yalın toğduğın
Cihān besleyüben ecel boğduğın

Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün

‘Ākıl olana bu deñlü pend yeter
Bilüre bir kelecı besdür yeter

Çün Şāh Rāmīn bu naşīhatleri ol levh üzerinde okudı, haylī zārılık kılup ağladı, andan girü ol levhi yirinde k̄odı. Şedīd’üñ hālinden katı ‘ibret dutdı. Ol kal’ayı, mālı, genc ile Perre-bāl Hān’a bağışladı. Andan döndi Ekmā’il Pīr’e eyitdi: “Dile senüñ dağı ne

⁴⁷ Metnin 153a-b kısmı eksiktir.

dilegüñ var-ısa saña dañı vireyin.” Ekmā’ıl PİR eyitdi: “Ey Şehzāde! Benüm senden dilegüm oldur ki beni yine durduğum yire iletisin, kerem idesin benüm dilegüm senden hemān oldur” didi. “Kim anda

155a

varam Hakk te‘ālā kulluğına meşğül olam, benüm dañı ‘ömrüm aħīridür, anda varayum” didi. Andan döndi, Murğ-ı Şīrān’a nazar kıldı. Murğ-ı Şīrān eyitdi: “Yā Şehzāde! Ne buyurursız, baña dañı buyur anı kılayum” didi. Çün Şāh Rāmīn, Murğ-ı Şīrān’uñ bu sözin işitdi, eyitdi: “Ey Şāh-ı Murğān! Kerem eyle bu PİR’i yine kendü maķāmına ilet, sen gelince ben bunda av şikār ideyüm. Andan gelesin bu yārānları bizimle bile leşkere iledesin. Andan ma‘şūķı isteyü gidevüz.” Murğ-ı Şīrān eyitdi: “Evvel seni leşkere ileyüm, andan bu PİR’i alam maķāmına iletmem.” Şehzāde eyitdi: “Leşker hoş yakın yirdedür ğam degül biz varuruz, ammā sen bu PİR’i al git” didi. Bunlar bu sözde-iken Suhrāb Şāh, Cārūs, İtgin, Yağān, birkaç ulu serverler leşkerden av āşikāre binmişler-imiş, avlayu,

155b

kışlayu seyr ide ol maķāma geldiler. Şāh Rāmīn’i, Perre-bāl ile buldılar, görüşdiler. Murğ-ı Şīrān çün anları gördi, andan Ekmā’ıl PİR’i götürdi, aldı maķāmına gitdi. Çün havā yüzinde perrān oldı, Şāh Rāmīn dañı ol aradan durdı, begler ile Perre-bāl Hān bile leşkere geldiler. Ol gün anda qarār kıldılar, dün yarusında nāğāh bir ğalebe kopdı. Leşker bekleyü yirlerinden durdılar, birbirine düşdiler. Şehzāde bārgāhında uyur-iken uyandı, durdı, bārgāh önüne çıķdı. Kullar hep katına geldiler. Şāh Rāmīn eyitdi: “Hey ğulāmlar! Ne ğavğādur?” Kullar eyitdiler: “Ey Melik! Bir ‘acā’ib tā’ife geldiler, gözleri ıldırım gibi şakır, başları arslan başına beñzer, ellerinüñ dırnaķları kuş minķārına beñzer, dudakları ve

156a

ķulaķları inüp yire degmiş, yüzleri kan rengine beñzer, kuş kanadı gibi kanatları var, ucları elmās tığına beñzer.” Şāh Rāmīn çün bu haberi işitdi, kendüden vardı, tız yine önün dirüp duru geldi, egnine sāz, selb geydi, bir ata bindi, ol kavm üzerine irdi, tığ tartup hamle kıldı. Suhrāb Şāh bile Cārūs, Yağān, İtgin, Perre-bāl Hān ol tayağ ile cenge taldılar, bir gice, bir gün ‘azīm cenk itdiler. Şehzāde’nün leşkerinden çok er helāk oldı. Hāliyā aħīr bu leşker ğālip oldılar, ol maħlūķı şıdılar. Şāh Rāmīn ulularına berāber irdi,

aḥşam ƙarañusu-idi, bir zamān birbiriyle cenk itdiler. ‘Āķıbet Şāh Rāmīn ol şahşı zaḥmlu ƙıldı, Şāh Rāmīn’üñ elinden ƙaçdı. Şāh Rāmīn anuñ ardına düşdi. Ay daḥı doğmış-

156b

ıdı, ‘ālem gümiş rengine olmiş-ıdı. Birƙaç menzil ol şahsuñ arđın sürdi, řubḥa yaķın bir ađaç dibine irdi, at yorulmiş-ıdı, Şehzāde daḥı bile. Çün ol şahsa yitmedi, ol ađaç dibine ƙondu, bir biñar aƙardı. Atından indi, atın ota ƙodı, kendü ađaç dibine vardı, bir dem durdu, řafaķ daḥı atdı. Vuḥř u tıyūr uyƙudan uyandılar, her biri rızķı talebine meşgöl oldu. Nāgāh bir geyik ol biñardan řu içmege geldi. Şehzāde’nüñ ƙarnı aç-ıdı, oķ, yay elinde dutdı, ol geyige atdı, bir oķ ile düşürdi, tız varup boğazladı, āteř-zene urdu, od yaķdı, ol geyigüñ etinden bişürdi, yidi. Ol ƙadar kim uyķu ğalib oldu, bař yire ƙoyup birez ol arada tekyelendi. Çün gözini uyķu aldı,

157a

atı otlardı, kendü ferāğat yaturdu. Meger ki ol yörede bir cāzū var-ıdı, adına Ma‘rekūs Cāzū dirler-ıdı, begāyet sāḥir, mel‘ün-ıdı. Bir mađaranuñ içinde olurdu. Meger ki ol tađ eteginde bir řarb maķām var-ıdı, gice, gündüz ol mel‘ün anda olurdu. Ol arayı yurd idinmiş-ıdı. Ƙırķ yıldı kim anda dururdu, dā‘im iři siḥr-ıdı. Ƙazā-yı ilāhi ol mel‘ün ol gün mağaradan ƙıĥar, avlayu, řikārlayu ol araya geldi. Şāh Rāmīn’i anda buldu. Gördu kim bir zībā yigit, ḥüsni laṯif, ƙaddi, ƙāmeti yirince, cemāli ḥüb. Ol mel‘ün çün anı gördu, üzerine geldi, durup bir nazar ƙıldı, bir siḥr oķudu. Andan Şāh Rāmīn’üñ ‘aķlını giderdi, dutdı, aldı kendünüñ maķāmına geldi, mağara içinde bir bucaķda bıraķdı.

157b

Şehzāde’nüñ atı ol biñar ƙatında otlaķda ƙaldı. Şehzāde, cāzū elinde bend-ile ol mağarada esİR olup ƙaldı. Biz geldük bu yaña Ḥüsni-ı Ƙamer’le, Rüz-bih ibni Bih-rüz ve Cinnīler ḥikāyetine. Demiřdük kim Ḥüsni-ı Ƙamer, Cinnīleri Şāh Rāmīn’i istemege göndürdi, kendü daḥı bir yaña gitmiş-ıdı. Çün Māh-pervīn ile Rüz-bih, Ḥüsni-ı Ƙamer anda ki ƙodı, durdılar, bunlar küyerdiler kim Ḥüsni-ı Ƙamer gele, Şāh Rāmīn’i bulup getüre, ol iki ‘āřıķı, ma‘řūķı birbirine ƙavuřdura, andan bu ğuşsa řādılığa irişe. Māh-pervīn ile Rüz-bih birƙaç gün anda durdılar. Nāgāh bir gün bular seyr iderek ol maķāmdan durup deryā kenārına geldiler, deñiz yüzine baķup teferrüc idedurur-iken

gördiler kim deñiz yüzinden bir gemi geldi, deñiz kenārına irdi. Rūz-bih ile Māh-pervīn ol

158a

geminūñ içinde filbaşlılar ve filhortumlular var, ‘azīm korkdılar. ‘Acabā bunlar ne kavmlardur didiler. Bunlar bu fikr içinde-iken ol cemā‘ at taşra geldiler, sağışda tamām kırk pīl-serler-imiş. Māh-pervīn ile Rūz-bih’e hamle kıldılar. Bunlaruñ egerçi yaraqları yoğ-ıdı, velī deñiz kenārında ağaclar var-ıdı, ol ağaclardan birer ellerine aldılar, ol kırk şahşa hamle kıldılar, onun öldürdiler, otuzı üşdiler. Ol iki cānı dutdılar, kaşd itdiler kim öldürel, ol tā’ifeden biri komadı, ol iki cānı alup gemiye koydılar. Gemiye çevirüp yine döndiler, deryā yüzinde revān oldılar. Meger bir cezireye erdiler, ol cezire pīl-serleruñ-imiş, gemiden taşra geldiler, Rūz-bih’le Māh-pervīn’i dañı çıkardılar, aldılar serverlerinūñ katına geldiler. Ol ikisini ulularına ‘arz itdiler, kendü

158b

dillerince hikāyeti beglerine eyitdiler. Begleri diledi kim ol ikisini öldüre, yine bunlaruñ yüzlerine baqdılar, kıyamadı kim anları helāk eyleyeler. Kendü tā’ifesine eyitdi: “İletūñ, bunları şaklan.” Rūz-bih ile Māh-pervīn’i aldılar, iletdiler serāy içinde bir hücreye koydılar. Ol gün, ol gice bunlar anda qaldılar. Dünüñ yarusı geçicek Māh-pervīn bağlu degül-ıdı, yirinden durdı, Rūz-bih’uñ bendin götürdi, hücre kapusını açdı, serāy ortasına çıqdı. Rūz-bih’le ikisi iki kılıç bulup ellerine aldılar, ilk geldiler pīl-serleruñ begini öldürdiler. Andan ol serāyda aña müte‘allik kim ki buldılarsa öldürdiler. Meger ol serāyda çok hücreler var-ıdı, hep aradılar bulduklarını kırdılar, nāgāh bir hücreye irdiler. Gördüler kim ol hücrenūñ içinde iki şuffe var birbirine karşı, ol iki şuffede dañı iki zencīrler

160a⁴⁸

ilūñüze gidūñ didiler. Ol kavm çün bunlardan bu sözleri işitdiler, şordılar kim siz ne kişilersiz kim Hızır gibi bize bunuñ gibi demde meded irdiñüz. Māh-pervīn, Şāh Rāmīn ile kendünūñ ser-encāmını eyitdi. Bunlar işidüp tañladılar, andan eyitdiler: “Yā Nigārīn! Biz senden ayrılmazuz, sen her qanda qadem başarsan biz anda yüzümüz sürevüz”

⁴⁸ Metnin 159a-b kısmı eksiktir.

didiler. Andan ol al'adan tara ıdılar, ol al'ayı, ol cezireyi oda urdılar, yandı. Buğur sürüp deryā kenārına geldiler, gemi aydın gördiler, seksen iki kii gelüp gemiye girdiler, o azıqları var-ıdı, bunlar deñize revāne olup gitdiler, yine ol evvelki maāma irdiler kim Hüsni amer anları anda omı-ıdı. Māh-pervīn, Rūz-bih yine ol bārgāha irdiler, girüp ierü oturdılar, Hüsni amer gelince bunlar obete megöl oldılar. Bu söz bunda alsın. Biz geldük bu yaña Gülin'le

160b

Demsāz hikāyetine. Dimidük kim Gülin, Demsāz, Aircān al'asında bir müddet durdılar. Leker bir yire cem' olup dururlardı, bir gün bunlar ol lekerle yirlerinden durdılar, seyrāna deryā kenārına vardılar, bir laif yirde bārgāh urdılar, deryāyı teferrüc itmege ol cezirede oturdılar. Yedi gün tamām yidiler, idiler. Sekizinci gün olıca gördiler kim deñiz yüzi aynayup alkandı, deñizüñ dibinden bir galebe opdı, leker dirilüp bir yire geldiler, 'aceb bu deñizden opan galebe ne ki didiler. Bunlar bu fikirde-iken gördiler, deñiz yarıldı iinden bir cemā'at ıdılar, öküzü başlular yügreüp kenāre irdiler, Gülin'le Demsāz'ın lekerine amle ıldılar, birer balı süñüğinden cıda ellerinde. Gülin, Demsāz ün anı gördiler, tiz sāz, selb geydiler, ol malūa amle ıldılar, bir zamān ceng itdiler. Bu deñiz alkınuñ oñı kesilmez, varduğınca ziyāde oldu, igen oğaldı. Māh-pervīn⁴⁹ ün anlarıñ olığın gördi,

161a

kendüden varup ayrān oldu, Hā'a münācāt ıldı. Nāgāh havā yüzünden perī lekeri irdiler, ol deñiz malūına amle ıldılar, aylisin ırdılar, beglerin dutdılar, alanı adılar, deryā dibine gitdiler. Ol perīlerüñ meger pādiāhı var-ıdı, anuñ adına Emlāc dirlerdi, meger ki Emlāc Perī'nüñ bir dūmeni var-ıdı, adına Lemāun dirlerdi, elli arı addi var-ıdı. Emlāc Perī varup ol Lemāun Dīv ile cenk itmi-ıdı, Lemāun'ı öldürüp erisini ımı-ıdı, girü dönüp gider-iken yolu araya uğradı. Ol aydı kim ol deñiz malūını görür kim ol lekere amle ılmılar, derāl ol benī ādem lekeri fūrümānde olmular, derāl anları ol dūmenden urtardılar. Ol deñiz melikini dutup Gülin'le Demsāz atına yetürdiler, andan Emlāc buyurdı, kendüñ perī lekeri daı inüp bir yirde ondılar, ol deñiz melikini daı Gülin ile Demsāz iline ökerdiler.

⁴⁹ Yazarın Māhpervīn olarak yazdığı kahraman olayın akıına göre Gülin Bānū olmalıdır.

161b

Bunlaruñ hâllerin şordılar. Gülçîn ile Demsâz'a kendülerün hâllerini eyitdiler. Emlâc Perî işidüp 'azîm tañladı. Andan Emlâc Perî dañı Lemâţun Dîv ile cenk itdüğün, anı öldürdüğün eyitdi ve leşkerin şıdığın söyledi. Anlar dañı işidüp 'aceblediler. Buğur deñiz melikini ilerü getürdiler, sen dañı hâlûñ eyit bilelüm didiler. Ne sebeble ki deñizden çıqup bizüm ile cenk itdüñ. Melik-i Baħrî eyitdi: "Bu ara bizüm şaydgâhımızdur. Bunlar gelürler bu araya qonarlar bizüm qavmlarımızdan çıqup bunları görürler, geldiler bize ħaber kıldılar. Biz dañı çıqup bunlarla cenk itdük. Aħîr bize bu hâl geldi kim çerimi şıdılar, beni dutdılar. İmdi kerem eyleñ beni şalıvirüñ bizden size dilersiz ki çok fâ'ide dege" didi. Gülçîn, Emlâc, Demsâz andan bu sözi işitdiler, ol deñiz melikini azâd itdiler. Melik-i Baħr eyitdi: "İmdi siz bunda bir dem qarâr eylen, uş ben yine geldüm" didi. Derħâl vardı, deñiz dibine

.....

163a⁵⁰

pâyânı yok dökdi. Ol cemî' leşkere yidürdi kim hep sîr oldılar, ins ü cin toydı, bu toya deng ħayrân qaldılar. Çün anlar dañı gitdiler, bir tã'ife dañı çıqdılar, anlaruñ dañı kuş qanadı gibi qanadları var-ıdı. Anlar[un] dañı ellerinde 'acâ'ib, ħarâ'ib meclis âletleri var-ıdı. Badyalar, qumqumalar, zevraqlar, kâseler, qadeħler, qabaqlar, cür'atler, yandâğular, şürâħîler, taşlar, piyâleler her birisi bir dürlü kıymetlülerden, cümlesinüñ içleri tolu-y-ıdı kim birisi boş degül-ıdı. Envâ'î şarâblar ve şerbetler kim beni âdem görmüş degüller, içmiş degüller yâħud kimse nişânın virmiş degül. Melik-i Baħr getürdi, anları dañı 'arz itdi. Andan işâret itdi, ol âdemlere, ol perîlere dañı Gülçîn'e, Emlâc'a, Demsâz'a cümlesine teklîf idüp içürdiler, ol şarâblaruñ, şerbetlerüñ lezzeti yiryüzinde ħiçbir nesneye beñzemez-ıdı. Andan ol meclis âletlerin Melik-i Baħr'e virmek dilediler,

163b

birisin qabûl itmedi, yine anlara bağışladı, andan dönüp anlara eyitdi: "Ma' zür dutuñ size bu 'aţalar faķîrânedür" didi. Dönüp Gülçîn ile Demsâz eyitdiler: "Dükeliden bu kerem artıqdur kim bizi bu aradan gönderesiz, biz yine yolumuza gidevüz" didiler. Emlâc Perî eyitdi: "Yâ Nigârîn! Biz dañı senüñ destüruñla kendü mülkümüze gidelüm."

⁵⁰ Metnin 162a-b kısmı eksiktir.

Gülçîn eyitdi: “Ey Melik-i Kâf! Benüm dağı sizden bir dilegüm vardır, anı bitirüvirüñ.” Emlâc Perî eyitdi: “Ne buyurursın?” Gülçîn eyitdi: “Mâh-pervîn’i, Şâh Râmîn’i baña isteyü virüñ, ola ki Hâkğ ‘inâyet kıla bulasız.” Andan benüm atam Keymân Şâh hâli ne oldı, göresiz. Andan Suhrâb, Sîm-âb Meliki hâlin ne oldı, göresiz, Cârüs’uñ ve Yağân’uñ hâlini bilesiz, leşkerden dağı haberdâr olasız. Bunlar ne oldıysa bize bildüresiz, tâ kim size şevâb hâşıl ola diyüp Esen uğ[uz]⁵¹ birle Emlâc Perî’yi leşker ile

164a

göndürdi. Melik-i Bağr’e dağı destür virdiler, ol dağı deryâ dibine kendü mağâmına gitdi kendü tã’ifesiyle. Gülçîn, Demsâz yine ol evvelki kendü leşkeri ile kaldılar. Ol aradan yine döndiler. Anlar dağı Ağircân kal’asına geldiler, öñinde bir arada qondılar, bir iki gün dinlendiler, andan yol yarağın itdiler, tavarlar buldılar, süvâr oldılar. Çok zevâde bile göturdiler, çok mâl dağı aldılar, ‘azm idüp yola gitdiler, kırğ gün tamâm yol yürüdiler. Bir gün bir tağ dibinde bir yazıya irdiler, ol arada qondılar. Bir iki gün ârâm itdiler. Meger ol şahrânuñ ortasında bir ırmağ aqardı, Gülçîn ile Demsâz leşkeri anda qodılar, kendüler birer ata bindiler, ırmağ kenârınca bir menzil seyr idegitdiler. Nâgâh bir ağaç dibine irdiler, ol ağaç dibinde bir bînar gördiler, ol bînaruñ üzerinde bir bârgâh kurulmuş çevresinde birqaç kişiler dururlar, velî içeri bârgâhdan sözi gelici

164b

âvâzı taşra çıkar. Gülçîn, Demsâz’a eyitdi: “Ey ‘acabâ bu bârgâh ney ki bunda kurulmuş, çevresinde âdemler dururlar, içinden söz gelici üni gelür diyüp şorar-iken nâgâh ol çadur çevresinde duranlaruñ birisi ilerü geldi, bunlara selâm virdi.” Bunlar anuñ ‘aleykin aldılar. Ol şahş eyitdi: “Ne kişilersiz, bu araya niye geldiñüz?” Demsâz eyitdi: “Ğarîblerüz bize vâkı‘a gelüp durur, ol vâkı‘a sebebiyle bu araya geldük.” Ol şahş eyitdi: “Adıñuz nedür?” Demsâz eyitdi: “Benüm adum Demsâz’dur, bunuñ adı Gülçîn Bânü’dur Hind sultânınuñ kızıdır, Mâh-pervîn’le ve hem atasıyla kendüye buluşınca kim Gülçîn’den işitmiş-idi, hep rivâyet kılup hikâyet itdi.” Kendü hâlin dağı Bî-dâd-ı Hârâm-ile söyledi, bu kız-ıla ben qardaş oldum didi. Bunlar bu şahşla söyleşürken ol

⁵¹ Kelime metinde esen uğrı olarak yazılmıştır.

165a

içerüdeki söyleşenler bu taşrağularuñ sözlerüñ işitdiler,d Derhâl taşra çıkdılar. Meger ol bārgāh içindekiler Māh-pervīn-imiş. Çün baqdı, Gülçīn Bānū’yı gördi, āh itdi, ‘aqlı başından gitdi, yir üzerine yıkıldı. Gülçīn dağı Māh-pervīn’i gördi, ol dağı āh idüp ‘aqlı başından gidüp aña karşı yire düşdi. Şu getürdiler ikisinüñ dağı yüzlerine saçdılar. Rūz-bih Şāh dağı bārgāhdan çıkup anları ol hālde gördi. Bārgāh çevresindeki kavm dağı dirildiler, anlaruñ üzerine geldiler, bunlar ne hāle uğradılar diyüp şordılar. Birbirine eyitdiler bilmezüz. Dönüp andan Rūz-bih Şāh’a eyitdiler: “Bunlaruñ haberin siz aluñ” didiler. Rūz-bih’le ol kavm söyleşür-iken ol iki nigārīn ‘ağılları başlarına geldi, ikisi birbirine şarmaşdılar,

165b

bir zamān ağlaşdılar. Andan Rūz-bih, Demsāz ol ikisini eyle görüp ilerü geldiler, ne hikāyetdür diyüp şordılar. Māh-pervīn ile Gülçīn kendülerin bildürdiler. Rūz-bih dağı Demsāz’la görüşdiler, andan anları alup bārgāha girdiler, ol dört kişi geçüp taht üzerine oturdılar. Andan Māh-pervīn, Rūz-bih Şāh’a buyurdı, ta‘ām getürdiler yidiler; şerbetler, şarāblar getürdiler içdiler. Çün ta‘ām götürdiler, söze başladılar, tā kim kendülerin ser-güzeştlerin söyleyeler. Gülçīn ile Demsāz eyitdiler: “Ey Nigārīn! Bizüm dağı yoldaşlarımız vardur, hayli leşkerdür, anları dağı oquñ bunda gelsünler, bir arada olalum” didiler. Çün bu sözi Rūz-bih’le Māh-pervīn işitdiler, birkaç kişi viribidiler anları dağı anda getürdiler. Ol kavm gelüp Māh-pervīn’i, Rūz-bih

166a

Şāh’ı gördiler, cümlesi şād oldılar. Andan bular anda yimege, içmege kaldılar. Bir zamān bu hālūñ üzerine geçdi. Kendü ser-güzeştlerin birbirine her vaqt şerh itdiler. Uşta bular bu hāletde, biz geldük bu yaña Şāh Rāmīn hikāyetine. Dimişdük kim Ma‘rekūs Cāzū’nuñ bendinde Şāh Rāmīn mağara içinde yaturdı, yedi gün tamām cāzū elinde esīr kaldı. Bir gice yaturken gözün uyku aldı, düş gördi. Bir pīr geldi, eyitdi: “Ey Şāh Rāmīn! Hālūñ nitedür?” Şāh Rāmīn düşünde eyitdi: “Ne ersin baña haber vir.” Ol pīr eyitdi: “Ben Elyās peygāMBER aleyhi’s-selāmum, Haqq Te‘ālā emri ile geldüm ki saña meded kılam.” Hem bir du‘ā öğredem ki okuyasın, cemī‘ zahmetlerden emīn olasın, dağı düşmenlere zafer bulasın ve dağı cāzūluk saña kār kılmaya diyüp ol du‘āyı Şāh

Rāmīn'e öğretti. Andan mübârek eliyle Şâh Rāmīn'i şığadı, üzerinden bendi şeşildi. Ol dem

166b

uykudan uyandı, gördi kim üzerinde bend kalmamış, Hakk'a çok şükürler eyledi. Elyās peygamber öğrettiği du'âyı hâşırında berkitmiş, tîz cāzū üzerine vardı. Gördi kim cāzū mağaranuñ bir bucağında yatur, derhâl karvadı, ol mel'ūnuñ boğazuñ dutdı, cāzūyı uykudan uyardı. Cāzū gözin açdı, bağıdı, Şâh Rāmīn'i gördi, kaşd itdi kim yine bir efsün okuya. Şehzāde ol du'âyı okudu, anuñ sihri bātil oldu, cāzū zafer bulımadı. Şehzāde anı ol arada yüzi üzerine aşığa bağıdı, bir ayağını süksüni üzerine kodi, ol kadar anuñ üstine durdı kim cānı 'ukūbetinden çığıdı, cehenneme gitdi. Şehzāde çün anuñ kaydın tamām eyledi, kendü ol mağaradan taşra geldi, bu 'ālem yüzine bağıdı, Hakk'a şükr itdi. Andan sürdi yine ol ağac dibine, ol bîñar üstine geldi. Gördi kim ol bîñar ayağında

167a

ol ağac yanında atı henüz dağı otlardı, sürdi andan atına geldi, dutdı ve bindi. Ol aradan sürdi revāne olup gitdi, leşkerinden yaña avlayu, kuşlayu uşta ol kendü leşkerine gelmekte. Bu söz bunda dursun, biz geldük bu yaña leşker hikāyetine. Çün Şâh Rāmīn ol şîr-seri kova gitdi, ol gün oldu ki gelmedi. Suhrāb leşkerle fikre vardılar, 'aceb hāli yine nice oldu ki diyüp dört yaña istemege meşgūl oldılar. Leşkeruñ her biri bir yaña dağıldılar. Suhrāb Şâh, Yağān, İtgin her biri bir tarafa gitdiler. Nāgāh Suhrāb Şâh, Şâh Rāmīn'i isterken bir derenüñ içine girdi, at izin buldı, eyitdi: "Meger bu Şehzāde'nüñ atı izidür diyü bir zamān ol izi göre gitdi." Añır ol derenüñ ucına çığıdı. Gördü kim ol derenüñ asra yanı bir ulu yazıdır. Ol yazınuñ ortasında bir ırmağ ağıardı, ırmaquñ kenārında yemiş ağaçları bitmiş, ol ağaçlaruñ

167b

arasında bir yüce köşk, dört yanında manzaragāhları vardır, deri dağı açuğ her pencere bir cānibe bağıar. Suhrāb Şâh sürdi ol köşke geldi, gördü kim kapusu bağılu, atından indi, yuğaru çığıdı, kapınuñ bağını giderdi, içeri girdi. Ol köşk içine nazar kıldı. Gördü kim bir 'āc-ı ābnūs taht urulmuş, ol taht üzerinde mesned-i şāhī konulmuş, bezm āletleri kurulmuş, nuğūl, ni' met besī yığılmış, Suhrāb Şâh anları gördi, ilerü vardı. Diledi kim ol taht üzerine ağı, vara ol mesned üzerinde otura, ol ni' metlerden yiye, ol şarāblardan içe. Nāgāh kulağına bir āvāz geldi kim: "Ey bī-gāne ādem! Küstāh olma! Ol aradan girü dön

yohsa sen bilürsin, ol senüñ yirüñ degüldür, sen ol yire varma kim ölesin!” Suhrāb bu āvāzı işitdi kim ardından kulağına geldi, döndi ardına bağıdı, görđi kim bir şahş kapudan içerü

168a

girdi. Bir elinde bir ‘amūd ve bir elinde bir kalkan, ol kalkanı yapınup Suhrāb’a karşı irdi, elindeki ‘amūdı Suhrāb’a havāle kıldı. Suhrāb anuñ ‘amūdına arkasın beraber dutdı. Ol şahş, Suhrāb’a bir darb eyle urdı kim birkaç kadem yir ilerü sekteledi, bīm oldu kim yire yıkılaydı, hāliyā düşmedi yine kendüyi dirşürdi, dizi üzerine çöküp yine durdı. Bu şahş yine dönüp aña hamle kılınca Suhrāb gayret idüp yirinden sıçradı, derhāl elin şundi, ol şahşuñ bilegin berk dutdı, bir eliyle yakasın dutup silkti, elinden ‘amūdı yire düşdi. Ol şahşı çekdi yüzi üzerine yire bıraktı, kaşdı itdi kim ol şahşı öldire-y-idi. Ol şahş Suhrāb’dan amān diledi, eyitdi: “Beni öldürme benüm hışmum vardır, eger gelürse ol saña ziyān degürür” didi. Suhrāb Şāh eyitdi: “Hışmuñ kimdür?” Ol

168b

şahş eyitdi: “Bu kaşruñ issidür.” Suhrāb eyitdi: “Adı nedür?” Ol şahş eyitdi: “Adına Kānūn dirler. Beğāyet gürbüz erdür, ulu pehlivāndur. Bu arada bu bināyı ol yapdı. Beni bu yire müvekkil kodı, bu kaşrı beklerüm tā ki bunda kimse gelüp küstāhlik kılmaya”. Suhrāb eyitdi: “Ya ol kandanur, bu kaşrı bunda niçün yapdı?” Ol şahş eyitdi: “Bir kez bunda gelür av şikār eyleyü. Bu ırmağ kenārında yürürken gördü kim bir bölük kuşlar uça gelürler, bu şu kenārına konarlar, dükelişi kuş donından çıkarlar, her biri bir maħbüb kız oldılar. Şöyle kim maħbüb-ı zamānlar bunlara beñzemez girürler, bu ırmağ içinde yunurlar, gelürler oynarlar zevk ve temāşa iderler. Kānūn Şāh bunları bir halvet yirden görür, ammā birisi ortada beğāyet nāzik hezār dil ü cān-ıla aña ‘āşık olur. Diler kim vara ol sevdüğini duta, ol güzel

169a

yüzlü kızlar şudan çıkarlar, yine bayağı şüretlerine girerler, uçarlar havā yüzine giderler. Kānūn Şāh, ol kız muħabbetine bu kaşrı bunda yapar. Ya‘nī ol kızlara duzak kırar kim ol kuşlar bu araya bir kez dağı geleler, Kānūn ol sevdüğünü bir dağı göre. Bu kaşrı bu bağı anuñ-içün kıldı.” Şuhrāb Şāh eyitdi: “Ol Kānūn’uñ şehri mağāmı kandanur? Nola eger anı baña gösteresin. Ol şehriñ dağı senüñ aduñ nedür, baña haber vir” didi. Ol şahş eyitdi: “Beni öldürme ben saña adımı ve şehriñ adını ayduvireyin ve hem sini ol şehre

ileteyin Kānūn Şāh'ı dağı görgil" didi. Şuhrāb, ol şahşuñ üzerinden durdı. Ol şahş dağı durdı. Andan Şuhrāb Şāh eyitdi: "Söyle imdi!" Ol şahş döndi eyitdi: "Sen ayıtıl ki kimsin?" Şuhrāb Şāh eyitdi: "Sīm-āb şāhiyum, adum Şuhrāb Şāh-ı Sīm-ābī'dür" didi. Şāh Rāmīn ile nice

169b

hāller olup ne vākı'alar başlarına geldügin bir bir ol şahşa eyitdi. Ol şahş işidüp katı 'acebledi. Andan dönüp ol dağı Suhrāb Şāh'a kendü adın eyitdi: "Benüm adum Dufād'dur" didi. "Şehrimüz adı Deymāsiye'dür" didi. Çün Suhrāb, Dufād'uñ bu sözünü işitdi, Dufād'a eyitdi: "İmdi benüm leşkerüm, yārānlarum vardur, anlara dağı haber idelüm bile gelsünler." Bunlar bu sözde-iken ol araya Cārūs dağı irdi. Ol ırmağı, ol ağacları gördi, ol kaşrı gördi, Suhrāb'uñ atıñ gördi, sürdi ol kaşra geldi. Dufād'la Suhrāb'ı anda gördi. Aña dağı Kānūn Şāh haberin Deymāsiye şehrini dağı bildürdiler. Kendüler ol maqāmda durdılar, Cārūs'ı leşkere göndürdiler. Cārūs vardı, leşkere haber kıldı, cümle begleri aldı, ol maqāma geldi. Bir iki gün anda durdılar, üçünci

170a

gün yarağ itdiler, Deymāsiye'den yaña gidelüm. Nāgāh Kānūn Şāh bir cemā'atle seyrān eyleyü ol araya çıka geldi, ol leşkeri gördi, bir kişiyi göndürdi, vardı, şordı ne kavmlardur didi. Dufād'la Suhrāb ilerü geldiler, hikāyeti eyitdiler. Ol hācib işitdi, geldi Kānūn Şāh'a haber virdi. Anlar dağı gelüp görüşdiler, ol arada leşker qondılar. Kānūn şehre haberci şaldı, vardılar, şehre haber kıldılar. Şehr kavmı hāş u 'ām bisyār nüzller, ni' metler getürdilerdi. Ol maqāmda oturdılar, zevk ü 'işret kıldılar. Bir gün durdılar kim şehre gideler, nāgāh bunlara qarşu bir atlu irişdi. 'Aceb kimdür dirken yakın geldi, baqđılar, gördiler kim Şāh Rāmīn'dür. Derhāl begler ulular qarşu vardılar, cümle leşker bile Şāh Rāmīn öninde yir öpdiler, anuñla görüşdiler. Andan Kānūn Şāh dağı geldi, görüşdi. Şāh Rāmīn bunlara kendü vaşf-ı hālını eyitdi. Bunlar işitdiler,

170b

tañladılar. Andan sürüp Deymāsiye şehrine geldiler. Birkaç gün anda dağı durdılar. Bir gün oturup 'işret kılar-iken bir 'ifrit şüretlü şahş geldi, elinde bir nāme dutar. Velī şekli 'acā'ib, başı arslan başına beñzer, avurdı yaruğ, gözleri kan renginde, ellerinüñ tırnaqları kuş kaynağına beñzer ve her kim ki gördiyse tañladı. Şāh Rāmīn baqđığı sā'at bildi, ol şir-serlendendür diyüp ol 'ifriti katına oqudı, nāmesini aldı. Bir ağaç qabına

nesne yazmışlar. Ol yazuyı bilür bir tercemân getürdiler, zîrâ kim var-ıdı. Nâmeyi ol tercemân eline virdiler, aldı, okudı. Yazılmış kim ben ki şîr-ser şâhıyum senüñ катуñdan kim Kânün-ı Deymâsiye'sin bilgil ve âgâh olğıl kim benüm düşmenüm senüñ катуña varmış, ol Şâh Râmîn didikleri harîfdür, dilerüm ki kendüyi dutasın, çerisin kırasın, kendüyi benüm katuma göndüresin. Vegerni eyle itmezseñ, varam şehrini başına yıkarım, ilini vilâyetini harâb eylerem dimiş.

171a

Çün ki ol tercemân nâmeyi eyle okudı, Kânün Şâh'ıñ 'aqlı zâ'il oldı. Şâh Râmîn eyitdi: "Siz üşenmeñ oturuñ yirüñüzde karar eyleñ, ben Haqq 'inâyetiyle anuñ kaydın göreyin" didi. Bunlar eyitdiler: "Ey Şehzâde! Nice görürsün bize haber vir." Şâh Râmîn eyitdi: "Göresiz diyüp ol bitiyi okuyan tercemâna bir nâme yazdurdı şîr-serler dilince, andan nâmeye mühr urdurdı, kendü şüret değışdirüp ol şîr-serle yola girdi, birkaç menzil gitdi, leşkerini anda Deymâsiye'de kodı. Ben gelince siz bunda karar idüñ" didi. Ol şahısla üç gün tamâm yol sürdiler, dördüncü gün deñiz kenârına irdiler, bir zevrağ bulup ol şîr-serle bile ol zevrağa girdi. Bir gün, bir gice yine deryâ yüzinde gitdiler, yarundası şîr-serler maqâmına çıkdılar, ol zevrağdan taşra geldiler, sürüp şîr-serler maqâmına yetdiler. Şâh Râmîn bir kal'a gördi, yavlağ yüce, burc u bârûsına ok atsañ irişmez. Ammâ ol kal'a

171b

öñinde bir yirde ol Şîr-serler Şâh'ı bârgâh kurup oturmuş. Şîr-serler leşkeri katına cem' olmuşlar, yigirmi biñ er-idi. Şâh Râmîn ol leşkeri gördi, eyitdi: "Vay bu mel'un bu kavmi nice dirşürmiş, dükeli bizüm kaşdımuza gelüp dururlar diyüp ol şîr-serle, pâdişâhlarınuñ katına vardı. Şâh eline nâmeyi virdi, aldılar, okudılar." Çün Şîr-serler Şâh'ı, Kânün'ı işitdiler, eyitmiş ben ki Kânün Şâh'um senüñ катуñdan ki Şîr-serler Şâh'ısın bilesin kim benüm kaydum anları dutmağ degüldür. Ben bir sevdâdayum ki bir bād-ı havâya 'aşık oldum, ne elüm irür, ne gücüm yiter. Senüñ elüñden gelürse ben ortada degülem. Ol Şâh Râmîn kendü kişisin göndürdi, ne sözüñ var-ısa aña sen söyle sen dağı aña göre 'amel kııl, baña ne ta'alluğ ben arada degülüm dimiş nâmede. Çün bu cevâbı okudı, Şîr-serler Şâh'ı katı kağıdı, Şâh Râmîn'le çok söyleşdi. Ahîr gâzaba geldi, Şâh Râmîn'i dutdı, ben sini öldürmeyince komazam didi, buyurdı,

172a

bağladılar, iletüp zindān çadırına bıraktılar. Şāh Rāmīn anda zindānda kaldı. Çün gice oldu, ol du‘āyı kim İlyās peygāamberden örgenmiş-idi, ol dem okudu, kendünüñ bendi şeşildi, yirinden durdı, derhāl zindān çadırından taşra çıktı, gördi kapuda birkaç bekçiler var, anlara muqayyed olmadı geçdi, şīr-serler bārgāhına geldi. Anda dağı gördi kim kapuda birkaç şīr-serler dururlar, Şāh’ı beklerler. Anlaruñ dağı üzerinden geçdi, ‘aqlın giderdi. Şīr-serler Şāh’ınuñ eline, ayağına muhkem bend urdı, aldı bir halvet yire ilettdi, bir ağaca şardı, andan ‘aqlın getürdi. Şīr-ser bağıdı, kendü bağılu, qarşusunda bir ādem durur, velī kendü bir ağaca şarılu muhkem. Şīr-ser eyitdi: Hey! Sen ne kişisin, beni böyle kim eyledi? Şāh Rāmīn eyitdi: “Sini ben böyle eyledüm, tā bilesin kim senden dağı gālible vardur kim sini lu‘b ile ele getürürler. Ey mel‘ün! Ne iş-idi kim sen

172b

kıldıuñ? Gördüñ mi başına ne belālar getürdüm diyüp bir ağaç kesdi. Şīr-serler Şāh’ına ol kadar urdı kim öleyazdı, ‘aqlı başından gidince döğdi. Çün şīr-serüñ ‘aqlı gitdi, Şāh Rāmīn anı anda kodı, kendüsi dönüp şīr-serler leşkerine geldi. Dün yarusında dört yaña yügürdi, bunlaruñ dilince bunlara çağırdı, üzerüñize düşmen geldi, turuñuz başuñuza çāre idüñ” didi. Şāh’uñuzdan size meded yokdur, çün şīr-serler leşkeri bu sözi işitdiler, beliñleyüp yirlerinden durdılar, birbirine düşdiler, tā şabağ olunca birbirin kırdılar. Yigirmi biñ erden beş biñ er kaldı, qalanı helāk oldılar. Şāh Rāmīn çün anları eyle gördi, kendünüñ dağı sāz ve selbi var-ıdı, hāzır qalkān yapındı, kılıç tartdı, ol qavmüñ içine düşdi, biñ iki yüz şīr-serleri dağı ol kırdı, üç biñ sekiz yüz şīr-ser kaldı, anlar Şāh Rāmīn’den amān dilediler. Şāh Rāmīn anlara amān virdi. Andan ol

173a

üç biñ sekiz yüz şīr-serler ile qal‘aya geldi. Buyurdi, yıkdılar ve yaqdılar, qal‘a içinde ne kadar kim ecnāslar dükelin bir yire cem‘ eyledi. Hāliyā yine dört biñ şīr-serler oldılar, şāhları qatına geldiler, ol ağaçdan anı dağı şeşdiler, götürüp gemiye koydılar. Ol gemiler ile sürdilerdi kim yine Deymāsiye şehrine geleler, Kānūn ve Suhrāb qatına irişeler. Şīr-serler Şāh’ı gemi içinde yatur-iken bir gice fikre vardı, eyitdi: “Baña ‘ār degül midür kim ben bu heybet ve şalābetle bir ādem oğlanına zebūn olam. Hālk-ı ‘ālem beni şöyle göreler, aydalar kim bu tūl u arz ile ādem elinde fūrū-mānde kaldı, diyeler. Bunı fikr idüp gemi kenārına geldi, kendüyi deñize bıraktı, hāy nedür diyince

deñize ğark oldu, cānın cehenneme virdi.” Bākī şīr-serler anı gördiler, mütevehhim oldılar. Andan Şehzāde anları aldı, geldi deñiz kenārına çıkdı, sürdi yine Deymāsiye şehrine getürdi. Leşker halkı anları gördiler, Şāh Rāmīn’e

173b

āferīnler kıldılar. Kānūn Şāh katı ‘ibret dutdı. Bunuñ üzre on gün geçdi. Bir gün yarağ itdiler kim Māh-pervīn’i isteyü gideler. Çün bunlar bu kayda meşğül oldılar, Kānūn Şāh eyitdi: “Biz dağı bile giderüz.” Şehzāde eyitdi: “Yok siz vilāyetüñüzde oturun, revā degüldür” didi. Kānūn eslemedi anlarla ‘ahd kıldı, yarağ idüp göçdi. Ol maqāmdan leşker çekildi, yola ‘azm kıldılar. Bir ay gitdiler, ākıbet bir gün bir maqāma irdiler, hūb sebzegāh-idi. Ol arada qondılar, çadırlar urup haymeler berkitdiler, tavarların otlağa şaldılar. Atlar otlarken şahrā yüzinden bir toz belürdi, atlara yaqun geldi, atlar ürkdiler dört yaña tağıldılar, ba‘zı leşker üzerine qoyuldılar. Şāh Rāmīn’ün kulağına ğalebe āvāzı geldi, görüñ ne ğavġādur didi. Birqaç er vardılar, girü geldiler, eyitdiler: “Şāhā! Bir ‘acā’ib kavmlar geldiler kim vaşf itseñ olmaz, hep birer ellü, birer ayaklu şanki ortadan kıılıçla iki böldiler, şol resmedür kim qaşşāb bir qoyunu iki nīme kıılır, yarusı bir yaña yarusı bir yaña bölünür gibi ol

174a

qopdı.” Bu nīm-tenler ceng idedururken yiryüzine sindiler, ellerinden topusların bırağıdılar, ayruq cenge muqayyed olmadılar. Meger ol gelen Murġ-ı Şīrān-idi, eyle ğıjġırdı kim cümle nīm-tenler bī-ħod oldılar, birinüñ fermānı olmadı kim deprene. Murġ-ı Şīrān irdi, bir niçesini qapdı yırtdı, bir niçesini dağı qapdı deryāya bırağıdı, qalanı dağılup gitdiler. Şāh Rāmīn çün ol ħāli gördi, Haqq’a şükr kıldı. Bildi kim ol gelen Murġ-ı Şīrān’dur ilerü varup aña ikrām itdi. Quş dağı indi, Şāh-zāde qatına qondu, faşih dil ile selām virdi, nite kim Zāl, Sīmurġ’la itmiş-idi, Rüstem’le İsfendiyār cenginde, eyitdi: “Ey server! Ħālün nedür? Rüzġaruñ nice geçürürsin” didi. Şehzāde kendünün serġüzeştini Murġ-ı Şīrān’a eyitdi. Murġ-ı Şīrān işidüp tañladı. Andan Murġ-ı Şīrān eyitdi: “Ey server! Māh-pervīn’den hiç ħaber bildün mi?” Şāh Rāmīn eyitdi:

174b

“Bilmedün.” Murġ-ı Şīrān eyitdi: “Destürünla ben varayın Māh-pervīn’i arayayın ola ki Haqq yārī kıla bulam” didi. Çün Şāh Rāmīn andan bu sözi işitdi, eyitdi: “Evvel bizüm kaydımuğ gör, andan ma‘şuq kaydına varasın.” Ol kuş eyitdi: “Sizün ne kaydıñuz qaldı

dağı bize ayduñ anı dağı idelüm.” Şāh Rāmīn nīm-tenlerden delīm şikāyetler itdi, bunlardan üşenürüz didi. Murğ-ı Şīrān eyitdi: “Bunlar mağarada olurlar.” Şāh Rāmīn eyitdi: “Bunlar mağarada anları nice itmek gerek?” Murğ-ı Şīrān eyitdi: “Anlaruñ ini kpusına od yandırmaq gerekdür kim anları oduñ dutınından iğerüde helāk idevüz.” Şāh Rāmīn eyitdi: “Meger bu cezāreyi bir kezden oda yaqavuz.” Murğ-ı Şīrān eyitdi: “Eyle iderseñüz cem‘inden qurtulasız, zaħmetden emīn olasız” didi. Şāh Rāmīn andan bu sözi işidüp hem eyle kıldı, buyurdı, ol maqāmı oda urdılar, bir kezden ol dağ,

175a

yazı dutuşdı, yandı. Ol nāhiyede bir nīm-ten qurtulmadı, cümlesi oda yandılar. Şāh Rāmīn andan dönüp vardı, bir hūb maqāma qondi. Murğ-ı Şīrān andan yine döndi, havā yüzine pervāz urdı, Māh Pervīn’i isteyü gitdi. Şāh Rāmīn ol hūb maqāmda qaldı. Bu söz bunda dursun. Biz geldük bu yaña bir qalmış ‘acā’ib hikāyetine. Dimişdük kim Keymān Şāh kim ol serdābe içinde ki qalmış-ıdı, bend ve zincīrle yaturdı. Bir gice ol zindān içinden tarvanup nesne taleb eylerken qarañuda eline bir nesne doqındı, aldı. Gördi kim bir baltadur, anı alup ser-dābe içinde cehd itdi, kendünüñ bendini anuñla kesdi, hāliyā bendden qurtuldı, yirinden durdı, ilerü vardı, ol serdābuñ bir yanını ol balta ile qazdı, tā yukaru bir araya çıqdı, meger ki ol evüñ taş yüzü-y-idi, bir bāğçe-y-idi. Çün ol bāğ içine vardı, gördi kim

175b

‘ālem qarañulıq ol bāğdan dağı taşra çıqdı, şoqaq içine düşdi. Bir menzil gitdi meger ki āhtañāneye gitdi, gördi kim anda çok atlar durur. Hāliyā bir eyü at buldı, eyerlü, uyanlu, tīz ol atı taşra çekdi, üzengü çaldı, tīz süvār oldu, şehirden çıqdı, tağ, yazı yolın dutup gitdi. Sözdən terk yoq, ‘aleş-şabāh bir deriñ mīşeye irdi, ol mīşe içinde ol gün gizlendi. Tā gice oldu, andan bir av ele getürdi, bir ağac urup ol cānveri bırağdı, iki taşı birbirine qağdı, od çıqdı, kav dutdı, hāliyā od yandırdı, ol cānverüñ etinden bir sīħa sançdı, bişürdi. Andan yine tīz durugeldi, atına bindi, seher vaqti olunca gitdi. Çün şabāh oldu, yine bir mīşe kenārına yetdi, ol bīnar qatında bir ağaç dibine vardı, atdan indi, ol arada qondi. Atı ota qodı, kendü ol ağaç dibinde at otlar-iken nāğāh Keymān Şāh gördi kim bir kişi bir merkebe binmiş,

176a

bir hegbe ol merkeb üzerine bırakmış, ol hegbenüñ içinde lüt-i ni‘ met var. Keymān Şāh anı görüp yirinden durdı, ol ere karşı vardı. Ol kişi dağı anı gördi, ilerü geldi, selām virdi, ikrām idüp merkebinden indi. Ol dağı merkebin üstinden hegbeyi aldı, merkebi ota kodı, andan Keymān Şāh katına geldi, oturdu. Ol hegbeden ta‘ām çıkardı, ortaya getürdi, yidiler, qarınların doyurdılar, bir dem oturdılar. Andan birbirin şordılar. Keymān Şāh eyitdi: “Ben bāzergān idüm kullarum māluma tama‘ itdiler, aldılar, gitdiler, beni bunda kodılar, yalnız kaldum, şimdi anları isteyü giderem” didi. Ol er Keymān Şāh yüzine bağıdı, eyitdi: “Ey server! Sen bāzergān degülsin. Şöyle kıyās iderem ki sen iklīm pādişāhısın ‘acebdür eger sen Hind Sultānı Keymān Şāh degül-iseñ, zīrā ben sini bir kez görüpdururam” didi. Keymān Şāh çün anuñ sözün işitdi, āh itdi! Eyitdi:

176b

“Nite bildüñ.” Ol şahş eyitdi: “Ben sini andan bildüm ki bir kez sen benüm odama geldün, avdan dönüp bize konuk oldun, senüñle yiyüp içüp dururduk” didi. Çün Keymān Şāh andan bu haberi işitdi, gönülünde eyitdi: “Mebādā ki bunı Şāh Rāmīn’e ve Suhrāb Şāh-ı Sīm-ābī’ye diye yine geleler beni dutalar buğur helāk ideler. Yegregi budur ki bunı bunda öldürem, dil kesile, bunuñ rızqıñ, merkebin alam, bir iklīme dağı gidem, ola ki yine benüm başuma devlet tācı kona, düşmānuma zafer bulam, intikām alam” didi. Bu fikr birle yirinden durdı, qarvadı ol kişinüñ berk boğazına yapışdı, anı anda bī-günāh boğdı. Anuñ merkebin ve ni‘ metin aldı, kendü dağı varup atın dutdı ve bindi, ol merkebi yedüp alup getdi. Ol gün tā gice olunca çün gice oldı, bir yire irdi, ol arada kondı, hegbeden yiyecek çıkardı, yidi qarının doyurdu.

177a

Gözini uyku aldı, baş yire kodı, yatdı hegbe başı altında. Nāgāh iki arslan ol araya çıkageldi, ol merkepleri gördi, ikisi hamle kıldılar, ol merkepleri yırdılar, yidiler. Keymān Şāh uyandı. Gördü kim iki merkeb dağı helāk olmuşlar, neylesin nāçar yirinden durdı, baña dağı ziyān itmesinler diyüp hegbeyi gedālar gibi boynına götürdi, yola düşüp bir zamān gitdi. Tā ikinci vaqti oldı, hāliyā bir maqāma irdi. Ol arada bir köy vardı, ol köye irdi, gördi bir ağaç dibinde birkaç kişiler otururlar, ilerü vardı, anlara selām virdi. ‘Aleykin aldılar. Geçdi bunlaruñ katında bir arada oturdu. Bunlaruñ birisi

Keymān Şāh'ın yüzine bakdı, andan dönüp ol hegbeyi anuñ omzında gördi, bildi, eyitdi: Ey kardaş! Bu hegbeyi kanda bulduñ? Keymān Şāh eyitdi: “Niye dirsın, benümdür.” Ol er eyitdi: “Bu hoz benüm kardaşımıñdur.” Ben bunu

177b

aña bugün beş gündür vireli, ol aldı, bunu şehre ilette ki vara nesne getüre. Meger ki sen uğrısın bunu andan uğrıluyup durursın diyüp yirinden durdı. Bilmedin Keymān Şāh'a bir müşt urdı, çekdi kim ol hegbeyi elinden ala. Keymān Şāh yirinden durdı, ol eri karvadı yakasından dutdı, çevirdi ki yire ura. Ol türkler yirlerinden durdılar, Keymān Şāh'a yapışdılar, aşğa aldılar, birkaç urdılar hegbeyi elinden aldılar, anı berk bağladılar. Köy kavmına haber oldu. Er ve 'avrat, kız, gelin, oğlan, uşak üşdiler, Keymān Şāh'ı çok dögdiler, ölü kişisin diyü gördiler, çäre olmadı, tüz iki elin ardına bağladılar, andan boynına ip dağdılar, eyitdiler: “Biz sini şehre iletelüm boğazuñdan aşduralum diyüp Keymān Şāh'ı aldılar, yola girüp şehre gitdiler.” Yol dutup gelürken ol araya irdiler kim Keymān Şāh ol eri öldürmiş-idi, çün anı gördiler, feryād kıldılar, eyitdiler: “Bu mel'ün bizüm hışmımuza

178a

öldürmiş” didiler. Ol ölüyi anda gömdiler, andan geçüp ol araya geldiler kim ol iki arslan ol iki merkebleri yırtup yemişlerdi, anları görüp tañladılar. Geç vaqt oldu, hāliyā bir yire irdiler, ol arada yatdılar. Keymān Şāh'ı bir ağaca bağladılar, kaçmasun didiler. Bunlar, andan soñra uyquya vardılar. Dünüñ rub'ı geçecek gör kim ol arada n'oldı. Meger ol yörede bir er var-ıdı, katı uğrıydı, kim ki gelüp ol arada kónsa ol er gelürdi, ol kónanlardan bir nesnecük uğrılardı ve hem durağı dañı ol yörede olurdu. Yine gice vaqtinde yirinden durdı, ol yöreyi çevrenü geldi, ırağdan gördü kim ol araya yine bir cemā'at gelüp kónmuş diledi kim anlardan nesne uğrılaya. Çün ol kavma yakun irdi, ol aracığa irdi kim Keymān Şāh anda bir ağaca şarılı-y-ıdı, anı gördi, sürdi katına geldi, hālini şordı, Keymān Şāh kendünün hālini eyitdi. Ol harif anı ağaçdan

178b

şeşdi. İki bile 'ahd idüp sürdiler, ol cemā'atün üstine geldiler, dilediler kim anlardan nesne uğrılalalar. Keymān Şāh eyitdi: “Bunlar baña çok iş itdiler, ben bunları kónmazum” didi. Bir deste-çüb ele getürdi, geldi kim anlardan birkaçın öldüre. Meger ol köylüler bahadır erler-idi, bunların ayakları sesinden ol kavmuñ birkaçı uyandı, zīrā

kim cānverden ihtiyāt ile yaturlardı, derhāl durdılar, Keymān Şāh ile ol uğrıya hamle kıldılar. Keymān Şāh gördi ki yine t̄ali^c yārī kılmadı, bu türklerüñ birisinüñ bir eyü merkebi var-ıdı, t̄iz irişdi, dutdı ol ata derhāl bindi, at başın çevirdi girizān olup bir tarafa çıkdı, kaçdı. Bilmez ki kaçğı yaña gider, kaçtı yaydan ok çıkar gibi gitdi. Buğur Türkler ol uğrıya üşdiler, anı dutdılar, amān virmediler, derhāl öldürdiler. Geldiler kim Keymān Şāh'ı dañı ağacdan şeşeler alalar, gideler, gördiler kim ol

.....

180a⁵²

Ve hem Erdeşir Şāh'ıñ bir oğlı varmış, anıñ dañı adına Şāh Rāmīn dirler-imiş. Bir gün Şeh-rüz Vezir ikisini bir arada uyurken görür. Kızını dutar şanduga koyar, deñize birağur. Soñra kendü şāhına kaçdı ider anı dañı öldürür, oğlı Şāh Rāmīn'i dutar bende birağur. Diler kim anı dañı öldüre, hālİYā zindāndan ve bendden kırtulur, çıkar, kaçar Şeh-rüz'a didiler. Şeh-rüz tahta oturduğundan soñra Şāh Rāmīn'i bildi kim Sīm-āb şehrine varmış, Sīm-āb şehrinüñ pādīşāhı adına Suhrāb dirlermiş, anı hoş dutar hikāyetin şorar bilür. 'Ākıbet ma'şūkı haberin H̄āce Şālih adlu bir kişiden bilür ki Māh-pervīn, Hind Sultānı Keymān Şāh katına varmış. Anlar dañı çeri dutarlar, sürerler, ol Keymān Şāh katına varurlar. Meger ki Şeh-rüz'ıñ kıızı Māh-pervīn anıñ bendinde-iken Keymān Şāh'ıñ bir kıızı var-ıdı, adı Gülçin Bānū-y-imiş,

180b

ol kız Māh-pervīn'i kırtarur, Keymān Şāh'ı dutarlar habs iderler. Hikāyet çok, her biri bir yaña tağılır gider. Bu işleri geldiler Şeh-rüz'a hikāyet kıldılar, rivāyet itdiler. Ol dañı bizi göndürdi kim varavuz 'Irāk sultānı Serüye Şāh'a bu haberi degirevüz, tā anlar dañı bileler aña göre yarağ kıllalar, cevābın alavuz, Şeh-rüz katına varavuz ne ki dir ise haber virevüz didiler. Keymān Şāh anlaruñ bu sözünü işitdi, elin kendü yüzine dutup hay hay ağladı. Ol cemā'at eyitdiler: "Nolduñ ağlarsun?" Keymān Şāh eyitdi: "Bu cümle hikāyet ki söyledüñüz hep benümdür." Kañı benüm t̄ac u tahtum, saltanatum, mülükāne bahtum kamusı ol kız ucından yile virdüm, ol dañı elümden çıkdı, yine elüme girmedi. Ser-encāmlar geldi, benüm başuma kim kimse vaş itse olmaz. Evvel ve ahır kendüye ne hāl geldiye bir bir anı

⁵² Metnin 179a-b kısmı eksiktir.

181a

aldı, açdı, oğudı. Nāmede dimiş kim her ne kim dir-iseñ biz anı kabül kılduğ, uşta ol kızuñ ucından belāya uğrayan Şāh dañı bizüm katımuza geldi, dimiş. Andan Şeh-rüz eyitdi: “Ol Şāh anuñ katına ne vaqt gelmiş?” Elçiler eyitdiler: “Biz yolda bulduk, bize kendünüñ hikāyetlerin ve başından geçen ser-güzeştlerin eyitdi. Her ne kim andan işitdilerse bir bir Şeh-rüz’a beyān kıldılar. Şeh-rüz işidüp ‘acebledi.” Döndi Şeh-rüz eyitdi: “Ol Şāh Rāmīn lā-cerem bunda geliser durur, bu tahtı, bu mülki benden taleb-idiser durur, buña hāzır olup yarağ itmek gerek durur” didi. Andan nāmeler yazup dört yaña perākende kıldı, çok leşker cem’ itdi. Rāvī, rivāyet ider kim üç yüz biñ er Zāvül vilāyetinden, ırakdan, yağından ne kim begler, pehlivānlar var-ısa oğudı

181b

geldiler, dirildiler, Ğaznī şehriñ öñinde cem’ oldılar. Bu yaña Keymān Şāh, Serūye Şāh katında yimekte içmekde. Bu söz bunda dursun, biz geldük buğur Hüsn-i Kamer hikāyetine. Demişdük kim Şāh Rāmīn’i cīnnīler ile perīler ile dīvler ile isteyü gitmiş-idi, nāğāh bir gün Hüsn-i Kamer bir cezīreye irdi. Gördi kim ol cezīre kabkara yanmış henüz dañı küli yeliyle toza durur, ba’zı yirlerde dütün dañı tüte durur, Hüsn-i Kamer anı görüp ‘acebledi, eyitdi: “Bu cezīreye ne hāl geldi ki bunu böyle yandurmuşlar henüz dañı yana durur diyüp bir aracuğa vardı.” Gördi kim bir nīm-ten yatur henüz dañı cāni bedende, sürdi ol nīm-tenüñ üzerine geldi. Şordı aña, bu ne hāl-idi kim bu cezīreye uğramış. Nīm-ten eyitdi: “Bunda bir pādīşāh geldi, adı Şāh Rāmīn-imiş, bir kıızı sevmiş andan ayrılmış, anı isteyü yürüyü gelürken

182a

bu mağāma irdi. Çok bahādırları ve pehlivānları var-ımiş, hep da’ vīdārlar Sīm-āb Şāhı Suhrāb bile gelür. Biz anları gördük hamle kılduğ, dört biñ şīr-serler leşkeri bizden çok nīm-tenleri helāk itdi. Andan Şāh Rāmīn dañı bu cezīreye od urdı yağıdı, cümlemizi kahr eyledi. Ben dañı bir ayruğ yirde-y-idüm, geldüm bunda bu hāli gördüm, bu cezīreyi ki görürsün uşta hikāyeti böyledür” didi. Çün Hüsn-i Kamer bunuñ bu sözünü işitdi, şād-kām oldu. Andan ol nīm-teni anda hoş dutdı, zevāde viridi. Andan sürüp ol mağāma geldi kim Şāh Rāmīn leşkeriyle anda konmuşdı. Gördü kim ādem çerisi konmuşlar, dört biñ şīr-serler anda bile yimekte, içmekde, derhāl Hüsn-i Kamer kendüyi ādem şeklinde koydı, geldi bir kişiye şordı, bu ne leşkerdür didi. Eyitdiler kim

182b

Şāh Rāmīn leşkeridür. Suhrāb Şāh-ı Sīm-ābī'dür dağı Cārūs Emīr'dür, Yağān'dur, Māhūr, Taymūs, Pāpūr, Tāl-ı Hindū, Zāl-ı Hindū, Şehmās bir bir ol serverlerūñ adlarıñ eyitdi. Çün Hüsni-ı Kamer bildi, bir yire geldi, ol cezārenūñ içinde bir ağac dibinde durdı. Nāgāh birkaç atlular ol ağac dibine çıkageldiler. Meger ki ol gelen Şāh Rāmīn-idi dağı bile sende birkaç gulāmlar seyrāna binmiş-idi, seyride ol ağac dibine geldiler, Hüsni-ı Kamer'i anda gördiler, bir cemāl ve kemāl kim vaşf itse olmaz. Şāh Rāmīn anı göricek Māh-pervīn öñine geldi, derd ile bir kez āh kıldı, eyitdi: “Acebā benüm dağı sevdüğüm yārum қандay ki” didi. Bir gün ola mı ki ol maḥbūbum vişāline Ḥaqq beni irgüre diyü bir zamān kendüden vardı. Andan ‘aqlın başına getirüp ilerü vardı, Hüsni-ı Kamer'e selām virdi. Hüsni-ı Kamer karşı gelüp ikrām itdi,

183a

Şāh Rāmīn'ūñ selāmın aldı. Şāh Rāmīn eyitdi: “Ey Nigārīn! Ne cānsın, ne derde dermānsın ki ben sini göricek қанum қaynadı, cānum bedenümde oynadı, baña ḥālūñden ḥaber vir bilem” didi. Hüsni-ı Kamer eyitdi: “Ben beşirem, beşārete geldüm ki saña müjdegānī ḥaberīñ degirem.” Şāh Rāmīn eyitdi: “Ne ḥaberdür baña eyit!” Hüsni-ı Kamer eyitdi: “Şāh Rāmīn degül misin?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Belī.” Hüsni-ı Kamer eyitdi: “Ma'şūkuñ Māh-pervīn degül mi?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Oldur.” Hüsni-ı Kamer eyitdi: “Eyle olsa ben Māh-pervīn yalavacıyam, geldüm ki saña ḥaber degürem, sini alam anuñ қатına iletem, ikiñüzi birbiriñüzle buluşduram vāşıl olasız.” Çün Şāh Rāmīn, Hüsni-ı Kamer'ūñ bu sözün işitdi, sevindüğinden düşdi, ‘aqlı başından gitdi, bir zamān bī-ḥod yatdı. Andan ‘aqlı başına geldi, eyitdi: “Meger ki sen ‘İsā'sın ki beni ölü-y-iken

183b

beni diri kılduñ diyüp yirinden durdı, ilerü vardı, Hüsni-ı Kamer'e karşı du'ālar oқıdı.” Eyitdi: “Billāh ey cān bu sözüñ gerçek midür?” Hüsni-ı Kamer and içdi, eyitdi: “Belī yalan degülem, sözüüm gerçekdür” didi. Andan soñra Şāh Rāmīn, Hüsni-ı Kamer'i aldı, kendü bārgāhına geldi, bir dem oturdılar, buyurdı, ḥōn getürdiler yidiler. Ḥaber göndürdi. Begler geldiler, Hüsni-ı Kamer'i gördiler, cümlesi vālih ü ḥayrān oldılar. Suhrāb Şāh, Māhūr-ı Hindū dükeli serverler bile sevindiler, bu şādī ile üç gün anda oldılar. Dördüncü gün Hüsni-ı Kamer anları anda қодı, kendüsi sürdi Māh-pervīn'e geldi,

müjdegānī diyüp kulağın dutdı. Māh-pervīn ve Gülçīn ve Rūz-bih ve Demsāz bu cümle oturan cemā‘ at ne

184a

hāldür diyüp şordı. Hüsni-ı Kamer anlara beşāret haberin virdi. Ey Nigārīn! Şāh Rāmīn’i buldum didi. Māh-pervīn bu haberi işidüp ‘aqlı başından gitdi, bir zāman yatdı. Andan yine ‘aqlın başına dirdi, kalkup oturdı, Hüsni-ı Kamer’i ağzında[n] öpdı, yüzün yüzine urup gözlerinden yaşların yire dökdi. Hüsni-ı Kamer’ün ayağına düşdi, eyitdi: Benüm derdüme dermān kılan, vay benüm zaħmuma merhem uran cān, hemīşe ‘ālemde sağ ve selāmet ol diyüp du‘ālar şenālar kıldı. Andan dönüp eyitdi: “Ya anı baña ulaşdur, vāşıl eyle ya beni anda ilet bu işi hāşıl eyle, ikimizi vişāle irgür” didi. Hüsni-ı Kamer eyitdi: “Şabr eyle yarağ düzelüm andan varam anı saña getirem” didi. Derhāl perīler viribdi bir ulu bārgāh getürdiler kim heç benī ādem elinden gelmemiş-idi, düzmişlerdi, dīvler,

184b

perīler, cinler düzmişlerdi. Yetmiş direkleri var-ıdı, her biri birer kıymetī cevherler ile bezenmiş-idi, hezār dürlü renklü atlaslarla nağş u nigār olunmuş-ıdı, tanābları hezār dürlü rengīn ibrişimlerden-idi, mıhları hām gümişden, kıızıl altundan-ıdı, vaşfını Allāh bile, meger bu kadardan kalanın kıyās eylegil ne resme bārgāh-idi. Dīvler, perīler götürüp getürdiler, anı ol maķāmda ķurdılar. Bir la‘lden taht daħı yitürdiler, anı daħı ol bārgāh içinde ķodılar, dört ayakları dört muraşsa‘ legençe içinde dururdu. Ol legençeler içine kıymetī taşlar dökmişlerdi, ol legençeleri gül-āblar ile doldurmuşlar-ıdı. Her bir kıymetī taş ol gül-āb suyuyla bir dürlü revnağ virirdi. Kıızıl altundan şandalīler sağa şola ķodılar, kırķ şandalī daħı muraşsa‘ dandı. Andan buyurdu,

185a

bezm āletlerin getürdiler, hāzır kıldılar; zerrīn kāseler, zevrağlar, çarğatlar, yandağular, ķumķumalar, sağrağlar, ķadehler, piyāleler, bednālar, şışeler, taş-ı zerrīnler her birinde şarāb, revāğ ārāste kıldılar. Sāz āletlerinden daħı çok getürdiler; rebāb, barbut, muğannī, ķānūn, ķopuz, tanbūr, tanbūra, vedyilon, erğanūn, def, nāy, çenk, çeğāne, ‘arabrut, ‘acebrut, tulum, ney, ‘ıraķī, çengī, haṭāyī, zīr ü bem cümlesini yirlü yirince düzdiler, ķodılar. Güyendeler, sāzendeler hāzır kıldılar. Hüb āvāzlar her biri ellerine sāzların dutup durdılar. Raķķāşlar raķş için her biri çihār pāre ellerine aldılar, bül‘aceb tonlar geydiler, erkek tāvūs gibi olupurdılar. Bu zīnet ve zīver hep ārāste yirince durdılar,

müheyyā müretteb andan matbahların kaydın gördiler. Hezār dürlü ni‘ metler bişürdiler kim gelen ulular serverler ol ta‘āmlardan yiyeler. Bu cümle kayd tamām olduğdan soñra Hüsni-ı Kamer, perī leşkerinden

185b

birkaç ulular getürdi. Bunlaruñ cümlesini hıla‘ tlerle tonatdı, her birinüñ ellerine dürr ü cevāhir virdi ki Şāh Rāmīn gelicek anuñ üstine saçalar. Dükeli kaydın çün tamām oldu, Māh-pervīn, Rüz-bih, Demsāz bu şādılığda. Andan Hüsni-ı Kamer perī leşkerin aldı, havā yüzinden uçup ol nīm-tenler maķāmına geldiler. Şāh Rāmīn’e, Hüsni-ı Kamer kendüyi ‘ arz kıldı. Şāh Rāmīn bildi eyitdi: “Yā Nigārīn! İmdi dilerüm ki bu leşkerüme kendüñi ve leşkerüñi gösteresin tā ki bunlar dañı sizleri göreler aña göre ‘ amel kılalalar.” Hüsni-ı Kamer buyurdı, perī leşkeri kendülerin ol ādem leşkerine dañı şır-serlere gösterdiler, cümlesi görüp hayrān kaldılar, andan gözleri öğrendi. Hüsni-ı Kamer buyurdı, çok perī leşkeri geldi, Şāh Rāmīn’i ve leşkerini cümle rañtıyla bargāhlar-ıla götürdiler, Hürrem-ābād ceziresine getürdiler, hāliyā

186a

indürüp bunları bir hūb maķāmında kondurdılar. Andan Hüsni-ı Kamer sürdi, kendüsi Māh-pervīn katına geldi, eyitdi: “Ey Nigārīn! Uşta ma‘şūķı senüñ katına getürdüm” didi. Māh-pervīn bu sözi işidüp sevindi, şöyle kim ‘ aķlı başından gitdi, bir zamān yatdı. Andan yüzine gül-āb saçdılar ‘ aķlı başına geldi, gözün açdı kanı ol dilberüm didi. Hüsni-ı Kamer eyitdi: “Dur ‘ aķluñı başuña dirşür, sini aña iletayın birbiriñüzü görüñ” didi. Māh-pervīn āşüfte olup yirinden durdı, yalun ayak başı açuķ Hüsni-ı Kamer yanına düşdi. Gülçīn, Rüz-bih, Demsāz bāķī ne kadar kim bilesine cemā‘ at var-ısa Māh-pervīn ardınca bile geldiler. Evvel Hüsni-ı Kamer, Māh-pervīn ile Şāh Rāmīn leşkerine irdiler, ādem şeklinde-y-idi. Hüsni-ı Kamer’i çün

186b

gördiler, Şāh Rāmīn’e haber kıldılar. Ol dañı muntazır-ıdı, bildi kim dost kendüye yaķun irdi, ol dañı dīvāne var yirinden durdı, Māh-pervīn’e karşı yügürdi. Māh-pervīn, Hüsni-ı Kamer’le gelürken baķdı, Şāh Rāmīn’i gördi, ‘ aķlı başından gidüp derhāl yire yıķıldı, bī-hod olup bir zamān yatdı. Şāh Rāmīn dañı çün Māh-pervīn’i gördi, yügrüp geldi, Māh-pervīn’i kenārına aldı, ol dañı āh idüp ‘ aķlı zā’il oldu, ol dañı yir üzerine yıķıldı, bir zamān bī-huş yatdı. Hüsni-ı Kamer, Gülçīn Bānū çün ol ikisini eyle gördi,

beğāyet hayrān aldılar. Rūz-bih ile Demsāz yūgrūp vardılar gūl-āb-dān getürdiler, ađzını adılar, ol iki dilberūñ yüzlerine sadılar, ‘aılların başlarına dirdiler. Yine durup birbirini ucudılar, yüz yüze urdılar, olların birbirinūñ boynına oladılar. Yine

188a⁵³

size od dimek ne acet! Hikāyetūñ evvelinden aırine dek ol serverlere eyitdiler. amusı iidūp tañladılar. Māh-pervīn’ūñ ađzından üccet aldılar. Andan Őoñra yara ıldılar kim ol vilāyete gideler. o eri cem’ itdiler. Andan H’āce Őālīh’e bu aberi bildürdiler, nāme göndürdiler. ün āşīd geldi, nāmeyi oudılar, hāli bildiler. H’āce Őālīh daı eri dirşürdi, kendü bile yola girūp gitdiler, Őehri bir eyü kiiye imarladılar. Andan otuz biñ güzīde leker ile H’āce Őālīh Hürrem-ābād cezīresine geldi, cümle asretlūleri bir yerde gördi, yaradana Őükürler eyledi. Dükeli serverler ile görüŐdi, andan ‘arz-ı leker itdiler, yüz elli biñ eri aldılar, alanına destūr virdiler, zevāde aydın daı gördiler, dilediler kim Zāvūl’dan yaña gideler. Hüsni Kamer eyitdi: “Yedi gün daı Őabr eyleñ atamdan daı eri gelse gerekdür” didi. Bir hefte daı arār

188b

itdiler. Bir gün havā yüzinden gūlgüle belürdi, ‘Acāl Perī irdi. Ol daı yigirmi biñ perī erisiyle geldi, havādan inūp bir maāmda ondı. Yine bunlar bir gün oturup ‘iŐret eyler-iken Emlāc hikāyeti aıldı, ol daı on biñ perī leker ile geldi, görüŐdi. Őāh Rāmīn eyitdi: “Bize bir ayd daı vardur kim anı daı görevüz.” Eyitdiler: “Nice aydın vardur?” Őāh Rāmīn eyitdi: “Melik-i Bahr’e daı aber itmek gerekdür.” Buyur nice idelūm diyūp Őordılar. Ol cemā’ atūñ arasında meger bir baħrī er var-ıdı, ol yirinden durdı, eyitdi: “Eger Őehzāde baña destūr virürse ben varam ol Melik-i Baħr’e aber ılam” didi. ün Őāh Rāmīn andan bu aberi iŐitdi, destūr virdi. Ol Őaħş durdı, sürdi ol deryā kenārına geldi kim Melik-i Baħr anda ıkmıŐ-ıdı, derhāl kendüyi baħre urdı, dibine aldı, Őol araya irdi kim anda deñiz yil ile yuaru

189a

mu’alla dururdı. Deñizūñ altı bir mu’azzam Őehr-ıdı, Baħr-i Zīr derler-ıdı, Melik-i Baħr ol Őehirde olurdı. Aña Őehzāde’nūñ nāmesin virdi, aldı, oudı, hikāyeti bildi. Ol

⁵³ Metnin 187a-n kısmı eksiktir.

dağı sekiz biñ kendü kavminden ‘acā’ib, ğarā’ib ecnāslardan dirşürdi ve eyitdi: “Varuñ ol kişiye irüñ. Bunlaruñ her birine besī bisyār deñiz tañsuqların virdi, bu teberrükleri aña iletüñ” didi. Aldılar deryā yüzine çıkdılar, andan kenāre irdiler, sürdiler, Şāh Rāmīn katına geldiler. Ol kavmlar, ol ecnāsları gördiler ‘azīm tañladılar. Ol ecnāslar dağı ol Melik-i Baħr virdiği teberrükleri ol ululara degürdiler, uş Melik-i Baħr dağı size gelidurur didiler. Sekiz biñ er dağı ol nāhiyeden dirildi, iki yüz biñ er dirildiler, her ecnāsdan, her tāifeden. Andan ‘Acāl’e, Emlāc nazār kıldı, eyitdi: “Gelüñ ey ulular nice rāy idelüm

189b

der-iken bir kişi ara yirden durugeldi, eyitdi: “Şāhā! Ben kuluñ ‘Irāk’dan gelürüm Serüye Şāh katından kim ‘Irāk sultānidur, ol Şāh katına bir er geldi, ol Hind’den imiş, adına Keymān Şāh dirler-imiş. Ol sizüñ hikāyetleriñüz Serüye Şāh katında rivāyet kıldı. Başına çok ser-encāmlar gelmiş, ‘ākıbet habsden kırtulur, rüzgār ile ol sultānuñ katına irdi, hikāyetini bir bir aña eyitdi. Ol işitdi, ‘acebledi, anı katında hoş dutdı, şalıvirmedi, leşker cem’ idedururlardı kim yine Keymān Şāh iline varalar. Ol vilāyeti aña alıvireler. Serüye Şāh anı tahtına geçüre, olaydı kim ben berü yaña gitdüm, uş geldüm bu dem size haber kıldum, hikāyet böyledür” didi. Çün Şāh Rāmīn ol erden bu haberi işitdi, döndi beglere eyitdi: “Gördüñüz mi ol mel’ün yine bize bir emek oldı. Ne buyurursız nice idelüm” didi.

190a

Begler eyitdiler: “Pes bize vācibdurur kim evvel anı kayd idevüz, soñra şehri ve Şehrüz’ı dağı bulavuz diyüp ol maķāmdan iki yüz [biñ] er ile göçdiler, cā-be-cā, menzil-be-menzil gitdiler.” Bir gün ‘Irāk cānibine yakın yitdiler, bir taģuñ dibinde ķondılar. Bir iki gün diñlendiler yine dilediler kim ol maķāmdan göçelderdi. Nāģāh gördiler bir kişi yola düşüp gider. Şāh Rāmīn buyurdı, vardılar, dutdılar anı getürdiler. Ne kişisin diyüp şordılar. Ol er eyitdi: “Ben kāşıdam Kābar Hān’dan gelürüm ki Muģān pādişāhidur, andan ‘Irāk sultānına nāme iletürem” didi. Şāh Rāmīn eyitdi: “Getür nāmeyi görelüm diyüp elinden aldı, mührin götürdi, ol nāmeyi müţāla’ kıldı.” Yazılmış kim: “Ey Serüye Şāh kim ‘Irāk sultānısın bilgil ve āģāh olģıl kim ben ki Kābar Hānam Muģān pādişāhiyum sen ki ‘Irāk sultānısın geldüm ki senüñle bir cān olavuz, uş elli biñ er ile

190b

h azret ne irirem, oğlumı oğullığa kab l kılasın, küyegü id nes n. Ben dağı senün dostuğna dost d şmeniğne d şm n olam, yok dırsen senünle muğkem ceng m vardır.” C n Ő h R m n n meyi ol resme oğudı, başın şaldı, tebessüm idüp birez durdđ. Begler eyitdiler: “Ey server! Niye tebessüm itdün?” Ő h-z de eyitdi: “G r n begler nice h ld r kim biz varuruz kim Keym n Ő h’ı andan dileyev z.” Bu n meyi gönderen dağı Muğan’dan yol kes p geldi kim Ser ye Ő h’uğn kızığn ala, eger virmez ise ol dağı bu Ő h’la ceng ide, ol kişi bu iki ‘ad  arasında nice itsün diyüp esirgedi, döndi, ol k şıda eyitdi: “Şimdi ol K bar H n k dadur? Oğlunuğ adı nedür? Ne yirde konup durur bize haber vir” didi. K şıd eyitdi: “UŞta Őađđ ken rına yağun bir c y-g hda konup durur” didi. Ő h R m n eyitdi: “Oğlunuğ adı nedür?” K şıd eyitdi: “Oğlunuğ adı Kaytar H n’dur” didi.

191a

Ő h R m n ol k şıda eyitdi: “Şimdi ol Muğan p diŐ hı bize yağın mıdur?” K şıd eyitdi: “Ey server! UŞta karşuğı b st nuğ ardındadır” didi. Ő h R m n eyitdi: “İmdi kerem eyle sen benümle bile ol, ben varayum ol senün h nuğ içün ol kaydı bit rey m, benüm dağı ol Ser ye Ő h katında mağş dum vardır, anı dağı göreyüm, andan seni g nderem h nuğna varasın yağud h nuğna ben bile varam” didi. K şıd, Ő h R m n’den bu haberi işitdi, dönüp andan Ő h’a şordı ki siz kimsiz, bu leşker ne leşkerdür, ol Ser ye Ő h’dan ne mağş d nuz vardır? Ő h R m n, Keym n Ő h hik yetin eyitdi kim: “Ser ye Ő h katına gelmiş anı andan istemege varuram” didi. Döndi, k şıd eyitdi: “Keym n Ő h ne kişidür?” Ő h R m n k şıda bir bir anuğ hik yetlerin eyitdi. K şıd eyitdi: “Vay ol mel’ n

191b

katı yalanlu er-imieŐ” didi. Andan r zı oldu kim Ő hına bile vara. Ser ye Ő h’a k şıd öyle şandı kim bu çok leşker ile gider. Ő h R m n eyitdi: “Ey k şıd! Ben senünle yalığuz giderem. Görelüm ki ol Ő h bize ne cev b virür” didi. K şıd eyitdi: “Sen bil rs n.” Andan Ő h R m n kendü bir n me yazdı kendü bildiginleyin, ol n meyi dürdi, mühürledi, andan elçi olup ol k şıd ile Ser ye Ő h katına ‘azm kıldılar. Leşkeri Őađđ ken rında k dđ, sürdi ol ikisi bile Bağd d iline geldiler, gördiler kim çok leşker konmiŐ, bir ere şordılar kim Ser ye Ő h b rg hı k dadur? Eyitdiler: “Ő h bunda degül,

henüz dahı şehirdedir, ne kavmsız Şāh'ı neylersiz diyüp şordılar.” Şāh Rāmīn eyitdi: “Elçilerüz Şāh'a nāme getürdük.” Çün ol er Şāh'dan bu haberi işitdi, anları aldı, şehre götürdi, serāya yitürdi, Serūye Şāh'a 'arz

192a

kıldı. Serūye Şāh buyurdi, içerü girdiler. Şāh'a 'izzet idüp çıkardılar, nāmeyi Serūye Şāh öninde kodılar. Şāh aldı, ol iki nāmenüñ mührin götürdi, vezīr eline virdi, alup okudı, nice Kābar Hān nāmesin kāşid elinden Şāh Rāmīn okumış-ıdı, andan ol nāmeyi kim Şāh Rāmīn düzmiş-ıdı, buğur açdı, anı okudı. Gördi yazılmış kim benüm katumdan ki Şāh Rāmīn'üm senüñ katuñda ki Serūye Şāh'sın, işitdüm ki senüñ katuñda bir kişi var-ımış, adı Keymān Şāh'dur. Anı dut benüm katuma vir, senüñle kardaş olalum yok dirseñ saña ahīr peşimānlık aşşı itmez, benden fā'ide bulamazsuñ. Eger beni şorar-ısañ Zāvül sultānı Erdeşīr Şāh oğlıyum adum Şāh Rāmīn'dür. Egerçi atamı Şeh-rüz Vezīr, hıyānet idüp kahr eyledi, zehr ile öldürdi, elbette ben dahı anı öldürsem gerek bu sözi benden işidüp kulağıña küpe

192b

idin. Dilersen ki tāk u tahtuñ mülūkāne bāhtuñ saña pāyidār qala bir müddet diri olduğına saltanat süresin. Serūye Şāh çün bu iki nāmenüñ hatını dinledi, gözleri kanı donup 'azīm kağıdı. Meger ki Keymān ol dem Serūye katında otururdu, döndi Serūye Şāh anuñ yüzine bağıdı, eyitdi: “Ey Hind pādīşāhı! Sen ne dirsın bu iki nāmenüñ cevābında.” Keymān Şāh eyitdi: “Sen nice kim emir idersın biz mutı'yiz buyur” didi. Serūye Şāh döndi. Şāh Rāmīn'e eyitdi: “Var ol Zāvül begine, ol Şāh Rāmīn'e eyit. Ben ol aşıl degülem ki benüm katuma geleni ki beni penāh-idindi, ben anı dutam ele virem, var eyit ol kişiye varsun kendü ferāğatiñde olsun, bu kişiden el yusun. Yok dirse kendü bilür ben Yezdegird aşlıyam benüm ceddüm Keykāvūs dedem Keykūbād'dur, Sāsān ulularına haber iderem gelürler anuñ

193a

hākisterini bād-ı havāya virürler” didi. Şāh Rāmīn andan bu sözi işidüp fikre vardı. Söze gelince döndi, Serūye Şāh ol kāşıda dahı cevāb virdi, eyitdi: “Ey kāşid! Sen dahı var hānuña eyit, ben kızumı ırak iklīme virmezem. Benüm anuñ leşkerinden bāküm yokdur, dönsün kendü vilāyetine gitsün yoğsa anuñ dahı gözine cihānı teng gösteririn. Ne ol olsun ve ne anuñ oğlı olsun diyüp 'itāb-ile cevāb virdi.” Çün ol kāşıda dahı cevābı

degdi, döndi Şāh Rāmīn eyitdi: “Ey Melik-i ‘Irāk! Ol Zāvūl pādīşāhınıñ oğlu bir ‘aceb erdür, hem ‘ayyār hem pehlivān hem sultāndur. Sen andan hāzer it, çok dürlü fitneleri vardur, mebādā ki saña andan bir mekr irişe soñra hayf idesin, zīrā ben anı bilürem kim nice ‘aceb ādemdür.” Çün Serüye Şāh, Şāh Rāmīn’den bu haberi işitdi, eyitdi: “Benüm kimse

193b

den bāküm yoqdur. To[g]ru ersin, kendü işiñe git ve pādīşāhuña haber vir” didi. Şāh Rāmīn ayruq cevāb virmedi. Tek durdı hāliyā nāmeye cevāb yazılmadı. Kāşıdla Şāh Rāmīn’i bir odaya getürdiler, ol gice ol ikisi anda qaldılar. Çün irte oldı, Serüye Şāh durdı, tahtına oturdı, begler ve pehlivānlar qatına cem‘ oldılar, bunlaruñla danışdılar, eyitdi: “Siz dağı rāy-ı tedbīr idüñ ve iki ‘adüya nice cevāb itmek gerek her biri bir dürlü söz söylediler.” Kimi eyitdi: “Kızıñı vir.” Kimi eyitdi: “Virme.” Kimi eyitdi: “Keymān Şāh’ı tut anuñ eline vir, ol Şāh Rāmīn da‘ vīdār kişidür sini, bizi böyle qomaz.” Kimi eyitdi: “Anuñ elinden ne gelsün biz anuñ dağı leşkerinüñ dağı külini bād-ı havāya şavuralum” didi. Kimi eyitdi: “Kabar Hān’uñ çerisi ya ili bizüm elümüzden

194a

qurtuldu mı ki bu yanuyla, bu şanuyla gelür” didiler. Anı şöyle qılalum ki bu ‘āleme gelmedük gibi olsun diyüp her biri bir dürlü lāf urdılar. Andan Serüye Şāh buyurdı, bir nāme yazdılar, kāşıd eline virdiler, bir nāme dağı Şāh Rāmīn eline virdiler, bunları göndürdiler. Serüye Şāh kendü tahtında qaldı. Ol gün Şāh Rāmīn ile Bağdād şehrinden taşra çıqdılar, yol üzerine gelüp bir yirde durdılar. Şāh Rāmīn, kāşıda eyitdi: “Sen var benüm leşkerüme eyit melül olmasunlar. Ben bunda qaloram, velī anlar leşkeri alsunlar bunda gelsünler, ol qaydı anlar eyle görsünler” didi. Ve hem sen dağı andan geç kendü hānuñ qatına var, uşda hod işitdüñ hāl nedür bildüñ kim kızı virmezler. Bizden hānuña selam degür ve bizden işitdüğüñ hikāyeti bir bir eyit aña haber vir bilsün” didi. Ol dağı aña göre ‘amel

194b

qılsun diyüp anı Kabar Hān’a göndürdi. Kendü andan yine Bağdād şehrine döndi, geldi, bir arada fikre vardı ki nice rāy ve tedbīr eyleyem diyü ki Keymān Şāh’a ve Serüye Şāh’a zafer bulam diyüp bu endişe ile qaldı. Biz geldük kāşıd hikāyetine anı beyān idelüm. Çün kāşıd Şāh Rāmīn’den ayrıldı, evvel Şāh Rāmīn leşkerine geldi, cümle

serverlere hikāyeti bildürdi. Leşkerine eyitdi: “Ol anda aldı beni habere bunda şaldı ki siz daı leşkeri çekesiz, Bağdād öñine varasız, Serüye Şāh’a muābil olasız” dedi. Bunlara çün bu haberi degürdi, andan geçdi kendüsi abar Hān atına vardı, ol iletdügi nāmenüñ cevābın virdi. Haber nice ki abar Hān’dan işidüp söyledi ve abar Hān nāmenüñ cevābın işidüp başın şalduğın daı āşıd

195a

eyitdi: “Ve ey Şāh-ı Cihān! Bilgil kim ben yolda bir şāh atına irdüm. Zāvül sultānınuñ oğlı-imiş, adına Şāh Rāmīn dirlermiş, leşkeri çok, her ecnāsdan var. Ol beni dutdı, haberüm bildi, nāmeyi gördi, beni aldı ol Serüye Şāh atına vardı, çok söyleşdi cevābı baña Serüye Şāh’dan girü ol alıvirdi. Andan beni göndürdi, var benüm leşkerüme haber ıl” dedi. Andan geçüp hānuñ atına var didi. Kendü anda aldı. Ben anuñ sözün dutdum. Andan anuñ leşkerine vardum, haber ıldum, buğur andan geldüm uş hazretüñe irdüm, haber ıldum. Bilgil kim ol ‘Acem pādişāhı kızını saña virmez, hem ol ‘İrā şāhınuñ atına bir şāh gelmiş Hind vilāyetinden adı Keymān Şāh-imiş. Şāh Rāmīn daı anı isteyü geldi elçi şüretinde. Serüye Şāh ol eri virmedi, birkaç iti sözler söyledi. Şāh Rāmīn

195b

yine Bağdād şehrinde aldı, leşkerine gelmedi. Leşker daı anuñ ardınca Bağdād’a gitdiler. Revādur ki siz daı ol yaña varasız didi. abar Hān çün kim bu haberi işitdi, buyurdi, leşkerine ‘azm idüp Bağdād’a gitdiler rüzgār ile. Bir gün Bağdād’a yakın bir laıf yirde leşker ile ondı. Muğān leşkeri çün elli biñ er-çün ordı bıradılar, ol aradan abar Hān yine Serüye Şāh’a haberci göndürdi. āşıd geldi, Serüye Şāh’a eyitdi: “Uş Muğān sultānı geldi ne buyurursın?” Serüye Şāh, Keymān Şāh’a eyitdi: “Duruñ taşra leşkere ıkalum, ‘arz-ı leşker idelüm” dedi. Serüye Şāh, Keymān’la şehirden ıkup leşkere geldiler, gördiler Şa kenārına tolmış şahrāyı, tağı, taşı leşker dutmuş. ‘Ārızāne geldi, ‘arz-ı leşker itdiler, beş yüz biñ er cem‘ olmuş, hayli ‘Acem begleri, pehlivānları var, şunlaruñ gibi kim adların

196a

aydurum; Kenāreng, Āvāreng, aymās, Hüşeng, Bih-kerd ve Bih-merd, Şehrān, Mārūn, Aabar, Abār, Eymür, Keymür, Sāson, Temrās, Mīrhāhi, Semhür, Māmür, Keymün, Keygün, ayān, Tūlān, Tātür, Seçur, Sā bu adar pehlivānlar amusı Serüye atında

derildiler. Andan Serūye buyurdu, sera-perdeyi taşra kırdılar, çetr-i şāhī, bir sīm sayevān, ‘alem, sancağ, tūğ, naqqāre, tabl-ı kūs cümlesini ārāste kıldılar. Qaravula er bindürdiler, pusu yirlerinde göndürdiler. Bunun üzere üç gün geçdi, dördüncü gün haber geldi kim uşta Şāh Rāmīn leşkeri geldi, didiler, anlar dağı iki yüz biñ er-idi. Her tāifeden var-ıdı; dīv, perī ve cīnnī ve şīr-serler ve pīl-serler, benī ādem çerisi bile. Çün Serūye Şāh bu sözi işitdi, serāsīme oldı, yine tiz dört yaña nāmeler göndürdi, çeriler gelsünler diyü, kendüsi yarağ itdi, yedi gün geçdi, sekizinci gün leşker

196b

bindiler, Qabar Hān leşkerine karşı vardılar. Qabar Hān’a haber irdi, ol dağı elli biñ er ile bindi, Muğān kavımıyla ol beş yüz biñ ere beraber irüp muqābil durdılar. ‘Alemler dikdiler, tūğ-ı hānī kıldurdılar, naqqāre yangısı ‘āleme şadā bırağdı, iki leşker şaf çeker, karşı bağar ki durdılar. Meymene ve meysere kalp [ve] cenāh ārāste oldı ki erenler şaf ileyine gelüp durdılar, nazār meydāna bırağdı, görelüm meydāna kim girür didiler. ‘Irāğ çerisinden Sāk meydāna girdi, lū‘b u cevlan kılup meydāna er diledi. Muğān serverlerinden bir bahādur aña karşı vardı, adına Keng-i Muğānī dirlerdi, Sāk ile bir zamān ceng itdiler. Sāk anuñ merkebin kılıç ile çalup bırağdı, Keng atdan ayrıldı, Sāk geçüp vardı, Keng yirinden durdı. Sāk

198a⁵⁴

eyitdi: “Bu hālet içinde-iken nāgāh gördi kim kapuda ğalebe kıpıdı. Ne hikāyetdür diyüp şordılar.” Şāh Rāmīn dağı gördi kim bir er içerü girdi, Serūye Şāh’a karşı yüz yire urup feryād eyledi. Serūye Şāh eyitdi: “Ey yigit! Ne olduñ?” Ol şahş eyitdi: “Şāhā! Bir leşker gelürler kim vaşf itsem olmaz. Her birinüñ kıddi mu‘teber, sözleri ra‘d āvāzına beñzer, başları pīl başına benzer, hortumları begāyet uzun, dişleri toñuz azusına benzer, çok kavm uş gelüp leşkerüne irdiler.” Dir-iken bir feryādcı geldi, ol dağı Serūye Şāh’a eyitdi: “Şāhā! Ben dağı bir cemā‘at gördüm başları arslan başına beñzer, gövdeleri bile pīle beñzer, āvāzları İsrāfīl şūrına benzer, anlar dağı uş pīl-serlerün ardınca irdi. Ol er sözin tamām itmeden bir er dağı geldi.

⁵⁴ Metnin 197a-b kısmı eksiktir.

198b

Ol daħı “Şāhā! Ben daħı bir cemā‘ at gördüm kim atlarınıñ toynaqları yiryüzine başmaz, mu‘ allak yil gibi esüp gelürler, anlar daħı uş geldiler, irdiler” didi. Çün Serüye Şāh bu sözleri işitdi, ‘azīm mütevehhim oldu, döndi Keymān Şāh yüzine baqdı, el ele kaqdı eyitdi: “Ey Melik-i Hind! Nice idelüm?” Keymān Şāh eyitdi: “Bu gice cāsūslar göndür, varsunlar ol qavmı görsünler, eger gerçek olacaq olursa aña bir tedbīr kılam” didi. Derhāl ğulām şeklinde Şāh Rāmīn ilerü geldi, eyitdi: “Şāhā! Eger destūr virürseñüz ben kuluñ varayın, ol qavmı göreyin, andan ne hāl olursa geleyin bunda size bildüreyin” didi. Serüye Şāh eyitdi: “Maşlaħatdur ammā tiz gelmek gereksin” didi. Şāh Rāmīn olsun diyüp bārgāhdan çıqdı, sürdi, Qabar Hān

199a

leşkerine geldi, içerü bārgāha girdi, ilerü vardı, Qabar Hān’a selām viridi. Qabar Hān anuñ selāmın aldı, ne kişisin diyüp Şāh Rāmīn’e şordı. Şāh Rāmīn kendüyi ol hāna bildürdi. Qabar Hān işidüp ‘azīm sevindi, yirinden durup tahtından indi, ilerü varup Şāh Rāmīn’le görüşdi, eyitdi: “Ey server! Bu ne hikāyetdür ki bunda yalnız geldüñ, leşkerüñ hāli nice oldu, sen bunda ne işe geldüñ?” Şāh Rāmīn kâşıd ile buluşduğın Qabar Hān’a bildürdi, eyitdi: “Kâşıdı ben size göndürdüm, ben anda Serüye Şāh katında kaldum, kaşdum bu-y-idi kim anuñ kaydın bir yaña ideydüm, andan dönüp berü gideydüm, feryādcı birbiri ardınca geldi, leşkerüm geldigi hikāyeti bir bir Serüye Şāh’a didiler, dilediler ki cāsūslar göndereler, ben ilerü vardum eyitdüm,

199b

cāsūsluq bilürem didüm, ol sebebden bunda geldüm, tā ki sizi görem ben daħı kendüzümü size bildürem, andan varam anlara ħaber virem, daħı bildigümi anlara işleyem. Qabar Hān eyitdi: “Ey Şāh-zāde! Ben senüñ luḡ u keremüñ, erligüñ, seħāvetüñ işitdüm, yüzüñ görmedin saña ‘aşıq oldumdı. Çün yüzüñ gördüm, bildüm şükür ki didiklerinden biñ ziyādesin. İmdi ne buyurursın baña ħaber vir, aña göre bir iş kılayın. Oğlum Kaytar Hān senüñ kulcağızuñdur.” Bu Serüye Şāh’uñ kızını bir tācir vaşf eyler oğlum katında, ol kızuñ vaşf u ħüsnin öger, ol daħı oğlan ādem görmeden vaşfuñ işitmekle ‘aşıq olur. Ol kızuñ ‘aşkından bir müddet dīvāne oldu, ħayli zaħmet çekdi, görmege ‘aşıq oldu, gördüm ki bu derdden ölür, firākı

200a

benüm içimde alur. VezİRümle tanışdum, nice idelüm didüm. VezİRüm eyitdi: “Çeri dirşür, pehlivānlar ile sür, ‘Irāk’a var. ‘Irāk sultānı Serūye Şāh’uñ kıızıñ dile, virürse bileñe çok māl getür kıız alıñun virmege, eger yo virmezdirse ceng idesin arb u ħarb ile kıızı alasin” didi. Ben vezİRüm sözi ile bu işi ıldum. Beş biñ yük māl, genc ħazīne getürdüm, elli biñ güzīde er bile aldum, bunda geldüm. Diledüm ki Serūye Şāh’uñ kıızıñ alam, yolda āşīd göndürdüm-idi, sizlere uğrar, ħālī size bildirür, sizüñle anda bile varur nāmeyi virür, Serūye Şāh our, bilür, aır virmezüm dir. ħaber alup yine siz āşīdı bize göndermişsiz, Serūye Şāh atında siz almışsınız. Biz ħod görmedin size muħıbb olmışdu, çün gördük, muħabbetimiz daı ziyāde oldu, imdi ne buyurursız

200b

bize buyuruñ emriñuze cān içinde yir eyleyem. Şāh Rāmīn eyitdi: “Ey Melik-i Muğān! Sen çün bize muħabbet itdüñ, bizüm daı muħabbetimiz size daı ziyādedür. Zīrā muħabbetdendür ki muħabbet peydā olur. Bilgil kim bizüm daı leşkerimiz yaun gelmişdür. Şimdiye degin Keymān Şāh için ise cengimiz bundan ilerü girü senüñ için daı senüñ oğluñ için olsun. Heç ğam yime ben senüñ oğluñı mūrādına irürmeyince ben daı mūrāduma irmeyem” didi. Çün abar ħān, Şāh Rāmīn’den bu sözi işitdi, şundı, Şāh Rāmīn’üñ elin öpdi, eyitdi: “Sen benüm başum tācısın. Egerçi Muğān Meliki sultān-ıdı ‘ār itmedi kendüñüñ mertebesin arturdi.” Nite kim şā‘ ir buyurur. Şi‘ r:

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

Kişiler kişi kişiler olur
Kişi kişileyin kişiler olur

201a

Şundı, Şāh Rāmīn daı abar ħān’ı iki gözlerinden öpdi. Andan eyitdi: “Ey Melik-i Muğān! Sen var bizüm leşkere arıl, benüm selāmum anlara degürgil, eyit, anlara kendü işiñüzde oluñ didi digil, ammā bizden yaña göz ula dutadursunlar. Biz daı anlardan yaña göz ula dutadururuz. İnşa’allāh kim malūbuñuz ve matlūbumuz ħāşıl ola, hem oğluñ ma‘şūasını ele getirevüz diyüp abar ħān ile esenleşdi. Andan ıup yine Serūye Şāh atına geldi.” Serūye Şāh eyitdi: “Ey cāsūs! Nice itdüñ?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Ey Şāh-ı ‘Irāk vardum, gördüm! Bu kişiler didigi gerçek-imiş, ammā ben bir yirde bir

kişi gördüm bir ağac dibinde yatmış, uyur, mülükâne tonlar giyer, ben eyitdüm ki ‘aceb bu ne kişi ola, şöyle zann iletdüm ki ol ya Şāh Rāmīn’dür ya Muğān melikidür. Hāliyā

201b

ikisinden biri olsa gerek, kıyamadum ki çatına varam, ihtiyāt kıldum, uş geldüm size haber eyledüm, bākī her kimüñ ki elinden hüner gelürse varsun anı ele getürsün” dedi. Serüye Şāh çün bu sözi işitdi, döndi Keymān Şāh’a eyitdi: “Sen ne dirsın, nice itmek gerekdür?” Keymān Şāh eyitdi: “Ben işbu erüñ sözine bakaram, eyle şanuram ki bu söyleyen kişi Şāh Rāmīn kendüdür, eyle kıyās eylerüm” dedi. Serüye Şāh bu sözi işidüp güldi, eyitdi: “Ey Melik-i Hind! Eyle kırkımışsın ki yılandan kim alaca ipi görürseñ yılan şanursın.” Keymān Şāh eyitdi: “Eyle dime ben anuñ çok dürlü ‘ayyārılıkların bilürem anuñ-içün eyle didüm” dedi. Serüye Şāh eyitdi: “Hāy delü! Çok söyleme bu sözi kırıl” dedi. Keymān

202a

Şāh eyitdi: “Yok degülüm hāliyā ben bilürem bunı sözinden kim Şāh Rāmīn’dür.” Şāh Rāmīn eyitdi: “Böyle dime, çün didüñ bari beni dutuñ bir halvet yire iletüñ durayın, siz varuñ Şāh Rāmīn’i çerisinde görün, eger ol anda degülse siz bilüñ ki Şāh Rāmīn benem, beni öldüresiz, eger ben olmayacak olursam siz benüm çatımda od kazanasız.” Bunı diyicek Serüye Şāh eyitdi: “Revādur, varuñ imdi bunı şehre iletüñ, kızumüñ serāyında şaklañ! Bir kişi gönderelüm varsun anda cāsūsıslansun, Şāh Rāmīn’i leşkerinde görsün, anda ise bunı getürevüz māl ve hil’at virevüz” dedi. Eger olmayacak olursa ben bilürüm ki buña ne belālar kılam diyüp Şāh Rāmīn’i kıızı çatına iletdiler. Gör ki anda Şāh Rāmīn ne iş kıldı anı beyān idevüz inşā’allāh.

202b

Biz bu yañadan... Serüye Şāh çün Şāh Rāmīn’i şehre viribidi, kıızı serāyına vardı. Serüye Şāh, Keymān Şāh’la bārgāhda kıaldılar, leşkerde bir cāsūs buldılar, aña biñ altun virdiler, var Şāh Rāmīn’i leşkerinde midür gör didiler, gel girü bize haber vir didiler. Cāsūs gice vaḳti olıcaḳ ol aradan durdı, ‘azm idüp Şāh Rāmīn leşkerine gitdi. Yolda gelür-iken fikre vardı, eyitdi: “Bir evvel varayum Kıabar Hān leşkerin ve kendüyi göreyüm, andan Şāh Rāmīn leşkerine varam hem kendüyi ve hem leşkerini görem” dedi. Bu fikr ile Kıabar Hān leşkerine geldi. Ol bārgāha irüp iḳerü girdi, kıullar arasından

durdu, dört yaña kulak dutup, göz diküp bakarken gördi kim leşkere ğalebe ğopdı. Ķabar Hān eyitdi: “Görüñ ne ğalebedür?” Ķullar eyitdiler

203a

kim Şāhā! Şāh Rāmīn'den muştıcalar geldi. Ķabar Hān hoz hikāyeti bilürdi, eyitdi: “Leşkeri bile midür” didi. Eyitdiler: “Biledür.” Derhāl yirinden durdu, leşkerine buyurdu, hep bindiler, ol dün revān olup gitdiler, ol leşkere karşı yetdiler. Cāsūs bile vardı, ol ecnāsları, ol ‘azamet leşkeri ve ol pehlivānları gördi, ‘ibrete taldı, fikrinde eyitdi: “Buna dünyānuñ halkın dirşürcek olursan bu leşkere biri pāyidār olmayalar” didi. Bunuñ gibi leşkeri olan bu tañtanayı ğor, varur ‘ayyārılık mı ider diyüp Şāh Rāmīn'e muğayyed olmadı. Tīz ol gice yine döndi, sürdi Serūye Şāh ğatına geldi. Serūye Şāh, cāsūsı gördi, nitdūñ diyüp şordı. Cāsūs eyitdi: “Hāy şāhāne! Şāh Rāmīn bir leşker ve bir tañtana ve bir padişālık gördüm ki hezār Kisrā

203b

ve Keyğubād ol Şāh'uñ ğatında bir gedādur, şanki şaltanatda Süleymān'dur, memleketde İskender'dür. Şāhā! Dīv ve perī ve dağı deñiz bahrīleri ve cinnīler uluları ol Şāh Rāmīn ile biledür” didi. Ol ğadar medh itdi kim deng ve ğayrān oldılar. Serūye Şāh eyitdi: “Ma‘lūm oldu kim ol ğaribe ikimüz dağı zulum itmişüz. Cāsūs eyitdi: “Şāhā! Sen ğızuñı şehirde ğoma, ırāğ yire gönder, mebādā ki ağvāl bir dürlü dağı ola, soñra peşimān olasın” didi. Keymān Şāh cāsūsunuñ sözine ğağıdı, tīğını tartdı, ol cāsūsunuñ endāmını iki pāre ğıldı. Serūye Şāh eyitdi: “Ey server! Ol bī-ğāreye n'eyledūñ?” Keymān eyitdi: “Bu bed-baht geldi, leşker içine ğorğu birağur, leşkeri şimdiden şımağ ister” didi. Bunuñ öldüği yegrekdür ğo ğitsün, Serūye Şāh'a bu ğaberi virdi.

204a

Serūye Şāh eyitdi: “Bu cāsūsunuñ ğod ğaberi gerğekdür, ğünāhı yoğ-ıdı, zīrā gördüğin söyledi.” Meger Serūye Şāh'uñ bir ğācibi var-ıdı, adına Tañmās dirlerdi, anuñ bir ğardaşı var-ıdı, adına Peşenk dirlerdi, ol iki ğācibe buyurdu, eyitdi: “İki biñ er aluñ, tīz şehre varuñ ğızum Semenzār Bānū'yı ğığaruñ aluñ, Hemedān'a iletūñ! Zīrā anuñ ğal‘ası muğkemdür, anda olsun şağlansunlar” didi. Ol iki ğācib ol gice iki biñ er aldılar, sürüp Bağdād şehrine geldiler, Semenzār Bānū'ya hikāyeti aydıvirdiler. Şāh Rāmīn ol sā‘at ol serāyda ol cemā‘at içinde bile-ıdı. Ol ğavm-ile bile ol şehirden ol dün ğığdı. Ķızuñ

cümle çehizin bile aldılar, ‘azm idüp Hemedân’a gittiler. Uşta bunlar yolda Hemedân’a gitmekte,

204b

biz geldük bu yaña yine leşker hikâyetine. Çün Qabar Hân-ı Muğânî, Şâh Râmîn leşkeri ile birikdi ve pehlivânlarla pâdişâhlarla görüşdi, Şâh Râmîn ile kendünüñ hâlini bildürdi. Bunlar işidüp Şâh Râmîn’e du‘âlar kıldılar, andan dönüp geldiler, ordu bırağup kındılar. Ol gece şubh olunca kaydların bitürdiler. Çün şubh oldu, Şâh Râmîn ve Qabar Hân’uñ leşkeri bindiler, Serüye Şâh leşkerine karşı yürüdiler. ‘Alemler şukkası efrâşte oldu, nefirler uruldu, naqqâre ve tabl-ı kûslar çalındı, meydân yirine ‘azm kıldılar, geldiler. Çün saf çeküp leşkerler durdılar, bu yañadan Serüye Şâh, Keymân Şâh dağı Sāsân begleriyle bindiler, anlar dağı beş yüz biñ er ile geldiler, saf çeküp durdılar, nazar meydâna bıraktılar. Görelüm meydâna kim girür, erlük topını hüner çevgânıyla meydân oratsından kim iledür,

205a

didiler. Ol gün yine Qabar Hân çerisinden Keng-i Muğânî meydâna geldi, lu‘b u cevân gösterdi, ‘Irâkîlerden meydâna er diledi. Bihkerd meydâna girdi, Keng-i Muğânî’ye süñü havâle kıldı. Keng anuñ süñüsini redd eyledi. Bihkerd diledi kim öñinden geçe, Keng-i Muğânî merkebin sürüp anuñ ardından irdi, kemerinden dutdı, eyerden kapdı, aldı ‘alem dibine eletti, bıraktı. Derhâl kullar irüp anı bağladılar. Bihmerd çün anı gördi, eyitdi: “Bu Muğânî-i nâ-bekâr karşımanı dutdı” didi. Kılıç tartdı, merkebin meydâna sürdi. Keng’e beraber irince Keng muqâbil geldi, kalkan karşı dutdı, Bihmerd’uñ kılıcın men‘ eyledi. Bihmerd kağıdı, elinden kılıcın bıraktı, güz eline aldı yetdi ki Keng-i Muğânî’ye bir darb ura. Keng tiz el oğa, yaya urdı, Bihmerd’i oğla atdı, Bihmerd

205b

anuñ oğına güzri karşı dutdı. Keng manzarı aşğa bıraktı, oğ irdi, Bihmerd’uñ pehlüsına doğandı, pehlüsünü yardı, oğ geçdi yire garğ oldu. Bihmerd katı zağm yedi, kan revân oldu. Bihmerd zağmına bakmadı, tiz yetdi, bir darb güz Keng üzerine irgürdi. Keng-i Muğânî kalkan beraber dutdı, güz kalkanı hurd eyledi, Keng başın uğurladı, at farkına doğandı, at yire yıkıldı, Keng emderledi. Bihmerd geçüp vardı. Keng örselenüp yirinden durdı, yine oğ, yay eline aldı. Bihmerd durınca karşıdan bir oğ urdı, atınuñ

kellesinden çıktı, sırtından at Bihmerd'i götürdi, üstinden yire atdı, at düşdi cān virdi. Bihmerd yirinden sıçradı, zaḥmından revān kan aḳdı, Keng'e tolaşdı,

206a

ikisi birbiriyle bir zamān çekişdiler, birbirine zūr kıldılar, Bihmerd, Keng'i götürdi, yire urdı, diledi ki üstine aḡa, başın kese. Keng, Bihmerd'ün altında-iken diziyle maḳ' adında kaḳdı, kendü üstinden aşurđı, bıraḳdı depesi üstine yıkıldı. Bihmerd davranup durınca cüst Keng yirinden durdı, Bihmerd'ün üzerine aḡdı, aşıaḡa başdı. Bihmerd'ün iki eliñ ardına baḡladı, boynına kemend daḳdı, aldı 'alem dibine getürdi. Anı eletdiler, Bihkerd'ün yanında bende çekdiler. Keng'e yine bir merkeb irdürdiler, yine meydāna geldi, er diledi. Serūye Şāh buyurđı kırık bahādır ere, Keng'e ḡamle kıldılar. Keng yedisini düşürdi, otuz üçi kaçdılar, kalebe düşdiler. Buḡur yüz er bir kezden ḡamle kıldılar, Keng anı görđi, indi atınuñ tengini muḡkem berkitdi,

206b

sıçrayup yine atına bindi, ol yüz ere ḡamle kıldı. Ḳabar Ḥān anı görđi, buyurđı, Muḡān çerisinden elli server oḡ ve yayla ol yüz ere ḡamle kıldılar, bir kezden mecrūḡ eylediler. Serūye Şāh anı görđi, biñ er şaldı, ol elli eri orta yire aldılar. Ol elli er, ol biñ erden iki yüziñ düşürdiler, ḡaylī er daḡı zaḡmlu kıldılar. Keng-i Muḡānī her kime kim bir oḡ urdı, ayruḡ yirden deprenmedi. Yine Muḡān leşkerinden elli er daḡı seçildiler, ol biñ eri başdılar, Serūye Şāh üzerine dökdiler. Serūye Şāh anı görđi bildi ki biñ ile on biñ ile çāre yoḡdur, buyurđı leşker bir kezden 'alem depretdiler, Muḡān leşkerine ḡamle kıldılar. Ḳabar Ḥān anı görüp ol daḡı tūḡ-ı ḡānī depretdi, elli biñ er ile bir kezden ḡamle kıldı, 'Acem leşkerine

208a⁵⁵

Pīr Naḡīb oḡlınuñ du'āsını ilāhi sen ḡabūl eyle kim pīrlerūñ du'āsı cüvānlar üzerine müstecābdur! İcābet-maḡrūn eyle, leyl ü nehār anuñ salḡanatın arturḡıl! Ḥabibullāh Muḡammed ve Muştafā mu'cizātı ḡürmetiyçün daḡı aşḡāb-ı güzīnūñ himmeti anuñ üzerinden ayırmaḡıl! Bāḡī du'ām budur yā Rabbe'l-'ālemīn amīn. Tengri ol ḡula raḡmet itsün kim bu kitābı oḡıduḡda Murād Ḥān'a du'ā kıla kim 'adl u inşāfını anuñ

⁵⁵ Metnin 207a-b kısmı eksiktir.

pādişāh-ı kerīm arturdı ve [p]īre bu kadar yeter bākī ḥod ma‘lūmdur, ne dimege muḥtācdur. Şi‘r:

Fe‘ūlun / Fe‘ūlun / Fe‘ūlun / Fe‘ūl

Düşenler elini dutmaḵ işidür
Keremden ḥatā özrini işidür

Çün Serūye Şāh ol kırġunı gördi, vālih ü ḥayrān ḳaldı, başın şala gözlerin ala durur
ordugāha döndi, varup bārgāhına ḳondı, leşkeri daḫı her birisi varup yirlü yirine

208b

ḳondılar. Serūye Şāh’uñ ḥātırı perīşān oldı. Begleri dirilüp ḳatına geldiler, Keymān Şāh daḫı geldi, gördi kim Serūye Şāh’uñ ḥātırı yavlaḵ melūl oturur. İlerü varup ikrām ile selām virdi. Serūye Şāh anuñ selāmın aldı, andan geçüp kendü yirine oturdı. Begler daḫı geldiler, yirlü yirlerine oturdılar, ḥōn dökül-di yidiler, göturdiler. Şoñra bezm ḳurdılar, bir dem ‘ıyş eylediler, bādeler ġaltān olup birkaç yörendi, kelleler germ ve ḥātırılar nerm oldı. Bir zamān zevḳ itdiler, andan Keymān Şāh’uñ başı kızdı, döndi, Serūye Şāh’a söyledi, eyitdi: “Ey Melik-i ‘Irāk! Mübārek ḥātırıuñ neden perīşāndur?” Serūye Şāh eyitdi: “Ey Melik-i Hind! Bugün görmedüñ mi nice ceng-idi. Ne kadar

209a

er kırıldı.” Keymān Şāh eyitdi: “Ey server! Ancaḵ senüñ leşkerüñ degül-idi kırılan. Ol Şāh Rāmīn leşkerine daḫı baḵ niçe er helāk oldı.” Serūye Şāh eyitdi: “Gerçek ammā benüm iki pehlivānum anlaruñ bendindedür. Bir ‘ayyār elüme girse kim anları baña ḳurtarıvırsa, getürse ne ki dilerse ben aña vireydüm.” Keymān Şāh eyitdi: “Ey Melik! Melūl olma, ben senüñ için ol ḳaydı bitireyüm.” Serūye Şāh eyitdi: “Kerem idersen eger ol ḳaydı baña görüvirür-iseñ ben daḫı ilüñi, vilāyetüñi alıvirem, yine tāc ve taḫtuña varasın. Keymān Şāh bunu işidüp yirinden durdı, şeb-revāne ḫon geydi, Şāh Rāmīn leşkerine gitdi. Diler kim Bihkerd ile Bihmerd’i ḳurtara,

209b

uşta bu yolda gelmek[de].” Biz geldük Şāh Rāmīn leşkeri ḫikāyetine. Çün ol gice Suhrāb Şāh beglerle, leşkerle döndi, gelüp ordugāha ḳondı, ḥōn dökül-di yidiler, çün götürüldi, bezm ḳurdılar, ‘ıyşa meşġül oldılar. Begler tamām germ meclisde-iken Suhrāb Şāh cümle ululara nazar ḳıldı, eyitdi: “Ey serverler! Bugün cengi ki biz itdük ol

Serüye Şāh'ıñ iki pehlivānı ele girdi.” Keng-i Muğānī anları esīr itdi. Uşta bend ile zindānda yaturlar, anları nice itmek gerek buyuruñ anı işleyelüm. Begler eyitdiler: “Getürsünler ol iki serverüñ cevābın alalum, görelüm ne dirler.” Cevāblarına göre, biz dağı ‘amel kılavuz didiler. Suhrāb Şāh buyurdu,

210a

vardılar, ol iki ‘Irāk serverlerin getürdiler, siyāset yirine çökdiler. Bir zamān baş öñlerine şarqıdup oturdılar. Andan ol iki serverlere begler eyitdiler: “Ĥālīñüz nedür, gördiñüz mi?” Gelüñ imdi bizden amān dilen, biz size amān virelüm, yine pādişāhuñuz kıtına gönderelüm, varuñ ayduñ, ya ol Keymān Şāh'ı tıtsun bize virsün ya kıtından sürsün bir yaña dağı gitsün kendü ilinde, vilāyetinde fāriğ otursun. Yok dir-ise kendü bilür didiler. Çün ol iki serverler bu sözi beglerden işitdiler, başlarını şaldılar, eyitdiler: “Ey Şāh-ı Sīm-āb! Sen eyle şanursın kim bizi esīr itdüñ, kıalanımuza dağı ne zafer bulasın, ol kıanda olur. Bizüm pādişāhuñuz anuñ gibi

210b

sultāndur kim eger bir kez işāret kıılacağ olursa dünyā ĥalkını bir yere cem‘ itmek elinden gelür. Siz ol fikri eylemeñ ki bunda geldiñüz iş bitiresiz, fetĥ idesiz, dönesiz yine vilāyetüñüze gidesiz. İrān-zemīn ayruksı maķāmdur, ne Daĥĥāk, ne Efresyāb, ne Tūrān-zemīn pādişāhları bu milke ve bu İrānlar şāhına zafer bulmadılar, siz ne başarasız” didiler. Çün Suhrāb Şāh bunlardan bu sözi işitdi, ĥāciblere buyurdu, yine zindāna iletdiler. Çün ol iki ‘Acem serverleri zindāna vardılar, anda kıaldılar, anlarıñ üzerlerine Suhrāb Şāh kırk müvekkil kıodı, ‘azīm şaklañ didi, mebādā ki kimse gele, anları kıurtara kıatı gözden uşañ olmañ didi. Çün

211a

müvekillere ışmarladı, müvekilller Suhrāb Şāh'ıñ söziyle varup ol iki serverleri beklediler, üzerlerine ĥāzır olup durdılar. Uşta bunlar dağı bu iş üzerinde. Biz geldük yine Keymān Şāh ĥikāyetine. Çün Keymān Şāh, Serüye Şāh kıatında da‘vāyı işidüp gitdi, ol gice iki çeriden meger kıaravul eri binmiş-idi, kıalayda dönerlerdi. Keymān Şāh bunları geçdi, Şāh Rāmīn leşkerine geldi, bir er buldı, bir yirde aña şordı kim zindān kıadırı kıandadır? Ol er gösterdi. Derĥāl Keymān Şāh anı öldürdi, bir ĥalvet yirde bıraķdı. Kendü sürdi zindān kıadırına geldi, gördü kim serverler bezme oturmuşlar,

ammā Şāh Rāmīn anda degül, yirinde kimse görünmez, eyitdi: “Ol er ‘aceb kıanda gitmiş ola” didi.

211b

Bir zamān fikre vardı, eyitdi: “Mebādā ki benüm ardumca kemīn kııla, zīrā ki ben bilürem ol kıatı ‘ayyārdur. Bunda durmakıdan girü dönme kı yegrekdür” didi. Bu fikr ile ol aradan tīz döndi, gelüp ol iki kıalaydan geçdi, sürdi kendü bārgāhına geldi. Eyitdiler ki: “N’itdüñ?” Keymān Şāh eyitdi: “Vardum ki ol iki eri kıurtaram gördüm ki müvekkiler muhkem çāre idecekleyin degül, andan vardum ki Şāh Rāmīn’i bārgāhında görem, ele getürem, gördüm ki ol er anda degül. Şāhā! Ol er kıatı ‘ayyārdur, olmasun ki bir fitne kıopara! Ben saña bir ögüt vireyin, sözümi tut yoħsa sen daħı benüm hālümleyin olursın kışıye peşimānlık aşşı kıılmaz. Kıızunı kıatı sakın, şehrüñi

212a

muhkem berkit. Andan bunlaruñla cenge başla” didi. Serüye Şāh çün bu sözi işitdi, Keymān Şāh sözine ayruķ cevāb virmedi, eyitdi: “Bu er gerçek eydür, ol erden gāfil olmamaķ gerekdür” didi. Derhāl buyurdi, şehrüñ kıapularını muhkem berkitdiler. Burc ve bārüyı yaraķ birle donatdılar. On biñ yaraķlu er şehirde müvekkil kıodılar ki şehri şaķlayalar. Uşta bunlar bunda kıalup Suhrāb Şāh’a ħaber göndürdiler ki ol iki dutķunları virüñ bize gelsünler yine didiler, bir nāme göndürdiler, bu hālleri anda meşveret itdiler, çün nāme Suhrāb Şāh’a irdi, cevāb göndürdi kim virmezüz, kendüler hāzır olsunlar kim ele girmeyeler. Serüye Şāh’a cevāb böyle geldi, oķudı, bildi,

212b

andan şoñra bir ay mühlet diledi, tā ki daħı leşker dirşüre dört yaña nāmeler perākende kııldı. Bir nāme daħı Zāvül’a viribdi Şeh-rüz’a. Çün nāme irdi, oķudı, bildi ki Şāh Rāmīn, ‘Irāķ şehrine girmiş, Bağdād şehrine çeriler gelmiş, Serüye Şāh anuñla muķābil olmuş. Keymān Şāh Hindü’nuñ daħı aħvālin bildi, tīz cevābnāme yazdı, Serüye Şāh’a göndürdi. Kıāşid aldı, yine Serüye Şāh’a geldi, nāmeyi çıkardı, Serüye Şāh’a viridi, aldı, açdı, oķudı. Gördi yazılmış kim ben ki Şeh-rüz Vezīr’üm, sen ki ‘Irāķ Sultānı Keyķubād nebīre[si] Serüye Şāh’sın. Bilgil ve agāh olğil kim uş ben daħı Zāvül vilāyetinden üç yüz biñ er cem’ eyledüm şīr-dil, şīr-güş, şīr-efken, şīr-gīr,

214a⁵⁶

Bu şüretle bunda ne işe geldüñ? Şāh Rāmīn eyitdi: “Keymān Şāh kaçdı, Serūye Şāh katına geldi, ben anuñ ardınca gelür idüm, yolda Qabar Hān kâşıdına uğradum, Qabar Hān’uñ bir oğlu var-ımuş, adı Qaytar Hān sini sevdügin ol kâşıd bana” didi. Ben vardum, Qabar Hān ile buluşdum, görüşdüm, senüñ ahvālüñ yine andan işitdüm, oldur ki sini anuñ-içün şayd itmege geldüm. Çün Semenzār Banū, Şāh Rāmīn’uñ bu sözünü işitdi, tebessüm itdi eyitdi: “Atam beni ırak yire virmez.” Şāh Rāmīn eyitdi: “Ey Nigārīn! Bu meşeldür ki kız yadlıkdur, kaçan-ise ata ana katında turmaz gider dimişlerdür” didi. “İmdi gel ben sini alayum, Qabar Hān katına iletüyüm, sini oğluna

214b

virşün gelin idinsün” didi. Kız eyitdi: “Ey Şāh Rāmīn! Sen baña bu sözi söyleme yoħsa benden saña ziyān irişür, soñra peşimān olursın.” Çün Şāh Rāmīn kızdān bu haberi aldı, eyitdi: “İmdi ben bunda ayruq durmazum himmet-i şümā yār diyüp durdı ki taşra çıka.” Kız, Şāh Rāmīn’i girü katına okudı, eyitdi: “Gel berü katumdan gitme, ben saña bir kayd idem diyüp anuñ hātırını şakladı, ben senüñle bir iş idem” didi, Şāh Rāmīn’i avutdı, ol gün, ol gece anuñla oturdı, yiyüp içdi. Ahır bir vaqt fırsat buldı, aña şarāb ile dārū virdi, ‘aqlın giderdi, bir hazīne boşaldup Şāh Rāmīn’i aña koydı.

215a

Bir taracık yirde görđi, bildi ki kız mekr ile kendüyi dutmuş şanduga koymuş. Hiç dınmadı şuna degin ki Tahmās bir yire geldi, ol şanduk ol deve üzre berkilü, hāliyā bir ağac dibinde bir bñar buldı, anuñ üzerinde kōndı, yimek yidi, karnı doydı, uykusı geldi. Şandukları deveden şeşdi birbiri üstine kōdı. Kendü başın yire koyup yatdı, uyudu. Meger ki ol yörede bir harāmī var-ıdı, anuñ adına ‘Ucāf dirler-idi, begāyet merdāne er-idi, ol nevāhīde olurđı, dā’im işi güci harāmīlik-idi. Ol ağac dibinde ki Tahmās yatdı, meger ki ol ağac, ol bñar, ol ‘Ucāf harāmīnūñ

215b

karārgāhı-y-ıdı, herdem gelür-idi, anda ārām iderdi, zīrā yol üzerinde-idi, anda otururđı, yirdi, içerdi. Eline gireni ol bñar katında bir kaya var-ıdı, ol kayada bir mağara da var-ıdı, eline gireni alurđı, getürürdi ol mağarada kōrdı, kendü yine avına şikārına giderdi.

⁵⁶ Metnin 213a-b kısmı eksiktir.

Çün ‘Ucāf yine ol araya geldi, ol deveyi gördi, bir atla otlar. Ağac dibinde bir kişi yatur iki mu‘teber şanduk başı ucında birbirinüñ üzerinde turur. Tiz ilerü geldi, atından indi, atını giñ yirde kodı. Kendü ol şandukların katına geldi, kolına yapışup kaldırdı, gördi kim igen ağır, yögürüp vardı, ol deveyi

216a

otlağdan dutup getürdi, tiz çökerdi, ol iki şandığı ol deveye yükletdi. Deveyi dururdu, çekdi atlar katına getürdi, kendü atına binüp Tahmās bindügi atı yedek idüp deve ile aldı, ol aradan ol mağaradan yaña gitdi, iletüp deveyi mağara kapusunda çökerdi. Şandukları şeşdi, içerü mağaraya koydı, girü taşra çıkdı. Tahmas’uñ atı eyerin aldı, muraşsa‘dan-ıdı, anı dağı içerü koydı, mağaranuñ bir bucağında kodı. Atına bindi, Tahmas’uñ atı licāmın dutup aldı, şehrden yaña gitdi. Meger ki ol maķām Bağdād’a yakındı, hāliyā sürdi Bağdād’a geldi, bāzārında kim kapu öninde var-ıdı, ol atı

216b

şatmağa dutdı. Tahmās’uñ kullarından biri atı gördi, tamğasından bildi kim ol at Tahmās’uñdur. Bunı kanda bulduñ diyü ‘Ucāf’a sordı. ‘Ucāf eyitdi: “Şatun aldum yine şatarum.” Kul inanmadı, ‘Ucāf’a yapışdı, eyitdi: “Sen bunu uğrılayup durursın yāhuđ issin öldürüp durursın” didi. Dutmağ diledi, ‘Ucāf yok diyü gördi olmadı. Tahmās’uñ birkaç kulları dağı irdiler, ‘Ucāf’a üşdiler, aħır ‘Ucāf dağı kılıç tartdı, birkaçın öldürdi. Halka haber olunca at başın çevirdi, ol mağaradan yaña gitdi. Bir alay kavm anuñ ardına düşdiler, hāliyā Tahmās’uñ atın alıkodılar. ‘Ucāf gördi kim at ‘āciz kaldı, yoruldu,

217a

atı koyup kendü ol mağaraya geldi, andan dağı içerü girdi, ol şandığı gizlemege başladı, gördi kim igen ağır, eyitdi: “Bari ağzın açayın, içinde varını dibe saçayın diyüp şandığın kapasını açdı kim nesne çıkar-ıdı, nāgāh içinden Şāh Rāmīn çıkdı.” ‘Ucāf belinledi Şāh Rāmīn bağılu degüldi. Rāvī aydur: Yirinden durdı, şandukdan taşra geldi, kendüyi bir mağara içinde gördi, yanında bir siyah-çehre yigit durur beni bunda kim dutdı, koydı, ya bu araya kim getürdi, didi. ‘Ucāf eyitdi: “Bir kişi buldum bir ağac dibinde bir deve ile bile kendünüñ bir atı var, veli kendü

217b

bıñar üstinde uyumuş. Bu iki şandığı yanında gördüm şandum ki dürr ü cevāhirdür, derhāl uğrıladam, deveye yükletdüm, aldum bu mağaraya geldüm. Ol yatan erüñ atını bile aldum, eyerine tamā‘ itdüm, zīrā muraşsa‘ dan-ıdı, eyeri götürdüm, uşta mağarada gizledüm, atını yaluncağ aldum, Bağdād bāzārına vardum, diledüm ki şataydum. Nāgāh at issinüñ kulları geldi, tamğasından atı bildiler, elümden almağ dilediler, virmedüm, birkaç kulları hamle kıldukları için öldürdüm, atı anda kōdum gitdüm. Gördüm ki benüm atum dağı kaldı, gördüm ki at dağı yürimez, anı dağı bırağdum kaçdum. Bağdād kavmı dağı arduma düşdiler, uş gelürler diyince mağara kapusında galebe kōpdı.”
‘Ucāf’uñ

218a

ardınca bir cemā‘ at irdiler, mağara kapusın aldılar. ‘Ucāf, Şāh Rāmīn’e eyitdi: “Nice idelüm?” Şāh Rāmīn mağara içinde çevre bağıdı, bir ağac buldı eline aldı. ‘Ucāf ile taşra çıkıldılar, ol cemā‘ ate hamle kıldılar. Şāh Rāmīn ol ağac la urduğın bir bir bırağıdı, kalanı anı gördiler kaçıldılar. Bunlar dönünce Tahmās ol araya irdi, zīrā ol yatduğı yir ol araya yağındı. Meger ki uyur-iken uyanur, görür kim kendünüñ atı deve ile ol iki şanduk bile gitmiş, durugelüp, iki etegin biline şokup, ol aradan revān kılup ol dem-idi ki ol araya irdi, bağıdı, anlaruñ ol hālını gördi,

218b

ol dağı bir deste-çüb eline aldı, ilerü vardı, ‘Ucāf’ la Şāh Rāmīn’i gördi, anlara hamle kıldı. Evvel ‘Ucāf’a irdi, bir deste-çüb urdı, ‘Ucāf’uñ başın yardı, diledi ki bir ağac dağı uraydı, Şāh Rāmīn irdi, Tahmās’a bir ağac la urdı kim yir üzerine bırağıdı, derhāl depretmedi iki elin ardına berk bağıladı, ilettdi, mağara içine bırağıdı. Andan yine döndi ol cemā‘ ate irdi, yine ‘Ucāf’ la urdılar birkaç dağı öldürdiler, kalanı anı görüp kaçıldılar, şehre gitdiler, ayruğ hamle kılmadılar. Şāh Rāmīn ‘Ucāf’ la döndiler, yine ol mağaraya geldiler, Tahmās’ı gördiler kim anda yatur. Şāh Rāmīn eyitdi: “Ey bed-ağter! Beni kim

.....

220a⁵⁷

“Ey server! Sen ezelden devletlüsün, Haqq’dan ‘ināyetlüsün, anuñ-içün neye şunarsañ elüñ irür, demür elüñde müm olur, nite kim Dāvūd Peygāmbere ‘aleyhi’s-selām elinde. İmdi kerem eyle beni öldürme! Sen ne ki emr iderseñ ben anı dutayın” didi. Şāh Rāmīn eyitdi: “İmdi Ey Tahmās! elüñden gelürse beni Hemedān’a iletisin, Semenzār Bānū ile beni buluşdurasın, tā ki ben andan intikāmı alam.” Tahmās ‘alerre’s vel ‘ayn⁵⁸ ne ki buyurarsañ ideyüm, qanda ki dirseñ senüñle gideyin didi. Böyle diyüp Şāh Rāmīn’le ‘Ucāf’ı aldı döndi, Hemedān qal’asına geldi, ol ikisini bir arada gizledi, kendü sürdi şehr qapusına geldi. Meger ki qardaşı Peşenk qapu üzerinde müvekkil-idi,

220b

aña kendüyi bildürdi, Peşenk qardaşı āvāzın işidüp bārūdan aşğa indi, qapuyı açdı. Tahmās qardaşıyla görüşdi. Peşenk hāl nedür diyü şordı. Tahmās, Semenzār Bānū virdigi şandığı hikāyet eyledi. Peşenk eyitdi: “Ya nite kırtulduñ?” Tahmās kendü hālını bir bir eyitdi. “Āqıbet ikisi tanışdılar, qavl ve qarār bekitdiler, vardılar Şāh Rāmīn’le ‘Ucāf’ı getürdiler, qal’a içine qoydılar.” Şāh Rāmīn togru Semenzār Bānū’nuñ serāyında ser-vaqtine geldi, burnına dārū urdı, kızuñ ‘aqlın giderdi, serāydan taşra çıkardı, qal’adan dañı çıkdılar, bir tavar buldılar, Semenzār Bānū’yı ol tavara berkitdiler, aldılar yine Bağdād’a gitdiler. Hāliyā bir gün Bağdād’da Şaṭṭ kenārında iki leşker qonmuş-iken Şāh Rāmīn

222a⁵⁹

*E’ddāru ğayrüküm deyyār*⁶⁰ serāy içinde kızdan eşer görünmez, feryād itdiler. Dört yaña istediler, bulmadılar, gördiler kim qal’a qapusu açık ne Peşenk var ve ne Tahmās var. Ahır bildiler kim kızını uğrılmışlar, almışlar Şāh Rāmīn leşkerine iletmişler. Meger ki bir qaravaş ol hāli görmüş-idi, bunlara ol hikāyeti eyitdi: “Çün bildiler, Hemedān qavmı Serūye Şāh’a kişi şaldılar, kızuñ hikāyetin bir nāmeye yazup göndürdiler.” Bir gün Serūye Şāh dañı kendü begleriyle oturur-iken bu haber geldi, nāmeyi virdiler, oqudı, cān başına sıçradı, döndi Keymān Şāh’a baqdı, eyitdi: “Gördüñ mi baña ne hāl oldu.”

⁵⁷ Metnin 219a-b kısmı eksiktir.

⁵⁸ Metinde geçen bu Arapça deyimnin anlamı: “Başım gözüm üstüne”dir.

⁵⁹ Metnin 221a-b kısmı eksiktir.

⁶⁰ Metinde geçen Arapça ibarenin anlamı “Evdeki ondan başkası değildir.”

ızımı yağmurdan açurdum, oluya uratdum diyüp atı perıřān oldu. Keymān řāh eyitdi:

222b

“Ey Melik-i ‘Irā! Gel imdi bir rāy ve tedbīr idelūm. Bu aberi sen kimseye uyurma, ben varayın řebrevāne onla ızuđı yine senūđ atuna getūreyin” didi. Serūye řāh ūn anuđ bu sūzini iřitdi, eyitdi: “Eyle olursa ben ızımı sađa vireyūm.” Keymān řāh iřidūp bu avle rađı oldu, ūccet aldı, bir gice yirinden durdı, řeb-revāne on geydi, řāh Rāmīn leřkerine gitdi. Biz geldūk bu yađa řāh Rāmīn ikāyetine. řāh Rāmīn dađı gelūp begler ile buluřdı, Semenzār Bānū’yı, abar ān’a iřmarladı, va‘de dađı tamām oldu, mūhlet ađıre yetdi. Serūye řāh, vezīrine eyitdi: “Nice itmek gerekdūr bize bir rāy tedbīr eyle!” Vezīr eyitdi: “Bir alvet varalum, anda bir rāy-ı tedbīr idem, tā ki kimse aberdār

223a

olmaya.” Serūye řāh, vezīr sūziyle yirinden durdı, bir alvet-serāya geldi, vezir-ile oturdı. Vezīr eyitdi: “řāhā! Ben sađa bir aber diyeyin evet ātıruđa melāmet yūrenmesin beni yamānlama.” Serūye řāh eyitdi: “Yok.” Vezīr eyitdi: řāhā! Sen, ben bu ‘Irā-ı ‘Irāeyn tađtında ferāgat, emīn il, vilāyet ile otururdu, tek durur-iken bir kiři geldi, ‘ālemi avgā ile oldurdı. ızımı od bir ere virecek idūđ, eger yaun eger irak, Muđān řāhı ođlına virseđ ne olaydı ki sen kendū nefsiđe uyduđ bir yād kiřinūđ sūziyle avgāyı bařına řatun alduđ.” Bu gelen Hind řāhı ki senūđ atundadır, eger devleti varmasa kendū ilinde arār dutaydı, bilūsizligi ucundan ki kendū nefsi dileğine uydı, bunca belāyı kendū

223b

kendū bařına getūrdi. Kendū mālından, memleketinden ıdı, ilden ile açup senūđ atuđa geldi. Varduđı yirlere ne ařşı degdi, sađa dađı andan ne fā’ide degiserdūr ki senūđ ızuđ dađı ayruqlar elinde esīr oldu. Var ‘aluđı bařına dirřūr, uřuđı bařına cem‘ eyle, řođra peřimān olursın. Uřta ben sađa bu adar nařıhat virdūm eger abūl idersen, yok dir-iseđ sen bilūrsin ne ki gūđlūđden geचेerse anı iřle. Serūye řāh ūn vezīrden bu aberi ve bu mařlaatları iřitdi, bir zamān fikre varup durdı, andan dūndi eyitdi: “Ey vezīr! Gerçek aydursın ammā nice idelūm anuđla avl ve arār itdūk ki ızımı getirecek olursa ben anı ađa virem, imdi n’eylemek gerek.” Vezīr eyitdi: “řāhā! Eger anuđ devleti olaydı, elindeđiyi yabāna açurmayaydı

224a

ben eyle taşavvur iderüm ki ol anda varup işin bitürecek degüldür, zīrā ki Şāh Rāmīn andan çāpük ‘ayyārdur, bākī sen bilürsin” didi. Çün Serüye Şāh, vezīrden bu cevābı aldı, eyitdi: “Bir iki gün şabr idelüm, anuñ hāli nice olur görelüm.” Vezīr eyitdi: “Eyle olsun diyüp artuğ dınmadı, yirinden durdı, Şāh ile girü begleri қatına geldi.” Bular anda қarār itdiler. Biz geldük bu yaña Keymān Şāh hikāyetine. Çün Keymān Şāh şebrevāne ton ile Şāh Rāmīn leşkerine geldi, dört yaña cüst ü cū eylediler. Ya‘nī ki göre kız қandadır, bilicek vara ele getüre ala, Serüye Şāh қatına gele. Biz geldük bu yaña Şāh Rāmīn hikāyetine. Şāh Rāmīn dağı begler-ile oturup yiyüp içerken fikre vardı, eyitdi: “Bu cenk bu çeri ile iş bitmez, vaқtümüz tar olur, bu

224b

işe yine bir çāpüklük gerek.” Bunı fikr idüp beglere destür viridi. Durdılar her biri kendü odalarına vardılar, Şāh Rāmīn, bārgāhında yalnuz қaldı. Derhāl yirinden durdı, ol dağı şebrevāne ton geydi, sürdi, Serüye Şāh leşkerine irdi. ‘Irāқ şāhınıñ bārgāhı қapusına geldi, қullara қarışup içerü bile girdi, gördi kim Serüye Şāh kendü tahtında oturur, ammā Keymān Şāh yirinde degül. Bir gūlāma şordı, eyitdi: “Ol gelen Hind pādīşāhı bunda degül ola mı?” Gūlām eyitdi: “N’idersin?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Ben anuñ hīdmetgāryıdum, bārgāhına gelmedi, bundadır ola diyüp geldüm, bunda dağı degülmiş” didi. Gūlām eyitdi: “Şāh Rāmīn leşkerine gitdi, ola kim bir fetḥ idem diyü.” Şāh Rāmīn eyitdi: “Çoқdan

225a

berü mi gitdi?” Gūlām eyitdi: “Bir dem vaқt vardır.” Şāh Rāmīn çün gūlāmdan bu haberi aldı, añulıcaқ aradan kendüyi çekdi, bārgāhdan taşra çıқdı, yine kendü leşkerine revāne oldı, tīz varup iki talaydan geçdi, bir ağac dibine irdi. Gördi bir kişi durur, ilerü vardı, Hind dilince selām viridi, zīrā Şāh Rāmīn bildi ki ol Keymān Şāh’dur. Keymān Şāh ‘aleykin aldı, eyitdi: “Ey server-i Hindü! Sen ola mı?” Keymān Şāh eyitdi: “Belī.” Şāh Rāmīn eyitdi: “Ya bunda neylersin?” Keymān Şāh eyitdi: “Ya sen neylersin? Ne Hindūsın ki geldüñ baña Hindü dilince selām virdüñ?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Ben Keymān Şāh’uñ vilayetinde-iken anuñ hīdmetinde olurdum, aduma Kāmūs-ı Hindü dirler, ol gitdi, ben anda

225b

qaldum. Bir gice dūş gördüm, ol ŧāhımız geldi, dūŧümde baña eyitdi: Revā mıdur ki benüm nān u nemeküm yiyessin? Ben ol ‘ Irāq sultānı Serūye’ye geldüm. Qaşdum budur ki ben ŧāh Rāmīn’i ele getürem, sini anuñ yirine sultān kılam. Zīrā ki baña nār u nūr böyle diyüp durur. Ben andan dūŧümde bu haberleri iŧidüp uyqudan uyandum, ayruq qararum qalması, gice gündüz derdmend olup gitdüm. Hāliyā Serūye ŧāh leŧkerine geldüm, benüm yoldaŧlarumdan birin buldum. Ben aña ŧordum, ol baña haber viridi kim Serūye ŧāh qatında da‘ vī kıldı, ŧāh Rāmīn qaŧdına gitdi. Ben eyitdüm ki niçün bile varmaduñuz.” Anlar eyitdi: “Ol ŧebrevāne gitdi, biz ne diyü anuñla bile varalum” didiler. Ben eyitdüm ki varup anı bulursam baŧum,

226a

cānum anuñ yolına fedā eyleyem didüm. Uŧ hāl böyledür ki ola ki anı bulam aña yār olam anuñ elinden yidigüm nān u nemek haqqını yirine getürem. Keymān ŧāh çün andan bu haberi iŧitdi, eyitdi: “Ey gulām! Ol isteyü varacaguñ kiŧi uŧ benüm.” ŧāh Rāmīn iŧitdi, görüŧür gibi oldu, ilerü geldi, ya‘ nī diler ki elin öpe, derhāl qarvadı, berk bilegin dutdı, eyle çekdi kim Keymān ŧāh’uñ ayağı tayındı yüzi üzerine dūŧdi. Hāy neylersin diyüp yine durınca bir müŧt boğazına eyle urdu kim bī-hūŧ olup yine yire yıkıldı, ayruq mecāli qalması kim yirinden tura. ŧāh Rāmīn tiz anuñ iki elin ardına bağladı. Bir demden Keymān ŧāh’uñ ‘ aklı baŧına geldi, yirinden durdı,

226b

boynına kemend dağdı, aldı bārgāhına geldi, irteye degin bekledi. Çün ŧabāh oldu, begler selāma geldiler. ŧāh Rāmīn dağı tırdı, taŧra çıkıdı. Ne qadar serverler melikler var-ısa qatına dirildiler, ŧāh Rāmīn’i selāmladılar. Andan bārgāha girdiler, her biri geçüp oturdılar, ŧoħbete meŧgöl oldılar, hön dökülde, yidiler. Andan bezm-i ŧāhāne kırdılar. Sākıler qadeħler ellerine aldılar ŧađa, ŧola ŧundılar, tā ŧol hadde kim cümle serverler ser-mest oldılar. Andan ŧāh Rāmīn baŧın qaldurdı, serverlere eyitdi: “Hiç bildüñüz mi kim bu gice ne resme hāl oldu.” Begler eyitdiler: “Buyuruñ ey ŧāh-zāde!” ŧāh Rāmīn eyitdi: “Bu gice Keymān ŧāh’ı ŧayd itdüm.” Begler eyitdiler: “Ey sultān-ı Zāvūlistān nice oldu kim elüñüze

227a

girdi.” Şāh Rāmīn, hikāyetin bir bir eyitdi. Nice hazretiñüze ben du‘acı rivāyet itdüm, ol dağı beglere hikāyet itdi, cümle begler işidüp āferīnler kıldılar. Andan Şāh Rāmīn buyurdi, vardılar anı bend-ile getürdiler. Her ki bağıdı, ol bed-bahtuñ yüzini gördi, aña hep düşnām virdi. Andan soñra eyitdiler: “Ey Şehzāde! Bunu nice itmek gerek?” Şāh Rāmīn eyitdi: “İrte olsun biz bunuñ kaydını görevüz.” Andan anı aldılar, yine iletdiler, zindāna bırağıdılar. Ol gice geçdi, irtesi oldu. Biz geldük bu yaña Serüye Şāh hikāyetine. Bu yaña Serüye Şāh dağı ol gice çok küydi gördi, Keymān Şāh gelmedi. Çün şabāh oldu, bir cāsūs viribidi, vardı Şāh Rāmīn leşkerinde cüst

227b

kıldı, gördi kim dutılmış bend-ile zindānda yatur. Geldi, Serüye Şāh’a haber virdi, eyitdi: “Keymān Şāh’dan ümīdüñ üz kim ol bend-ile zindānda yatur” didi. Serüye Şāh işidüp ‘azīm kağıdı, eyitdi: “Tiz dutuñ münādī kıluñ leşker binsünler varayın ol Şāh’ı kırtarayın, ol Zāvūlli elinden hem kızumı alayın, ol Şāh Rāmīn’uñ başın keseyin” didi. Serüye Şāh’uñ bu sözünü işidüp münādīler çağırdılar, Şāh hükmiyle çeri bindiler, cümle Sāsān begleri Serüye Şāh’uñ katına geldiler. Serüye Şāh eyitdi: “Hā begler! Bugün ol gündür ki gayret idüp hüner gösteresiz, feth-i bāb idesiz.” Çün Sāsān begleri Serüye Şāh’dan bu sözü işidüp eyitdiler: “Ey Şāh! Leşkerle bir kezden hamle kılalum ola ki ol derneği

228a

tağıdavuz, yüzümüz katıñuzda ağı ola diyüp ‘alem götürdiler, naqqāre urdılar, sāz ve selbe gārq olup meydāna geldiler.” Bu yañadan Şāh Rāmīn’e dağı eyitdiler kim Serüye Şāh katı kīn-ile bindi, meydāna geldi. Şāh Rāmīn eyitdi: “Siz dağı binüñ, meydāna yürün! Cümle begler ve çeri bu sözü işidüp süvār oldılar, sürdiler, Şāh Rāmīn’le meydāna geldiler.” Çeriler şaf bağlayup tırınca Şāh Rāmīn buyurdi, ber-dār ağacın dikdiler. Andan Şāh Rāmīn buyurdi, vardılar zindāndan Keymān Şāh’ı bend ile getürdiler, dār dibine yaturdılar, beş yüz cellād yarağılarıyla durdılar, Cārūs pehlivān anlaruñla bile durdı. Bu yaña çün Serüye Şāh anı gördi, eyitdi: “Şol karşıda tıran dār kimün içündür? Ne gāvğā,

228b

galebedür görüñ, baña haber virüñ” didi. Vardılar, gördiler, girü geldiler eyitdiler: “Ey Şāh! Ol dāri Keymān Şāh için dikdiler kim anı ber-dār ideler, ortada turan Keymān Şāh’dur” didiler. Serüye Şāh bunu işidüp buyurdi, Behrām ve Behmen-i ‘Irākī on biñ er ile derhāl ol dāra hamle kıldılar. Qabar Hān anı gördi, Muğān leşkerinden beş biñ er aldı, revān kıldı, geldi, ol on biñ erüñ alayın aldı, birbiriyle dutışdılar, cenge meşğül oldılar. Qabar Hān ol on biñ eri oq đarby-y-ıla şıdı, yine Serüye Şāh üzerine bırağdılar. Artek, Āvereng anı gördiler ki Behrām ve Behmen şındı, geldi ol iki ‘Irāk begleri dağı anlara yārī kıldılar, yigirmi biñ er ile Qabar Hān’uñ leşkerini girü bırağdılar.

230a⁶¹

Cümle yavuz fi‘li başına geldi. Cārūs andan dönüp ‘Irāk leşkerine hamle kıldı, ceng-i sultānī oldu. ‘Ākıbet Şāh Rāmīn dilīr olup Serüye Şāh leşkerini girü bırağdı. Vaqt oldu kim ‘Irāk leşkeri ğayret idüp Şāh Rāmīn leşkerini girü döndürürdi. İki leşker birbirine qarılıp bu resme ceng ider-iken ‘ākıbet ‘Irāk leşkeri ğalib oldu, diledi ki Şāh Rāmīn leşkerini şıyaydı. Nāğāh Muğān cānibinden bir toz belürdi, ol toz içinden Qabar Hān’uñ oğlı Qaytar Hān kendünüñ üç biñ hāş kullarıyla irdi. Ol cengi gördi, şordı, bildi, derhāl kullarla düpdüz oldılar, el oqa, yaya urdılar, ilerü yürüyüp ikileyin şordılar. Bir er eyitdi: “Qabar Hāndur, Şāh Rāmīn’le bile ‘Irāk leşkeriyle ceng iderler,

230b

kim ol ‘Irāk sultānınıñ adı Serüye Şāh’dur, bu çālīř anuñladur dağı ol Hind sultānı kim adı Keymān Şāh-idi, anı dutdılar, berdār itdiler, bu ceng ü cidāl andan ötüridür” didi. Qaytar Hān işitdi kim ceng iden kendünüñ qayın atasıdır. ‘Irāk Sultānı Serüye Şāh’dur, kendü atasıyla çalışur, hemān dem buyurdi; türkeş қаpađın açdılar, üç biñ kul bir kezden hamle kıldılar, yaylar elerine alup ‘Irāk leşkerinüñ üzerine oq saçdılar, hazān yaprağı gibi elli biñ eri yire dökdiler. Qabar Hān’a, Şāh Rāmīn’e haber oldu. Eyitdiler kim “Qaytar Hān-ı Muğānī geldi, cenge girdi ‘Irāk leşkerinden çok eri helāk itdi” didiler. Şāh Rāmīn, Qabar Hān bu sözi işidüp řād oldılar, buyurdılar kim münādīler nidā kıldılar, leşker anı işidüp bir kezden el oqa, yaya

⁶¹ Metnin 229a-b kısmı eksiktir.

.....

232a⁶²

Ve memleketden çıkdı. Māldan, cāndan ayrıldı, helāk oldu gitdi. Hāliyā Őimdi ol ortadan ayrıldı, buęur biz ęalduę, bāķī revāsı budur kim ol kiŐiyle barıŐtıķ. Aydasız ‘adāvet aradan gōtūrōle, il gāvęādan emīn ola. Ćün Serūye Őāh vezīrden bu sōzi iŐitdi, eyitdi: “Ey vezīr! sen nice rāy idersin, nice rāy-ı tedbīr bilūrseñ eyle, ben senūñ rāyuña muķī‘ ūm” didi. Vezīr, Őāh’dan bu sōzi iŐidūp yirinden durdı, Serūye Őāh’a hiđmet kıldı. Andan dīvit, ęalem ęıkardı, bir nāme yazdı, yine elĉi kendū oldu, birĉaĉ ‘Acem serverlerin bile aldı, sūrdi Őāh Rāmīn ęatına geldi, kendūyi bildūrdi. Őāh Rāmīn iŐitdi, buyurdı, ulular

232b

vezīre ęarŐu vardılar, gōrūŐdiler, aldılar Őāh Rāmīn ęatına getūrdiler. Vezīr geldi, Őāh Rāmīn’ūñ elin ūpdı, andan yazduęı nāmeyi anuñ eline virdi. Őāh Rāmīn aldı ve aĉdı. Vezīr eline virdi kim adı Fahr-ı Dānā-idi, ol oęudı. YazmıŐ nāmede kim: Ben ki Serūye Őāh’um Keyķubād nebīresi sen ki Őāh Rāmīn’sin Tūs-ı Zerrīne-kefŐ nebīresi ibni ErdeŐīr. Hāliyā ne oldıysa oldu, geĉenden geĉmek gerek, yine sen kızum Semenzār Bānū’yı baña vir! Ben iŐitdūm ki Muęān Őāhı ęabar Hān oęlı ęaytar Hān gelmiŐ, Hāķķ’a Őūkr olsun Őād geldi. İmdi ‘ōrf, ‘ādetdūr. Evvelden biz dađı siz dađı dūęūn idelūm, mūrūvvet gōrelūm, kızumı aña vireyin ‘adāvet aradan gōtūrūlsūn, anlar dađı murāda irsūnler dimiŐ. Vezīr

233a

ĉūn nāmeyi bōyle oęudı, Őāh Rāmīn bu ęavle rāzı oldu. ęabar Hān ol kıızı getūrdi, Semenzār Bānū’yı vezīre iŐmarladı, yine Serūye Őāh ęatına gōndūrdi. Hem Serūye Őāh’ūñ vezīrini dađı hil‘ atledi bile gelenlere ĉoķ māl ve genc, ģazīneler virdi. Andan ol birĉaĉ ecnāslardan bile gōndūrdi. Vezīr gōrdi, ģayrān ęaldı, anları aldı, sūrdi yine Serūye Őāh ęatına geldi. Aña dađı Őāh Rāmīn bir ağır hil‘ at gōndūrmiŐ-idi. Vezīr anı dađı degūrdi, bir muraŐŐa tāc bile-y-idi, bir zerrīn kemer ile kızını gōndūrdi. Dađı kızını gōrdi, ‘aźīm sevindi, eyitdi: “Zihī kerem ki Hāķķ bu yigite rūzī ķılmıŐ diyūp bir muraŐŐa‘ hil‘ at ol dađı Őāh Rāmīn’e viribidi. Vezīrini bile bir

---

⁶² Metnin 231a-b kısmı eksiktir.

233b

nāme ile vezīr aldı, Şāh Rāmīn'e geldi, hil'ati, nāmeyi viridi." Şāh Rāmīn aldı, açdı, oğudı. Yazılmış kim andan girü eyle gerekdür kim düğün yarağın idevüz dimiş. Şāh Rāmīn eyitdi: "Maşlahatdur eyle olsun" didi. Dilediler ki düğüne başlıyalar. Kaytar Hān hod Şāh Rāmīn'ün ser-güzeştini işitmiş-idi, yirinden durdı, ilerü geldi, Şāh Rāmīn'e ikrām idüp yir öpdi, eyitdi: "Ey Hātem sīretlü, ey Kısra şıfatlu, ey kerem kānı, ey sehā ma'deni! Biz kıl sizün Māh-pervīn ile ser-güzeştinüzi işitdük, çok ser-encāmlar geçürmüşsiz, imdi ben dağı uş senün ilünde 'ahd iderem tā sen murāduña irmeyince ben dağı murāduma irmeyem, bu 'ahd üzerine kâ'im dururam" didi. Şāh Rāmīn çok

234a

söyledi, Kaytar Hān kabül itmedi. Andan Şāh Rāmīn yine Serüye Şāh'a bu hikāyeti bildürdi, eyitdi: "Ol hān-zāde cevāb bize eyle viridi kim siz murāda irmeyince ben murāda irmezem" didi. Serüye Şāh, vezīre eyitdi: "İmdi bize nice itmek yegrekdür buyuruñ." Vezīr eyitdi: "Hāliyā şabr itmek gerek. Görelüm ki ol Şāh-zāde yine ne buyurur diyüp Serüye Şāh katından yine Şāh Rāmīn katına geldi. Ne buyurursın, nice idelüm" didi. Şāh Rāmīn eyitdi: "Bize eyle gerekdür ki Zāvül vilāyetine yine Ğaznī tahtına varavuz, görevüz ki Māh-pervīn atası Şeh-rüz bizümle nice ider, biz aña n'itdük kim ol bize bu zevāleri getürdi. Andan soñra ne ki taqđırde var-ısa anı görevüz" didi. Çün vezīri

234b

göndürdi, vezīr gitdi. Bir dem geçdüğü sâ'at nāgāh bir dervīş bārgāh kapusından içerü girdi ben za'if-i fakīr Nākīb oğlı fertüt pīr gibi. Şāh Rāmīn öninde yir öpdi, du'ā kıldı. Şāh Rāmīn'e karşı el kavşurup turdı. Şāh Rāmīn eyitdi: "Dervīş hikāyetün nedür?" Ol dervīş eyitdi: "Ey Şāh-ı civān-baht! Ben ol dervīşüm ki tapuñı Şeh-rüz Vezīr dutdı, zindāna bırağdı, ben hātūnum ile ol dem sini zindāndan çıkardum, ğurbete göndürdüm. Ben dağı ol zālinden üşenüp hātūnumı 'ayālümü aldum, Zāvül'dan sürdüm, Bağdād'a geldüm. Nice yıldur ki bunda olurum, hāmmamuñ külhānın yakar-ıdum. Taqđır şöyle oldı kim bu gice yaturken şubha yağun düş gördüm bir pīr geldi."

235a

eyitdi kim : “Va‘de tamām oldu, uşta Şāh Rāmīn sağ ve selāmet bunda Bağdād’a geldi, saña dağı hayrı degse gerekdür” didi. Ben düşümde ol pīr söziyle durdum, bu dem-idi kim uş hāzretüne geldüm, imdi ben za‘īf kıla ne buyurursın. Şāh Rāmīn çün zindānvānuñ bu sözini işitdi ve hem hālını dağı gördi, derhāl buyurdı, bir eyü hil‘at virdiler, bir bedre altun dağı virdiler, bir eyü at dağı virdiler, hātūnı kıtına göndürdiler. Şād ve handān sürdi, kendü kıvımı kıtına geldi, Şāh Rāmīn virdügin ‘arz eyledi hātūnı sevindi, Şāh Rāmīn’e çok du‘ālar kıldı. Yirinden durdı, ol dağı sürdi, Māh-pervīn kıtına geldi. Meger ki Māh-pervīn, Gülçīn

235b

Bānū ile Hūsni Kāmer’le oturup şöbet iderler-idi, bunlaruñ ser-vaqtine vardı. Māh-pervīn’i göricek bildi. Māh-pervīn dađı anı bildi. Zīrā kim birbirin Zāvūl’de çok görmişlerdi, şöbet itmişlerdi. Tīz Māh-pervīn yirinden durdı, karşı vardı, zindānvānuñ hātūnı ile görüşdi, elin aldı, yanına geçürdi, egnine bir muraşsa‘ ton geyürdi. Gülçīn ile Hūsni Kāmer eyitdiler: “Ey hūb-ı zamān! Bu hātūn ne kişidür?” Māh-pervīn eyitdi: “Bu benim dāyemdür, Zāvūl’da bundan ben çok eyelük görmişem” didi. Çün ol iki Nigārīn, Māh-pervīn’den bu sözi işitdiler, ikisi dađı bile şoyundılar zindāncınuñ hātūnına geydikleri muraşsa‘ tonları virdiler, birer bedre altun anlar dađı

236a

virdiler, birer kıravaş dağı virdiler, andan zindānvānuñ hātūnını yine şehre göndürdiler, eri kıtına geldi. Genc-i ‘ālemle bu hāli Melik-i Bağdād da Serūye Şāh dağı hātūnı dağı kıızı dağı işitdiler. Anlar dağı zindānvānı ve hātūnı oқudılar, genc-i bī-pāyan māl-ı firāvān virdiler, ol ikisini dağı gānī kıldılar, oğlanuқların dağı tonatdılar. Andan Serūye Şāh ol zindānvānı bir hūb maқāma ilettdi, ol yiri aña milk virdiler. Çün ol kıayd dağı tamām oldu, Şāh Rāmīn için Serūye Şāh yaraқ eyledi kim kıonuklayaydı. Ol kıaydı dağı tamām itdiler, şol ki pādişāhlara lāyıқ-ıdı. Durdılar, andan Serūye Şāh, Şāh Rāmīn’i da‘vet itdi. Ne kıadar kim ulular var-ısa geldiler, Bağdād ilinde

236b

Şaţ kenārında kıondılar. Yedi gün toyt oldu, yimek, içmek, ‘ıyş, ‘işret kıldılar. [Sekizinci] gün bir yire cem‘ oldılar, İttifāķ idüp Şeh-rüz haberin aқdılar, aña nice itmek

gerekdür, didiler. Şāh Rāmīn eyitdi: “Bir nāme yazalum göndürelüm, varacağumuz bilsün” didi. Cümle ululara ne hācet, leşkeri cem‘ idelüm, sürelüm bundan Zāvül’e varalum, anı anda kayd idelüm, dutalum didiler. Cümle pādişāhlar maşlahatdur didiler. Andan Şatı kenārında ‘arz-ı leşker kıldılar, biñ kez biñ er cem‘ olmuşlardı. Şāh Rāmīn buyurdi, üç yüz biñ er güzīde kıldılar, aldılar, kalanın Bağdād’da Şatı kenārında koşdılar. Andan ol üç yüz biñ er ile Zāvül’a ‘azm kıldılar. Bir yire geldiler kim Zāvül ile ‘Irāk sınırıdır, ol arada bir ırmağ ağıardı,

237a

aña Āb-ı Hīrmend dirlerdi, ol Āb-ı Hīrmend’e geldiler, kenārında koşdılar. Üç gün anda diñlendiler, dördüncü gün yarağ itdiler kim kākalar ol ırmağdan geçeler, Zāvül vilāyetine varalar. Bunlar bu fikrde, biz geldük bu yaña Şeh-rüz Vezīr hikāyetine. Dimişdük kim Şeh-rüz Vezīr, Şāh Erdeşīr’i öldürdi, Şāh Rāmīn’i dutdı, bend urup zindāna bırağıdı, kıızı Māh-pervīn’i şanduga koşdı, deñize şaldı, kendü gelüp Şāh Erdeşīr tahtına oturdi. Kaşdı bu-y-ıdı kim kendü tahtında muğarrer ola, andan Şāh Rāmīn’i dağı yetireydi. Bir gün işitdi kim Şāh Rāmīn kurtılmış, bu kışsa evvel kitābda söylenmiş-idi, uş girü bunda bünyāda açıldı. Şeh-rüz bildi kim zindāndan Şāh Rāmīn kaçmış, kurtulmuş, zindānvān ve hem ehl-i beyti bile

237b

kaçmışlar, çok aratdı bulunmadı. Ağır ihtiyāt idüp kendü hazīnesin açdı, ol ilüñ kavmine māl dökdi, kendüye döndürdi. Kimi cān diliyle, kimi teselli hāliyā çok leşker dirşürdi. Şol yirler kim kendüye muğ‘ oldu, anlara māl ve genc virdi. Anlar ki muğ‘ olmadılar, anları darb-ı harb ile kendüye döndürdi. Bunuñ üzerine tamām yigirmi yıl geçdi, il, vilāyet Şeh-rüz’ı pādişāh bilüp oturdılar, ümīdlerin Şāh Rāmīn’den kesdiler. Bu Şeh-rüz ol Şāh Rāmīn’i dağı yitürdi, didiler. Bunlar bu fikrüñ içinde-iken Zāvül vilāyetine gülgüle düşdi kim Şāh Rāmīn dirilmiş, leşker tartup gelidurur didiler. Bu āvāze ‘āleme toldı, bu galebe Şeh-rüz Vezīr kulağına degdi, bu

238a

söze inanmadı, cāsūslar göndürdi, vardılar, gördiler, Hīrmend şuyınuñ kenārında Şāh Rāmīn leşkerle konuşmuş, üç yüz biñ güzīde er ile oturur. Birkaç dürlü ecnās ol leşkerüñ içinde gördi, kimi pīl-serler, kimi şīr-serler, kimi perīler, kimi cīnniler, kimi bağırler, kimi Hindūlar, cāsūslar bunları bildürdiler. Şeh-rüz işidüp katı korğıdı. Zāvül

vilâyetinüñ halkı hod birbirine düşdiler, bölük bölük olup söyleşmege başladılar. Sözden terk yok Şeh-rüz hoz endişeye taldı, eyitdi: “Buña cevâb virmek gerek bir hîle ideyin” didi, fikrinde bunu berkitdi. Hâliyâ dört yaña nâmeler göndürdi, leşker cem’ itdi. Zāvülistân şahrâsında çeriler çok dirildi. Sîstân’a

238b

ve Kūhistân’a varınca nâmeler gitdi, tâ hadd-i Habeşe kenarlarına degin haber irişdi. Ne kışşadur az eydelüm. Şeh-rüz’uñ katına beş yüz biñ er dirildi. Şeh-rüz çıkdı, leşkeri yörendi gördi, cümlesinüñ yarağı yatı tamam, buyurdı, hazîneler açdılar, çok māl genc getürdiler. Ol leşkere çok māl virdi, eyitdi: “Her biriñüzi bir vilâyete emîr eyleyem tek benüm üzerümden bu zahmeti götürüñ” didi. Bu söz ile bunlara sitâyiş virdi. Kamusı Şeh-rüz katına geldiler, anuñla ‘ahd u peymân kıldılar. Andan ‘alem dikdiler, naqqâre ve tabl-ı kūs çaldılar, andan Ğaznî ilinden durdılar ‘azm idüp anlar dağı Āb-ı Hîrmend kenârına geldiler, şunuñ bir yanına anlar dağı kondılar. Bunun üzerine üç gün

239a

geçdi. Şâh Rāmîn bildi kim Şeh-rüz Vezîr geldi Zāvül leşkeriyle. Buyurdı; bir nâme yazdılar, mühür urup Cârüs eline virdi, İtgin’i, Yağân’ı bile koşdı, yüz kişi bile koşdı nâmeyi alup Āb-ı Hîrmendi geçdiler, Şeh-rüz’uñ leşkerine geldiler, bârgâh kapusına irdiler. Hâcibler gördi, girüp Şeh-rüz’a haber virdiler. Şâh Rāmîn’den elçi geldi, didiler. Şeh-rüz eyitdi: “Oğuñ ilerü, içeri gelsünler.” Hâcibler çıkdılar; Cârüs’ı, İtgin’i, Yağân’ı içeri okudılar. Çün girdiler, Şeh-rüz’ı taht üzerinde oturur gördiler, ikrâm idüp nâmeyi çıkardılar, Şeh-rüz’uñ eline virdiler. Şeh-rüz alup oğdı, gördi yazmış kim ey Şeh-rüz Vezîr atam Şâh Erdeşîr saña n’itdi, ya ben ne kıldum,

239b

ya kızuñ n’eyledi kim bizi böyle perâkende kılduñ, atamı öldürdüñ. Ey tuz etmek bilmez hâ’in kişi! Bu ne işler-idi kim sen bize kılduñ. Çün Şeh-rüz nâmeyi okudı, katı ğazaba geldi, nâmeyi päre päre kıldı, eyitdi: “Görüñ bu bed-bahtı kim baña neler yazar göndürür.” Ya’ nî kendü hıyânetlik itmedi mi ben anı kendü kızumla gördüm yatur-iken ol kışaş aña az-ıdı, hayf itdüm ki ben anı öldürem, kızumla öldürmedüm. Hâliyâ bu kez eger elüme gire ben anı bir ölümle öldürem ki ‘âlem halkı tañlayalar. Kanda vara diyüp tîz yine bir nâme yazdı, Cârüs’uñ eline virdi. Çün Carus nâmeyi aldı, döndi Şeh-rüz’a

eyitdi: “Ey hā’in kişi hıyānatlığı evvel sen itdüñ kim pādişāhıña қаşd eyledüñ. Anuñ ni’ metin yir-iken küfrān-ı

240a

ni’ met olduñ. Ol hod ol vaqt oğlan-imiş, ol sen zann itdügüñ hālden haberdār degül-imiş. Şimdi durduñ aña ta’ n mı urursın?” Şeh-rüz eyitdi: “Ey bed-baht! Sen dağı kimsin kim geldüñ bunda baña qarşu söylersin, saña dağı kim dirler” didi. Cārūs eyitdi: “Tek durmazsañ ben kim idügüm bu dem saña gösterem.” Şeh-rüz andan bu sözi işitdi, kavmiñe bu nā-bekārı dutun didi. Birkaç kullar ilerü geldiler kim Cārūs’ı dutalar. Cārūs derhāl yirinden durugeldi, bir gūlāmuñ elinde bir kılıç var-ıdı, qarvadı aldı. Ol kul anı dutınca ol kulı boynında çaldı, başını yire bırağdı. Çün Zāvül begleri anı gördiler, yirlerinden

240b

durdılar, ol bārgāh içinde el kılıca urdılar, Cārūs’a hamle kıldılar. Taşra turan ol yüz er kim Cārūs-ıla bile gelmişlerdi, gördiler kim içerü gavgā belürdi, anlar dağı yarağların ellerine alup hāzır durdılar. İçerü Cārūs, İtgin, Yağān gördiler kim Cārūs üzerine hamle kıldılar, derhāl kapu öninde duran kavmı tağıtdılar, andan içerü koydılar, bārgāh içinde cenge başladılar. Şeh-rüz gördi kim taşrağılar içerü koyuldılar, kendü durdı, tahtdan indi, çadır ardından taşra çığdı, leşkere haber kıldı, be-yekbār durugeldiler, bārgāha yügürdiler, iren leşkere hamle kıldılar, bārgāhuñ çevresine çeri tıldı, düpdüz el kılıca urdılar. İçerü, taşra

241a

ol ilçilige varan begler serverlerine selāmet geldiler. Haqq ‘ināyetinde birisine bir elem irmedi. Şāh Rāmīn anı görüp şükr-i Yezdān kıldı. Andan döndi, Cārūs’a sordı, hāl nice oldu diyü. Cārūs olan hikāyetleri bir bir Şāh Rāmīn’e didi. Andan çıkardı, Şeh-rüz virdigi nāmeyi virdi, zīrā sağlamış-ıdı. Şāh Rāmīn aldı, mührin götürdi, Suhrāb Şāh eline virdi. Aldı, açdı, okudı, gördi, yazılmış kim: “Ey hā’in şehzade! Senüñ ađvālüñ gündən rüşen! Ben hoz sini ve atañı bu hāl ile bilüp ben size bu cefāyı kıldum, il, vilāyet kavmı sizden bīzār anlaruñ meşveretiyle size bu belā geldi” dimiş. Şāh Rāmīn çün bu haberleri dinledi, eyitdi:

241b

“Varuñ Māh-pervīn’i oꞑuñ gelsün.” Vardılar, oꞑudılar. Māh-pervīn geldi, ol meliklere selām virdi. Bir zerrīn şandalī ꞑodılar, oturdu. Serverler ol oturunca ayak üzre durdılar, Māh-pervīn’e ‘ izzet itdiler, andan yirlerine oturdılar. Māh-pervīn eyitdi: “Ey cān-ı cihān Şāh Rāmīn! Ne buyurursın? Ben ꞑaravaşuña gel demişsin, hikāyet nedür?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Ey maḥbūb-ı zamān! Atañ bize ḥā’ındür dimiş. Bizüm ḥoꞗ muḥabbetümüz ilāhi-y-idi, bizde ol nefsāne muḥabbet yoĝ-ıdı, siz bu ululara ayduñ ki bize ve size ne vāḳı‘alar oldu, bunca zārüretten şıdꞑumuz berekātında ḥalās bulduꞑ.” Māh-pervīn bāĝdan söze başladı. Bāĝbān ḥātūnı ki kendüñüñ dāyesi-idi, anuñla ‘amel ꞑılduꞑların Şāh Rāmīn ol

242a

mecāzī ḥālden bī-ḥaber-iken ꞑız kendü anuñla nice lu‘b idüp kendüyi sevdürdüĝin utanmadın begler arasında kendüñüñ ‘ ışꞑını ‘arza ꞑıldı. Andan ne ḥāllere uğraduĝın, ne tuzaklardan ꞑurtulduĝın, arada Ḥ‘āce Şāliḥ-ile Suhrāb Şāh sebab olduĝın, Ḥüsni Kamer, Gülçīn, Rüz-bih, Demsāz bunlar daḥı hikāyetden ki az ꞑadar bilürlerdi, her biri Māh-pervīn’üñ arılıĝın eyitdiler. Cümle ulular işidüp āferīnler ꞑıldılar. Şāh Rāmīn eyitdi: “Gördüñüz mi yāranlar! Uşta bizüm ḥıyānatlıĝımız yoꞑdur. Bu mı yatlıdur yoḥsa bir ꞑişi kim pādişāhına ‘āşī olsa, ꞑaşd eylese bu mı yatlıdur.” Cümle begler eyitdiler: “ꞑişi kendü pādişāhına ‘āşī olsa

242b

anuñ ꞑanı ḥelāldür” didiler. Cümle ehl-i fetvā böyle cevāb virdiler. Andan soñra ḥōn getürdiler, dökdiler, bezm-i şāhāne ꞑuruldu, ‘ıyşa nūşa meşĝül oldılar, ol ĝün, ol gice yidiler, içdiler, irtesi oldu. Çün şubḥ-ı şādıꞑ belürdi, Şāh Rāmīn leşkerinden çeri naꞑḳāreler döĝüldi, ‘alemler şuꞑḳası efrāşte oldu, baꝼır düdükler uruldu, leşker atlanup meydāna yürüdi, Āb-ı Hīrmend’i geçüp Şeh-rüz leşkerine enbūh-ı çeri yaꝼın geldi, şaf çeküp durdılar. Bu yañadan Şeh-rüz’a ḥaber oldu, ol daḥı ol cengden ki dönmiş-idi, gelüp ārāmĝāha ꞑonmuş-ıdı, leşkerini ‘ārızane ‘arż itmiş-idi, gelüp Şeh-rüz’a eyitdiler kim on yedi biñ er helāk

243a

oldı didiler. Şeh-rüz anı işidüp yine dört yañadan çeri devşürdi. Zîrâ ki gördi Şâh Râmîn leşkeri igen çok dilîr divâne şudan geçüp geldiler, meydâna dutdılar, Şeh-rüz dañı buyurdi ‘alemler dikdiler, naqqâreler urdılar, leşkeri bindirüp Şâh Râmîn’e qarşu meydâna geldiler, şaf çeküp durdılar, meydân şahını açıldı. Çün meymene ve meysere düzül-di, Şeh-rüz leşkerinden bir er meydâna girdi, tavır-ı bed gösterüp er diledi, Şâh Râmîn leşkerinden hâliyâ birkaç kişi girdiler, her birin bir darb ile yıkdı. Şâh Râmîn anı gördi qasd itdi kim kendü meydâna gire, Târû-yı Hindû komadı kendü meydâna girdi, ol Zāvülîyle

243b

çok ceng itdi. Ol Zāvüllînüñ adına Hırşân dirlerdi. Târû-yı Hindû anı yıkdı, derhâl bağladı, ‘alem dibine göndürdi. Anuñ ardınca bir dañı girdi, adına Demdemâ-yı Zāvülî dirlerdi, Târû-yı Hindû anı kemend ile dutdı. ‘İtrâf-ı Zāvülî girdi, anı kemendinden dutup kapdı yire urdı. Şeh-rüz gördi kim bu üç serverler ele girdiler buyurdi, ‘alem depretdiler leşker bir kezden Târûyı üzerine hamle kıldılar, ol serveri araya aldılar, dilediler kim dutalar. Tîz indi, merkebinüñ tengini muhkem berkitdi, sıçrayup yine bindi, hindû kılıcın eline aldı, kalkan yapınup ol leşkere hamle kıldı. Anı gördi, Şâh Râmîn leşkerinden

244a

Târû-yı Hindû’nuñ qardaşı Pâpür-ı Hindû hamle kıldı, Zâl-ı Hindû ve Tâl-ı Hindû, Şehmâs-ı Hindû ve Taymûs-ı Hindû, Mâhûr-ı Hindû, Cârûs Pehlivân, Kânûn, Rüz-bih, Demsâz, Suhrâb Şâh bir kezden hamle kıldılar. Serüye Şâh gördü kim Şâh Râmîn’üñ leşkeri ve serverleri hamle kıldılar, kendü dañı ‘İrâk begleriyle, Sâsân serverleriyle ‘alem depretdi, hamle kıldı. İki çeri birbirine qarıldı, ‘alem pür-küşte oldı. Bu cengüñ vaşfını idici ide; bir kıran oldı kim ancılayın kimse görmedi. Meger kim sultânü’s selâṭini’z-zamân pâdişâh-ı Rûm-ı mağrib-zemîn kim gâzi-i devrân Murâd Hân ibni Mehemmed Hân e‘azzallâhu enşârahu qala ‘adl u inşâfi

244b

ve şecâ‘ati kim ‘âlemi dutmuşdur, Haqq Te‘âlâ ‘ömrini devletini bâkî ve pâyende dutsun, melik-i civan-baht Muhammed Hân’ı bağışlayuvirsün, ahter-güzerde râst

gelsün, âmîn diyen cānlara Hakk Te‘ālā rahmet eylesün. Amîn yâ Râbbe'l-‘âlemin!
Nice kim harb-ı küffârda Kirâl ve Yanço ğazasında ne resme kâfiri kırdıysa, şol resme
Serüye Şâh’un leşkeri dağı şol vaşfe kırıldı. Çün Şeh-rüz leşkeri Şâh Râmîn leşkeri ile
gice olunca ceng itdiler, çün gice oldu, tabl-ı âsâyiş urdılar, birbirinden ayrılıp döndiler,
gelüp ordılar yine kondılar, rezm âletlerin çıkardılar, bezm tonların geydiler. Bu yaña
begler dirilüp Şâh Râmîn katına geldiler. Hön geldi, yidiler, andan bezm kırdılar,

245a

‘ıyşa meşğül oldılar. Andan Şâh Râmîn buyurdu; Hurşâni’yi, Demdemâ-yı Zāvüli,
‘İtrâfi ol üç servere ağır bend ile siyâset yirine getürdiler, çökerdiler. Şâh Râmîn bunları
gördi, eyitdi: “Ey Zāvül serverleri! Revâ mıdur ki atamuñ nân u nemekin yiyesiz,
dönesiz andan yüz çeviresiz, Şeh-rüz’a tapasız, atamdan ne güç gördiñüz baña ayduñ”
didi. Bunlar eyitdiler: “Ey Şâh-zâde! Şuç senden oldu, biz nidelum.” Siz Şeh-rüz’uñ
kızıyla muhabbet itmişsiz, kendü göziyle görmüş, ol bize bu sırrı bildürdi, bizi mâl-ıla
toyurdu, biz dağı aña uyduğ, atañdan görmedigimizi vezîrden gördük iller, köyler,
vilâyetler bağışladı. Atañ

245b

ya sen bize ne virdüñ kim biz saña muñ‘ olavuz didiler. Çün Şâh Râmîn bunlaruñ bu
haberini işitdi, eyitdi: “Ben sizi şalıvireyin, gelüñ siz yine baña itâ‘ at idüñ.” Bunlar Şâh
Râmîn’e düşünâm virdiler. Şâh Râmîn kağıdı, buyurdu üçünü dağı ber-dâr kıldılar. Şeh-
rüz’a haber vardı kim ol üç serveri berdâr kıldılar. Şeh-rüz ‘azîm perişân oldu, ol gice
endîşe ile yatdı. İki çeriden hem qaravul bindiler, çün yine irtediler, iki çeri yirlerinden
durdılar, yarağ geydiler, ‘alemler dikdiler, nağkâreler urdılar, sürüp meydâna geldiler,
şaf çeküp durdılar. Rāvî rivâyet kıılır kim Hurşân’uñ, Demdemâ’nuñ, ‘İtrâf’uñ
ta‘alluğatı kim Şeh-rüz katında-idiler, birbirine

246a

eyitdiler kim nice itmek gerek? Bu vezîr hod pâdişâh olıcağ degüldür. Uşta tâc ve taht
memleket issi geldi. Elbetde eger biz aña uymazsavuz ol beglerimiz bigi bizi dağı kağr
iderler. Hüküm gâlibüñdür, hânümânımızu dağı gâret iderler, soñra ğanî peşimânlık
kişiye aşşı itmez. Bunlaruñ arasında bir ulu er var-ıdı, cihan-dîde ‘âlemde eyü, yavuz
çok görmüş-idi, adına Merd-efken dirlerdi, ol eyitdi: “Hâliyâ ben varayın ol Şeh-rüz’a
söyleyeyin, ola ki ol dağı şalâhiyyete gele, eger olmazsa aña göre biz dağı yarağ

idevüz.” Çün ol kavm Merd-efken’den bu sözi işitdiler, dükelişi maşlahat gördiler. Merd-efken

246b

bunlaruñ katından sürdi, ilerü Şeh-rüz katına vardılar, eyitdi: “Ey Şeh-rüz! Bir sözüm vardur saña diyeyin, gel ol sözi qabül eyle, aradan ‘adāvet götürülsün, senüñ qademüñde bu halk āsüde olsunlar.” Şeh-rüz eyitdi: “Ey Merd-efken ne buyurursın?” Merd-efken eyitdi: “Milki issine ısmarla, mīrāş høresi geldi, yine aña viresin, yine vezāretüñde muqarrer ol, biz cümlemüz saña muṭī‘ olalum, yok dirseñ bu şehzādedür, sen vezārsin ra‘iyyet bunı göre dururken saña uyacaq degüller, elbette saña bir noqşāñ degirürler” didi. Şeh-rüz, Merd-efken’den bu sözi işitdi, gözleri qanın dondı, eyitdi: “Ey harām-zāde! Bir sā‘atde benden yüz mi

247a

döndürdüñ diyüp buyurdı qullara ki dutuñ bu bed-baḥtı öldürün.” Çün qullar Merd-efken üzre gulūv itdiler, dilediler ki dutalar, öldüreler. Merd-efken derḥāl tīg tartdı, ‘alem dibinde ol qullara ḥamle kıldı. Merd-efken böyle olıcaq anuñ daḥı ta‘alluqātı ve qulları anı gördiler, bir kezden irdiler, Merd-efken’e yārī kıldılar, ‘alem dibindeki leşkere ḥamle kıldılar. Bunlar cengde-iken bu yañadan Şāh Rāmīn baqdı, ol ḡavḡāyı gördi, cāsūs göndürdi, vardı, geldi Şāh Rāmīn’e ḥaber kıldı. Şāh Rāmīn sāz, selb egninde ḥāzır var-ıdı, at depdi, kılıç tartdı, qalkān bürindi, andan ḥayqırup Şeh-rüz leşkerine ḥamle kıldı. Anı gördiler,

247b

cümle serverler anuñ ardınca Zāvül leşkerine ḥamle kıldılar. Ol qalbaya irdiler kim Merd-efken anda cenk idetururdu, Şeh-rüz’uñ ‘alemi dibinde-y-ıdı, Şāh Rāmīn ve leşkeri Merdefken’e yardım virdiler. Şeh-rüz daḥı buyurdı leşkerine bir kezden anlaruñ üstine ḥamle kıldılar. Şāh Rāmīn leşkeri daḥı be-yekbār çapundılar, iki çeri birbirine qarıldılar, ceng-i sultānī oldı. Merd-efken üç yirde zaḥm yidi, atdan yıqıldılar, dilediler ki dutalar, Māhūr-ı Hindū vardı, anı qurtardı, cenk yirinden taşra çıkardı, bir ḥalvet yire ilettdi, şu kenārında zaḥmlarınuñ qanını yudı, ḥoş-bekend itdi. Andan yine döndiler leşkere ḥamle kıldılar, aḥşam zevaline degin

248a

‘azīm ceng oldu. Çün gice oldu, tabl-ı āsāyiş urdılar, döndiler Zāvül leşkerinden Merd-efken’e beş biñ kişi uydılar, sürüp bile Şāh katna geldiler, elin öpdiler, du‘ā itdiler. Şāh Rāmīn anları aldı ārāmgāha geldi, ol Merd-efken’ün leşkerine çok māl virdi. Ol kavm andan ol seḥāyı görüp ‘azīm şād oldılar. Merd-efken’e daḥı bir ḥil‘at-i şāhvār geydürdi, bārgāh, ḥayme ve ḥargāh bağışladı, kullar daḥı virdi kim ḥidmet ideler. Andan dönüp bezmgāha geldiler, ḥōn yidiler, bezm ḳurdılar, yemege, içmege meşgūl oldılar. Ḳaravul daḥı bindürdiler, pusu yirlerine göndürdiler. Bu yaña Şeh-rüz döndi, Zāvül leşkeriyle orduya gelüp ḳondı, Merd-efken’e

248b

gönlünde kīn dutdı, eyitdi: “Eger ol elūme gire ben anun ḥaḳḳından gelem” didi. Ol daḥı buyurdı, ḥōn getürdiler, yidiler. Çün bezme oturdılar, andan ḳaravula er göndürdiler, şabāha degin pusu yirin yörendiler. Çün irte oldu, iki çeri birbirine ḳarşu naḳḳāre urup bindiler, ‘alem götürüp meydāna bıraḳdılar, şaf çeküp durdılar, naḳar meydāna bıraḳdılar. Zāvül leşkerinden Şīr-efken ki Merd-efken’ün ḳardaşudur, meydāna girdi, er diledi. Merd-efken anı gördi ḳardaşına ḳarşu meydāna girdi, irüp ḳardaşına selām virdi. Şīr-efken selāmın aldı, birbiriyle çok söyleşdi. Merd-efken eyitdi: “Ey birāder! Görmezsin bu bizüm Şāh-zādemüz ne luḫf-ı kerem issi kişidür,

249a

bu gice baña ol ḳadar ‘atā ḳıldı kim vaşfa gelmez. Bu Şeh-rüz’dan ne vefā geliserdür. Çünki ol kendü pādişāhına ‘āşī oldu, helāk eyledi, ayruḡa ne ḥayrı degiserdür” didi. “Gel kerem eyle benümle ḳardaşluḡ ḥaḳḳın yerine getür, bu ‘āşī Vezīr’ün terkini ur Şehzādemüz ḳatına varalum, yoḳ der-iseñ bāḳī sen bilürsin” didi. Şīr-efken çün ḳardaşından bu cevābı işitdi, fikr itdi, eyitdi: “Vallāhi bu benüm ḳardaşum gerçek dir. Ol kişi ki kendü pādişāhına ḳıya, ayruḡa ne aşşı dege, aḥīr bize daḥı bu işi bir gün eyler diyüp ḳardaşına eyitdi. Ne ki dirsın gerçekdür, ben daḥı eyle ḳıyās iderüm. Gel imdi biz ikimüz birbirimizle

249b

el ucıyla cenk idelüm tā aḥşam olunca, çün gice ola ben leşkerümi alam ḳatuña gelem, beni Şāh Rāmīn ḳatına iletessin” didi. Bunlar bu tedbīr ile tā aḥşam olunca ceng itdiler.

Çün gice oldu, ol iki qardaşlar döndiler kendü leşkerlerine geldiler. Şeh-rüz dağı Zāvül leşkeriyle döndi, kendü ārāmgāhına qondu, Şīr-efken'e eyitdi: "Ey server! Nite qardaşuñı ele getürmedüñ" didi. Şīr-efken eyitdi: "Amān diledi, eyitdi, var Şeh-rüz'a eyit benüm suçumu bağışlarsa ben varayın, yine Şeh-rüz Şāh'uñ elin öpeyin" didi. Şeh-rüz eyitdi: "Gelsün suçı bir degül biñ ise dağı ben aña bağışladum."

250a

Yine ol gün at ayağı tozından gün tonıq görindi ki erenler birbirinden yüz döndürmediler. Üç dün gün 'azīm ceng oldu. İki çeri birbirinden yüz döndürmediler. Çün dördüncü gün oldu, Şāh Rāmīn münādīler şaldı, eyitdi: "Ayduñ ki gelüñ şāhuñuza 'āşī olmañ zīrā ki şāh-zādedür diyifñüz." Çün münādīler bu sözi Şāh'dan işitdiler, leşker içinde münādīler eyitdiler: "Ey Zāvül halāyığı! Bilüñ ki bu siz ceng itdi[gü]ñüz kişi sizüñ pādīşāhıñuz oğı Şāh Rāmīn'dür, bu işi itmeñ ki soñra peşīmān olursız, şāhuñuza 'āşī

250b

Olman!" didiler. Zāvül leşkeri ceng ide durur-iken bu sözi işitdiler, çoqları eyitdiler: "Bu münādīler gerçek dirler. Vezīr qanda şāh olduğı vardır ki biz bunu şāh idündük. Bu şāhlığa ne lāyık-idi. Şol kişi kim kendü şāhına 'āşī oldu, helāk oldu, anuñ ayruğa ne hayrı degiserdür diyüp yüz çevirdiler, aña yardım itmegi qodılar, cengden el tartdılar, girü döndiler." Ba'zılar eyitdiler: "Bu eger şāhlığa lāyık olmayaydı bu tāk ve taht ve bu memleket buña degmeyeydi" didiler. "Andan yüz döndürmediler biz bunuñ için dürişürüz" didiler.

251a

Zīrā ki anlar Şeh-rüz-ıla qavl u qarārda bileydiler, anlar cenge meşgöl oldılar, hāliyā ahīr Şāh Rāmīn'üñ leşkeri dilīr olup Şeh-rüz'üñ leşkerini şıdılar. Şeh-rüz gördi kim leşker şınmağa yüz dutdı, birkaç ol qavl u qarār itdügi begleri dirşürdi, diledi ki Şāh Rāmīn qalbine hamle kıla. Nāgāh Suhrāb Şāh, Māhūr-ı Hindü, Cārūs, Pāpūr, Tārūyı, Serūye Şāh, Şīr-efken, Merd-efken, İtgin, Yağān bu on server Şeh-rüz'üñ 'alemine hamle kıldılar. 'Alemdār gördi kim dört yañadan dilāverler kendünün üzerine irdiler, derhāl 'alemi elinden bırağıdı, kendü qaçdı. Çün leşker 'alem düşdügin gördiler, ayruq qarār idüp

251b

cege durmadılar, perākende oldılar. Kimi Şeh-rüz ile şehre kaçdılar, kimi gelüp Şāh Rāmīn leşkerine qarıldılar, kimisi yabana yitüp gitdiler, bār u büngāh döküldi, qaldı. Şāh Rāmīn gördi kim Şeh-rüz kaçdı, şükr-i Yezdān kıldı, ol aradan döndi, kendü ārāmgāhına geldi. Cümle serverler bile geldiler, Şāh öñinde yir öpdiler, geçüp her biri yirlü yirlerinde oturdılar. Hāliyā altmış biñ esīr dağı getürdiler, Şāh Rāmīn birine yavuz nazar itmedi, buyurdı; cümlesini azād itdiler. Çün anlar gördiler kim Şāh Rāmīn'den bu kerem oldı, kamusı Şāh Rāmīn'e du'ālar kıldılar, andan geldiler, öñinde yir öpdiler, leşkere qarıldılar. Bunuñ üzerine

252a

on gün dağı geçdi. Bir gün Şāh Rāmīn begler ile tanışdı, ne buyurursız diyü şordı. Bunlar eyitdiler: “Ey Şāh! Ne şorursız, uşta senüñ devletüñde düşmen çerisi şındı, anları zīr ü zeber kılduq.” Şāh Rāmīn eyitdi: “Buğur gerekdür ki Zāvül vilāyetine varavuz ol mel'un çeri dirşürmeden, halka ziyān degürmeden anuñ kaydın bitirevüz. Cemī' selātinler bu sözi maşlahat gördiler, yaraq gördiler kim Zāvül'a 'azm kılalalar.” Şāh Rāmīn eyitdi: “Bir iş dağı vardur anı dağı idelüm. Begler eyitdiler: Ey hudāvend! Nice işdür?” Şāh Rāmīn eyitdi: “Leşkere destür virelüm, anlar

252b

kim bunca zamān bizümle bile oldılar, anlar varsunlar illerine gitsünler, anlaruñ ki hātırı ve gönülleri gitmek dilemez bizümle qalsunlar.” Cümle begler eyitdiler: “Ey Melik-i Zāvül! Sen murāduña irmeyince biz senüñ katuñdan gitmezüz, kerem eyle bizi men' itme” didiler. Çün Şāh Rāmīn bunlardan bu cevābı aldı, dükeline du'ālar kıldı. Andan buyurdı; 'arz-ı leşker kıldılar, biñ kez biñ er deftere geldi. Şāh Rāmīn buyurdı, āb-ı Hīrmend öñinden göçdiler, Zāvül'e 'azm kıldılar, yola girüp gitdiler. Uşta bunlar Zāvül'e gelmekde. Biz geldük bu yaña Şeh-rüz hikāyetine. Çün Şeh-rüz çerisi şınup Zāvül'e geldi, şehir ilinde qondı, yine dört

253a

yaña nāmeler perākende kıldı, leşker dirşürdi. Sīstān'a, Kūhistān'a nāmeler göndürdi, begler, pādişāhlar gelsünler didi. Hāliyā dört yañadan leşker gelmege başladı. Bir nice 'ākil begler eyitdiler: “Aña yardıma yine niye varursız. Hīç varmañ ki Zāvül pādişāhı

Erdeşir oğlu yir götürmez çeri-y-ile geldi, āb-ı Hirmend kenārında Şeh-rüz’uñ leşkerini sıdı, çok kavm anuñ leşkerinden yine Şāh Rāmīn leşkerine döndiler. Zīrā ki şāhdur, şehzādedür bugün yoksa yarın dağı Zāvül’a girür, Şeh-rüz hod aña pāyidār olmaz; zīrā ki halkuñ hātırı andan ‘azīm perişāndur. Çün ol illerüñ beglerine ‘ākıller bu haberi didiler.” Begler dağı

253b

ol ‘ākıllerüñ sözlerini dutdılar. Cevāb yazup Şeh-rüz’a göndürdiler kim uş biz dağı taqđir olursa varavuz, ammā yegrek budur kim siz kerem idesiz vilāyeti tahtı issine ışmarlayasız, siz yine bayāğı naşibinüzde olasız, nāmelerde bu haberleri yazup Şeh-rüz’a göndürdiler. Ol nāmeleri Şeh-rüz’a getürdiler, eline virdiler, alup oqudı. Bildi kim kendüye kimseden meded irecekleyin degül, qatı perīşān oldı. Hāliyā var leşkeri dirşürdi, āb-ı Hirmend cānibinden yaña bir derbende kemīnde durdılar, pusuya girdiler. Şāh Rāmīn leşkeri dağı gelüp ol derbend içine girdi. Şāh Rāmīn leşkeri dilediler kim Zāvül vilāyetine geçeler. Şeh-rüz pusu boşandurdı.

255a⁶³

ulular-ıdı, el altında birkaç kişileri düzmişler-idi. Anlar Şāh Rāmīn ve Māh-pervīn ta‘alluqından-ıdı, hep anlar bir yirde rāzların berkitmişlerdi. Çün Māh-pervīn, Şāh Rāmīn gele bunlar anuñ-içün feth-i bāb ideler. Nāgāh bir gün şehre qal‘aya gūlgüle düşdi, eyitdiler: “Uşta Şāh Rāmīn yir götürmez leşkerle Zāvül’e geldi” didiler. Çün halayık bu haberi işitdiler, qamusı deng ü hayrān oldılar, Şeh-rüz’uñ dağı dili damağı kurudı, gözleri qarardı, yüregi göyindi, duracağı yir bulımadı. Bunuñ üzerine beş gün geçdi, altıncı gün Şāh Rāmīn’uñ leşkeri üñi irdi, yegān yegān üç gün tamām leşker

255b

geldiler, Zāvül şahrāsınuñ öñinde qondılar, çadır urdılar, haymeler berkitdiler, qarār idüp oturdılar. Bir hafta deprenmediler. Sekizinci gün Şāh Rāmīn buyurdı, naqqāre urdılar, leşker bindi, şehir üzerine qal‘a cengine yüridiler. Ol çok leşker şehri ortaya aldılar, savaşa başladılar. Ol gün ‘azīm ceng oldı, içerüden, taşradan çok er helāk oldılar. Gice oldı Şāh Rāmīn leşker ile döndi, geldi, arāmgāha qondı. İrtesi yine bindiler

⁶³ Metnin 254a-b kısmı eksiktir.

çal'a cengin itdiler, yine Şāh Rāmīn leşkerinden çok er helāk oldılar, çāre olmadı. Bunun üzerine bir ay tamām geçdi. Bir gün ceng ider-iken içerüden taşra bir oğ atıldı, ucında

256a

bir nāme bağıu-y-ıdı. Leşker kavmı anı aldılar, Şāh Rāmīn'e getürdiler. Açdı, oğıdı, yazılmış kim: "Ey Şehzāde bilgil ki ben Māh-pervīn'ün dāyesiyüm sen ki ciger-kūşe-i Erdeşir'sin! Şükür ol Hakk'a kim sini bize yine sağ selāmet virdi. Ammā dilersen kim bu şehri alasin tiz Kūhistān tarafından yaña olan kapuya gelesin, tā ki şehri alasin. Zirā ki biz kuluñ ve qaravaşuñ ol tarafda dururuz, ol kapuyı bize ışmarlayup dururlar" dimiş. Şāh Rāmīn çün nāmeyi oğıdı, sevinüp yirinden durdı, girü oturdı. Ol gün şabr itdi, çün gice oldı, bir nāme yazdı, buyurdı, bir oğ bağıladılar ol kapu

256b

dan yaña gelüp burca atdılar. Gözci dağı hāzır dururdı, ol nāmeyi aldı, bāgbān hānende-y-ıdı, açdı, ol nāmeyi oğıdı, uş bu gice varuruz dimiş. Bāgbān halk uyğuya varduğı sā' at yirinden durdı, kapuya indi, hāzır durdı. Şāh Rāmīn dağı yetmiş gürbüz serverler ile kapu önine geldi, āvāz virdi, uş geldük vağıtdür ki va' deye hilāf olmaya. Bāgbān içeriden bu āvāzi işitdi, tiz ilerü varup kapuyı açdı, taşra çıkıdı. Şāh Rāmīn'ün ayağına düşdi, andan durup elin öpdı, andan eyitdi: "Ey server-i āfāk, içerü gelün! Şāh Rāmīn, bāgbāndan bu sözi işidüp derhāl içerü girdi."

258a⁶⁴

hāşş u 'āmm kendüyi ister, eyitdi: "Eger beni bulacağ olurlarsa elbet helāk iderler, bir yire bari gizleneyüm beni bulmasunlar. Vağıt ola kim yine cān kırtaram bunlaruñ elinden amān bulam" didi. Bu fikr ile kaçageldi, mağbah-hāneye irdi. Mağbah-hānede bir tennür var-ıdı, çokdan berü yanmamışdı, derhāl ol tennürüñ içine düşdi. Kapağı var-ıdı, kendünüñ üstine kapadı, ol tennürüñ içinde gizlendi. Şabāh olunca Zāvül kavmı çal'a cengin itdiler. Çün irte oldı, 'ālem gün yüziyle tıldı, gördiler kim şehruñ içine bir gāvğā düşmiş kim kazā ve kadere şıgar degüldür. Şordılar, hāli bildiler kim şehir içinde Şāh Rāmīn'dür şehir içindeki. Derhāl bārüdan aşığa döküldiler, ellerinden

⁶⁴ Metnin 257a-b kısmı eksiktir.

258b

yaraqların bıraqladılar. Bildiler kim Şāh Rāmīn şehri aldı, n'eyesünler dört yañadan yögürüp geldiler, Şāh Rāmīn ayağına düşdiler, amān diyüp bir kezden çağrışdılar. Şāh Rāmīn birini öldürmedi, dükeline amān virdi. Eyitdi: “Tiz dutun, Şeh-rüz'ı buluñ göreyin” didi. Şehrüñ hep kapuların açdılar, leşker bir kezden şehre taldılar, Şeh-rüz'ı istemege meşgöl oldılar. Şāh Rāmīn ol yetmiş serverlerle sürdi, serāy kapusına geldi, atdan indi, içerü girdi, geçdi, atasınuñ tahtına oturdı, bir zamān ağladı. Andan cemī' serverler, melikler, ulular katına dirildiler, şükr idüp ileyinde yüz yire urdılar. Şāh Rāmīn anlara eyitdi: “Çün elümden amān bulduñuz, imdi gerekdür kim Şeh-rüz Vezīr'i dağı bulup baña

259a

getüresiz.” Ol halk bu sözi çün Şāh Rāmīn'den işitdiler, dört yaña şehrüñ kapuların berkitdiler. Bir nice kavm şehir içine girdiler, Şeh-rüz'ı çok istediler, bulımadılar. Māh-pervīn dağı Şāh Rāmīn'e tahtı kutluladı, ba' dezān döndi, Şāh Rāmīn'e eyitdi: “Ey Sultān-ı Zāvūlistān! N'etdüñüz, atamı bulduñuz mı?” Şāh Rāmīn ve begler eyitdiler: “Yok.” Māh-pervīn eyitdi: “Kapuları oñat gözedüñ, mebādā ki şüret degşüre çıka kaçā” didi. Kimseyi şehrden çıkarmañ ola ki bir arada bulasız” didi. Māh-pervīn'ün bu söziyle şehrüñ içindeki kavmı taşra çıkartmadılar. Üç dün gün aradılar, bulımadılar, dördüncü gün matbağa geldiler kim Şāh Rāmīn için tennür yandurular, biryān

259b

bişürelere. Gördiler kim tennür üzerinde kapak urulmuş, tuvağı kaldırdılar kim od yakalar. Gördiler kim Şeh-rüz tennür içindedür, tennür karasına, küle bulaşmış, yüzi, gözi, tonı kapkara olmuş, saçı, sakalı dağı kara olmuş. Tiz yine tennürüñ kapağın urdılar, birkaç taş, birkaç omcalar ol kapak üstine bağladılar ve yıgdılar, ol kadar ki kimse depredimezdi. Yögürüp Şāh Rāmīn'e geldiler, eyitdiler: “Hudāvendā! Matbağ tennürında bir kişi bulduk, görüñ kimdür! Şāh Rāmīn birkaç kullar viribidi, vardılar, matbağa girdiler, tennürü açdılar, içinden Şeh-rüz çıktı, dutdılar, aldılar, Şāh Rāmīn katına getürdiler.” Şāh Rāmīn, Şeh-rüz'ı gördi, andan yüzün çevirdi, eyitdi: “Varuñ kıızı Māh-pervīn'e iletüñ

261a⁶⁵

Māh-pervīn'e āferīn itdiler. Andan Şeh-rüz'ı alup zindāna iletdiler, bend-i girān urdılar. Çün ol zindānda kaldı, andan Zāvūlistān vilāyetine bir kezden haber oldu ki Şeh-rüz tutuldu, Şāh Rāmīn yine atası tahtına geçdi, atası milkini kabz eyledi. Bu haberler Sīstān'a ve Kūhistān'a vardı. Ol melikler dağı işidüp şād oldılar, nāmeler yazdılar, mübarek-bād idüp göndürdiler, dağı nice dürlü teberrükler bile göndürdiler. Andan 'Irāk meliki Serūye Şāh bir gün Şāh Rāmīn meclisinde oturur-iken Suhrāb, Māhūr-ı Hindū, 'Acāl'e, Emlāc Şāh ve Kānūn, Demsāz, Rüz-bih, Bih-rüz, Cārūs, H'āce Şālīh bākī serverler ki anda cem' olmuşlar-

261b

ıdı, eyitdiler: "Şāhā! Zaḫmet nihāyete yetdi. Gerekdür ki rāhata mübeddel ola, Māh-pervīn-ile siz dağı murāda iresiz, dükeli ulular bu sözi maşlahat görüp düğün yarağın itdiler." Dört yaña nāmeler şaldılar, Melik-i Baḫr dağı destūr aldı, vardı kendü kavmına deryāda haber kıldı. Her bir ecnāslar kim Şāh Rāmīn katında var-ıdılar, dükeli Zāvūl şahrāsına dirildiler. Bu Melik-i Baḫr dağı kırk günden soñra deñiz halkıyla Şāh Rāmīn katına geldiler, ol kadar deñiz taşsıklarını getürdiler ki görenler deng ü ḫayrān kaldılar. Şāh Rāmīn ileyinde ḫodılar, bu size saçu olsun didiler. Şāh Rāmīn anları kabül kıldı, ḫazīneye buyurdu. Ba'zılarını dervīşlere iḫsān

262a

itdi. Nite kim Sulṭānū's Selāṭīn seḫā elini açup bu za'īfce pīre kim Naḫīb oğlı du'ācısına kerem itdi, şāh-ı zamān, melik-i devrānuñ Ḥaḫḫ Te'ālā 'ömrü-ile sa'ādetin artursun. Ol Şāh Rāmīn dağı eyle kıldı. Birkaç gün bunun üzerine geçdi. Bir gün Şāh Rāmīn tahtında oturur-iken Murğ-ı Şīrān ḫātırına düşdi. Meger ki anuñ yūñinden kendüde var-ıdı, derḫāl çıkardı, oda tütüzdürdi, henüz dağı tütünü yukaru ağmadan Murğ-ı Şīrān, Şāh Rāmīn'e geldi, tahtı ḫutluladı. Çün mübarek-bād itdi, eyitdi: "Ey Şāh-ı Zāvūl! Ne buyurursın, ḫācetüñ nedür?" Şāh Rāmīn eyitdi: "Berber şāhına Bih-rüz'a haber kıldı diyüp bir nāme virdi, aña göndürdi. Dağı

⁶⁵ Metnin 260a-b kısmı eksiktir.

262b

ķanda kim serverler bildüñe, irdigüñe ĥaber vir, gelsünler” didi. Murġ-ı Şīrān eyle kıldı, ķamusına ĥaber irürdi. Andan yine Şāh Rāmīn ķatına geldi. Ol ulularuñ aĥīr cemī‘ sini anda getürdi. Bunuñ üzre altı ay geĥdi, bahār faşlı daĥı irdi, yir yüzi behişt rengīn dutdı, düġün yaraġı tamām oldı. Ne ķadar ulular var-ısa dükeli ol düġüne dirildiler, yidiler, içdiler, zevķ ve temāşā itdiler. Bih-rüz Şāh geldi, oġlı Rüz-bih’le görüşdi, ol iki ĥasret birbirine ķavuşdılar. Andan Şāh Rāmīn buyurdı; dört gerdek donatdılar, cennet ķaşrı gibi. Andan ol gerdekleri düzetdiler, Şāh Rāmīn’e geldiler ĥāli bildürdiler. Şāh Rāmīn buyurdı; Māh-pervīn’den iķrār

263a

aldılar, kābīn kıydılar, ol ķayd tamām oldı. Andan döndi, ķādī geldi, Ĥüsn-i Kāmer’le Rüz-bih’e kābīn kıydı. Buġur Gülĥīn ile Semenzār Bānū sözi açıldı. Şāh Rāmīn eyitdi: “Anları daĥı başarmāķ gerekdür diyüp evvel Gülĥīn’e vardılar. Eyitdiler: “Ne buyurursın?” Gülĥīn eyitdi: “Buyruk Ĥaķķ’uñdur kime olursam rızķ anuñdur” didi. Bunlar ĥün bu sözi işitdiler, geldiler Şāh Rāmīn’e didiler. Şāh Rāmīn döndi, beglere eyitdi: “Gülĥīn Bānū’yı kim ķabül ider?” Her birisi taleb itdi, Cārūs-ı Emīr dınmadı. Şāh Rāmīn eyitdi: “Ey pehlivān! Sen niĥün söylemezsin?” Cārūs eyitdi: “Ne söyleyem ol nigārīni bir kez Hind vilāyetinde atası ķatında gördüm, ol vaķtden

263b

berü ‘āşıkum velī ‘aşķı içümde şaķlarum, ĥāliyā vaķt bu deme irdi kim Şāh Rāmīn murādına irdi, eger kerem olursa andan olur.” Şāh Rāmīn bu sözi işitdi, Gülĥīn Bānū’ya ĥaber göndürdi. Gülĥīn eyitdi: “Ben daĥı anı dilerüm, şükr olsun kim yine Ĥaķķ baña rüzī kıldı diyüp Cārūs’a iķrār virdi.” Andan Ĥüsn-i Kāmer’den daĥı atası ķavliyle Rüz-bih için iķrār aldılar. Andan Semenzār Bānū’dan atası destürıyla iķrār aldılar, Kāytar Ĥān ibni Kābar Ĥān’a, dükeline bir kezden kābīn kıydılar. Ne kışşadur az eydelüm, tamām kırķ gün düġün ve şādlık oldı, genc-i bī-pāyan, māl-ı firāvān saĥular geldi, ĥazīneler töldurdılar. Evvel Şāh Rāmīn

264a

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Fe' ulun

Humārī gözleri nāz-ıla süzlü
Bayık hūrī durur ol qanda süzlü

Yañağı şanasun gül hırmenidür
Kıyabaqışları gebr-i menidür

Boyun ağı gümüş tahtaya beñzer
Düzülmüş[dür] binā taht aya beñzer

Müressem hoş ārāste yāl ü bāli
Tolu boynında 'āşıklar vebāli

Nice diyüm anuñ hūblıgını ben
Kim anı işidesin cān-ıla sen

Çün ol gilmān-ıdı yirleri uçmaq
Diler ol uçmağa 'āşıklar uçmaq

Şāh Rāmīn çün ol cemāli, kemāli gördi, el Māh-pervīn'üñ gābgābına şundı, hūsın bāgına
girdi. Birkaç şeftālū dirdi.

264b

Şol şeftālū biri biñ dīnār deger. Turuncın, narın oğşırağ esbābına tamā' itdi.

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Fe' ulun

Ne qaldı ortada āru ne kelek
Durımadılar anda bir sā' ate dek

Ol iki birbiri-y-ile qarışdı
Yanar od gibi oluban girişdi

Kirişe gezledi oquñ gezini
Aşar qapusına dikdi gezini

Şalup vardı behādır elde şalık
Bırağdı bengünüñ şuyına balıq

O deryā mevci irişdi havāya
Uçup sunqur varup qondı yuvaya

Turup gısl itdi vardı girü yatdı
Şāh-ı Rāmīn şeker dadını tıatdı

Ġuřa ġam getdi geldi yirine řād
Ol iki birbirisinden bulup dād

265a

Çün ol iki cān birbirinden murād virüp murād aldılar, cümle zahmet, meřaķķat aradan gitdi, ol geçen ser-encāmları unıtdılar. Çün irte oldı, bunlar ıonların geydiler. Māh-pervīn gerdekde ıaldı, řāh Rāmīn taşra ıķdı. Sultānlar geldiler, gerdegi ıutluladılar. Andan vardılar, bezmgāha oturdılar, bezm urdılar, yimege, içmege meřġūl oldılar. Bu hāl üzerine dağı üç gün geçdi ki bunlar řādlıkda-y-ıdı, hāliyā bu söz bunda ıursun, biz geldük bu yaña řeh-rüz hikāyetine. Çün řāh Rāmīn anı zindāna bıraķdı, Māh-pervīn hātır-y-içün aġır bend urmadı, sehl bend ile ıomış-ıdı. Bir gice řeh-rüz yirinden

265b

durdı, kendünüñ bendini üzdi, taşra ıķdı. Ol müvekkiler ki kendüyi řaķlarlardı, anlaruñ birisinden bir ıılı aldı, dükelin ol ıılıla öldürdi. Andan varup leşker arasından ıķdı, taġ ve tař yolın ııtdı, yolsuz yirlere gitdi. Ol dün řabāha degin yügürdi, irte olıcaķ bir yirde gizlendi. Bu hāl ile üç gün, üç gice yol yürüdi, dördünci gice seher vaķtinde Ceyhūn kenārına irdi, diledi kim ol şudan geçe bir ıarafa dağı gide. řeh-rüz bu fikirde-iken bu yaña Māh-pervīn ve řāh Rāmīn hālvette oturur-iken hātırlarına geldi kim

267a⁶⁶

tıpraġa defn eylen! Ne ki Māh-pervīn dir-ise eyle ııldılar. Ol dağı bu hāl ile dūnyādan gitdi. ři‘r

Fe‘ūlun / Fe‘ūlun / Fe‘ūlun / Fe‘ūl

Cihān kimseye bākī ıalmaz geçer
Ecel cāmını bay u yoġsul içer

Bu resme durur ‘ādet-i rüzġār
Bu ‘ālem işidür be-küllī fiřār

Ki geleni bir bir göürür gider
Ne kim ider-ise zamāne ider

⁶⁶ Metnin 266a-b kısmı eksiktir.

Çün Şeh-rüz' uñ dahı işi tamām oldu, bu hāl üzre bir yıl geçdi. Şāh Rāmīn, Māh-pervīn ile begler ile yiyüp içdiler. Andan Şāh Rāmīn ol ulu beglere dahı serverlere destūr virdi, her biri kendü leşker[iy]le ve kendü ma' şük

267b

larıyla maḳāmlu maḳāmlarına gitdiler, varup yirlerinde ārām itdiler. Şāh Rāmīn, Māh-pervīn ile Zāvūl'de ḳaldılar, bundan böyle kırk yıl dahı ' ömr sürdiler. Bunlardan iki oḒul, iki kız ṭoḒdılar. ' Āḳıbet Şāh Rāmīn oḒullarına ne ad virdi. Birinüñ adını Şehrān, birinüñ adını Mihrān ḳodı. Ol kızlarınıñ dahı adları birinüñ adı Āzer-māh ve birinüñ adı Ḥoten-Baḥt. Şāh Rāmīn Şehrān' ı kendü taḥtına geçürdi, sultān ḳıldı, Mihrān' ı yanında vezīr eyledi. Kendüsi saltanatdan el çekdi, bir ḥalvet maḳāma girdi, andan Ḥaḳḳ ' ibādetine meşḒul oldu. Bu hāl ile anlar devrān

268a

devrānların sürdiler, eyü adların cihānda eylük ile ḳodılar. Uş bu dem anlar du' āda añılurlar. Her kim anlaruñ adların, ḥikāyetlerin işidür, anlara du' ā ḳılır tā ḳiyāmete degin du' ādan ḥāli degüller. Ḥaḳḳ Te' ālā ḥazreti anlaruñ cānların şād eylesün, cennet içre milkin ābād eylesün! Temmet

268b

Li kātibihi'l-faḳīr

Ḥamd-i bī-ḥad ve şükr-i lā-yu' ad ol zāt-ı Vācibü'l vücūd içindür ki *ve şavvereküm fe-ahsene şuvereküm*⁶⁷ ḥil' atıyle benī ādemi tezyīn eyledi. Ve şalāvāt-ı mevfūr ve taḥiyyāt-ı bī-ḳuşūr mefḥar-ı evvelīn ü aḥīrin ḳā'il-i künt ü nebiyyen ve ādemü beyne'l mā'i ve't-ṭīni serdār-ı enbiyā vü evliyā şır-dār-ı *sübhanellezi esrā*⁶⁸ ḥazret-i Muḥammed Muştafā' nuñ üzerine olsun ki bu Ḓazel-i muşanna' ol seyyid-i bülend-pāyenüñ evsāf-ı bī-Ḓayelerinden bir zerre ve ḥişāl-i ḥamīdelerinüñ biḥārından bir ḳatredür. Ḓazel:

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

RāḒıb-ı burhan-ı nāfi' ' ārif-i fenn-i nihān
Sā'ir-i raḥ-ı Ḥudā vü vālī-i ehl-i lisān

' Ārif-i fehva-yı yāsin nūr-ı ṭāhā ehl-i ḥāl
Kāşif-i ferr-i risālet tāc-dār-ı rāstān

⁶⁷ Tegābun suresi 3. Ayet

⁶⁸ İsrā suresi 1. Ayet

‘Ārif-i fenn-i netāyic cāmi‘-i ‘ilm-i mu‘iz
Kā‘id-i devlet-i taqvā yāver-i Raḥmāniyān

Hādīm-i mülk-i kebā’ir rāğīb-ı bezm-i mübāḥ
Fāris-i sırr-ı risālet tārik-i kenz-i zamān

269a

‘Ālem-i ma‘nā-yı yenbū‘-ı ‘ulūm-ı māverā
Āfitāb-ı bāğ-ı ğufrān nev-ber-i Rabb bī-ğümān

Mihr-i raḥmet tāli‘-i āyāt-ı Tevvāb-ı Başīr
Rāz-dār-ı Rabb-i bākī yādiğār-ı rāstān

‘Ārif-i feḥvā-yı yā ehle’l-kitāb-ı baḥr-i raḥm
Menba‘-ı ‘ilm-i ma‘ārif fāris-i şırr-ı nihān

Eylemiş şakḳ-ı kamer rüsvāy idüp bāğ ehlini
A‘nī yıḳub bū leheb bū ceḥl dīnin nāgehān

Rehber-i rāḥ-ı ḥudā a‘lā’-i erbāb-ı beyān
Nākil-i lü’lü-i esrār-ı risālet tāc-ı cān

Ammā ba‘d! Ma‘lūm ola ki bu ḳitāb ki ismi şerīfi Tuḥfetü’l-Letā’if’dür, Murād ibni Meḥemmed ibni Bāyezīd ibni Murād ibni Orḥān zamānında te’līf olunmuşdur. Anlar yirde yatduḳça Ḥaḳḳ Te‘ālā pādişāhumuza ‘ömrler virüp a‘dā-yı din olanlaruñ üzre ğālib ḳıla. Bu ḳitābuñ ḥikāyāt-ı ğarībe ve rivāyāt-ı ‘acībesi olmağ-ıla keḥfü’l enām ve’l müslimīn zıllullāḥ fi’l-arzīn, bāsiṭu’l-‘adl ve’l-emān, menba‘u’l-cūd ve’l-iḥsān, bedayī‘-i belāğatde Ḥassan ve şanāyī‘-i feşāhatde Selmān, biḥār-ı ma‘rifetde bāğ-ı Cinān ve bahār-ı ma‘delette bostān-ı cihān, İskender- saṭvet, Eflātūn- ḥikmet

269b

kān-ı şefḳat, ma‘den-i merḥamet, fir‘avn-sīret olan küffārı münhezim ve mağlūb ḳılmaḳda Mūsā zaḥm-ı faḳr-ile mürde ve dil-rīş olan faḳīr ve dervīşi iḥyāda ‘İsā fezā’il ü ma‘ārif-ğüster, mālik-i baḥr u ber, imām-ı şānī ‘aşer nāşıru’l-‘ibād ḥāfızu’l-bilād melāz-ı selāṭīnū’l-‘Arab ve’l-‘Acem melce’i şanādid-i mülükü’l ‘ālem sulṭān-ı selāṭīn-ı cihān Sulṭān Murād Ḥān ibni Selim Ḥān eyyedehullāhu’r-Raḥmān fi-küllü vāḳtın ve ānin ḥazretlerinüñ bu kitābuñ taşvīr olunmasına emr-i şerīfleri vārid olmağın bu faḳīr du‘acı ḳulları daḫı serāy-ı ḥāşda ḥāne-i şağīre içre ‘alā-ḳadri’ṭ-tāḳa bu kitābı kitābet eyledüğüm vāḳt maḥall-i ‘ibret olan mevāzī’ı bulup ol maḥalde beyāz-ı kāğıdı ḥālī alıḳodum, tā pādişāḥ-ı zıllullāḥ ḥazretlerinüñ fermān-ı şerīfi

270a

üzre taşvîr olundı ki bâğ-ı cināndan nişān ve Mānî mişliñ getürmekde ‘āciz ü kâşır olup
pinhān olduğından burhān virür. Meşnevî

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Gösterür Rıdvān cinānı gör ey zıll-ı mu‘în
Kim anuñ zīnet ü zībidür *tesürrü’n nāzirîn*

Kim ki göre çeşme-i āb-ı hayāt u kevşerin
Dir bilā-şek işde bu yā kavmü min mā’în

Bundan evvel gerçi olmışdı adı *Tuhfe* hemîn
‘Ayn-ı tuhfe kıldı hālā saye-i Şāh-ı zemîn

Devletüñde şöyle fer bû buldı ey şāh-ı güzîn
Şāh-ı cennet oldu güya kim içinde hür u ‘în

Ve ibtidā-yı taşvîre kitābet olunan nüshaya tārîh ola diyü kalb-i fâtir ve zebān-ı kâşırdan
bu tārîh vücūda geldi,

Tārîh

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

Zemîn-i kâğıda şaf şaf düzüldi cümle dīvāne
Vuhûş u murğ u dīv ü cîn bölük bölük Süleymāne

Kelām ile kelīm şāha oқındıqça ola fi‘lüñ
Serir-i salţanat üzre şeh olmaklık bu devrāna

Mürekkeb müfred oldıqça hüruf ide kavî muhkem
Binā-yı baht u iqbālî Hudā dā’im o sultāna

Taharrükle sükün u cezm olduqça ola pîşeñ
Şehāvet derdmendāna ‘adālet nev‘-i insāna
(‘Āma ve hāşa)

Kıral-ı dūzahî-kıral cehennem içre rûhun şal
Ki Hakk’dan ol maķām oldu ebed merdūd-ı şeytāna

Halāş olmak dilerse tîğ-ı kahruñdan türāb içre
Revende on ayağıyla ola tā vaşt-ı nîrāna

Çü yokdur şāha yarar hizmetüm tārîhi olmışdur
Ne elinden gelür mürüñ sezā ola Süleymāne

SONUÇ

Osmanlı edebiyatının klasik öncesi döneminde (takriben 1300-1500 arası) yazılan mensur hikâyeler genel olarak dinî-didaktik özellik gösterir. *Tuhfetü'l-Letâ'if* ise eğitime amacı gütmeyen çift kahramanlı bir aşk hikâyesidir.

Çalışmamıza konu olan *Tuhfetü'l-Letâ'if* adlı eserin müellifi Ali bin Nakîb Hamza eserin mukaddime kısmında tarih kitaplarından güzel bir hikâye bulduğunu ve bu hikâyeyi tercüme etme hevesiyle yola çıktığını söyler. Ancak yaptığımız araştırmalar sonucunda *Tuhfetü'l-Letâ'if* içerisinde yer alan bazı kahramanların ismi dışında diğer hikâyelerle hiçbir benzerlik bulamadık. Bu durum *Tuhfetü'l-Letâ'if*'in telif bir eser olduğunu, Ali bin Nakîb Hamza'nın sadece benzer isimler kullanmak suretiyle yeni bir hikâye oluşturduğunu gösterir.

Tuhfetü'l-Letâ'if'in kendisiyle aynı dönemde veya kendisinden önce kaleme alınan *Kelîle ve Dimne*, *Dede Korkut Hikâyeleri*, *e'l-Ferec ba'de's-Şidde*, *Binbir Gece Masalları* vb. mensur hikâyelerle benzer ve farklı yönleri vardır.

Tuhfetü'l-Letâ'if'i yukarıda ismini saydığımız eserlerden ayıran en belirgin özelliği olay örgüsünün farklı kurgulanmış olmasıdır. *Kelîle ve Dimne*, *Dede Korkut Hikâyeleri*, *e'l-Ferec ba'de's-Şidde*, *Binbir Gece Masalları* çerçeve hikâye tekniğiyle oluşturulurken *Tuhfetü'l-Letâ'if* çok halkalı hikâye tekniğiyle oluşturulmuştur.

Tuhfetü'l-Letâ'if'in, *Dede Korkut Hikâyeleri*, *e'l-Ferec ba'de's-Şidde* gibi eserlerle zaman, mekân, şahıs kadrosu ve motif yapısı bakımından benzer yönleri vardır. Bu eserlerin üçünde de net tarihsel bir zaman yoktur. Hikâyelerdeki zaman eserdeki kahramanların yaşadığı, olayların meydana geldiği aktif ve doğal bir zamandır. Hikâyelerin içerisinde gerçek ve bilinen mekânların yanı sıra özellikle cin ve peri gibi olağanüstü varlıkların yaşadığı, nerede olduğu bilinmeyen mekânlar vardır. Hikâyelerin bir diğer benzerlik gösteren yönü ise şahıs kadrosudur. Hikâyelerin şahıs kadrosuna bakacak olursak, bu kadroda padişah, halife, vezir, şehzade, padişah kızları, bey, kadı, tüccar, reis, vali, cariyeye, dadı, derviş, seyis, köle, köylü, hırsız, eşkiya gibi toplumun hemen her statüsünden kişilerin bulunduğu görülür. Bu gerçekçi kişilerin yanında farklı özellikleriyle ön plana çıkan cadı, peri, cin, dev, konuşan hayvanlar gibi olağanüstü varlıklar da hikâyelerin şahıs kadrosunda yer almaktadır. Hikâyelerin benzerlik gösterdiği bir diğer yön ise motif yapılarıdır. *Tuhfetü'l-Letâ'if*'te bulunan tek çocuk

motifi, aşkla ilgili motifler, dua motifi, sihir-büyü motifi, (sihir ve büyüyle) don değiştirme motifi, rüya motifi, kıyafet değiştirme motifi, sihirli nesnelere motifi gibi motifler *Dede Korkut* ve *e'l-Ferec ba'de's-Şidde* hikâyelerinde de görülür.

Çok halkalı hikâye tekniğiyle oluşturulan *Tuhfetü'l-Letâ'if* konu/tema dışında motif yapısı, zaman, mekân, şahıs kadrosu ve dil özellikleri açısından da incelenmiştir.

Tuhfetü'l-Letâ'if, zaman düzleminde incelendiği zaman hikâyenin nesnel/tarihî zamanı hakkında net bir bilgiye rastlanmaz. Eserin yazılma zamanı da tam olarak bilinmemekle birlikte, müellifin eseri Sultan II. Murad'a sunduğunu söylemesi eserin II. Murad'ın hükümdarlık süresi içinde yazıldığını gösterir. Hikâye içerisinde kullanılan zaman kavramları süreç olarak belirsizlik ifade etmektedir. Yazarın eserde kullandığı zaman ifadeleri belirsizlik gösterse de sürekli olarak sonrayı işaret ettiği için kurguda akıcılık sağlanmış ve olay örgüsünde bir düzen oluşturulmuştur.

Eserde kullanılan mekânlar ise öncelikle somut ve soyut mekân olarak ikiye ayrılmıştır. Bunlardan somut mekânlar da kendi arasında kapalı ve açık mekânlar olmak üzere iki gruba ayrılır. Eserde kullanılan kale, saray, mağara gibi kapalı mekânlar ayrıntılı bir şekilde anlatılmazken, çadır oldukça ayrıntılı bir şekilde tasvir edilir. Eser içerisinde yer alan Fâm-güşâde, Cinnistân ve Âd kavminden Şedîd Şâh'ın yaptırmış olduğu kalenin (İrem Bağı) ayrıntılı şekilde tasvir edilmesi hikâyenin anlatımına zenginlik katmıştır.

Tuhfetü'l-Letâ'if'in şahıs kadrosu da oldukça geniştir. Eserdeki kişiler; asıl kahramanlar, yardımcı kahramanlar, hasım güçler, olağanüstü/fantastik kişiler ve dekoratif/figüratif unsurlar şeklinde gruplandırılarak incelenmiştir. Hikâyede kişilerin fizikî ve psikolojik tasvirleri üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulmamıştır. Ancak Hüsn-i Kamer, Melik-i Bahr, Ukâb-ı Zehrîk, Şîr-serler gibi olağanüstü/fantastik kişilerin ve varlıkların fizikî özellikleri ayrıntılı bir biçimde tasvir edilmiştir. Böylece müellif, bu kişi ve varlıkları somutlaştırarak hikâyeyi etkileyici hale getirmiş ve hikâyeye okuyucunun dikkatini diri tutan bir anlatım tarzı katmıştır.

15. yüzyılın son dönemlerinde yazılmış olan *Tuhfetü'l-Letâ'if*'in, dönemin nesir geleneğine uygun olarak sade nesir üslubuyla yazıldığı görülür. *Tuhfetü'l-Letâ'if*'te yazar sadece dibace ve mukaddime kısımlarında süslü nesir üslubunu kullanarak Arapça, Farsça kelime ve terkiplere yer vermiştir. Yazarın sadece bu bölümlerde Arapça ve Farsça terkiplere yer vermesinin iki sebebi vardır. Bunlardan birincisi yazarın eserini

dönemin padişahı II. Murad'a sunması, ikincisi ise sanattaki kabiliyetini kanıtlamak istemesidir. Hikâyenin tamamında sade nesir üslubunu kullanan yazar, bazen de seci kullanarak sanat gücünü gösterir. Yazar, eserde başvurduğu nesir üslubuna uygun olarak birçok deyim ve atasözüne yer vermiş, bunlar aracılığıyla hikâyenin anlatımını etkili kılmıştır. Hikâyedeki atasözü ve deyimler belirlenip buldukları varak numaraları belirtilmiştir. Eserde çok az sayıda âyet-i kerime iktibas ve peygamber kıssalarına telmih vardır. İktibas edilen âyet-i kerimelerin Türkçe anlamları dipnotta gösterilmiştir. Ayrıca metinde az da olsa Arapça deyim ve atasözü vardır. Bu deyim ve atasözlerinin anlamları da dipnotta verilmiştir.

15. yüzyılın son dönemlerinde kaleme alınan *Tuhfetü'l-Letâ'if*, dil özellikleri bakımından incelendiğinde, metnin içerisinde farklı imlâların bulunması, kalın ve ince seslerde tam bir imlâ birliği olmaması, kelime ve eklerin yazımındaki tutarsızlık onun geçiş dönemine ait bir eser olduğunu gösterir. Dolayısıyla, metinde geçen kelimelerin imlâ özellikleri Türk yazı dilinin tarihî gelişiminde 15. yüzyılın durumunu örnekleriyle göstermek bakımından önemlidir.

İnceleme kısmının son bölümünde metnin bağlamı sözlüğü oluşturulmuştur. Böylece metindeki bağlamından yola çıkarak bazı kelimelerin anlamları tespit edilmiştir. Bu kelimeler, o dönemin söz varlığını araştıracak bilim adamlarına katkıda bulunacak mahiyettedir.

Çeviri yazıya aktarılan *Tuhfetü'l-Letâ'if*'in içerisindeki minyatürler çalınmıştır. Yazmanın içerisindeki bu minyatürler çalınırken eserin bazı varakları zarar görmüş veya minyatürlerle birlikte onlar da çalınmıştır. Ancak eksik olan bu varakların hikâyenin olay örgüsüne önemli bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Bu kısımlar konu akışının anlaşılmasına engel değildir.

Mensur bir eser olan *Tuhfetü'l-Letâ'if* te bazı manzum kısımlar da vardır. Hikâye içinde anlamı pekiştirmek ve üslubu süsleyip hikâyeyi daha akıcı hale getirmek için farklı nazım şekillerinde geçen 131 (yüz otuz bir) tane beyit tespit edilmiştir. Eserde kullanılan bu beyitlerin tamamı Türkçedir ve her birinin hikâye içinde bir işlevi vardır.

Yapılan bu çalışmayla Ali bin Nakîb Hamza ve onun tek nüsha olan *Tuhfetü'l-Letâ'if* adlı eseri akademik açıdan incelenerek ilim dünyasının istifadesine sunulmuştur. Aşk ve kahramanlık hikâyesi olduğu tespit edilen eserin transkripsiyon alfabesine aktarılıp

modern yöntemlerle incelenmesi, Klasik Türk edebiyatında hikâye geleneği üzerine yapılan çalışmalara katkı sağlayıcı mahiyettedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aksan, Doğan. Türkçenin Gücü. Ankara: Bilgi Yayınları, 2003.

Aksoyak, İ. Hakkı. “Eski Türk Edebiyatında Nesir Üzerine Bazı Belirlemeler”, haz. Hatice Aynur, vd. Nesrin İnşâsı (Düzyazıda Dil, Üslûp, Türler). İstanbul. Turkuaz Yayıncılık, 2010.

Aktaş, Şerif. Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş. 3. Basım. Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.

Aktaş, Şerif. Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili –Teori ve Uygulama-. 2. Basım. Ankara. Kurgan Edebiyat Yayınları, 2015.

Alptekin, A. Berat. “Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması”, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE, 1982.

Alptekin, A. Berat. Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı. 7. Basım. Ankara: Akçağ Yayınları, 2015.

Banarlı, Nihad Sami. Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II. İstanbul: MEB Yayınları, 2001.

Boratav, Pertev Naili. Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2011.

Bourneur, Ronald-Quellet. Roman Dünyası ve İncelemesi. çev. Hüseyin Gümüş. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

Bülbül, Tuncay. “Hümâyûn-nâme (İnceleme- Tenkitli Metin)” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE, 2009.

Çetin, Nurullah. Roman Çözümleme Yöntemi. 13. Basım. Ankara: Öncü Kitap Yayınları, 2013.

Çetişli, İsmail. Metin Tahlillerine Giriş/2 Hikâye-Roman-Tiyatro. 2. Basım. Ankara: Akçağ Yayınları, 2009.

- Fidan, Gülşah Gaye. “Türk Edebiyatında Sindbâd-nâme Çevirileri: Tuhfetü’l-Ahyâr ve Kitâb-ı Sindbâd-nâme (İnceleme-Çeviri Yazılı Metin-Tıpkı Basım)” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi SBE, 2012.
- Forster, E. M. Roman Sanatı. çev. Ü. Aytür. İstanbul: Adam Yayınları, 1982.
- Gökalp-Alpaslan, Gonca. XIX. Yüzyıl Anlatılarında Sözlü Kültür Etkileri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.
- Güleç, Hamdi. Halk Edebiyatı. Konya: Çizgi Kitabevi, 2002.
- Gülsevin, Gürer, Erdoğan Boz. Eski Anadolu Türkçesi. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2004.
- Görkem, İsmail. Halk Hikâyeleri Araştırmaları. Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.
- Helimoğlu-Yavuz, Muhsine. Masallar ve Eğitimsel İşlevleri. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2009.
- İz, Fahir. Eski Türk Edebiyatında Nesir. 4. Basım. Ankara: Akçağ Yayınları, 2014.
- Kavruk, Hasan. Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler. İstanbul: MEB Yayınları, 1998.
- Kavruk, Hasan. “Klasik Türk Nesir Geleneğinde Tahkiye Dili”, haz. Hatice Aynur, vd. Nesrin İnşâsı (Düzyazıda Dil, Üslûp, Türler). İstanbul: Turkuaz Yayıncılık, 2010.
- Kolcu, Ali İhsan. Öykü Sanatı. 3. Basım. Ankara: Salkım Söğüt Yayınları, 2011.
- Köprülü, M. Fuat. Türk Edebiyatı Tarihi. 8. Basım. Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.
- Köprülü, M. Fuat. Edebiyat Araştırmaları I-II. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Levend, Âgâh Sırrı. Türk Edebiyatı Tarihi. 4. Basım. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998.
- Mazıoğlu, Hasibe. Eski Türk Edebiyatı Makaleleri. 2. Basım. Ankara: TDK Yayınları, 2014.

- Mendilow, A. Abraham. Romanda Şimdiki Zaman. çev. Sevim Kantarcıoğlu, (der. Philip Stevick), Roman Teorisi. 3. Basım. Ankara: Akçağ Yayınları, 2010.
- Mengi, Mine. Eski Türk Edebiyatı Tarihi. 14. Basım. Ankara: Akçağ Yayınları, 2008.
- Ocak, Tulga. “Labial Hı’nın Çeviriyazıda Yazımı Sorunu”. Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış Nevin Önberk Armağanı, Ankara: Simurg Yayınları, (1997): 167-172.
- Okuyucu, Cihan, Ahmet Kartal ve Fatih Köksal. Klasik Dönem Osmanlı Nesri. İstanbul: Kriter Yayınları, 2009.
- Owens, Meredith. A Forgotten Ottoman Romance. The Islamic World from Classical to Modern Times: Essays in Honor of Bernard Lewis. Princeton, NJ: Darwin Press, 1988.
- Özarslan, Metin. Ferhat ile Şirin Mukayeseli Bir Araştırma. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2006.
- Özön, M. Nihat. Türkçe’de Roman. İstanbul: İletişim Yayınları, 1967.
- Pala, İskender. Sözün Özünden Dünden Bugüne Atasözleri. 4. Basım. İstanbul: Kapı Yayınları, 2013.
- Sakaoğlu, Saim. Gümüşhane Masalları/Metin Toplama ve Tahlil. Ankara: Sevinç Matbaası, 1973.
- Sakaoğlu, Saim. Gümüşhane Masalları Metin Toplama ve Tahlil. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1973.
- Seyidoğlu, Bilge. Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar. Ankara: Sevinç Matbaası, 1975.
- Sona, İbrahim. “Türk Edebiyatında Tûtî-nâme Hikâyeleri (İnceleme-Tenkitli Metin)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE, 2012.
- Soysal, M. Orhan. Eski Türk Edebiyatı Metinleri. İstanbul: MEB Yayınları, 2002.
- Şentürk, Ahmet ve Ahmet Kartal. Eski Türk Edebiyatı Tarihi. 2. Basım. İstanbul: Dergah Yayınları, 2008.

- Şimşek, Esmâ. Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Tekin, Mehmet. Roman Sanatı 1 (Romanın Unsurları). 13. Basım. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2015.
- Thompson, Stith. Motif Index of Folk Literature. USA: Indiana University, 1955-1958.
- Treasures of the Aga Khan Museum ~Arts of the Book & Calligraphy, Sabancı University Sakıp Sabancı Museum, İstanbul: November 5, 2010 — February 27, 2011.
- Tulum, Mertol. “Osmanlı Nesrinin Dili”, haz. Hatice Aynur vd. Nesrin İnşası (Düzyazıda Dil, Üslûp, Türler). İstanbul. Turkuaz Yayıncılık, 2010.
- Uçkun-Kocaaslan, Rabia. “Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi SBE, 2003.

Sözlükler

- Albayrak, Nurettin. Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü. 2. Basım. İstanbul: Kapı Yayınları, 2010.
- Artun, Erman. Ansiklopedik Halkbilimi / Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü. Adana: Karahan Kitabevi, 2006.
- Devellioğlu, Ferit. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. 22. Baskı. Ankara: Aydın Kitabevi, 2005.
- Hüseyin Kazım Kadri. Büyük Türk Lügati. İstanbul: Devlet Matbaası, 1927.
- Kanar, Mehmet. Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. İstanbul: Say Yayınları, 2011.
- Muallim Naci. Lügat-i Nâcî. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1987.
- Olgun, Tahir. (haz. K. Edib Kürkçüoğlu). Tâhîrî'l-Mevlevî. Edebiyat Lügati. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1973.
- Pakalın, M. Zeki. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. İstanbul: MEB Yayınları, 1983.
- Pala, İskender. Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü. 19. Basım. İstanbul: Kapı Yayınları, 2010.
- Parlatır, İsmail. Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. 4. Basım. Ankara: Yargı Yayınları, 2011.
- Sami, Şemsettin. Kâmûs-ı Türkî. İstanbul: Sahaflar Kitap Sarayı Yayınları, 2008.
- Steingass, F. A. Comprehensive Persian-English Dictionary. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2005.
- TDK Derleme Sözlüğü. 3. Basım. Ankara: TDK Yayınları, 2009.
- TDK Dil Bilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları, 1949.
- TDK Tarama Sözlüğü. 4. Basım. Ankara: TDK Yayınları, 2009.
- TDK Türkçe Sözlük. 11. Baskı. Ankara: TDK Yayınları, 2011.
- Üşenmez, Emek. Karahanlı Türkçesi Sözlüğü. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2010.

Diğer Kaynaklar

- Altunel, İbrahim. “Latife”, İslâm Ansiklopedisi. c. 27. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.
- Akın, Bülent ve Ozan Yılmaz. “Dede Garkın Ocağı’nın Diyarbakır Kolu ve Diyarbakır Kolundan Alınan İki Yeni Belge Üzerine Tarihi ve Edebî Bir İnceleme” , Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi. 77. (2016). 37-76.
- Bascom, William. “Four Function of Folklore”. Journal of American Folklore, 67 (1954): 346-349.
- Batıslam, Hanife Dilek. “Divan Edebiyatında Latife ve Hezl”. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c. 22, sayı:1, (2013): 229-242
- Çaldak, Süleyman. “Eski Türk Edebiyatında Nesir”, Eğitim 7. 77-78. (2006): 74-76.
- Çetişli, İsmail. “Mitten Modern Hikâyeye Hikâyenin Sergüzeşti”, Bizim Külliye 3.8. (2000): 41-46.
- Demirel, Şener. “Letâif-Nâme Adlı Eserin Roman Tekniği Açısından İncelenmesi”, Turkish Studies 6.3. (2011). 101-107.
- Graves, S. Margaret. “Inside and outside, picture and page: The architectural spaces of miniature painting”, Treasures Of The Aga Khan Museum Architecture in Islamic Arts, Geneva, Switzerland: 2012.
- Graves, S. Margaret. “A king prepares to mount his warhorse as the armies gather at night”, Treasures Of The Aga Khan Museum Architecture in Islamic Arts, Sabancı University Sakıp Sabancı Museum, İstanbul November 5, 2010 — February 27, 2011.
- Harman, Ömer Faruk. “İlyas”, İslâm Ansiklopedisi. c. 22. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Kavruk, Hasan ve İskender Pala. “Hikâye”, İslâm Ansiklopedisi. c. 17. İstanbul: TDV Yayınları, 1998. s. 491-493.
- Levend, Âgâh Sırrı. “Divan Edebiyatında Hikâye”, TDAY Belleten (1967): 71-117.

- Mengi, Mine. “Klasik Türk Edebiyatında Mensur Türlerin Seyri, Tasnifi ve Tasnif Sorunları”. Türklük Bilgisi Araştırmaları Cem Dilçin Armağanı 33.11 (2009): 43-49.
- Mengi, Mine. “Eski Türk Edebiyatında Nesir: Gelişimi ve Kaynakçası”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 5.10 (2007): 43-76.
- Okumuş, Sait. “Klâsik Türk Edebiyatında XV. Ve XVI. Yüzyıl Nâsirlerine Bakış”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 4.8 (2011): 86-118.
- Önal, Mehmet. “Edebî Dil ve Üslup” Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Sayı:36, Erzurum, (2008): 23-46.
- Saraç, A. Yekta. “Divan Edebiyatında Hikâye”. Hece 46/47 (2000): 53-57.
- Şengül, Bakır Mehmet. “Romanda Mekân Kavramı”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 3.11. (2010): 528-538.
- Ünver, İsmail. “Çeviri yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, Türkoloji Dergisi, c. 11 (1993): 51-89.
- Yağcı, Şerife. “Klasik Türk Edebiyatı Geleneğinde Hikâye”, Türk Dünyası Araştırmaları. 141 (2002): 147-160.
- Yazıcı, Hüseyin. “Hikâye”, İslâm Ansiklopedisi. c. 17. İstanbul: TDV Yayınları, 1998. s. 479-48.

ÖZGEÇMİŞ

Musa Tılfarlıoğlu 07.09.1982 tarihinde Gaziantep'in Nizip ilçesinde doğdu. İlkokulu Gaziantep 25 Aralık İlkokulu'nda tamamladı. İlköğrenimini Gaziantep Latife Özmimar ilköğretim okulunda tamamladı. 1999 yılında Gaziantep Şahinbey Şehit Şahin Lisesine kayıt yaptırdı ve 2002 yılında Şahinbey Şehit Şahin Lisesinden mezun oldu. 2004 yılında Harran Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kayıt yaptırdı. 2005 yılında Harran Üniversitesi'nden, Çanakkale 18Mart Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne yatay geçiş yaptı. 2008 yılında Çanakkale 18Mart Üniversitesinden mezun oldu. 2009'da Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. 02.02.2012'de yüksek lisanstan mezun oldu. 15.05.2012'de Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'na doktora öğrencisi olarak kayıt yaptırdı. 2012'de Çanakkale 18Mart Üniversitesinde pedagojik formasyon sertifika eğitimine katıldı.